תלמוד בבלי · ראשונים · מאירי · סדר נזיקין

מאירי על עבודה זרה

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאירי על עבודה זרה

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאירי-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
דף ב. 6
דף ג. 11
דף ג: 11
דף ד. 12
דף ה: 12
דף ו. 13
דף ו: 14
דף ז. 16
דף ז: 19
דף ח. 19
דף ח: 23
דף ט: 23
דף י. 26
דף י: 26
דף יא. 27
דף יא: 27
דף יב. 29
דף יב: 32
דף יג. 34
דף יג: 36
דף יד. 38
דף יד: 39
דף טו. 43
דף טו: 45
דף טז. 48
דף טז: 50
דף יז. 50
דף יז: 51
דף יח. 51
דף יח: 51
דף יט. 52
דף יט: 52
דף כ. 53
דף כ: 54
דף כא. 55
דף כא: 57
דף כב. 58
דף כב: 61
דף כג. 62
דף כג: 63
דף כד. 64
דף כד: 64
דף כה. 65
דף כה: 65
דף כו. 66
דף כו: 68
דף כז. 70
דף כז: 72
דף כח. 73
דף כח: 73
דף כט. 75
דף כט: 76
דף ל. 80
דף ל: 85
דף לא. 88
דף לא: 92
דף לב. 94
דף לב: 95
דף לג. 95
דף לג: 100
דף לד. 109

דף לד: 113
דף לה. 114
דף לה: 118
דף לו. 130
דף לו: 131
דף לז. 132
דף לז: 133
דף לח. 133
דף לח: 139
דף לט. 142
דף לט: 143
דף מ. 147
דף מ: 151
דף מא. 154
דף מא: 156
דף מב. 158
דף מב: 159
דף מג. 165
דף מג: 166
דף מד. 166
דף מד: 167
דף מה. 170
דף מה: 171
דף מו. 172
דף מו: 173
דף מז. 174
דף מז: 177
דף מח. 181
דף מח: 183
דף מט. 188
דף מט: 189
דף נ. 198
דף נ: 199
דף נא. 200
דף נא: 201
דף נב. 204
דף נב: 206
דף נג. 209
דף נג: 211
דף נד. 214
דף נד: 215
דף נה. 218
דף נה: 221
דף נו. 222
דף נו: 226
דף נז. 229
דף נז: 231
דף נח: 239
דף נט. 240
דף נט: 241
דף ס. 246
דף ס: 248
דף סא. 253
דף סא: 256
דף סב. 259
דף סב: 262
דף סג. 264
דף סג: 266
דף סד. 268
דף סד: 269
דף סה. 271
דף סה: 272
דף סו. 277
דף סו: 280

דף סז. 282
דף סז: 283
דף סח. 286
דף סח: 287
דף סט. 288
דף סט: 294
דף ע. 294
דף ע: 301
דף עא. 305
דף עא: 308
דף עב. 310
דף עב: 316
דף עג. 320
דף עג: 325
דף עד. 327
דף עד: 332
דף עה. 334
דף עה: 336
דף עו. 341
דף עו: 345

הקדמה

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר י"א זאת המסכתא ר"ל מסכת עבודה זרה אמנם היא מסדר נזיקין והורגלנו בלמודה אחר מסכת שבועות לסבה אשר הזכרנו בפתיחת זה החבור והיא כוללת חמשה פרקים וסדרם לפי שטתנו א. לפני אידיהן ב. אין מעמידין ג. כל הצלמים ד. ר' ישמעאל ה. השוכר את הפועל וענין המסכתא כלו אמנם הוא סובב לבאר עניני ע"ז וההתרחק מעובדיה בקצת דברים תחייב הרחקתם אחת משתי סבות הראשונה שלא להתערב בהם ושלא ללכת בדרכיהם עד שנשמר מעשות כמעשיהם כמו שידוע בטעמי מקצת מצות התורה והשנית שלא להיותנו סבה לעבודתם או לקיום מחשבתם באמונת עבודת האלילים כמו שיתבאר בפרטים ועל זה הצד יחלקו עניני המסכתא לארבעה חלקים הראשון באיסור משא ומתן שלנו עמהם בשום מקח וממכר מהם בזמן ידוע ומהם לעולם וקצת דברים שאסור לנו להתעסק בהם עמהם השני בדברים שלהם האסורים לנו הן איסור גמור אף בהנאה הן באכילה לבד ואת שהם אסורים לנו עד שיעשו בהם איזה תקון והתקון הראוי לעשות בהם השישי בענין הצלמים והצורות והפרצופים העשויים לעבודת האלילים וגופי העבודות הזרות על איזה צד נאסרו הרביעי בענין איסור יין נסך בפרט החלק הראשון יתבאר בפרק ראשון ובתחלת פרק שני החלק השני יתבאר בפרק שני החלק השלישי יתבאר בפרק שלישי ובקצת פרק רביעי החלק הרביעי יתבאר בקצת פרק רביעי ובפרק חמישי וקצת חלקים ממנו בפרק שני זהו יסוד המסכתא דרך כלל אלא שבאו בה קצת ענינים על ידי גלגול כענין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם כמו שיתבאר:

והפרק הראשון ממנה יסוד הכונה לבאר בו ענין איסור משא ומתן שלנו עמהם ורבו יסוב על שלשה ענינים הראשון לבאר במה שמשאו ומתנו אסור בזמן ידוע ומותר בזמן אחר איזהו זמן איסורו והשני לבאר מה שמשאו ומתנו אסור לעולם והשלישי לבאר הודעת ימי חגי האמות הקדומות אשר היו בזמן רבותינו ע"ה לעובדי אלילים ואשר עליהם חברה לה זאת המסכתא זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו דברים שלא מן הכונה כמו שיתבאר:

דף ב.

והמשנה הראשונה ממנו תכוין לבאר ולהודיע זמן האיסור במה שהוא אסור בזמן ידוע לבד ופרטי המשא ומתן ואמר על זה לפני אידיהן של גוים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאילן ולשאול מהם להלוותם וללות מהן לפרעם ולהפרע מהם ר' יהודה

אומר נפרעין מהם מפני שהוא מיצר אמרו לו אע"פ שמיצר עכשו שמח הוא לאחר זמן ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכמים אומרים לפניהם אסור לאחר אידיהן מותר אמר הר"ם אידיהן הבליהם כנוי למועדיהם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת ואלה שלשה ימים מלבד יום האיד עימו ואסרנו שישאל מהם או ילוה מהם לפי שהם משבחים לע"ז שלהם על זה ויהיה הוא סבה לשבח לע"ז ואם הוא מלוה על פה מותר לקבלה מהם לפי שהוא מציל מידם ואין הלכה כר' יהודה ר' ישמעאל אומר פסק הלכה בגולה אין אסור אלא יום אידיהן בלבד וכל מה שלוקחין ומוכרין עמהם ביום אידיהן אסור כלומר שאסור ליהנות ממנו ואין הלכה כר' ישמעאל:

אמר המאירי לפני אידיהן של גוים שלשה ימים אסור שאת ולתת עמהם ופי' בגמ' שלשה ימים חוץ מן האד אסור לשאת ולתת עמהם ר"ל מקח וממכר ואע"פ שלשון משא ומתן הוא שם כללי לכל התעסקות שבין אדם לחברו לא נאמר כאן אלא על מקח וממכר ובגמ' ו' א' שאלו על איסור זה של מקח וממכר איזהו טעם איסורו אי משום רווח אי משום ולפני עור ופירשו רבים אי משום הרוחה כלומר מפני שמרויח במקחו או בממכרו וכל שהוא תוך שלשה ליום אידו זכור היא ואזיל ומודה וכל שאנו גורמים בהודאתו אנו עוברים על לא ישמע על פיך או שמא עקר האיסור משום לפני עור מפני שמוכרין לו דבר הראוי להקרבה או לתקרובת או לתשמיש ע"ז ונמצאנו גורמים לו לעבוד והרי אנו עוברים על ולפני עור אחר שבני נח מוזהרים על ע"ז ונפקא מינה שאם מטעם מכשול הוא כל מי שיש בידו אותו דבר שמוכרין לו אין לו מכשול שהרי יש לו אף בזולתנו ואע"פ שאנו מרבים לו לתוספת לא חיישינן ואי משום רווחא אסור ואע"פ שאף בהרווחה שיך טעמא דמכשול משום דאזיל ומודה אין זה מכשול בעקר האיסור ר"ל בעבודתה ועוד שעקר האיסור אינו אלא לנו מצד שנשמע על פינו ולא הוברר השאלה ומתוך כך פסקו בה רבים דמשום רווחא הוא ולא משום מכשול כלל ומצד שבשאר הנזכרים במשנתנו ר"ל להשאילן וכו' אמרו בגמ' שם בשלמא להשאילן ולהלוותן ולפרעון דקא מרווח להו כלומר שהוא מרויח באותו הכלי או באותן המעות ואזיל ומודה אבל לשאול מהן וללוות מהן וליפרע מהם אמאי ותירץ אביי גזרה הני אטו הני ומשמע דטעמא דהני משום הרווחה ועוד דרבא תריץ בה כולה משום דמודה הוא והם מפרשים כולה מתניתין בין להשאילן בין לשאול מהן דלשאול נמי מודה הוא כשיש לו בכדי לשאול וללוות ממנו וכולה דקאמר אכולהו קאי אף על לשאת ולתת ואף על להשאיל ואלמלא טעם כולם משום דמודה וא"כ בין דאית ליה לדידיה בין דלית ליה אסור משום ריוחא וכי לית ליה נמי לאו משום נתינת מכשול הוא כלל והילכך כל למכור להם בדבר המתקיים אסור

מחשש הודאה ביום אידו בשאין מתקיים מותר שמקח שאינו בעין ביום אידו אין בו חשש הודאה ולוקח מהם כשאין מתקיים אסור שמתוך שאדם קופץ למכור דבר שאין מתקיים אזיל ומודה ביום אידו במתקיים מותר אא"כ הוא דבר הנמכר בסחורה דרך ריוח מחשש הודאה על הריוח ומ"מ קשה לפרש היאך אפשר שכשאין לו מיהא לא יהא עובר משום ולפני עור אחר שאפשר לו להשתמש בו לע"ז אם להקרבה אם לתקרובת אם לתשמיש שהרי ודאי אסור לפני עור אסור ברור הוא בכל מקום וכן שהסוגיא מוכחת שמשנתנו מחשש הקרבה שהרי תלו בגמ' זמן שלשה מפני שלהקרבה הוא רוצה את הבהמה וכמו שאמר הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומא ונתנו אותו שיעור לכל הדברים שלא תחלוק בין מכר למכר ומתוך כך עיקר הפירוש לדעתנו שסתם משנתנו מחשש מכשול הוא שמא ישתמש באותו דבר או יקנה דבר לעבודת הע"ז ומה ששאלו בגמ' אי משום רווחא אי משום לפני עור פירושו שנחוש אף לרווחא עד שאם יפקע משום דין לפני עור כגון שיש לו אותו דבר על הדרך שביארנו יהא נשאר שם אסור הודאה ואם אין לו שיעבור על שתיהן ולא הוברר ומחמירין בה ומה שאמרו דלהשאילן משום דמרווח לא ממין רווחא האמור כאן הוא דלא שביק איסור מכשול ונקיט איסור הודאה אלא מלשון רווח ביתא כלומר שמרחיב לו את הדרך ונותן לו מקום לעבוד ליראתו או שמא לרווחא דמילתא קאמר הכי לאסור אף במקום שאין בו דין לפני עור לא תתן מכשול ומה שתירץ רבא כולה משום דמודה לאו כולה מתניתין קאמר אלא על הצדדין השניים שבה ר"ל לשאול מהם וללוות מהם וליפרע מהם שהרי על אלו באה הקושיא וא"כ כל שיש בו חשש מכשול הוא הוא עקר האיסור ואסור הודאה נטפל עמו וכל שנפקע דין מכשול נאסר משום הודאה ולדעת זה כל שאין מעות לגוי אסור ליקח ממנו אף דבר המתקיים וכל שיש לו מותר ליקח ממנו דבר המתקיים ושאין מתקיים אסור משום הודאה ולמכור להם דבר המתקיים אסור שאין מתקיים מותר שאין כאן לא ריוח ולא הודאה אחר שאינו מתקיים ליום האיד שאינו מודה במה שכבר עבר יומו ושאר הנזכרים להשאילן ולהלוותן ולפרען אסור מטעם מכשול ומצרוף הודאה ולשאול מהם וללוות מהם ולהפרע מהם אסור מחשש הודאה לבד וענין שאלה הוא נאמר בדבר החוזר בעין והלואה במעות שאין חוזרין בעין וכן כל כיוצא בהן:

יש בדברים אלו דעה אחרת לאחרוני הרבנים והוא שהם פי' לשאת ולתת דוקא במכירה ודעתם שיקח מהם לא נאסר לעולם שאין כאן הודאה אחר שהוא מחליף לו חפצו בדמים ואף במכירה להם דווקא בדבר הראוי לתקרובת ומה שאמרו בגמ' דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחים הם מפרשים אותה במקח שבדרך דורון ואין נראה כן

שזה לשון קבלה הוא ולא לשון מקח שלא נאמר לשון מקח אלא בקנין וכל שכן במקום שהוזכר עם לשון מכר ומ"מ בהשאלה והלואה אף הם מודים באיסור אחר שהנאתם באה להם בחנם והדברים זרים ואע"פ שהם מביאים ראיה לדבריהם אינם כלום ואף לקצת רבנים דעות אחרות בענינים אלו הן לענין פירוש הן לענין פסק ועיקר הדברים כמו שכתבנו אלא שבזמנים אלו אין שום אדם נזהר בדברים אלו כלל אף ביום אידם לא גאון ולא רב ולא חכם ולא תלמיד ולא חסיד ולא מתחסד וקצת מפרשים כתבו בה הטעם מפני שעכשו אין מקריבים לפני ע"ז ואין כאן מכשול ואף המכירות והקנינים מצויים בכל שעה ואין בהם חשש הודאה ויש באים בהתרה משום איבה וכדאמרינן בגמ' לא אשקליה הויא ליה איבה וכן בפרק שני כ"ו א' דרב יוסף שרא לאולודי בשכר משום איבה ואף בתלמוד המערב אמרו הנכנס למדינה ומצאם שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף וכן במה שאמרו כ' א' לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אמרו בתוספתא במה דברים אמורים בגוי שאין מכירו או שהוא עובר ממקום למקום אבל היה אוהבו או שכנו מותר שאינו אלא כמוכרו לו ולטעם ראשון מיהא שמתירין מפני שעכשו אין להם הקרבה ואף הודאה בדברים אלו אין להם על הדרך שכתבנו:

יש מקשים בה מצד דבר שבמנין שאע"פ שבטל דבר לא בטלה גזרה ומתרצים שאף הם לא גזרו אלא לפי מה שראו במקומות שהרי שמואל אמר ז' ב' בגולה אינו אסור אלא יום אחד והלכה כמותו והילכך כל שנראה לפי המקום להתיר אף ביום האיד מתירין והראיה שהרי בפרק אחרון ס"ה ב' אמרו רבא שדר תקרובתא לבר שישך ביום אידו אמר קים לי בגוואי דלא פלח לע"ז וכל שכן בדבר שאין הצבור יכול לעמוד בו ושיש פסידא לישראל במניעתו כגון שהוא ירוד ויום השוק ואם לא עכשו אימתי והרי זה כדבר האבד ומשום רוחא דידהו ליכא דבירוד זילי זביני ואי נמי כל שיש במניעתו פסידא אצלנו אין לנו ולהודאתם כלום וכדאמרינן בראשון של מועד קטן י' ב' רבינא אסיק זוזי בבני אקרא אתי לקמיה דרב אסי אמר ליה כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא אבודה דמי ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא הולכין ליארוד של גוים ולוקחין מהם עבדים ושפחות וכו' מפני שהוא כמציל מידם ולא עוד אלא שעכשו כל הימים כיארוד שהסוחרים מצויים לקנות ביחד ואינו מוצא כשירצה אלא ביוקר ומ"מ לפי הסוגיא יש לי לדון שאיני מוצא שיהא ניתר משום איבה אלא מה שאין בו אלא חשש הודאה אבל מה שיש לחוש בו למכשול שבגוף העבודה לא וכן מצד גוים שבחוצה לארץ לא הותר אלא לפני האיד אבל יום האיד עצמו אסור והרי מנהג ההיתר אף ביום האיד הוא ומתוך כך עקר הדברים נראה לי שדברים אלו כלם לא נאמרו אלא

על עובדי האלילים וצורותיהם וצלמיהם אבל בזמנים הללו מותר לגמרי ומה שאמרו בגמ' נצרי לעולם אסור אני מפרשו מלשון נוצרים באים מארץ מרחק האמור בירמיה שקרא אותם העם נוצרים על שם נבוכד נצר וידוע שצלם השמש היה בבבל ושכל עם נבוכדנצר היו עובדים לו וכבר ידעת שהחמה משמשת ביום ראשון כענין ראשי ימים ומתוך כך היו קורין לאותו יום נצרי על שם שהיה קבוע לנבוכד נצר על צד ממשלת חמה שבו והדברים נראין וברורים:

ומעתה נשוב לפירוש משנתנו והוא שבענין אסור הלואה כתבו אחרוני הרבנים לפי שטתם דדוקא הלואת חנם אבל ברבית מותר דאדרבה צער הוא להם ואין בזה הודאה וכל זה לפי שטתם שלא חששו למכשול אבל לשטתנו אף ברבית אסור אבל להפרע מהם שאמרו על זה ר' יהודה אומר נפרעין מהם מפני שמצר הוא בכך ואינו מודה וחכמים אסרו מפני שמ"מ שמח הוא לאחר זמן ביום האיד ואזיל ומודה והלכה כחכמים פי' בגמ' דוקא מלוה בשטר אבל מלוה על פה נפרעין מפני שהוא כמציל מידם וכל שבמקום הצלה אין חוששין להודאתו במקום שאין שם מכשול בגוף ע"ז וכן הלכה ובתלמוד המערב אמרו אף מלוה בשטר אובדת היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע ואף הרבה גאונים פוסקים כן ואע"פ שחלקו עם תלמוד שלנו מ"מ טעמא דמסתבר הוא הא מלוה על המשכון לא אא"כ בזמן... ביניהם שאין להם בעבודת האלילים דין ודברים כמו שהזכרנו ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור אם מגזרת לפניהם אטו לאחריהם אם שמא עדיין אדיקותם עליהם ומודים וחכמים אומרים שלאחר אידיהם מותר מכיון שעבר יומו אינו חוזר אצלה להודות על ריוח הבא לידו ואם מטעם גזרה אין גזרה מאחר האיד ללפני האיד וכן הלכה ומ"מ שאלו בגמ' חכמים היינו תנא קמא ותירץ נשא ונתן איכא ביניהו דלתנא קמא מותר דאסור לשאת ולתת קאמר לכתחלה הא דיעבד מותר ולתנא בתרא אף דיעבד אסור דהא אסור סתמא קאמר אלמא אף דיעבד והלכה כתנא קמא:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת ביאור ענין זה עם שאר דברים שבאו בה אלו הם:

לעולם אל יקל אדם בעשיית המצות הן קלות הן חמורות שהקלות הם מבא לדבר נכבד ונצחי יותר מאותן שאדם חושב עליהם שהן חמורות יותר מהן לפעמים והוא שאמרו במקום אחר הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות וכמו שביארנו בחבור התשובה וכלל ידוע בכל המקיים את המצות כראוי שהוא זוכה בקיומן

לחיים הנצחיים ותכלית שלו הוא עדות לו אם קיימן כראוי והוא שאמרו כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות להם לעולם הבא:

דף ג.

ואפילו גוי ועוסק בתורה ויורד לסוף דעתה ומקיימה לשמה הרי הוא נגמל בה כישראל שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולויים וישראלים לא נאמר אלא האדם ואע"פ שבשביעי של סנהדרין נ"ט א' העמידוה בשבע מצות כבר ביארו שם סוף הכונה ומ"מ גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה שהמצוה עושה את הדבר אע"פ שהוא כנגד טבעו וקשה לו ודרך צחות אמרו בתלמוד המערב שהמצוה ועושה הוא כיורד לתוך שדה חברו ברשות שנפרע משלם ואת שאינו מצוה ועושה הוא כיורד שלא ברשות ששמין לו שבח והוצאה וידו על התחתונה:

דף ג:

אע"פ שאמרו מצטער פטור מן הסכה אין ראוי לאדם לצאת ממנה דרך הדיוטות ודרך מי שאינו קפיד על שאינו מקיים את המצוה אלא יוצא ממנה בהכרח ובדרך שכל הרואהו כשהוא יוצא יהא מכיר בו שהוא מוכרח על כך:

בזמן שישראל שרויין על אדמתם וידם תקפה ורשאים לקבל גרים משאר האמות אין מקבלין את הגר על פי דבריו מיד אלא מדקדקין בו ובודקין אחריו שמא בשביל שררה שרואה לנו הוא עושה או שהוא מתפחד לאיזה דבר או לאיזו סבה ואם מצינו לבו מכוון מודיעין אותו עול מצות כמו שיתבאר במסכת יבמות ואם קבלו מאהבה מקבלין אותם ומתוך דבר זה לא קבלו בית דין הגדול גרים כל ימי דוד ושלמה שהיו חוששין להם בימי דוד שמא מפחד מלחמותיו היו מתגיירין ובימי שלמה שמא בשביל הכבוד והשררה שהיה לישראל בימיו ומ"מ הרבה נתגיירו מאליהם על ידי בית דין הדיוטות והם שאמרו עליהם גרים גרורים והיו בית דין הגדול מחזיקין אותם בגרים מ"מ אלא שלא היו מקרבין אותם כל כך עד שיהו רואים מה סופם ועל אלו אמרו קשין גרים לישראל כספחת ואף לימות המשיח אין מקבלין אותם בבית דין הגדול אלא אחר דקדוק גדול ובירר הכונה:

ראוי לו לאדם לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה עליו נאמר הקוטפים מלוח עלי שיח כלומר שפוסקים ממה שבלוחות לעסוק בשיחה בטלה שרש רתמים לחמם:

כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום בשעה שהבריות שואלות אותו ומשיב כהוגן וכל העוסק בתורה בעולם הזה נמשך עליו חוט של חסד לעולם הבא על הדרך שביארנו למעלה:

דף ד.

חייב אדם להתפלל על שלומה של מלכות תמיד שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלענו:

ראוי לו לאדם למחות במה שבידו למחות מן העברות וכל שיש בידו למחות ולא מיחה אפילו קיים את כל התורה הרי זה צדיק שאינו גמור ומקבל את דינו:

דף ה:

בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחברו וכבר מכר את האם או את הבת לאחר צריך להודיעו ולומר לו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט כדי שיזהר הלוקח מלשחוט היום זו של עכשו שאף האחר סתמו לשחוט היום לקחה ואותו ואת בנו נוהג בנקבות ולא בזכרים ולכך הוא תופש לשון אמה ובתה ואף המוכר מוזהר בכך שכך דרשו לא תשחטו לא תשחיטו וכן השני מוזהר אע"פ שלא שחט הוא הראשונה שכך דרשו לא תשחט לא תשחט מלשון נפעל וטעם הדבר בפרקים אלו מפני שבארבעה פרקים אלו הכל רגילין להרבות בסעודה וסתם הלוקחים לוקחים לשחיטה ושמא יבא לידי אסור שחיטה אותו ואת בנו ביום אחד ואלו הן ערב יום טוב האחרון של חג שהיו מרבין הרבה בשמחה והיו מושכים ידיהם בראשון מצד שהיו רגילים להרבות באחרון מחמת מה שהיו מקובלים שכל ימות החג מקריבין על שם האמות שבעים פרים כנגד שבעים אמות ובשמיני עצרת היו מקריבין על שם ישראל לבד ומתוך כך היו מרבים בסעודה ובשמחה וערב יום טוב הראשון של פסח שהיו מרבים קרבנות החגיגה כדי שיהיו הפסחים נאכלין על השבע והרי החגיגות היו באות אף מן הנקבות ויש בהם דין אותו ואת בנו וערב עצרת שהיו מרבים בעצרת בסעודה לכבוד התורה וערב ראש השנה שמרבין בסעודה לסימן טוב ויש בזה קצת תנאים וכבר ביארנוה במסכת חולין פרק אותו ואת בנו:

מה שאמרו שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום לא סוף דבר שאלה בהלכות החג אלא כל השתדלות של צורך החג בכלל זה ר"ל שראוי להתחיל ולהשתדל בצרכי החג קודם החג שלשים יום:

מצות עשה להקריב כל הקרבנות תמימים ואם הקריב בעל מום לוקה ולא סוף דבר מחוסר אבר אלא אף מומין בלא חסרון אבר ואפילו בדוקין שבעין נפסלו וכבר התבארו מספר המומין ודיניהם במסכת בכורות:

דף ו.

כבר ביארנו במשנה ששלשה ימים לפני אידיהן פירושו בלא אידיהן ואפילו היו ימי האיד שלשה או ארבעה או עשרה כלם אסורים עם שלשה ימים שלפניהם:

כל שהוא מותר לנו ואסור לאחר איסור הנכלל במנין שלנו מצד תורתנו כגון יין לנזיר אסור לנו ליתן לו כוס של יין לשתותו שהרי אנו עוברים בזה על לפני עור לא תתן מכשול ואין צריך לומר מה שאסור לנותן ולמקבל בשוה ואפילו לבן נח אסור להושיט לו אבר מן החי ואם עשה כן עבר משום לפני עור לא תתן מכשול וכן כל כיוצא בזה ממה שהוא מוזהר עליו בדברים האסורים לנו גם כן אבל חלב ונבלה וכיוצא בהן הואיל ואינם מוזהרים עליהם מוכרין להם אע"פ שאסורין לנו וכן מה שאסור להם מתורת נימוסיהם ואינו בכלל מצותינו מוכרין להם ובלבד בהודעה להם אבל לא בטעות כגון נבלה בחזקת שחוטה או דבר האסור להם בחזקת דבר המותר להן שהרי אסור לגנוב דעתן של בריות ואפילו דעתו של גוי:

כל מה שנאסר לנו משום לפני עור לא תתן מכשול אם הוא רשאי ליקח מאותו דבר בזולתנו מותר לנו למכור לו שהרי אין המכשול בא בשלנו מעתה מותר לנו למכור דבר האסור לו אע"פ שהוא לוקחה לאכילה הואיל והוא מוצא לקנות בזולתנו ומ"מ אסור ליתן לו ואם הוא מוצא במזומן ובלא קנין אף נתינתו מותרת וכל שכן אם היה מאותו דבר בידו ואע"פ שמ"מ גורם לו להרבות באיסור אין בזו נתינת מכשול וכן כל כיוצא בזה ומ"מ ראוי להמנע מסרך מסייע ידי עוברי עבירה וכן מ"מ אם אינו מוצא אלא בטורח אסור להמציא לו בהזמנה:

שמא מזו אתה דן למשנתנו שאם יש לגוי בהמה אף אנו רשאין למכרה לו שהרי יש לו מכשול זה בזולת זו שאנו מוכרין לו ואינו כן מפני שבזו אע"פ שדין נתינת מכשול בגוף ע"ז אין כאן יש כאן אסור אחר שמתוך שהוא מרויח בקנינו או שיש לו מן הדבר בריוח הולך ומודה ביום האיד לע"ז ויש אצלנו נתינת מכשול בהודאתו אע"פ שאין מכשול בגוף העבודה וכבר ביארנו במשנה שטעם הרוחה אינו נפקע אף במקום שיש בו עיקר האיסור וכל שנפקע עיקר טעם האיסור לאיזו סבה נשאר האיסור מטעם הרוחה ומה

ששאל משום הרוחה אסור פירושו אף משום הרוחה כמו שביארנו במשנה ויש לקצת מפרשים בלבולים בסוגיית שאלה זו וכשתדקדק בדברינו אינך צריך להם כלל:

דף ו:

אע"פ שביארנו ששלשה ימים לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם אם נשא ונתן מותר ליהנות באותה סחורה חוץ מיום האיד עצמו שהוא אסור משום קנס וכדעת ריש לקיש ולא כר' יוחנן שאסר אף בלפני אידיהן אף בדיעבד כך כתבוה גדולי הפוסקים ורבים מקשים עליהם א"כ למה לא מנאוה בפרק החולץ ל"ו א' עם אותם השלשה שנפסק בהם כריש לקיש במקום ר' יוחנן ואם מפני שלא נפסקה מצד מחלקתם אלא משום דתניא כותיה והרי חולץ למעוברת תניא כותיה ואעפ"כ הוצרכה לבא במנין ותרצו בה שאף חולץ למעוברת לא הוצרך למנותה אלא מאחר שסמוך לאותה בריתא מיד אמר רבא הלכתא כריש לקיש בהני תלת ואע"פ שלא בא ללמד אלא השנים שלא נאמר בהם תניא כותיה נצטרפה עמהם מצד סמיכתה ומ"מ בחבורי קצת רבני צרפת נפסקה כר' יוחנן ומטעם שלא נמנית עם השלשה ואם באנו להקשות לו מן הבריתא הרי הוא מסתייע במה שאמרו למטה נשא ונתן איכא ביניהו דלרבנן בתראי אסור וסבירא ליה כותיהו ומ"מ יש להקשות לגדולי הפוסקים מה הוצרכו לכתבה והלא הם פסקו בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד ויום האיד ודאי אסור ותרצו בה שהם מפרשים הטעם משום איבה ואם יזדמן מקום שאין שם חשש איבה שחזר לאיסור בא ללמד שבדיעבד מותר ולדעתי אף כשנפרשנה מצד שאין אדיקות מצויה בהם כל כך אם שמא יזדמן מקום שיהא אדיקותם גדול שיחזור הדבר לאיסורו בא ולמד שבדיעבד מותר:

כבר ביארנו במשנה שדבר המתקיים הוא שאין מוכרין להם אבל דבר שאין מתקיים עד יום האיד כגון ירקות וכיוצא בהם מותר ומ"מ אין לוקחין מהם בימים אלו אף המתקיים שמא יקנה מן הדמים לצורך ע"ז וכל שכן דבר שאינו מתקיים שנצטרף בו עוד שמודה ביום אידו על שמכרו:

כשם שהמשא ומתן אסור כך אסור לאדם חשוב לקבל דורון הימנו בימים אלו מתוך שהוא נהנה על שקבלה הולך ומודה ואם יש לחוש לאיבה מקבלה ומ"מ כל צד שאפשר לו לעשות שלא יודה יעשה ובלבד שיהא שומר עצמו מן האיבה ואף בשאר משא ומתן הרבה מסכימין להקל בכל שיש בו חשש איבה מכח שמועה זו ואיני רואה כן בכל שיש לחוש שישתמש בו לע"ז ולא הותר לדעתי משום איבה אלא כל שאין בו אלא חשש הודאה:

אף הלואה שאסרו במשנה יש מי שמיקל להלוותם ברבית שאין כאן הודאה ואיני רואה כן שהרי יש כאן חשש גוף עבודה בהם ולא הותרה לדעתי הלואה ברבית אלא בכל שאין בו אלא חשש הודאה כמו שביארנו במשנה:

למטה יתבאר שלא נאמרו דברים אלו אלא בארץ שהיו הגוים באותו הזמן אדוקים באלילים ובאובות וידעונים ושאר מיני העבודות הקדומות אבל בחוצה לארץ אינו אסור אלא יום האיד בלבד שלא היו אדוקים באלילים אלא ממנהג אבותיהם ודים באסור יום האיד ולמדת שאין לסמוך מה שנהגו עכשיו להקל בענינים אלא מצד שגוים שבחוצה לארץ מנהג אבות לבד בידיהם שאין מקילין מטעם זה ביום האיד עצמו אלא לימים שלפניו וא"כ על כל פנים אתה צריך לטרוח ולהביא היתרה מצד אחר שהרי בזמן הזה מנהג פשוט בכל הארצות לישא וליתן עם אותם שדרים ביניהם בכל דבר ובכל משא ומתן ואפילו ביום החג שלהם וודאי נראה הטעם שלא נאמרו דברים אלו אלא בזמנם שהיתה עבודת האלילים מתפשטת להקרבה ולהודאה וכמו שתראה בזכירת ימי האיד שלהם וכן שהיו עובדים לצבא השמים לחמה ולבנה ולמזלות ולעצים ולאבנים כמו שיתבאר בפרק שלישי ואע"פ שיש בסוגיא זו דברים נראים כמתנגדים לזו והוא מה שאמרו נצרי לעולם אסור כבר פרשנו דעתנו במשנה וגדולי המחברים כתבו בענינים אלו דרכים אחרים ולא נראו לנו ומ"מ אותם הקצוות ששיורי עבודת האלילים ננערו לשם ישראל שבתוכם אסורין בכל אלו על הדרך שהתבאר:

עושה אשה תכשיטיה בחולו של מועד וטופלת פניה בסיד וכיוצא בו ובלבד שתהא יכולה לקפלו במועד הואיל וקשוט זה מועיל לה במועד ואפילו שעה אחרונה שבו הותר צערה שבתחלה מפני הנאתה שבסוף וכבר ביארנוה במסכת מועד קטן פרק ראשון:

כבר ביארנו במשנה שמלוה על פה נפרעין מהם אבל לא מלוה בשטר ומ"מ יש מקילין אף במלוה בשטר כמו שביארנו במשנה:

הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ונמצא ששינה את דעתו של בעל הבית אם בעל הבית רוצה בשנויו פורעו משלם ונוטל את צמרו ואם לא נתרצה בעל הבית בכך נוטל את צמרו ואינו פורעו משלם אלא אם ההוצאה שהוציא בו הצבע מדמי עצים וסמנין יתרה על השבח שנשתבח צמר זה בצבעו נותן לו דמי השבח ומפסיד השאר ואם השבח יתר על ההוצאה נותן לו דמי ההוצאה ונותן לו שכר מלאכה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה שכל המשנה ידו על התחתונה וכן האומן ששכרו בעל הבית והתחיל במלאכה וחזר בו ידו על התחתונה ובעל הבית שוכר אומן אחר ואם נתיקר מעכב דמי היוקר משכר מה שעשה ואם הוזל אין האומן יכול לומר השלם לי

שכרי ואני פורע את זה כמו שהתנית שכל החוזר בו ידו על התחתונה כמו שהתבאר במציעא פרק אומנין:

דף ז.

כל משנה שהיא שנויה במחלוקת ומצינו משנה אחרת אחריה שהיא שנויה בסתם כאחד משני הדעות הלכה כסתם אבל אם היה סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם ומ"מ דוקא במסכת אחת אבל בשני מסכיות אין סדר למשנה ואי אפשר לעמוד עליהם איזה קודם ותלתא בבי הרי הם כמסכת אחת לענין זה אע"פ שבכאן נאמר כולה נזיקין אתה צריך לפרשה על תלתא בבי בלבד וכן פרשוה רוב מפרשים וסעד לדבר מצאתי בתלמוד המערב הטפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקים שלשים פרקים כלים שלשים פרקים והפקח אומר הריני למד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר אין עלי הדבר לגמור ואיני בן חורין ליבטל הרי למדת שהוא קורא לתלתא בבי נזיקין שהרי יש בתלתא בבי שלשים פרקים:

אסור לאדם שיאמר לפועל בשבת היה עמי למחר למלאכתי אע"פ שאינו מזכיר לו באיזו מלאכה ושאינו פוסק לו דמים שזה כשוכר פועלים בשבת אבל מותר לומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב כלומר נראה אם יהיה זה וכן כך כיוצא בזה כמו שיתבאר במקומו שזה אינו דבור הואיל ולא דבר במוחלט אלא כעין הרהור וכבר אמרו הרהור מותר ומ"מ יש אומרים שצריך ליזהר שלא להודיע פרט המלאכה ובנימוקי קצת גאונים ראיתי שאף זו דוקא לחברו אבל לגוי אף זה אסור שסתמו אינו עושה כלום אלא בקציצת דמים וכשאומר לו כן אף הוא שואלו בכמה ואתי לידי מכשול ונאים הדברים אלא שאין בהם הכרח:

הנשאל לחכם וטמא או אסר לא ישאל לחכם אחר כדי לטהר או להתיר ואם עשה כן חכמי גדולי הרבנים פי' שהיא טהורה ומותרת אם האחרון גדול ממנו שלא נאסר אלא מפני כבודו של ראשון אבל בדיעבד מ"מ טהורה ומותר ולשטה זו אני נמשך לומר שמותר לכתחלה במחילת הראשון על כבודו וכל שכן אם הראשון בעצמו חוזר ומתיר אבל גדולי המפרשים פי' שאין בכאן טהרה והתר חל עוד על חתכה זו הואיל ונאסרה מפי חכם והרי נעשית על ידי ראשון חתכה של איסור ויראה לדעת זה שאף הוא עצמו אינו רשאי להתירה אחר שאסרה וכך היא רמוזה ביבמות פרק האשה רבה צ"ב א' שאמרו שם תדע דלאו הוראה היא דאלו הורו בית דין להתרא והדר חזו טעמא לאיסורא קא אסרי אי הדר אמרי להתירא מי שמעינן להו ומ"מ אף הם מודים שלא

נאמר אלא בחתכה זו בעצמה אבל בחתכה אחרת כיוצא באותו איסור לא חל עליה שם איסור עד שלא יהא אחר רשאי להתיר ומ"מ הדברים נראים כדעה ראשון וזו שביבמות דוקא בשחזרו והתירו מטעם ראשון בעצמו והרי כבר נשאו ונתנו עליו עד שגמרו בו לאיסור ומה ראו עוד להחזיר טעם ראשון לישנו אבל כל שנראה להם טעם לסתירת טעם האיסור או נתגלה להם טעם אחר להתיר שומעין להם וכבר כתבנו ענין זה בראשון של הוריות במה דברים אמורים בדבר שהוא תלוי בשקול הדעת אבל אם טעה הראשון בדבר שבמשנה או בתלמוד לאמוראים הולכין אחר אחרון אף להתיר והוא שאמרו בבכורות כ"ח ב' מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים והתירו ואף בסנהדרין אמרו על זו דאלו הויא פרה בעינה הדרא וכן אני אומר בזמן הזה אם טעה בדברי הגאונים מאותם המומחים לסמוך עליהם אא"כ חולק עליהם בראיה או בטעמא דמסתבר או בסעד שאר גאונים או רבנים:

מה שביארנו שאין שני יכול לטהר ולהתיר פירושו אפילו היה השני מומחה יותר מן הראשון ואפילו לא היה הראשון מומחה הואיל והוא חכם מ"מ ומ"מ בדיני ממונות יכול השני לזכות אחר חיוב של ראשון ואף בשקול הדעת ואע"פ שאינו מומחה יותר ממנו כמו שיתבאר במסכת סנהדרין וכן אם הראשון טיהר והתיר יכול השני לטמא ולאסור אע"פ שאינו מומחה הימנו או אפילו כמותו:

נשאלה שאלה זו בפני שנים במעמד אחד ונחלקו שניהם בה וקדם אחד וטהר והתיר והשני טמא ואסר הלך אחר חכמה ומנין בשנים היו שניהם שוים בחכמה ובשנים בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המקל וי"מ במנין זה שהזכרנו מנין התלמידים ובתוספות ראיתי שכל איכא דאמרי הואיל ולא נודע לנו ענינם איזה גדול מחברו בדין זה הוא שבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים כדברי המקל ואין נראה כן שהרי כלל אמרו הלכה כאיכא דאמרי ויש שואלין במה שכתבנו תחלה שהנשאל לחכם וטמא ואסר לא ישאל לאחר לטהר ולהתיר שהרי בפרק טריפות מ"ט א' אמרו שקולו גלימא דטרופאי וכן בסוף פרק אין מעמידין מ' א' נפקי שיפורי דרב ואסרי דרב הונא ושרו... דזה אחר זה נשאלו עד שמתרצים בדרך זה ר"ל שבמעמד אחד נשאלה להם ואחרוני הרבנים מפרשים שלא נאמר שלא ישאל לאחר ויתיר אלא בדבר שנהגו בו איסור:

החשודים למכור תרומה לשם חולין ועל השביעית ועל הבכורות וכן עמי הארץ שסתמן נחשדו על המעשר ועל השביעית שקבלו עליהם דברי חברות ואח"כ חזרו לקלקולם ורוצים עכשו לחזור ולקבל דברי חברות אפילו עשו עברות אלו כשחזרו לקלקולם

במטמוניות ובגונב דעת הבריות אלא שנתגלית דעתם והיה לנו לומר שאף כשיקבלו עליהם דברי חברות פעם אחרת יחזרו בכך וכן אפילו כשקבלו דברי חברות מתחלה לא נודע לנו שהחזיקו בהם בינם לבין עצמם אעפ"כ חוזרין ומקבלין אותם וסומכין עליהם אחר חזרתם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם:

לענין ביאור זה שנאמר כאן וכלן שחזרו בהם אין מקבלין אותם עולמית גדולי הרבנים פי' בה הגזלנים ועמי הארץ ונראה מדבריהם מאחר שכתבו בה גזלנים שאף על כל פסולי עדות שמצד עברה הם אומרים כן וכן מאחר שכתבו בה עמי הארץ שעל כל החשודים הם אומרים כן וחזרו בהם הם מפרשים אם חזרו בתשובה ואין מקבלין אותם הם מפרשים שאין מקבלין אותם להרחיקם בתשובתם בתורת חברים עד שנסמוך עליהם ומה שאמרו אחר דין חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותם הם מפרשים שמאחר שאין עושין תשובתם אלא בינם לבין עצמם ולא בפרסום וברבים אין תשובתם תשובה בכדי לקבלה אבל בפרהסיא תשובה ומקבלין ואיכא דאמרי עשו דבריהם ר"ל עברותיהם אם עשאום בצנעה מקבלין אותם אבל אם עשאום בפרהסיא אין לבם נכון לשוב בתשובה שלמה ומתוך כך אין מקבלין אותם זהו פירוש גדולי הרבנים והדברים מתמיהים מהיכן לנו שלא לקבל השבים לסמוך עליהם כשאר בני אדם ועוד שהרי בפסולי עדות אמרו בסנהדרין שאם חזרו בהם הוכשרו עד שבארו שם בכלם מאימתי חזרתם ועוד מאי עולמית דקאמר היה לו לומר אין מקבלין אותם ודיו אלא עיקר הפירוש שבריתא זו נאמרה על החשודים למכור תרומה לשם חולין וכן שחשודים על השביעית ועל הבכורות וכן על עמי הארץ שסתמן נחשדו על המעשרות ועל השביעית ומה שאמר שחזרו בהם אין הכונה שחזרו בתשובה אלא כונת השמועה בחשודים אלו שכבר קבלו עליהם דברי חברות ויצאו מחשד שבהם ואמר עליהם שאם חזרו בהם ר"ל שחזרו מתשובתם וחזרו לסורם ועכשו חוזרים ובאים לקבל דברי חברות אין מקבלין אותם עולמית שמאחר שקבלו דברי חברות ואח"כ חזרו לסורם אין סומכין עליהם עוד לקבלם שבודאי הדבר מוכיח בהם שאין יכולים לעמוד בדברי חברות אלו הם דברי ר' מאיר ור' יהודה אומר חזרו בהם במטמניות אין מקבלין אותם כלומר אם כשחזרו לקלקולם היה במטמוניות וכמתגנב ומתעלם בעשיית עברותיו אלא שבאי זה צד נתגלו לנו תעלומותיו ואחר שנודעו לנו סתריו הוא חוזר ובא לקבל עליו דברי חברות אין מקבלין אותם שאף עכשו לאחר קבלתם יחזור לסורו ויסמוך על עצמו להפליג בצנעה יותר מבתחלה עד שלא יתגלה לנו ענינו אבל אם כשחזר לקלקולו היה בפרהסיא ועכשו חוזר ובא לקבל דברי חברות מקבלין אותם שבודאי אינו בא לרמות ולגנוב את דעתנו אלא כחוטא שמתחרט איכא

דאמרי עשו דבריהם במטמוניות כלומר אם כשקבלו עליהם תחלה דברי חברות נודע לנו בהם שעשו ר"ל שהחזיקו באותם דברי חברות אף בינם לבין עצמם ודאי תשובתם היתה שלמה ואע"פ שחזרו וקלקלו יצרם תקפם ועכשו חזרו ונתחרטו המקבלין אותם אבל אם בשעת תשובתם לא נתברר לנו שהחזיקו בדברי חברות בינם לבין עצמם אלא בפני רבים ודרך התראות והתחסדות מכיון שחזרו וקלקלו אין מקבלין אותם שחושדים אותם שאף בראשונה קלקלו בינם לבין עצמם ואף עכשו חושדין אותם בכך ומ"מ העלו בסוף הסוגיא שבכל צד ובכל ענין מקבלין אותם וסומכים עליהם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתם:

דף ז:

דין מכירת סוס לגוי אע"פ שנתגלגל בכאן יתבאר למטה בריוח עם שאר דין בהמות:
חרדל שזרעו לזרע ולא לאכילה הואיל ואין זרעו ראוי לאכילה בעין פטור מן התרומה ומן המעשרות בין שנאסף זרעו בין שאכלו בירק שאינו בר אכילה כל כך ואם זרעו על דעת שיאכלנו בירק מתעשר בין בירק בין בזרע ר"ל בין שלקטו כשהוא ירק בין שהמתין ואספו בזרע שכל שדעתו לאכלו בירק כל שכן שדעתו לאכלו בזרע זרעו סתם מתעשר זרע ולא ירק שאין דרך אכילתו על הרוב בירק אבל דרך אכילתו לרוב בני אדם בזרע בכתישה ועשיית כותח:
השבת והוא זרע שמתבלין בו את התבשיל הנקרא בלשון לע"ז אניא"ש אם זרעו לזרע מתעשר זרע וירק ולא זירין שהזרע מ"מ מאכל גמור הוא וכן הדין אם זרעו סתם זרעו לירק מתעשר זרע וירק ולא זירין זרעה לזירין מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן הזירין וזירין הוא כשעלה בקנה שיצא מתורת ירק ולא בא לכלל זרע וגדולי המחברים פי' בו גבעולין שבראשי קצת הצמחים שבהם נעשה הזרע ונראין לעין בשבת כעין שקדים ארכים ואין בזה הפרש בין של גנה לשל שדה ואין לך דבר שאם זרעו סתם יהא מתעשר זרע וירק אלא שחלים וגרגיר בלבד כמו שיתבאר במקומו ויש חולקין לומר בחרדל שאפילו זרעו על דעת ירק בטלה דעתו ואין מתעשר ירק ועיקר הדברים כמו שכתבנו:

דף ח.

כבר ידעת ששמונה עשרה ברכות שבתפלה נתקנו בכלל כל מה שצריך לאדם ושאינו רשאי להפסיק בנתים לשאלת צרכיו בפרט אלא בדרכים ידועים והוא שאם בא לומר

בסוף כל ברכה וברכה מעין הברכה אומר ובלבד בצריך לה כגון אם היה לו חולה בתוך ביתו מזכירו בברכת רפאנו וכן אם היה צריך לפרנסה מזכירה בברכת השנים אבל אינו מזכיר בה שלא מעין הברכה אף בצריך אבל ברכת שומע תפלה כולל בה כל מה שירצה ואף כשאינו צריך ופי' בתלמוד המערב לפי שאין לה פנים כלומר שהיא תפלה כללית לקבלת התפלות ואינה מיוחדת לשום דבר כשאר האמצעיות שכל אחת מיוחדת לאיזה ענין וכבר התבאר ענין זה במקומו ואם בא לומר אחר תפלה אפילו כסדר יום הכפורים אומר ואין כאן משום הכבדה כעבד שנוטל פרס מרבו וחוזר לפניו לשעתו שבמלכות שמים אינו כן אדרבה ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו:

המשנה השניה והכונה בה להודיע ימי חגיהם הקדומים כמו שיעדנו בחלק השלישי ואמר על זה ואלו ימי אידיהן של גוים קלנדא וסטרוניא וקרטיסיס ויום גינוסיא של מלכים ויום הלידה ויום המיתה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מיתה שיש בה שריפה יש בה ע"ז ושאין בה שריפה אין בה ע"ז יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא מבית האסורין וגוי שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד אמר הר"ם אלה הזמנים הנזכרים היו מפורסמים באותו הזמן אצל הנצרים והנלוים אליהם וכן לכל מועד שיש לכל אומה בכל מקומות העולם כשהן ע"ז חייב לנהוג בהם כמו שזכר ודע שזאת האומה הנצריה ההולכים אחר אמונת ישו אע"פ שדתותיהם משונות כלם עובדי ע"ז ואידיהם כלם אסורים וראוי לנהוג עמהם בכל התורה מה שינהג עם עובדי ע"ז ויום ראשון מכלל אידיהן של גוים ולפיכך אסור לשאת ולתת עם מי שיאמין בדת ישו באחד בשבת כלל בשום דבר אבל ינהג עמהם באחד בשבת מה שינהג עם עובדי ע"ז ביום אידם וכן ביאר התלמוד מיתה שיש בה שריפה שיהיה בה קטרת או שריפת בגדי המת וכליו וגנוסיא של מלכים הוא יום שמתקבצין בו להקים מלך ואין הלכה כר' מאיר ובלורית הוא שער שמניחים באמצע ומגלחין מה שסביבותיו מכל הצדדין ותספורת בזה אסור לנו מן התורה כדי שלא נתדמה כהם אבל אין חייב עליו מלקות אלא אם שחת הפאות כמו שכתבנו במכות:

אמר המאירי אלו הן אידיהן של גוים ר"ל שנאסרו שלשה ימים לפניהם קלנדא וסטרניא ומפרש בגמ' ששתי אלו סמוכות זו לזו ואין ביניהם אלא יום תקופת טבת ושיעור כל אחת מהן שמנה ימים וסטרוניא היא קודם התקופה ויום אחרון שלה ערב יום התקופה וקלנדא היא אחר התקופה ויום ראשון שלה מחרת יום התקופה ונמשכת שמנה ימים וזה שמזכיר תחלה קלנדא אע"פ שהיא מאוחרת מפני שבראשונה הוקבעה קלנדאה ובשנה שאחריה הוקבעה סטרניא כמו שהתבאר בגמ' וטעם קביעותם היה תחלה לאדם

הראשון על שם קצור הימים שקודם התקופה וארכיות של אחריה להורות על תנועת השמש שהיא מסובבת מזולתו ואח"כ קבעום הם לשם ע"ז ויחסו לו ר"ל לשמש ממשלה להראות מצד תנועותיו להראות ממנו פעולות גדולות בארץ וקרטסים והוא יום שתפסה בו רומי מלכות ושני ימי איד היו מחמת שתי תפיסות שתפסה את המלכות אחת בימי יונים שנלחמו עמהם ונצחום ואחת בימי קלפטרא מלכת אלכסנדריא של מצרים שנלחמו עמה ונצחוה וקבעו על זה יום איד להקריב בו בכל שנה זבחים לאליליהם ויום גנוסיא של מלכים והוא יום שמעמידין בו את המלך שקובעין בו יום איד לכל ימי חייו ושני ימי איד היו אחת ביום שמעמידין אותו ואחת ביום שמעמידין את בנו בחייו כדי שיהא מוחזק במלכות אביו אחריו על פי בקשת המלך שמן הדין אין להם להעמיד מלך בן מלך והיו קובעים בהם יום איד להקריב זבחים לאליליהם ויום הלידה של מלך ר"ל כשקבלוהו עליהם למלך על פי בקשתו היו מסתכלין בממשלת איזה כוכב נולד והיו קובעים יום איד לשם אותו כוכב ויום המיתה של מלך שכל בני מלכותו עושין שני ימים אלו ימי איד כל ימי חיי בנו ואע"פ שאין באותה מיתה שריפה דר"מ וחכ"א כל מיתה שיש בה שריפה ר"ל ששורפין עליו כל כלי תשמישו חשובה להם ויש בה יום איד לע"ז ושאין בה שריפה אין בה יום איד כלל והלכה כדבריהם אלו הם ימי האיד שאסורין שלשה ימים לפניהם אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו ר"ל שפעם ראשונה שמגלח המלך את זקנו מגלחה בבית ע"ז שלו וקובע לו יום איד וכן בבלוריתו ופי' בגמ' בין בהנחתה בין בהעברתה והוא שבשעה שנותנין לב ליכנס במסורת של אותה בלורית מגלחים את ראשם ומניחים בלורית והיא נקראת הנחה ולסוף שנה מעבירין אותה לבדה והיא נקראת העברה והכל לשם ע"ז ופעם ראשונה שהיה עושה כן היה קובע לו יום איד וכן יום שעלה מן הים פעם ראשונה כשהולך להחזיק במלכות באיי הים שמקריב זבחים לע"ז על שניצל וקובע לו יום איד וכן יום שיצא בו מבית האסורין וכל אלו דוקא במלך וגדולי המחברים מפרשים אותה בכל אדם ולא יראה כן שאין יחיד קובע יום איד על ניסו ועל תגלחת זקנו ועוד שהרי אח"כ שנה הלשון ואמר גוי שעשה משתה לבנו אלמא כל הראשונות במלך דוקא ומ"מ באלו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש ר"ל המלך וכן גוי שעשה משתה לבנו ומקריב זבחים לע"ז אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש ובתלמוד המערב שאלו בכלם אם אותו היום בלבד או אותו יום בכל שנה ולא הוברר ונראין הדברים שבאותן של מלך אותו יום בכל שנה אבל בגוי שעשה משתה לבנו אותו היום לבד:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

עיר גדולה שהיה לה יום איד קבוע אע"פ שעיירות הסמוכות לה משתעבדות לה ומתבטלות ממלאכתן לשם כל מה שצריך לבני העיר מותר לשאת ולתת עמהם במקומם לא נאסרה אלא לעובדיה ודבר זה לא הוצרך ללמדו בכאן שהרי משנה שלמה היא למטה עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר אלא שרצה להודיענו דין זה אף בקלנדא שהייתי סבור לומר שהוא כעין יום איד כללי לכל העיירות ובא ללמד שעיקר האיד לא היה באותו זמן אלא ברומי ויש שפירש בה שבקלנדא הכל עושין אותה ואפילו הכי קאמר הואיל ולא מצד עצמם הם עושין אלא מיראת הכרך אינו כלום והוא שאמרו בתוספתא עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה העושין אסורין ושאינן עושין מותרין קלנדא אע"פ שהכל עושין אותה אינה אסורה אלא לפולחין ר"ל שמקריבין בה לע"ז:

מאחר שביארנו שגוי העושה משתה לבנו מקריב זבחים לע"ז ועושה לו יום איד אסור לו לישראל לילך לשם ולאכול עמהם אע"פ שאוכל משלו ושמש ישראל משמש לפניו שהרי על כיוצא בזה נאמר וקרא לך ואכלת מזבחו מכיון שקרא לך בסעודה שהוא מקריב בה זבחים לאלילים שלו והודית לו נעשית לו כמי שאכלת מזבחו לא סוף דבר באותו היום בלבד אלא כל הימים שהשמחה נמשכת מעתה כל שלשים יום בין שאמר לו הגוי בשעה שקראו שמחמת החופה הוא עושה אותה סעודה בין שלא אמר לו אסור שמן הסתם מחמה הלולא היא נעשית וכל סעודה שהיא נעשית מחמת החופה הוא מקריב בה לע"ז או אף כשאינו מקריב מ"מ אזיל ומודה על זה לע"ז שלו מכאן ואילך אם לא אמר לו מחמת הלולא מותר ואם אמר לו מחמת הלולא אסור עד שנים עשר חדש ואם הוא אדם חשוב ביותר אף לאחר מיכן אסור כל זמן שיזכיר לו מחמת הלולא ויש חולקים בזו אא"כ שמע בפירוש שיודה על זה וכן עקר וכן מקודם אותו היום אסור מכיון שהתחילו לשמוח מחמת החופה וסימן היה בזה אצלם מכי רמו שערי באסינתא ומפרשים בה שזורעים שעורים בעריבה בכדי שיצמחו ביום החתונה ומביאין אותם לפני החתן והכלה לסימן טוב שימהרו צמיחתם בבנים כשעורים הללו שממהרין לצמוח ומרבין בצמיחה ומאותה שעה היו מרבים בשמחה מחמת החופה ולענין משא ומתן מיהא אינו אסור אלא אותו היום כמו שביארנו:

דף ח:

שמנים שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים מפני שהיא מלאה זמה ונשים שבה מצויות לקבור נפליהם בכל מקום או שמא החמירו בה כדי שלא יצאו מארץ ישראל וכיצד היא טומאתה הנוגע בגושה ועפרה טמא טומאת שבעה ושורפין עליה תרומה וקדשים והמיטמא באוירא כגון שהכניס בה ראשו ורבו תולין לא אוכלין ולא שורפין וכן אינו טמא טומאת שבעה כדי להטעינו הזאת שלישי ושביעי אלא דיו בטבילה והערב השמש וכבר ביארנוה במסכת חגיגה:

כלי זכוכית אין מקבלין טומאה מן התורה שאין טומאה בכלים מן התורה אלא לשבעה והם של בגד ושק ועור ושל עצם ועץ ומתכת וחרש וזה אינו מהם ובזמן שהזכרנו גזרו עליהם שיהיו מקבלין טומאה הואיל ותחלת ברייתן מן החול ומ"מ לא גזרו עליהם שיטמאו מאוירן הואיל ותוכן נראה כברן אלא עד שתגע הטומאה בהן בין מתוכן בין מגבן וכן לא גזרו על פשוטיהן אלא על מקבליהן וכן אין שורפין עליהן אלא תולין ואין להן טהרה במקוה כמו שיתבאר במקומו:

אין דנין דיני קנסות אלא בבית דין מומחין וסמוכין מפי נשיא או מפי אחד מן הנסמכים כמו שיתבאר במקומו ואין סומכין אלא בארץ ואם נסמכו בארץ ויצאו להם חוצה לארץ דנין שם דיני קנסות וכן כל זמן שדנין דיני נפשות בארץ דנין בחוצה לארץ הואיל והסנהדרין הדנין סמוכין בארץ שהסנהדרין נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ הא כל שאין סנהדרין במקומה לדון אין דנין דיני נפשות בשום מקום ואף בית דין של עשרים ושלשה שבכל עיר ועיר שבארץ ישראל אין דנין דיני נפשות אלא בזמן שסנהדרי גדולה בישיבתה במקום המיוחד לה והוא לשכת הגזית:

דף ט:

כבר ביארנו במסכת מועד קטן שיש מי שאומר ששמטת כספים נוהגת בזמן הזה אם מן התורה ואם מדברי סופרים אם דוקא בארץ לדעת קצת ואם אף בחוצה לארץ לדעת קצת מעתה מי שאיני יודע באיזו שנה שבשמטה הוא ורוצה לידע כדי לברר אם עבר שביעית על הלואתו אם לאו ומשנים של בריאת עולם אי אפשר לו למנות שהרי קודם מתן תורה לא מנו שמטין וכן לא משעה שהתחילו במנין שמטין שהרי בגלות בבל לא מנו שמטין וכן לא מתחלת בנין בית שני שלא נתברר לו אם התחילו למנות מתחלת הבנין או משנגמר ויש בין התחלת הבנין לגמר שבו שש שנים כמו שמפורש במקראות וכן שרגילות המנין לכל הדברים בזמן הזה הוא לחורבן הבית ומתוך כך הוא מלמדו

שיקח בחשבונו כל השנים שמחורבן הבית עד שנה שהוא עומד בה ולדעת גדולי הרבנים הוא צריך להוסיף עליהם שנה אחת ובהדיא גורסין בה ולטפי חדא שתא והטעם הוא שקבלה בידינו שבמוצאי שביעית חרב הבית שהיא שנה ראשונה של שמטה ולדעת גדולי הרבנים אין הסופר מונה אותה שנה שחרב בה עם שנות החרבן אלא עם שנות קיום הבנין שהם ת"כ שנה הואיל דעמד רוב שנה בבנינו ולדעת זה שנה אחרונה שבת"כ שבה שהם שנות הקיום היתה תחלת שבע שני השמטה אחר שנת שביעית ומתוך כך הוא מזהיר להוסיף אותה שנה על מנין הסופר כדי שיתחיל למנות משנת שמטה ויזדמן לו החשבון בנקל ומוציא המאיות ליובלות ומשאיר מהם שתים מכל מאה וזה לדעת ר' יהודה שסובר ששנת חמשים עולה להיות יובל ושנה ראשונה של שמטה שאלו לרבנן שאין מונין ראש שמטה עד אחר שנת היובל הרי אתה מוציא כל המאיות בלא שום מותר ולא יזדמן שנת החורבן בשנה ראשונה של שמטה ולא אף בשביעית אלא בששית לדעת זה שאנו כוללים שנת החורבן עם שנות הקיום שהרי כשפרנסת המאיות ליובלות ופרנסת מן העשרים שבידך ארבסר לשמטות נשארו ששה לתשלום העשרים אלא לר' יהודה נאמרה ועדין כשצרפת שמנה שממותר המאיות עם הששה הנותרים היו להו ארבסר וא"כ עדין אתה מוצא שבשנה השביעית חרב אלא שפרשו שם שמתחלת הבנין עד שנגמר שהיו שש שנים לא מנו בו שמטין ונמצא שלא מנו שמטין אלא תי"ד שנה וכשתצרף שמנה שממותר המאיות עם י"ד שבפרט הוו להו כ"ב הוציא כ"א לשמטות ותמצא שבשנה שאחר שביעית חרב ואחר שאין הסופר מונה אותה עם שנות החורבן אתה צריך להוסיפה על חשבונו כדי שיתחיל חשבונו מראש שמטה ויזדמן חשבונו בנקל וכשהוא לוקח בחשבונו כל השנים שמחרבן הבית עד שנה שהוא עומד בו ושיוסיף שנה אחת על מנין הסופר ויוציא המאיות ביובלות אלא שישאיר מהם תרי מכל מאה ואח"כ יצרף מותר המאיות עם הפרט שבידו ויוציא את הפרט לשמטות שבע שבע הוא מוצא חשבונו שאם כלה חשבונו לשביעיות הרי הוא בשנה השביעית ואם נשארה לו שנה אחת על השביעיות הוא בשנה ראשונה של שמטה ואם נשארו לו שתים הוא בשנה שניה ועל הדרך זו בכלם כיצד הרי שאנו היום בשנת חמשים לאלף ששי וידוע שקע"ב שנה אחר חורבן הבית נשלמו ארבעת אלפים וכשאתה מצרף קע"ב שנה עם חמשים שבפרט ועם האלף החמשי הרי בידך אלף ורכ"ב ועם השבה הנוספת אלף ורכ"ג כשהשלכת י"ב המאיות והשארת כ"ד וצירפתם עם כ"ג שבפרט הוו להו מ"ז השלך מהם מ"ב לשמטות נשארו חמש ונמצאת בשנה החמשית ולשנת נ"ב יהא שביעית:

זהו פירוש גדולי הרבנים ואף אנו היינו רגילין לפרשה כן על פי קבלתם ובמחילה מהם כשעברנו במסכת ערכין מצינו שאי אפשר לומר כן אלא ששנת החורבן נמנית עם שנות החורבן ואחר שהיתה אותה שנה מוצאי שביעית וראש לשמטה ואף הסופר מונה אותה אינו צריך כאן לתוספת שנה וטרחנו ומצאנו לאחרוני הרבנים שאין גורסין וניטפי חד שתא והענין הוא שאמרו שבמוצאי שביעית חרב והקשה מכדי בית שני כמה קם ת"כ שנה דלי ארבע מאה לתמני יובלי כלומר לרבנן דליכא מותר שהרי שנת חמשים אינה עולה אלא ליובל ושמטה שאחריו נמנית מתחלת חמשים ואחת ופשו להו עשרין דל ארבסר לשמטין נשארו ששה הוה ליה בשית כלומר הוה ליה שנה אחרונה שבת"כ שנות הקיום ששית לשמטה ובשביעית שאחריה חרב והיא בכלל שנות החורבן ונמצא שבשביעית חרב ומסיק לה דר' יהודה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן והרי בידו תמניא שני ממותר המאיות וכי שדית להו בהדי עשרים דפרט הוו להו כ"ח ונמצא שנה אחרונה שבת"כ שנות הקיום שמטה ושבה שאחריה שהיא ראש לשמטה חרב והיא נמנית עם שנות החורבן ואינו צריך תוספת ואין לפרש בקושיא דרבנן הוה ליה בשית שהחורבן בשית ושהוא בכלל שני הקיום שאם כן כשאמר ר' יהודה היא היה לו להקשות אכתי בשביעית הוה אלא ודאי כדפרישנא ולא הוצרכנו לר' יהודה לומר דשית שני קמייאתא לא מנו בו שמטין אבל רב אשי תירץ אח"כ בדרך זה ולרבנן כלומר שאף לרבנן מוצאי שביעית היה אלא שבשש שנים ראשונות לא מנו שמטין ונשארו הי"ד וכי דלית ארבע מאה ליובלי פשו להו י"ד לתשלום ת"כ שני ובשנה האחרת שהיתה ראש לשמטה חרב ותירוץ זה אחר שכלם נסכמים ששנת החורבן לא נמנה בכלל שנות הקיום אינו עולה לר' יהודה שאלו כן כשנטלת תמני מארבע מאה וצירפת אותם עם הי"ד שהיו כ"ב וסלקת כ"א לשמטה ואשתכח דבמוצאי שביעית חרב מ"מ הרי הוא בכלל שנות הקיום וא"כ כתירוצא קמא אתיא ליה בשביעית אלא ודאי מכלל שנות החורבן הוא בין לר' יהודה וכתירוצא קמא דאמר ר' יהודה היא ואתה מונה כל השנים בין לרבנן וכתירוצא דרב אשי ובהסרת שש שנים הראשונים ואינך צריך לתוספת שנה וא"כ שנת חמשים שהזכרנו שאנו בו היום כשעברנו על שמועה זו אינה אלא רביעית לשמטה שהרי הם אלף ורכ"ב וכשסלקת המאיות והשארת מהם כ"ד לי"ב מאיות וצירפתם עם כ"ב הוו להו מ"ו וסלק מ"ב לשמטין פשו להו ארבע ולמדת שהלכה כר' יהודה שאלו לרבנן לא הוצרכנו להשאיר מכל מאה תרתי ונמצא שאין המותר אלא כ"ב וכי סלקת כ"א לשמטין אינו אלא בשנה ראשונה אלא דודאי הלכה כר' יהודה וגדולי המחברים

פסקו ששנת חמשים אינה עולה לכאן ולכאן אלא שדוקא בבנין הבית אבל משחרב לא היו מונין אלא שבע שבע ואף לדעת חכמים על חשבון זה סמכו כל הגאונים:

דף י.

כבר ידעת שבימיהם היו מונין לשטרות למלכות יונים ותחלת מלכותם מסוף ארבעים לתחלת בנינו ונמצאו ש"פ שנה כשחרב הבית ומ"מ לסוף ל"ד לבנינו התחילה מלכותם בעולם ומלכו שם שש שנים ואח"כ נתפשטה מלכותם ומאותה שעה שנתפשטה מונין להם בכל מקום ואין מונין להם אותם שש שנים הרי שמצינו שטר מאוחר בשש שנים כגון שיצאה שטר בשנת החרבן שהוא אומר שפ"ו שנים למלכות יונים ואנו יודעים שאין כאן אלא ש"פ שנה אין דנין אותו כמאוחר כדי למחול שעבודו עד שיכלו שש שנים הבאים אלא אומרים שסופר זה מנה להם מתחלת מלכותם הואיל ומצינו איחורו בשש שנים לא פחות ולא יותר ואין אומרים בכיוצא בזה יד בעל השטר על התחתונה שאין מחזיקין את הסופר בטועה הואיל והאחור אינו מצוי דהחשבון אפשר להעמידו על מכונו וכן אין תולין את החשבון לדבר אחר ואע"פ שלא הזכיר מלכות יונים בפרט אלא שאמר בשנת ש"פ שנה ולא הזכיר לאיזה מנין שהדבר ידוע שבגולה אין מונין אלא למלכי יונים:

מכאן אני אומר בזמן הזה בשטר שכתוב בשנת חמשת אלפים וכיוצא בו ולא הוזכר בו בריאת עולם שהוא כשר אין ספק שלבריאת עולם הוא מונה וכן יראה לי שאם ראינו בכתב בשנת חמשים או כיוצא בו שהיא כשרה שאנו דנין בו שעל הפרט הוא נאמר כן וכן יראה ממה שאמרו בגמרא ודילמא ליציאת מצרים מנינן ושבקיה לאלפא קמא וכו':

באחד בניסן ראש השנה למלכים במה דברים אמורים למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם אין מונים אלא מתשרי וכבר בארנוהו במסכת ר"ה:

מלכות יונים לא היו מונין בו לכל מלך ומלך כמו שהיו מונין לשאר מלכים אלא לתחלת המלכות היו מונין לעולם ויראה לי הטעם מפני שהיה כבוש גדול ודבר מפורסם ביותר ועשאוה כשנת העיקר לענין החשבון:

דף י:

חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא לא נאמר ולא יהיה שריד לבית עשו אלא בעושה מעשה עשו:

מי שצוה מחמת מיתה ואמר נכסי לפלוני וחבריו או שהקנה כן במתנת בריא הרי כל אותן הנכסים חציין לאותו פלוני והחצי האחר בין כל חבריו וכן התבאר בב"ב קמ"ג א' שמעשה היה באחד שאמר לאשתו נכסי לך ולבריך ואמרו חכמים היא תטול מחצה ובניה מחצה בין כולם וכך מצינו בלחם הפנים שכהן גדול נוטל מחצה דכתוב והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו:

דף יא.

שריפה זו שהוזכרה במשנה שהיו שורפין עליו בגדיו וכלי תשמישו אין זה חק קבוע להם מדרך חוקי ע"ז שיאסר משום דרכי האמורי אין חק זה אלא דרך חשיבות ואחר שכן הואיל ושריפה כתובה בתורה כדכתוב ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים וגו' אין בה משום דרכי האמורי דכתיב בהו ובחוקותיהם לא תלכו וכמו שאמרו עליה בתלמוד סנהדרין אנן לאו מניהו גמרינן ומעתה שורפין אף למלכי ישראל או אף לנשיאיהם ואלו היה חק מדרך ע"ז לא היינו מתירין אע"פ שכתובה שריפה בתורה הואיל ועשאוה חוק לע"ז שהרי מצבה נכתבה וחזרה ונאסרה הקמתה ומה הם שורפין עליהם מטתם ובגדיהם וכל כלי תשמישם כמה שהם ואין בזה לא משום דרכי האמורי ואף לא משום בל תשחת שכבוד מלכים דוחתו וכשמת רבן גמליאל שרפו עליו בשוה שבעים מנה צורי מכלי תשמישו וכן מעקרין על המלך בהמות שהיה רוכב עליהן ואם היתה בהמה טהורה בכלל כלי תשמישו כגון עגלה המושכת בקרון רשאי לעקרה אלא שמ"מ בזו צריך להזהר שלא יעקרנה מן הארכובה ולמעלה כדי שלא יעשנה טרפה שאסור לעשות טרפה בידים ועל זו אמרו עקור שיש בה טרפה אסור אין בה טרפה מותר ואע"פ שיש בה צער בעלי חיים וצער בעלי חיים דאוריתא אף זה כבוד מלכים דוחתו:

בהמות טמאות שעקרן על המלך מותרות בהנאה וטהורות שעקרן שלא במקום טרפות מותרות באכילה שאין אלו כשאר נויי המת שאסורין בהנאה כמו שיתבאר במקומו וגדולי המפרשים פי' כן זו שאמרו עקור שיש בה טרפה אסור כלומר אסור באכילה ומותר בהנאה הא שאין בה טרפה מותר באכילה ובא ללמד שאינו כשאר נויי המת כמו שבארנו:

דף יא:

יש בנימוסין הקדומים של אדומיים יום איד אחד מלבד אותם שהזכרנו במשנה והוא שאחת לשבעים שנה היו מביאין אדם שלם לדמיון עשו שהיו מתיחסין לו ומרכיבין

אותו על אדם חגר לדמיון יעקב שנאמר עליו צולע על ירכו ולהוראה שהם שולטין עליו ומלבישין את הרוכב בגדו של אדם הראשון שהיה גנוז אצלם והם בגדי עשו החמודות ומניחין קרקפלו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול בראשו שהיה מהרוגי מלכות ומתוך יפיו הפשיטה בת קיסר את עור פניו וחנטתו וגנזתו ותולין לזה הרוכב מרגליות בצוארו דרך שררה ומחפין את השווקים באינך ומכריזין ואומרים סך קירי פלסתר ר"ל חשבון האדון שקר כלומר טעה האדון ר"ל יעקב בחשבונו שחישב ליטול את הברכות מעשו ולא הועיל שהרי מדור לדור הם בידינו שהרי נעשה דבר זה משבעים שנה לשבעים שנה וי"מ אותו על יצחק שבירך את יעקב ואמר הוה גביר לאחיך היו אומרים אחוא דמרנא דיפלא הוא אחיו של אדננו עשו כזבן היה ולא הועיל בשקרותו ומעתה כל הרוצה לראות יבא ויראה שמי שלא יראה דבר זה עכשו לא יראנו לעולם שהרי לא יעשה פעם אחרת עד שיכלו שבעים ומ"מ אף הם מסיימים בה אוי לזה כשיקום האחר:

ימי איד שהוזכרו כולם של אדומיים בנימוסיהם הקדומים ובזמן שהיו עובדים לאלילים וכן היו ימי איד אחרים לפרסיים וכן לבבליים ודיניהם כדין אלו שהזכרנו וחמשה בתי ע"ז היו קבועים לעולם שהיו עובדים לה בכל יום ונמצא שאסור לשאת ולתת עמהם לעולם של בל בבבל של נבו בבורסי של תרעא במכוג של צריפא באשקלון של נשרא בערביא ודברים אלו כבר נשקעו וכבר בטלה אמונת האלילים ברוב העולם אלא בקצוות הרחוקות ומ"מ בכל יום איד שאינו כללי לכל בני העיר אלא לבני אומנות אחת אינו נקרא יום איד ואין אסור משא ומתן אלא לבני אותה אומנות:

בתלמוד המערב אמרו בסוגיא זו עיר שיש בה גוים וישראל הגבאים גובים משל גוים ומשל ישראל ומפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל ומבקרין חולי גויים עם חולי ישראל וקוברים מתי גוים ומתי ישראל ומנחמים אבלי גויים עם אבלי ישראל מפני דרכי שלום אבל משתה של גוים אסור שכל שיש בו חשש ע"ז אין בו התר משום דרכי שלום והוא שאמרו בתלמוד המערב שאלו לר' אמי יום משתה של גוים מהו סבר משרי לון מן הדא מפני דרכי שלום אמר ליה ר' בא והא תניא ר' חייא יום משתה של גוים אסור אמר ר' אמי אלולא ר' בא היה מתיר לנו ע"ז שלהם וברוך שהרחיקנו מהם:

המשנה השלישית והיא חוזרת לענין ראשון עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר היה חוצה לה ע"ז תוכה מותר מהו לילך לשם בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם יכול להלך בה במקום אחר מותר אמר הר"ם פי' אמרו מהו לילך שישים אותה דרך לילך משם לזולתה לפי שאסור ליכנס לעיר שיש בה ע"ז כל שכן לדור בה וכל שכן לסחור בה:

אמר המאירי עיר שיש בה ע"ז והגיע יום איד שלה והיו חוצה לה כפרים שכל תשמישם עמה ומתבטלים ממלאכתם לצרכה ולכבודה ונכנסים בתוכה לספק להם כל צרכיהם כל שחוצה לה מותר לשאת ולתת עמהם בכפר שלהם ואפילו סמוך הרבה הואיל ואינו מכלל העיר וכן אם היה חוצה לה ע"ז אע"פ שהיא נערכת אצלם הרבה עד שמתקבצים בה ממקומות הרחוקים ובני אותה העיר הקרובה מתבטלים לכבודה תוכה מותר וזה ששאלו היכי דמי חוצה לה הוא מפני שהיה קשה לו היאך אפשר שבני העיר טפלים לחוצה להם והעמידוה בעטלוזה של עזה שהיא ע"ז נערכת אצלם הרבה על הדרך שפרשנו או שמא הכונה לסמיכותה שאע"פ שהיא סמוכה לעזה הרבה ונבלעה בתחומה עד שנקראת על שמה מותר והוא שאמר שתוכה מותר לשאת ולתת עמהם ואפילו ביום האיד וי"מ משנתנו בירוד ממה שאמרו בתוספתא ירוד שבתוך הכרך תוך הכרך אסור חוצה לה מותר ושחוץ לכרך תוך הכרך מותר והכל אחד שהירוד יום איד היה ומפני זה אמרו שם ירוד שנתנה מלכות או מדינה מותר אין אסור אלא של ע"ז או שמא מצד המכס וכן נראה מתלמוד המערב כמו שנבאר במעשה שאחר זו מהו לישראל לילך לשם ר"ל ליכנס בתוכה ביום האיד על דעת שלא לישא וליתן בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום ר"ל שאין ממנה דרך לעיר אחרת שיהא ההולך בעיר אחרת צריך לעבור בתוך עיר זו לילך לאותה האחרת אסור שבודאי לאיזה צורך שיש לו בעיר הזאת הוא נכנס וחושדין אותו שמא לשאת ולתת הוא נכנס אבל אם אינה מיוחדת לאותו מקום אלא שיש מקומות אחדים שההולך לשם צריך לעבור דרך עיר זו מותר שאף הרואה אומר שלא לצרכו שבאותה העיר נכנס אלא לילך ממנה למקום אחר וי"מ בדרך אחרת אלא שלפי בריתא שהוזכרה בגמרא צריך לפרשה כן וכתבו קצת גאונים שאם היו ישראל דרים באותה העיר או שהיו לו בית דירה לשם או שאר עסקים ידועים מותר שאין כאן חשד והוא שאמרו בתלמוד המערב אכסנאי אסור בן עיר מותר וודאי אכסנאי שאמרו פירושו בשאין ישראל אחר גם כן לשם ובתוספתא אמרו עובר אדם בשיירה ממקום למקום ונכנס לכרך שהירוד לתוכו ונראה טעם הדברים שהשיירה מוכחת שברחוק מהם הוא רוצה לילך וכל שיש לתלות תולין:

זהו ביאור המשנה והלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף יב.

ישראל וגוי ששפתו שתי קדרות זו אצל זו של גוי בנבלה ושל ישראל בשחוטה אם ישראל יוצא ונכנס תמיד עם הגוי כדי לשמור את שלו מותרת ואין חוששין שמא ניצוצות ניתזות

משל גוי לשל ישראל וכן אין חוששין שיהא הגוי מחליף שחושש הוא שמא יכיר או שמא יבא עליו על הדרך שאמרו במסכת זו בפרק רביעי לענין יין שיוצא ונכנס כיושב ומשמר הוא ובראשון של חולין ד' א' בענין שחיטת כותי וכל שכן שאין לחוש שיהא הגוי נותן בה משלו שלא בחליפין שכל שאין לו הנאה וכל שיש לו הפסד אין חוששין והוא שאמרו במסכת זו ל"ד ב' קיסטא דמורייסא כלומר קיסטא דחמרא בארבעה לומי ומתוך כך אין חוששין שנתן בו יין וכן אין חוששין שמא בשוגג נתן הגוי נבלה בשל ישראל וסבור שהוא שלו שאין חוששין להחזיק איסור אף בדבר שאינו רחוק וכן אינו חושש לבשולי גוים וכגון שנאמר שמא הישראל שפתה על גבי גחלים אוממות שלא תבא לידי בשול לעולם אפילו למאכל בן דרוסאי והגוי מרבה באש ומביאן לידי בשול שכל כיוצא בזה יש בו משום בשולי גוים אע"פ ששפתה ישראל או שמא סלקה הגוי מעל האור קודם שנתבשלה כלל והחזירה שאף בזו יש בה משום בשולי גולם כמו שיתבאר ובכאן אין חוששין לכל אלו שחששות רחוקות הם וכל זה לא נאמר אלא בדיעבד אבל לכתחלה ראוי להרחיק קדרתו משל גוי וליזהר בשאר הדברים ואף בסוגיא זו יש גורסין ישראל וגוי ששפתו שהוא לשון דיעבד ומ"מ אנו גורסין ישראל וגוי ששופתין שמן הדין אף לכתחלה מותר אלא שראוי ליזהר כל שלא במקום הדחק וכל שכן בזמן הזה שאין אימת ישראל עליהם בדברים אלו וכל שכן בביתו של גוי שרשותו מתגברת בשלו וכן יש מי שאינו מתיר ביוצא ונכנס ואינו דומה אצלו ליין נסך שבזו טענה אצלו שהוא אומר שמתכוין שלא יקדיח תבשילו ואינו מכיר בה וכן זו של חולין שמא דוקא בכותיים קודם שעשאום כגוים גמורים הא בגוי יש לפקפק באיסורו אלא בעמידה לשם הא בעמידה לשם מותר בלא שום פקפוק אע"פ שיש שם החזרת פנים ויש חוכך לאסור בהחזרת פנים ממה שאמרו בסוגיא זו ולא חיישינן דילמא מהדר אפיה כלומר הא אם נתברר שהוא כן אסור ומ"מ זו של חולין מוכחת לכאורה כדעת ראשון וכן עקר ואף האי דילמא מהדר אפיה דקאמר פירושו דילמא שדי ליה נבלה בעוד שהוא מחזיר פניו:

ולענין ביאור הסוגיא תדע שאביי ורבא ורבה בר עולא לא נחלקו זה עם זה כלל אלא שכל אחד ואחד מפרשה כרצונו וי"מ שכלם חולקים זה עם זה שלדעת רבה אע"פ שלא חשו לנבלה אע"פ שהיא מן התורה יש לחוש לדמי ע"ז אחר שהם מן התורה ומה שלא חששו לנבלה מפני שאין לגוי הנאה או שמתירא שמא יבא ויראה ולרבה בר עולא אע"פ שלא חששו לבשולי גוים שהם מדברי סופרים בזו מפני שאין סרך תורה בגוף הבשול אלא שנאסר מסרך חתנות אבל מ"מ חששו ליום האיד אע"פ שהוא גם כן מדברי סופרים שיש בו סרך תורה בגוף הדבר ומחשש מכשול ודמיון דבריו של כל אחד ואחד לאביי

בקדרה ודמי ע"ז שניהם איסור תורה ולרבא בבשולי גוים ויום איד שניהם מדברי סופרים ולרבה בר עולא בניצוצות ולפני האיד שניהם חששות רחוקות ושאף לכשיארעו אין בהם איסור בדיעבד ואף לכשתאמר שהם חולקים זה עם זה הלכה כרבא לענין להתיר אף ביום האיד שהרי משנתנו סתם נאמרה תוכה מותר:

ובסמיכת שתי קדרות מיהא יש שואלין לדעת מי שאסר בבשר שחוטה שצלאו עם בשר נבלה ומשום דריחא מילתא היא והרי נתפשטה מריח האסור היאך לא חששו בה ואינה קושיא שכבר בארנו במסכת חולין ובמסכת פסח שני שלא נאמר כן בבשול כלי שהדפנות מונעות הריח מליכנס ועולה כל אחד כנגדו ופנה למעלה ולא נאמר כן אלא בצלי ואף זו בתנור צר כמו שבארנו שם:

ישראל שנושא ונותן עם הגוי ומקבל דמים הימנו יתבאר בפרק אחרון שאע"פ שברור לו לישראל שדמים אלו שביד הגוי הם דמי ע"ז שמכר מותר לו ליטלם ואפילו לא בטלה במכירה זו כגון שמכרה לגוי או לישראל שאינו צורף לדעת קצת שבכל אלו אינה בטלה במכירה כמו שיתבאר וכן אם מכרה ליקח תקרובת לשמה לדעת קצת מפרשים אינה בטלה ומ"מ מותר לישראל ליטלם ומה שאמרו ע"ז תופסת דמיה בשמכרה לישראל ולשטה זו מה שיראה מסוגיא זו שאסורין שלא כהלכה נאמרה וכן דעת גדולי הפוסקים ויש מי שאומר שיש צדדין שדמי ע"ז ביד גוי אסורים מהם שאמרו שלא הותרו אלא להצלת חוב ומה שאמרו שדמי תקרובת מיהא נאסרו אחר שאין לה בטול ומהם שנאמרו בדרכים אחרים שלא נראו לנו וכבר כתבנום בפירושנו ואף בחבור זה יתבארו הדברים בפרק שני בסוף סוגית המשנה הרביעית:

יש מי שכתב שעיר שיש בה ע"ז ויום איד לשם אסור אף לישראל שבתוכה לילך לרחוב שהע"ז לשם וכל שכן בחצרה ואפילו היה לו שם צורך של עסקי רבים אא"כ היה אותו רחוב פתוח למקומות אחרים שיהא פתחון פה לרואים לומר שלמקומות האחרים הוא רוצה לילך ומ"מ כל שבפקוח נפש מותר ואע"פ שאמרו מעין המושך לפני ע"ז וכו' לא ישחה ויטלנו ופרישו לה אע"ג דמיית בזה מפני שנראה כעובד ממש אבל ההליכה מותרת וכן כתבו קצת גאונים שלא נאסרה הליכה במשנתנו אלא ביום איד שיש בו ירוד לע"ז שנראה כהולך שם למכור ולישא וליתן אבל כל שאין בו ירוד לא נאסר ההליכה וזהו ששנינו בתוספתא ירוד שבאותה הכרך אין הולכין באותה הדרך מדתני לה גבי יארוד ולא תני לה גבי יום איד נראה שלדבר זו נתכונו:

מי שנתחב לו קוץ ברגליו לפני ע"ז לא ישחה מיד ויטלנו שהרי נראה כמשתחוה לע"ז ואם אפשר לו לעשות בדרך שלא יראה כמשתחוה כגון שהופך פניו לצד אחר מותר

וכן אם נתפזרו לו מעות לפני ע"ז לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה כמשתחוה מותר וכן מעין המושך לפני ע"ז לא ישחה אע"פ שצמא הרבה עד שיש לחוש שמא יבא לידי סכנה וכן מים המקלחים דרך פרצופין העשויות לכך לא יניח פיו על פיהם מפני שנראה כמנשק לע"ז שהרי היה דרכם בעבודת הפרצופין והאלילים כמו שהזכרנו:

כל דבר שאסרו חכמים משום מראית העין גדולי הפוסקים פסקו שאף בחדרי חדרים אסור ויש חולקים בה וכבר הארכנו בה בראשון של יום טוב:

דף יב:

אף לענין סכנה אמרו שלא יניח פיו על הסלון וישתה מפני סכנת עלוקה וכן לא ישתה אדם מים מן הנהרות ולא מן האגמים אף ביום בפיו או בידו אחת בפיו שמא יבלע נימא וכן בידו אחת שמתוך שהוא ממהר לזרקן לפיו אינו בודק ויש שם סכנת עלוקה ומי שבלע עלוקה סכנת נפשות הוא ומותר להחם לו חמין בשבת ולא ישתה אדם מים בלילה אף של כלים אלא אם מוזגם בכוס ובודקם לאור הנר:

המשנה הרביעית והכונה בה לתשלום מה שהותחל בביאור ענין החלק הראשון והוא שאמר עיר שיש בה ע"ז והיו בה חנויות מעוטרות ושאין מעוטרות את שמעוטרות אסורות ואת שאינן מעוטרות מותרות אמר הר"ם וחנויות מעוטרות חנויות העיר שמיפין אותם באי זה מין ממיני הנוי שיעשו הכל הוא לע"ז ולפיכך כל מה שיש בה אסור בהנאה ולפיכך יודע לך שכל עיר של אומה נצרית שהיה להם בה בית תפלה שהוא בית ע"ז בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה בכונה וכל שכן לדור בה אבל אנחנו תחת ידיהם בעונותינו ושוכנים בארצם אנוסים ונתקיים בנו זה שנאמר ועבדתם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן ואם העיר דינה כן קל וחומר בית ע"ז עצמו שהוא אסור לנו כמעט לראותו וכל שכן לקרב אליו קל וחומר ליכנס בו:

אמר המאירי משנה זו הרבה מפרשים ראיתי שנתבלבלו בפירושה מפני שדעתם לפרשה שיש בה יום איד וקשה להם אם יש כאן יום איד היאך הותר לשאת ולתת כלל והרי כל משא ומתן נאסר עד שהוצרכו גדולי הרבנים לפרש שלא נאסר משא ומתן אלא למכור הא ליקח דבר המתקיים מותר וכבר ביארנו סתירת דברים אלו במשנה הראשונה עד שיצא מדברינו שכל משא ומתן אסור הן מחשש הודאה הן מחשש מכשול אא"כ נסתלקו שניהם כגון מכירה להם בדבר שאינו מתקיים עד יום האיד ואף זה ביום האיד אסור ומתוך כך י"מ אותה בלא שום יום איד כדעת ר' יוחנן שהלכה כמותו וכל שאין שם מכס

מותר ואף זו אין נראה לי דהא עיר שיש בה ע"ז תנן אלמא דיום איד איכא ביניהו ואם תפרש שהירוד של ע"ז אין ירוד של ע"ז בלא יום איד וזהו שחלקו בתוספתא בירוד בין שנתנתו מלכות או מדינה לומר שמותר לבין של ע"ז שאסור ולא הזכיר בה טעם איסור מצד המכס אלא מפני ע"ז סתם והיינו יום איד ועוד שאם אין כאן יום איד כלל היאך אמרו למטה אף בבעל הבית דלא יהיב מיכסא דלוקח הוא דשרי משום מעוטינהו ואם אין כאן לא יום איד ולא מכס אף למכור אמאי אסור ומ"מ לדעתי זו אינה קושיא דאף המכירה ודאי מותרת ומטעמא דלארווחי לישראל וודאי מעוטינהו לעובדי האלילים וארווחי לבעלי הדת חדא טעמא הוא ומ"מ י"מ אותה מתוך כך בירוד של ע"ז שסתמו יש בו יום איד ואע"פ שיש כאן איסור משא ומתן כל שבימי הירוד הקלו להרווחת ישראל או לשמירת פסידתו שאם לא עכשיו אימתי וכל שבמקום פסידת ישראל אין חוששין למכשול וכל שכן להודאה אע"פ שבלקיחה מהם אין בה הודאה בירוד דהא זילי זביני וזהו שאמרו בראשון של מועד קטן י' ב' רבינא הוו ליה זוזי בי חוזאי אתא לקמיה דרב אשי אמר להו מהו למיזל עליהו האידנא אמר ליה הואיל והשתא משכחת להו וביומי אחריני לא משכחת להו שפיר דמי ותנן גבי ע"ז כי האי גונא הולכין לירוד של גוים ולוקחים מהם וכו' מפני שהוא כמציל מידם מדקאמר גבי ע"ז אלמא קאמר שהוא יום איד וכן פרשוה גדולי גאוני הראשונים ולא עוד אלא שהקלו אף במכירה בכל שיש פסידא בעכבתו וא"כ אין הדבר תלוי אלא במכס ומ"מ לדעתי אין להקל באלו במקום שיש בו חשש מכשול ומשנתנו עיקר הפירוש בה שהיא סמוכה לחברתה ר"ל עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר חוצה לה ע"ז תוכה מותר יאמר עכשיו שאם ירוד זה חוצה לה אלא שכומריה נוטלים מכס בחנויות שבעיר הסמוכה מחמת יום האיד אסור ליקח באותה העיר במקומות שהכמרים נוטלין מכס באותו יום איד שבירוד אע"פ שאין האיד בעיר ושמשאם ומתנם היה מותר שלא במקום מכס ואע"פ שהם אוסרים את המכר אף בבעל הבית שאין בו מכס והיה לבו להתיר אף המכר הואיל ואין הע"ז בתוכה מ"מ אחר שיש ערוב מכס בין המקומות והמכס מצרפם החמירו בה בקצת דברים וראיה לפירוש זה מה שאמרו בתוספתא יארוד תוך הכרך חוצה לו מותר ירוד חוץ לכרך תוכה מותר חנויות המוכללות לו כאן וכאן אסור וכן בתלמוד המערב אמרו חוצה לה ע"ז תוכה אסור בירוד שנינו מה בין תוכה לחוצה לה תוכה על ידי שהוא נהנה מן המכס אסור חוצה לה על ידי שאינו נהנה מן המכס מותר היה חוצה לה נהנה אף חוצה לה אסור שסוף הדברים למדנו שאין אסור אלא מצד המכס ולמדה שכל שהוא יום איד גמור כל משא ומתן אסור בין לקיחה בין מכירה בין מעוטרות בין שאינן מעוטרות אלא

שמשנתנו מתפרשת אם ביום איד של ירוד לדעת גאוני הראשונים אם בירוד שחוץ לעיר כדעת אחרון ואין האסור אלא מצד המכס וזהו שאמרו על זה שסימן מובהק להיכר חנויות שלהם ושהם נוטלים בהם מכס הוא כשהם מעוטרים ועטור זה נחלקו בו בגמ' ריש לקיש דוקא במעוטרים בורד ובהדס שמעטרים אותם מן הורדים שמקריבים לפניה ועיקר האסור מפני שנהנה מריח אותם הורדים ואע"פ שכל שאין מתכוין מותר חוששין שמא מתוך טרדתו יכוין להריח בהם וכן אע"פ שבבת תיהא אמרו ריחא לאו מילתא היא אין עיקרה להריח אבל זו עיקרה להריח וכל שעיקרו להריח ריחו אסור ור' יוחנן פירשה אף במעוטרות בשאר פירות שלא מצד הריח לבד אנו באים באסור זה אלא אף מצד המכס שהוא פורע למה שקונה והוא של כומרים לתשמיש הע"ז ולצרכה ואסור והלכה כר' יוחנן ולגדולי הדור ראיתי שאין מתירין בשאין מעוטרות אלא בשיש שם מעוטרות ושאין מעוטרות דמדאיכא מעוטרות הן מוכיחות על שאין מעוטרות שאין מכס אבל כל שאין שם מעוטרות כלן אסורות כירוד של ע"ז אא"כ נודע לנו שנתנה מלכות או מדינה ואע"פ שחשש הודאה אין כאן שהכמרים אינם מודים על זה שהרי חק הוא להם ומן הדין הם סבורים ליטול וכן לא חשש מכשול שהכומרים אין עושים במעות הללו אלא מזונותיהם וצרכי ביתם ומ"מ כל להההנותם בידים אסור:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף יג.

עבר ולקח באותן חנויות ופרע בהם מכס כל מה שלקח אסור בהנאה בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ואם הניחו לו את המכס אם הוצרך על זה לעשות כבוד לגוף הע"ז אסור ואם לאו מותר ולמדת שמותר לקבל מהם הנחת המכס וא"כ מה שאמרו כאן יניח נמצא נהנה פירושו נהנה מן הריח הא קבלה להנחת המכס מותר שהרי מותר אף להשתדל בכך וכמו שאמרו במסכת נדרים ס"ב ב' שרי ליה לאינש למימר עבדא דבי נורא אנא ולא יהיבנא מכסא ואע"פ שיש לפרשה לדעתנו דוקא בבי נורא שהוא שם משותף אף לתורה כמו שבארנו שם מ"מ נראין הדברים להתיר בדיעבד או שנפרש נמצא נהנה בהנחת המכס ומצד שהוא צריך לעשות לה כבוד בכך וזו שבנדרים לא הותרה אלא שהוא דבור בעלמא:

ירוד שהזכרנו סתמו של ע"ז ויום איד וזה שבארנו שיש בה מכס לכמרי ע"ז דוקא בלוקח מן התגר לפיכך אין לוקחין מן התגר ואם עשה אסור על הדרך שביארנו הן שדרכם ליטול המכס מן הלוקח הן מן התגר הואיל ומ"מ המכס מגיע להם על ידי הלוקח ר"ל

בסבתו אבל מבעל הבית מותר אע"פ שיש כנופיא והוא כעין יום איד אחר שאין נוטלין משם מכס מעתה הולכין לירוד של גוים ולוקחין מהם בהמה ועבדים ושפחות הן גוים הן ישראלים הן משוחררים בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם ר"ל שבכתיבת השטר נשמר מכמה ערערים וי"מ כמציל מידם על הדברים עצמם ופירושו כמפרישם מידם מלשון ויצל אלהים כלומר שהוא ממעטם ודוקא מבעל הבית כמו שבארנו שאין שם מכס ואם היה אותו מקום מקום שנוטלין מכס אף מבעל הבית אסור אף בבעל הבית אא"כ בבעל הבית שאינו קבוע למכור ואין המוכסים נותנין לב עליו וכבר בארנו שדברים אלו כלם בזמנם נאמרו שהיו אותם הגוים אדוקים בעבודת האלילים אבל עכשיו פסקה עבודת האלילים מרוב המקומות ולפיכך אין צורך לדקדק בהם בדברים שדקדקו בהם בחדושין ישנים ובתוספות כלל:

אע"פ שגזרו טומאה על ארץ העמים וצריך לכהן להזהר ממנה אם היה צריך לדון ולערער בה ולא היה דרך אלא בה מותר לו ליטמא בה וכן בבית הפרס וכבר ביארנו ענינו במסכת חגיגה ובמסכת ברכות וכן מותר לו ליטמא בארץ העמים ובבית הפרס לדבר מצוה כגון לישא אשה או ללמוד תורה ואפילו היה לו מי שרשאי ללמוד הימנו בארץ ישראל שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד:

זה שהתרנו לצאת לישא אשה דוקא בדעתו לחזור הא בשאין דעתו לחזור אסור וכמו שאמרו ההוא דנפלה ליה יבמה בחוצה לארץ אתא לקמיה דרב יהודה אמר אחיו נשא גויה ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו:

אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה שסתמן של אלו לבדק הבית ואין שם בית ויבא לידי מכשול ואם הקדיש או העריך או החרים בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ואינו צריך שחיקה שכל ים המלח אינו צריך שחיקה ואם הוא עבד מניחו ואינו משתמש בו כלל ואם נפל לבור אינו מעלהו ועקור זה שאמרו לא עקור פרסות כשאר עקורין משום בזיון קדשים אלא שנועל דלת בפניה והיא מתה מאליה ומ"מ לא משום צער בעלי חיים נאסר שהרי התירו בפירוש באמרו ואת סוסיהם תעקר:

פדה הכל על שוה פרוטה הרי זה פדוי ומאבד את הפרוטה והשאר מותר כמו שיתבאר במקומו שהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחול ולכתחלה צריך שיחללנו על שוה סלע כדי שיתפרסם הדבר כמו שהתבאר בערכין ויש אומרים שלא נאמר כן אלא בקרקע שאי אפשר לאבדו ואין זה כלום שהרי בפרק הזהב נאמרה במטלטלין וכן י"מ שמשיצאה מרשותו אינו יכול לפדותה אלא בשוויה על הדרך שחלקו בין באה ליד גזבר

ללא באה ליד גזבר לענין אם מותר לשנותה אם לאו ואין נראה לי כן שבזמן הזה איך יצאה מרשותו וכן י"מ שבבהמה מיהא הואיל ויש במינה קדושת הגוף אין נפדית אלא בשוויה וכל אלו דברי נביאות ומה שהביאם לכל זה הוא ששואלים מפני מה אמרו תעקר והרי יש בה תקון בשוה פרוטה ואין זו שאלה שהדבר כך הוא כל שהוא רוצה בקיום הקדשו דינו הוא שבהמה תעקר ועוד שהרי דברי שמואל בזמן האמוראים נאמרה ולא בימי התנאים:

דף יג:

קדשי בדק הבית אין בהם איסור שחוטי חוץ כמו שיתבאר במסכת יומא ס"ג ב' ואעפ"כ הקדיש בהמה בזמן הזה לא ישחטנה שמא יבא מזה לידי מכשול אכילה:

חכמי האחרונים מסכימים במי שמקדיש עכשו סתם שהוא לעניים מפני שכך הורגל בלשון בני אדם ויש בזה ראיה במסכת נדרים במשנת אין בני גליל מכירין בתרומת הלשכה וכן כתבוה גאוני ספרד בפרק בית כור ומ"מ בלשון ערך וחרם מיהא אסור שאין זה לשון בני אדם אצל הקדש עניים:

המטיל מום בקדשים בזמן שבית המקדש קיים לוקה שנאמר כל מום לא יהיה בו קרי ביה יהיה מבנין הדגוש ובזמן הזה הואיל ואינו ראוי להקריבה אינו לוקה אלא שמ"מ עבר בלאו ויש פוסקים שאין בה אלא איסור חכמים ואף סוגיא זו מוכחת כן אלא שגדולי המחברים כתבוה כדעת ראשון אף בעלת מום אסור לעשות בה מום אחר בזמן שבית המקדש קיים שהרי מ"מ ראוייה היא לדמים ומ"מ אינו לוקה הואיל ולא היתה ראויה להקרבה:

הקדיש בהמה תמימה לבדק הבית אף זה אסור לעשות לה מום בזמן המקדש שהרי לא יצאה מידי מזבח וכמו שאמרו המתפיס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אין נפדים אלא למזבח שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם אלא שאינו לוקה וי"א שאף זה אסור סופרים ובזמן הזה יש בו איסור מדברי סופרים:

הגוים ר"ל עובדי האלילים שהוזכרו תמיד במסכת זו ורועי בהמה דקה שסתמם מגודלים ומשוקעים בגזל עד שנעשה להם כהתר ואין מקבלים על זה שום תוכחה אין מזיקין אותם בידים ואם הוזקו מאליהם אין חובה עלינו מן הדין להשתדל בהצלתם:

המשנה החמישית והכונה בה עם כונת כל המשניות שלאחריה לבאר בהם מה שיעדנו בחלק השלישי ממה שמשאו ומתנו בהם אסור לעולם ואמר על זה ואלו דברים אסורין למכור לגוים אצטרובלין ובנות שוח ופטוטרות ולבונה ותרנגול לבן ר' יהודה אומ' מוכר

הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולים ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו שאין מקריבין חסר לע"ז ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור ר' מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבס אסור למכור לגוים אמר הר"ם אצטרובלין הם הנקראים בערבי קצ"פ קרי"ש והם הקטנים מן אצרובה ובנות שוח מין ממיני השקמה ופטוטרות הן הענפים שנתלין בהם הפירות ומה שאמ' ר' מאיר דקל טב ר"ל פירות דקל לפי שהפירות הטובים קרבים לע"ז וחצב קנים שעושין מהם הסוכר ונקליבם מין ממיני העשבים המעולים ומה שאמר ר' יהודה אין מקריבין חצב לע"ז ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירות אסור ר' מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבס אסור למכור לגוים והלכה כר' מאיר שאוסר למכור דברים אלו כדי שלא יקריב מהם לע"ז:

אמר המאירי אלו דברים שהם אסורין למכור לגוים כל השנה מפני שדברים אלו הם דברים שאינן מצויין כל כך והם מהודרים לתקרובת מצד שיש מהם מינים הרבה ואלו הם החשובים במינן ועם כל זה אין הוצאתם יתירה ומתוך כך כשרואין אותם לבם עליהם לע"ז ולוקחין ומקריבין אף בלא יום איד או מניחין אותם ליום איד הסמוך אע"פ שיש שם כארבעה או חמשה ימים או יותר לפי הענין אצטרובלין פי' בגמ' פירא דארזא וקצת מפרשים פרשו בה שהוא מין ארז יפה ענף ומוציא פירות וכשרואין מהם ענפים שפירותיהם מחוברים עמם מתוך הדורם ומתוך שאינם מצויים נותנין לב עליהם להקריבם כך פירשו רבים והדברים מתמיהים שלא מצינו במיני הארזים שום פרי חשוב שיהא ראוי לתקרובת ועוד שבמדרש נראה שהאצטרובלין גדלים בשבלים ונעשים ערמה כחטים שהרי אמרו בטנך ערמת חטים והלא ערמת האצטרובלין יפה משל חטים אמרו וכן הדבר אלא אין העולם לעמוד על האצטרובלין בלא חטים ומתוך כך נראה לגדולי המפרשים לפרש שהאצטרובלין הם עטרות שובלין של חטה לבנה שהשבלים גדולים בקומה והגרעינים גסים הרבה וכשנמרחו הם נקראים חטים והוא שאמרו על זה בגמרא סתמן חטי חיוראתא ומותר שמאחר שנמרחו אינם מתבקשים לתקרובת מן הסתם אלא לגלוסקאות יפיפיות אלא שכשהם בשובליהם כעמרים נקראים אצטרובלין ואותה שעה הם ראויים לתקרובת ומה שנקראו פירא דארזא על שם חשיבותם והוא שאמרו בפרק קורדיקוס לייתי שב חיטי ארזנייתא ונקלינהו אמרא חדתי ושאר מיני חטים נקראים חטים סתם וי"מ פרי עץ שמן שנקרא העץ פי"ן והפרי נקרא פינייא"ה ושמא הוא ממיני הארז שהארז הרבה מינין יש בו ואף בערוך פי' בסוגיא זו אלכסין והאצטרובלין ומוכססין פירות חשובים ממיני הארזים ותולין אותם לפני ע"ז ובנות שוח ופטוטרות פי' בגמ' בנות שוח בפטוטרותיהן ר"ל תאנים לבנות בעוקציהם והם בחירת

המין ביופי וכשמוצאין אותם בכורות בעוקציהם מקריבים אותן לע"ז אף בלא יום איד ולבונה פי' בגמ' לבונה זכה והוא מין חשוב שבה וכשמוצאין אותה לוקחין אותה או להקריבה לאלתר או להצניעה ליום איד ותרנגול לבן שהיה דרכם ליתן לב עליו מתוך שאינו מצוי ר' יהודה אומר מוכר הוא לו תרנגול לבן בין שאר התרנגולים מכיון שקונהו עם אחרים הדבר מוכיח שאין כונתו לע"ז הא תרנגול לבן בלבד אין מוכרין לו אפילו בסתם אא"כ עשה בו מעשה הפוסלו מלהקריב כגון תרנגול שיהא קוטע את אצבעו שאין דרכם להקריב חסר לע"ז ושאר כל הדברים סתמן מותר אע"פ שהוא מחזר אחר המובחר שבמין מוכרין להם כל השנה ואין מכירתן אסורה אלא שלשה ימים לפני אידיהן ופירושן כגון שאומר לע"ז אף מתחלת השנה אסור ר' מאיר אומר אף דקל טב חצב וכו' פי' בגמ' פירות של דקל המובחר ולא דקל ממש שאם כן אף הפחותים נאסרו שהרי אין מוכרין להם במחובר לקרקע כלום חצב ונקלבים הם מיני בחירה ידועים אצלם ואין מוכרים אותם להם וי"מ חצב קנה הסוכר ובגמ' פי' קשבא והוא מין אחד של תמרים ונקלבים פי' בגמ' קורייטי ובמסכת ברכות פרק זמון פי' גדולי המפרשים קורייטי קורטין של חלתות והיו משתמשין בה הרבה לחזק חדות הסמים ובערוך גורסים נקלווס ובתלמוד המערב שבמסכת ברכות ר' עיננא בר סיסאי כד הוו משלחין ליה מבי נשיאה נקלווסין הוה שביק לון לבתר מזוניה ומברך עליהון והוא מין ממיני פת הבאה בכסנין:

זהו ביאור המשנה וכלל הדברים בענין זה לפי מה שהתבאר בגמרא כך הוא:

דף יד.

דברים שהם נותנים לב עליהם כל השנה לע"ז והם אלו שהזכרנו אין מוכרין להם כל השנה אחר שהוא שואלם בפרט ודברים שאינן ממין זה סתמן מותר אא"כ שלשה לפני אידיהן ואפילו היה מחזר אחר היפה ופירושן אסור והוא שיאמר בפירוש לע"ז עד שיפסלנו מהיות ראוי לכך:

דברים אלו שהם נותנין לב עליהם שלא היה שואלם בפרט מותר למכרן להם כיצד היה הולך ותובע תרנגול למי תרנגול למי הואיל ואינו שואל את הלבן מותר למכור לו לבן ואפילו לבדו היה שואל תרנגול לבן למי אסור למכרו לו אף בין התרנגולין ואפילו היה שואל התרנגול לבן ושחור למי הואיל ומ"מ שואל את הלבן ולא עוד אלא אפילו לא היה תובע כלום אלא שהיה הולך ורואה תרנגולים שחורים ולבנים ואמר מכור לי זה וזה כל שהלבן בכללם אסור למכור לו ואפילו עם האחרים אחר שהוא מראה את הלבן בכלל

האחרים עליו הוא מתכוין הא כל שיאמר מכור לי תרנגולים אלו שנים ושלשה מהם או אחד מהם מותר וכן כל כיוצא בדברים אלו:

היה הדבר נכר שלא לע"ז הוא לוקחה אלא לסחורה מותר ופי' בזה בלבונה משקל שלשה מנים ואע"פ שיש לחוש שמא ימכרנה לדלת העם להקריבה הרי זה לפני דלפני ועל זה אמרו אלפני עור חיישינן אלפני דלפני לא חיישינן ואע"פ שבארבא דטבעה בחישתא הנזכרת בפסחים מ' ב' הקשו וניחוש דלמא מזבין לישראל בזו חזר החשש להיות ישראל עצמו אוכל האיסור וכן מה שאמרו למטה שלא למכור דבר האסור למכור לגוים לישראל החשוד למכור לגוים אף בזו חזר החשש להיות ישראל שני עובר על לפני עור אבל כל מגוי לגוי אין חוששין בלפני דלפני:

והרי בתלמוד שלנו לא הפרישו בענין זה בין קצת בני אדם לקצתם ומ"מ בתלמוד המערב אמרו אם היה כומר אסור רופא מותר תגר מותר תגר חשוד אסור ונראה לפרשה כך שהרופא אף בפחות מחבלה מותר דודאי לצורך חולה הוא לוקחה ואם לקח הרבה כל שכן שלסחורה הוא לוקחה להזמינה לחולים המתרפאים על ידו וכומר אף בחבלה אסור ודאי להקטירה הוא לוקחה וכן תגר החשוד להקטיר ממה שלקח לסחורה אסור אף בחבלה נוטל הוא ממנה ומקטיר הא בעל הבית ותגר סתם חבלה מותר בודאי לסחורה בעי לה שאף בעל הבית לוקח הוא לסחורה כשמזדמן לו אע"פ שאינו מחזר בכך פחות מחבלה אסור שאף התגר לוקח הוא לפעמים להקטיר ויש חולקין לאסור בבעל הבית אף חבלה אלא דוקא בתגר סתם וכן יש חולקים שלא להתיר ברופא אלא בנודע שיש לו חולה והדברים נראין כדעת ראשון ומ"מ מה שהתרנו ברופא דוקא בדבר שהוא ראוי לרפואה שתולין בו וכבר ביארנו שכל הדברים אם נודע שאפשר לו אף בזולת זו שלנו מותר כמו שבארנו למעלה:

גוי שעשה לבנו משתה של שושבינות או של איזו שמחת הרשות והיא הנקראת בלשון תלמוד... הואיל ולא של נשואין הוא מותר למכור לו כל דבר אפילו באותו היום ואפילו תרנגול לבן וחבריו אא"כ היה שואלו בפרט:

דף יד:

היה שואל תרנגול לבן ומוציאין לו שחור ולוקח אף זו יש לחוש שמא מערים הוא שיוציאו לו את הלבן על גב אלו ואין זה דומה לתרנגול בין התרנגולים שמאחר שהוא רואה את הלבן ולוקח הכל אין כאן הערמה:

היה רוצה ליקח מדברים אלו שהזכרנו שלבם עליהם אלא שהיה שואל מן הפגומים כגון תרנגול לבן קטוע למי אסור למכור לו את השלם שמא מערים הוא בשאלתו:

דברים אלו אסורן מחשש תקרובת שכל שמקריבים לאלילים אסור הן פת הן יין הן דברים אחרים אבל כל שאין גופו תקרובת אלא שנעשה לכבוד בעלמא כגון הדלקת נרות או שנותנין בתוכו תקרובת כגון כלי כסף וכלי זהב וכן מלבושים שעובדיהם לובשים בשעת הקטרתם או עבודתם כלם מותרין הן לקיחתם הן הלואה עליהם וכן כתבוה רבני צרפת ויש מהם שהתירו אף במה שדומה שהוא גוף תקרובת אם הוא נותן לכומריהם בשכרם כגון פת וכן בספרים העשויים לזמר לפניהם ויש מדקדקין לאסור בקצת דברים אלו במקומות שעבודת האלילים נשארה לשם כמו שביארנו והדברים נראים בכללם להתיר אלא שראוי לבעל נפש להחזיק ובפרק רביעי יתבארו הדברים יותר:

לענין שביעית כל אילנות שיש להם עיקר ר"ל פרי יש ללולבי אותו אילן ולעלים שלו שביעית לענין ביעור כגון רוב אילנות וכל שאין לו פרי אלא עלין ולולבין כגון האלה אין ללולביהן ולעלין שלהם ביעור ואין זה כלל אצל הכל כמו שיתבאר במקומו וי"מ יש לו עקר שרש המתקיים בארץ אף בימות הגשמים כגון אילנות ולא בדלועין וקשואים וצנונות ולפת ודומיהם משאר מינים חוץ ממיני התבואות והקטניות ואע"פ שאמרו במסכת שביעית הדלועים שקיימן לזרע אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מלאכל אדם מותר לקיימם בשביעית ואם לאו אסור לקיימן בשביעית שמשמעה ששביעית נוהגת בהם אלא משום גזרת עבודת קרקע שבשלא נתקשו הוא משקה אותם וכן מה שאמרו בטומן לפת וצנונות תחת הגפן ואם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית הא אם לא היו מגולין נוהג בהם שביעית אף הם פרשוה שלא מתורת מנהג שביעית אלא מחשש עבודת קרקע וי"מ כל שיש לו עיקר כל דבר שהפרי גדל מן השרש כגון רוב פירות או כלם שיש להם עיקר ומקום באילן שגדלין ממנו ולהוציא כמהין ופטריות וכשות שאין להם שורש שגדלים ממנו וכן תורנייתא אין לה שרש גדל ממנה ואין לה שביעית וקשה לפרש בשניהם שהרי בכל התלמוד אנו מפרשים בתורנייתא שהוא מין ממיני הארזים וכל מיני הארזים ודאי יש להם שרש בארץ וגדולי המפרשים כתבו שכל שיש לו איזה עיקר כגון שאם אין לו פרי יש לו מיהא עלין או לולבין שאדם מיחדם לאכילת אדם או אף לאכילת בהמה יש להם ביעור שכך שנינו כל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין הצבעים ואינו מתקיים בארץ כלומר שיש להגביל בהם זמן שכלה לחיה שבשדה יש לו ביעור וכל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה ומתקיים בארץ אין לו ביעור שהרי אין שם הגבלת שעור זמן להיות כלה לחיה

שבשדה הא למדת שכל שאינו מיוחד לשום מאכל אין בו שביעית וזהו כל שאין לו עיקר כלומר שאין לו שום עקר שהרי אין לו פרי ואף עלין ולולבין שבו אין אדם מיחדם לאכילה אף לבהמה שאע"פ שבעוד שהם רכות ראויות לבהמה מ"מ אין אדם מיחדם לכך אלא שמניחים אותם להתקשות אין לו ביעור ועל זה אמרו שהוסיפו לענין ביעור אצטרובלין וכו' שאף הן אין מתקיימות בארץ ויש בהם הגבלת ביעור זמן להיותן כלות לחיה שבשדה וכן שיש להם איזה עקר אם בפרי אם בדבר אחר שמיחדין ממנו למאכל אדם או למאכל בהמה מה שאין כן בתורנייתא שאין שום דבר ממנו מיוחד לאכילה:

המשנה הששית והכונה בה ככונת שלפניה לבאר הדברים שאסור למכור להם לעולם מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלימים ושבורים ר' יהודה מתיר בשבורה בן בתירא מתיר בסוס אמר הר"ם בהמה גסה אסור למכרה לגוי לפי שהוא מצווה על שביתת בהמתו ואסרו למוכרה לו על דרך גזירה שמא ישאיל אותה או ישכיר אותה לו ויאמר כמו שהוא מותר למכרה כך הוא מותר להשכירה ולהשאילה ויעבוד בה הגוי והוא של ישראל ולפיכך מותר לו למוכרה על ידי סרסור כמו שביארנו ברביעי מפסחים והשבורה גם כן משמשת לטוחן ובן בתירא אומר הסוס שנושאין עליהם הציידים העופות שצדין בהם מותר למכרן להם לפי שסבר חי נושא את עצמו ואפילו בהמה ועוף כמו שבארנו בעשירי מפסחים וחכמים אומרים כי האדם בלבד הוא שאמרו בו החי נושא את עצמו כמו שנתבאר בפרק עשירי משבת ואין הלכה כבן בתירא ואין הלכה כר' יהודה אבל שאר בהמות מותר למכור לגוי שהם ידועים למכור לרכוב בהם בלבד:

אמר המאירי מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים פי' נהגו למכור מפני שאין חוששין לרביעה ונהגו שלא למכור מחשש רביעה שהרי בני נח מצווים עליה מדכתוב והיו לבשר אחד והרי יש כאן לפני עור וכו' ובגמרא הקשו אם מחשש רביעה היאך תלאוה במנהג והלא סתם אמרו אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים מפני שחשודים על הרביעה ואין הדבר תלוי במנהג ותירצו בה גוי חס על בהמתו שלא תעקר כלומר שאיסור ההעמדה ודאי אינו תלוי במנהג שמאחר שאין הבהמה שלו ודאי חשוד הוא ברביעה אבל למכרה מכיון שהיא שלו אינו חשוד דגוי חס על בהמתו שלא תעקר וי"מ בה ומאחר שכן הדבר תלוי במנהג דאע"ג דלא חשוד אדיליה מ"מ היכא דנהוג לאחמורי מחשש שמא יצרו תוקפו שלא לחוס אף בשלו נהוג והיינו מתניתין ומ"מ י"מ שגוי חס וכו' וודאי כל שמחשש רביעה אין לחוש כלל ומתניתין הכי מפרשי לה מקום שנהגו למכור ואין

נמנעים מחשש מכירת בהמה גסה מוכרין דבהמה גסה ודאי אסור כמו שנבאר בסמוך ומקום שנהגו שלא למכור מגזרת בהמה גסה וסברי דכולה חדא גזרה היא ואין בה גזרה לגזרה אסור ובתלמוד המערב שנינו מקום שנהגו שלא למכור וכו' למה שמוציאה מידי גזה הגע עצמך שהיא עז מוציאה מידי בכורה הגע עצמך שהוא זכר מוציאה ממתנות ומתוך כך י"מ במשנתנו מקום שנהגו שלא למכור ומצד מה שמוציאן מידי מצות אלו אסור ואע"פ שהקשו עליו שם מעתה חטים לא ימכור שמוציאן מידי חלה יין ושמן לא ימכור שמוציאן מידי ברכה ולא השיבו בה מ"מ יש לומר שהללו חיי נפש ואי אפשר בלא הם ולא נתפשט בהם מנהג ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה ואע"פ שאין כאן חשש רביעה אחר שהיא שלו כמו שבארנו מ"מ יש בגסה חשש אחר והוא שעושה בה מלאכה בשבת כגון חרישה או הוצאת משא ודומיהן ממלאכות שחייבין עליהן מן התורה ולא משום לפני עור שהרי אין בני נח מצווין על השבת אלא שמא אם אנו מתירין המכירה יבא להתיר את השאלה ואת השכירות ונמצא מחמר בשלנו בשבת שאין שאלה ושכירות קונין לענין איסור עד שנאמר שקנאן הגוי בכך ובשלו הוא מחמר שאין אלו קונין אלא לדיני ממונות להשתמש בהם כל ימי שאלה ושכירות אבל להפקיע שם בעלים מעליהם לענין איסור לא וכן נסיוני כלומר שמוסרה לו לנסיון ערב שבת ומניח עליה משוי וישראל גוערה כדי לזרזה והולכת מחמת קולו והוה ליה איהו מחמר כמו שיתבאר בגמרא עגלים וסייחים אע"פ שאין ראויים למלאכה אסור למכרם מפני שראויין לאחר זמן שלימים ושבורים אע"פ שאין ראויים למלאכה כשהם שבורים כגון שנשברה במקום ששבירתם מונעתם ממלאכה אסור למכרה מגזרת חשש הרואים שיאמרו שלמה נמכרה או מחשש שמא יבא למכור שלמה מפני שמ"מ הוא משהא אותם לגדל ולדות ומתוך השהותו יש בו חשש רואים ור' יהודה מתיר בשבורה שהוא סובר שאינה יכולה לקבל זכר ואינה משהה אותה כלל ואין הלכה כר' יהודה ושבורה זו פירושה בשאין בה טרפות ומה שאמר עליה שאינה יכולה להתרפאות ולחיות פירושו להבריא ומ"מ בשבורה שיש בה טרפות הואיל וטרפה אינה יולדת נראה שמותר ודוקא בטרפות שבורה אבל בשאר טרפיות שאין מונעין ממלאכה אסור בן בתירא מתיר בסוס מפני שסתמו לרכיבה שאין בה חיוב תורה אף לעצמו מצד נושא הבהמה שמחמת הרוכב שהרי חי נושא את עצמו ואין לגזור משום רכיבה עצמה ר"ל שהוא רוכב בשבת בבהמתו של ישראל שהרכיבה אינה מלאכה כלל וכן הלכה:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת ביאור ענינים אלו עם שאר דברים שנתגלגלו שם אלו הם:

דף טו.

זה שהתרנו מכירת בהמה דקה במקומות שנהגו כן לא נאמר כן אלא במכירה מכיון שהבהמה נעשית שלהם יש מקומות שאין חשודים עליה מפני שהגוי חס על בהמתו שלא תעקר שהרביעה עושה אותה עקרה ואעפ"כ יש מקומות שנהגו בה באיסור מחשש מעוט בני אדם שאין נמנעין מצד חסות בהמתם או שמא טעם משנתנו לא מחשש רביעה אלא מחמת צדדים אחרים כמו שפירשנו במשנה אבל בהמה שלנו אין מעמידין אותה בפונדקאות שלהם בשום מקום שכלם חשודים על הרביעה בבהמה שאינה שלהם ואין כאן מנהג ולא סוף דבר שלא להעמיד בהמה נקבה אצל זכרים גוים אלא אף לא זכרים אצל זכרים שרגילים הם אף ברביעת הזכרים וכן אף לא נקבות אצל נקבות שהגוים מצויים אצל נשי ריעיהם פעמים שאינו מוצאה רובעה ואין מוסרין בהמה לרועה שלהם מחשש רביעה וכן אין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר או אומנות מפני שחשודים על הזכר:

כבר ביארנו ששאלה ושכירות אינם קונים לענין איסור מעתה אסור לישראל להשאיל ולהשכיר בהמתו לגוי לצורך השבת ואף במקומות שאין חשודים על הרביעה ואפילו ביום ראשון של שבוע הואיל ושכרה או שאלה לימים הרבה עד שהשבת הבאה בתוך ימי השאלה או השכירות שהרי ישהה אותה הגוי בשבת ויעשה בה מלאכה ואע"פ שאיסור לאו אין כאן אחר שאינה עושה במלאכתו של ישראל מ"מ עובר הוא על עשה דלמען ינוח שורך וחמורך ומ"מ בבהמות שסתמן לרכיבה מותר לא נאמר אלא מחשש מלאכה והוצאת משא ודוקא שלא יתן שם משוי אחורי הרוכב הא מ"מ האוכף וכלי הרכיבה אינם בכלל משא אלא בכלל תכשיט ועוד שהרי צורך אדם הם וכבר אמרו הנושא את החי במטה פטור אף על המטה שכרה סתם שלא הזכיר בה שבת ולא מנין ימים שיהא שבת נכלל בתוכם אלא שכירות סתם כל יום בדינר כל שנראה לו שאינו רוצה אותה לשבת מותר וכל שנראה לו שהוא רוצה אותה לשבת אסור ויש מתירין כל שאינו משכירה בערב שבת ומפני שבמסכת שבת אמרו בברייתא פרק י"ג שבה אין משכירין כלים לגוי בערב שבת ברביעי ובחמישי מותר וודאי אליבא דבית שמאי איתניא דסובר אדם מצווה על שביתת כליו בשבת ומינה לרבנן בבהמה אלא שיש חולקין לומר דבית שמאי סברי שאלה ושכירות קניא ואפילו הכי בערב שבת אסור דודאי לצורך שבת אגר לה ולכתחלה ראוי למנוע ואין נראה כן אלא שאפשר דכלים לבית שמאי לא חמירי כבהמה לרבנן:

אף הוצאת משא כל זמן שאינו מחמר אחריה אע"פ שהולכת טעונה מאליה או על ידי גוי הורו מקצת מפרשים שאין לישראל חיוב בכך כל שגופה מלאכה כגון חרישה מצווה על שביתתה אף על ידי אחרים כל שאין גופה מלאכה כגון הוצאת משא אין מצווה על שביתתה אלא על ידי עצמו וזהו שאמרו ושמעה ליה לקליה כלומר שאם הלכה מחמת הגוי פטור ואין זה כלום לא אמרו ושמעה ליה לקליה אלא להחמיר לומר שזהו מחמר וכל שאינה הולכת מחמת קולו אינו מחמר שהוא בלאו כמו שביארנו באחרון של שבת אף בבהמת אחרים אבל עשה של שביתה מ"מ אינו נפקע:

מכיון שהשאלה והשכירות אסורין גזרו אף על המכירה משום שאלה ושכירות ועוד אסרוה מטעם אחר שפעמים שמוכרה לו ערב שבת סמוך לחשכה ואומר לו הגוי תנה לי לנסיון ונותן עליה משוי והישראל גוערה והולכת טעונה מחמת קולו ונמצא מחמר כמו שבארנו ומ"מ רכיבת הגוי אינה נקראת משוי שהחי נושא את עצמו:

זה שבארנו בנסיוני י"מ שהוא תובעה לנסיון עד שלא נעשית המכירה וגורסין בה ונמצא מחמר אחר בהמתו וקשה להם א"כ אף בשלא תהא שם חששא זו ניחוש שמא לא יערב עליו המקח ונמצא שהוציא משא בבהמתו ועבר על עשה דלמען ינוח וזו אינה קושיא דהאי דמחמר עדיפא ליה חדא דלאו חמיר ועוד דהויא ליה עברה בגופו ומ"מ קשה לפרש היאך הוא מוכרה בכדי שתגמר המכירה בשבת ואפשר שהוא מנסה אותה עכשיו ומשהה את המכירה עד לאחר השבת ומ"מ אנו רגילין לפרשה בשכבר נגמרה המכירה והגוי בא לבדוק במקחו והישראל גוערה כדי לזרזה ולהשביחה אצל הקונה ואין גורסין והוה ליה מחמר אחר בהמתו שהמחמר אף בבהמת אחרים חייב כמו שהתבאר באחרון של שבת וכמו שאמרו גם כן למטה בההוא דזבין אידא דספסירא משום נסיוני ליכא דלא ידעה לקליה דתיזיל מחמתיה אלמא דאי אזלא מחמתיה הוה ליה מחמר אע"פ שאינה שלו וכן אין גורסין תא נסייה ניהלאי אלא אנסייה ניהלאי ובתלמוד המערב יוצא ידי שתיהן ופירשו פעמים שמוכרה לנסיון ומחזירה לאחר שלשה ימים ונמצא עובד בבהמה של ישראל כלומר שהרי נתבטלה המכירה למפרע אלא שקשה לפרש מה שנאמר בסמוך בסוגיא זו שמותר לו למכרה על ידי סרסור והוא הנקרא בסוגיא זו ספסירא לדעתנו מפני שחשש נסיון אין כאן שהרי אינה יודעת קולו וכן חשש שאלה ושכירות אין כאן שאין דרכו של סרסור להשאיל ולהשכיר אדרבה נזהר הוא מזה שלא לפרסם את המום ואם כדברי תלמוד המערב נחוש לחזרה ושמא אין דרכו של סרסור למכור בתנאי חזרה:

י"מ בספסירא הנזכר כאן דרך אחרת והוא ישראל שקונה בהמות הרבה כדי לחזור ולמכרן להרויח והוא רגיל למכרם מיד ואומר על זה שמותר לו למכור בהמתו לגוי

חשש נסיון אין כאן שאף זו אינה יודעת קולו חשש שאלה ושכירות אין כאן שהוא עשוי למכרן לשעתו:

כל שיש לו לתלות במכירה זו שהיא לשחיטה ולא למלאכה כגון שהיא בהמה טהורה ואדם העשוי ליקח לשחיטה ולחרישה תולין בשחיטה ומקצת גאונים פי' שאין תולין כן אלא באדם שהדבר מוכיח בו שכן כגון שהוא טבח או שעושה משתה לבנו ואין נראה כן שאלו כן לא היה לו להשמט שלא להזכירה אלא כל שיש לו לתלות תולין אע"פ שאין הכף מכרעת ומשנתנו שאסרה בעגלים מפני שסתמן רוצה הוא בקיומן כדי שיגדלו הא בגדול תולין ומותר ולרביעה לא חיישינן שהרי גוי חס על בהמתו שלא תעקר ואע"ג דאי לשחיטה בעי לה ליכא למימר שלא תעקר אף זה מכחישה הוא בכך ומקפיד עליה שהרי בזו שאמרו אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים אמרו אף זכרים אצל זכרים ומחשש רביעה ודכותה אמרינן עלה דבמכירה מותר משום חסות שההכחשה עקירה היא ושור של פטם אף למי שסתמו שהוא לוקח לחרישה יש מתירין וכן נראה עיקר שסתמו ודאי לשחיטה שהרי עכשו אינו ראוי למלאכה ואע"פ שהעידו בגמרא דכי מכחיש עביד על חד תרין מ"מ אין אדם עשוי ליקח על דעת להפחיתו ולהכחישו ומגדולי המחברים חולקים בדבר לאסור בכלם אא"כ מתנה לשחיטה ושישחוט אותה בפניו ואין הדברים נראין:

דף טו:

כשם שאסור למכור לגוי כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי שהרי יש כאן נתינת מכשול ואין לומר אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן שהרי הוא עצמו גורם להיות מוכרה לגוי ולהשאילה ולהשכירה ועובר על למען ינוח וכן שחזר החשש להיות ישראל שני עובר על לפני ואין לתלות שמא ימכרנה לישראל שהגוים מצויים לקנות בהמות אלו הרבה וישראל אין רגילין בכך ואין תולין ממצוי לשאינו מצוי:

זמנים הללו אין בהם חשש רביעה ומ"מ כל שנאסר מחשש מלאכת שבת במקומו עומד ואין לחלק בזה בין עובדי האלילים לשאר האמות שהרי לענין שמירת שבת מיהא אין לומר כן ואעפ"כ אין נזהרין בזמן הזה משאלה ושכירות ואין צריך לומר ממכירה ואין למנהג על מה לסמוך אלא שקצת חכמי צרפת מוסיפין בה דברים דרך עצה מהם מי שאמר שיפקירנה ערב שבת כדרך שאמרו במסכת שבת י"ח ב' בגגית נר וקדרה לדעת המחייב בשביתת כלים ובהפקר המספיק על הדרך שיתבאר בדין ההפקר במסכת נדרים פרק אין בין המדר וכמו שבארנו בשני של מציעא ומהם מי שאמר שיאמר לגוי הרי היא

קנויה לך לגמרי ומהם מי שאמר שיתנה ויאמר על מבת שלא תעשה בה מלאכה בשבת ואח"כ מה שירצה יעשה ויש חולקים בכלם אלא שאף הם מניחין מקום מתורת הנח להם לבני ישראל וכו' ומ"מ לרכיבה מותר ובלבד שלא יהא שם טעינת משא ואף בטעינת משא מותר לדעת קצת מפרשים כמו שהזכרנו למעלה וכן ביציאה חוץ לשלש פרסאות שאין תחומין לבהמה שכל הלוך שבבהמה אין בו מלאכה ומכאן התירו קצת מפרשים בכל אלו בבהמה שסתמה לרכיבה וכן יש מתירין אף לגוף מלאכה בחול ובלבד שלא ישכור לימים אלא לשבוע או חדש ועל ידי הבלעה ואין זה כלום שלא הוזכרה הבלעה אלא במקום שאין שם גוף מלאכה ולענין התר נטילת השכר בדבר שאינו גוף מלאכה מצד עצמו של דבר כגון שכר למוד ושכר שמור כמו שהתבאר בפרק אין בין המודר אבל להתיר גוף מלאכה לא ועיקר הדברים שכל שבמכירה מותר לגמרי מטעם דמגנו עלן כדאיתא לקמן כדאי הוא טעם זה לבטל מפניו מה שאין בו גוף איסור אלא מחמת גזרה וכל שאנו נעזרים בהם במה שלוקחים ממנו הוא בכלל זה ושאלה ושכירות עיקר הדברים להקנותה להם או להפקירה או להתנות עמהם שלא לעשות מלאכה בשבת ואח"כ יעשה בה מה שירצה וכל שכן במקום שיש לתלות שאינו רוצה אותה אלא לרכיבה ושלא בשום משא שתולין בה כשם שתולין לשחיטה בבהמה הראויה לכך:

כותיים לא נחשדו על הרביעה ומתוך כך מעמידין בהמה בפונדקאותיהם אף נקבות אצל זכרים ומוסרין בהמה לרועה שלהם ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר או אומנות וכן לא נחשדו על שפיכות דמים והילכך מתיחדין עמהם ומתלוין עמהם בדרך אבל גוים שבאותו זמן ודומיהם מאותם עובדי האלילים שנשארו בקצוות אין מוסרין להם תינוק ללמדו איזה חכמה או איזו אומנות מחשש רביעה או מחשש שמא יטהו למינות וכשם שביארנו עליהם שהם חשודים על הרביעה כך הם חשודים על שפיכות דמים והילכך אין מתיחדין עמהם ואין מתלוין עמהם בדרך וכן אין מוכרין להם מטעם זה לא זיין ולא כלי זיין ואין משחיזין להם את הזיין וכן אין מוכרין להם לא סכין ולא כבלים ולא שלשלאות של ברזל שכל אלו מאחר שאינם בעלי שום דת בעולם ואינם נכנעים תחת יראת אלהות אלא שמקטירים לצבא השמים ועובדים את האלילים אין נזהרין משום עבירה והרי הם מזיקים בהם ואפילו חתכת ברזל אם הוא ברזל הידוע שעושין ממנו חרבות והוא הקרוי כאן פרזלא הינדואה אין מוכרין אותו להם וכשם שאסור למכור לגוי כך אסור למכור ללסטים ישראל אע"פ שאינו לסטים גמור אלא שהוא מזיק וכשהניזק מתריס כנגדו הוא עשוי להרגו כדי להציל את עצמו וכן אסור למכור לכותי שמא יחזור וימכרם לגוי והוא הדין לישראל החשוד למכור לגוי אבל מוכרין להם תריסין שאינם

עשויים אלא להצלת עצמם ולא להרוג בהם ובימי רבותינו התירו למכור כל אלו לפרסיים מפני שהיו שרויים בתוכם ומגינים עליהם וכל שאדם חוסה בצלו ראוי לעזרו כפי האפשר ואף אנו באלו ובכיוצא בהם ובכל הדברים אנו מתירין לעצמנו מאותו הטעם אף בקצוות שהעבודת אלילים נשארה לשם מפני שכל מלאכת ישראל נעשית על ידם וכל שאנו נעזרים בהם באותם הדברים שאנו מוכרין להם מותר כמו שכתבנו בהיתר מכירת בהמה גסה למעלה אלא שיש חולקין בבהמה שיש בה חשש מלאכת שבת אלא שבודאי ראוי הוא טעם זה לבטל מכחו כל שלא נאסר אלא מצד גזרה כמו שכתבנו למעלה:

ומה שאמרו כאן בענין מקום שאמרו להשכיר יתבאר למטה במשנה אחרונה:

ישראל ששכר פרה מכהן אע"פ שמזונותיה על ישראל אם יש לו כרשיני תרומה מאכילם לבהמת הכהן הואיל והיא של כהן אע"פ שישראל נהנה ממנה הרי היה הישראל יכול ליתנן לאותו כהן והרי הכהן נהנה בכך הרבה מתוך שדומה לו שהאכילה בריוח אחר שהן של תרומה עד שהדבר כאלו נתנן לכהן זה ובשליחותו של כהן האכילתם לבהמתו ומ"מ דבר הראוי למאכל אדם אסור אף לכהן עצמו ליתנה לבהמתו כמו שאמרו בספרי ילידי ביתו הם יאכלו בלחמו אבל בהמתו לא אבל כהן ששכר בהמה מישראל אין מאכילה כרשיני תרומה מפני שאינה קנין כספו ויש לטעון על שמועה זו קצת דברים וכבר כתבנום בשביעי של יבמות:

כשם שאסור לעבוד את הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל החשוד לעבוד אותה ומתוך כך אסרו למכור להם בשביעית כלים המיוחדים לעבודת קרקע כגון מחרישה וכל כלי העול והמזרה והדקר והוא כלי העשוי לחפירת הארץ אבל משאילין להם נפה וכברה מפני דרכי שלום כמו שהתבאר במסכת גיטין שכל שאין בו אלא תשמיש מועט יש במניעתו צד איבה ומותר ואע"פ שאין שם במה לתלות ומ"מ כל כלי העשוי למלאכה שאינה אסורה בשביעית אע"פ שאפשר להשתמש בו למלאכה האסורה בשביעית כל שבסתם מיהא תולין לקולא אבל לשאינו חשוד אף העשוי למלאכה האסורה בשביעית מוכרין שאפשר שקנאן לעשות מלאכה לאחר שביעית ומותר למכור אף לחשוד פרה החורשת שאפשר שלשחיטה קנאה ואין כאן מוכיח וכן מוכר לו שדהו אפילו נירה ומוכנת לזריעה שאפשר לו להבירה שאין שום אדם נמנע מלקיחת קרקע אע"פ שאין משתמש בו אלא לשנה האחרת:

זה שכתבנו בהתר השאלת נפה וכברה שהוא משום איבה י"מ אף באלו מפני שאין מיוחדים לעבירה ויש לתלות בהם לקולא כגון נפה למנות בה מעות וכברה לכבור בה את החול וכן היא שנויה בתלמוד המערב שבמסכת שביעית ולא יראה לי כן שאם כן לא

הוצרכו לבא עליה מפני דרכי שלום אלא שלדעתי לא אמרוה כן בתלמוד המערב אלא שלא להתיר אלא בסתם שמאחר שיש כאן איבה תולין בה אף על צד רחוק כגון אלו שהזכרנו אבל מה שאין בו צד איבה אין תולין בו על צדדין רחוקים כאלו שאם כן אף במחרישה וחברותיה יש לתלות בהם לקצת דברים רחוקים אלא שכל שאין שם איבה אין תולין אלא בדברים המצויים ולשון תלמוד המערב מתניתין בסתם אבל במפרש לא ושאלו בה וסתמו לא כפירושו כלומר והרי אלו כלים המיוחדים לכך הם ותירץ שאני אומר נפה למנות בה מעות כברה לכבור בה חול כלומר ומאחר שיש שם איבה תולין אף בדברים שאין מצויים ומ"מ בחמישי של גיטין ס"א א' פרשנוה בשטה האחרת ויישבנו שם מה שהוצרכו לבא עליה מפני דרכי שלום:

דף טז.

המשנה השביעית והכונה בה ככונת מה שלפניה והוא שאמר אין מוכרין להם דובים ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהם בסילקי וגרדום ואצטדיא ובימה אבל בונין עמהם בומסיאות ומרחצאות הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותה אמר הר"ם כל דבר שיש בו נזק לרבים כגון כלי מלחמה כלם וכלי יסורין כגון שלשלאות וכבלי ברזל וצינוקים וכמו כן אין מתקנין להם כלי מלחמה ואין מלטשין להם החרבות והרמחים וכיוצא בהם שלא לעזור המשחיתים בארץ ובסילקי ובגרדינים ואצטדיא ובימה כלן תארי כסאות ואצטבאות שעושין לכבוד ע"ז ובשבילה ובימסאות בירניות וארמוניות וכיפה בנין עשוי כעין קשת:

אמר המאירי אין מוכרים להם דבים ואריות ופרשוה בגמ' בשאינן בני תרבות מפני שיוצא מהם נזק לרבים ושמא הם לא יהיו נזהרים בכך והוא הדין שאין מוכרין להם כל דבר שיהא בו נזק לרבים ואין בונין עמהם בסלקי גרדים ואיצטדיא סרטיא ובימה פירוש בסילקי הוא שם כלל לכל הבאים אחריו ופירושו מעלות והענין הוא שהיו בונים בית מעלות מעלות והבית בכללו קרוי בסילקי ושמות המעלות גרדום אצטדיא סרטיא ובימה והענין הוא שכשהיה הנדון בא לפניהם יושב בקרקע והוא ושכנגדו מספרים טענותיהם לשוטר שהוא יושב במדרגה התחתונה הנקראת גרדום והשוטר מספרם לסופר שעליו במעלת אצטדיא וכותבן ואחר שכתבן מוסרם לשופט שעליו במעלת סרטיא וגומר את הדין ומוסר גמר דינו לפקיד שעליו במעלת בימה לקיים את גמר דינו וטעם האיסור מפני שבשעה שנתפס ישראל בידם דנים אותו לשם שלא כדיני ישראל ואע"פ שאמרו דינא דמלכותא דינא יש מי שאומר שלא נאמר כן אלא לענין ממון ועיקר הדברים שאף

לענין ממון לא נאמר אלא בחק שהמלך קובע מאיליו לפי מה שרואה צורך השעה או דברים שהם עסקי מלכות כגון מסים ותשחורות ומכסים אבל מה שהם עושים מתורת נימוס הידוע להם בספריהם אין זה נקרא דינא דמלכותא וכמו שאמרו בב"ק קי"ג ב' האי בר ישראל דידע סהדותא לגוי בישראל ומסהיד ליה בערכאות של גוים משמתינן ליה משום דאינהו מפקי ממונא אפומא דחד סהדא ומפסידו ממון שלא כדין אבל בונין עמהם בימוסאות ופי' בה גדולי הרבנים במות שמקטירין בהם או מקריבין בהם לעבודות זרות ר"ל לאלילים שלהם מלשון והשמדתי את במותיכם שתרגומו בתלמוד המערב ית בימוסיכון וכן בדרש אמרו רואה היתה שרה את ישמעאל בונה בימוסאות לע"ז וצד חגבים ומקריבם עליהם וטעם היתרן מפני שאין זה אלא תשמיש דתשמיש וכן מרחצאות אע"פ שהיה דרכם לבנות באחד מהחדרים שבו כיפה אחת להעמיד בה אליל אחד שכל הבאים לשם יהו נודרין לה ונותנים ומ"מ כשיגיע לאותה כיפה אסור וכן בכל בתים של ע"ז מותר לבנות עמהם חוץ מגוף המקום שמעמידין שם ע"ז אין עושין תכשיטין לע"ז ור' יהודה אומר בשכר מותר שאין באלו עיקר ע"ז וכן הלכה וקרטלאות הוא כעין ארגז קטן יפה מלשון אותבינהו בקרטלא ואגנוב והיו נותנין אותו ביד הצלם לנוי וליתן בני אדם מעות לתוכו ובזו מיהא אסור שלא להרחיב להם את הדרך ובערוך גורסין דימוסיאות ופי' בו מרחצאות של חמי טבריא מלשון מה שאמרו בדרש למחר אני פותח לכם דימוסיאות ומרחצאות וא"כ מרחצאות פירושו מקום הזיעה או של חמי האור וגדולי הרבנים פי' במשנה זו בסלקי טירא גבוהה שממנה מפילין את הנדון ומת וגרדום הוא מקום שגומרין שם את הדין ואצטדא מקום אצטדינות והוא שהיה להם דרך שחוק שור נגח וממית בני אדם ואין גורסין במשנתנו סרטיא ומ"מ אפשר לפרשו בשטה זו רחוב קטן שלפני הגרדום ששם היו העדים עומדים עם שאר בני אדם הבאים לראות ולשמוע ומפרשים בבימה מקום העשוי להפיל ממנו את הנדון ואני תמה שהרי בבסילקי פי' כן אלא שאפשר לפרש אף לשטה זו בסילקי על הבית עצמו שהגרדום לשם ומפני שהיה מקום גבוה קורין לו כן אלא שמא לשיטה זו אפשר לפרש בבימה ששם היה עומד כרוז להשמיע גמר דינו של זה לעם:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

מה שאסרנו במשנה במכירת דובים ואריות כבר בארנו הטעם מפני שיוצא מהם נזק לרבים אחר שכן דוקא בשאינם בני תרבות אבל ארי תרבות ודוב תרבות מותר למכרו שהרי אין כאן נזק וחשש מלאכה אין בהם כשאר בהמה גסה ששני אלו שבורים הם אצל

מלאכה ואף לדעת חכמים שאסרו בשבורה בזו מפני שמרביעין עליה ויולדת ומשהו לה והרואה אותה ביד גוי למד הימנה למכור שלימה אבל ארי אין לחוש לכך וגדולי הרבנים חולקין לומר שלא נאמר אלא לדעת ר' יהודה אין דבריהם נראין אבל חיה גסה אחרת אין מוכרין להם לעולם מחשש מלאכה ואע"פ שהיא כבהמה דקה לפרכוס... פשטה ידה והחזירה אם שחטה מסוכנת ולא די לה בפשטה ידה לבד אע"פ שלא החזירה כבהמה גסה כמו שהתבאר במסכת חולין אעפ"כ אינה שוה לה במכירה ר"ל שאין מכירתה תלויה במנהג אלא אסור לעולם:

דף טז:

וחיה דקה שאינה בת מלאכה הרי היא כבהמה דקה ומקום שנהגו למכור מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ומה שגורסין בקצת גמרות ואף במקום שמוכרין בהמה דקה חיה דקה אין מוכרין גירסא משובשת היא שהרי בעיקר הסוגיא היינו מחזרין שאף חיה גסה תהא כדקה להתיר משום דמלאכה בחיה לא שכיחא היאך מחמירין עכשו בחיה דקה יותר מבהמה דקה אלא עיקר הגירסא ואף במקום שמוכרין בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין וכן גורסין בה גדולי הרבנים וכן עיקר:

דף יז.

אתנן זונה אסור לעשות ממנו דבר אף לבדק הבית אם נתן לה זהב באתננה אסור לעשות ממנו רקועי פחים בכל העזרה ולא סוף דבר מה שהוא בא לנויי הבית אלא אף דברים הצנועים כגון בית הכסא לכהן גדול בלשכת פלהדרין באותם שבעת ימים שהיה פורש לשם מביתו קודם יום הכפורים אסור ודוקא בגוף האתנן הא אם נמכר האתנן דמיו מותרים לכל דבר כמו שיתבאר במקומו:

אע"פ שבאיסור קריבה פרשה תורה לא תקרבו לגלות ערוה שהדבר מוכיח על קריבה שלא בכונת גלוי ערוה שמותרת מ"מ צריך אדם להזהר על כל קריבה שבעולם לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב:

לעולם אל יתיאש אדם מן התשובה אפילו נתישן בעברה ונזדקן בעונות כל שהוא מפליג בתשובה ומת מתוכה קונה עולמו ועל כיוצא בו אמרו תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש והוא שאמרו בכאן יש קונה עולמו בשעה אחת:

דף יז:

אע"פ שכל מי שאינו מקיים את המצות נענש העוסק בתורה ואינו מקיים נתיבותיה של תורה לגמול חסדים לבריות כפי יכלתו הוא נענש ביותר מפני שהוא כיודע רצון קונו ופורקה מעליו ודומה כמי שאין לו אלוה:

כל שהוא ממונה מחמת הצבור לאיזו גוביינא הן צדקה הן גוביינא אחרת צריך להזהר שלא יביא עצמו לידי חשד בכל צד שאפשר לו אע"פ שהוא נקי מי"י יזהר לנקות עצמו מן הבריות ואם היה תלמיד חכם המפורסם בנאמנות אינו צריך לדקדק על עצמו כל כך מחשש הבריות ומתוך כך אמרו לעולם לא יתן אדם מעותיו לתוך ארנקי של צדקה שבשעה שהוא רוצה ליטלן יחשדוהו הרואים שממעות הצדקה הוא נוטל אא"כ הוא תלמיד חכם ומפורסם בנאמנות כר' חנינא בן תרדיון:

מעות הנגבים לעניים לצורך פורים אין העני רשאי להוציאן אלא לסעודת פורים אא"כ היה מתנה עליהם במעמד אנשי העיר והוא שאמרו במקום אחר מגבת פורים לפורים ובמציעא פסקנוה להתר אף שלא במעמד אנשי העיר והוא הנכון:

דף יח.

כל ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא ואם להתלמד מותר בצנעא אבל בפרהסיא אסור וענין הגית השם באותיותיו יתבאר במסכת סנהדרין:

כל מי שיש בידו למחות על איזה דבר ואינו מוחה הרי זה נתפש עליו מן השמים כאלו הוא עשאה:

צריך אדם להזהר שלא להרהר אחר מדותיו של מקום אלא יצדיק עליו את הדין בכל מה שיארע לו הן טוב והן מוטב ויפשפש במעשיו שאם יפשפש יפה בודאי הוא מוצא סבה על מה יארע לו כך:

דף יח:

הרבה מעמדות היו לאותם עובדי האלילים שהיו עושים בימי אידיהם מהם שכל הבא לשם היה מסתכן ומהם בלא חשש סכנה ובכלם אסור לילך לשם מפני שהוא מושב לצים ופעמים שמותר לילך לאותו מעמד שיש שם סכנה אם הוא בטוח בעצמו שיושיבוהו במקום הבטוח אם כונתו לשמים כגון שאם יראה שם ישראל קרוב לסכנה שיהא צווח להצילו או להעיד על עדות אשה להצילה ובצד אחר אסור:

בזמן שעובדי אלילים אלה שהזכרנו הולכין לכבוש עיירות או ארצות ולבנות מצור אסור לישראל להתחשב עמהם בשעה שמחשבין את גייסותיהם שמא מתוך שהם משלימין מנין הצריך להם מתאמצים אלו לילך ונמצאו הם גורמים לאבד נפשות ומ"מ אם לא התחשבו עמהם מותר לילך עמהם מפני ישוב מדינה ר"ל שאם נמסרה העיר בידם יהא משתדל להציל ישראלים שבה:

הרבה צריך אדם להזהר שלא להיות מיושבי קרנות ובמושב לצים ולא סוף דבר הישיבה אלא אף הלוך מעט דרשו רבותינו אשרי האיש אשר לא הלך וגו' וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב אלא אם הלך סופו לעמוד עמד סופו לישב ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר ולצת לבדך תשא:

דף יט.

אע"פ שהתשובה מתקבלת בכל עת ובכל זמן כמו שבארנו למעלה מ"מ התשובה המעולה היא בעת הבחרות ובעת שכחותיו מוכנים לעבירה כמו שהיו בשעה שהיה עושה את העברות אלא שהוא שוברם ומניחם ומחלישם בהכנעתו והוא שאמרו אשרי איש ירא את י"י אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש:

ראוי לאדם להיות רודף אחר המצות שלא מחמת השכר אלא מתשוקת השלמת רצון בוראו והשכר בא מאליו והוא שאמרו במצותיו חפץ מאוד ולא בשכר מצותיו:

לעולם לא יתחיל אדם לשנות אלא במקום שלבו חפץ ולעולם יהא גורס תחלה ואח"כ יהא מעיין ומתחדד בסברא על מה ששנה ולעולם אל יתיאש אדם מן הגרסא אפילו היה שכחן ואפילו לא למד כלל כבר אמרו יגעתי ולא מצאתי אל תאמן:

דף יט:

לעולם ישליש אדם ימיו ורגעיו שליש במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד עד שיהא כלול בידיעת כל הדברים:

ולעולם יהא נזהר בהוראה עד שיהא מגיע לכך והוא שיהא בן ארבעים שנה ואם לא היה בעיר גדול ממנו רשאי להורות אף בפחות מיכן אם מוצא עצמו ראוי לכך:

לעולם יתמיד אדם לעסוק בתורה שאין אדם זוכה לשלמות עד שיעסוק בתורה והוא שדרשו ז"ל נצור לשונך מרע שמא יאמר הואיל ונצרתי לשוני מרע אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר סור מרע ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

כבר ביארנו שאם בנה עמהם והגיע למקום שמעמידין שם ע"ז אסור לבנותה מ"מ אם עבר ובנה שכרו מותר ולא סוף דבר במשמשי ע"ז שהרי אינן אסורין עד שיעבדו ר"ל עד שישתמשו בהם לע"ז אלא אף בע"ז עצמה שמשנעשית נאסרה אע"פ שלא נעבדה עדין אם עשאה לגוי שכרו מותר מפני שאין שם ע"ז עליה עד מכוש אחרון וישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ואין כאן דמי ע"ז אלא דמי הלואה ומכוש אחרון אין בו שוה פרוטה שמא תאמר והרי גוף ע"ז אף בפחות משוה פרוטה נאסרה שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם פי' רבותי דוקא במוכרה או נהנה מדמיה אבל בשכירות ונטילת שכר הטורח אין זו הנאה גמורה ולא נאסר אלא מתורת קנס על שרוצה בקיומו ובפחות משוה פרוטה לא גזרו ולמדת שכל ענין הלכה ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומה שאמרו במציעא פרק נשך אין שכירות משתלמת אלא בסוף לענין פרעון נאמרה שאין זמן הפרעון עד שנגמרה המלאכה הא לענין קנייה מתחלה ועד סוף קנה ראשון ראשון:

המשנה השמינית והכונה בה ככונת מה שלפניה אין מוכרין להם במחובר לקרקע פירוש אין צריך לומר שאין מוכרין להם גופו של קרקע מפני שצריכין אנו להזהר שלא נהא אנו גורמים להושיבם בקבע בינותינו בארץ ישראל כמו שנאמרה בתורה שלא להטעות המון העם באליליהם וכמו שכתבנו למטה אלא אף פירות ותבואה ואילנות המחוברין לקרקע אין מוכרין להם שמאחר שכל המחובר לקרקע כקרקע דמי גזרינן הא אטו הא אבל מוכר הוא לו משיקצץ שמכירת דברים התלושים אין בהם סבה לחניית קרקע ובא ללמד שאף מכירה במחובר על מנת לקוץ אסור ודלא כר' יהודה וכדקאמר בתר הכי ור' יהודה אומר מוכר הוא לו על מנת לקוץ והלכה כר' מאיר ואין מוכר לו אילן אלא קצוץ וכן קמה אלא קצורה וכן שחת אלא גזוזה ויש חולקין לפסוק כר' יהודה ודוקא בשדעתו של ישראל עליה שלא להניחה לו שם ודברים אלו כלם בארץ ישראל ובסוריא נאמרו ומטעם עבודת האלילים שהזכרנו שאלו בחוצה לארץ הרי מכירת קרקע מותרת כדאיתא בסוגיא דמתניתין לדעת ר' יוסי שהלכה כמותו ואם תפרשה אף בחוצה לארץ וכר' מאיר שאוסר בה מכירת קרקע אין הלכה כן אלא בארץ ישראל ומתוך כך נוח לנו לפרשה לדעת ר' יוסי שהלכה כמותו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנאמרו עליה בגמרא אלו הם:

דף כ.

כבר ידעת כמה החמירה תורה להרחיק עובדי האלילים מארצנו ומגבולנו ומבינותינו ובכמה מקומות האריכה להזהירנו להתרחק ממעשיהם מכאן אמרו לא תחנם לא תתן

להם חן ר"ל לשבח ענינם ומעשיהם ואפילו יפי צורתם ותבניתם וכן דרשו מכאן שלא נתן להם חנייה בקרקע כדי שלא להתמיד ישיבתם בינותינו וכן דרשו ממנו שלא ליתן להם מתנת חנם שלא לגזלה למי שאנו חייבים לה ביותר כגון גר תושב והוא בן נח הגמור לקיים שבע מצות כמו שאמרה תורה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ומ"מ פי' בתוספתא דוקא לגוי שאין מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה שכנו או חברו מותר שהוא כמוכרן לו הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמודות באלהות אין ספק שאף בשאין מכירו מותר וראוי וכבר אמרו שולח אדם ירך לנכרי:

אע"פ שאסור לספר בשבח תבניתם ויפי צורתם על הצד שביארנו ראה גוי מאותם שהזכרנו והוא נאה מותר לו לשבח על יפיו מי שעשאו באיזה לשון שירצה כעין דבר זה אמרו הרואה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו מ"מ בנקבה אסור לאדם להסתכל בה שמא מתוך כך יבא להרהר בהרהורי עבירה מכאן אמרו ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה ובאשת איש אפילו מכוערת ולא בבגדי צבע אשה הידועה לו ר"ל שהוא מכיר שהם שלה שמאחר שהוא מכירה ושהם בגדי צבעונין שמיפין את האשה בלבישתם הרי הוא מצייר בלבו כאלו היא לבושה בהן ובא לידי הרהור ואפילו היו חדשים שלא לבשתם לעולם ולא בזכר ונקבה של בהמות וחיות ועופות בשעה שנזקקים זה לזה:

דף כ:

אע"פ שאסרנו להסתכל בבגדי צבע של אשה הידועה לו נותנין אותן לחייט ישראל לתקנן אפילו ישנים או לכובס לכבסם טרוד הוא במלאכתו ואינו פונה לדבר אחר יתרה מזו התירו להרביץ מין במינו בבהמה ואף לסייע בהתחלת מעשה שכל זה דרך מלאכה הוא כשאר המלאכות הנעשות לתועלת המוני ואין הרהור בשעת מלאכה:

כבר בארנו למעלה במכירת בהמה שכל שיש לתלות תולין רצה למכור בהמה טהורה לגוי במקום שאין לתלות לשחיטה כגון שמכר שור למי שהוא רגיל לחרוש ואינו טבח ואינו עושה סעודה לבנו וכיוצא בזה אלא שמ"מ הוא מתנה עמו לשחיטה יש מי שאומר שמותר אין זה פחות ממקום שיש לתלות ואינו דומה למשנתנו שאסרנו בעל מנת לקוץ דההיא משום חנייה בקרקע הוא ובהמה אינה בכלל זה ולא הביאוה כאן אלא לדמיון הלשון לא לדמיון ענין ומ"מ גדולי הפוסקים כתבוה לאיסור כסתם משנתנו בעל מנת

לקוץ וגדולי המחברים כתבו בה בהלכות שבת מוכרה לו לשחיטה ושוחטה בפניו והדברים נראין כדעת ראשון:

דף כא.

המשנה התשיעית וכבר ביארנו הכונה בה שהיא תבאר הדברים שאסור לעשותם עמהם לעולם ואמר אין משכירין להם בתים בירושלים ואין צריך לומר שדות ובסוריא משכירין בתים אבל לא שדות ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר בארץ ישראל משכירין בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו ע"ז שנאמ' לא תביא תועבה אל ביתך ובכל מקום לא ישכור לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו אמר הר"ם עקר איסור דברים אלו מה שאמרה תורה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע לפי שזה בכלל לא תחנם ואמרו ואין צריך לומר שדות לפי ששדות יש בהם שני דברים אחד מטעם לא תחנם והשני שמבטל מהם הפרשת תרומה ומעשרות והלכה כר' יוסי ובלבד שישכור כל איש שנים אבל שלשה או יותר לא ישכיר להם שלא יעשה שכונת גוים אמרו אף במקום שאמרו להשכיר הוא דברי ר' מאיר שאמ' שלא ישכיר להם זולתי בסוריא בלבד אבל לא בארץ ישראל אבל לדעת ר' יוסי יהיה סוגיות הדברים כן וכשאמרו לא לבית דירה אמרו ואין בזה מחלוקת שהוא ישכיר לו בית לעשות ממנו אוצר או להנות בו הנאה מועטת על דרך יישוב הארץ ולהעביר השעה ואמרו על שמו על שם ישראל בעל המרחץ והגוי הדר בו יחמם אותו בשבת ויכנסו בו הגוים ואומ' רחצנו במרחץ פלוני היום ובזה יש חלול השם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכיר אצלו לזמן קצוב בדמים ידועים וזה היה בימיהם שהיה מנהגם כמו שזכרנו אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי אבל בזמננו זה דין המרחץ ודין השדה ושאר הקרקעות אחד הוא ומותר לבעל כל קרקע להשכירו וזה מפורסם לכל בני אדם:
אמר המאירי אין משכירין להם בתים בארץ ישראל וענין זה הוא שכבר ביארנו איסור מכירה קרקע להם שהיא מן התורה מטעם חניית קרקע כמו שביארנו למעלה ואמר עכשיו שאף השכירות אסור מחשש מכירה ואין צריך לומר שדות שיש לאסור שכירותן משום מכירתן שהרי מכירתם חמורה ממכירת הבתים והוא שיש במכירתם שתים לאיסור והם חניית קרקע והפקעת מעשר ומה שאמרו שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר פירושה כשחוזר ומוכרה לישראל שלא הופקעה מחמת שבאה לו עכשו מחמת גוי אלא הרי הוא כמי שלא היתה ביד גוי מעולם אבל בעוד שהוא ביד גוי

הופקעו מעשרותיה ובית מיהא אין בה אלא איסור אחד והוא חניית קרקע ואע"פ שהוא מפקיעה ממזוזה פי' בגמ' שמזוזה חובת הדר היא ולא חובת הבית והילכך אין כאן הפקעה אבל הפקעת מעשר יש בה סרך גזל השבט וגזל העניים ובסוריא וכו' סוריא הוא כלל לכל הארצות שכבש דוד ולא היה מדעת רוב ישראל וסובר זה התנא שכבוש יחיד שמיה כבוש לכל דיני קדושה הואיל ומלך היה ועל פי בית דין הגדול היה עושה ונמצאת המכירה בו אסורה מן הדין ומ"מ לא החמירו בה כגופה של ארץ ישראל והוא שאמרו בראשון של גיטין בשלשה דברים שותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה לחוצה לארץ ואמרו שם קסבר כבוש יחיד שמיה כבוש ולמדת שאעפ"כ אין דינה כארץ ישראל לגמרי ופי' הטעם בספרי מפני דכבשה ועדין לא נכבשה כל ארץ ישראל ונשארו בה משבעה עממין והתורה אמרה והורישם י"י את כל הגוים האלה וגו' ואחר כך כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם וכו' ואלו היה הכבוש על סדר זה היה ככבוש ארץ ישראל לכל דבר ומתוך שלא החמירו בו כל כך הותרה להשכיר בה בתים אבל לא שדות הואיל ובשדות יש במכירתם שתים ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות אבל לא מוכרין שדות מחשש מכירת שדות שבארץ ישראל שהיא חמורה ור' יוסי סובר שאף בארץ ישראל משכירין בתים שאין לאסור מחשש מכירה הואיל ואין במכירתה אלא אסור אחד אבל לא שדות שיש בהן שתים ובסוריא מוכרין בתים שהוא סובר שאינו כבוש כלל גוזרין בה מחשש מכירת ארץ ישראל הואיל ואין במכירתה אחת וכן משכירין בה שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואין חוששין לכלום:

ולענין פסק אע"פ שסוריא מטעם ראשון אנו באים בהפקעת קדושתה הלכה כר' יוסי בענין מכירה ושכירות ופי' בגמ' התר זה ר"ל מכירת בתים בסוריא ושכירותן בארץ ישראל דוקא שלא יעשה שכונה והוא שימכור שלשה בתים בשורה אחת לשלשה בני אדם מאותם שהזכרנו ענינם הואיל ושלשה הם ואין מפסיק ביניהם אי אפשר להם בלא ע"ז ואע"פ שאם ימכרם לאחד רשאי הוא למכור השנים לשנים אין חוששין לכל זה דאלפני דלפני לא מפקדינן הא בשדות מיהא אין בהם דין שכונה כלל:

אף במקום שאמרו להשכיר פירוש בתים כגון ארץ ישראל לר' יוסי וסוריא לר' מאיר לא לבית דירה אמרו שהרי מכניס שם ע"ז והרי זה ביתו שלו ושכירות לענין איסור אינה קונה אלא לאוצר ולתבן וכיוצא בו ואח"כ מה שירצה יעשה וכן פרשוה בתוספתא ולאוצר שהתירו דוקא באוצר של תבואה דאלו ליין נסך הרי אמרו בההוא דאגר ארבא לסתם יינם שאסרו לו את שכרו כדאיתא בפרק בתרא וכן השוכר את חמורו להביא עליו יין נסך ששכרו אסור ואע"פ שיש לדחוק דבחמרים וספנים קנסו שהם הולכים בספינתם

ואחר חמוריהם וטורחים באיסור אבל ביתו אינו טורח באיסור כלל רחוק הוא והילכך ישכירנו סתם ומה שירצה יעשה ומ"מ מקום שאמרו למכור כגון סוריא לר' יוסי מוכר אף לבית דירה שהרי בשלו הוא מכניס הא בשכירות אסור ואף לדעת האומר שאינו כבוש גזרו בה:

ולענין פסק דבר זה לא נאמר אלא בארץ ובזמנים שהזכרנו אבל בחוצה לארץ ובזמנים אלו אף לבית דירה ואף בשכונה ובשורה מותר וכל שכן במקומות שאין עבודת האלילים מצויה שם שדבר זה עיקר איסורו לאותם עובדי האלילים שהיו אליליהם בבתיהם ומקטרים ומזבחים להם שם:

ובכל מקום וכו' עכשו יצא לו מכונה הראשונה ובא לו דרך גלגול לכונה אחרת מחשש קדושת שבת ואמר שבכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ לא ישכור מרחצו לגוי שכל שהוא מחשש שבת אין בו חלוק בין ארץ ישראל לחוצה לארץ ובין עובדי האלילים לשאר האומות ומתוך כך הוא אומר שבשום מקום לא ישכור אדם מרחצו לגוי מפני ששמו של ישראל עליו והשוכר יחם לו חמין בשבת ויאמרו ששלוחו הוא ומ"מ דוקא בשכירות אבל במכירה מותר שאין לו עוד שם עליו ובשדה הואיל ודרכו באריסות מותר אף להשכיר כל שאינו בארץ ישראל שאין הרואה חושש לכך אלא שאומר בלבו שאריסותו הוא עושה אבל מרחץ אין דרכו באריסות וכן הלכה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף כא:

כלל הדברים בענינים אלו שכתבנו בחשש מלאכת שבת הוא שהדבר ידוע שאין אדם מצוה על שביתת קרקע בשבת וכל שמלאכה זו אינה נעשית בשליחותו אע"פ שנעשית לתועלתו מותר הא אם נעשית מצד שליחותו אסור ומה שאמרו אין שליח לדבר עבירה דוקא שהמשתלח בן מצוה ועברה ואף בזו אין האיסור נפקע בכך נמצא שאדם רשאי להניח לגוי לעשות מלאכה בקרקע של ישראל מתורת שכירות או מתורת אריסות:

יש שואלים הואיל והתרנו שכירות שדה מטעם שהרואים אומרים אריסותיה קא עביד מה טעם אסרי קבולת שבת בתוך התחום כמו שהתבאר בשני של מועד קטן והרי היה לנו להתיר מטעם אריסותיה קעביד ואע"פ שאחרוני הרבנים מתירים בכל קבולת והעמידו אותה של מועד קטן באבל מ"מ רוב מפרשים העמידוה בשבת וכן עיקר וא"כ הדרא קושיין לדוכתה ומ"מ נראה לי שהקבולת מאחר שכל המלאכה לצורך ישראל ואין המקבל נוטל חלק בפירות הרי הישראל נפיק ועייל בחול לראות את המלאכה

והבריות מכירות שהמלאכה שלו ונעשית בשליחותו ואין יודעין בקבולת ומתוך כך כל שבתוך התחום אסור אבל שכירות שכל התבואה לשוכר ואריסות שהמחצה שלו אינו נפיק ועייל ונכר שאין המלאכה כלה לצורך ישראל ואומרים אריסותיה קעביד ולדעת זה כל קבולת אסור בתוך התחום אף בשדה וכרם ומ"מ יש מתרצים שאף הקבולת בשדה וכרם מותר מטעם אריסותיה קא עביד והעמידו זו של מועד קטן בקבולת של בנין בתים שנראין כשכירי יום ונראין הדברים כדעת ראשון וכן כתבוה גדולי המחברים וכן כתבו קצת רבני צרפת בספר התרומה כמו שכתבנו דבריהם בפירושנו ומ"מ חכמים גזרו על כל דבר שאין הדברים מוכיחין בו שהגוי יורד בה בתורת אריסות או שכירות אע"פ שהענין כך מעתה מיחד אדם גוי בשדהו בשכירות או באריסות ולדעת קצת אף בקבולת והגוי עובד בה בשבת ואפילו היה שדה זה בתוך התחום ואפילו היה על אם הדרך שלא כתלמוד המערב שחולק בזו מפני שהשדה דרכו באריסות ואין הרואה חושד כלל שיהא יורד מתורת שליחותו של ישראל אלא לעצמו הוא עושה שהרי נוטל חלק בגוף הקרקע וכן בכרם והדומה לזה הן לחרישה הן לקצירה הן לבצירה הא כל שהוא שוכרו לימים לעבודתו אסור היה מרחץ וכיוצא בו שאין דרכן באריסות אסור להורידו אף מצד דרכים אלו מחשש הבריות שיחשדוהו שמא מחמת שליחותו הוא עושה ומ"מ גאוני ספרד כתבו שאף באלו דוקא בשהשכירן לפחות משלשים יום הא לשלשים יום או ליתר הדבר מפורסם אף באלו ומותר פורני ורחים נראה מתלמוד המערב שהוא כמרחץ ואסור אלא אם כן משכירן יתר מחדש לדעת הגאונים ויש אוסרין לכל שהוא פחות משנים עשר חדש למדת לשטתנו שכל קבולת הן של בנין בית הן של עבודת שדה וכיוצא בו רוצה לומר שהגוי קבל עליו אותה מלאכה וישראל נותן לו דמים ידועים ונמצא שהגוי עושה לעצמו כל שהוא בתוך התחום אסור ויש מתירים בכולם ויש מכריעים לאסור בבית ולהתיר בשדה וכבר בארנו ענין זה במסכת מועד קטן וחוץ לתחום מותר אלא אם כן בחולו של מועד כמו שהתבאר שם וכל דבר שאין בו משום מראית העין כגון כלים לכובס ולחייט מותר שאין ענינם ידוע וכן משכירין להם את הכלים שלנו עם השמש ועושה בהם מלאכה בשבת:

דף כב.

ישראל וגוי שהיו משותפים בקרקע הן שהוא שלהם הן שקבלוהו עליהם לעבודה ועבדוהו שניהם והגיע זמן פירותיה אסור לישראל שיאמר לגוי תהא שלך לקיטת שבת ומכרה לעצמך ותהא שלי לקיטת יום אחד כנגדו בחול ואמכרה לעצמי ואם עשה כן

אף הוא אסור בכל חלק השבת וחולק עם הגוי חלק שנטל כנגדו שהרי מ"מ הגוי נעשה שלוחו ובא מכחו בחצי לקיטת שבת ואם התנו בתחלת העבודה בכך מותר שהרי כל שבת ושבת שלו הוא ובלבד שלא יבאו לחשבון אחר כך ר"ל שיקיפו בחשבונם לקיטת שבת ללקיטת שכנגדו ואם זו שוה מזו שיחזירו זה לזה שאם כן הרי הורו בתנאם שאינו אמתי אלא דרך הערמה ויש מפרשים התנו מתחלה כל שהתנו קודם השבת וכן עיקר לא התנו כלל וכן לא אמר ישראל לגוי ללקוט של שבת אלא כך עשו מאליהם לקט הגוי בשבת וישראל יום אחד בחול ולא באו לחשבון אף זה אסור מכיון שאין הגוי יורד בה בשבת מן הדין ומכח תנאי בכל הלקיטה נתערבו כל הפירות או הדמים אם נודע חלק שבת מסלקין אותה ואם לא נודע פי' גדולי המחברים שהגוי נוטל שביעית השכר והשאר חולקין בשוה היו משותפים בתנור הרי הוא כיוצא בזה ויש מקילין לומר שאף בלא התנו מסיקו הגוי בשבת וישראל כנגדו בחול שהתנור עקרו אחר ההיסק ולא נאמר כן אלא בשדה שהוא מושבח מחמת חרישת הגוי ומלאכתו בימות הפסח שהגוי אופה בו את החמץ יראה שהדבר תלוי בהתנו וכן שאומר ישראל לגוי קודם הפסח יהא שלך שבוע של פסח לגמרי הן הרבה הן מועט ואני אטול כנגדן אחר הפסח וכל שכן אם קדם ישראל לזכות בשבוע שלו קודם הפסח או אם מכר לו זכותו של אותו שבוע קודם הפסח וכן הורו רבני צרפת וכן הורו בישראל שיש לו מס על הגוי ככר בכל יום שאינו נוטל בפסח שאחר הפסח מותר ליטול את שבעד הפסח:

ישראל וגוי שהיה להם חצר משותף ורצו לעשות כותל באמצע יראה שאסור להניח לגוי לבנות שם בשבת אחר שמכריחו מן הדין לפרוע לו חצי ההוצאה ואם התנו מתחלה בנה אתה כך וכך ימים או חציו של כותל וכל כיוצא בזה יראה שהוא מותר ואע"פ שאין דרך בית באריסות וקבולת הואיל וידוע שהגוי שותף בו מכירים הם שלא בשליחות ישראל נעשה וכל שכן אם כולו של גוי וישראל שוכרה אלא שעליו להרחיק עד שיהא קרוב לאונס:

היו משותפים בבהמה יראה שבכל ענין אסור להניחה להשכירה בשבת ואם השכירה לגוי למשוי אסור לישראל ליטול כנגדו בחול ויראה שאין תנאי מועיל בה הואיל ומצוה על שביתת בהמה אלא שברכיבה יראה ששכרו מותר:

השתתף עם הגוי במלאכה או בסחורה בחנות צריך להתנות תחלה להיות שכר שבת לגוי וכנגדו בחול לישראל הן רב הן מעט ואם לא התנו אסור לישראל ליטול בכל שבת שכר השבת ובשכנגדו ואם לא נודע פרשו גדולי המחברים שנוטל הגוי שביעית השכר ויש מתירין בזו מדמיון קבולת של כלים וכן מדמיון מעות כמו שיתבאר בסמוך:

הנותן מעות לגוי להתעסק אע"פ שהגוי יושב ונותן בהם בשבת פי' הגאונים שחולק עמו בשוה ואין חשש בדבר וכן פי' אף בסחורה להתיר אף בלא התנו ונתנו טעם לדבריהם לפי שמאחר שאין ריוח הסחורה תלוי בימים אין קפידא בשבת והרבה פעמים אדם מוכר בשעה אחת יותר מבכמה ימים:

ישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות מותר להתנות ביניהם אף לאחר שלקחוה שיהיה הגוי עובד שני ערלה ואוכל הפירות ויעבוד ישראל כנגדן ויאכל שאין זה חלופי ערלה שכך הדרך עובד אדמה יאכל פריה ועוד שכל איסורי הנאה הואיל וכולו להם אין חלופיהן אסורים:

התבאר במסכת סנהדרין שאסור לעשות שותפות עמהם שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בעבודה זרה והתורה אמרה לא ישמע על פיך:

הכותיים כבר ידעת שעשאום כגוים גמורים וא"כ הרי הם כגוים לכל דינים אלו ומ"מ ממה שנאמר עליהם בסוגיא זו בענין מלאכת המועד תיפוק לי משום לפני עור וכו' אנו למדין שדין לפני עור אף באיסורי סופרים נאמר ומאחר שהכותיים גרים הם וחייבים בכל מה שאנו חייבים וכן צריכים ליזהר בכל מה שאנו מוזהרים בו יש לחוש בהם לדין לפני עור שהרי מלאכת המועד מדברי סופרים שהרי לא נאמר בו שבתון כמו שביארנו בשני של חגיגה ומ"מ לחכמי הדורות ראיתי שלמדין מכאן שמלאכת המועד איסור תורה אע"פ שאין בה לא לאו ולא מלקות שאלמלא כן לא היינו חוששין ללפני עור ומביאין עוד ראיה ממה שאמרו בשני של מועד קטן חולו של מועד דאוריתא ואינה ראיה שלא נאמר בו אלא שממה שכתוב מקרא קדש עשאוה כעין תורה ולא תורה ממש וכדרך שנאמר בהלל הלל דראש חדש לאו דאוריתא הוא כאלו האחרים של תורה אחר שקבעוהו קבע גמור כשל תורה וכן בתלמוד המערב אמר ר' בון אלו היו חברי נמנין עמי הייתי מתיר מלאכה במועד כלום אסור מלאכה במועד אלא שיהו אוכלים ושותים ועוסקים בתורה הללו אוכלין ושותין והולכין ופוחזין ואלו היתה איסור תורה לא היה אומר כן ואע"פ שהם נדחקין בה שעל אותם דברים שהוסיפו חכמים באיסורן נאמר אין נראה כן שהרי מלאכה סתם אמרו אלא שבודאי דין לפני עור אף באיסורי סופרים נאמר:

ונשלם הפרק תהלה לאל:

אין מעמידין בהמה וכו' כונת הפרק להשלים מה שכבר הותחל לבאר בדברים שאסור לנו להשתדל עמהם בענינם ולבאר בו החלק השני והוא בביאור דברים שלהם האסורין לנו ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לחמשה ענינים הראשון להשלים ביאור החלק הראשון ולבאר הדברים שאנו צריכים להזהר שלא לעשותם עמהם השני לבאר דברים

שלהם האסורים לנו בהנאה בלא שום תקון ובכלל זה החלק איזה יין נעשה יין נסך השלישי לבאר דברים שלהם האסורים לנו ויש להם תקון ובכלל זה החלק דין הכשר כלים של יין נסך הרביעי לבאר דברים שלהם האסורים לנו באכילה ומותרים בהנאה החמשי לבאר דברים שלהם המותרים לנו אף באכילה זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו דברים שלא מן הכונה כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם כמו שיתבאר: **והמשנה** הראשונה ממנו אמנם תכוין לבאר קצת חלק ענין הראשון והוא שאמר אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים מפני שהם חשודים על הרביעה וכבר בארנו שהם מוזהרים עליה ויש כאן משום לפני עור לא תתן מכשול ואפילו היתה לו בהמה אסור מפני שהוא חס על בהמתו אם בנקבה שלא תעקר ואם בזכר שלא יכחיש ורובע את של אחרים ומתוך כך אף במקום שהתירו למכור אסור ליחד וכבר התבאר שאף במקום שלא נחשדו על הרביעה נאמר כן שסתמן נעשו חשודים בבהמה שלנו ומ"מ כל מקום שידוע בודאי שאין נוהגין בכך אע"פ שהם עובדי האלילים מותר וכבר התבאר שדברים הללו נאמרו לאותם הזמנים שהיו אותם האומות מעובדי האלילים והיו מזוהמים במעשיהם ומכוערים במדותיהם כענין האמור בקצת כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וגו' אבל שאר אמות שהם גדורים בדרכי הדתות ושהם נקיים מכעורים שבמדות הללו ואדרבה שמענישים עליהם אין ספק שאין לדברים הללו מקום להם כלל כמו שבארנו וכבר נכפל זה הרבה בדברינו כדי שלא תצטרך לכמה דחקים שאתה מוצא בחדושין ובתוספות ללא צורך:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף כב:

בהמה הרובעת או הנרבעת או המוקצה לע"ז או לתקרובת שלה או הנעבדת אע"פ שמותרת באכילה פסולה למזבח ואע"פ שנתבטלה במכירתו ומ"מ לוקחין מן הגוים בהמות לקרבן ואין חוששין לאחד מאלו עד שיודע הדבר בודאי שהגוי חס על בהמתו שלא תעקר או שלא תכחיש כמו שבארנו ובמוקצה ונעבד אם הקצה או עבד סתם הדברים שאינה מוכרה וכן לוקחין מרועה שלהם שאף הם מתיראים על הפסד שכרם ונזהרים מעקירתם ומהכחשתם אלא שמ"מ אנו אין מוסרין בהמה לרועה שלהם שיודעים הם שאין אנו רגילין בכך ואין נזהרים ממנה וכן שחשודים על הגזל ומכאן למדו רבים שבהמה שלנו שנמסרה לרועה שלהם פסולה לקרבן מחשש רביעה ומ"מ יש

פוסקין כתירוצו של רבינא שתירץ הא לכתחלה ר"ל לחוש שמא ירבענה חיישינן אבל דיעבד ר"ל לחוש שמא רבעה לא חיישינן ואין נראה כן שהרי נדחו דבריו של רבינא:

מה שאמרנו ברובע ונרבע שמותרין באכילה דוקא שלא נודע אלא מצד ראיית הבעלים או על פי עד אחד אבל אם היו שם שני עדים הרי אלו נסקלים ובשרם אסור בהנאה וכן אם המית את האדם:

מה שכתבנו במוקצה לע"ז שהוא אסור י"מ בה משיעשה בה מעשה כגון שימסרנה לכומרים או יאכילנה כרשיני ע"ז וכיוצא בזה וכן נאמרה במסכת תמורה בפרק כל האסורין הא באמירה בעלמא לא נאסרה אף לגבוה וכן בתקרובת ובנויין או במשמשים אם אמר בית זה או שור זה לע"ז אין זה כלום שאין הקדש לע"ז כמו שיתבאר ועל ידי מעשה נאסר לגבוה אבל להדיוט לא אף על ידי מעשה כמו שיתבאר בפרק הצלמים ומ"מ גדולי המפרשים פי' שלא נאמר כן אלא בנויי ע"ז או תקרובתה או משמשיה אבל בע"ז עצמה בהכנה לבד לגבוה מיהא נאסרה הואיל וזמנה לעבדה וי"מ אותה אף במוקצה לתקרובת ובלא מעשה ולגבוה שני ומ"מ בתוספתא של ע"ז שנינו בפירוש איזהו מוקצה לע"ז משיעשה בו מעשה וכן היא במסכת תמורה פרק כל האסורים:

כבר ביארנו בפרק ראשון שאיסור העמדת בהמה בפונדקאות של גוים אין בה הפרש בין זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים לבין זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות אלא הכל אסור שהזכרים אצל זכרים אף הם בחשש רביעה ונקבות אצל נקבות מפני שהגוים מצויים אצל נשי חבריהם פעמים שאינה מוצאה רובעה וכן אין מוסרים לרועה שלהם ועופות הגסים הרי הם בכלל זה וזהו ששאלו עופות מהו כלומר אם מותר להעמידם בביתם אם לאו ולא לענין קרבן נאמרה שהרי עופות הראויים לקרבן אינם בני רביעה:

דף כג.

אשה לא תתיחד עם הגוים מפני שחשודים על העריות ומ"מ בדיעבד אין חוששין לה לפסלה:

האשה שנחבשה בידי גוים אם בסבת ממון נחבשה כגון שלותה היא או בעלה ונתמשכנה על הלואה זו הרי אימת הגוי על הפסד מעותיו ומותרת אף לכהן שאין חוששין שנבעלה כלל אפילו באונס ואם על עסקי נפשות נחבשה אפילו נתנה לפדיון אסורה לכהונה שמאחר שאין כאן הפסד ממון אינו נמנע מלבא עליה באונס הא ברצון מיהא אין לחוש ושלא כדברי גדולי הרבנים ואם היתה נשואה אם אשת ישראל היא מותרת ואם אשת כהן אסורה הואיל ועל עסקי נפשות נתפשה והוא הדין לכל כהן משום

זונה והתבאר בכתבות כ"ו ב' שלא נאמר כן אלא בזמן שיד ישראל תקפה על הגוים אבל אם יד הגוים תקפה אין אימת מעות עליהם ואף על ידי ממון אסורה לכהונה אפילו היתה פנויה משום זונה ואם היא אשת כהן אסורה הואיל ועל עסקי נפשות נתפשה אא"כ העיד עליה אחד או שלא נודע שהיתה שבויה אלא על פיה כמו שיתבאר במקומו ובאשת ישראל מותרת שהרי יש כאן שתי ספקות שמא לא נבעלה ואם נבעלה שמא באונס היה וגדולי הרבנים מחמירין בה ואין דבריהם נראין לענין פסק יראה לי שלא נאמרו הדברים אלא שנחבשה בידי לסטים אבל בערכאות שלהם אף על עסקי נפשות ואף בזמן שידם תקפה מותרת בכל ענין אימת ערכאות על הכל ושמירת כל הנחבשים על המלכות מוטלת וכבר ביארנוה בשני של כתבות:

פרת חטאת אע"פ שאינה קדשי מזבח הואיל וקרויה חטאת פסולה בכל מום שקדשי מזבח נפסלין בו וכן יוצא דופן ואתנן ומחיר וטרפה ורבועה ומוקצה ונעבד פוסלין בה ומותר ללקחה מן הגוים שהרי אף בשאר קרבנות עושין כן כמו שביארנו למעלה כל שכן בזו שאינו רוצה להכניס עצמו בספק הפסד דמים יקרים:

עלה עליה עול או שום משוי אפילו כריכת השקים פסולה ובעגלה ערופה אינו פוסל עד שתמשוך ותלך באותו משוי טפח ממקום למקום שנאמר אשר לא משכה בעול:

פרה שבא עליה זכר אפילו שלא בדרך עול כגון שבא עליה דרך ספסלים פי' בתלמוד המערב שהיא פסולה ואין צריך לומר אם בא עליה דרך עול שאע"פ שכל שהוא להנאתה אינה עול כמו שאמרו פירס טליתו עליה לצרכו פסולה לצרכה כשרה בזו תחלת עלייתו עול הוא אצלה מעתה אין אתה צריך לומר במעוברת שהיא פסולה וכבר ביארנו מענין זה בשני של פסחים:

דף כג:

מכיון שפרה אינה קדשי מזבח יכולה היא לפדות אף בלא מום ואינה צריכה בפדייתה העמדה והערכה וכל שנפדית על הצדדין שאפשר לפדותה כגון על ידי מום או שמצאו נאה הימנה קודם שנשחטה כמו שיתבאר במקומו יש מי שאומר שמותרת בגזה ועבודה וחלבה מותר ויש מי חולקים בקצת דברים וכבר נרמז מענין זה בפרק ראשית הגז ושמא תאמר תהא נדונת כחטאת אף לדברים אלו ר"ל שלא תפדה אלא במום קבוע ושתצטרך להעמדה והערכה אינו כן שכל שהיא באה למי נדה הצריכה הכתוב שתהא ראויה כחטאת אבל כל שאינה באה לכך נשארה היא בעינה להיותה כקדשי בדק הבית:

אבנים לאפוד ושאר ענינים שבתרומת המשכן נקחים מן הגוים ואין לחוש לכלום:

דף כד.

כל האסורים למזבח ולדותיהם מותרים חוץ מארבעה והם ולד הנוגחת ר"ל שהמיתה את האדם ולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה אף באלו דוקא שנתעברו ואח"כ יצא מהם מעשה זה שנמצא הולד בשעת העבירה אבל נעשית העברה ואח"כ נתעברה שאע"פ שהרביעה עוקרתה אפשר לקצת בהמות שאינן נעקרות בכך ולדה כשר ואפילו נרבעה אחד שהוקדשה ואין צריך לומר אם נרבעה כשהיא חולין ואח"כ נתעברה וכן הדין לאפרוח היוצא מביצת טרפה שמותר כמו שיתבאר במקומו ובתלמוד המערב שבפרק צלמים נחלקו בביצה ע"ז שנעשית אפרוח כהנא וחזקיה כהנא אמר מותרת חזקיה אמר אסורה ובביצת הקדש שנעשית אפרוח כהנא אמר אסורה ור' יוחנן אמר מותרת ופי' שם ר' יוחנן אמר מותרת ופודה אותה כזמן זרעה כלומר כפי מה שהיתה שוה בשעה שהוזרעה כהנא אמר אסורה ופודה אותה כמות שהיא ולענין פסק יראה בע"ז שמותר ובהקדש שצריך פדיון ואם לא פדה מותר בדיעבד כמו שנבאר בפרק צלמים:

לענין יולדת יתבאר במקומו על יוצא דופן שאין אמו טמאה לידה ואין לה ימי טומאה וטהרה עד שתלד ממקום שמזרעת ואין הלכה כדברי האומר ולד מעליא הוא כמו שיתבאר במקומו:

דף כד:

כבר ידעת שמשבאו לירושלם נאסרו הבמות ולא היתה להם עוד התר וכן ידעת שקרבן עולת בהמה אינה באה אלא מן הזכרים בין ליחיד בין לצבור ומ"מ בשעה שהיו הבמות מותרות היו מביאין עולת נקבה בבמת יחיד הא בבמה גדולה והיא במת צבור אין מביאין לעולה אלא זכר ומה שנאמר באנשי בית שמש כשהביאו את הארון על ידי הפרות ואת הפרות העלו עולה לי"י הוראת שעה היתה:

הלוקח בהמה מן הגוי ואין ידוע אם בכרה אם לא בכרה וילדה אצלו הרי זה בכור מספק ונאכל לבעלים במומו שהמוציא מחבירו עליו הראיה ואם נודע זמן לידתה ולקחה תוך זמן שאי אפשר לילד קודם זמן זה הרי הוא לכהן ואע"פ שבסוגיא זו העידו בשיעור זה שכל שהיא בת שלש ומהם למטה אינה יולדת וכל שנכנסה ברשות ישראל אינה יתרה מבת שלש ודאי לכהן אנו רואין בפרות שלנו שיולדות קודם זמן זה ודנין לפי טבע המקומות היתה בהמה זו חמורה שפטר רחם שלה אסור בהנאה עד שיפדה פודה אותה בשה והשה לבעלים הואיל ואין הכהן מביא ראיה אא"כ נודע זמן לידתו והיה המקח תוך הזמן שאי אפשר לו לילד תוך זמן זה כמו שביארנו:

נושאי הארון צריכים שיחזירו פניהם כלפי פנים כדי שיהו אחוריהם כנגד חוץ ולא כנגד הארון וכן כתבוה גדולי המחברים וכן היא בספרי ובמדבר סיני רבה ואף בסוגיא זו רמוזה כן במה שאמרו בפרות ועקמו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה:

דף כה.

המשנה השניה והכונה בה ככונת משנה שלפניה בביאור החלק הראשון ואמר על זה לא תתיחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות ולא יתיחד אדם עמהם מפני שחשודים על שפיכות דמים אמר הר"ם הם אמרו לא תתיחד אשה עמהם ואפילו היחוד שמותר לה יחוד כמותו להתיחד עם ישראל כגון שתהיה אשת הגוי בפניו עמו וכיוצא בזה ממה שבארנו במקומו בסוף קדושין:

אמר המאירי לא תתיחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות ופירשוה בגמ' אפילו בשאשתו של גוי לשם שהגוי אין אשתו משמרתו וכיוצא בזה בישראל ר"ל שאשתו של ישראל לשם מותר לה להתיחד עם ישראל שאשתו משמרתו הא אין אשתו עמו אסור לה להתיחד אף עם ישראל ואף שתי נשים לא יתיחדו עם ישראל אחד אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים כשרים ומגדולי המחברים נראה שאוסרין הא בפרוצים אף בעשרה אסור ומגדולי המחברים מתירים בשאשתו של אחד מהם לשם מעשה היה והוציאוה עשרה במטה שיחשבו הרואים שהוא מת שהיו מביאים לקבורה ולא ירגישו בדבר ומ"מ אין כאן איסור משום שפיכות דמים שכל אשה כלי זינה עליה ואפילו כעורות שבהן ובתלמוד המערב פי' בכלי זינה עליה שיכולה לומר גויה אני מה שאין כן באיש שהוא מצויין במילה ואין הדברים נראין ולא יתיחד אדם עמהם מפני שחשודים על שפיכות דמים:

דף כה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ובגמרא נאמר מטעם זה שישראל שנטפל לו גוי בדרך צריך להיות עיניו פקוחות ולחברו אצלו באותו צד שהוא רואה שהוא מזומן יותר לקום עליו אם ירגיש בו שיבא להרגך היו עולים במעלה או בירידה לעולם ישים אדם עצמו למעלה ולא למטה ולא ישוח לפניו שמא יריץ את גלגלתו ואם שאלו להיכן הוא הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו שנאמר עד אשר אבא אל אדני שעירה וכתוב ויעקב נסע סכתה וכן כל כיוצא בזה לפי מה שרואה לפי הזמן ולפי המתחבר עמו ולא נתחדש עוד בגמרא על משנה זו דבר:

דף כו.

המשנה השלישית ועניינה כענין המשנה שלפניה והוא שאמר בת ישראל לא תילד בנה של נכרית אבל נכרית מילדת את בת ישראל בת ישראל לא תיניק בנה של נכרית אבל נכרית מיניקה את בת ישראל מתרפאין מהם רפוי ממון אבל לא רפוי נפשות ואין מסתפרין מהם בכל מקום דברי ר' מאיר וחכמים אומרי' ברשות הרבים מותר אבל לא בינו לבינו אמר הר"ם בת ישראל לא תילד את הנכרית לפי שמגדלת בן לע"ז ואם הוא בשכר מותר משום איבה ומטעם זה לא תיניק בנה של נכרית ואמרו ברשותה שלא התיחד עמה לפי שהם חשודים על שפיכות דמים רפוי ממון שירפא לו הגוי בהמתו ועבדו ורפוי נפשות שירפאהו לו עצמו וזה כשנתן לו הרפואה משלו אבל כשיאמר לו במה יתרפא מותר ולפיכך מותר לנו לקחת נוסחות הרפואה מהם ואסור לקחת מהם פירוש ענייניו ואין הלכה כר' מאיר:

אמר המאירי בת ישראל לא תלד את בנה של נכרית פי' בגמ' מפני שמילדת בן לע"ז ומ"מ בגמ' התירו לילד לה בשכר משום איבה ונראה דוקא באשה שהיא מפורסמת בכך אבל כל שאינה מפורסמת בכך יכולה היא להשמט ולומר איני בקיאה או שאינו כבוד אצלי הא בחנם אין בה איבה יכולה היא לומר צריכה אני למעשי ידי ובשבת אף במפורסמת אסורה יכולה היא להשמט ולומר שאין בידה לחלל את השבת על אשה שאינה משמרת את השבת ואע"פ שאין כאן איסור תורה שאע"פ שאמרו בהושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה שחייב משום עוקר דבר מגדולו לא נאמר אלא בשלא הגיע זמנו לצאת אבל כל שהגיע זמנו לצאת ונהפכו ציריה אין עקירת דבר מגדולו נאמר בה וכל שכן במקום שאין צריך להושטה ודלדול שאף באיסור סופרים אין בו מ"מ יכולה היא להשמט בכך אבל נכרית מילדת לבת ישראל ופי' בגמ' דוקא בשאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה מפני שחשודין הם על שפיכות דמים ונראין הדברים דוקא בבקיאות או שמא אף באין בקיאות מתיראה היא מהם ובתלמוד המערב אמרו מילדת מבחוץ אבל לא מבפנים לא תכניס ידה בפנים שמא תמוך העובר במעיה ולא תשקוה כוס עקרין ואם היתה חכמה מותר כהדא אם היה רופא אומן מותר ולגדולי הדור ראיתי שזה שהתירו בחכמה דוקא בהשקאת כוס עקרין שאף ברופא אומן דוקא התירו בחולי מפני שרפואתו מחזיקתו אצל הבריות ולא מרע נפשיה אבל מילדת אפשר לה לתלות ברוב ציריה והפלגת קשוייה ואין הדברים נראין שאף רופא יש לו לתלות בכמה דברים אלא ודאי שבמקום חכמה אין לחוש לכלום:

בת ישראל לא תיניק בנה של נכרית ואף זו מפני שמגדלת בן לע"ז ופי' בגמ' אף בשכר שאם היא אשת איש יכולה להשמט ולומר איני מזהמת עצמי להבאישני ביושב חיקי ואם היא פנויה כל שכן ברוצה לסלסל בעצמה כדי שיזדמנו לה קופצים אבל נכרית מיניקה בנה של בת ישראל ברשותה של בת ישראל ובפניה או בפני אחרות ואסור להניחו לה ביחוד שחשודים הם על שפיכות דמים ובתלמוד המערב אמרו יונק תינוק והולך מן הנכרית ומן הבהמה ואפילו טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה ומתרפאין מהם רפוי ממון פי' בגמ' חולי שאין בו סכנה שאין בידו להביאו לידי נפשות אלא להארכת חולי ולהוצאת ממון אבל לא רפוי נפשות והוא חולי שיש בו סכנה או שאפשר לבא לידי סכנה בקלקול רפואותיו ואין מסתפרין מהם בכל מקום פירוש אפילו ברשות הרבים אע"פ שרבים מצויים שם מחשש שפיכות דמים וחכמים אומרים ברשות הרבים מותר שאין שם חשש שפיכות דמים אחר שרבים מצויים שם אבל לא בינו לבינו ולאו בינו לבינו דוקא שאם כן אף בלא תספורת כל יחוד שבינו לבינו אסור מחשש שפיכות דמים אלא פירושו במקום שאין רבים מצויים שם תמיד אלא שלפעמים מזדמנין שם כגון סימטא וקרן זוית כמעשה האמור בגמרא ברב חנא שהיה מסתפר בשוקי דנהרדעא ואמר ליה כמה יאי קועך לזוגא וודאי לא בשוק היה מסתפר אלא במקומות חיצונים שאין בני אדם מצויים שם והלכה כחכמים:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא אלא שבענין רפואה ותספורת יש תנאים אחרים להתר רפואה מהם אף במקום סכנה ולהתר תספורת אף ביחוד כמו שיוזכרו בגמרא ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא אלו הם:

הרבה ראינו שמתפלאים על שבזמנים אלו אין אדם נזהר מדברים אלו כלל ואנו כבר ביארנו עיקר כונת הספר על איזו אומה היא סובבת כמו שיעידו ימי אידיהן שהזכרנו שהם כלם לאמות הקדומות שלא היו גדורות בדרכי הדתות והן אדוקות ומתמידות בעבודת האלילים והכוכבים והטליזמאש שכל אלו וכיוצא בהן הם עיקרי ע"ז כמו שהתבאר ומ"מ לענין חשש איסור שבת וחשש איסור מאכלות ומשתאות כיין נסך וסתם יינם ושאר איסורין הדומים לאלו הן שנאסרו בהנאה הן שנאסרו באכילה הן מאותם שגזרו עליהם מחשש חתנות כל האומות שוות בו חוץ מאיסור הנאה בסתם יינם לדעת רוב מפרשים כמו שיתבאר במקומו במסכת זו ומעתה יהו דברים אלו מיושרים על לבך ולא נצטרך להשיבם בכל דבר ודבר אלא שתהא אתה בוחן באיזו אתה מפרשם על האמות הקדומות ובאיזו אתה מפרש על כלל הכל ובין ותדע:

הגוים והרועים בהמה דקה ישראלים שסתמם מתמידים בגזל ומשוקעים בו עד שנעשו בכך כפורקים מעליהם עול תורה אלא שלא מחמת פיקור הם עושים אלא מחמת ממון ומ"מ כל שבא להם ההיזק מאליו אין אנו מצווים להשתדל בהצלתם ואף בזו של גוים צריך אתה לבחון מה שהקדמנו באיזה גוי הוא אומר כן ר"ל שבעובדי האלילים נאמר שלא היו גדורים בדרכי הדתות ואדרבה כל עבירה וכל כיעור יפה בעיניהם וכבר אמר ראש הפילוסופים הרגו מי שאין לו דת הא כל שהוא מעובדי האלהות אע"פ שאינו מכלל הדת אינו בדין זה חלילה וחס וכבר ידעת בגר תושב והוא שקבל עליו שבע מצות שאתה מצווה להחיותו:

דף כו:

ישראלים שפקרו ונעשו מינים לעבוד את האלילים ומיני ע"ז ומסורות ואפיקורסים והם המבזים את המצות דרך פקור מותר להזיקם בידים ולהורידם לבור תחתיות אבל המשומד באכילת איסורין אם לתאבון י"מ שלא מעלין ולא מורידין מפני שהם דנין אותו על מדרגת רועי בהמה דקה ועיקר הדברים שחייבין אנו להצילו והוא שאמרו בפרק השולח מ"ו ב' ההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי ואמר ליה לרבא פרקן אמרו ליה לרבא אוכל נבלות הוא אמר להו דילמא לתאבון אמרו ליה והא שביק התרא ואכיל איסורא אמר ליה זיל לא שבקי לי דאפרקך אלמא שאלו היה לתאבון היה מחוייב להצילו וכן ביארנוה באחרון של הוריות ואחר שכן חייבין אנו להחזיר לו אבדתו והוא הדין שאסור ליטול רבית ממנו שהרי עליו אמרו לכל אבדת אחיך לרבות את המשומד:

משומד להכעיס בין לנבלה בין לעברה אחרת שאינו בכלל המינין הואיל ואינו עובד את האלילים י"א שדינו כגוי שלא להוריד ושלא להעלות ושלא להתחייב להחזרת אבדתו ועקר הדברים שהוא בכלל מורידין שהרי בסוגיא זו אמרו אבל המינים והמסורות והמשומדים מורידין ולא מעלין והקשה אני שונה לכל אבדת אחיך לרבות את המשומדים ואת אמרת מורידין ותירץ סמי מכאן משומד והקשה ולישני ליה כאן לתאבון כאן להכעיס ומשני דהוא סבר דלהכעיס מין הוא ולא הוצרך להחזירו למדת שאף לדעת האומר שהוא משומד מכלל מורידין הוא ואעפ"כ אינו בכלל המינין אחר שאינו עובד את האלילים ואם כתב ספר תורה אין אומרים תשרף ככתבו מין אלא תגנז וכן שחיטתו אינה אסורה אלא באכילה ולא בהנאה ואין צריך לומר שאין מחזירין לו אבדה בתורת חיוב ושמותר ליטול רבית ממנו ובתלמוד המערב אמרו במסכתא זו פרק אחרון כותאי בעו קומי ר' אבהו אבותיכם היו מסתפקין משלנו כלומר שאין נזהרים מיין

שלנו אתם מפני מה אינכם מסתפקים בשלנו אמר להם אבותיכם לא קלקלו מעשיהם אתם קלקלתם מעשיכם ותנינן בה כותאי דקסרי מותר להלוותם ברבית ומ"מ ללות ממנו אסור משום לפני עור לא תתן מכשול שהרי בכלל ישראל הוא אע"פ שחטא ומוזהר עליו ומה שאמרו בדרש שעובדיה לוה מיהורם בן אחאב ברבית כדי לפרנס את הנביאים אע"פ שהיה ישראל משומד בזו משום פקוח נפש התיר לעצמו:

נעשה משומד לע"ז כלומר לעבודת האלילים הרי הוא בכלל המינים והוא בכלל מורידין לדברי הכל ואין צריך לומר בהחזרת אבדה ונטילת רבית שפטור ומותר ואם כתב ספר תורה ישרף ושחיטתו אסורה בהנאה ודברים אלו כלם בשעדין שם ישראל עליו ומאחר שהוא מתפקר ומחלל את הדת ענשו חמור הרבה הא כל שיצא מכלל דת יהודית ונכנס לו בכלל דת אחרת הרי הוא אצלנו כבני אותה הדת שנכנס בה לכל דבר חוץ מגיטין וקדושין או כל זיקת אשה כמו שיתבאר במקומו ובנו מיהא הרי הוא גוי גמור אף לענין גיטין וקדושין:

הורדה שהוזכרה כאן דוקא שלא ידע בה אדם ולאיבת עצמו אין חוששין שהרי ימות שם אבל כל שבידיעת אחרים אף במקום שאין לו סכנה בכך מ"מ יש לו לחוש לאיבת הרואים ואין לו להכניס עצמו לכלל איבה וכן זו שאמרו אין מעלין לא סוף דבר העלאה ממש דהשתא אחותי מחתינן דלא לאסוקי מבעיא אלא שישתדל שלא לעלות בכדי שלא יהא שם איבה אלא כל שבא לו ההיזק גורמין שלא להנצל ממנו במקום שיש לו קצת טענה כגון שאם היה סלם שלו בבור מעלה ואומר בעינא לאחותי ברי מאיגרא וכל כיוצא בזה ויש לשאול אכתי קושיא לדוכתא דהשתא אחותיה מחתינן העלאת סלם מבעיא ומתרצים שההורדה דוקא במקום שאין רואים שהרי כל שבמקום רואים ודאי איכא איבה וסכנה אלא שלא במקום רואים הא העלאת סלם אף במקום רואים כל שאפשר לו למצא עלה להפקיע איבה ומ"מ י"מ בהעלאת סלם זו וכיוצא בה שעל מורידין נאמרה כלומר הורדה שהוזכרה כאן לא הורדה ממש דהורדה ממש אף במקום שאין רואים ושאין לחוש לא לאיבה ולא לסכנה אסור אלא שאם ירד מעצמו מותר לו להשתדל במניעת הצלתו כל שאפשר לו להנצל מאיבה וכן עיקר:

גר שנתגייר וחזר לסורו יתבאר במסכת יבמות שהוא כישראל משומד לכל דבר:

ישראל שהוא ערל כגון שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו מותר לו למול את אחרים שערילי ישראל כמולים הם חשובים אבל גוי לא ימול לעולם ואפילו הוא מהול כגון ערביים וגבעונים שהם אמות מהולות שמולי האומות כערלים הם חשובים ואפילו בפני אחרים שאין שם חשש שפיכות דמים ואפילו אין מוהל ישראל שהרי מ"מ נאמר ואתה

את בריתי תשמור ואם הותחלה על ידו תגמר על יד ישראל ודיו ואם מל מ"מ אינו צריך לחזור ולמול שהרי יצא מכלל ערלה ואף הטפת דם ברית אין כאן שהרי יצא אף מספק ערלה כבושה ועבד ואשה וקטן מלין במקום שאין איש שהמילה אינה צריכה לשמה ואע"פ שכתוב לי"י המול בפסח כתוב ר"ל ועשה פסח לי"י המול לו כל זכר ובאשה מיהא הרי נאמר ותקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה:

ישראל מל את הגוי לשום גר אבל גוי צריך לחתוך ערלתו מצד חולי או מכה אסור שהרי זו העלאה והצלה ואע"פ שנעשית מצוה זו ברפואה זו הרי אין כונתו למצוה ובשכר מיהא מותר כדין האמור בהולדה וכן דעת גדולי הרבנים ואחרוני הרבנים כתבו שאם בא להתלמד אף בחנם מותר וממה שאמרו בפרק קורדיקוס אימיה דרב שימי עבדא ליה להוא גוי ואתסי ולא רצת לעשות לישראל מפני שעדין לא היתה בקיאה באותה מלאכה הא כל שבחנם ושלא להתלמד הרי הוא כמשתדל בהצלתו וכבר ביארנו שדברים אלו כלם בעובדי האלילים נאמרו והכותי כבר ידעת שעשאוהו כגוי לכל דבר:

דף כז.

מי שנדר ואמר קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל אמר קונם שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם שערלי ישראל כמולים הם חשובים ומולי אומות העולם כערלים שאין הערלה מיוחסת אלא לגוים שנאמר כל הגוים ערלים:

כבר ביארנו במשנה שמתרפאין מהם כל חולי שאין בו סכנה ושאי אפשר לבא לידי סכנה ואין צריך לומר שמתרפאין מהם רפואת בהמות אע"פ שיש בהם סכנה הא רפואת הגוף במקום שיש סכנה או חשש סכנה אין מתרפאין מהם אף בשכר אא"כ אחרים הבקיאים יודעים ורואים כל מה שיעשה ובזה מותר שאף הוא סבור מכירים הם סמי הרפואה וחוקרים עליהם ולא מרע אנפשיה וכן אם שאלו לו ואומר להם סם פלוני יפה לו וכיוצא בזה סומכין עליו סבור הוא אף הם שואלים לאחרים ולא מרע אנפשיה הא כל שלא בראיה או בידיעה כל חולי שיש בו סכנה אסור ויש מתירין בשכר מפני שמתירא הוא על שכרו וחס עליו:

והקזה הרי היא בכלל שאין בהם סכנה ומותר ואין הלכה כדברי האומר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינא מיניהו כלומר שאפילו הקזה איני עושה על ידם ומפני שסובר שהקזה עצמה רפואה היא וגדולי הרבנים מפרשים שאפילו היתה עקיצת החרב כואבת לו לא הייתי מרפאה על ידו אלא הלכה כדברי האומר למטה כל מכה שמחללין עליה

את השבת אין מתרפאין מהם דאלמא כל שאין בה סכנה מיהא מתרפאין ויש מתמיהים על גדולי הפוסקים שהביאו ברפוי ממון בהמתו ואסרו בזו של ריבדא דכוסילתא דאלמא כל שבגופו אף במקום שאין בו סכנה אסור והביאו גם כן זו של ר' יוחנן ר"ל דכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהם הא כל שאין בו סכנה מתרפאין ומתוך כך מפרשים רפוי ממון דבר שאין בו סכנה כלומר שהוא במקום מסוכן אלא שאין בו סכנה עכשו ודבר שיש בו סכנה שיש בו עכשו סכנה וריבדא דכוסילתא הוא מקום סכנה מחמת הגידים אבל אינו עכשו מקום סכנה וזו של ר' יוחנן כך היא כל מכה שאין מחללין עליה את השבת כגון שאינה במקום סכנה מתרפאין הא שמחללין עליה את השבת כגון שהיא במקום סכנה אע"פ שאין בו עכשו סכנה אין מתרפאין ועיקר הדברים כדעת ראשון אלא שגדולי הפוסקים לא הוצרכו להביא זו של רב יהודה וגדולי המפרשים סמכו את דבריהם במקום שמניחין על ההקזה סם חזק שאפשר שיש בו סכנה ואחרוני הרבנים מפרשים דהא דר' יוחנן ר"ל כל מכה שמחללין עליה את השבת שנויה בחולה וכל שאין בו סכנה מותר דלא מרע אנפשיה ובסכנה אסור דמצי לאישתמוטי ראוי למיתה היה מצד כובד חליו וזו של ריבדא דכוסילתא בבריא ואינו חושש שיוציאו עליו שם שאינו יודע אלא שתולין לו בשנאה נראה שהם מפרשים דלא מרע אנפשיה מצד חסרון ידיעה ואינו מקפיד אם ייחסו לו כונה אחרת ואין הדברים כלום שאם כן כשהקשו לו מדברי רב יהודה לשני ליה ההוא בבריא ועוד אם ריבדא דכוסילתא פירושו הקזה עצמה הרי יאמרו שאינו בקי בהקזה ואם פירושו שכבר הקיז והעקיצה מכאיבתו הרי אף בזו תולין לו בחסרון ידיעה שאינו יודע להשקיט הכאב אלא ודאי אין הלכה כרב יהודה ואע"ג דפריך מנה יש לנו כיוצא בה כמו שבארנו בשני של כתבות במה שאמר רב המנונא באשה שאמרה גרשתני וכו' אלא לא נשאר האיסור אלא בחולי שיש בו סכנה וכל מכה של חלל הרי היא בכלל סכנה וכן גב היד וגב הרגל וכן לפי שטה זו אסור לאכול או לשתות על פי הנהגתו מרקחת או כוס של עיקרין וכל דבר שאינו יודע מה הוא וחולי שבתוך הפה הרי הוא כמכה שבחלל הגוף ואסור שמתוך שהם עובדי האלילים לבד ואינם מאמינים באלהות אינם גדורים בדרכי הדתות וכל עברה וכל כעור יפה בעיניהם ואין חוששין לכלום:

דף כז:

דברים אלו דוקא בחולה שאין אומד שלו ברור לכל אלא יש אומרים למיתה ויש אומרים לחיים אבל כל שאומדנת הכל עליו למיתה מתרפא מהם ואע"פ שחיי שעה ראוי לחוש להם הרי אפשר גם כן שאין הגוי ממיתו:

היה רופא מומחה מותר להתרפאות ממנו שאינו מפסיד חזקתו ומרפאו כפי כחו וישראל חשוב ומפורסם במעלה מתרפא מהם אפילו בשאין מומחה מפני שאין לבו עליו להזיקו ואם היה הישראל מכיר בעצמו שהם שונאים אותו ביותר אף במומחה ואף בחשוב לא יתרפא מהם יש מי שאוסר להתרפאת מהם אא"כ בחשוב ומומחה כגון מטרוניתא דר' יוחנן ואינו כן שהרי אמרו כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן אם היה רופא מומחה לרבים מותר והרי זו אמורה בסתם בין בחשוב בין בשאינו חשוב ומכיון שאתה מתיר במומחה אף באדם שאינו חשוב הוא הדין בחשוב אע"פ שאין הרופא מומחה:

דברים אלו לא הותרו אלא ברפואות טבעיות אבל כל שמרפא דרך לחישה בשם ע"ז או כוכב או אליל או בשם שדים למאמינים מציאותם וכיוצא באלו אסור אף בודאי מת שדברים אלו דברי תהו הם ושמא יזדמן ויתרפא דרך מקרה וימשך אחר המינות הא כל שבדרך רפואה טבעית אף על פי שהרופא ידוע שהוא מכת המינים מתרפאין מהם שהרי אמרו ר' אבהו איתסי ממינאי וכן ר' יוחנן וזו של בן דמה שלא הניחו ר' ישמעאל להתרפאות מהם דרך לחישה היה כמו שהתבאר בתלמוד המערב ועל דרך זה אמרו לא ישא אדם ויתן עם המינים ר"ל אפילו משא ומתן של דברים להתוכח עמהם ואין מתרפאין מהם אפילו לחיי שעה כלומר אע"פ שסופו למות מחולי זה בודאי למראית העין שמ"מ חוששין שמא ירפא בלחישתו וימשך אחריו ויש אוסרין אף שלא בלחישה ומחשש שמא יקצר ימיו מאותן השעות שראוי לחיות ולחיי שעה חוששין ליזהר בהם כבחיים ארוכים שהרי מפקחין עליו את הגל אע"פ שאין בפקוחו אלא חיי שעה כמו שיתבאר באחרון של יומא ובשאר רופאים מותר בודאי מת כמו שביארנו וכן אין מתרפאין בעצי אשרה כמו שהתבאר בשני של פסחים ומ"מ גוי שאמר סם פלוני יפה לו או עשו לו כך וכך ולא מצאו לו אלא בבית ע"ז עושין על פיו ואין חוששין ואפילו אמר סם פלוני יפה לו או עשב פלוני יפה לו והרי אתם מוצאים ממנו בבית ע"ז פלונית אבל אם אמר עשב שבבית ע"ז פלונית אסור ואף במקום סכנה ויש אוסרים אף בסתם ואף בתלמוד המערב שבפרק זה חולקים בה והוא שאמרו עד כדון כשאמר לו הבא לי עלין של ע"ז והביא לו אבל אמר לו הבא לי עלין סתם והביא לו עלין של ע"ז נשמעיניה מן הדא ר' אחא הוה ליה צמרמורין ר"ל אשתא צמירתא אייתון ליה מן זכרותיה דדודי

כלומר מדקל זכר שבבית ע"ז הנקראת דודה ולא אשתי אייתון לר' יונה ואשתי אמר ר' מונא אלו הוה ידע מנן הוו לא הוה שתי ורוב מפרשים הסכימו להתיר וזו של ר' אחא מדת חסידות ומה שאסרנו ברפואה של לחישה דוקא בלחישה שהזכרנו אבל לחישות המוניות הרגילות אצל הנשים אע"פ שהם דברי תוהו וממנהג הפתאים מ"מ אין כאן איסור חמור כל כך ובתלמוד המערב אמרו בר בריה דר' יושע בן לוי הוה ליה בלע אתא בר נש לחיש ליה אמר מה אמרת אמר ליה מלא פלן אמר ניח הוה ליה מת אלמא בשאר לחישות שאינן לחישת כוכב או אליל ושאר מינין כיוצא בהם מותר שאין האיסור אלא מחשש שמא ימשך אחריהם ולחישות המוניות והבלי הנשים אין בהם חשש להמשך:

דף כח.

כבר ידעת שכל חולי שיש בו סכנה מחללין עליו את השבת מעתה מכה של חלל וגב היד וגב הרגל מחללין עליו את השבת ואין צריכים אומד אם יש באותו חולי בכדי להמית אם לאו וכל קדחת הרי היא חולי שיש בה סכנה ואפילו בת יומה או רביעית ויש חולקין בשני אלו:

החושש בשניו לא יגמע בהם את החומץ שכל שיש חולי בשנים החומץ רפואה להם ולא נאמר כחומץ לשנים אלא בבריאות וטעם איסור זה מפני שלא נתברר לנו אם יש בו סכנה אם לאו ואפילו היו כואבות ביותר ומ"מ יש בהם חולי אחר שנקרא צפדינא והוא הזלת דם מן החנכים והוא חולי שמתפשט לחלל הגוף ומחללין עליו את השבת:

וכל מכת חרב והיא הנקראת כאן פרעתא ובועא והיא הנקראת כאן עינבתא ונפח הבא על הבשר שלא בדרך בועא והוא הנקרא כאן סמטא או חולי שבנקב בית הרעי והוא הקרוי פיקעא כל אלו סכנה יש בהם ומחללין עליהם את השבת:

דף כח:

גידי האזנים שירדו ממקום חבורם ונתפרקו הלחיים סכנה היא ומעלין אותם בשבת אפילו בסם אע"פ שיש בו שחיקת סמנים וכל שכן ביד ואין חוששין לעשיית חבורה שאחר שסכנה היא הכל מותר וי"א שאין זו סכנה גמורה ובסם אסור מחשש שחיקת סמנים אבל ביד מותר שאין זו מלאכה וכן נראה דעת גדולי המחברים ומ"מ מה שאמרו בסם אבל לא ביד אין הלכה כן וכן כתבוה רוב הפוסקים וכן אונקלי והוא הנקרא איביל"א שנכפפה לצד הפנים ועכבה את הנשימה סכנה היא ומעלין אותה בשבת ויש

באים בהיתר אזנים ואונקלי מפני ששני אלו ר"ל אזנים ואונקלי יש לו צער גדול מהם ואין דרך לעשותם בסמנין ולפיכך מותרין שאין לחוש לשחיקת סמנים:

עין שמרדה מותר לכחלה בשבת ואפילו לשחוק סמנים בשבת ולהביאם דרך רשות הרבים מותר וקצת מפרשים כוללים בזה שענין זה נאמר דוקא בחולי שהרופא מכיר בו שיש בו שם סכנת הגוף וכמו שנאמר הטעם בו שגידי העין בחלל הגוף הם משתרשים כלומר שיש שם סכנת הגוף אבל חולי שאין שם סכנה לגוף אע"פ שיש בו סכנה לענין הפסד הראות אין שוחקין את הסמנין בשבת ואף גדולי הרבנים כתבו סבור מינה הני מילי דשחיקי מאתמל אבל משחק לכתחלה לא מפני שאין בו סכנת נפש אלא סכנת עורון ואין הדברים נראין אלא אף בסכנת אבר אחד מחללין ולא אמרו שורייני דעינא בלבא תלו אלא לומר שהפסד סכנת האבר קרובה לבא ומ"מ אף לדבריהם בשחוקים מאתמל אף לאבר אחד מותר שכל שאינו אלא שבות מתירין להצלת אחד מן החושים אע"פ שאין שם סכנה לגוף ומאחר שכבר נשחקו הסמנין מאתמל אין שם אלא איסור חכמים מגזרת שחיקתן בשבת וכל שבסכנת אבר אין חוששין לשבות ואפילו שבות שיש בו מעשה דאי לית ביה מעשה הרי כל צרכי חולה נעשין על ידי גוי אע"פ שאין בו סכנה אלא אף על ידי מעשה ואם אין שם סכנה לשום דבר כגון סוף אוכלא ופציחי עינא אפילו שבות אסור ואף מה שהתירו לבריא אסור לו משום שחיקת סמנין הואיל ומכוין לרפואה והוא ענין החושש בשניו שלא יגמע בהם את החומץ וא"ת והלא אסרנוה מטעם שלא נתברר אם יש שם סכנה אם לאו אלמא כל שיש בו סכנת הפלת השן אסור בזו מפני שאפשר בהתר כגון שיהא מגמע ובולע וכמו שאמרו בחמין ושמן אין נותנין אותם על גבי המכה אבל נותנן חוץ למכה ושותת ויורד על המכה ומ"מ יש דברים שאומר לגוי ועושה וחולי של כל הגוף אף שאין בו סכנה מחללין עליו את השבת ומתירין בשבילו שבות שיש בו מעשה ובלבד על ידי שנוי והוא ענין גונח יונק חלב בשבת מפני שיונק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזור ודוקא כדנפיש ליה צערא או שיש בו סכנת אבר אבל חושש לבד בלא צער גדול אף אסורין של דבריהם אין מתירין שהרי אסרו חזרת רטיה בגבולין כמו שהתבאר באחרון של ערובין ויש חולקין בקצת דברים ובמסכת שבת יתרחבו בו הדברים בע"ה:

כל איסור הנאה של תורה מתרפאין מהם שלא כדרך הנאתם כמו שיתבאר במסכת פסחים:

כל מצות שבתורה שאדם צריך לעבור עליהן לקיום חייו עושה שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם וכן כל שאמר אנס או עבור עליה או אהרגך עובר עליה ואפילו ברבים

ומ"מ דוקא בשהגוי האומר כך מתכוין להנאת עצמו אבל להעבירו אם בצנעה מותר ואם ברבים והוא שיש שם עשרה מישראל יהרג ואל יעבור ובשעת השמד אפילו בצנעה יהרג ואל יעבור ודברים אלו בכל המצות חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים הא כל שהוא מכלל אלו אף בצנעה ואף להנאת עצמו יהרג ואל יעבור כך כתבוה גדולי המחברים ויש חולקים לומר שאף באלו להנאת עצמן מותר וכוללין דבר זה בדרך אחרת ובמסכת סנהדרין פרק בן סורר יתרחבו בו הדברים בע"ה:

כל שנשבע לאחת מן האמות על איזה דבר אע"פ שעל דעת עצמו נשבע והוא כיוון לדרך אחרת אסור לו לעבור על שבועתו מפני חלול השם שאין זה יודע בדינים שלנו וחושדו שעבר על שבועתו ומ"מ אם הודיעו ענין זה תחלה עד שהבין מדבריו שאין כאן עובר על שבועתו בדרך זה מותר:

דף כט.

כבר בארנו במשנה שמסתפר ישראל מן הגוי ברשות הרבים או כל מקום שהרבים מצויים שם אבל לא ברשות היחיד ומ"מ אם היה רואה במראה אף ברשות היחיד מותר מפני שזה דרכו של אדם חשוב ומתירא הימנו:

לא הותר לאדם לראות במראה אלא בדרך זה מפני שהוא מנהג נשים ועובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכן היא שנויה בתלמוד המערב במסכת שבת פרק במה אשה וכן יצא לנו משם שקרובי מלכות מותרים להסתכל במראה והוא שאמרו שם אין רואין במראה בשבת ואם היתה קבועה ר' מתיר וחכמים אוסרין ר' אחא בשם ר' בא טעמא דאהן דאסר פעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה ותולשתה ובאה לידי חיוב חטאת והאיש אף בחול אסור לפי שאינו דרך כבוד שלשה דברים התירו לבית ר' שיהו מגלחים ורואים במראה ושיהו מספרים קומי ושיהו מלמדין את בניהם יונית מפני שהיו זקוקים למלכות ולמדת שזה שאמרו במסכת שבת פרק שואל אין רואין במראה בשבת ומוקמינן לה במראה של מתכת מפני שהיא חדה ועשויה להשיר בה נימין דאלמא כל בחול מותר ואף בשבת בשאר מראות מותר על כל פנים בנשים נאמרה:

גוי המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו מיד שומט את ידו וכמה שלש אצבעות לכל רוח ובלורית היא ציצה אחת שהיו מניחין במצח וכנגדה אחורי העורף וכשהיא גדלה ביותר היו מגלחין ממנה והכל לשם ע"ז וי"מ אותה בענין אחר וסוף דברים שכל שהוא מניח או מעביר לשם ע"ז דינה כבלורית:

שפוד שצלו בו בשר אע"פ שאינו צריך לו עכשיו מותר לטלטלו ולהסירו מאמצע הבית ולשמטו טלטול מן הצד לקרן זוית שלא יזוקו בו בני הבית ואע"פ שאין עליו שום בשר אבל אינו נוטלו להדיא ואם היה צריך לו לצורך גופו או לצורך מקומו נוטלו בהדיא אף בשבת וכבר ביארנוה בפרק אין צדין:

מלאכות שהאשה חייבת לעשות לבעלה יתבאר במסכת כתבות שבהכנסות שפחות או נכסים הראויים לקנות מהם שפחות היא נפטרת מהם יש מלאכות שנפטרת מהם בהכנסת שפחה אחת ויש שאינה נפטרת אלא בשנים ויש בשלש ובארבע מיהא נפטרת מרובן של מלאכות ומ"מ אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה אותה לעשות בצמר שבטלה מביאה לידי זמה אלא שאין כופין אותה לעשות כל היום כמו שיתבאר שם:

כבר ידעת ששתי שערות הם סימן נערות לכל שהיא מבת שתים עשרה שנה ויום אחד ולמעלה לא היה שם שער אלא שיש גומות במקום שהשער ראוי לצמוח הרי אלו סימן חזקה אין גומא בלא שער ושערות היו בהם ונשרו ודבר זה יתבאר במסכת נדה:

כבר ידעת שהרושם בעצמו באיזה מקום שבבשרו כתובת קעקע לוקה ועינו הוא ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה בכחול או בדיו או איזה צבע מצבעים הרושמים ומ"מ מי שיש לו מכה בבשרו מותר לו ליתן אפר מקלה על גבי מכתו ואע"פ שנראה ככתובת קעקע ויש כאן חשש מראית העין הואיל ויש שם מכה מכתו מוכחת עליו ודבר זה יתבאר במסכת מכות:

גבנת הגוים אסורים וטעם איסורם עם שאר דינין האמורים בה יתבאר למטה בריוח בע"ה:

דף כט:

המשנה הרביעית והכונה בה לבאר ענין החלק השני בדברים שלהם האסורים לנו לעולם בלא שום תקון ואמר על זה ואלו דברים של גויים אסורים ואיסרן אסור הנאה היין והחומץ שלהם שהיה מתחלתו וחרס הדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומ' בזמן שהקרע שלו עגול אסור משוך מותר בשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור מפני שהוא מזבחי מתים ההולכים לתרפות אסורין לשאת ולתת עמהם והבאים מותרין אמר הר"ם אדריינוס קיסר המלך היה עושה טיט ידוע וגובל אותו ביין ימים הרבה ואחר כך עושה ממנו כלי חרס בלתי מבושל והוה מוליך אותו עמו וכל שעה שהיה צריך יין היה שורה חתכה מאותו הכלי במים והיה נמוח וישקע הטיט וישאר המים מזוג ביין והיה שותה ואותו מעשה היו עושין בני אדם בזמן עבור השנה והוא נקרא חרס הדרייני מיוחס

לאדריינוס ולבובין גזור מלב לפי שהיו נוקבין על לבן ומוציאין אותם והוא מין מעבודת הבעלים ותרפות הגרעון והבזוי ומקום התורף קוראין למקום הנבזה והנקלה הוא כנוי דרך בזיון לבתי ע"ז שהולכים להם ולפיכך נקראו הטועים ההולכים לתרפות והבאים מותר כשבאו יחידים אבל כשהיו שיירה אסורין שמא דעתם לחזור והלכה כרשב"ג וכר' עקיבא:

אמר המאירי ואלו דברים של גוים אסורים ואיסורן איסור הנאה היין של גוים והוא שמן התורה נאסר יין נסך והוא יין שנתנסך לפני ע"ז וכן מים שנתנסכו לפני ע"ז והתורה אסרתו אף בהנאה כמו שהתבאר בגמ' שהקישתו לזבחי מתים שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם והרי שהוקש יין לזבח והוקש אח"כ זבח זה למת שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים ומה מת אסור בהנאה אף זבח אסור בהנאה ואע"פ שיש שפירשו שאף יין נסך מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא עיקר הדברים כך הוא ומ"מ סתם יינם וסתם מימיהם היו מותרים בשתיה והראשונים גזרו על סתם יינם ליאסר בשתיה כדי להתרחק ממסבותיהם שלא לבא לידי זנות עם בנותיהם וימשכו מזו לע"ז כדרך שעשו בשטים עד שהתבאר בהגדה בפרקי דר' אליעזר שפנחס ובית דינו גזרו עליו על אותו מעשה של שטים המבואר בפרק חלק ומתוך כך כל שנאסר חתונו נאסר יינו בשתיה ואף בתי דינין האחרונים העמידו איסור זה וצרפו עמו פת ושמן ושלקות וכיוצא בהם מדברים שיש בהם קרוב הדעת בית דין שלאחריהם בימי התנאים ראו אח"כ חבת נסוך היין לע"ז תקפה עליהם על כל שאר הדברים והחמירו הרבה בענינו וגזרו על סתם יינם אסור הנאה ומחשש ודאו הגמור ועל סתם יינן זה דברו במשנה זו ואמר שהוא אסור בהנאה ואין צריך לומר יין נסך ודאי ואע"פ שבגמ' שאלו מנא לן והביאוה מישתו יין נסיכם אלמא ביין נסך אנו עסוקים כך פירושו שבתקנה אחרונה הואיל ומשום ע"ז היתה כעין דאוריתא תקנוה לאסור הנאה ועל אותו של תורה שאל מנלן שהוא באיסור הנאה וחומץ של גוים שהיה מתחלתו יין ר"ל שהיה ברשותו בעוד שהוא יין שלא פקע אסור הנאתו מחמת שהחמיץ ולמעט שאם לקח חומץ של ישראל אינו נאסר ברשותו של גוי אף בשתיה הואיל וידענו בו שלא נתחלף על הדרך שיתבאר בגמרא:

חרס הדרייני פי' בגמ' של אדריינוס קיסר והוא שהיה עובד בקרקע בתולה ונוטל בה גפנים ובסוף שנתו נעשה מהם יין חזק וכשנעשה יין מביאין עפר קרקע בתולה גם כן ולשין אותו באותו יין עצמו ועושין ממנו חרסים ומניחין אותם בתנור לאפות ואין אופין אותו כל צרכן כדי שיבלעו הרבה והיו מביאין אותם חרסים באותו היין ומערבים שם שאר דברים עוזרים בזה מצד הטבע עד שבעזרם היה כל אותו היין נמצץ בחרסים והיו

עושין כן הרבה פעמים וכששורין חרס מהם במים חמין היה אותו חרס פולט את יינו והמים מתאדמים והרי חרס זה כיין הקרוש ומתוך כך נתנו לו דין יין גמור ליאסר בהנאה:
ועורות לבובין ר"ל שנקרעו כנגד הלב ויצא דמם דרך אותו נקב והוציאו את לבו דרך שם שכך היו עושים לתקרובת ע"ז ונעשה זבחי מתים והוסיף רבן שמעון בן גמליאל בזה דוקא כשהנקב עגול הא משוך מותר בהנאה שכך נודע להם שאין עושין כן לע"ז אלא בעגול והלכה כדבריו אלא שיש בזו קצת תנאים יתבארו בגמרא:
בשר הנכנס לבית ע"ז מותר בהנאה אע"פ שלדעת תקרובת הכניסוה הואיל ולא נשתהה שם בכדי הקרבה שהרי לא הוקרב עדין ואע"פ שנשחטה שאין שחיטת נכרי אוסרת בהנאה כמו שהתבאר במסכת חולין הא היוצא אסור שמן הסתם כבר הוקרב ונעשה זבחי מתים והוא הדין לכל שנשתהה בכדי הקרבה שיש בו ששה תקרובת והוא שאמרו בתלמוד המערב והיוצא אסור בשהכניסו לקלקלים ר"ל מושב האליל לא הכניסו לקלקלים אף היוצא מותר בע"ז שיש לה קלקלים אין לה קלקלים כל בית ע"ז נדון כקלקלים:
ההולכים לתרפות ר"ל גוים ההולכים לבתי ע"ז הרחוקות שלהם והוא מלשון תרפים בהליכה אסור לשאת ולתת מפני שהולך ומודה לע"ז או שישתמש לפניה במה שלקח ופירוש הדברים בדבר המתקיים אבל בחזרה מותר אין חושדין אותו שיחזור ויודה ולפי מה שהתבאר בגמ' הפך הדברים בישראל שבהליכה מותר שאין חושדין אותו עדין אבל בחזרה אסור מצד שהוא מחודש בה הוא אדוק ביותר וחוזר ומודה וישראל משומד פי' בגמ' גם כן שהוא אסור בין בהליכה בין בחזרה ודברים אלו כלם בדברים המתקיימים:
זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שבארנוה הלכה היא אלא שבעורות לבובין יש בו קצת תנאים כמו שיתבאר ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא אלו הם:
כבר ביארנו במשנה על חומץ של גוים הואיל וכשהיה יין היה ברשותם שהוא באסורו ולא פקע אסורו על שהחמיץ או להנאתו שכל שהוא משום ע"ז אין אסורו פוקע אף לאחר קלקולו וידעת גם כן שמאחר שסתם יינם אסור אף מגען אסור כמו שיתבאר בגמרא בארוכה במסכת זו ומ"מ חומץ שלנו אינו נעשה יין נסך במגעם ואפילו שכשכו במגעו שאין דרכם לנסך חומץ ולמטה יתבאר מתי נקרא חומץ לענין זה:
ישראל שהפקיד יינו אצל גוי המנסך אסור בהנאה כמו שיתבאר חוששין שמא נסך ואפילו יש לו בה חותם אחד חבת הנסוך מטריחתו לזייף חותם אחד יש שם חותם בתוך חותם כשר כמו שיתבאר ואם הפקיד אצלו חומץ דיו בחותם אחד הואיל ואינו בר נסוך אין כאן אלא חשש חלוף וכיון שיש שם חותם אחד אינו טורח לזייפו משום חלוף לבד

ואע"פ שבחתכת דג שאין בה סימן ובבשר ובתכלת אמרו בפרק זה שצריך שני חותמות בישראל חשוד נאמרה שהוא חמור מן הגוי וי"מ באלו שחשיבותם גורמת להם כן אבל חומץ אינו דבר חשוב וכל שאינו דבר חשוב בעצמו ושאין בו חשש נסוך אלא חשש חלוף דיו בחותם אחד וקשה לי לדעת זה שהרי יין מבושל בענין זה דינו כדין חומץ כמו שיתבאר בסמוך והרי שהוא חשוב ושמא אינו קוראו חשוב לענין שתיה אלא שעושין אותו לרפואה וגדולי המחברים פרשו שיין וחתכת דג שאין בה סימן ובשר ותכלת הואיל ואיסורי תורה הם צריכים שני חותמות אבל כל שהוא מדברי סופרים כגון חומץ ויין מבושל וחלב ומורייס דיו בחותם אחד:

יין של גוים שנתבשל הרי הוא נשאר באסורו ואין בשולו מפקיע איסור הנאתו על הדרך שבארנו בחומץ ומ"מ יין מבושל שלנו שנגע בו גוי אפילו שכשכו אינו נאסר אף בשתיה שאין דרכם לנסך את המבושל הפקידו אצלו דיו בחותם אחד על הדרך שבארנו בחומץ ויין מבושל מברכין עליו בורא פרי הגפן:

לא הוזכר בגמ' מאימתי נקרא מבושל לענין זה וכתבו הגאונים שמכיון שהעלה רתיחה אחת נקרא מבושל לענין זה וי"א עד שיתמעט בכדי הראוי לבשול וראוי להחמיר כשיעור זה וי"א עד שיתעבה וי"א עד שיחזור לשליש וסוף הדברים בענין זה לדעתי כל שהוא מבושל עד שנשתנה טעמו מכמות שהיה מחמת בשולו או ריחו או צבעו שכל שנשתנה בטל חנו ואין חבת נסוך עליו:

למטה יתבאר שהיין שהקרים והוא היין שמתחיל להחמיץ תוך שלשה ימים נעשה יין נסך ריחיה חלא וטעמיה חמרא לאחר שלשה אינו נעשה יין נסך לפי שריחו וטעמו חומץ ואף במסכת ב"ב פרק פירות צ"ו א' הטילו עליו שם חלא סופתקא ר"ל חומץ חזק ונמצא שחומץ זה שכתבנו עליו שאינו נאסר במגע גוי הוא כל שעמד שלשה ימים לאחר שהותחל קלקולו ונעשה חמוץ ומ"מ י"מ דוקא בשאינו ראוי לשתיה מתורת יין וכדתני להו בהדיא כי הדדי על היין שהקרים ועל הפת שעפשה ואף אחרוני הרבנים החמירו בדבר מתוך שאין אנו בקיאים בזה שהרבה קורין חומץ ליין שאחרים שותין אותו בריוח ויש לפעמים יין שלא נתבשלו הענבים ככל הצורך ודומה לשותיו כאלו הוא חומץ והוא יין גמור והחמירו בו בכל שהוא תוך שנתו וזו חומרא יתרה ואף לשטה זו יש מקילין ביין שהיתה תחלתו מתוקה בלא שום חמוץ וכלל מסור לנו מפי רבותינו שכל שמשליכין ממנו לארץ ומבעבע הוא חומץ הגמור לענין זה וכך אנו נוהגים:

אחרוני הרבנים שהזכרנו אף הם הורו בכיוצא בזה הוראה אחרת בבוסר שלנו שנגע בו גוי אחר שהתחילו אשכולות להתבשל שיש לפקפק עליו מחמת שלפעמים אדם עושהו

מבוסר שהתחיל מעט להתבשל והוא יין אצל קצת בני אדם והביאו סעד לדבריהם מחמת שהעידו שראו בארצם שנה אחת שלא נתבשלו הענבים ונעשו הכל כמין בוסר ונעשה חמר מדינה כיין גמור ודבר זה חומרא יתרה היא ואין לפקפק בה שהבוסר נכר הוא אם בענביו אם לאחר שיצא ממנו ואם אירע באותה שנה כן אף אני אומר שלא היה שם איסור ואם נעשה חמר מדינה היה ענינו כענין שכר מעתה אף הבוסר של גוים מותר והרי בפרק כל הגט אמרו בשלשה פרקים בודקין את היין כלומר שבאותם שלשה הזמנים היו רגילים היינות להחמיץ ובודקין אותם אם החמיצו כדי שלא להפריש מחומץ על יין בקדים של מוצאי החג ר"ל אם מנשבת רוח קדים במוצאי החג ובהוצאת סמדר ר"ל כשהפרח נופל והענבים נראים כאשכל ובשעת כניסת מים לבוסר ר"ל שיש בו לחות בכדי הראוי לכתשן לטבל בו אלמא אותו לחות שבו מים הוא קרוי ואע"פ שי"מ בו שאחר שנסחט נותנין בו מים לטבל בו את הפת וא"כ לא נאמר לשון מים בלחות שבתוך הבוסר מ"מ פירוש ראשון עיקר ממה שאמרו במסכת שביעית פ"ד מ"ח הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה כלומר משהיה בו לחות עד שכשנסחטו יוצאין מים משם אכילה ראויה היא ואין בה משום לאכלה ולא להפסד ויכול לאכלה בשדה כלומר מתורת הפקר ושלא מן השמור כדין אכילת פירות שביעית ואע"פ שלפעמים עושים אותו כמה אחר זמן כניסת מים בבוסר ואף משהתחילו להתאדם אף זו מיחל בעלמא הוא ואין תורת נסוך עליו ומעתה אף בוסר שלו מותר ואין צריך לומר שאין מגעו אוסר בשלנו וקצת חכמי האחרונים אוסרים בוסר של גוים במקום שיין לבן מצוי שמערבין אותו לשם ודוקא במקום שדמי היין קלים מדמי הבוסר אבל אם דמי הבוסר קלים אין לחוש ועל הדרך האמור למטה במוריס ואף בשדמי היין קלים אין לחוש אלא בנמכר לפני החנות מעט מעט אבל הבא מן האוצר או מחבית גדולה מותר שאין מערבין בכיוצא בזה מפני שהוא מתקלקל על הדרך שאמרו למטה ביין תפוחים נמצא לדעת זו שכל שאין יין לבן מצוי או שדמיו יקרים או שבא מן האוצר או מחבית המיוחדת לה להצניעה מותר:

דף ל.

כשם שבארנו ביין של גוים שלא נפקע איסורו אע"פ שהחמיץ או נתבשל כך הדין בנתערב בו דבש ופלפלין ושאר תבלין עד שנשתנה ריחו וטעמו שאין איסורו נפקע בכך וכשם שבארנו בחומץ ויין מבושל שלנו שאינו נאסר במגעם ושדי לנו בחותם אחד כך הדין ביין שלנו שנתערב בו דבש ופלפלין ושאר תבלין הואיל והגוי מכיר שנוי ריחו להדיא שאינו מנסכו ומעתה מגעו מותר אף בשתיה והנחה ברשותו מותר אף בחותם

אחד והוא שאמרו אלונתית של גוים אסורה אלונתית כברייתה מותרת ופירוש אלונתית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון והרי נשתנה טעמו וריחו מצד האפרסמון ואלונתית זו עשויה לרפואה ושותין אותה להקר ואלונתית כבריתה פי' גדולי הרבנים אלונתית שלנו שנגע בה הגוי ועל הדרך שפירשנו וכן עיקר וכן הדין באינומלין והוא יין ודבש ופלפלין אע"פ שאינו עשוי לרפואה אלא לתענוג ולערבות שתיה ואע"פ שלא הוזכר באינומלין כאן שלא יהיה בו משום יין נסך כבר התבאר בתלמוד המערב בסוגיא זו שהקונדיטון אין בו משום יין נסך ונסח דבריהם ר' סימון בשם ר' יושוע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהם לא משום גלוי ולא משום יין נסך ר' סימון מפרש החד קונדיטון מר פסנתין מתוק חמרא מבשלא וקונדיטון הוא אינומלין כמו שיתבאר למטה ומי שחלק באינומלין הואיל ואינו עשוי לרפואה כאלונתית אלא לתענוג יקבל תשובתו מתלמוד המערב כמו שהזכרנו ומ"מ מברכין עליו בורא פרי הגפן ואחרוני הרבנים הקשו על פירוש אלונתית שהזכרנו שהרי סתם אלונתית אין בה יין וממה שאמרו בראשון של חולין ו' א' הלוקח יין לתת לתוך האלונתית אלמא שקודם נתינת היין נקראת אלונתית אחר שלא אמר לעשות ממנו אלונתית ולדעתי אינה קושיא שבזו קראה אלונתית על שם סופה ומ"מ הם מפרשים מתוך קושיא זו שאלונתית זו אין נותנין בה יין מעיקר עשייתה כשעושין ממנה הרבה להניחה לאוצר מפני שהיין מבאישה אלא כשמוציאין ממנה מן החבית הגדולה לקטנה כדי למכרה לחנות נותנין בזו שמוכרין יד על יד מעט יין ישן כדי ליתן טעם לשותים ואמר אלונתית כבריתה כלומר כשיוצאה מן החבית הגדולה אף שלהם מותרת הואיל ואין בה יין ועל זאת הנמכרת על יד על יד אמרו שהיא אסורה ומביאין ראיה לפירושם ממה שאמרו בתוספתא אלונתית של גוי אסורה מפני שתחלתה יין כברייתה מותרת כלומר שאין בה יין ואין נראה לי כן שאם כן מה בא ללמדנו ועוד שהרי אמרו בהדיא אלונתית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון אלמא עיקר עשייתה כך הוא וכן שנשנית כאן דומיא דיין מבושל ללמד דינה בשל גוי ובשל לנו במגעו שאינו אוסר ובהנחה ברשותו שדיו בחותם אחד מעתה אינך צריך להודיעך שאם נתערב יין שלנו בתבשיל עד שנתן בו היין טעם הרבה וכן שהיה טעמו משביח שאין אותו תבשיל נאסר במגע גוי אפילו נגע בו קודם שהרתיח שהרי אין נסוך בכיוצא בזה:

קונדיטון שלנו הנקרא פימינ"ט בלע"ז הוא הוא אינומלין שהזכרנו וכמו שאמרו במדרש עשרת הדברים למה נמשלה תורה לקונדיטון מה קונדיטון יש בו יין ודבש ופלפלין אף דברי תורה כן אלא שיש מחלקת בין חכמי האחרונים בשיעור זה י"א שלא הופקע מאיסור מגע ומהצרכת שני חותמות עד שיהא שליש דבש ושליש תבלין והביאו ראיה

מתלמוד המערב שאמר שם בר יוכנא הוה ליה קונדיטון מגלי שאל לרבנין ואסרון והקשו ולא כן אמר ר' יצחק המר והחד והמתוק אין בהם משום גלוי ותירץ ההוא כההוא דשחיק חדא לתלתא ומ"מ באחד מהם נפקע מתורת יין או משליש דבש או משליש פלפלין שהרי פירושו החד יין ופלפלין ויש חולקים בשליש דבש ולא יראה לי כן שהרי ראוי לקרותו מתוק בשליש דבש כמו שראוי להקרא חד בשביל שליש פלפלין אע"פ שבכאן פירשו המתוק בענין אחר אינו אלא מפני שאין אדם רגיל לערב בו דבש לבד ומ"מ רוב מפרשים מסכימים שאע"פ שאין בו שליש הופקע מתורת יין כל זמן שנכר ריחו וטעמו להדיא שהרי נשתנה ריחו וטעמו ולא עוד אלא שאבד שמו ונתחדש לו שם אחר וכן נראה לי ולא עוד אלא שלדעתי לא נאמר בתלמוד המערב כן אלא לענין גלוי ועל חד תלת דקאמר ענינו שיהו רוב התבלין פלפלין שמרוב חדותן הנחש נזהר הרבה מהם אבל לענין יין נסך כל שנשתנה טעמו וריחו דיו וכן הדברים נראין וכן אנו נוהגין ולענין שבת עושין אינומלין אחר שאינו לרפואה אלא לשתיה ומשום עירוב דבש וסמנים ליכא שאין זה אלא כנותן תבלין ודבש לקדרה או לקערה וכן תערובת מים ושמן ומלח לטבל את פתו מותר אבל אלונתית הואיל ואינה אלא לרפואה אין עושין אותה בשבת ויש חולקים לענין יין נסך לומר שיש בו משום יין נסך וממה שלא הוזכר בסוגיא זו לאיסור יין נסך אלא שבתלמוד המערב כתבוה כמו שביארנו ומ"מ ראוי שלא להקל בכך שלא להרחיב את הפתח לבעלי פרצות:

גדולי המחברים כתבו בשם גאוני המערב שאם נתערב ביין מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי לנסך על המזבח מותר לשתותו עם הגוי ודבר זה קולא יתרה וענין שאלמלא לא כתבוה אי אפשר לאמרה ותמה על עצמך הרי יין מזוג אינו ראוי לנסך על גבי מזבח ויש בו משום יין נסך כמו שיתבאר למטה וכן המתוק והמעושן והמגולה פסולין למזבח אפילו הביא ויש בהם משום יין נסך ועוד שמא הם מנסכין אף במה שאין אנו מנסכין על גבי המזבח שהרי כיוצא בה בדוקין שבעין פסולין לנו וכשרין להם ועוד שהרי לא נשתנה ריחו ולא טעמו ועדין שמו עליו וכל שכיוצא בזה נכלל במה שאסרו משום בנותיהם ועוד אני אומר לאסור דבר זו והוא שכבר ידעת שכל שראינוהו שנסך אף מים ושכר נאסרו אבל מ"מ אין דרכם לנסך אלא ביין ומתוך שחבת נסוך תקפה עליהם ביין חשבו מגעו לנסוך אבל מים ושכר מתוך שאין חבתם עליהם לכך אין מגעם נחשב להם לנסוך ומעתה אומר אני כל שחבת נסוך נשארה בו מגעו כנסוך והרי יין זה מתוך שלא נשתנה לא טעמו ולא ריחו ולא צבעו לא זזה חבתו וכל שכן במה שלא נכר בו כלל וזה ממה שצריך להזהר בו:

יין של גוי שנמזג אין מזיגתו מפקיעתו מתורת יין אף לאיסור הנאה על הדרך שבארנו באלו שהזכרנו ואפילו נמזג כל כך שאין שם יין עליו כלל ואינו ראוי לשתיה מתורת יין הואיל ומ"מ הוא נותן טעם במים וגדולי המפרשים מתירין אותו בהנאה כל זמן שאינו ראוי לשתיה מיהא על ידי הדחק אע"פ שנתן טעם ויש מתירין בהנאה כל זמן שנמזג ביותר מכדי מזיגה הראויה שהיא על חד תלתא מיא הא בשתיה כל זמן שנתן טעם אסור שכך דינו של יין נסך מין בשאינו מינו בנותן טעם ואם לא נתברר הולכין בששים כשאר האיסורין וחכמי התוספות כתבו שכל שנמזג בששה חלקי מים שהוא כפל מזיגה הראויה מותר בשתיה שאין כאן אלא טעם לפגם וכבר ידעת שכל שהוא בנותן טעם אם נותן טעם לפגם מותר וראייתם מפרק השוכר משמועת שתי כוסות אחת של תרומה ואחת של חולין שמזגן ועירבן זה בזה שרואין יין של חולין כמי שאינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו ופירשו היינו בכוסות שוין בשיעורן שנמזגו כתקנם ונמצא יין של תרומה בטל בששה חלקים מים והורו מכאן שיין נסך שנתערב במים אם יש במים ששה חלקים מותר בשתיה אע"פ שיש כאן טעם יין שאין כאן אלא טעם לפגם ודבר זה קולא יתרה ולא מצאו אנשי חכמי ארצות הללו ידיהם ורגליהם להודות להם כן והרי כמה יינות אנו שותים להדיא בששה חלקי מים ויותר והוא משביחן וכן נראה לי שלשון בטול אינו נאמר אלא על שנתבטל בשיעור הראוי לבטול אם בששים אם במאה אם במאתים כל אחד כשיעורו ולדבריהם לא היה להם להזכיר בטול אלא נותן טעם לפגם ושמועת הכוסות פרשוה רבים בשאין שוים ושאין בתרומה אלא אחד מעשרים בשל חולין אלא שיש בכוס חולין תשע עשרה רביעיות יין ומזוגים בחמשים ושבעה של מים ובכוס של תרומה רביעית לוג אחד ומזוג בשלשה או פחות משיעור זה על מדה זו ונמצא יין של תרומה בטלי בששים חלקים מים שכך הדבר מצוי להתערב מעט של תרומה בהרבה של חולין ואע"פ... לערב תרומה בחולין אלא פירושו שנמזגו ונתערבו ולא נאמר בתרומה שאינה עולה בפחות ממאה אלא במינה הא בשאין מינה בטלה בששים כשאר אסורין וכמו שאמרו בפרק גיד הנשה מין בשאינו מינו והתרא כגון קדרה שבשל בה תרומה בנותן טעם:

יין מזוג שלנו שנגע בו גוי אף הוא נעשה יין נסך אע"פ שנתחדש טעמו שאין כאן חדוש טעם אלא הפגת טעם ואין דינו כשאר היינות הנזכרים למעלה ומ"מ לא כל המזיגות שוות בכך ואף המפרשים... מדת כלם בזו מחלקותם תלויה במה שנחלקו למעלה בהתר הנאת יין מזוג שלהם שכל שהם מתירין בהנאה כל אחד כסברתו דנין בזה שאינו נאסר במגע גוי ונמצא שמקצתם אוסרין במגע כל שנתן היין טעם וקצתם כל זמן שראוי לשתיה לרוב

בני אדם ע"י הדחק וקצתם מקילין בכל שנמזג ביותר מכדי מזיגתו והוא יתר משלשה חלקים מים וכמו שאמרו בב"ב פרק פירות במתמד על השמרים והוא שנתן מים לתוכם ובלבלם ואח"כ סננם שאם הטיל שלשה של מים ולא יצאו ארבעה אינו יין אלא קיוהא בעלמא ואין מברכין עליו אלא שהכל ואע"פ שיש שם טעם יין כמו שאמרו שם בהדיא שמרים ויש בהם טעם יין וכן שיש שם מראה יין כמו שיראה בראשון של חולין ויש חולקין לומר שלא אמרו כן אלא במתמד אבל בזה שגופו יין כל שיש טעם יין ומראה יין מברכין בורא פרי הגפן ונעשה יין נסך ואע"פ שבשבת פרק המצניע יראה שאף ביין כן לענין זה אינו כן כמו שיתבאר שם:

אע"פ שלא הוזכרו התמדים בכאן ראוי לגלגלם ולכללם בדין יין מזוג ולפי מה שהתבאר בב"ב ובחולין תמדים שהיו עושין בימיהם והוא נתינת מים בשמרי היין אם נתן שלשה והוציא ארבעה הרי זה יין גמור אלא שהוא מזוג על מתכנתו ויש בהם משום יין נסך ומברכין עליהם בורא פרי הגפן פחות מיכן אין דינו כיין לא ליין נסך ולא לפרי הגפן וגדולי המפרשים חולקים ביין נסך ממה שאמרו בב"ב בשמרים של הקדש שהשלישית אסור בהם אע"פ שלא יצאו אלא כמה שהכניס ואין נראה כן שלא נאמר שם אלא בשמרים של הקדש עצמן שלא לבטלן במים שתמדוהו ומשם ראיה לשמרים של יין נסך שאם תמדו לשם שהדין כן לאיסור שתיה אבל שמרי יין כשר שתמדו לשם כל שלא יצאו ארבעה משלש אין חוששין להם שאינו אלא קיוהא בעלמא כמו שבארנו:

תמדים שלנו העשויות בזגים וחרצנים יש מי שאומר שדינם כשמרים וכל שלא יצא מתלתא ארבעה אין מגע גוי אוסר בהן וראיה לדבריהם בשלישי של פסחים מ"ב ב' שהקשו מי אמר ר' יהודה תמד אינו חייב במעשר והא תנן המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו ר' יהודה מחייב ותירץ הא בדחמרא ר"ל בשמרים הא בדפורצנים ופי' שם גדולי הרבנים דבשמרים מחייב ובפורצני פטור אלמא כל שפטור בשמרים כל שכן בחרצנים וכן כתבוה מגדולי זקנינו שבנרבונה ומ"מ י"א דוקא בשנעצרו בגלגל ובקורה שכבר יצא כל הלחלוחית בעצירת הגלגל אבל נדרכו ברגל יש בהם משום יין נסך לעולם כל זמן שיש שם טעם יין ואפילו הוציא פחות מכדי מדת הנתינה מפני שיש לחוש שזה שלא יצאו ארבעה משלש הוא שהפורצנים עצמן בולעין מן המים ויש ביוצא יין ביתר משליש והראיה שהרי כמה גרגירי ענבים נמצאים שם שלמים שלא נסחטו כלל וקצתם שלא יצא מהם אלא קצת יינם ורוב פעמים אין יוצאין אף בכדי מדת הנתינה ואין זה אלא שהחרצנים אחר שאין מוציאין את המים בטעינת קורה בולעים מהם והיין שבגרעינים

יוצא על ידן ואין לנו אומד בהם ולא עוד אלא שמגדולי פרובינצה כתבו בחבוריהם בענין הא בדחמרא הא בדפורצני שהפורצנים מעלו טפי:

יש אומרים באלו שדורכים פעם שניה אחר שיצא היין שדריכה זו עושהו כנדרך בגת להתיר מגע גוי בתמדים הבאים אח"כ כל זמן שלא יצאו ארבעה משלש ויראה לי שדברים אלו אינם אלא בגת שהיין כולו נמשך ויוצא אבל הכלים הגדולים שלנו הרי נשאר מן היין הרבה בתוכן ויוצא עם התמדים ואם יש נקב בשולי הכלי ומוציאין היין כלו אפשר להקל אלא שאין לסמוך בה ומתוך כף ראוי להזהר שלא להניח את הגוי לתמד בגיגיות שלנו אא"כ ישראל מוציאם:

היין בין חי בין מזוג יש בו משום גלוי כיין עצמו או כמים עצמן ואין במזיגה זו חלוק לשיעורין אלא בין נמזג מעט בין נמזג הרבה אבל יין מבושל אין בו משום גלוי:

כל משקה שיש בו משום גלוי אף ביום אסור ואפילו היה אדם ישן בצדן שאין אימת ישן עליהם ובתלמוד המערב התירו כל גלוי ביוצא ונכנס:

כל מי שידע בו שאינו זהיר בגלוי ראוי להזהר שלא לשתות ממשקין שלו שכל ספק שבגלוי אסור ומ"מ מן הסתם מחזיקין הכל בנזהרין בכך אפילו גוים ואפילו נשים ואע"פ שהוזכר בגמרא על קצת חכמים שלא היו שותים מהם דרך שמירה יתרה נאמרה ולא דרך אזהרת איסור שלא אמרו יש בהם משום גלוי אלא רב לא הוה שתי וכו' וזהו שלא הביאוה גדולי המחברים:

יין חזק ביותר עד שמבקע את הנאד שהוא בתוכו והוא שנתמלא הנאד ממנו תכף שיצא מן הענבים וכן היין שנתערב בו תבלין עד שנשתנה טעמו והוא הנקרא כאן מתוק וכן כל שנשתנה טעמו מחמת מרירות גדול כל אלו אין בהם משום גלוי ויש אומרים בכלם שאם יינות העיר בדרך זה יש לחוש להם וממה שאמרו בגמרא על חמרא חליא דאתי מעסיא ר"ל יין מתוק הבא מעסיא שאמרו עליו אין בו משום גלוי ואמר רבא ובמקומו יש בו משום גלוי כלומר שהנחשים רגילים בו ומ"מ נראה לי שלא נאמר כן אלא במתוק מאליו שרוב השנים כך הם והורגלו בו אבל כל שנשתנה מחמת מעשה שעושין בו בני אדם כגון חמר פלפלין וכיוצא בו אין בו משום גלוי:

דף ל:

יין שהחמיץ יש בו משום גלוי לפעמים שותה ממנו יין תוסס אין בו משום גלוי וכמה תסיסתו שלשה ימים:

משקין העשויים מן העשבים וכן מיני הכותח אין בהם משום גלוי והרבה נהגו בהם אסור ואם נראו בהם ניקורין יש לחוש:

אף אלו שיש בהם משום גלוי אם היה משקה מיטפטף מהם במהירות גדול עד שהוא עושה טיף טיף כנגד טיף טיף אין בהם משום גלוי שהנחש שומע קול הטפטוף ובורח:

פירות שנמצאו מנוקרין חוששין שמא בעל ארס נקרן ואסור לאכלן כמו שביארנו במסכת חולין פרק ראשון ומ"מ דוקא מנוקרין אבל מה שהוא נקוב מצד טבעו ואין שם נקור מחדש וכן אין הלחה שלהם מגלה מותרין ומפני זה אמרו בכאן פי תאנה אין בו משום גלוי וכן אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש:

משקין שנתגלו ושתו מהם הרבה בני אדם ולא נזוקו לא יהא אדם סומך על זה ששלשה מיני ארס הם של נחש בחור שוקע ושל זקן צף ושל בינוני מפעפע והולך ולפי מעוט שניו הוא שוקע יותר וא"כ פעמים שראשון לוקה פעמים שאחרון לוקה פעמים שאחד מן האמצעיים לוקין מעשה היה ושתו תשעה ולא נזוקו ושתה עשירי ומת:

אבטיח שנתבקע אף הוא יש בו משום גלוי וכן בכל הפירות הלחים:

משקין שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבים שמא ידרוס עליהם אחד ורגלו יחפה וכן לא ירבץ בהם את הבית מטעם זה גם כן ולא יגבל בהם את הטיט ואף הבהמות ניזוקות בו ומתוך כך לא ישקה בהם את בהמתו ולא בהמת חברו ולא ירחץ בהם פניו ידיו ורגליו ואף במקומות שאין שם נקע כגון רמוני הפנים וגב היד וגב הרגל ואין צריך לומר מקומות הנקעים כגון נקבי החוטם והאזן והפה ובין אצבע לאצבע:

זה שאמרו שלא ישקה לא לבהמתו ולא לבהמת חברו בחתול שלו מיהא מותר להשקותם שאין הארס מזיק לו אדרבא אוכל הוא את הנחש כמו שהתבאר בפרק ערבי פסחים ואע"פ שמכחיש בכך חוזר הוא לבריאותו הא לשל חברו לא ישקה שהרי מכחישו ושמא קודם שישוב לבריאותו הוא צריך למכרו ונמצא מפסידו:

כל משקה שנתגלה והצניעוה ונתישן בתקפו או שהחמיץ יתבאר למטה בשמועת שכר שהוא מותר שכל שיש שם ארס הארס מביאו לידי הפסד ואין מניחו להתישן ולא להחמיץ:

בתלמוד המערב אמרו שראוי לחוש למה שהבריות חוששות מעתה אסור ליתן פרוטה של נחשת בתוך הפה וכן אסור להצניע פתו תחת שחיו ותבשיל תחת המטה וכן אסור להצניע הסכין נתחב תוך האתרוג או תוך הצנון ויזהר מכל זיעה שבאדם שם אמרו כל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת הפנים:

הרבה שרצים יש להם ארס ולא הוזכר של נחש יותר מן האחרים אלא שאותו של נחש ממית ושל שאר שרצים מלקה:

וכל משקה האסור משום גלוי אם נכתשו בו דברים אחרים כגון כשות וכיוצא בו אף הם מחלישים כח הארס ומותר אלא שכל שהוא חלוש הטבע או חולני יזהר בו שאף הוא מכבידו:

ואף הרבה דברים מלבד אלו נאמרו בענין גלוי אלא שלא הוזכרו כאן וכבר כתבנום במסכת חולין פרק ראשון:

במקומות שאין הנחשים מצויים נהגו להקל בענינים אלו ואף בתלמוד המערב במסכת תרומות אמרו שאין לאדם לדקדק ביתר מן הראוי אלא יהא בוטח במה שנודע לנו שומר פתאים י"י שם העידו על ר' ינאי שהיה פחדן ביותר והכניס מטתו במקום הבטוח עד מאד ופעם אחת פשט ידו ונזדמן לו נחש אמר אריומן ערסאי מן הכא ושומר פתאים י"י ועוד דרשו שם ברצות י"י דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ר' מאיר אומר זה הכלב ר' יושוע אומר זה הנחש רעייתא חלבון חלב אתא חוייא כיוורא אכל מיניה וכלבא חמי ליה אתו בני ביתא בעי למיכל מיניה שרי כלבא מנבח להון ולא אבינון בסופא אכל קומיהון ומית חד בר נש שחיק תום גו ביתא אתא חויא דטורא אכל מיניה חמיתיה חויא דביתא אתון בני ביתא בעין מיכל שרי וויא מכרכר עליהון עפר ולא אבינון קליה גרמיה בגויה לפי דרכך למדת על כל פנים שומר פתאים י"י ומ"מ במקום שההיזק מצוי ראוי להזהר ביותר ושלא לחזר אחר הקולא:

בתלמוד המערב אמרו אין נשאלין על הגלוי כל עיקר אי קטא קטא שיחור אי אובד אובד מרגלין ופי' בו שקטא לשון ריוח ושיחור פירושו מעט כלומר אם הוא מיקל ונזדמן שלא הוזק אינו מרויח אלא מעט ואם אובד כלומר שהוזק אובד מרגלי ר"ל נפשו שהיא לו כמרגלית ולי נראה לקראו בתמיהה וקטא פירושו קטע כלומר מה לו לחזר אחר הקולא לסכן בעצמו וכי אם הפסיד מעט מים קטע שיחור כלומר אבד הנהר ואי אובד אובד מרגלי כלומר והלא אינו אלא הפסד מועט ואין ראוי לסכן עצמו בהצלת מעט ממון ועוד אמרו שם ר' יוחנן כד הוה בר נש שאיל ליה אמר ערבא דנפשך אנא ריש לקיש הוה אמר אי ללודאי זבנת גרמך זבנת בדמים יקרים הכא בדמים קליליין:

ע"ז מטמאה כשרץ וטומאתה מדברי סופרים ולא סוף דבר גוף הע"ז אלא אף התקרובת שלה ומשמשיה מתוך כך אמרו יין שנתנסך לע"ז אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה כדין אב הטומאה אדם וכלים במגע וכלי חרש באויר ואדם במשא כנבלה וטומאתו בכזית והוא כשיעור מים הנשפכים מכח הכנסת זית בכלי מלא מים ואי אתה מפרש

כזית יבש שהרי רביעית לח הוא שיעור זית יבש אלא בכזית לח חמור הוא מדם המת שאינו מטמא אלא ברביעית:

דף לא.

סתם יינן ובכללו יין שלנו הנאסר מחמת מגען או מצד שהונח ברשותם בלא חותם ובלא שומר אף הוא אסור בהנאה אלא שלענין טומאה אינו מטמא אלא טומאה קלה כשאר משקין טמאים ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ואין טומאתו אלא בשיעור רביעית:
עד שלא גזרו על הכותים להיותם כגוים גמורים מי שהפקיד אצל כותי פירותיו בלא חותם הרי הם בחזקתם וכן אצל עם הארץ הפקידם אצל נכרי הרי הם כפירותיו של נכרי שחוששין שהחליפם אחר שאין שם חותם ולא שאם הפקיד לו פירות מתוקנים שיהא צריך לתקנם שהרי אם החליפם בשל גוי פטורים שנאמר דגנך ולא דגן גוי אלא אם פירות אלו לא נגמרה מלאכתם והקדים תקונן בשובלין והפקידן לגוי וחזר ולקחם ונגמרו ביד ישראל מפריש שכל כיוצא בזה בשל גוי חייב ואם נגמרה מלאכתם והם טבלים מפריש מספק שמא לא החליפם כמו שיתבאר במקומו:
בסדר זרעים שנינו במסכת דמאי המוליך פירותיו אצל טוחן כותי ואצל טוחן עם הארץ הרי אלו בחזקתם למעשר ולשביעית אצל נכרי דמאי ואח"כ שנו שם זו שכבר הזכרנו המפקיד פירות אצל כותי ואצל עם הארץ הרי הם בחזקתם אצל נכרי כפירותיו והקשו עליה בתלמוד המערב הכא את אמר של נכרי דמאי וכא את אמר כפירותיו כאן בקופה בין הקופות כאן בפירות בין הפירות כלומר שבקפה בין הקפות דמאי ושמא תאמר והיאך הקשה מזו לשל יין והרי יין בחבית הפקידו והרי זה כקפה בין הקפות תירצו בה שבפירות אין שם אלא חשש אחד והוא חשש חלוף אבל ביין יש בו חשש חלוף ויש בו חשש מגע והרי הוא כפירות בפירות:
המפקיד יינו אצל גוי ברשותו של גוי או שיחד את הגוי עם היין בביתו של ישראל על הצדדין שהוא כפקדון על הדרך שיתבאר יש מי שאומר שדיו בחותם אחד ממה שאמרו בכאן אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של נכרי ומלאהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל ר' אליעזר מתיר בשתיה ומפרשים מפתח או חותם ויש ספרים שגורסין כן בפירוש ואף בברייתא שנאוה כן להדיא ואע"פ שחלקו חכמים בזו עם ר' אליעזר כבר נאמר בכאן בשם רב הלכה כר' אליעזר ואע"פ שרב עצמו אמר למטה בפרק זה בשמועת חבי"ת וחמפ"ג שהיין צריך חותם בתוך חותם הם מעמידין אותם בישראל חשוד ומחמירין בה יותר מן הגוי מפני שבוטח בעצמו שלא לחשדו ומזייף וכשאנו מקשים

להם שהרי בחומץ ביארנו למעלה שדי לו בחותם אחד שהדבר מוכיח שהיין צריך שני חותמות הם משיבין שלא כהלכה נאמר ולרווחא דמילתא כלומר אין צריך חותם בתוך חותם אף לרבנן שמצריכין כך ביין וכשאנו משיבין עליהם שבתלמוד המערב הביאו זו של חבי"ת על שמועת הנכרי שבכאן הם מפרשים דתרי תנאי נינהו אליבא דרב ואינה הלכה אלא לענין ישראל חשוד או שמא דוקא במטהר יינו של נכרי ברשותו דהתם ודאי בעינן שני חותמות אבל ביין שלו אינו צריך אלא חותם אחד בין בגוי בין במשומד בין בישראל חשוד וכמו שאמרו במסכת שבת פרק כל כתבי קכ"ב א' בר' חנינא שהתיר יין הבא בקרונות בחותם אחד ויש פוסקים דודאי בעינן חותם בתוך חותם ודלא כר' אליעזר וכשמעתא דחבי"ת וכלישנא בתרא דר' יוחנן וכההיא דחומץ שלנו ביד גוים דאלמא ביין מיהא בעינן תרי וכן בסוגיא דהיכי דמי חותם בתוך חותם דמשמע מדשקיל וטרי בהו הלכה צריך שני חותמות ואע"פ שמ"מ הוצרכו לידרש בדין שאר הדברים מ"מ על היין הוזכרו ומ"מ קשה לי שהרי בפרק אחרון ס"ט ב' אמרו בהדיא והשתא דקיימא לן כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וכו' ואף באותה שבמסכת שבת שהזכרנו שהכשירו בחותם אחד ומעשה רב ועיקר הדברים בדבר זה שמה שבארנו בחומץ כהלכה נאמר ושמועת חבי"ת וחמפ"ג אף בגוי נאמרה ובתלמוד המערב עדות ברורה לזו שהביא שמועת חבי"ת על מחלקת ר' אליעזר וחכמים כמו שבארנו ואין הדבר ניתר אלא בשני חותמות ומה שאמרו בכאן הלכה כר' אליעזר הוא שר' אליעזר מתיר במפתח וחותם לא בחותם לבד וקולא שלו היא שהמפתח כחותם ואע"פ שהמפתח אין צריך בו זיוף גדול ושאין זיוף שבו נכר ודיו במפתח וחותם וכל שכן בשני חותמות אבל לא בשני מפתחות ומה שחלקו ר' אליעזר ור' יוחנן בשמועת הכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין ור' יוחנן אמר שאף היין כן והעמדנוה כר' אליעזר פירושו במפתח וחותם וכן כל אותם הנזכרים למטה בחיוב שני חותמות דיין במפתח וחותם ואע"פ שבמסכת שבת פרק כל כתבי הוזכר שהתירו יין הבא בקרונות של גוים בחותם אחד ומדברי ר' אליעזר פרשוה חכמי האחרונים בשיחדו לה קרן זוית ומפתח בידם שאף הקרונות יש בהם מחיצות ומפתחות וכן מה שאמרו בפרק השוכר והשתא דקיימא לן כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וכרבן שמעון בן גמליאל דלא חייש לשיתומא מאי טעמא לא מותבינן חמרא בי גוים ר"ל בחותם אחד כגון חביות סתומות ושנשכור את מקומו ומפתח בידינו ותירץ משום שיבא כלומר נקב שמניחין במגופת החבית שתעלה רתיחת היין דרך בה ולא תשבר את הכלי ואע"פ שאם יש בה שיבא אף בכמה חותמות אסור עד שיסתום אף במקום השיבא מ"מ אף בשאין שם שיבא גוזרין אטו אותן שיש בהן שיבא או שמ"מ אנו מצריכין חותם

אחד על המגופה לסתימת השיבא נמצא לשטה זו שהגוי וישראל החשוד שניהם שוים אין מפקידין אצלו ואין מיחדין אותו אלא בשני חותמות או מפתח וחותם אבל לא בשני מפתחות בלא חותם דברים אלו נאמרו דוקא בשאין באותו כלי נקבים עשויים להוציא מהם יין לטעום או להיות הרוח יוצא דרך שם והם קרויין בלשון תלמוד שיבי אבל אם יש שם שיבי הכל אסור עד שיחתום כל אותם המקומות:

הפקיד יינו בלא מפתח ולא חותם אסור אף בהנאה מפני שודאי נגע ואפילו ייחד לו קרן זוית אבל מפתח בלא חותם או חותם בלא מפתח מותר בהנאה ואסור בשתיה ויש מתירין אף בשתיה כמו שבארנו וקצת אחרוני הרבנים נסמכים בה בימים אלו שאין הנסוך מצוי להם כדרך שהיה באותם הזמנים:

מה שכתבנו הוא כשהפקיד או ייחד אבל לא הפקיד ולא ייחד אלא שנמצא הנכרי לשם ויש לו שיכות ביין ולא בבית או בבית ולא ביין או בשניהם או שלא באחד מהם פעמים אסור עד שיהא מפתח וחותם בידו ופעמים מותר בלא מפתח וחותם והכל יתבאר בריוח בפרק אחרון בע"ה:

מהו הוא נקרא חותם בתוך חותם קערה או מזרק על מגופת החבית אם טח בטיט סביב הקערה או שהיא מקפת וסותמת כל המגופה עד שטיחת הטיט באה משפת הקערה לשפת החבית הרי המגופה סימן אחד והקערה שעליה אחר שמקפת כל המגופה ושרוקה בטיט סימן שני הא כל שאין הקערה שרוקה בטיט אינו כלום שהרי הקערה הסרתה וחזרתה באה בלא שום טורח וכן אם שרוקה בטיט אבל אינה מקפת כל המגופה אלא ששריקתה בין שפת הקערה לגב המגופה אינה כלום שהרי בהסרת המגופה וחזרתה הקערה הולכת ובאה עמה ואין כאן אלא סימן המגופה הניח את המגופה בחבית כתקנה וסתמה ואח"כ כפה על אותה סתימה סל וכיוצא בו בהדוק עד שיש טורח בהסרתו וחזרתו הרי זה חותם בתוך חותם שהמגופה סימן אחד והדוק הסל סימן אחר ואינו טורח כל כך ואם היתה עומדת שלא בהדוק אינו עולה אלא לחותם אחד:

קשר פי הנאד וסתמו והכניסו בתוך שק אם נתן פי הנאד למטה טורח הוא אצלו להפכו ואח"כ להתיר את קשר הנאד והרי זה כחותם בתוך חותם שקשר הנאד סימן אחד ונתינת פיו בקרקע הדסיקיא סימן אחר ואם פי הנאד למעלה אין זה אלא חותם אחד שהרי אין צורך להוציאו מן השק ואין כאן אלא קשר הנאד ואם היה פי הנאד כפוף לתוכו וקשרו יפה הרי זה חותם בתוך חותם שקשר הנאד סימן אחד וכפיפתו לתוך הנאד סימן אחד כלל הדברים כל שהבא ליגע צריך לטרוח בשני דברים הרי זה חותם בתוך חותם וכל שאינו צריך לטרוח אלא בדבר אחד אינו אלא חותם אחד:

כל מה שבארנו בשני חותמות לא סוף דבר לעצמו ושהוא מכירם אלא אף אם שלחם לאחר כל שנודע למשתלח שמישראל הוא ושישראל שלחה ומוצא שם שני ענינים כאלו אינו חושש ובחותם אחד אף לעצמו ובמכירו אינו כלום לדעת שכתבנו אא"כ לדעת הפוסקים שדיו בחותם אחד ויש פוסקים שאף בחותם בתוך חותם צריך שיכיר את חותמיו שהרי במוריס שאינו צריך אלא חותם אחד אמרו למטה שצריך שיהא מכירו אלא שלשטתנו אנו נדחקים לפרשה בדרך אחרת כמו שיתבאר למטה וגדולי המפרשים כתבו שכל שני קשרים משונים הם כחותם בתוך חותם אלא שאף הם מפרשים אותה בשהוא מכיר את קשריו הא אם היה שולח לחברו צריך שיודיעו בכתב תכונת הקשרים הא חותם אחד אפילו הכירו אינו מועיל ומ"מ לשטה זו חותם עם סימן אחד מאלו שהזכרנו מותר אף למי שנשתלח אצלו הואיל ורואה שם חותם וחוזר ורואה בו צד אחר שיש טורח לגוי בזיופו סומך עליהם אף בשלא הודיעו וכן יראה לי מסוגיא זו:

לדעת האומר שאף חותם בתוך חותם צריך שיכיר את חותמיו כל ששולח לחברו אין לו תקנה אלא בשני חותמות של כתיבה או שיודיעו בכתב תכונת חותמיו וחכמי הצרפתים כתבו ששני אותיות כשני חותמות ודוקא בשהכתב על גוף הסתימה בטיט או בזפת וכיוצא בו אבל דבק עליו נייר כל מה שכתוב באותו נייר אינו אלא חותם אחד ויש אומרים כן בשעוה הואיל ואפשר ליטלה ולהחזירה כשהיא שלמה וכל הגאונים מסכימים בחותם הזפת שאי אפשר להחזירה שלא תעשה חתכות ופירורין וכל שיגיע הזפת מזוית לזוית לא על המגופה לבד כשר וחכמי הצרפתים הנהיגו לחתום באותיות חציין על המגופה וחציין על החבית:

כל אלו שאמרנו שהוא צריך להכיר את חותמיו יש אומרים שצריך הוא לעיין בהם אם הולכים כתקנן אם לאו אע"פ שרואה אותן חתום אבל כתב אינו צריך לו לדקדק אם הוא הכתב הואיל ורואה מ"מ שיש שם כתב כמו שביארנו ויש אומרים שאינו צריך לחזור אחריו אף בשאר הסמנין ועומד הוא בחזקתו ואף מי שנשתלח לו הואיל והודיע לו תכונת החותמות אינו צריך לחזר ולראות הואיל ורואהו חתום ומ"מ אם עשה כן ולא מצאן על אותו הדרך אסור ויש אומרים שבמקום שהמשומדים מצויין חזרה הכתיבה כשאר סימנין ולא יראה לי כן אין הנפקד מאבד אמונתו או שכרו ללא צורך ולכתחלה מיהא בעל נפש המשלח לחברו דבר הצריך חותם או חותמות ראוי להודיע למשתלח סמנין שחתמו בהם והמשתלח יעמוד עליהם ויכירם ואל יקל בזו וכן הוא עצמו שחתם לעצמו יעמוד על סמניו קודם שישתמש באותו דבר ואין ראוי להקל:

בתוספות כתבו שחביות שלנו העשויות דפין דפין אין להם תקון להניחם ביד גוי שהרי לא אמרו בפרק אחרון הלכה כרשב"ג שלא לחוש לשתומא ר"ל לפתיחת נקב במגופה אלא מפני שנכר הוא הא כל שאפשר בלא הכר אסור והרי בשל עץ יש לחוש לנקוב בין דף לדף ולסתמו בשעוה ויש מהם מצריכין לכתוב אות בכל שני דפין ואיני מבין שאם כן הרי כל ארך הדף צריך לכתוב כל דף ודף אלא שאין הדבר כן שלעולם אין חוששין לנקיבת גוף הכלי אלא לנקבים שבו אע"פ שנסתמו מפני שגוף הכלי נקיבתו קשה וכן תקונו קשה אחר הנקיבה:

כבר בארנו שיש מי שאומר שכל שחותם לעצמו ומכיר סמנו דיו בחותם אחד וכן הרבה נוהגין ואין שטת הסוגיא מוכחת כן ומה שפירשו הם שדברי ר' אליעזר הנזכרים למעלה נאמרו בענין זה יקבלו תשובתם משמועת הקרונות הנזכרת בפרק כל כתבי הקדש אלא שמאחר שהרבה מקילין אף בשולח לחברו בחותם אחד רואין אנו לסמוך אדם לעצמו ובמכירו וכן המנהג פשוט ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות:

המשלח חביות ריקניות צריכות חותם הואיל ומכניס בהם לקיום שכל שמכניסו לקיום אף לפי שעה גזרו בו והוא שאמרו בפרק אחרון ע"ד ב' רבה כי הוה משדר גולפיה בהרפניא צייר להו אפומיהו וחתים להו אברזיהו כמו שיתבאר אלא שקצת רבני צרפת כתבו דוקא בחבית שלהם שהם קטנות ונוח לו לגוי ליתן לתוכן יין ולערותם אבל בקנקנים גדולים שלנו אין לחוש וכל שכן במביאם דפים דפים וכל שכן להניחם בבית האומן לתקנם שאין דבר זה מצוי בו:

דברים אלו יש לו לדיין לדון לפי מה שרואה לפי השעה ולפי תכונת הכלים מעתה נאדות של עור המלאים יין שמענו על נושאיהם שנוקבים במחט ומוצצים וסתימת נקביהם קלה שהיא נעשית במשמוש ידים על העור ומתוך כך אני מזהיר לשואלים להצניעם בתוך שק ולחתום פי השק או לחתום פי הנאד בשולי השק וכן כל כיוצא בזה:

עד שלא גזרו על הכותיים להיות כגוים גמורים היה מותר ליחד אותם אצל היין שאין מנסכין אבל אין מפקידין אצלם יין מפני שלא היו מקפידין על מגע גוי בסתומות ואין צריך לומר בפתוחות וי"א עכשו כן בישמעאל וגר תושב כמו שיתבאר בפרק השוכר מעתה השולח בידם כשולח ביד אחד משאר האמות:

דף לא:

ציר ומוריס אינם בני נסוך ומ"מ יש לחוש במוריס שמא יוציא מוריס ויכניס בו יין מפני שדמי המוריס מרובין משל יין ובציר יש חשש חלוף בשלו שהוא של דגים טמאים

ואינו חשוב כל כך ואחר שאין בו אלא חשש חלוף דיו בחותם אחד וכן מוריס יתבאר למטה שדיו בחותם אחד ואפילו לא הכירו הואיל ורואה שם חותם ואם עין בו ולא מצאו כתקנו אסור ועל כיוצא בזה אמרו אם מכיר חותמו וסתמו וי"א שמ"מ צריך הוא שיכיר חותמו ואם שולחו לאחר יודיעו תכונת חותמו ויעמוד עליו כל אחד לפי שטתו על הדרך שבארנו למעלה ומ"מ יש צדדים במוריס שמכל וכל מותר ולמטה יתבאר:

יראה מסוגיא זו שכל מה שאין בו חשש נסוך אלא חשש חלוף אם הוא מקום מעבר מותר מתירא הוא להחליף ואינו מכניס עצמו לכך משום חלוף לבד והוא הרמוז בכאן בבין הגתות ואע"פ שלא נאמרה בכאן אלא בכותי שבדרך ובין הגתות קפדי אמגע גוי נראה שאף בגוי הדין כן בכל שאין בו אלא חשש חלוף וכן יראה מברייתות של דמאי פרק הלוקח ירק והוא שאמרו שם השולח ביד הגוי חושש משום מעשרות ומשום שביעית כלומר שמא החליף על ידי חמרי גוים המדדין מן הגורן לעיר אינו חושש משום מעשרות ומשום שביעית מפני שהם בחזקת משתמר כלומר ואין בהם חשש חלוף ויש אומרים כן בבשר וכבר רמזנוה בפרק גיד הנשה אלא שאני אומר שבין הגתות ומגורן לבית אין לדמותם למעבר שבמקומות אחרים:

שכר של גוים אסור ועקר איסורו לא משום אסור אלא משום חתנות כפתן ושמנן ושלקות שלהם וסתם יינם ואע"פ שטעם כל אלו באיסורן אחד הוא לא השוו בהם מדותיהם אלא החמירו בכל אחד לפי מה שראו והוא שהיין החמירו בו יותר מכלם ואסרוהו בכל מקום ובכל ענין ואפילו בהנאה ומפני שיש בסבתו קרוב גדול ושיש בענינו חשש ע"ז והוא הנסוך והתירו מגען ביין שאינו עשוי לשתיה כל כך כגון חומץ ומבושל כמו שהתבאר והשכר הקלו בו על כלם ואף איסורו לא היה בכלל גזרה אלא מנהג קדושים להרחקה יתרה והוא שאמרו מפני מה אמרו שכר של גוים אסור ולא אמר מפני מה גזרו וכו' שלא היה בכלל שני הגזרות ולא מצינו איסורו במשנה מפני שאין ענינו מצוי כל כך ושאין קרוב מצוי בסבתו ואין בני אדם מזמינים עליו ומתוך כך לא אסרוהו אלא בביתו של גוי אבל חוץ מביתו אפילו היה חנוני והוציאו לפני הפתח למכור מותר ואעפ"כ חסידים שבחכמי התלמוד היו נמנעים שלא לשתותו אלא בבית ישראל ובזמנים הללו אין נמנעים מהם כלל אא"כ במה שחוששין בו לתערובת יין ואף זו דוקא בכדי נתינת טעם ושאר הדברים הקלו בהם יותר על היין והחמירו בהם יותר על השכר לאסרן אף חוץ מביתו כמו שיתבאר ומקום שיש בו ישראל חשודים על יינם אף שכר שלהם אסור הואיל וישראלים הם יבא בקרוב להמשך אחר יינם:

דף לב.

חומץ של שכר אף מן הגוים אסור מפני שמערבין בו שמרים של יין נסך ודוקא באותו שמוכרין לפני חנויותיהם מעט מעט אבל הבא מן האוצר מותר שאין מערבין בו שמרים מפני שמתקלקל הוא בכך לפי דרכך למדת שאע"פ שיש במין השכר שיש בו בשול אינו נאסר משום בשולי גוים שאם הוא של פירות הרי נאכל כמות שהוא חי ואם ממיני התבואות הרי אינו עולה על שולחן מלכים ומשום געולי גוים ליכא שאף בבת יומא פוגם הוא לגמרי וכן שסתמן מנקין להם כלים ומשהין אותם:

נודות הגוים וקנקניהם ושאר הכלים שלהם שעמד בהם יין נסך אם הניח בהם ישראל את יינו הרי דין היין מתבאר למטה במשנה החמשית אבל הכלים עצמם מותרין ליהנות בגופן להניח בהם תבואה ושאר דברים ואפילו מים ושכר כמו שיתבאר למטה ושבריהם לסמוך בהם כרעי המטה והדומים לזה שלא נאסרה הנאתם אלא לקיימם למלאכתם כגון למכרם לגוים לצורך מלאכתן הא כל שרוצה בקיומו על ידי דבר אחר מותר בכל דבר שאין האיסור בעין הא חרס הדרייני נעשה הוא עצמו כיין הקרוש ואסור בהנאה אף על ידי דבר אחר אע"פ שהתרנו דבר זה מ"מ נאדות של עור שלהם אסור לעשות מהם שטיחין לחמור מפני שהוא מצוי להוליך עליו תמיד יינו של ישראל ושמא יזדמן לו שיבקע נאדו בדרך ולא ימצא במה לתקנו ויטול ממנו ויתפור על גבי נאדו ונמצא משתמש בו למלאכתו ולא עוד אלא שמא יאסר את יינו והוא אינו מרגיש אבל מ"מ משתמש הוא בהם לדברים אחרים כמו שביארנו:

דפי החביות של עץ הנקראות דונא"ש יש מי שאומר שאסור ללקחן מן הגוים אא"כ על דעת להכשירן אפילו לעשות תקרה שמא תשבר חביתו ויתקן בהם ואין הדברים נראין לא נאסר בנאד אלא מחשש הדרכים שאין לו במה לתקן:

מכיון שאסרנו כל תשמיש במה שהוא איסור בעין יש אומרים בנאדות של עור של גוים מלאים יין שאסור לסמוך עליהם שאע"פ שזהו רוצה בקיומו על ידי דבר אחר מ"מ איסורא בעיניה הוא שאלמלא שהוא מלא יהא נמוך ואין ראוי לסמוך וכן בחרצנים וזגים הלחים:

עורות לבובין שבארנו במשנה שהם אסורין בהנאה בזמן שהקרע עגול אם לא נמלח העור אינו אסור אא"כ יש עליו קורט דם שכל שאין עליו קורט דם הדבר מוכיח שלא מחיים נטל הלב ומ"מ אם מלחו בין כך ובין כך אסור מפני שאומרים קורט היה שם והעבירתו המלח:

דף לב:

שחיטת נכרי כבר בארנו במסכת חולין שהיא נבלה ומטמא במשא ומ"מ מותר היא בהנאה ואין אומרים בשחיטה סתם מחשבת נכרי לע"ז כדי לאסרה בהנאה:
תקרובת ע"ז אסור בהנאה שהכתוב קראה זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף תקרובת כן ומ"מ אינה מטמאה באהל:
גוי ההולך לירוד של ע"ז אסור לשאת ולתת עמו בהליכה ובחזרה מותר שאין חוששין שע"ז מכר שם שאפילו כן דמי ע"ז ביד גוי מותרין וישראל בהליכה מותר בחזרה אסור שמא ע"ז מכר שם ודמי ע"ז ביד ישראל אסורין:

דף לג.

ואף בגוים אם ראינו אותם חוזרין בסיעה ומתחברים זה עם זה אף בחזרה אסור שאומרים דעתם לחזור ובירוד של מלכות או של מדינה הואיל ואין שם יום איד ואין עיקר הירוד לע"ז הולכין בה אף לכתחלה כמו שבארנו בפרק ראשון:
מה שביארנו שדמי ע"ז ביד גוי מותרין בסוגיא זו נראה הפך הדברים שהרי לא התירו אלא מטעם גלימא זבין חמרא זבין מה שאין כן בישראל דאי הכי לדידן הוה מזבן אלא שהיתה בידו ע"ז של גוי והלך למכרה שם ואלמא שאלו נתברר בגוי שע"ז מכר אסור וכן יראה בפרק ראשון שאמרו לא חשו לדמי ע"ז ביד גוי דאלמא הא כל שנודע כן אסורין ומ"מ בפרק אחרון פשטוה להתר כמו שכתבנו כאן ומתוך כך יש אומרים דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור ולא התירו בכאן אף לכתחלה אלא מצד שאין חוששין לומר שע"ז מכר אלא חמור או גלימא וכיוצא בהם ועיקר הדברים שסוגיא זו לא נשנית כאן אלא לרווחא דמילתא כלומר להעמידה אף לדעת האוסר דמי ע"ז ביד גוי הא לענין פסק דמי ע"ז ביד גוי מותרין ואחרוני הרבנים פירשו שדמי ע"ז ביד גוי מותרין אבל דמי תקרובת אף בידו אסורין ויש אומרים שלענין הצלת חוב וכיוצא בו התירו התירו דמי ע"ז ביד גוי אבל לא לדבר אחר ויש אומרים שכל שאנו רואין שהגוי משתמש בדמים לצרכו דמי ע"ז בידו מותרין הא כל שהוא רוצה ליקח מהם דבר הראוי לתקרובת הואיל ורוצה להעמידם בטומאתם אסור ובדומה לזה יש מי שאומר שכל שהוא מוכרה לבית ע"ז או למקום שיכבדוה אסורין ועיקר הדברים שמותרין לגמרי:
המשנה החמישית והכונה בה לבאר ענין החלק השלישי בדברים שלהם האסורין לנו אלא שיש להם תקון [והוא שאמר] נאדות הגוים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהם אסורין ואיסורן אסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין אסורן אסור הנאה החרצנים

והזגים של גוים אסורין ואסורן אסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרי' לחים אסורין יבשים מותרין אמר הר"ם דין נאדות הגוים כמו שאומר לך והוא שאם הם חדשים ולא נשתמש בהם הגוי מותר לנו לתת לתוכן יין מיד ואם הם ישנים שכבר נשתמש בהם הגוי ימלא אותם במים שלשה ימים מעת לעת ויחליף מהם המים בכל כ"ד שעות ואחר כך יתן בהם יין ואם נתן בהם ציר או מוריס וכיוצא בהם בתחלה ואע"פ שלא נתן בהם מים שלשה ימים מעת לעת מותר לתת בו יין אחר כן ומותר לתת בהם שכר לכתחלה וכמו כן אם העביר אותם באש מותר לו שיתן בהם יין ואם לא עשה בהם אחד משלשה דברים אלו ונשתהה אצלו שנה תמימה מותר ליתן בהם יין וכבר זכרנו פעמים שהחרצנים הם גרעיני הענבים וזגין הקליפה שעל הענב ולחים נקראים כל שנתו ויבשים אחר השנה ומה שאמרו חכמים מותרין ר"ל מותרין באכילה:

אמר המאירי נאדות הגוים פירוש של עור וקנקניהם והם של חרס ויין ישראל כנוס בהם ר"ל שהכניס בהם ישראל את יינו בלא שום הכשר כל אותו היין אסור אף בהנאה כדין יין שנתערב בו גוף יין נסך ולא דברו במשנה זו באיסור נאדות וקנקנים כלל כמו שחשבו רבים שאם כן מה לו לומר ויין ישראל כנוס בתוכן וכן שלמעלה כששאל בחרס הדריניי מהו לסמוך בו כרעי המטה והיו סבורים להביאה ממה שאמרו נאדות של גוים לא יעשה מהם שטיחים לחמור ודחאוה דההיא משום גזרה שמא יבקע נאדו היה לו להביאה ממשנה זו שנחלקו בה בפירוש אלא אין ספק שלא דברו אלא לענין היין הכנוס בהם ומה שאמר אסורין ואיסורן אסור הנאה לשון רבים על חלוק הנאדות והקנקנים נאמר כן כלומר היינות הכנוסין בהם ואין ספק שנאדות וקנקנים אלו מכניסן לקיום הם שהרי שבו בה נאדות דומיא דקנקנים והרי בפרק אחרון נאמר בהדיא על הקנקנים בהדי גת ומחץ ומשפך זה מכניסו לקיום ר"ל קנקנים וזה אין מכניסו לקיום ר"ל גת ומחץ ומשפך אלמא מתניתין במכניסו לקיום היא שאלו אין מכניסין לקיום לא היה נאסר בהנאה אף לר' מאיר שהרי אף הכשרן בהדחה בנאדות אפילו היה תחלת תשמישן ביד גוי אם אינם מזופפין ואם מזופפין בקליפה והדחה ובקנקנים של חרס אם לא נשתמש בהם גוי תחלה אף הם דיים בהדחה כמו שיתבאר אלא שמכניסן לקיום הם ומתוך כך אוסר ר' מאיר לגמרי אף בהנאה וחכמים אומרים אין איסורן אסור הנאה שכל שלא נתערב גופו של יין לשם אין בו איסור הנאה אלא אסור שתיה ואפילו היה שם פליטה כשיעור פחות משששים כגון שהכניס בהם מעט יין וגלגלו בכל הנאד או בכל הקנקן או אפילו הכניס שם הרבה ולדעת המחמיר לשער בכל הכלי ביין נסך כבשאר האיסורין וכן אפילו יהיו הקנקנים והנאדות מובלעים ביין נסך ודאי והלכה כחכמים הא בשתיה

מיהא נאסר אע"פ שאין שם אלא פליטה מועטת שיין ביין במשהו ואע"פ שאינו מתערב בעין אלא על ידי פליטה שאלו נתערב בעין אסור הוא בהנאה ובמשהו ואפילו בסתם יינם אלא שבסתם יינם ימכר כלו חוץ מדמי יין שבו ואחרוני הרבנים כתבו כשנתערב גופו של יין בעין שאין אוסר בהנאה אלא ביין נסך ודאי וכן כתבו שלא נאמר יין ביין במשהו אלא ביין נסך ודאי דומיא דמים במים שפירושו כשנתערבו בודאי אבל סתם יינם בששים כשאר אסורין ובפרק אחרון נפרש מה שנראה לנו בסתירת דבריהם ואע"פ שהיין בנאד או בקנקן צונן בצונן הוא ובשאר איסורין כל צונן בצונן יבש ביבש די לו בהדחה או קנוח או גרידה לפי מה שהוא ענין ולח ביבש מדיח את היבש והכל מותר וכן שכל כלי צונן מותר לאכול בו צונן בהדחה בעלמא או בקנוח ואם נשתמש בו בלא הדחה מדיח את היבש או גורר לפי מה שהוא והלח מותר ביין נסך החמירו לאסור אף בדיעבד בכל שמכניסן לקיום מפני חומר שבו שאיסורו במשהו ואף הצונן פולט משהו וכל שכן שיין הנבלע בכלי נותן טעם שהרי אתה רואה כלי המותמד ביין אם נותנין בו מים שיש בהם טעם יין ואין זה באפשר אלא מצד פליטה ואע"פ שזה טעם לפגם הוא ומותרין שכל טעם פוגם מותר אף באיסורי משהו כמו שיתבאר בפרק אחרון לדעתנו כל שבמינו מיהא טעם לשבח הוא שהרי כלי המותמד ביין משביח את היין יותר מן הכלים החדשים:

החרצנים והזגים של גוים אסורין בהנאה דברי ר' מאיר ואפילו יבשים מפני שסובר שמאחר שהם מברייתו של יין הרי הם כיין בעין וחכמים אומרים הלחים ופי' בגמ' כל שנים עשר חדש אסורין ופי' בגמ' אף בהנאה כגון להסיקן או לזרוע בהם שמאחר שיש בהם טעם יין הרי הם איסור בעין אבל היבשים ופי' בגמ' אחר שנים עשר חדש מותרין ופי' בגמ' אף באכילה מפני שאינם אלא עץ בעלמא ואפילו היה בהם לחלוחית יין שכבר נשתנה ונעשה כעפר וכן הוא בטל לגבי העץ שהרי הוא מין בשאינו מינו והלכה כחכמים וחרצנים וזגים נחלקו ר' יהודה ור' יוסי בפירושם במסכת נזיר פרק שלשה מינין ל"ד ב' שלדעת ר' יהודה הקליפה החיצונה נקראת חרצן והגרעין הפנימי נקרא זג ולדעת ר' יוסי הפך הדברים והעלוה שם כר' יוסי וכמו שאמרו כמאן מתרגמינן האידנא מפורצנין ועד עצורין כר' יוסי כלומר שהקליפה החיצונה היא הנעצרת וכן שהקליפה עם הגרעין שבתוכו היא כדמות פעמון עם הענבל שבתוכו ופעמון תרגומו זגה וכן שהוא זוג בלשון תלמוד:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

הכלים שאדם רגיל לתת לתוכם יין או שאדם משמש בהם לענין יין נסך הרבה מינים הם מהם של עץ ומהם של עור ומהם של חרס ושלשה אלו הם הנזכרים יותר בתלמוד ומ"מ יש מהם של מתכת או של זכוכית ויש מהם של נתר והוא שהם מקרקע מחפורת של צריף ושל חרס השועים באבר מעורב בצריף וכן יש בכלי הגת דברים של פשתן ושל שיפה וגמי ושל שער וכיוצא באלו ואין דין הכשרן שוה בכלם ומעתה צריך לבאר פרטי הדברים עד שמתוכם יצא לך בירור הדין על מתכנתו כל אחד ואחד וכיצד הם דינים אלו:

תחלת הדברים צריך אתה לידע שיש כלים שאדם מכניס בהם יין לקיום כגון חביות גדולות וכיוצא באלו וצריכים הכשר גדול והוא מלוי וערוי והדומים לו ויש מהם שאין אדם מכניס בהם לקיום ודי להם בהכשר מועט והוא שכשוך לדעת קצת או הדחה בעלמא לדעת קצת אלא שמחלקת גדולה בין המפרשים איזה כלי נקרא שאין מכניסו לקיום מהם שאמרו שכל כלי שאינו מחזיק שעור שלש סעודות אינו נקרא מכניסו לקיום וכל שמחזיק שלש סעודות נקרא מכניסו לקיום ולמדוה מדין מלוי וערוי הואיל וצריך שלשה ימים להפגת הטעם כמו שיתבאר הדבר מוכיח שאין בו הכנסה לקיום אא"כ עומד שם מן היין שלש סעודות שהם שלשה ימים לקצת בני אדם ומהם שהקלו לומר שכל שאין בו ברזא אלא שאדם צריך לערות ממנו דרך הטיה אינו נקרא מכניסו לקיום ואפילו מחזיק כמה שמתוך שערויו דרך הטיה אי אפשר לעמוד בו היין שלא יחמיץ ולפיכך אין נותנין בו יין לקיום וכן כתבוה גדולי קדמונינו שבנרבונה בתשובת שאלה ואף הם כתבו דרך אחרת לומר שכל כלי שהוא סתום מכל צדדיו ר"ל שאדם סותמו כשמניח בו את יינו נקרא מכניסו לקיום ואפי' קטן וכל כלי פתוח ר"ל שאדם מניחו פתוח והאויב שולט בו אינו מכניסו לקיום אפילו גדול הרבה ויש מי שאומר שכל שאדם רגיל להצניע בו יין ואפילו הצנעה מועטת שהוא מכניסו לקיום שאין עיקר הטעם אלא מפני הבליעה וכל שהיין עומד לשם מסעודה לסעודה אין בו ספק שהוא בולע וכל שאין עיקר תשמישו כשאדם נותן בו את היין להצניעו כלל אלא לשתותו לסעודתו אינו מכניסו לקיום וזו ודאי אינו שהרי חצבי שחימי שהם כדים ופתוותא דבי מכסי ודאי עשויים הם להצנעה יותר משתיית הסעודה ודנים בהם שאינם מכניסן לקיום ולשטתם מיהא הבקבוקים שהולכי דרכים מביאים עמם אפילו לא היו מחזיקים אלא שיעור סעודה אחת מ"מ הדבר עשוי להצנעה ודינם כדין מכניסו לקיום ולחכמי קטלוניא ראיתי שהיו קורין אותם שאין מכניסן לקיום אלא שמצריכין בהם הכשר גדול כדין מכניסן לקיום והוא שלדעתם כל שאדם משתמש בו תדיר עד שלאחר שנתערה ממלאין אותו פעם

אחרת לצרך מחר וכן תמיד דינו כמכניסו לקיום ומוכיחין אותה משמועת אבטא דטייעי ומ"מ מנהג בידינו לדונן כדין שאין מכניסן לקיום ואבטא דטייעי אנו מפרשים אותה בדרך אחרת ולדעתנו כל שדרך להצניע בו יין לזמן ושלא לשתותו אלא אחר איזה זמן שיהיה הרי זה מכניסו לקיום וכל שאין אדם מכניסו אלא לצורך שלחנו ולהריק ממנו לכוס כגון אשישות וקיתוניות וכדים קטנים אין זה קיום:

וכלי הגת אין בהם הכנסה לקיום אלא שאדם משתמש בהם לשעתם בשפע גדול והיין חם וחריף ומתוך כך אנו מחמירים יותר משאר כלים שאין בהם הכנסה לקיום ומקילין בהם מאותם שאדם מכניס בהם לקיום ונמצא ענינם בהכשר בינוני והוא נגוב ר"ל מים ואפר ומים ואפר ומים כמו שיתבאר בפרק אחרון ע"ה א' ונמצאו הכלים חלוקים על שלשה מינים מכניסו לקיום ושאין מכניסו לקיום וכלי הגת וכן הכשר שלהם הכשר גדול והכשר קטן והכשר בינוני וכל שהוא בהכשר קטן אם היה נגוב אינו צריך כלום ויש חולקים בה לכתחלה ויש חולקים אף בדיעבד כמו שיתבאר וחומרא יתרה היא:

כלים אלו יש מהם שהם של גוים ועיקר תשמישם היה ביד גוים ויש מהם שהם של ישראל ועיקר תשמישם היה בידי ישראל אלא שנשתמש בהם הגוי ומה הפרש בדבר זה אם היה מכניסו לקיום אין בו חלוק אלא אפילו נשתמש בו ישראל תחלה ונתישנו בידו כל שנשתמש בו הגוי פעם אחת הואיל ונכנס יינו לשם כלל הרי הוא כשאר כלים כיוצא בו שהם של גוי לענין הכשר אבל כשאין מכניסו לקיום יש בהם חלוק בקצת כלים כמו שיתבאר וקצת כלים אין בהם חלוק גם כן:

הנאדות הנזכרים בבריתא הנזכרת זו ענינם שמכניסם לקיום כדרך שבארנו באותם שהוזכרו במשנה ומה שאמרו בסוגיא סבור מנה הני מילי נאדות אבל קנקנים לא אין פירושו הני מילי נאדות שאין מכניסן לקיום וכו' כמו שדמו רבים אלא הני מילי נאדות שהם של עור ואין בליעתם מרובה כשל חרס ומעתה מה שפי' גדולי הרבנים במה שאמרו נאדות הגוים חדשים גרודים מותרים שלא חדשים דוקא אלא כל שלא נשתמש בהם הגוי שלשה פעמים אינו כן אלא חדשים דוקא שהרי כל שמכניסו לקיום אף לפי שעה גזרו בו ועוד שאם בשאין מכניסו לקיום נאמרה היאך אמרו ישנים אסורים והרי כל שאין מכניסו לקיום אפילו של גוי אין צריכין אלא הדחה אא"כ של חרס והרי נאדות של עור הם אלא ודאי במכניס לקיום נאמרה ואחרוני הרבנים מחדשים בסוגיא זו נסחא אחרת עד שאין מחלקים בין כלי הגת לשאר כלים ומפרשים בגרודים שכבר נזפתו ונקלף זפתם ואין הדברים נראין:

עמד הכלי ביד הגוים בלא שומר ובלא חותם אפילו שעה אחת נעשה הכלי כאלו נכנס בו יין של גוי וצריך הכשר הכל לפי מה שהוא אם מכניסו לקיום כדינו ואם שאין מכניסו לקיום כדינו ואם כלי הגת כדינם ומתוך כך המשלחם ביד גוי צריך לחתום כאלו יש בו יין ודיו בחותם אחד לענין זה ומטעם זה הזהירו הגאונים שלא להוליך הבקבוק לבית האומן לתקנו שם ויש מתירין שכל שבאומן במלאכתו הוא עוסק והיא היא המחלוקת בעצמה בהנחת הסכינים לבית הנפח ודבר זה יתבאר בפרק אחרון:
כלי הגת שהזכרנו אין מקום באור הכשר שלהם בפרק זה ובפרק אחרון יתבארו הדברים בריוח בע"ה:

דף לג:

ונבאר בכאן דין הכשר שאר הכלים בע"ה:
הכלים שאין אדם מכניס בהם יין לקיום ושאינם צריכים להכשר גדול אם הם של ישראל ונשתמש בהם הגוי ענינם חלוק לשלשה דרכים הראשון דין כלי חרס בין זפותים בין שאינם זפותים והשני דין שאר כלים שאינם מזופתים והשלישי דין שאר כלים המזופתים כיצד כלי חרס בין שאין זפותין בין שהם זפותין אם היו של גוי וישראל רוצה להשתמש בהם ליין אע"פ שאין מכניסו לקיום אינו רשאי אא"כ הכשירן הכשר גדול כמלוי וערוי וחבריו מפני שאחר שתחלת תשמישן היה ביד גוי טבעם לבלוע הרבה וכן אם היו של ישראל אלא שהיה תחלת תשמישם ביד גוי היו של ישראל או של גוי אלא שנשתמש בהם ישראל תחלת תשמישם הרי הם כשאר כלים שאין מכניסין בהם לקיום ודי להם בהכשר קטן והוא שכשוך יפה בצונן ומותרין ואפילו היו מזופתים ושכשוך זה י"מ אותו בשפשוף ויש שמפרשים אותו בהדחה בעלמא וכן נראה:
מהו תחלת תשמישם לענין כלים אלו כל שנשתמש בהם הגוי פעם ראשונה או שניה ביינו הרי זה תחלת תשמישו ביד גוי שאף בשניה הוא בולע הרבה וזה היא שאמרו כסי פעם ראשונה ושניה אסור ופירושו אי שתי בהו גוי פעם ראשונה ושניה ויש אומרים שלא נאמר דבר זה אלא בכוסות שאדם מריקם לשעתו אבל כלי אחר שאין אדם מכניס בו לקיום הואיל והיין משתהה בו קצת דיו שישתמש בו ישראל פעם ראשונה ומ"מ אם נשתמש בו ישראל פעם ראשונה ושניה הן ביין הן במים ונשתמש בהם הגוי אח"כ הרי זה תחלת תשמישן ביד ישראל ודיו בשכשוך והוא הדין אם נשתמש בו הגוי בתחלת תשמישו שתי פעמים במים ואם היה חרס הקשה או האפוי ביותר שאינו בולע כל כך הרי הם כשאר כלים ודיין בשכשוך אע"פ שיש בזו חולקים כך יראה מסוגיית חצבי

שחימי ופתואתא דבי מכסי שאנו גורסין בה כיון דלא בלעי טובא ואין גורסין כיון דאין מכניסין לקיום שהרי לדעתנו כלי חרס סתם אע"פ שאין מכניסן לקיום צריכים הכשר גדול וגדולי המחברים מתירים בכל כלי חרס שאין מכניסו לקיום בשכשוך לבד ואפילו היה תחלת תשמישן ביד גוי וגורסין בחצבי ופתואתא כיון דאין מכניסן לקיום ומפרשים בשמועת כסי בכוס של ישראל ששתה בו הגוי שצריך הדחה לדעתם שלשה פעמים כמו שיתבאר:

היו כלים אלו שועין באבר והוא הנקרא בלשון תלמוד קוניא אם היו שחורים או לבנים ואין בהם בקעים דינם כשאר כלים ואפילו היו תחלת תשמישם ביד גוי דיים בשכשוך כמו שיתבאר שהקוניא הוא מין של מתכת ומצילן מלבלוע היו ירוקים הרי הם כשאר כלי חרס שאותו חרס מעורב בעפר של צריף וצריכים הכשר גדול וכן הדין אף בשחורים ולבנים אם יש בקעים מגולים שאינם מצופין באבר וגדולי המחברים מתירין בזו בהדחה לבד ולא נאמר דין זה אצלם בסוגיא אלא במכניסם לקיום מפני שסוברים שכלי מתכות אף במכניס לקיום דיים בהדחה ואף גדולי המפרשים כתבו בהדחה אלא שיש מחמירים מיהא בנגוב:

היו כלי חרס אלו חדשים אין צריך לומר שאין צריכים כלום ואם היו זפותים וזפתם גוי אם דרכם ליתן יין בשעת הזפות כדי להפיג טעם הזפת הרי תחלת תשמישן ביד גוי שהרי הבליעם ביין שלו וצריכים הכשר גדול וכל שכן אם היו ישנים ומזופתים ואם אין דרכם ליתן יין בשעת הזפות והדבר נכר שלא נתן שם יין אח"כ וסימן לדבר מפי המפרשים כל שזפתו מצהיב אינו צריך כלום ואע"פ שסימן זה לא הוזכר בגמרא כך הוא מקובל בשטתנו מפי רוב גאונים ואע"פ שבגמרא לא חלקו בין דרכן ליתן בתוכן יין בשעת הזפות לאין דרכם הוא מצד שבאותם הזמנים היה דרכם ידוע בכך אבל בזמנים הללו כתבו הגאונים שרובם אין דרכם בכך:

זפתו גוי ביינו של ישראל אם היה ישראל עומד על גביו שראה שלא נגע בו מותר שאין היין נאסר בלא מגע הואיל והולך לאבוד שכל כחו ההולך לאבוד כשר כמו שיתבאר אע"פ שהוא מתקן בדבר אחר כגון למרירות הזפת הואיל ואינו מתקן לענין אכילה ושתיה וגדולי הרבנים נראה מדבריהם שמתירין אף ביינו של גוי מפני שמרירות הזפת מבטל טעמו והרי הוא כמי שאינו אלא שגדולי המפרשים חלוקים עליהם:

הכשר גדול שהזכרנו בזפתם גוי או בישנים וזפותים אין צריך לקלוף את הזפת וכן אף במכניסן לקיום שאין אחר מלוי וערוי כלום ויש אומרים שאף במלוי ועירוי צריך קליפה ואין הדברים נראין:

ישנים מזופתים של ישראל שנשתמש בהם הגוי שדינם בשכשוך אף הם אין צריכין קליפה אלא שכשוך או הדחה לבד הואיל ותחלת תשמישן ביד ישראל למדת שכלי חרש אין בהם חלוק בין זפותים לשאין זפותים:

שאר כלים שאין מכנסין לקיום הן של עור הן של עץ ואין צריך לומר בשל זכוכית ושל מתכת אם אינם מזופתים אפילו היה תחלת תשמישם ביד גוי דיין בשכשוך ואחרוני הרבנים מצריכים נגוב בשל עץ בכל שיש בו בית קבול ושתחלת תשמישן ביד גוי מצד דברים שנאמרו בפרק אחרון בשמועת כלי הגת ואין מחלקין בין כלי הגת לשאר כלים ולא יראה כן:

היו מזופתים ונשתמש בהם הגוי תחלה אחר זפותם קולף את הזפת ומשכשך ואם רוצה להכשיר במלוי ועירוי אין צריך קליפה היו חדשים ואין שם זפת אין צריך כלום היו חדשים וזפתן גוי אלא שלא נשתמש בהם אחר הזפות אם דרכן ליתן לתוכן יין קולף ומשכשך או ממלא ומערה בלא קליפה ואם אין דרכם לתת יין בזפותה כל שהדבר ידוע שלא ניתן בהם יין אח"כ וסימן לדבר כל שזפתן מצהיב אין צריך כלום וזמנים הללו הסכימו חכמי הדורות שאין דרכם ליתן בהם יין בשעת הזפות ואם זפתן ביינו של ישראל על הדרך שבארנו למעלה מותר היו של ישראל ומזופתים ונשתמש בהם הגוי אין צריך קליפה אלא שכשוך או הדחה ואחרוני הרבנים מצריכים קליפה ולא עוד אלא שיש מצריכים הכשר גדול ככל כלי חרס מזופת אף בשאין מכניסו לקיום ואף בשתחלת תשמישו ביד ישראל ואין הדברים נראין:

כלים שמכניסן לקיום הן של עור הן של עץ הן של חרס הן זפותים הן שאין זפותים הן שתחלת תשמישם ביד גוי הן שתחלת תשמישם ביד ישראל כל שניתן לתוכן יין של גוים צריכים הכשר גדול כמלוי ועירוי וחבריו ואם היו זפותים אין צריכין קליפה שאין הכשר גדול צריך כלום וגדולי המפרשים מצריכים קליפה למלוי ועירוי בכלים המזופתים ואין דבריהם נראין ומ"מ כל שהוכשרו בנגוב והוא מזופת צריך קליפה:

היו של זכוכית או כלי מתכות אפילו מכניסן לקיום גדולי המחברים וגדולי המפרשים מסכימים שדיים בשכשוך שאין בטבעם של אלו לבלוע מן הצונן ויש מצריכים בהם נגוב ויש משוים אותם לשאר כלים וגדולי הדורות שלפנינו הכריעוה בזכוכית כדעת ראשון והביאוה ממה שאמרו באבות דר' נתן בפרק אחרון שלשה דברים בכלי זכוכית ואחת מהם שאינו בולע ולא פולט:

וכלי חרס השועים באבר אם היו שחורים או לבנים ואין בהם בקעים הרי הם ככלי מתכות אלא שגדולי המפרשים מצריכים בהם נגוב אע"פ שמתירים בשאר כלי מתכות

בהדחה ואם הם ירוקים או לבנים ושחורים ויש בהם בקעים הרי הם ככלי חרס כמו שביארנו:

כלי מחפורת של צריף בולעים הם הרבה ואפילו היה תחלת תשמישם ביד ישראל צריך להכשירם במלוי ועירוי ואפילו אין מכניסן לקיום ואם היה תחלת תשמישן ביד גוי אין להם טהרה עולמית ויש אומרים שאף אם תחלת תשמישם ביד ישראל כל שהשתמש בהם הגוי אין להם טהרה עולמית:

היו של חרס ושועים בצריף והם ירוקים אם תחלת תשמישן ביד ישראל הכל מודים שיש להם הכשר במלוי וערוי ואם תחלת תשמישן ביד גוי אין להם טהרה עולמית:

כל כלי שאין מכניסו לקיום שהעביר עליהם את הדרך והכניס בהם יין לכונת קיום הרי הם צריכים מלוי וערוי הא כל שלא כיון הוא להכניס לקיום אע"פ שעמד שם זמן מרובה אינו כלום שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין:

אלו הבקבוקים הנעשים מן הדלועים שמיבשין אותם ומצניעים בהם יין יש אומרים שהם בולעים ביותר ואין להם הכשר אלא בישון ומפרשים שזו היא אבטא דטייעי הנזכרת בגמרא ולא יראה כן ואין ספק באלו שדינם ככלי עץ:

כל הכלים שהזכרנו בהם שאין להם טהרה עולמית פירשוה חכמי האחרונים בטהרה הבאה על ידי אדם אבל מ"מ הוכשרו בישון שאין חומרתם עולה על חומרת חרצנים וזגים וגדולי המפרשים אוסרין לעולם וכדין חרס הדרייני ונראין דברי האחרונים:

מתוך מה שכתבנו למדת שכוסות שלנו ששתה בהם הגוי דיים בשכשוך אפילו של חרס ואין צריך לומר של זכוכית ומתכת ואין שכשוך אלא פעם אחת וגדולי המחברים מצריכים בשכשוך שלשה פעמים מפני צחצוחי היין ונסעדים בה בכאן משמועת כסי שמפרשים אותה שלא כדרך שאר המפרשים כמו שביארנו למעלה ואחרוני הרבנים נמשכים לדעת זו ומביאים ראיה מסדר טהרות מחרסן של זב וזבה שפירשו בו שאין צחצוחי זיבה הולכים עד פעם שלישית וכן במגלת אסתר רבתי אמרו ודתיהם שונות מכל עם שאם נפל זבוב בכוס זורקו ושותהו ואם אדני המלך נוגע בו שופכו ולא עוד אלא שמדיח את הכוס שלשה פעמים וכן המנהג ומ"מ אין הדברים נראין כלל:

הכשר גדול שכתבנו בשמועה זו כמה פעמים הוא מלוי וערוי והכשר קטן הוא שכשוך או הדחה והכשר בינוני הוא נקרא נגוב ויתבאר ענינו בפרק אחרון ויש בכלל הכשר גדול הרבה מינים מהם שהכל מודים בו ומהם שקצת מפרשים חלוקים עליו וצריך אתה לידע כל אחד מהם עם כל מה שצריך לבאר:

הראשון מלוי וערוי וכיצד הוא דינו ממלא את הכלי מים ומשהה אותם שם מעת לעת ומערן וחוזר וממלא ומשהה מעת לעת ומערן וחוזר וממלא פעם שלישית ומשהה אותם מעת לעת ומערן ואם עמדו שם המים שלשה ימים אינו עולה לו אלא לאחת וכן אם עירה בפחות מעשרים וארבעה שעות אין אותו המלוי מועיל לו כלל אבל משהה אותם יתר כמה שירצה ואין בכך כלום וימים אלו בין רצופים בין מפוזרים ר"ל שמלא וערה מעת לעת והפסיק ולסוף ימים חזר ומלא וערה וכן פעם שלישית ויש חולקים בזו וכן אם אחר העירוי אותם המים ראויות למלוי שני או להכשיר בהם כלי אחר אם לאו ראינו בה מחלוקת ורבותי הכריעו בה לאיסור ממה שאמרו בפסח שני פרק כיצד צולין ע"ד ב' האי חלא דחלטי ביה חדא זימנא לא הדרינן למחלט בה זמנא אחריתי מלוי וערוי זה אינו נעשה בשום משקה אלא במים לבד ואותם המים מותרות בשתיה ואינן נאסרין כלל והכל מותר במלוי ועירוי אפילו אותן חגורות של נעורת הפשתן:

השני הגעלה והכשר זה רמוז בפרק אחרון במה שאמרו שם נעוה ארתחו והיא החבית הגדולה וכן אמרו שם הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין ואף אם לא נזכרה יש לדון בה קל וחומר משאר איסורין הנבלעים בחמין ומ"מ לענין כלי חרס גדולי המפרשים מפקפקין בה הואיל והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפנו וכל שהכשרו בכלי חרס בנגוב או במלוי ועירוי אין הגעלה מועלת ואין להם הגעלה אצל יין נסך אלא בשל עץ ושל עור אבל של חרס לא ומ"מ מודים הם בכלי חרס שאין מכניסן לקיום ושתחלת תשמישם ביד ישראל הואיל והכשרם בהדחה אין ספק שאין הגעלה פחות מהדחה ומי שמפקפק בו מצד שהחמין מפעפעין הואיל ואין מפליטין אין דבריו נראין ואף בכלים שהנגוב מספיק להם אין לומר שלא תהא הגעלה מועלת שהרי מה שאמרו נעוה ארתחו לדעת רוב מפרשים בשל עץ מזופת הוא דצריך נגוב בין דרך בין לא דרך כמו שיתבאר בפרק אחרון ולדעתי בגת של חרס נאמרה שלא הוצרך רבא ללמד במקום שהנגוב מועיל שההגעלה מועלת אלא ללמד שאף במה שאין הנגוב מועיל שההגעלה מועלת ואף חכמי צרפת מפרשים שבגת של חרס נאמרה וכן חכמי התוספות מתירים בה אף בשל חרס ואף במכניסן לקיום ונותנין טעם לדבר שכל שבלע מן הצונן קל הוא לפלוט ורבותי היו באים בהתר זה מצד שאין אנו צריכים ביין נסך להפלטה אלא להפגת הטעם שהרי מלוי וערוי אינו מפליט אלא שמפיג טעם היין ואף הגעלה מפיגה הטעם לשעתה ולשטה זו אי אתה צריך בהגעלתה לשטיפת צונן וכל שמלוי ועירוי מכשיר בה הגעלה מכשרת:

תלמוד המערב שבמסכת תרומות יעיד לנו שאף בשאר איסורין כל שהיא נבלעת מאיסור סופרים דיה בהגעלה אלא שהוא מחזר בה להגעלה שלשה פעמים הגעלה זו יש מי שמצריך להתיר אגדות שבאותן הצידקלי"ש עד שיכנסו המים בין דופן לדופן ואין הדברים נראין שהרי אם מצד פליטה כבולעו כך פולטו ואם מצד הפגה לחות המים מתפשט בכל מתוך חומם וכן הגעלה זו יש מי שמחמיר בה להיותה בכלי ראשון וכלי ראשון הוא כל שהאור מהלך תחתיו ואפילו סלקו מעל האור נקרא מ"מ כלי ראשון כל עוד שהוא רותח אבל ערה מכלי ראשון אין זה כלי ראשון ואע"פ שבתלמוד המערב מעיד לנו במסכת שבת על ערוי של כלי ראשון שהוא בדין כלי ראשון כבר נדחה במקומו והדברים נראין להתיר על ידי ערוי של כלי ראשון שהרי בדרך זה משתמשין בו וכן כתבוה גדולי הצרפתים ומ"מ אף לדבריהם כלים שאין צריכים מלוי וערוי אע"פ שצריכים נגוב ככלי הגת מותרין על ידי ערוי של כלי ראשון הגעלה זו יש מי שאומר שאינה מועלת לאותן חגורות של נעורת הפשתן ויש מתירין ונראין דבריהם ובפרק אחרון יתבאר:

השלישי הכנסת ציר או מוריס והוא שאם הכניס ציר או מוריס לתוך הכלי האסור ועמד קצת הוכשר והציר והמורייס מותרים ולא נתפרש זמן עמידתו אלא שמאחר שמדמין אותו להכשר חזרה לכבשונות יראה לחכמי האחרונים ששיעורם שוה והוא עד שיעמדו בתוכו בכדי שאם יחמו באש כשיעור זה תהא זפתן נושרת ויש אומרים יום אחד וטעם הכשר זה צד שחוזק הציר או המורייס עם כח המלח שבתוכו שורף ומיבש לחות היין הנבלע בדפני הכלי ומעתה מים במלח אינו מועיל ויש מתירין אף במים ומלח מפני שהם באים בהתר זה מכח המלח לבד וממה שגדולי הרבנים פי' ציר שורף מפני מלח שבו ומ"מ דוקא במים חמים ויש מתירין אף בצונן עד שמתפשטים להתיר במי הים המלוחים ואף לדעת הראשונים דברים חדים עם המלח כגון במי בוסר או חומץ מכשירין כציר או מורייס ויש אומרים כך אף בשכר ולדעתנו לא הוזכר בגמרא שכר אלא להתיר נתינתו לשם ושתיתו אף לאחר שנתן לשם אבל להכשיר הכלי לא:

הרביעי חמום הכלי על ידי האור והוא בשל אבן ובשל חרס וכל שהסיקו מבחוץ עד שרפתה הזפת או עד כדי שאם היה בו זפת היה הזפת כלו רפוי מחמת האש ומתחיל לינשך הוכשר שכל שהסיקו מבחוץ ושלט חומו בפנים כל כך כבר נתיבש וכלה לחות היין מכל וכל אבל אם הסיקו מבפנים אפילו נשרה הזפת לא הוכשר שבחום מועט זפתו נישר הואיל וגחלים נוגעות בו וחכמי התוספות פי' שאם שלט חומו בחוץ כל כך עד שלא יוכל ליגע בידו בדפני הכלי מבחוץ הוכשר ומ"מ בשאר כלים מתוך שהוא חס

עליהם אין הכשר זה מועיל להם כלל הכשר זה פירושו שנישר הזפת או נתרפה ע"י האור אבל נקלף מעצמו אינו כלום אלא כל שאמרו מזופתים אסורים שנקלף זפתם צריכים הכשר כאותו הכשר שהיו צריכים אלו לא היו מזופתים אם בהכשר גדול אם בבינוני אם בקטן ואין הקליפה מכשירתם אע"פ שאחרוני הרבנים סוברים כן לפי מה שפרשו בגרודים בכל כלי שאין מכניסו לקיום ואין הדברים נראין שעל כל פנים להכשיר הכלי אנו צריכים והרי הדבר מצוי להיות היין נכנסת תחת הזפת:

החמישי הנחת הכלי תחת הצנור שמימיו מקלחים או מעין שמימיו רודפין או תחת גלגל הטחנה וכיוצא באלו והכשר זה יתבאר בפרק אחרון וענינו שהוא מעמיד הכלי תחת הצנור או סמוך למעין על צד שקלוח הצנור או שטף המעין עובר עליו ומעביר טעם היין ושיעור זה יום או לילה בזמן שהימים והלילות שוין או קרוב לשוים ובזמן שאין הימים והלילות שוים חצי יום וחצי לילה שהכונה היא לשתים עשרה שעות ויראה לי ענין זה כשהם רחוקים מן השווי חצי שעה או יותר והכשר זה הוא בכלים פשוטים שאין המים מתעכבים בו הא אם מתעכבים בו אף הוא חוזר ובולע וכן כתבו גדולי המפרשים ובקבוקים שלנו היו מצריכים להסיר השולים משני הצדדים שיעברו המים ולא יתעכבו שם כלל ואפשר שחוזק הקלוח מפיג טעמו בשיעור זה ואף בשאר כלים כן:

הששי ישון והוא הכשר הבא מאליו והוא שיתישן הכלי מעמידת יין בתוכו שנים עשר חדש מיום ליום בין שיקדם הגת הבאה בתוך שנים עשר חדש בין שיתאחר לאחר שנים עשר חדש ויש פוסקין בה מגת לגת כדברי רשב"ג שאמרה כן בפרק אחרון ואע"פ שלא אמרו הלכה כרשב"ג בבריתא אלא במשנה בזו נראין דבריו ולזה דעתי נוטה להלכה אלא שלענין הוראה יש לפקפק בה מפני שלפעמים קצת בני אדם מקדימין בכך קודם זמן הגת הכללי לכל ונמצאו נכשלים בה ובימי קדמונינו אירע מעשה באחד ששמע מפי הגוי משיח לפי תמו שלא הכניס יין בבקבוק זה כבר עברו יותר משנים עשר חדש וסמך עליו ונתן בו יין והתירוהו בדיעבד אחר שמשיח לפי תמו היה ואין בהכשר זה צורך להתר קשרים ולהתרת דפי החביות ולא להסרת נעורת הפשתן שאין אחר ישון כלום ויש מצריכים התרה לפשתן ואין דבריהם כלום ומ"מ משמרת של גוים שהיא של פשתן אם יש בה קשרים מתוך שהיין בעצמו כנוס לשם צריך להתיר הקשרים ולישנה אח"כ ודבר זה יתבאר בפרק אחרון:

השביעי הוא הכשר שאינו נזכר בתלמוד אלא שחכמי התוספות הביאוהו בחבוריהם והוא שאף קלף דפי החבית מן הצד הפנימי שבהם ברהיטני הוכשר שבליעת היין אף במכניסן לקיום אינה נכנסת ביתר מכדי קליפה והרבה חולקים בהכשר זה וודאי קולא

יתרה היא שהרי אנו רואים להדיא פנימיות הדף צבוע באדמימות היין ביותר משיעור זה כמה:

הנגוב כבר ביארנו שאינו בכלל הכשר גדול ושאינו אלא בכלי הגת אבל לא בשאר כלים שהכנסתם לקיום וגיגיות שלנו איני דן אותם ככלי הגת ואיני מצריך בהם הכשר גדול ואף בסוגיא זו י"מ באבטא דטייעי שהוא גיגית של ערבים שרגילים לשהות יין בהם הרבה ומ"מ בערוך גורסין אכטא דטייעי באות הכ"ף ומפרשים שהוא מאכל של קמח נילוש עם מיץ של עשבים ומזלפים עליו יין ויראה לי סעד לדבריו שהרי לא שנאוה עם הכלים שבסוגיא אלא עם הדברים שהם בעצמם האיסור כגון חרצנים וזגים ודורדיא דחמרא אלמא שאף היא אסור מחמת עצמו ומ"מ גיגיות יראה מדבריהם שמכלי הגת הם ודיים בנגוב וכל שכן לדעת האומרים שכל כלי שאינו סתום והאויר שולט בו אין מכניסו לקיום ואלמלא שהם כלי הגת היה דיה בהדחה ואלו הגיגיות הקטנות העשויות לדרוך בהם נהגו בנרבונה להכשירם בהדחה מצד שאין דנים אותם כיין נסך גמור שהרי אינו יוצא משם צלול כמו שיוצא מן הגת אלא חרצנים מעורבים בהם וכן שתחלת תשמישם במים הרבה פעמים ומפרשים בשמועת כסי שאם נשתמשו בו במים שני פעמים מותר אף בשל חרס ומ"מ אנו נוהגים להצריך בהם נגוב ככלי הגת שיש לחוש שמא לא לדריכה בלבד נשתמש בה הגוי אלא אף לעכבה עד שתגמר רתיחתו כגיגיות הגדולות אלא שבדיעבד יש להקל אחר שאין סתמן אלא לדריכה ובפרק אחרון יתבארו עניני כלי הגת ודין הנגוב בשלמות בע"ה:

כלים האסורים שנשתמש בהם קודם הכשרן אם הוא מן הכלים שמכניסן לקיום כבר בארנו במשנה שאסור בשתיה ומותר בהנאה אבל בכלי הגת וכן בשאר כלים שאין מכניסן לקיום לא נתפרש בהדיא ומ"מ בכלי הגת הואיל והכשר שלהם במים ואפר ומים ואפר ומים הסכימו רוב המפרשים שנאסר היין אף בדיעבד וכן יראה בהדיא בפרק אחרון במשנה שביעית שבו והיא משנת נטל את המשפך ופירושו לפי מה שבארנו בה לשטתנו כמו שיתבאר שם אבל שאר הכלים שאין מכניסן לקיום יראה שאע"פ שצריכים הדחה בדיעבד מיהא כל שנשתמש בהם בלא הדחה אם היו נגובים בלא שום טפיחת יין מותר אף בשתיה ואם הוציא יין על אלו אפילו לא היו נגובים לגמרי הואיל ודי להם בהדחה ואין שם יין בעין יין שבחבית מותר וכן כתבו גדולי המפרשים ואע"פ שגדולי קדמונינו חולקים בה ממה שאמרו במשנה נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור ומפרשים בעכבת יין שנשאר שם מעט יין ונתיבש לשם שאם בלח אף בלא עכבת יין בעי הדחה בטופח

להטפיח לבד כדאיתא בההוא גוי דאשתכח במעצרתא אלא אף ביבש וקאמר אסור ומשמע אף בדיעבד מ"מ אנו מפרשים עכבת יין גומא שיש בה יין עדין בעין ויש גורסין עקבת יין מלשון עקובה מדם ור"ל ענין לכלוך ר"ל שיש בו טפיחת יין בכדי להטפיח הא כל שנגב לגמרי או שאינו טופח להטפיח מותר וכן יצאה הוראה למעשה בזה לקצת רבותי על פי קבלתם אלא שהיינו מחזרים לפניהם לאסור ממה שאמרו באין מכניסן לקיום משכשכו במים ומותרים אלמא דוקא בשכשוך אלא שהשיבו שלכתחלה נאמרה או בטופח להטפיח:

כל הכלים שלא הוכשרו משתמשין בהם במים ובשכר אף לכתחלה ולשתותם ואע"פ שאין מבטלין איסור לכתחלה הואיל והיין הנבלע מועט והקנקן הוא כלי שאין דרכו להשתמש בו בדבר מועט אלא במרובה הואיל ואי אפשר לבא לידי נתינת טעם מותר לבטלו לכתחלה ומ"מ צריך להדיח תחלה לכלוכי היין שעליו ומ"מ אין נותנין בתוכן חומץ ואע"פ שחומץ ביין מין בשאינו מינו כמו שיתבאר ואין בו דין משהו ושאינו ראוי לנסוך מפני שיש לחוש אם נתיר באלו שיפשע ויניח בהם יין ואין צריך לומר ביין מבושל שהרי יש לדון בו מין במינו:

נשתמש בתוכם יין כלו אסור כמו שבארנו ואם היה בו מים אם היה שם מהם עד כדי שתתבטל קליפת הכלי בשיעור ששים יש מתירין בשתיה רואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו והם סוברים שאין בליעת היין נכנסת ביתר מכדי קליפה כמו שכתבנו בהכשר שביעי ויש חולקין בזו כמו שחולקין על גוף ההכשר ויש מתירין אף בשיעור אחד לששה על דרך מחלקת בטול תערובת היין הנזכר למעלה וזו מיהא נראה לי שאף לדעת התוספות שהתירו עירוב יין במים דוקא יין במים ומפני שהוא פוגם לדעתי אבל יין בחבית של נכרי אפילו היה במים כדי לבטל הקליפה מ"מ הואיל והיין עקר הרי הכלי כל שהוא מובלע ביין ומותמד בו משביח היין הבא בתוכה כמו שביארנו במשנה ולא התירו בטעם לפגם אלא בפוגם בתחלה וסוף:

ענבים שנדרכו בגת עד שלא הוכשר מותר בדיעבד קודם שימשך שהרי חרצנים וזגים אינם ממין היין וכמו שאמרו חמרא חדתא בענבי בנותן טעם והרי נתערבה פליטה זו במינו ובשאינו מינו ונסתלק מינו כמי שאינו ונמצאו חרצנים וזגים מבטלים אותם וכן בגיגיות שלנו ואע"פ שלא הוציאוהו עד שנצלל למטה שהרי נתבטל בעוד שהוא מעורב וכן התירו קצת חכמי צרפת ולא עוד אלא שאף ערוב הבא לשם משנצלל היין תחת החרצנים הם מתירין מטעם סלוק מינו מפני שאף הם היו נאסרות מחמת האיסור וכל שנאסר מחמת האיסור מצטרף לבטל את האיסור ואע"פ שהם עומדות נד אחד לעצמן

שאלו נפל איסור בקדרה לתוך מינו והיו שם חתכות שאינן מינו הן הם מבטלות אע"פ שהם נכרות ועומדות לצד אחד בפני עצמן ויש אומרים כן בגת אף משנמשך הואיל והוא עדין בגת אלא שיש אומרים שאין החרצנים נאסרים באיסור הנמשך כמו שיתבאר אלא שאף הם נסכמו בהתר זה שמ"מ מין במינו ובשאינו מינו הוא וקצת חכמי הדור מערערין בה מפני שחרצנים וזגים בדילים לעצמם ואינו דומה לחתכות שהרוטב נבלע בהם ונפלט מהם בערבוב ומ"מ אף לדעת המתירים חכמי האחרונים מזהירים שלא להוציאו דרך הברזא שהרי יוצא משם צלול בלא שום ערוב ונאסר שם אלא עושה לו נקב חדש או מחליף הברזא בכשר או יוציאהו דרך פתחו ואין נראה לי כן שהברזא עם הבקבוק כלי אחד והכל מצטרף לבטול ואע"פ שלענין נצוק בר נצוק דנוהו גדולי המפרשים ככלי שני כל כיוצא בזה זיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא:

כל יין האסור בשתיה אם כנסו לקנקנים נעשו הקנקנים כיין פינהו וכנס לתוכן יין כשר נעשה היין כקנקנים:

כבר בארנו למעלה שכל כחו ההולך לאבוד מותר אל תלמוד מזו לומר שאם זרק גוי יין בקרקע שהוא מותר כמו שכתבו בו מקצת תלמידים שהרי דרך נסוך כך הוא אלא שאם זרקו לטיט או למקום האבוד במקום שאין דרכו לנסך מותר ומ"מ אם זרקו על המלח הואיל והמלח מתמתק בכך אין זה אבוד ונאסר היין והמלח אחר שנתן בו טעם ר"ל שנתמתק המלח על ידו שהרי בלעה מיין אסור וכן כל כיוצא בזה הא יין שלהם אפילו הלך לאבוד במה שנבלע בו אסור הואיל ונתן בו טעם ויש מתירין הנבלע בו אף ביין של גוים ואינו נראה שהרי זפיתת הנאדות לאבוד הוא הולך וכן בחמץ בפסח וערלה אתה מוצא שהנאתם דרך אבוד ואסורה כגון הסקת התנור:

כתבו המפרשים שהכלים המזופתים שיש בהם משקה טופח ונגע בו הגוי שהם אסורין לפי שהיין שנגע בו הגוי נבלע בתוך הזפת וצריך מלוי וערוי וחכמי הצרפתים מפרשים זו דוקא בשל עור הא בשל עץ לא שאין זפת שעל העץ בולע כזפת שעל העור:

דף לד.

אע"פ שפירשנו לענין יין נסך שכלי חרס השועים באבר אם היו שחורים או לבנים ושאין בהם בקעים דינם כשאר כלים להתירם בהדחה או שכשוך לענין הפסח אין בהם הכשר כלל ר"ל שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בשאר ימות השנה אפילו שוע באבר ואפילו שחור או לבן שאין בו צריף ואפילו לא היו שם בקעים אין להם שום תקון להשתמש בהם במצה אלא מניחם לאחר הפסח הואיל ורוב תשמישו של חמץ בחמין אף אלו

בולעים הרבה ואין להם תקון ואין ספק שאם נשתמשו בהם ביין נסך גם כן בחמין כגון שבשלו בהם יין נסך ברתוח שאין לאלו תקון וכן אף בכלי מתכות שהרי שאר כלים אין ראויין לבשול על האש הא בשל מתכת וחרס אסור אף בחצבי שחימי אלא שמ"מ הכשרן במלוי ועירוי שהרי דיינו בהפגת הטעם וכן באחד ממיני הכשר גדול:

תענית שעות הרי הוא תענית ומתפללין בו עננו ובלבד שלא יאכל כל אותו היום כלום וכיצד הוא תענית שעות הרי שלא קבל תענית מאתמול ואמר בשחרית הריני בתענית מחצות ולמעלה הואיל וקבלו מקודם שיחול התענית ולא אכל אף קודם חצות שמו תענית אע"פ שלא היתה הקבלה אלא עד חצי היום וכן אם אמר מבערב הריני בתענית למחר עד חצי היום והתענה ולא אכל מחצות ולמעלה אע"פ שלא היתה הקבלה אלא עד חצי היום וכבר בארנו ענין זה על השלמות במסכת תענית:

שמרים של יין של גוים והם הנקראים בלשון תלמוד דורדיא דחמרא כל שנים עשר חדש אסורין בהנאה ואפילו יבשם בחמה ושרפם לעשות אפר לכבס כדרך שעושין במקומות הרבה וכן במקומות שנהגו ליבשם בחמה או בתנור לחמץ בהם את העיסה אסור ואם עשה כן כל הפת אסורה שהטעם אינו בלול לעולם והמחמץ נותן הוא טעם בכל שיש בו כדי לחמץ הא לאחר שנים עשר חדש מותרין לכל דבר פי' אחרוני הרבנים שלא הותרו לאחר שנים עשר חדש אלא בשתמד בהם ויצא כל יינם באותו התמוד אבל לא תמד אף לאחר שנים עשר חדש נאסרו ולא יראה לי כן שכל שנתיבש כלה יינו ונשרף ואע"פ שהם נסעדים בדבריהם ממה שאמרו בתוספת תרומות פרק אחרון שמרי גוים שיבשו אסורין בהנאה והם מפרשים שלא נאמר עליהם שיבשו אלא לאחר שנים עשר חדש אינה ראיה שכל שנתיבש אף על ידי סבה הוא נקרא יבש ואף בתוך שנים עשר חדש ומ"מ אלו התמציות הנדבקות בדפני החביות נהגו בו התר הנאה אף בתוך שנים עשר חדש אחר שנתיבש וקנקנים של גוים המוכשרים בידינו אין אנו מצריכים קליפה מהם אלא שהוכשר הכל בהכשר הכלי אף בתוך שנים עשר חדש מקצת חכמי ספרד הקלו לומר שכל שזמנו לשנים עשר חדש אם נתיבשו בחמה או על ידי האור עד שיראה בהם כשיעור שהיית שנים עשר חדש מותר ואין הדברים נראים שאם כן הרי נתת דבריך לשיעורין ומ"מ כל ששרפן ועשאן אפר מותר בהנאה לאלתר לדעתם והדברים נראין:

המשנה הששית והכונה בה לבאר ענין החלק הרביעי בדברים שלהם האסורים לנו באכילה ואמר על זה המורייס וגבנת בית אוניאקי אסורין ואסורן אסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין אסורן אסור הנאה אמ' ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמ' לו מפני מה אסרו גבנת הגוים מפני שמעמידין אותה

בעור קיבת נבלה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין אמ' לו מפני שמעמידין בקיבת עגלי ע"ז ור' אמ' לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר אמר לו ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין אמ' לו כי טובים דודיך אמ' לו אין הדבר כן שהרי חברו מלמד עליו לריח שמניך טובים אמר הר"ם היה מנהגם לתת יין בקצת מיני המורייס ותכונתו שלא נתנו בו יין שהוא מותר באכילה ובית אוניאקי מקום שרוב העגלים הנמצאים לשם היו קרבים לע"ז והיה רוב אותם העגלים לעומת שאר כל הבהמות הם מיעוט ור' מאיר חייש למיעוט ולפיכך אומר גבינת אותה העיר אסורה בהנאה בשביל קיבת עגלי ע"ז ורבנן לא חיישי למיעוט ולפיכך אומר אסור באכילה ואין הלכה כר' מאיר בכל דבריו מה שהביאם שלא יודיעו בטעם איסורו לקרוב אותה גזרה דלמא אתי לזלזולי בה ולפיכך היה מנהגם כשהיו אוסרין שום דבר בגזרה לא היו מודיעים טעם אותה גזרה על אותה שנה עד שיתפרסם איסור אותו הדבר ויודע אצל הנשים ועמי הארץ ובאותה שעה מודיעים הטעם וסיבת איסור גבנת הגוים שמא יעמידנה בעור קיבת נבלה לפי שהוא מעמיד גם כן וכבר נודע ששחיטת נכרי נבלה וכשהעמיד בעור הקיבה נאסרה אותה הגבנה לא מטעם בשר בחלב לפי שבשר בחלב אינו אסור אלא בנותן טעם כמו שנבאר בחולין אבל הוא אסור משום שחיטת נכרי ולא נאמר בזה אחד ששים לפי שהוא המעמיד ומעשה הנבלה הוא נראה וכאלו הגבנה כלה נבלה לפי שהדבר האסור כשנתערב עם המותר והיה אותו מעשה האיסור נגלה ונראה אינו בטל במיעוטו ואפילו הוא נעלם הנה הוא אוסר הכל ואפילו היה אותו הדבר האסור כל שהו ולא נאמר עליו לא אחד ששים ולא אחד ממאה כמו שבארנו בשני מערלה באמרם כל המחמץ והמתבל והמעמיד גדול יותר ממתבל וכן אמרו הכל הולך אחר המעמיד ואמנם קיבת הנבלה עצמה היא מותרת לפי שהיא פרשא בעלמא ר"ל כעין הצואה והלחות ואינה כגוף הבהמה ולפיכך מותר לנו ליקח קיבת הגוים ונעמיד בהם הגבינים וכמו כן כשאנו רואים הגוי כשהעמיד החלב בקיבה עצמה מותר לנו לאכול אותה גבנה ולא תועיל בזה הפרסום ולא מה שהדעת נותן על הרוב אלא ראיית העין ואשר הביא שלא תאסר הגבינה משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו לפי שאיסור זה כדי שלא יערב חלב בהמה טמאה עם אותו החלב ועקר הוא בידינו החלב בהמה טמאה אינו מעמיד הנה לא נשאר איסור אלא איסור נבלה כמו שזכרנו:

אמר המאירי המורייס וגבינת בית אוניקי אסורין בהנאה פירוש מורייס הוא ציר של דגים והוא שהיו לוקחים דגים קטנים ושוחטין אותם בכלי ואותה זיעה היוצאת מהם

מערבין בה מים ומלח ושאר דברים ועושין ממנו כותח וקורין אותה מורייס ואינו נעשה אלא בדגים טהורים ולפעמים כשאותו הציר אינו שמן כל כך מערבין בו יין ויש לחוש שמא ערב בזה ומתוך כך אוסרו ר' מאיר בהנאה וגדולי המפרשים כתבו הטעם מפני שיש בה מראה יין וטעם יין והביאוה ממה שנאמר למטה בענין כבשים שדרכן ליתן בתוכם יין וחומץ שמתירין בהנאה מאי שנא ממורייס לר' מאיר ותירץ התם ידיע ממשיה אלמא טעמא וחזותא איכא ויש מקשין בה שהרי בגמרא נראה שלא אסרוהו אלא מחשש שעירבו בו יין ואם יש טעם ומראה ודאי הוא ולא היה להם לחלק בין ראשון ושני לשלישי כמו שיתבאר בגמרא אלא כל שנכר מצד המראה והטעם שיש בו יין אלא ודאי אין כאן לא טעם ולא מראה וענין ידיע ממשיה פירושו שהוא נאכל דרך טבול בשריית פתו כדרך שאדם שורהו ביין ואחר שהוא מתחשב מצד היין הרי הוא כשורהו ביין אבל כבשים הירק בעצמו נאכל ולא שיהא לחות הירק נסחט ושיהא אדם מטבל בו וחכמים מתירין בהנאה ופי' הטעם בגמ' דליתיה לאיסורא בעיניה ופירוש הדבר שיין נסך המתערב בשאינו מינו אינו אוסר אלא בטעם אלא בשתיה אא"כ עשוי למתק כמו שיתבאר למטה בכבשים שדרכן ליתן בתוכם יין אבל זה אין היין בא אלא להעביר את הזוהמא ואע"פ שמ"מ מתחשב הוא בכך אחר שאינו בא לגוף טעם אינו אוסר בהנאה הא טיבולו מיהא נאסר שמאחר שנתחשב בכך הרי הוא כעין נותן טעם אע"פ שאינו נותן טעם גמור להיותו אוסר בהנאה:

וגבנת בית אונייקי פירוש בית אונייקי הוא שם עיר ורוב עגלים שבה נשחטים לשם ע"ז ומעמידים בקיבותיה ואע"פ ששחיטת נכרי אע"פ שסתמה נבלה ומטמאה במשא מ"מ אינה אסורה בהנאה שאין אומרין סתם מחשבת נכרי לע"ז מ"מ דוקא סתמה אבל פירושה כל שהוא שוחטו בפירוש לשם ע"ז או תקרובת שלה ודאי אסורה בהנאה ואע"פ שהקיבה פרשא בעלמא הוא כל שבע"ז אפילו פרשא אסור ואע"פ שרוב עגלים מעוט הם אצל שאר בהמות שאינם נשחטות לשם ע"ז והרי אף הם מעמידים בשל שאר בהמות מ"מ ר' מאיר חושש למיעוט ומפני זה הוא אוסרם בהנאה וחכמים לא חששו למעוט והתירוהו בהנאה וכן ר' מאיר בשאר מקומות ומ"מ באכילה אסרוהו וטעם האיסור יתבאר בגמרא:

שאל ר' ישמעאל וכו' מפני מה אסרו גבנת הגוים פירוש אם לר' מאיר בשאר מקומות חוץ מבית אונייקי אחר שאין שם חשש ע"ז ואם לרבנן אף בשל בית אונייקי אחר שאף באלו אין בהם חשש ע"ז שהרי אין חוששין למיעוט והשיבו שהטעם מפני שמעמידין אותם בקיבת נבלה פירוש אותו חלב שינק שהוא כנוס בתוך הקיבה והוא נמצא בטלאים

היונקים אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבלה שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה ואעפ"כ כהן שדעתו יפה ואינו אסטניס אע"פ שאסור לאכלה מדברי סופרים אם בלעה אפילו לחה ר"ל קודם שיקרוש כשהיא חיה לא מעל מפני שהוא פרשא בעלמא ואחר שכן אף לענין העמדה כל שהעמיד בו לא יאסר וחיה לאו דוקא אלא שאין דרך לאכלה מבושלת או שמא מפני שאין כלי חלב במקדש ואמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז ועגלי ע"ז פרשם אסור ושנוח לו באותו נפח כדי שיראה קרבנו מהודר והשיב לו א"כ יאסר בהנאה שכל שיש בו חשש ע"ז איסור הנאה הוא השיאו לדבר אחר כלומר שלא רצה לגלות לו הטעם מפני שגזרה חדשה היתה וחשש שלא יקבלוהו ומ"מ יתבאר טעם האיסור היאך אתה קורא וכו' דודיך בלשון זכר ושהוא מאמר החשוקה לחושק או דודיך בלשון נקבה והוא מאמר החשוק לחשוקה ואע"פ שתחלת המקרא על כל פנים מאמר החשוקה לחושק כדכתיב ישקני מנשיקות פיהו אפשר שכך פירושו ישקני מנשיקות פיהו שהרי כך התנה לי אהבים ואמר לי כי טובים דודיך מיין ואמר לו דודייך בלשון נקבה והשיב לו אין הדבר כן שהרי חברו מעיד עליו לריח שמניך טובים ואי אפשר לקרות בו לשון נקבה שהרי בהדיא כתוב ביה על כן עלמות אהבוך ואין זה אלא מאמר חשוקה לחושק כך פי' רוב מפרשים ומ"מ יש לתמוה היאך נסתפק בקריאת המקרא בדבר שהתינוקות יודעים בו מתוך כך נראה לי בפירושו ענין אחר שלא על המקרא היה שואלו אלא על הנקוד אם בסגול והוא שם מוסב על דברי החשק ושאר מיני אהבים אם בצרי והוא תואר ומוסב על החכמים והשיב לו בצירי והביא לו משמניך שהוא שם על כל פנים:

זהו ביאור המשנה ולא נשלם בה ביאור פסק שלה ומה שבא עליה בגמרא להשלמת ביאור פסק זה כך הוא:

דף לד:

מוריס זה האמור במשנה שאסרנוהו מחשש תערובת יין דוקא בשל בעלי בתים שאין דרכם לחזר אחר דגים שמנים אלא לוקח מאיזה מין שיזדמן וכן שדרכם לאכלו מיד ואין היין מקלקלו ולפעמים נותן בו יין להחשיבו אבל אומן העושהו להצניעו למכור על יד על יד היה דרכן לחזר אחר השמנים שבמין וכשהיו סוחטין לא היו סוחטין את הדגים מכל וכל בפעם ראשונה אלא בראשונה סוחטין אותם מעט עד שיצא השומן לבד והוא המעולה ופעם שניה סוחטין אותם בכלי אחר עד שיצא השומן הנבלע בהם וגם זה שמן הרבה ופעם שלישית סוחטין אותם הרבה עד שכלה כל לחלוחו ואין זה שמן כל כך

ושלישי זה היה דרכם לתת בו יין כשמזמינים אותו למכרו על יד על יד להחשיבו אבל ראשון ושני אין דרכם לתת בתוכו יין שהרבה הוא מעולה מצד עצמו ואינו צריך יין ובשעת ההצנעה אינו נותן בו יין שאע"פ שמשביחו בשעתו מקלקלו הוא לזמן ומתוך כך מי שהוא בקי להכיר בין ראשון ושני לשלישי ראשון ושני מותר אף שלישי זה לא נאסר בכל זמן ובכל מקום אלא כל מקום שהיין ביוקר יתר על המורייס חזקה אין מערב שם יין ומותר ומ"מ היו דמיהם שוים אפשר שהוא מערב להשביח מקחו הביאוהו ממקום שהיין ביוקר למקום שהיין בזול אסור מחמת מקום זה ואם נשמר משבא בכאן מותר למדנו מכאן שכל שאר מיני מורייס שאין דרכם ליתן לתוכם יין מותר ליקחן מן הגוי וכל שכן שמפקידין את שלנו ושולחין אותו ביד גוי:

אף חילק והוא שיתבאר ענינו במשנה השביעית אע"פ שאסור ליקחו מן ההדיוט שמא עירב בו דבר טמא שמתוך דקותם אינם נכרים אעפ"כ מן האומן מותר מכיר הוא בהם ואינו מפחית במקחו וכן שהדג טמא מקלקלו ונזהר ממנו:

ישראל ששחט בהמה לשם ע"ז פסולה ואסורה בהנאה כזבחי מתים ואפילו לא כיון בזה אלא בגמר שחיטה אע"פ שלא נעשה משומד בשעת שחיטה וכל שכן בשעת השחיטה שהרי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף שחטה שלא לשם ע"ז אבל כיון בה בשעת שחיטה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לע"ז אף זו פסולה ואסורה בהנאה וכן גוי אע"פ שבסתם אין שחיטתו אוסרת בהנאה שאין אומרים שסתם מחשבתו לע"ז כל שפירש בשחיטתו כן או שנודעה לנו מחשבתו בכך פסולה ואסורה בהנאה וכבר ביארנו ענינים אלו במסכת חולין פרק שני:

כבר ידעת שהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת כגון ע"ז ובשר בחלב וחמץ בפסח ואפילו אסורי הנאה של סופרים כגון חמץ בשעה ששית וכולן אין תופסין דמיהם חוץ מע"ז שאפילו עבר ומכר וקדש בדמיה אינה מקודשת קדש בפרש של עגלי ע"ז אינה מקודשת שכל מע"ז אסור אפילו הפרש שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אבל שור הנסקל אע"פ שהוא אסור בהנאה המקדש בפרשו מקודשת שאין הפרש כלום לענין השור:

דף לה.

וחלב הכנוס בתוך הקיבה הרי הוא כפרש ואפילו בעודה לחה ויש חולקים לומר שאינה כפרש אלא בזמן שראויה להעמיד והוא אחר שנתקרשה ולא אמרו בכהן שדעתו יפה ששורפה חיה בעודה לחה אלא מפני שאינה נדונת כגוף הבהמה אלא כחלב הכנוס

בתוך כלי אחר ויש בזו דעת שלישית לגדולי המפרשים לומר שאף לאחר שנתקרשה אין לה דין פרש ולא נאמר בה מה שנאמר אלא מפני שאינה נדונת כגוף הבהמה כמו שבארנו בדעת שניה חלב זה שבשלו בעורו לדעת ראשון מותר אפילו בעודו לח ומה שאמרו קיבה שבשלה בחלבה אסור אין הלכה כן ולדעת שני אסור אא"כ נקרש ומה שאמרו אסור דוקא בלח ולדעת שלישי אף לאחר שנקרש אסור ועיקר הדברים להתיר את הכל וכבר ביארנו ענין זה יפה במסכת חולין פרק כל הבשר:

אף לענין העמדה וחבוץ לדעת ראשון מעמידן בחלב זה בין של שחוטה בין של נבלה בין של שחיטת נכרי בין כשרה שינקה מן הטרפה בין טרפה שינקה מן הכשרה אע"פ שלא נקרש מכל וכל שמ"מ לח הגמור אינו ראוי להעמיד ולדעת שניה כל שלא נקרשה מכל וכל אין מעמידין בה בכשרה שינקה מן הטרפה שהרי הוא כחלב המניקה אבל בטרפה שינקה מן הכשרה מותר ולדעת שלישית אף לאחר שנקרשה כן וכבר ביארנו ענין זה במסכת חולין ופסק מוחלט בידינו כדעת ראשון להתיר העמדה בכל קיבה:

גבנת הגוים לפי מה שכתבנו אין בה איסור העמדה בקיבה ומ"מ הרבה טעמים הוזכרו כאן באיסורה ואחד מהם מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה ואין לדון את העור כפרש בעלמא אלא כבשר הגמור ושמא תאמר ומה הפרש בזו בין נבלה לשחוטה והרי אף כשמעמיד בעור השחוטה נמצאת העמדתו באסור בשר בחלב ואם מפני שאין בה נותן טעם אף בנבלה היאך נאסרה בלא נתינת טעם והלא במסכת חולין קט"ז א' אמרו המעמיד בעור קיבת נבלה בנותן טעם ותירצו חכמי ספרד שאלו חבץ בעור שחוטה שאיסורה משום בשר בחלב הואיל ושניהם היתר בפני עצמם ולא נאסרו אלא על ידי תערובתם לא יאסר אלא בנתינת טעם וסתם העמדה בעור אין בה בכדי נתינת טעם אבל בנבלה הואיל והיא איסור בעצמה אין צריך לנתינת טעם שכל המעמיד בדבר האסור מצד עצמו הואיל והעמיד אסר שכל דבר המעמיד הרי הוא כאלו הוא בעינו ויש אומרים שהדין כן אף בשחוטה שאין שום מעמיד צריך טעם ולא דברו בנבלה אלא בהוה שאין אצל הגוים שחוטה ומ"מ חכמי הראשונים שבקדמונינו פירשו שאין אסור בגבנת הגוים מטעם בשר בחלב שהרי אף ודאו צונן בצונן הוא וכן שאין כאן דרך בשול ונמצא שאין אסור זה אלא מדברי סופרים ומאחר שודאי האיסור מדרבנן והדבר ספק אם הועמד בו אם לאו הרי זה ספק סופרים וספק חכמים להקל ומתוך כך גזרו איסורו משום נבלה שהוא ספק תורה ושמא תאמר בנבלה היאך לא הוצרכה לנתינת טעם אע"פ שתירוץ גאוני ספרד נכון הוא מ"מ תדע שעיקר איסורם כך היה וכל שנמנו לאסרם בשל גוים הואיל והדבר מצוי אסרוהו אף שלא בנתינת טעם כדי להרחיק מן העברה שהרי אחד

מטעמי האיסור שהוזכרו בה בסוגיא הוא החלקת פניה בשומן חזיר ואע"פ שכיוצא בזה אמרו בפסח שאם סכו בשמן של תרומה אם חבורת של כהנים יאכל ואם של ישראל יקלוף את החיצון והיה לנו לומר בכאן גם כן שיספיק בקליפה עד שמתוך כך פי' חכמי הדור שלא נאמר דין ששים במה שהמבטל גוי וכן הבטל משל גוי אלא שאין אנו צריכין לכך שבאותם שהוזכרו מ"מ כך היה האיסור וכך היתה הגזרה אבל במה שלא הוזכר אין דנין כן מ"מ יש מי שאומר שחששא זו מפני הבקעים שנכנס לשם השומן ואין להם מקום בקליפה:

הרי למדת שני טעמים באיסור גבנה אסור העמדה בעור קיבה ואחד החלקת פניה בשומן חזיר ועוד הוזכר בה טעם אחר בגמ' תחלה בשם ר' יהושע בן לוי משום נקור ר"ל שמא החלב שממנו נעשית הגבנה שתה בה נחש או נקר בגבנה בעודה לחה ושאלו בה א"כ יבשה תשתרי כלומר דהא קימא לן בארס נחש שאם הוא בדבר שאינו ראוי להתיבש כגון מים ויין ושכר אינו מניחו להתישן ואם הוא דבר הראוי להתיבש אינו מניחו להתיבש אלא מפסידו וא"כ יבשה תשתרי אע"פ שאינה ישנה כל כך ולא שאל ישנה תשתרי שלא היו רגילים בגבנה ישנה וגדולי הרבנים גורסים אח"כ אלא אמר ר' ירמיה לפי שאי אפשר בלא צחצוחי חלב ופי' בו שטעם אחר הוא כלומר שהלך טעמו של ר' יהושע בן לוי שאמר משום נקור וטעם האסור מצד שאי אפשר בלא צחצוחי חלב כלומר שהאיסור מצד חלב טמא ואע"פ שאינו עומד אי אפשר שלא ישאר ממנה בתוך הגבנה צחצוחי חלב טמא ואף ביבשה שכל יבשה הנזכר בדבריהם פירושה יבשה קצת שישנה לגמרי עד שיכלה כל הלחות לא היו רגילים בה ולשטה זו הרי אלו שני טעמים אחד משום נקור ובלחה ואחד משום חלב טמא אלא שיש להקשות כשהקשה לו יבשה תשתרי ישיבנו גזרה יבשה אטו לחה שהרי למעלה בשכר של גוים לדעת האוסרו משום גלוי שאלו בה ישן תשתרי ותירצו בה גזרה ישן אטו חדש ועוד שאם כן היה לו להזכיר משום צחצוחי חלב טמא ולא צחצוחי חלב לבד ועוד שהרי למטה באיסור חלב שחלבו גוי שאלו למאי ניחוש לה אי לאחלופי טהור חיור טמא ירוק אי לאערובי הא לא קאי ונשאר בנסיובי ותירץ אי לגבינה בעי לה הכי נמי דשרי ר"ל בנסיון העמדה הכא דבעי לה לכמכא ר"ל ליתנה בתוך הכתח והוא הדין לשתותה והקשה ולשקול מנה קלי ונוקים ר"ל מעט ויעמידנה ואם עמדה יכיר שהיא טהורה ויתיר את הנשארת ותירץ כיון דבטהור נמי איכא נסיובי ליכא למיקם עלה דמילתא ואמרו אח"כ השתא דאתית להכי אף בבעי לה לגבנה אסור דאיכא דקאי ביני נטפי כלומר ואין בדיקה בהעמדה שאותו חלב טמא עומד בין נקבי הגבנה ולא שאל בה יבשה תשתרי שאינו עסוק אלא בחלב

ומ"מ לפירוש זה הרי חלב וגבנה טעם אחד הוא ולמה נשתנה הלשון זה באי אפשר בלא צחצוחי חלב וזה בדקאי ביני נטפי ועוד מה הוצרכו לטעם זה לאסור הגבנה אחר שכבר נאסר החלב אלא ודאי אף במקום שלא נאסר החלב וכגון שאין שם דבר טמא נאסרה הגבנה ואם כן אין הגבנה נאסרת מחשש חלב טמא ועוד לגבנה מיהא שעשאה הגוי לעצמו מה יש לחוש לחלב טמא ומה מועיל לו והא לא קאי ואע"פ שאמרו שם לגבנה נמי איכא דקאי ביני נטפי ההיא בשחלבו למכרה בחלב וזה בא ולוקחה לגבנה אבל גבנה שעשאה הגוי למה נותן בה חלב טמא אלא ודאי עיקר הדברים שאין גורסין כאן אלא והגירסא הנכונה אמר ר' ירמיה לפי שאי אפשר בלא צחצוחי חלב ואין זה טעם אחר לאיסור הגבנה אלא על טעם נקור הוא חוזר כלומר זו שהקשת יבשה תשתרי טיפי חלב נשארים שם והארס עמד לו בהם ואחר שהוא עומד בעצמו בתוך הגומות אינו מפסיד וזו היא גרסת ראשוני הגאונים ופירושם ועדין יש לדון למה שנה הלשון ולא אמר דקאי ביני נטפי אלא שאחרוני הרבנים מפרשים בגרסא זו אי אפשר בלא צחצוחי חלב כלומר שיצחצחו פני הגבנה בחלב שנתגלה שכך הוא דרכם להחלקת פניה ולא אמרו אין מניחה להתיבש אלא כשמתערב בתוך הגבנה ומתוך כך טעם האיסור משום נקור ואף בתלמוד המערב הוסיפו לפרש שאף טעם חלב משום גלוי הוא ונסח דבריהם חלב גוי למה נאסר משום גלוי והקשה שם ויעמיד כלומר ונתיר את הגבנה ביבשה קצת שהרי אין מניחו ליבש ותירץ מפני הארס הנתון בין הנקבים וזה מוכיח כפירוש הראשונים אלא שאחרוני הרבנים מפרשים לשטתם כלומר בנקבי פניה ולא נתערב הארס בגבנה עצמה ונמצא שעמד טעמו של ר' יהושע בן לוי באסור הגבנה עד שרבים פסקו כמותו אחר שר' ירמיה העמידה ושכתוב בכללי הגאונים הלכה כר' יהושע בן לוי בכל מקום וכן בתלמוד המערב מעיד כן אף באיסור חלב ומ"מ גדולי הפוסקים כתבו במסכת חולין טעם העמדתה בעור קיבת נבלה ובגמ' פי' עוד טעמים אחרים אחד מפני שמעמידין אותה בחומץ ואחד מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה אלא שנדחו טעמים אלו והעלו בסוגיא שלא באו באיסורה מטעם חומץ ושרף ערלה אע"פ שאפשר להעמידה באלו שאם כן אף בהנאה אסרוה ואע"פ שאין האיסור בעין שהרי כל המעמיד הרי הוא כאלו בעינו כמו שביארנו ונמצא שאם נודע שהועמדה בשרף ערלה ובחומץ שאסורה בהנאה וכבר שמענו בישראל שהיה עושה גבנים בבית הגוי והעמיד הגוי בקמח בפניו ושאל לו היאך מעמידין בקמח ונודע לו ששרו חטים ביין נסך בגת ויבשן וטחנן ואותו קמח מעמיד והורו בה קצת חכמים לאיסור הנאה אלא שחכמי בדירש התירוה באכילה מדין זה וזה

גורם שאף קמח החטים מסייע בכך ולדעת זה אף המעמידים בעור קיבה נוהגים לכתוש העור עם הפרש והרי הוא זה וזה גורם וכן שהפרש גורם גדול יותר מן העור ומותר:

דף לה:

וזה שבארנו שהמעמיד בשרף ערלה אסורה בהנאה דוקא בשרף הפגין אבל שרף עלין ועיקרין לא שמא תלמוד מכאן שהערלה נוהגת בשל גוי ר"ל בנטיעת גוי בשלו ואף שמועות מפוזרות שבתלמוד מורות כן וכן פסקוה גדולי המחברים ובמסכת ערלה אמרו בפירוש נכרי שנטע פטור מן הערלה שנאמר ונטעתם ולא גוים לפיכך צריך שתדע שחכמי הצרפתים פי' שכל שהנכרי נוטע בשלו פטור הא בשדה ישראל ובשליחותו חייב בערלה כמו שיתבאר במקומו:

מתוך מה שבארנו שלא באו באסורם מחמת חומץ ושרף ערלה אע"פ שאפשר לעשות כן הדבר מוכיח שלא מחשש כל הדברים האסורים שאפשר להעמיד בהם נאסרו אלא לפי מה שראו בזמנם שהיו רגילים בו ושהיה ראוי לחוש עליו באותו זמן ומתוך כך הקלו עכשו באיסורו בקצת מקומות מצד מה שידוע במנהגם ידיעה ברורה שאין דרכם בעירוב דבר טמא ושהדבר מאוס להם וכן שלפי מה שכתבנו אין חשש זה בגבנה אלא בחלב ושלפי תלמוד המערב אף בחלב טעם אחד הוא וכן שידוע מהם שאין טחין פניהם בשומן חזיר מצד שאוכלין אותו בימים שהבשר אסור להם וכן אין חוששין לעור קיבה מצד זה ומצד שציצי הפרחים מצויים הרבה ביניהם וידוע שהם רגילים בה וכן שאף המעמידין בה כותשים עמה החלב הכנוס בתוכה שהוא פרש בעלמא ונמצא זה וזה גורם וכל שכן בסתם גבנותיהם שאנו פוסקים שטעם איסורם משום נקור מטעם שכתבנו והרי עכשו אין אנו נזהרים מגלוי כלל אף במים ויין וחלב ועל סמך זה כתבו בתוספות שלדעת אחרוני הרבנים גבנת הגוים מותרת ומ"מ יש משיבים ששאר הגלויים לא נאסרו במנין אבל זה שנאסר במנין אי אפשר ליבטל אלא על ידי גדול ממנו אלא שלדעתם כל שהוא נאסר במנין מחשש סכנה או מחשש איסור ונודע או שהידים מוכיחות שאין בדבר אותו חשש או אותו איסור אין דבר שבמנין מעכבו שהרי מוריס שבמשנתנו במנין נאסר ומחשש תערובת יין והותר במוריס אומן בכל מקום ואף של הדיוט במקום שהיין ביוקר אחר שאין באלו חשש תערובת יין ואע"פ שקצת מפרשים נדחקים לומר שעיקר הגזרה במוריס כך היתה דברי נביאות הם שסתם מצאנוהו במשנתנו ובתלמוד המערב בראשון של שבת בשמועת שמנה עשר דבר וכמו שאמרו בו ביום גזרו על פתן ועל גבנתם ועל צירן ועל מורייסן וכו' ואעפ"כ הותר בכל שהידים מוכיחות שאין בו אותו חשש שנמנו

עליו לאסרו ואף הגבנה כן הן שנבא באסורה מחשש סכנה הן מחשש איסור שהרי אף בחלב אמרו ונשקול קלי ונוקים אלמא כל שאפשר לברר או להוכיח שאין שם אותו חשש מותר ונראה לי סעד לדבריהם ממה שאמרו למטה כשהתירו את השמן בשלמא לדידי דאמינא משום זליפתם של כלים אסרוהו היינו דשרייה אע"פ שהיה קטן מהם דסבר נותן טעם לפגם מותר ולא אמרו אין בית דין יכול וכו' אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא דוקא במה שנעשה מצד תקנה או גדר כגון פרוסבל ותוספת שביעית ומה שאמרו בכרם רבעי בראשון של יום טוב ה' ב' שכל שבמנין אפילו עברה הסבה שעליה תקנו אין בית דין אחר מבטלה אא"כ גדול וכו' דוקא בדבר שאין לעלות על לב המתקנים שתהא הסבה עוברת כאותה שבכרם רבעי שלא עלה על הדעת שבית המקדש יחרב אבל כל שנמנו עליו מחמת חשש איסור והדבר מוכיח שאינו אין אומרים כן ואף בתוספות הזכירו מחוזות גדולות שביניהם שנהגו בו התר ועוד כתבו בספר אחד לרבני צרפת שקראוהו ספר חתום בשם אחרוני הרבנים שאין לחוש לעירוב חלב טמא אלא כשהגוי חולבו למכרו בחלב אבל כל שחלבו לעצמו או לעשות גבנה אף למכור את הגבינים אין לחוש ובחבורי קצת חכמי בדירש מצאתי שגאוני נרבונה סמכו במלכותם לאכול גבנת הגוים מפני שרובם מעמידים בפרחים וספק סופרים להקל ומ"מ יש לי לדון נהי שיהו בית דין יכולים לבטל מ"מ מנין הוא צריך לבטל ובלא בטול מנין אינו מותר וזו לא הותרה על ידי שום מנין וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אם גדול ממנו אם שכמותו או קטן הימנו לפי מה שהוא ענין אבל להתיר את הענין ממילא או על ידי דורות הללו שאם ראשונים בני מלאכים אנו בני חמורים היאך יהו נוהגין היתר בדבר שנאסר במנין:

ומ"מ כשעיינתי בדבר מצאתי שדבר שנאסר במנין בטולו חלוק לחמשה דרכים הראשון הוא ששמנה עשר דבר עצמן כל שהצבור יכולין לעמוד בהם אין שום בית דין יכול לבטלם אפילו גדול מהם וכמו שאמרו כאן עליהם שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו ופירשו הטעם בפרק זה הואיל ופשטו בכל ישראל ר"ל או ברוב ישראל ובתלמוד המערב בראשון של שבת פירשו הטעם הואיל ומסרו עליהם נפשותיהם כמו שאמרו שם שתלמידי בית שמאי ותלמידי בית הלל נתקוטטו עליהם והרגו מהם זה את זה הרבה ועיקר הדברים כטעם הנזכר בתלמוד שלנו ומעתה אם היה בהם גזרה שלא פשטה בכל ישראל או רובו אבל רוב צבור יכול לעמוד בה צריך בבטולה בית דין גדול או קבוץ כל בתי דינין שבדור וכן כל גזרה מהם שפשטה אבל אין רוב צבור יכול לעמוד בה לא פשטה ברוב צבור וכן אין רוב צבור יכולין לעמוד בה מתבטלת אף על ידי בית

דין קטן הימנו וזהו התר השמן על ידי ר' יהודה נשיאה שהוצרך ללא פשטה ולאין רוב צבור יכולין לעמוד בה:

השני שאר הדברים שהם דרך תקנה וגדר כגון פרוסבל ותוספת שביעית שגדול מהם יכול לבטל אע"פ שפשטה ושרוב צבור יכולין לעמוד בה אבל קטן מהם לא אחר שפשטה ברוב צבור ושרוב צבור יכולין לעמוד בה ואפילו עברה הסבה שעליה תקנו אא"כ התנו שכל הרוצה לבטל יהא רשאי בכך או שהיה דעתם בכך כגון שהיא תקנה שראוי להעלות על לב שסבתה עוברת הא כל שלא התנו ושלא היה דעתם בכך כגון שלא היה ראוי להעלות על לב שתהא אותה סבה עוברת כגון זו של כרם רבעי שבראשון של יום טוב אין בית דין יכול לבטל אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין:

השלישי גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה ואינה משמנה עשר דבר וכל בית דין יכול לבטלה אפילו פשטה בכל ישראל ומ"מ צריכים הם למנין וכן הדין בפשטה אם אין רוב צבור יכול לעמוד בה עכשו:

הרביעי שהראשונים תקנו הענין מחמת סברת איסור והאחרונים ראו באחרים שסוברים בה התר ומצטרפים ומבטלים אפילו היו קטנים מהם אפילו פשטה ושרוב הצבור יכולין לעמוד בה וזו היא שמועת השמן לדעת האומר בה שמחמת גיעולי גוים אסרוהו שהיו סוברים נותן טעם לפגם אסור ומתוך שהאחרונים רואים באחרים שסוברים מותר מצטרפים עמהם ויכולים לבטל דברי הראשונים אף בשקטנים מהם ומ"מ למנין הוא צריך אחר שהם מבטלים דברי הראשונים לגמרי ואף בזו צריכים הם למנין:

החמישי שהראשונים גוזרים מחשש תערובת איסור והוא איסור שאף האחרונים מודים בו אלא שמצאו מקומות או צדדים שאין אותו איסור מתערב בו ואף האחרונים מודים שכל מקום או כל צד שיהא ראוי לחוש לאותו תערובת אסור ואחר שכן זו אינו בטול דברי הראשונים אדרבה גזרתם במקומה עומדת בדרך או במקום הראוי לה וזהו ענין המוריס וראיה גדולה אצלי לדעת זה שהרי בראשון של מועד קטן ג' ב' בתוספת שביעית אמרו רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירום ובגיטין פרק רביעי ל"ו ב' בענין פרוסבל אם אישר חילי אבטליניה ובפרק זה ל"ו א' ר' יהודה נשיאה ובית דינו נמנו על השמן והתירוהו ובתלמוד המערב בראשון של שביעית בענין שדה שניטייבה בשביעית שלא תזרע מוצאי שביעית עבר וזרעה מותר שלא גזרו אלא על הגדר שיכול לעמוד בו והקשו וכי איזה בית דין עמד וביטל ובזו שבמוריס אמרו בהדיא מוריס אומן מותר כלומר שאינו צריך מנין שהרי גזרת מוריס במקום הראוי כגון במקום שהיין בזול אף בשל בעלי בתים במקומה עומדת והרי אף הגבנה במין זה וממקום אטו מקום אחר

אין גוזרים שהרי המוריס מותר כאן ואסור במקום אחר וכן שבמסכת שבת אמרו אמימר שרא זילחא במחוזא טעמא מאי אמור רבנן משום אשווי גומות הכא ליכא גומות ואם נפשך לומר שהגבנה משמנה עשר דבר אינה כן שכל אלו השנויים במשנתנו אין בהם משמנה עשר דבר אלא פתן ושמנן ויינן כמו שהוזכר למטה בפרק זה ובראשון של שבת ואע"פ שבתלמוד המערב הוזכרו בראשון של שבת ביחד וכמו שאמרו שם בו ביום גזרו על פתן ושמנן ויינן וגבנתן ומוריסן ועל כבושיהן ושלוקיהן ועל מלוחיהן וכו' בודאי בו ביום גזרו על הרבה דברים אבל לא היה בכלל השמנה עשר דבר אחת מכל אלו אלא פת ושמן ויין ובנותיהם כמו שנזכר בראשון של שבת ואף כשנאמר כן כבר ביארנו שזו אינה בטול והרי סתם יינן נאסרה הנאתו במנין והרי כמה גאונים מתירין אותה בזמן הזה להצלת חובו וכן חומץ של שכר אסרוהו משום דמערבין ביד דורדיא דיין נסך ואמרו עליו ושל אוצר שרי כלומר שהדבר מוכיח שאין נותנין וכן ביין תפוחים אמרו שהבא מן האוצר מותר והנמכר לפני החנות אסור כלומר שאותו שבאוצר אין מערבין בו יין נסך ומ"מ בסוף הדברים יש לי לדון שאע"פ שחקרו טעם הגזרה ומצאוה ותלויה באיסור נראה שלא על טעם האיסור לבד היתה הגזרה עד שיהא הכל תלוי באותו חשש מכל וכל שאם כן היה לנו להקל מצד הראיות שכתבנו אלא הגזרה כך היתה והראיה שהרי החלקת פניה דיה בקליפה ואף עור הקיבה צונן בצונן הוא וכדברי גדולי קדמונינו אלא שהאיסור גזרה גמורה מאיזה טעם שיהיה ואף כשיעמידוה בהתר כל שהו שלא בפני ישראל ומעתה אין להקל ומקצת רבותי היו נוהגים בו התר כשמזדמן שמוצאים מן הפרח בגבנה אלא שגדולי המחברים כתבוה לאיסור על כל פנים ואף כשהעמידוה בהתר ומגזרה אטו אותה שיעמידוה באיסור אלא שאף הם היו מפרשים דבריהם במקום שקצתם עושים באיסור וקצתם בהתר הא כל שכל המקום נוהגים לעשותו בהתר לא:

חמאה של גוים מקצת גאונים מתירין אותה הואיל ולא גזרו עליה ויש אוסרין מפני שהיא נכללת לדעתם בגזרת הגבנה ולטעם צחצוחי חלב טמא שאע"פ שחלב טמא אינו נעשה חמאה לדעתם צחצוחי חלב נשארים בה ושמא תאמר יבטלו במיעוטן שהרי אין כאן מעמיד פי' גדולי קדמונינו שכל שנמלכו לאסרו בשל גוים לא הלכו בו בנותן טעם וגדולי המחברים מפני שנוטים לדברי רבותיהם בתירוץ הקושיא הנזכרת למעלה שהיא תלויה בדבר המעמיד ובזו אין כאן מעמיד פי' הטעם מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו ואין הדברים נראין שהרי יבש ביבש בטל בששים אע"פ שזה עומד בעצמו וזה בעצמו הואיל ואין נכרים אלא שהטעם כמו שכתבנו ואם בשלוה גדולי המחברים מתירין אותה מפני שכבר הלכו כל צחצוחי החלב אלא שאם בשלוה

בכליהם יש לחוש בה מצד גיעוליהם על הצד שביררנו ענין פליטת כלי בפרק גיד הנשה וכן הדין בחלב או גבנה שנתבשלו שם ואם הגבנה נמלחה שם בצונן אין מליחה מפלטת את הבלוע בכלי ואף בבת יומא מותר וכן אם נמלחה במלח הבלוע בציר נבלה או חזיר או דם משערים אותו בששים בכנגד כל המלח ואע"פ שהמלח נותן טעם בפחות מששים אין דנין בו אלא כדין הבלוע אחר שאינה אסורה מצד עצמה אלא מצד בליעתה ויש אוסרין בחמאה אף בנתבשלה ומצד שלדעתם בכלל הגזרה היא ואין לנו בבטולה כלום כשם שבהחלקת פניה בשומן חזיר לא דיינו בקליפה ואנו נוהגים להקל בחמאה בכל ענין והרבה גאונים ורבנים כתבוה בהדיא כן וכבר ביארנו דינין אלו בפרק כל הבשר וכן ביארנו שם דין גבנה של ספק טרפה:

כבר בארנו שכל גבנת הגוים שהועמדה באיסורי הנאה אסורה בהנאה ושסתם גבנה של גוים מותרת בהנאה מעתה מותר לישראל לעשות סחורה בגבנה של גוים אחר שלא נודע בה שהועמדה באיסורי הנאה ובתלמוד המערב שבמסכת שביעית אמרו כל דבר שאיסורו תורה אסור לעשות בו סחורה איסורי סופרים מותר לעשות בו סחורה והקשו בה והרי חמור כלומר שאסורו תורה אסור לעשות בו סחורה ותירץ למלאכתו הוא גדל כלומר ולא נאסר לעשות סחורה באיסורי תורה אלא בדבר העומד לאכילה וכמו שאמרו שם אין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות וטרפות ולא בשקצים ורמשים ואמרו עוד שם ר' הושעיא נסיב ויהיב בהדין מוריס ר' הונא נסיב ויהיב בהדין חלתיתא כלומר שהם איסורי סופרים כלומר שלוקחים מעותיהם ונושאים ונותנין בהם לסחורה ואע"פ שהמוריס איסור הנאה הוא לר' מאיר שדורי מצד תערובת יין נאסר הואיל ואינו נמכר יותר מחמת היין אינו קרוי נהנה מן היין בסחורתו ולא נאסר אלא בהנאת הגוף כגון להריח בו או שמא היו מוכרין אותו חוץ מדמי היין שבו או שמ"מ הלכה כרבנן שמאחר שאין היין לא בתוכו אלא להעביר את הזוהמא מותר הוא בהנאה אלא שאף לר' מאיר יראה שמותר ואע"פ שאין הלכה כמותו למדין הימנה לכיוצא בה:

החשוד על גבנת הגוים אין סומכין על עדותו בשל עצמו לומר כשר הוא ומ"מ בשל חברו נאמן ודבר זה יתבאר במסכת בכורות ומ"מ יראה לי שאם אמר זה הלוקח למוכר החשוד הריני מודיעך שגבנת הגוים אסורה עלי בשבועה שהרי שבועה חלה על איסור סופרים כמו שהתבאר והרי זה המוכר אינו חשוד על השבועה לוקחין ממנו הואיל ואלו היתה אסורה לו על הדרך שהיא אסורה לזה לא נעשה חשוד בה שהרי החשוד על הקל אינו חשוד על החמור וקצת רבני צרפת הודו לי בזה אלא שגדולי הדור חלוקים עלי:

וגבנה של טרפה או של ספק טרפה כבר בארנו את דינה במסכת חולין פרק כל הבשר:

המשנה השביעית והכונה בה ככונת מה שלפניה בביאור דברים שלהם האסורין באכילה ומותרים בהנאה ואמר על זה ואלו דברים של גוים אסורין ואין איסורן אסור הנאה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהם והשלקות ר' יהודה הנשיא ובית דינו נמנו על שמן של גוים והתירוהו והכבשים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וציר שאין בה דגה והחילק וקורט של חלתית ומלח סלקונדית הרי אלו אסורין ואין איסורן אסור הנאה אמר הר"ם רוב דברים אלה כגון הפת והשלקות וכיוצא בהם כולם נאסרו כדי שנתרחק מהם ולא נתערב עמהם כדי שלא נמשך בהתערבנו עמהם לשלוח יד במה שהוא אסור ענין אומרם משום אלה הדברים מכלל שמנה עשר דבר שגזרו כמו שביארנו בראשון משבח וזה שאתה רואה שאנו כשאוסרין שלוקיהן אינם הדברים ששולקין בכליהם לפי שזה נקרא גיעולי גוים אבל הם הדברים שאין בה גיעולי גוים ולא כיוצא בהם אבל הם אסורין בשביל שנגמרה מלאכתן על ידי גוי לפי שחכמים אסרו בשביל להתרחק מהם גם כן כל מה שיבשל הגוי ואפילו בשל שום דבר ברשותנו אלא אם היה אותו דבר נאכל כמות שהוא חי או אינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת באותו מקום כי זה לא יאסר כשבשלו גוי משום בשולי גוים ולא יתערב לך איסור בישולי גוים באיסור גיעולי גוים וכבר בארתי זה אבל השמן פסק ההלכה ששמן הגוים מותר והפת יראה מתלמוד הבבלי שהוא אסור אבל פת השוק שמוכרין הנחתומין אסורו מועט וקרוב להתר מפת בעלי בתים והולכי דרכים ובשעת הצורך הדבר מותר לדעתי והוא חוזר למנהג המדינה כמו שכתבתי בפסחים ואין הכבשים שנותנין בהם יין אסורין בהנאה לפי שאין נראה בהם טעם היין אבל הוא נמס ומתבטל טעמו ולפיכך אינן אסורות בהנאה לפי שלא נראה בם מעשה היין וטרית מין ממיני הדגה והוא דג טהור שכותשין אותו עד שהוא שב כמו עיסה והיו אוכלין בו וכשהוא נדוק ונכתש אסרוהו שהוא נכתש עמו דג טמא ואין שם צורה שיורה עליו וציר הוא מיחל הדג המלוח שמתמצה ממנו וכשאין בה אין אנו יודעין אם הוא תמצית דג טמא או מדג טהור ולפיכך אסור וחילק מין מן דג טהור אבל כשהוא קטן לא תמצא בו קשקשת ולא סנפיר עד שיגדל וגדלים בו ואסרנוהו לפי שיעלה מן הים עם מין אחר אסור ויתערב בו ערוב גמור עד שלא יכירו אותו אלא יחידים מבני אדם וקורט של חלתית חתכת חלתית ואסרו אותה לפי שהגוים חותכים אותה בסכיניהם כשמוכרין אותו ובהם שומן הנבלה ובחתיכות החלתית יתפשט אותו השומן בגוף החלתית ומחסר חריפותו ואותו שומן הוא נותן בו טעם לשבח וזה אסור כמו שיתבאר בסוף מסכתא זו ומלח סלקונדית מלח ממקום ידוע היו מעלין אותו גדולי הנוצרים על שלחנם והיו מושחין אותו בחלב

החזירים ושומן הדגים וכיוצא בהם ממה שממתק אותו ומשבחו ולפיכך הוא אסור ומה שכפל ואמר הרי אלו אסורין ואין אסורן אסור הנאה למעוטי מוריס וגבנת בית אוניקי שהם אסורין בהנאה לדעת ר' מאיר שמשנה זו שלו:

אמר המאירי אלו דברים של גוים אסורים ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו ופי' הטעם בגמ' שמא מאחר שחלבה למכרה עירב לתוכו חלב טמא לרבות בשיעורה ואפילו רוצה אותה הישראל לגבנה יש לחוש לצחצוחים שבו כמו שהתבאר וכן הלכה וכבר בארנו שלדעת אחרוני הרבנים כל שחלבו הגוי לעצמו או שעשה ממנה גבנה אין לחוש לתערובת חלב טמא הא כל שחלבה למכרה אסורה אלא שאתה צריך בה לידיעת תנאים הנזכרים בה בגמרא בסוגיא הבאה על משנה שמינית והם שאם היה חולב בבית וישראל יושב לו בחוץ סמוך לעדר ויודע שאין דבר טמא בעדרו מותר אע"פ שאין רואהו ושאי אפשר לו לראותו ואם היה דבר טמא בעדרו אם היה ישראל יושב בצד העדר והגוי חולב ויודע שחלב טמא אסור לישראל אע"פ שאין ישראל רואהו מותר ובלבד שיהא אפשר לו לראותו אם יעמוד שהגוי מתירא שמא יעמוד ויראהו ויפסיד מקחו הא אם אי אפשר לו לראותו אף כשיעמוד אסור וכן הלכה:

והפת עיקר איסורו משום חתנות ר"ל שחששו עליו שמא יבא לאכול עמו ויתחתן עמו מפני שהוא דבר שיש בו קרוב הדעת ואף זו הלכה אלא שהוציאו רוב ענינו להתר מפני צורך חיי נפש והשאירו אסורו במקצת ענינים כמו שיתבאר בגמרא:

והשמן פירוש ואף הוא משום חתנות ומ"מ התבאר בגמ' שחזרו והתירוהו מכל וכל ופי' בגמ' על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהם ועל בנותיהם משום דבר אחר ר"ל משום ע"ז ואע"פ שבנותיהם מדאוריתא היא דכתוב לא תתחתן בם פי' בגמ' שהם גזרו אף על היחוד ויינן האמור כאן קצת רבני צרפת פרשוהו בסתם יינן דאלו יין נסך ממש דאוריתא הוא ולא מגזרת חתנות ושואלים בה מה ראו לגזור סתם יינן משום בנותיהם ר"ל משום חתנות והלא ראוי היה יותר לגזור עליו מגזרת יין נסך ודאי ותירצו שיין נסך ודאי אינו מצוי עד שנגזור סתם יינן בשבילו ואחרים תירצו שביין נסך איכא חזקה דאי הוה מנסך ליה לא הוה מזבן ליה וכעין שאמרו בראש הפרק אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבן לה ואין זה כלום שכל שאין בו אלא תקרובת ודאי מוכרה אחר שהקריבה שאם לא כן למה אסרו גבנת בית אונייקי ומטעם שרוב עגלים שבה נשחטים לשם ע"ז וכן שאמרו בשר הנכנס לבית ע"ז מותר והיוצא אסור כלומר מחשש תקרובת אלא ודאי אינו נמנע מלמכור אלא מה שעבדו בעצמו אבל מה שהקריבו לע"ז אינו נמנע מלמכרו ומה שאמרו אם איתא דאקצייה לא הוה מזבן ליה

פירושו עד שישחטנו ויקריבנו וזה הואיל ועדין חי הוא לא הקריבו שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט ולפיכך לוקחים ממנו לקרבן אלא שעיקר הדברים כתירוץ ראשון ומ"מ יש שואלים אחר שהפת והשמן והשלקות והכרשים אף הם משום חתנות נאסרו וכן סתם יינם מאותו טעם בעצמו למה נאסר סתם יינם בהנאה יותר מן השאר ועוד שהרי במשנה שלפני זו הוזכרו היין והחומץ לאיסור הנאה ופרשוה בסתם יינם כמו שפרשנו בה והביאו איסור הנאה שלו מדכתיב ביין נסך אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם דאתקש לזבח אלמא מגזרת יין נסך נאסר עד שמתוך כך נאסר בהנאה כמהו ומתוך כך תירצו גדולי המפרשים ששתי גזרות היו בסתם יינן ראשונה גזרו עליו בשתיה משום חתנות כפת ושמן ושלקות וכבשים ובשוליהם ועל זו אמרו כאן על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהם וא"ת ומאי אולמיה דיין מפת ושמן בגזרה זו הואיל ולא גזרו בו אלא לשתיה והלא כלם נכללו באסור אחד ומשום חתנות מ"מ חבת היין תקפה מכולם ומתוך שיכות הבא מחמת הפת והשמן יהו באים לקרוב הדעת בשתיית יין ויבא לידי חתנות ואח"כ ראו חבת נסוך תקפה עליהם וגזרו בה אסור הנאה מחשש גזרת יין נסך וזו היא שבמשנה הקודמת הוזכרו היין והחומץ לאיסור הנאה והביאוה מיין נסך למדת שכלם מגזרת חתנות אלא שבסתם יינם ניתוסף איסור הנאה ומתוך כך לא שאלו בה גם כן והא גזרה לגזרה היא שהרי כלה חדא גזרה היא וכן יש לדון שאין נמנעין מגזרה לגזרה אלא בשל ישראל הא בשל עובדי האלילים לא כדי להפליג ברחוקם:

והשלקות פירוש דברים שלנו שבשלם גוי בהכשר כגון ירקות בשר ודגים ודברים אלו אף הם אסורים משום חתנות כמו שכבר בארנו שפתן ושמנן ויינן ושלקות שלהם כלם משום חתנות נאסרו אלא שלא הושוו המדות בהם כמו שיתבאר בגמרא בפרטיהם ופת שלנו שאפאוהו גוים בכלל שלקות הוא ויש שואלין א"כ מה הוצרך לשנות פת בפרט עד שתירצו אחרוני הרבנים שהפת אינו בכלל שלקות שאפיה לחוד ובשול לחוד ומ"מ בתלמוד המערב הקשו ופת לאו מתבשילי גוים הוא אלמא שבכלל בשול הוא ומתוך כך תירצו רבים שתחלה גזרו על השלקות ולא כללו בהם את הפת מפני שצרכו מרבה ואח"כ ראו שקרוב הדעת הבא על ידו מרובה וגזרו עליו וכשעמעמו עליו והתירו בו קצת דברים כמו שבארנו נשאר איסור השלקות במקומו או שמא תחלה גזרו על הפת מפני שקירוב הדעת מרובה בו וחתנות שלו מצוי ואח"כ גזרו על כל השלקות:

כבשים הוא שכובשים דג או ירק או ראש בהמה או רגלי בהמה אחר בשולן בתוך דברים חדים ומתובלין ולפעמים נותנין בהם יין או חומץ ואעפ"כ הואיל ולא נודע בודאי מותר בהנאה ומ"מ אמרו עליה בגמ' לא שנו אלא שדרכן אבל בידוע אסור בהנאה כלומר

שאם נודע בודאי שנתנו בהם יין אף בהנאה אסור אע"פ שיין נסך המתערב בשאינו מינו אינו אוסר בהנאה כדרך שאמרו במוריס אף בנותן טעם לא נאמר כן אלא במוריס שאינו עשוי להשביחו אלא להעביר זוהמא שבו אבל בכאן שהוא נתון בו להשביח גוף המאכל ולמתקו הואיל ונתן טעם אף בהנאה אסור וי"מ שלא סוף דבר בזו שנודע שנתן יין באלו בפרט אלא אף כל שידוע שדרך רוב בני אדם בכך אסור בהנאה אע"פ שלא נודע באלו בפרט ושמא תאמר הא תרתי ספיקי נינהו שמא לא נתן בהם יין כלל ואם נתן שמא לא נתן טעם עד שמתוך קושיא זו פרשוה כפירוש ראשון ולאשמועינן דלא דמי למוריס ולדעתנו עיקר הדברים כפירוש שני ואין כאן אלא חדא ספיקא שכל שניתן שם יין הואיל וכונת הנתינה למתק את הטעם ודאי נותן הוא בכדי שיעור מתוק וגדולי קדמונינו תרצו שכל שגזרו בפרק זה בשל גוים כך היתה הגזרה ואין לדקדק בה כמו שכתבבו למעלה:

טריית טרופה פירוש טרית הוא מין דגים קטנים וטורפין אותם ועושין מהם מאכל וכשהם שלמים הם נכרים אם יש בהם טמאים אם לאו אבל כשהם טרופים אבדה הכרתם וטעם איסורם מחשש תערובת דג טמא וגדולי הרבנים וכן גדולי המחברים פירשו שהוא מין דגים קטנים מלוחים ומדבריהם אתה למד שאין חוששין שמא נמלחו עם הטמאים שאם כן אף בשאינה טרופה היה נאסר ולמטה יתבאר דין זה בסוף הפרק:

וציר שאין בה דגה פירוש ציר של דגים ואין שם דג כלל וכשאותו הציר הוא מדגים טהורים נברא עמו דג קטן וקורין אותו כולבית וכלבית זו דג טמא לדעת גדולי הרבנים ומ"מ חכמי ספרד פי' שהוא דג טהור וכשאנו מוצאין אותו לשם הוא מעיד לבו על הציר שהוא טהור אבל כשאין דג ר"ל כלבית זו הרי ספק לנו שמא נתערב בציר זה ציר של דגים טמאים ואסור באכילה:

חילק הוא קבוץ דגים קטנים שלא העלו עדין סנפיר וקשקשת ועושין מהם מאכל כשהם שלמים ורובם טהורים ונכרין לבקיאים ומ"מ הואיל ואין נכרין להמון שמא נתערב בו דג טמא שאע"פ שלא נטרפו אינם נכרים לכל דבר וכבר בארנו למעלה שאותו של אומן מותר:

קורט של חלתית פירוש חלתית הוא עשב חד שהיו רגילים לאכלו וקורט הוא קלח שבו ועיקר איסורו מפני סכין האסור שחותכין בו את החלתית ולשון הגמרא בזה משום דמפסקא ליה בסכינא כלומר ואיכא שמנונית הסכין ואמרו עוד ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר אגב חורפא דחלתיתא מחליא ליה שמנינותא והויא ליה טעם לשבח ויש שואלין בה והא שמנינות בעין הוא שיש על הסכין ושמנינות בעין ודאי נותן טעם לשבח הוא אף כשהוא בכלי שאינו בן יומו כמו שבארנו בחולין בשמועת השוחט בסכין

של גוים ותרצו בה דבשל בעלי בתים הכי נמי אבל זו בחלתית הנמכר בחנות נאמרה ואע"פ שמן הסתם מקנחין אותו עד שאין שם שמנונית בעין אחר שהוא נמכר בחנות שסתם הדברים כל הנמכר בחנות חנוני מקנח את כליו כדי ליפות את מקחו ואין כאן לא משום גיעול ואין לחוש שיפליטנו מ"מ חורפת החלתית גדולה עד מאד ומפלטת ואע"פ שנותן טעם לפגם הוא שהרי סתמו אינו בן יומו וכל איסור שמצד פליטה נותן טעם לפגם מותר מ"מ מתוך שהוא ממתק חורפת החלתית הרי הוא כנותן טעם לשבח ואע"פ שבאתרוג וצנון פירשנו במסכת חולין שדי לו בקליפה צנון ואתרוג הם גסים ואין הפליטה עוברת מקצה אל קצה אבל קורט דק הוא וכשאתה קולפו מכל צדדיו אין לנשאר שרש ועיקר או שמא מתוך שחורפתו יתרה החמירו בו ואף גדולי הרבנים החמירו מטעם זה בחתיכת בצלים בסכין של גוים:

מלח סלקונדרית הוא מין מלח ידוע אצלם וטעם איסורו שהיה נודע אצלם שהיו מערבין בה קרבי דגים כל אלו אסורין באכילה ומותרין בהנאה ולמדת ממשניות אלו שהדברים שהוזכר בהם איסור בפרק זה אע"פ שכלם נאסרו במנין אין טעם האיסור שוה בהם אלא יש מהם שנאסרו מחשש סרך ע"ז עצמה ומהם מחשש חתנות מחמת קרוב הדעת שבהם ונמצא שהם מחשש סבת ע"ז ומהם מחשש איזה איסור וכשם שלא הושוה טעמן כך לא הושוה איסורן אלא מהם שלא זזו ממקומם להקל בהם כלל כלל ויש מהם שהקלו בו במנין גם כן ומהם שנהגו בקצת מקומות להקל בהם לפי מה שראו טעם איסורו כמו שבארנו בקצת פרטים למעלה ואף באותם שנאסרו מטעם אחר הקלו בו בזה יותר מבחברו לפי הראוי בכל אחד ואחד שהרי שכר נאסר משום חתנות לדעת קצת והתירוהו לשתותו בביתו של ישראל שאין קרוב הדעת מצוי בו כל כך להחמיר בו כשאר הדברים ומ"מ המחמיר בכל מה שאפשר ינוחו לו ברכות על ראשו:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא אלא שיש בגמרא דינים ארוכים להשלמת ביאורם והדינים הבאים עליה בגמרא עם שאר דברים שנתגלגלו בתוכה אלו הם:

כבר בארנו שהפת עיקר איסורו משום חתנות ויש שואלים למה לא נאסר מחמת געול כליהם ואינה שאלה שאם של פלטר הוא סתמו מיחד כלים להחם בו את המים כדי לעשות בנקיות ואם של בעל הבית י"מ מפני שסתם קדרותיהם אינם בני יומן והוא הטעם שהתירו בכוספן של גוים האמור למטה ובמשחא שליקא ובקפרסין וקפליטין ואהיני דארמאי וברוב אותם השנויות בפרק זה וכמה שמועות נזכרו בתלמוד בהתר פת של גוים במקום שנהגו לאכלו שהם בדרך שנעשה בכליהם ולא חששו בו לגיעולי גוים

ומ"מ גדולי המפרשים חוששין לבת יומה וכל שהותר בפת דוקא מן הפלטר או בנילוש בפני ישראל בכלים טהורים וכל שאר הדברים שהוזכרו טעם הדברים מפני שאף בבת יומא פוגמין ולי נראה שהפת מתוך שמיחדים כלים ללישה מן הסתם ושאין בעלי בתים רגילים ללוש בכל יום אין חוששין בו לקדרה בת יומא וכל שכן בשאר הדברים שהוזכרו שאין לחוש לבת יומא אלא בתבשיל שהרגילות בו בכל יום וקפריסין וקפליטות אין דרכם לבשלן לאכלן לשעתן אלא לבשלם ולכבשם להצניעם וכל שאין הרגילות לבשל בו בכל יום אין חוששין בו לבת יומא הא כל שבתבשיל חוששין כך נראה לי ברור ולמדת שעיקר איסורו של פת משום חתנות הוא:

אחר שנאסר הפת מן הטעם שהזכרנו במשנה ערערו ההמון באיסורו והתירוהו במקצת ואע"פ שהוא משמונה עשר דבר שאמרו עליהם שאין שום בית דין יכול לבטלם אפילו גדול שבגדולים וכל שכן על ידי קטן מהם מ"מ כעין גזרת טעות היתה מפני שלא היו רוב צבור יכולין לעמוד בה וכל גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד אע"פ שנאסרה במנין יכול מנין אחר לבטלה אע"פ שאינו כמותו ואף משמנה עשר דבר אחר שלא פשטה בכל ישראל ומה שהתירו הוא ליקח מן הפלטר במקום שאין פלטר ישראל שהפלטר באומנותו הוא עוסק ואין כאן קירוב הדעת אבל במקום שיש פלטר ישראל אסור בעיר אבל בשדה מותר מפלטר גוי אע"פ שיש פלטר ישראל בעיר הסמוכה לו אבל פת של בעלי בתים אסור לעולם אף בשדה ואף בשאין פלטר ישראל אא"כ יש שם חשש סכנה כדין שאר איסורין של סופרים כגון שאין לו מה יאכל והתענית קשה לו וגדולי המחברים כתבו עד שיתענה שלשה ימים וכן מצאתיה לגאונים הראשונים ואין הדברים נראין שכל חשש סכנה לענין זה סכנה הוא כל שאין שם פלטר ישראל אבל יש שם בעלי בתים ישראלים יש אומרים שהוא צריך לחזר אם ירצו למכור או ליתן לו קודם שיקח מן הפלטר ואין נראה לי אין דרכו של אדם להטריח בעלי בתים בכך והילכך אף במקום שיש בו בעלי בתים מרובים ישראלים לוקח מפלטר גוי ויש מקילין ביתר ממה שכתבנו ויש מחמירין מצד שנוי פרושים שיש להם בסוגיא ועיקר הדברים כמו שכתבנו:

לפי דרכך למדת על מה שנאמר בקצת חכמים בסוגיא זו שהיו אוכלין בשדה ואמרו עליהם שלא לספר שמועה משמם עד שיפרושו ויקבלו דברי חברות שפת של בעלי בתים היה ואעפ"כ אין שם נדוי ולא מלקות אחר שהגזרה היתה כעין טעות כמו שבארנו ומ"מ הסכימו הגאונים שאם היה שבת ואין לו מה יאכל מותר אף בשל בעלי בתים אם אין לו פת אחרת כדי שלא יתענה בשבת ויש מתירין גם כן אף בחול בפת בעלי בתים בביתו של ישראל עצמו ובדמיון מה שאמרו בשכר שאיסורו משום חתנות והותר לשתותו בביתו

של ישראל עצמו ומזו סמכו לאכלה לפעמים בפונדקאות שמאחר שבשכירות לנים שם הרי הוא כבית שלהם ואי אפשר לומר כן שהרי בפרק אחרון ס"ה ב' בההיא ארבא דנפל עלה יין נסך אמרו לזבנינהו לגוי שלא בפני ישראל כלומר שלא יבא הישראל לקנותו אלמא אף בביתו אסור:

היה בעיר שאין שם פלטר ישראל ויש סמוך לה פלטר ישראל או שהוא בשדה ויש בעיר פלטר ישראל אינו צריך לחזר אחריו הואיל ובמקום שהוא לשם אין שם פלטר ישראל:

מה שהותר מכלל זה והוא ליקח מן הפלטר במקום שאין שם פלטר ישראל לגמרי הותר ואפילו היה פת בסלו הואיל וזה של פלטר ערב לו יותר וכן כתבו גדולי האחרונים שבספרד וכן הדין אם היה שם פלטר ישראל אלא שאין פת שלו משובח כשל פלטר גוי:

פת של בעלי בתים שהוא ביד הפלטר למכרו או פת של פלטר שכבר לקחו בעל הבית ונעשה פת שלו גדולי המפרשים כתבו שהכל הולך אחר עקרו ואם נאפה ביד בעל הבית אסור אף ביד פלטר ואם נאפה ביד פלטר מותר אף ביד בעל הבית שהרי מפרק השוכר בשמועת ביתא דחיטי דנפל עליה יין נסך יראה שפת שנאפית ביד ישראל ומכרה לגוי מותר לישראל לאכול ממנה אע"פ שנעשית פת של גוים וכמו שאמרו עליה שריה רבא למיפא ולזבוני לגוים שלא בפני ישראל הא בפני ישראל לא שמא מאחר שהישראל רואה שביד ישראל נאפה לוקחה מן הגוי ואוכלו ואינו יודע בליעת יין נסך שבו אלמא אלמלא בליעת איסור שבו מותר היה לישראל אחר שנאפה ביד ישראל וכל שכן שאם נאפה ביד גוי ולקחה ישראל אסור אף לישראל אחר וכן כל כיוצא בזה הא למדת שבכל הולך אחר עיקר אפייתו וקצת חכמי הדור מפקפקין בזו ודוחים ראיה שהזכרנו מפני שאינו דומה פת שלנו הבא ביד גוי לפת פלטר הבא ביד בעל הבית שפת שלנו התר גמור הוא ואי אפשר ליאסר ביד הגוי אבל פלטר אפייתו כאפיית גוי אלא שהלקיחה מידו התירו ואין אפיתו מתרת אלא המכירה על ידו אחר שאין דעתו אלא להשתכר אין כאן קרוב הדעת ונמצא לדעת זה הפך הדברים שפת בעלי בתים ביד פלטר מותר ושל פלטר ביד בעלי בתים אסור ולמדת שפתו של גוי שאפאו הפלטר אסור ומ"מ הם פי' שאף לדעת זה ישראל ששלח גוי לקנות פת מפלטר אע"פ שאין שליחות לגוי ונמצא שהגוי הקונה לא זכה בו בשביל ישראל המשלח ואחר שכן ישראל זה לא זכה בו מיד הפלטר אעפ"כ מותר הואיל ואין דעתו של שליח זה לזכות לעצמו הרי הוא כאלו זכה בו ישראל זה מיד הפלטר ונראין הדברים:

גאוני ספרד כתבו שהכותח שנתערב בו פת של גוים אין חוששין לו הואיל והכותח אין בו משום חתנות כל המתערב עמו נגרר אחריו אע"פ שנתן טעם:

הרבה ראינו מקילים בפת של גוים ונסעדים ממה שאמרו למטה בימינו התיר את הפת ומוכיחים משם שלא פשט איסורו בכל ישראל מצד שלא היו יכולים לעמוד בו שאלו פשט איסורו לא היה בידו להתירו הואיל ויכולין לעמוד בו וכן נסעדו במה שאמרו בתלמוד המערב שבפסח ראשון חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה הא באכילה אסור תפתר במקום שנהגו שלא לאכול פת של גוים ומן הסתם על של בעלי בתים נאמר וא"כ כשהתירו הכל התירו ומ"מ לשטתנו אף זו בשל פלטר נאמרה ולא התירוהו אלא על הדרך שכתבנו ואע"פ שעכשו אין חשש חתנות בדבר שאף הם מתרחקים ממנו מ"מ אין בידינו להתיר אלא מה שהתירו ומ"מ כל שמנין חכמי הדור באים להתירו רשאין אחר שאין רוב צבור יכול לעמוד בה ואף גדולי המחברים כתבו בפירוש המשנה בשני של פסחים על שמועת תלמוד המערב שהזכרנו שמשם למדנו שהדבר תלוי במנהג ושבכל ארץ ספרד נהגו לאכלו:

יש מי שמתמיה שמכיון שאף בפת יש בו משום בשולי גוים כמו שיתבאר למטה יאסר פת פלטר שלהם משום בשולי גוים ואין הדבר כן מכיון שבשולי גוים אף הוא משום קרוב הדעת נאסר לא נאסר אלא בשלנו ועל הדרך שהתבאר אבל מה שהותר לנו משלהם לא יאסר משום בשולי גוים:

דף לו.

שמן של גוים כבר בארנו במשנה שהוא מן הדברים שנאסרו במנין ומשמנה עשר דבר שגזרו עליהם תלמידי שמאי והלל ואלו פשטה גזרתו בכל ישראל או ברובו והיה הצבור יכול לעמוד בה לא היה שום בית דין יכול לבטלה וכן אם היו הצבור יכול לעמוד בה ולא פשטה ברוב ישראל היה צריך בית דין גדול מן הראשונים אלא שמצאו שלא פשטה ברוב ישראל ונתנה מיהא ליבטל על ידי גדול וכשראו שאין רוב צבור יכולין לעמוד בו סמכו להתירה ע"י קטנים מן הראשונים ומתוך כך התירוהו אחר כך לגמרי על ידי ר' יהודה הנשיא ובית דינו בן בנו של רבינו הקדוש אע"פ שהיה בית דין קטן מן האחר מפני שאין רוב הצבור יכול לעמוד בו עד שמתוך כך חזרו ומצאו בו שלא פשט איסורו בכל ישראל וגיעולי גוים אין כאן שטעמו של בשר פוגמו ויש מי שאוסרו בפסח מטעם גיעולי גוים שכל שאיסורו במשהו אפילו פגום אסור ומ"מ רוב גאונים מסכימים שכל משהו פגום מותר ואף בפסח מותר ולא שתאמר דוקא משהו פגום ר"ל משהו שאם יהא שם בנותן טעם יהא נותן טעם לפגם אלא אף כשהיה שם מן האיסור בכדי נתינת טעם מותר אף באיסורי משהו הואיל וטעמו פוגם כמו שיתבאר במסכת זו בפרק אחרון:

מאחר שהתירו את השמן אין ראוי לתלמיד חכם להתחסד יותר מדאי ולימנע ממנו שלא להוציא לעז על הנוהגים בו התר במה שאי אפשר להם לעמוד וזהו שאמרו בתלמוד המערב אמר ליה שמואל לרב אכול משחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא ובלשון גדולי המחברים כתוב בזה ומי שאוסרו עומד בחטא גדול מפני שהמרה על בית דין שהתירוהו ונראה שמלשון תלמוד המערב כתבוה והטעם שכתבנו נראה עיקר:

דף לו:

כבר בארנו למעלה שסתם יינם נאסר מתחלה משום חתנות אלא שמאחר שראו חבת נסוך תקפה עליהם החמירו בו באיסור הבאה ולטומאה קלה כמו שהתבאר והוא שאמרו בפרק אחרון יינו של גר תושב כשמנו ואע"פ שיש לפרשה מפני שאינו מקפיד על מגע גוי רוב מפרשים מסכימים לפרשה משום חתנות ומשם למדו חכמי האחרונים שבגלילות אלו לאסור יין של קצת אמות בשתיה אע"פ שאינם עובדי ע"ז ושהם מיחדים כמו שהתבאר:

חתנות זה שהוזכר כמה פעמים בדברינו מן התורה הוא אסור ואע"פ שאין אישות לגוי כל ישראל הבא על אחת משאר אמות לכונת אישות או ישראלית לאחד משאר אמות לוקה שנאמר לא תתחתן בם ואין בזה הפרש בין שבעה עממין לשאר אומות ואע"פ שמקרא זה בשבעה עממין כתוב הרי נאמר שם כי יסיר את בנך מאחרי לרבות כל המסירין ומ"מ דרך זנות אם במקרה היה מכין אותו מכת מרדות משום נדה ומשום שפחה ומשום גויה ומשום זונה ואע"פ שאין דם הנכרית טמא מן התורה כבר ביארנו שכל זה מדברי סופרים הוא ואם הוא כהן לוקה מן התורה משום זונה:

ישראל הבא על הגויה בפרהסיא והוא לפני עשרה קנאין פוגעין בו ר"ל שכל מי שמקנא לכבוד השם רשאי להרגו בשעת המעשה אבל אם פירש אין הורגין אותו ויש בדין קנאים פוגעין בו תנאים אחרים יתבארו במקומו במסכת סנהדרין:

גוי הבא על בת ישראל אם היא אשת איש נהרג עליה וישראל הבא על הגויה גדולי המחברים כתבו שהיא נהרגת על כל פנים אפילו פנויה ואפילו הוא קטן בן תשע שנים ויום אחד והיא קטנה בת שלש שנים ויום אחד מדכתוב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו הן הנה היו לבני ישראל וגו' ואין הדברים נראין:

כל העריות צריך אדם להזהר שלא להתיחד עמהם חוץ מן הזכור והבהמה והאב עם בתו והאם עם בנה והבעל עם אשתו נדה כמו שיתבאר במקומו ובית דינו של דוד גזרו אף על של פנויה ואע"פ שאינה ערוה אצל המתיחד ממעשה אמנון ותמר ואילך ובית דינו

של שמאי והלל גזרו אף על יחוד של גויה וכל מה שנאסר בגויה משום חתנות נאסר ומשום סרך ע"ז:

אף הם גזרו על הגוים שיהו טמאים כזבים לכל דבריהם בין זכרים בין נקבות והוא שיהא הזכר בן תשע שנים ויום אחד והנקבה בת שלש שנים ויום אחד כשיעור זמן ביאתן פחות מיכן לא גזרו עליהם טומאה שעקר הטעם כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו ומ"מ כל שאירעה לו טומאה אף תינוק בן יומו מטמא בזיבה בין ישראל בין גוי וכן תינוקת בת יום אחד מטמאה כנדה ובת עשרה ימים לזיבה כמו שיתבאר במקומו:

דף לז.

כבר ידעת שהגט הנתון על דעת שלא יחול אלא לזמן שצריך שיחול הגט קודם מיתת הבעל שאם לא כן אינו גט שאין גט לאחר מיתה מעתה האומר לאשתו הרי זה גיטיך מעכשיו ולאחר שנים עשר חדש או מעכשיו אם לא באתי בסוף שנים עשר חדש או הרי זה גיטיך על מנת שלא אבא בתוך שנים עשר חדש ומת בתוך שנים עשר חדש הרי זה גט שכבר חל למפרע מעכשיו שכל האומר על מנת כאומר מעכשו דמי ומ"מ אע"פ שבידוע שלא יבא לשנים עשר חדש לא תנשא במקום יבם עד שיעברו שנים עשר חדש שאין תנאי הגט נגמר עד שנים עשר חדש אמר הרי זה גיטיך לכשיגיעו שנים עשר חדש ולא אבא ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט כלל שהרי לא רצה שיחול הגט עד סוף שנים עשר חדש וכבר מת וכן אם אמר הרי זה גיטיך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט על הדרך הזה בעצמו אם אמר הרי זה גיטיך לכשתצא חמה מנרתקה ומת בלילה אינו גט אמר על מנת שתזרח החמה או מעכשו ולכשתזרח החמה ומת בלילה הרי זה גט ולא תנשא במקום יבם עד שתזרח אמר אם תזרח אינו גט כמו שיתבאר במקומו:

כשם שלענין גט אמרו שאין גט לאחר מיתה כך לענין שטר מתנה אמרו שאין שטר לאחר מיתה ואעפ"כ אם כתב בשטר שיהא פלוני קונה שדה זו לאחר מיתה אע"פ שלא כתב מעכשו או מהיום הואיל וכתב בה זמן הזמן מוכיח שמחיים הקנה אלא שלא יזכה בפירות עד לאחר מיתה שאלו לא היה בדעתו להקנות אפילו הגוף עד לאחר מיתה לא היה כותב זמן ומאחר שיש לדון בלשון הזה שיהא הגוף קנוי מעכשו והפירות לאחר מיתה דנין בו כן ובגט מיהא אין מקום לומר כן:

כבר בארנו במסכת חולין נ"ט א' על החגבים הנמצאים בשדות ובכרמים והם מין עוף שיש מהם הרבה מינים והרבה שמות חלוקים להם מהם בלשון מקרא כגון ארבה סלעם

חגב חרגול ודומיהם ומהם בלשון תלמוד כגון איל קמצא וסוסביל שושיבא זחל ודומיהם מהם טמאים ומהם טהורים וסמני טהרתם התבאר לשם שהם ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסלים והם שני כרעים ארוכים לבד ארבע רגלים שהם סמוכים לצוארו לנתר בהם על הארץ ושיהו כנפיו חופין רובו ר"ל רוב ארכו ורוב היקפו ואע"פ שאינו רוב הנכר הואיל והוקף ברוב כל שהוא ואין מדקדקין בין שראשו ארוך אע"פ שרוב טהורות אין ראשן ארוך וכן בשאר דברים שהוזכרו במסכת חולין ומ"מ דוקא שהם נכללים בלשון העם במין חגב וכבר התבאר הכל במסכת חולין:

דף לז:

משקה בית המטבחים שבעזרה והוא הדם היוצא משחיטת הקדשים והמים שמשתמשין בהם בעזרה טהורים לגמרי ולא סוף דבר שאין מטמאין שאר משקין אלא שאף הם עצמן אינם מקבלים טומאה וכן אין מכשירין שום אוכל לקבל טומאה וכבר כתבנוה במסכת חולין:

הנוגע במת טמא טומאת שבעה אבל הנוגע באדם זה אינו טמא מן התורה אלא טומאת ערב אפילו היה הראשון מחובר במת עדין בשעה שזה השני נגעו ומ"מ מגזרת חכמים כל שכיוצא בזה ר"ל שהראשון מחובר עדין למת בשעה שזה השני נגעו אף השני טמא טומאת שבעה ומ"מ התבאר במסכת נזיר מ"ב א' פרק שלשה מינין שלא נאמר כן אלא לענין תרומה וקדשים אבל לנזיר ולעושה פסח אפילו בשעת חבור אינו טמא אלא טומאת ערב:

הלכה רווחת לענין טומאה שכל ספק טומאה ברשות היחיד טמא וברשות הרבים טהור ואף אם בא לישאל מטהרין אותו לגמרי ומ"מ מגדולי החסידים היו משיבים לשואליהם דרך עצה לילך ולטבול ולצאת מידי ספק:

דף לח.

כבר ביארנו במשנה שהשלקות של גוים אסורין מדברי סופרים ר"ל דבר המותר שבשלו גוי בביתנו או בפנינו ובכלים שלנו ואע"פ שאין בו חשש איסור אסור משום בשולי גוים כדי שלא להתערב ביניהם יותר מדאי עד שיהא שם חשש בנותיהם צריך שתדע שלא נאמר כן בכל הדברים וכיצד הם פרטים שבענינים אלו תדע שבגמרא נאמרו בזה שתי לשונות הראשון כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי גוים והשני כל שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי גוים ואמרו על זה איכא

בינייהו דגים קטנים ארדי ודייסא ופירשו בה גדולי הרבנים ששלשתן אין נאכלין חיין וללשון ראשון יש בהם משום בשולי גוים אלא שאין עולין על שלחן מלכים ומתוך כך ללשון אחרון אין בהם משום בשולי גוים ואע"פ שהחטים ראויים לכוס קודם עשיית הדייסא ונמצא שנאכל כמות שהוא חי אין קורין נאכל כמות שהוא חי אא"כ היא אכילה הרגילה לבני אדם אע"פ שאינה עיקר אכילת אותו הדבר ומ"מ בתלמוד המערב בסוגיא זו אמרו בחטים ועשאן קליות שמותרות מדין נאכל כמות שהוא חי ולא הוצרך להתירן מטעם שלא נשתנו מברייתן ר"ל שלא נשתנית צורתו בכך כמו שהוזכר טעם התר זה בסוגיא זו ואע"פ שביצה צלויה נאסרה אע"פ שלא נשתנית צורתה בזו שאני הואיל ואינה ראויה חיה לשום אכילה אא"כ לדרך רפואה ומ"מ י"מ לא נשתנו מברייתן שאי אפשר להחזירם לקדמותם וקליות אפשר להחזירם כבתחלה ע"י שרייה וסוף הדברים הרי נכללו בתלמוד המערב חטין בכלל נאכל כמות שהוא חי ומתוך כך פירשו בדגים קטנים וארדי כמו שפרשנו ובדייסא פירשו בהפך שהם נאכלים חיים וללשון ראשון אין בהם משום בשולי גוים אבל עולים הם על שלחן מלכים וללשון אחרון יש בהם משום בשולי גוים ואע"פ שעליה ללפת אמרו ודייסא אינה ראויה למלכים ללפת שהרי אמרו בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא נראה לי שעל ידי תערובות וסמים מכשירין אותה ומ"מ היא עקר או שמא לא נאמר ללפת אלא לרבותא כלומר אף ללפת וכל שכן כשהיא עולה לאכילה לעצמה:

ולענין פסק יש פוסקים כלשון ראשון וממה שאמרו בסמוך דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי גוים כלומר שנאכלים הם בלא דבר אחר מחמת מלחן הא שאינן מלוחים יש בהם משום בשולי גוים אע"פ שאין עולים על שלחן מלכים ויש פוסקין כלשון אחרון וממה שר' יוחנן סובר כן במסכת זו פרק ר' ישמעאל וביבמות פרק החולץ ושמועת דגים קטנים לדעת לשון ראשון נאמרה ואע"פ שנאמרה בשם רב הרי רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ורוב מפרשים מסכימים לפסוק בשניהם לקולא שהרי התרנו את הדבש מדין נאכל חי כלשון ראשון אע"פ שעולה על שלחן מלכים ולא עוד אלא שאף דגים קטנים מלוחים הם מפרשים שעולים הם על שלחן מלכים מחמת מלחם לחדד תאות המאכל ואחר שכן וראינו לר' יוחנן שמקל במה שאינו עולה על שלחן מלכים כלשון אחרון נראה שהלכה בשניהם להקל וכן פסקוה אחרוני הרבנים ומובהקים שבגאונים וגדולי המחברים ואחר שכן כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אכילה הרגילה אע"פ שאין עיקר אכילתו בכך אין בו משום בשולי גוים אע"פ שעולה על שלחן מלכים וכן כל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים מצד פחיתותו הן לאכלו על ידי עצמו הן ללפת בו את

הפת אע"פ שאינו נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי גוים מעתה דגים קטנים והכמהין אע"פ שאין נאכלין כשהן חיין הואיל ואין עולין על שלחן מלכים אין בו משום בשולי גוים הדייסא והקליות אע"פ שעולים על שלחן מלכים הואיל ונאכלין כשהם חיין אין בו משום בשולי גוים ויש מי שפירש בהם שאין נאכלים כמות שהם חיים ושאין עולים על שלחן מלכים מפני שהם גורסים כל שאין עולים על שלחן מלכים ללפת בו את הפת ודייסא אינה בכלל זה שהרי נאמר על הבבליים בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא הרי שקראם טפשים על שהיו אוכלים פת ודייסא ומ"מ אנו מפרשים בין לאכול על ידי עצמו בין ללפת ואין גורסים בה ללפת בו וכו' ואף למה שגורסו אנו מפרשים בה אף ללפת וכל לאכילה לעצמו ודייסא עולה על שלחן מלכים לאכלה על ידי עצמה וכן נראה לנו מתלמוד המערב כמו שביארנו:

דגים קטנים שמלחן ישראל ובשלן גוי אין בהם משום בשולי גוים וי"מ באלו שעולים הם על שלחן מלכים מחמת מלחן ואעפ"כ הואיל ונמלחות נאכלים כמו שהם חיים הם ואין בהם משום בשולי וכל שכן למי שמפרש בהם שאין עולים שהרי אף כשאינם מלוחים התרנו מחמת שאינם עולים כמו שביארנו ואין צריך לומר שאם מלחן הגוי בהכשר שאין מליחתו אוסרה אע"פ שמכשירתו לאכלה שמא תאמר אחר שמלחן מכשירן לאכול תהא מליחתו כבשול מ"מ אין המליחה אוסרת שאין שם קרוב הדעת ולא עוד אלא אפילו מלחן תחלה ואח"כ צלאן אין בהם משום בשולי גוים הואיל והוכשרו הוכשרו ולענין ערובי תבשילין שאנו צריכין לדבר המבושל או צלי אם צלאן גוי סומך עליהם משום ערובי תבשילין כמו שביארנו במסכת יום טוב שבשולו או צלייתו קרוי בשול לענין עירוב אע"פ שלענין איסור בשול אינו קרוי בשול דזיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא:

עשה בהם הגוי כותח הנעשה בקמח ומוריס וקורין לו כסא דהרסנא הרי הקמח עיקר ויש בו משום בשולי גוים וכן הדין לכל מאכל שהוא נעשה מעורב מדברים שיש בהם משום בשולי גוים עם דברים שאין בהם משום בשולי גוים שהולכים אחר העיקר ומאחר שכן אף לענין עירוב אין סומכין עליו דתבשיל הראוי בעינן:

דג גדול מליח שמלחו ישראל ואח"כ בשלו גוי יראה שאין זה נאכל כמות שהוא חי ואסור ומלחו גוי מיהא מותר שהרי דג גדול אינו נאכל חי במליחתו ואף מליחתו אינה אוסרת כמו שבארנו ומלחו ישראל וצלאו גוי או בשלו שאסרנו נראה לגדולי המפרשים שזהו מחלקת חזקיה ור' יוחנן שנחלקו למטה בדג מליח חזקיה שרי ור' יוחנן אוסר חזקיה שרי מפני שסובר שנאכל חי ור' יוחנן אוסר שמחמת גדלו אין נאכל חי ואנו פוסקין כר' יוחנן מפני שדבריו כדעת רב אסי בשם רב שהתיר בקטנים מלוחים אלמא דבגדולים

נאסר והרבה פוסקים שאין בהם משום בשולי גוים כדין דג קטן מליח ומפני שחזקיה רבו של ר' יוחנן וראשון נראה יותר וגדולי הרבנים מפרשים במחלקת חזקיה ור' יוחנן דעת אחרת והוא אם מליחתו מכשרת אם לאו ואין הדברים נראין כלל וי"מ אותה מחשש מליחתם עם דגים טמאים ואינו נראה שמאחר שהוזכר יחד עם ביצה צלויה ודאי מדין בשולי גוים נאמרה הא למליחה עם הטמאים אין חוששים לדעתנו כמו שיתבאר למטה בסוגיא הבאה על המשנה השמינית:

דברים שאין רגילות אכילתם כשהם חיים אע"פ שעל ידי הדחק נאכלין כן לקצת סבות כבר בארנו שיש בהם משום בשולי גוים וכן דבר שהאוכל נבלע בתוך קליפתו ומתבשל עם הקליפה אע"פ שאין הקליפה נאכלת יש בה מ"מ משום בשולי גוים שאם לא כן תהא ביצה מותרת מטעם זה:

תמרים המתוקים הרי הם נאכלים כמות שהם חיים והילכך בשלן גוי מותרין אבל תמרים שאינם ראויים כלל אלא בבשול וכן האמצעיים שאינם ראויים בלא בשול אלא על ידי הדחק יש בהם משום בשולי גוים:

כבר בארנו למעלה בשם גאוני הראשונים בכותח של גוים שמותר אע"פ שפת מעורבת בו ואפילו בפת האסור שמאחר שאיסורו משום חתנות לא נאסר על ידי כותח ואין אנו צריכין לכך מצד בשולי גוים שהרי ביארנו שכל מה שמותר לנו בשלהם אין בו משום בשולי גוים אלא שיש לה מקום בפת האסור שלהם וקצת רבנים כתבו שאם אפה הגוי בביתנו בשר או דגים בטפילה של בצק שמאחר שמה שבתוכן עקר ויש בו משום בשולי גוים אף הבצק אסור אע"פ שהוא מותר בפת של גוים ואף זו אין אנו צריכין לה שאף הבצק הואיל ושלנו היא יש בו משום בשולי גוים אלא שיש לה מקום בבצק שלהם ודגים שלנו:

אע"פ שהלשון שגור בפינו בלשון בשול אף כל אפיה וצלי בכלל אסור זה הם וכן בשר על הגחלים וכל שעל ידי האור ומ"מ בתלמוד המערב שבמסכת נדרים פרשו שהדברים המוכשרים לאכילה על ידי עשון אם עשנן גוי מותרין באכילה לא אמרו אלא בנעשה על ידי כחו של גוף האור:

יש צדדים שהגוי מבשל דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ושהוא עולה על שלחן מלכים והוא מותר ודבר זה הוא כל זמן שלא נתכון לשום בשול כיצד גוי שחרך את הראש על האור לכונת השרת השער מותר אפילו האזנים אע"פ שמתוך רכותם ודקותם הם נאפות בכך בכדי שהם ראויות לאכילה הואיל ולא נתכון הצליה וכן גוי שהצית אש באגם ור"ל יער לגלות פני הקרקע כדי לעבדו ונשרפו חגבים שבו ומכיר בהם שהם טהורים מותר

לאכול מהם שהחגבים אע"פ שבכלל עופות הם אין טעונין שחיטה וכמו שאמרו במסכת כריתות פרק דם שחיטה אוציא דם חגבים שכלו טהור וכן בבריתא של תרומות פרק תשיעי אמרו אוכל אדם דגים וחגבין בין חיים בין מתים ואינו חושש:

בתוספות כתבו ממה שנאמר כאן בגוי דחריך רישא שרי למיכל מריש אוני יש ללמוד שאין ראוי לחרוך ראש הבהמה ועוף עד שימלחנו וידיחנו שהרי נמצא מבשלו בדמו וכבר חלקנו עליהם בה בשמיני של חולין:

גוי שהסיק את התנור להשליך שם יתדות של עץ כדי ליבשם ולחזקם והיתה דלעת של ישראל טמונה שם קודם שהצית בהם גוי את האור ולא הרגיש בה הגוי ונתבשלה מותרת הואיל ולא נתכוין לשום בשול ושאף הוא אינו יודע שהדלעת שם עד שנחוש שמא הרחיב דעתו לבשלה ואע"פ שהיתד מתרפה ומתלחלח קודם שיתחזק ואותו רפוי הבא על ידי לחותו נקרא בשול מ"מ אינו מתכוין אלא לחזוק הבא לו אחר שכלה הלחות וזהו שאמרו מהו דתימא לבשולי קא מכוין כלומר אחר שיש שם בשול בהכרח קודם החזוק מתכוין הוא על הבשול כדי להיות החזוק בא אחריו קמ"ל לשרורי מנא קא מכוין כלומר שהחזוק הוא תכלית הכונה ואע"פ שלענין שבת אמרו בפרק כלל גדול ע"ד ב' בזה שחייב משום מבשל ומצד הרפוי הקודם וכדקאמר טעמא התם משום דמרפא רפי והדר קמיט התם כל מלאכת מחשבת אסרה תורה והרי מחשב הוא על הבשול אע"פ שאין תכלית כוונתו הבשול אבל בזו משום קרוב הדעת הוא ואינו על מה שהוא תכלית כונתו ומה שפירשו גדולי הרבנים לשרורי מנא קא מכוין משום דאין בשול בכלים אינה שאם כן אף לענין שבת לא יתחייב ומ"מ אם נתכון לשום בשול כגון שהסיק לאפות בו לחם והיתה הדלעת קבורה מאליה ונתבשלה אסורה אע"פ שלא הרגיש בה וכן כל כיוצא בזה ואם אחר שהצית הגוי את האור הניח ישראל את הדלעת מותר שהרי אף בהניחה זה הגוי דיו בחתוי גחלים כמו שיתבאר כל שכן בהניחה ישראל על האור ומה שכתבו גדולי הפוסקים לבסוף אסור פירושו שידע בו הגוי וללמד שאם כיון הגוי לבשול אע"פ שלא כיון לדלעת שאסורה כל שידע בה הרי הוא כאלו כיון לדלעת וחוששין שמא הרחיב דעתו עליה ואסורה כל שהניחה ישראל במקום שאלמלא הגוי לא היתה מתבשלת:

אין הדבר נאסר משום בשולי גוים אא"כ נעשית ראויה לאכילה על ידי הגוי כלומר שאלמלא הוא לא היה מגיע לידי בישול כיצד ישראל שהניח בשר על גבי גחלים או קדירה או על גבי כירה ובא הגוי והפך בבשר או בגחלים והגיס בקדרה וגמר את הבשול אם היו גחלים אלו כדאי בשעה שהניח ישראל שאפשר לבא לידי בשול בלא מעשה הגוי מותר אע"פ שבסבת הגוי קדם הבשול והוא שאמרו קרובי בשולא לאו בשולא הוא

ואע"פ שבזר שהיפך בצנורא אמרו שבועות י"ז ב' חייב מיתה מדין זר שעבד בזו אע"פ שאינו בשול עבודה היא אבל זו אין הדבר תלוי אלא בבשול גמור מצד קרוב הדעת וזהו שאמרו לאו בשולא הוא ואין ספק שאפילו לא היה אפשר לבא בסבת הנחתו של ישראל לידי בשול גמור הואיל והנחתו מביאתו לידי מאכל הראוי לבן דרוסאי וחבריו והוא שליש בשול גמור מותר אע"פ שגמרו גוי ואין צריך לומר אם לא נגע בו הגוי עד שבא לכלל מאכל בן דרוסאי שאין מגעו מעלה ולא מוריד אח"כ כלום הואיל ועל ידי ישראל נעשה ראוי לקצת בני אדם ומ"מ אם היו הגחלים בשעת הנחת ישראל אוממות עד שלא היה אפשר לאותו דבר לבא לידי מאכל בן דרוסאי בכך אסור שזה כלו ביד הגוי הוא:

הניח גוי וקודם שהגיע לכלל מאכל בן דרוסאי הפך בה ישראל ונתערב כחו בבשול מותר אע"פ שבלא הפוכו של ישראל היה בא לידי בשול ומ"מ אם הגיע למאכל בן דרוסאי קודם שנגע בו ישראל אסור ויש אומרים שלא נאמר מאכל בן דרוסאי אלא להקל וכל שנגע בו ישראל קודם בשול הגמור מותר וכן הדברים נראין:

הניח ישראל על גבי גחלים לוחשות הראויות להביא לידי בשול ובא הגוי וסלק הקדרה מן הכירה או הבשר מן הגחלים קודם שיבא למאכל בן דרוסאי והחזירה הרי זה בשולי גוים ואסור ומ"מ מניח ישראל בשר על גבי גחלים ושופתת אשה קדירה על גבי כירה והולך לו לבית המדרש או לבית הכנסת ומניחה לשפחתו או לעבדו הגוים ומהפכים ומגיסים ואינו חושש שיסלקנה מפני שספק חכמים להקל וכל שכן במקום שאין להם הנאה בכך שכל שלא במקום צד הנאה אין חוששין וכמו שאמרו אי משום איערובי קיסטא דמוריסא וכו' ואע"ג דהתם איכא פסידא דרך גוזמא אמרו והוא הדין בכל שאין שם הנאה בכך ואע"ג דבפת של גוי הצריכו חותם אחד ונאמר שם חמימא בקררא מידע ידיע חטי בשערי ידיעי מאי איכא כי הדדי לא טרח ומזייף דאלמא כל דליכא חותם אחד אף בכי הדדי חיישינן בזו אפשר שזו עריבה לו יותר אבל מקום שאין שם הנאה כלל אין חוששין:

זה שאמרנו שהולך לו ומניח קדרתו לגוי וכן ההיא דשופתת אשה פירשו גאוני ספרד בשנעלה בפניה כראוי ושיודעת שאין אסור בבית ומ"מ יראה שאף בלא אלו מותר כל זמן שאינו מודיע הפלגתו וכבר כתבנו מכיוצא בזה בפרק ראשון ואף סתם המשנה מוכחת כן שהרי סתם נאמרה ואין לחוש שמא יסלקנה מכל וכל קודם שתגיע לכלל מאכל בן דרוסאי שאין הדבר מצוי לעשות כן אא"כ לצורך הבשול וכל שעושה כן לצורך הבשול אינו קרוי סלוק וזהו לדעתי שאמרו בסוגיא זו דאותביה בסילתא כלומר בסל מקום שאין עושין כן לצורך הבשול:

דף לח:

כבר בארנו במשנה שהפת שלנו הנאפה בידי גוים בכלל שלקות הוא ואסור משום בשולי גוים צריך שתדע שהפת שלש מלאכות יש באפייתו היסק התנור והאפיה והפוך גחלים להפליג בחומם כדי להפליג באפיה כל שנעשית אחת מאלו על ידי ישראל מותר ואע"פ שבבשר וקדרה אין ההסק מועיל אא"כ הניח בפת הקלו מפני חיי נפש ויש אומרים שמותר אף בקדרה בהיסק הכירה או בהנחת הקדרה או בהגסתה ונהגו עכשו להשליך עץ אחד או קיסם בתנור שהרי אף זה מוסיף הבל ומסייע לקרב האפיה ולא עוד אלא שגורם למהר הסק האחרות ויש חולקין לומר שאין קיסם מועיל ושטת הסוגיא מוכחת כדבריהם אלא שנתפשט המנהג בכך על פי מה שכתבו גדולי המחברים שהקלו בכך ופירשו הטעם מפני שאין הדבר אלא להכר שהפת שלהם אסורה ואין הדברים נראים אלא שעיקר הטעם להיות כחו של ישראל מעורב בו כשאר הבשולים:

דברים הנאסרים משום בשולי גוים אף בביתו של ישראל נאסרו וכמו שאמרנו למעלה מניח ישראל בשר על גבי גחלים וכו' והולך לו לבית הכנסת וכו' ומ"מ י"א שלא נאסרו אלא הן גופן אבל פליטתן אינה אוסרת כיצד בשר שבשלוהו עם ירקות שנאכלות כמות שהן חיות הבשר אסורה והירקות מותרות אע"פ שבלעו מהם שאין קרוב הדעת בכך וכל שכן שלא נאסרו הכלים ויש אוסרין בכל אלו ובכל כיוצא בהם כדין שאר איסורין של דבריהם כגון שומן הגיד וכחל וגבנת הגוים שכל שאסרו חכמים כעין של תורה אסרוהו ומתוך כך ראוי להזהר בשפחות שלנו המבשלות לעצמן לסייע עמהן עד שלא יאסר משום בשולי גוים שלא לאסור את הכלי או שמא אף לדבריהם לא נאסר אלא במה שהגוי מבשל לצרכנו ואף בזו אנו נוהגין להקל:

בחולה שאין בו סכנה התירו לבשל על ידי גוי אע"פ שלא הותרו איסורי סופרים לחולה מפני שבחולה וביום שאי אפשר לנו בכך אין כאן קרוב הדעת כדי לאסור:

יש מי שאומר שעבדים ושפחות הואיל ועל כרחן הם עושים ולא מנדבת קרוב הדעת אין בהם משום בשולי גוים וכן פורני שאדם מוכרח לאפות לשם מחמת השולטנות ושהוא נעשה מחמת שכירות ואע"פ שלכתחלה ראוי להחמיר בדיעבד מיהא נראים דבריהם:

ויש מחליטין להתיר בכל מה שהגוי עושה בבית שלנו ולא נאסר אלא כשהוא עושה בביתו ואע"פ שישראל עומד שם שזהו קרוב הדעת הגמור ולא יראה כן כמו שכתבנו:

הקפריסין והוא שומר של פרי הצלף והקפליטין ר"ל כרתי שכולן נאכלין כמות שהן חיין ואין בהם משום בשולי גוים מגיעולי גוים אין לחוש שאף הקפליטין אינן מתבשלין כעין תבשיל עד שנחוש לקדרה שמבשלין בה בכל יום שהרי בעין הם מבשלין אותם

ומצניעין אותם באוצר ולפעמים מוכרין אותם על יד על יד בחנות וכל שהוא כן אין רגילים לבשל בקדרה שמבשלין בה תבשיליהם בכל יום אלא בשאר כלים ושאר כלים בסתמן אינן בני יומן וכן בחמין כל שאדם מחמם מים לשתות אינו מחממם בקדרה שמבשלין בה תבשיליהם יום יום אלא בשאר כלים כך נראה לי ומתוך כך אין לחוש אלא לבשולי גוים ואמר בהם שאף לבשולי גוים אין לחוש בהם שכלם נאכלים כמות שהם חיים וכל שכן במים וקליות שלא נשתנו מברייתן ובסוף הפרק יתבאר בקפריסין וקפליטות שאין מותרין אלא בבאים מן האוצר הא אותם שנמכרים בחנות על יד על יד יש לחוש בהם ליין נסך:

כוספן של גוים והוא פסולת של תמרים ועושין מהם שכר על ידי מים חמין בין שנעשה ביורה גדולה בין בקטנה מותר אע"פ שנעשה בכלים האסורים מפני שנותן טעם לפגם הוא ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן שאין מבטלין שום איסור לכתחלה שמא תאמר נחוש לכלי בן יומו שהוא נותן טעם לשבח פירשו חכמי הצרפתים שסתם כליהם אינן בני יומן וגדולי המפרשים אין מודים בה אלא שהם מתירים מטעם שתי ספקות שמא אינם בני יומן ואם הם בני יומן שמא יש שם ששים של התר ולדעת זה איסור משהו שאין שם אלא ספק אחד אסור כגון חמץ בפסח ואין הדברים נראין ואף דברי חכמי הצרפתים אינם נראין לי היאך אפשר לומר שסתמן מבשלין בכל יום ולא נחוש להם לבני יומן אלא שעיקר הדברים כמו שכתבתי בקפליטין שכל שהוא תבשיל גמור ודאי חוששין בקדרתם לבת יומא אבל כוספן שהוא נעשה לשכר אין הרגילות לבשלו בקדרה שמבשלים בה תבשילים בכל יום אלא בשאר כלים או בקדרות שכבר נתבשל בהם והודחו ונמנעו מלבשל עכשו ומתוך כך סתמן אינן בני יומן ואף מה שהביאו בתוספות ראיה לדבריהם ממה שאמרו בסוף מסכתא זו ע"ה ב' הלוקח כלים מן הגוים וכו' שאם נשתמש בהם עד שלא הכשיר מותר ומדין נותן טעם לפגם דאלמא לבת יומא לא חיישינן אף זו נראה לי דכל שבא למכור מקנח הוא ומדיח ומנקה כפי כחו כדי שיהו לוקחים קופצים לקנותם לא שיבשל בהם וימכור מיד ובדרכים אלו אתה מפרש בכל מה שהותר בכליהם בפרק זה מחמת שאין חוששין לבת יומה כגון מישחא שליקא דארמאי ואהיני שליקי ודבש ושאר הנזכרים בפרק זה כך נראה לי ברור הא כל תבשיל שהרגילות לבשלו בקדרה שמבשלין בה בכל יום ודאי חוששין לבת יומה ואם לא כן הרי אתה מתיר כל שהם מבשלין בלא דבר טמא וכמעט והיינו לעם אחד אלא אין ההתר אלא בדברים שכתבנו או כשנזדמן במקרה ובשגגה שבשל ישראל בכליהם שאפשר שבזו הואיל ואין הדבר

מצוי ושאין הרגילות לטעות בקדרה שבשלו בה היום הקלו לדון את סתמה בשאינה בת יומה והדברים ברורים וכבר הארכנו בזה בקצת חבורינו:

שמן של גוים הואיל והותר אין בשולו אוסרו שאם מצד בשולי גוים נאכל כמות שהוא חי הוא על ידי פת חמה וכיוצא בו ואם מצד גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא שכל כיוצא בזה סתם כליהם אינן בני יומן על הדרך שבארנו ולתערובת יין נסך או דבר טמא אין לחוש שהתערובת מפסידו ומסריחו ושמא תאמר תינח בבא מן האוצר אבל הנמכר בחנות על יד על יד נחוש שהרי בקפריסין וקפליטות שאין חוששין להם בבאים מן האוצר חוששין להם בנמכרו בחנות וכן בחלא דשכרא דארמאי וכן בחגבים הבאים מן הסלילה כמו שיתבאר יראה שבאלו אינן מסריחים לשעתם אלא לאחר זמן ואחר שכן כל שנמכר בחנוני שמוכר מיד אסור אבל שמן לאלתר הוא מסריחו ומתוך כך אף בנמכר בחנות אין חוששין וכן בדבש שאמרו עליו למטה אי משום איערובי מיסרא סרי ולא מפליג בה בין חנות לאוצר:

וענין אהיני שליקי כבר ביארנוהו למעלה:

שתיתא והוא קמח קליות שנתיבש באור עם דבש מותר שהרי נאכל כמות שהוא חי הוא ומ"מ יש שעושין מקמח עדשים האפוי עם דבש ובזו דרכם להכניס שם חומץ ומפני זה אסרוהו ואפילו אותם שלא נכנס שם חומץ מגזרת האחרים הואיל ודרכם של עדשים בכך:

כבר בארנו במשנה שהכבשים שדרכם לתת לתוכם יין או חומץ שאמרנו עליהם שהם מותרין בהנאה שאם נודע בודאי אסורין בהנאה לא סוף דבר בזו אלא כל שהיה ידוע שדרכן של כל עושי כבשים בכך בידוע אע"פ שאין ידוע באלו בפרט יש אומרים שהוא כמי שנודע בזו בפרט ואסור בהנאה:

איסור הנאה זה שאמרנו יש מי שאומר שהכל אסור עם תערובתו הואיל והיין מכשיר את הכל הרי הוא כעקר היין וחכמי האחרונים שבספרד הורו לימכר הכל חוץ מדמי יין נסך שבו ואע"פ שלא נודע שיעורו אומדין בו לפי רגילותם או מוכרין אותו חוץ מדמי מה שהושבח מעתה חומץ שנפל לתוך גריסין וכיוצא בו וממתקן ומשביח גופן של גריסין אסור בהנאה על אחד מן הצדדין שהזכרנו ועיקר הדברים לימכר כלו חוץ מדמי השבח דהא אפילו בסתם יינן אמרו יין ביין ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו ואין לך דבר ביין שיעלה ליותר מיין ביין:

דף לט.

כבר ביארנו במשנה על הטרית טרופה ועל החילק שטעם איסורן מחשש תערובת דגים טמאים ואין אנו צריכים לבאר בכאן סימני דגים טמאים שכבר נתפרשו בתורה וכבר ביארנו במסכת חולין שהקשקשת הוא הסימן המובהק ובלבד שתמצא במקומות שבארנו שם וצריך שתדע שיש הרבה מיני דגים שאין להם קשקשת עכשו ועתידים להביא לאחר זמן וכן שהיתה להם והשירוה בשעה שעלו מן הים כל שנודע כן מותרים ואין להרהר בהתרם כלל:

עיר שאין בה דגה אלא מן הנהר ומוחזק באותו נהר שאינו מעלה דגים טמאים לסבת זכות קרקעיתו מחמת שאין שם טיט וכן נודע שאין נהרות אחרים נשפכים לתוך אותו נהר דגים הקטנים הנמצאים שם שלא העלו עדין קשקשת והוא החילק שהוזכר במשנה או קרבי דגים ועובריהם שנימוחו או שאין אלו בקיאים בסימניהם על הדרך שהתבאר ענינם למטה סומכין על חזקת הנהר להתירם ובזמנים הללו אין לסמוך על זה שמא אין אנו בקיאים או שמא מים שממקומות אחרים נשפכים לשם ולא נודע לנו:

הרבה מיני דגים שקשקשת שלהם דקה עד מאד ואינה נכרת נזדמן לו דג ולא הכיר בו קשקשת וקנחו בסמרטוט ונמצא קשקשים בסמרטוט או שהיה דג מקרטע ומפרכס והניחו בתוך כלי חרש ונמצא קשקשים בכלי מותר וכל ספק שיולד לו בענינים אלו אל יקל ראשו בהם עד שיתברר לו כדי שלא יבא לידי מכשול ולא יאונה לצדיק כל און:

כבר ביארנו במשנה על קורט של חלתית שהוא אסור וכן בארנו שם טעם איסורו אלא שאנו צריכים לבאר בו ענין אחר והוא שקורטי חלתית נקחים לסחורה ולהרויח ומי שקונה לסחורה קונה כל שמוצא ממין שהוא רוצה ואינו מדקדק בכשרותו אא"כ הוא חבר או כדומה לו לפיכך קורטי חלתית לא סוף דבר שאין נקחין מן הגוי אלא אף מישראל עם הארץ או חשוד למכור דבר שאינו מתוקן שאינו קפיד על לפני עור וכן הדין בתכלת שחשודין למכור קלא אילן בחזקת תכלת עד שיקבל זה דברי חברות בפני שלשה חברים שמקבלין אותו ומלמדין אותו דברי חברות להזהר בטמאות וטהרות ולעשר וכל כיוצא בזה על הדרך שהתבאר בבכורות ואשת חבר ובתו ועבדו הכנעני ובני ביתו הרי הם כחבר ואפילו מת החבר הרי הם בחזקתם עד שיחשדו ואפילו נישאו האלמנה והבת לעם הארץ ונמכר העבד לעם הארץ אין צריכים לקבל דברי חברות וכן לענין מעשרות להחזיק תבואתם במתוקנות וכן לענין טהרות שלא להחזיקן בטמאות וכן חצר שמוכרין בה תכלת הרי היא בחזקתה עד שתפסל אבל אשת עם הארץ או בתו שנשאו לחבר וכן עבדו שנמכר לחבר צריכים לקבל דברי חברות:

דף לט:

כל שהוא חשוד למכור דבר האסור בחזקת מותר אע"פ שאינו חשוד לאכול אין מפקידין אצלו דבר שיש בחליפיו איסור אא"כ בחותם ואם חשש חליפין אלו הוא באיסור תורה צריך שני חותמות או מפתח וחותם ואם בשל סופרים דיו בחותם אחד וכבר ביארנו שכל שדינו בשני חותמות מפתח עולה לחותם וכל שכן שהדין כך במפקיד אצל הגוי לפיכך בשר או חתכת דג שאין בה סימן או תכלת אסור בחותם אחד וכן יין אע"פ שסתם יינן מדברי סופרים החמירו עליו אבל פת ומוריס וגבנה או חלב מפקידין או משלחים בידם אף בחותם אחד אפילו יחליף בשלו אין בחליפיו איסור תורה שמא תאמר חלב טמא איסור תורה הוא חלב טמא אין לחוש לחליפין גמורין שהרי טהור לבן טמא ירוק ונכר הוא ונמצא שאין שם אלא חשש תערובת ואף בתלמוד פרשוה מטעם זה חבי"ת איסורו מגופו חמפ"ג אין איסורו אלא משום תערובת וגדולי הרבנים פי' הטעם שבחבי"ת מתוך חשיבותם אדם טורח בחליפהם אבל חמפ"ג אין בהם חשיבות ודיים בחותם אחד ויש מקום עיון שהרי למעלה במשנת אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה ומנו בהם חומץ ושאלו בה פשיטא משום דאחמיץ פקע איסוריה ותירץ הא קמ"ל חומץ שלנו ביד גוים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מינסך אי משום חלופו לא טרח וכן ביין מבושל אלמא כל שאין חשש נסוך אע"פ שיש שם חשש חלוף דיו בחותם אחד אף במה שיש בחלופיו איסור תורה ושאיסורו בגופו ושמא לא נאמר אלא בחומץ ויין מבושל שאין בחליפיו אלא הנאת פורתא אבל אלו שבכאן שחשיבותם גדולה ראוי לחוש:

מאחר שאף באיסורי סופרים אתה צריך לחותם אחד אי אתה צריך לומר שישראל החשוד אין לוקחין ממנו אפילו איסורי סופרים ומ"מ אם נתארח אצלו או שיגר לו במנחה הואיל ואינו חשוד לאכול רשאי זה לאכול ממנו ואם היה חשוד לאכול אסור אף בזו:

כל ישראל ובכל הארצות בחזקת כשרות הם עד שיחשדו וסריא על פני כלה היתה חשודה בששה דברים מהם שהיו קונים אותה בהכשר אלא שהיו פושעים בשמירתם להניחם אצל הגוים ומהם שהיו חשודים אף בקנייתם או בעשייתם באיסור וששה דברים אלו הם יין מורייס חלב מלח סלקונדרית חלתית וגבנה שהיין היו מטהרים יינו של נכרי ברשותו ולא היו מדקדקין במה שראוי לדקדק בו על הדרך שיתבאר ושאר הדברים שלא היה חשש איסורם אלא מחמת תערובת היו מקילים בהם גם לקנותם מהם או ליקחם בהתר כגון מוריס מן האומן וחלב שרואהו בשעת חליבתו ומלח בשעה שמוציאין אותו מן המחצב וחלתית בשעה שהיו חותכין אותו וגבנה בהעמדתה אלא שאח"כ היו מניחין

אותם אצל גוים בלא שום הכר לפיכך אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא מסתמן של בני אדם אלא מן המומחה אבל שאר מקומות אף של חוצה לארץ בחזקת כשרות הם עד שיחשדו וגדולי המחברים כתבו שכל חוצה לארץ כסוריא ואין הדברים נראין:

דברים שאין החשוד פושע בעיני עצמו כדמאי מותר להפקיד אצלו בלא שום חותם כמו שיראה במסכת דמאי שהמוליך חיטיו לטחון אצל עם הארץ הרי הם בחזקתן למעשרות ולשביעית וכן המפקיד פירות אצל עם הארץ וכבר רמזנוה במסכת חולין פרק ראשון אע"כ מתכוונת לתקן כמו שבארנו שם וכן הגאונים מסכימים בדורות הללו בגבנת הגוים:

הניח נכרי בחנותו ויש שם דברים שיש בחליפיהם אסור תורה ביוצא ונכנס מותר ואפילו הלך לבית המרחץ או לבית הכנסת אם לא הודיעו שהוא מפליג וכבר בארנו מענינים אלו למעלה:

המשנה השמינית והכונה לבאר בה דברים שלהם שמותרין לנו אף באכילה אע"פ שהיו הדברים מראים קצת חששות ואמר על זה ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו והדבש והדבדניות אע"פ שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה והכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית שאינה טרופה וציר שיש בה דגה ועלה של חלתית וזיתי גלוסקא המגולגלין ר' יוסי אומר השלחין אסורין וחגבים הבאים מן הסלילה אסורין ומן ההפסק מותרין וכן לתרומה אמר הר"ם ואפי' יהיה ישראל רחוק מן הגוי ויהיה הישראל יושב אבל כשהוא עומד רואה הגוי מאי זה בהמה חולב אותו החלב ומותר ואע"פ שהוא יושב ולא ראהו כשהוא חולב לפי שהגוי מתירא שיעמוד ויראהו כשהוא חולב מן הבהמה הטמאה ובאלו ר"ל בכאן באמרו רואהו שהוא מצוי עמו שהוא יכול לראותו בשעה שחולב והדבדניות אותן החתכות שרודין מן הכוורת שבהן הדברים ואע"פ שהן נוטפות לחות לא יאמר שמא הזיל עליהם יין עם אותה לחות לא תכשיר ואע"פ שהדבש מכשיר מכללי השבעה משקין כמו שזכרנו וכמו שנבאר במקומו במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל לא משקה עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו ובתוספתא מסכת טהרות דבש הזב מכוורת הדבורים מטמא טומאת משקין חשב עליהן לאוכלין מטמא טומאת אוכלין וזה לפי שלא יתיחד המשקה בעצמו עד שמתיכין אותו בכונה ומפנין אותו מן הדונג ודע זה וטרית שאינה טרופה אינו רוצה לומר שהדג נשאר כמות שהוא שזה מבואר הוא אבל ר"ל כי אע"פ שהוא כתושה כשאינה טרופה בתכלית היא מותרת וזהו שישאר ראש הדג ושדרתו נראים עד שנודע מאותה צורה שהוא דג טהור ואמרו עלה של חלתית ואפילו שנדבק בה קורט

חלתית ר' יוסי אומר השלחין אסורין אומר כשהיו הזיתים השרוים במים נתרכך עד שכשתקח זית אחד מהם תקח אותו מבלי הגרעין שלו ויפול (הנויה) [הנה] הוא אסור וזהו פירוש השלחין כאלו אמר השולחין כמו רוכב ורכוב וטעם זה לדעתו לפי שהוא אומר שהיין השליכו עליהם ולפיכך נתרכך בשרם ונאסרו החגבים מן הסל כשהמוכר משים אותם לפניו לפי שהיה מנהגם לזרוק עליהם יין פעם אחר פעם כדי שלא יתיבשו ויכסם אבק ואם הוא מוכר מן האוצר או ממקום כנוסם מותר לפי שאין צד לאסרם ואמרו וכן לתרומה ר"ל וכן בכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין כל מה שהוא בסל שלפניו שהוציאו למכרו הוא אסור ואין ראוי לקחתו ממנו ואשר יהיה אצלו באוצר מותר לפי שהוא מתירא שידעו זה בני אדם ויאמרו שהכל הוא תרומה שמוכר לשם חולין והוא מסכן במעט ואומר שהוא חולין ולא יסכן המרובה שירא שמא יודע רמאותו ויפסיד הכל ואין הלכה כר' יוסי:

אמר המאירי אלו דברים של גוים מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו ואפילו היה דבר טמא בעדרו ואפילו לא היה רואהו לגמרי אלא שהיה יושב בצד העדר הואיל ומ"מ אפשר לו לראותו אם יעמוד כמו שבארנו במשנה שלפניה:

והדבש אע"פ שהתערובת מצויה בו מ"מ תערובת יין ודבר טמא מסריחה ואינו עשוי לקלקל את שלו ואם משום בשולי גוים שמבשלין אותה במים חמים כשבוררין אותה מן השעוה הרי נאכל כמות שהוא חי ואי משום געולי גוים הרי נותן טעם לפגם הוא שמא תחוש לבת יומה כבר פי' חכמי הצרפתים שסתם כליהם אינם בני יומן ולגדולי המפרשים שחולקין בזו אתה מפרש שאפילו פליטת בן יומו פוגם בדבש ולדעתנו אתה מפרש בה שאע"פ שסתם כליהם אינם בני יומן דוקא בתבשילים הרגילים אבל דבש וכיוצא בו אין הרגילות לבשלה בקדרות שמבשלין בהם בכל יום אדרבה מטהרין ומנקין אותם על הדרך שבארנו:

והדבדניות ר"ל אשכולות של ענבים ואע"פ שמנטפות והיה לנו לחוש שמא נתנו בכלי של יין נסך וטיפין אלו של יין נסך הן אין חוששין אלא שאומרים נטיפתם מתוכם היא באה ואין בהם משום הכשר משקה לענין טומאה שהרי אין משקה זה לרצונו הואיל ולצורך אכילה הם:

והכבשים שאין דרכם לתת לתוכם יין או חומץ שאין הכבוש כמבושל לאסרו משום בשולי גוים כמו שהתבאר:

וטרית שאינה טרופה אע"פ שהם דגים דקים והיה ראוי לגזור משום חילק והם הדקים כל כך שלא העלו סנפיר וקשקשת הואיל ואלו מ"מ ניכרין הם אם יש ביניהם טמאים אם לאו אין גוזרין עליהם:

וציר שיש בה דגה והיא אותה כלכית שהזכרנו במשנה ראשונה והיא מעידה עלינו שציר זה היא של דגים טהורים:

ועלה של חלתית מפני שאין דרך לפסקו בסכין ומפרש בגמ' שאפילו נתערבו שם קרטים מותרין אף הקרטים אין הדברים אלא שעם פסיקת העלים נשמטו קצת קרטים ונתערבו עמהם:

וזיתי גלוסקא המגולגלים והם זיתים שהגוים כובשין אותם בכלי עגול לרככם ולאכלם עם מליחותם ועוצרין אותם שם עד שנעשים כעין גלוסקא ואע"פ שהם רפים הרבה אין חוששין שמא זילף עליהם יין ר' יוסי אומר השלוחין אסורין פירוש מפני שהם רפויין כך שבשעה שאדם אוחז בהם גרעינה שבתוכן נשמטת ומשתלחת מהם שכל כיוצא באלו חוששין שמא מחמת זלוף יין הוא ואין הלכה כר' יוסי אלא מחמת שמנן הוא ובין כך ובין כך מותרין וכל שכן בזמנים הללו שהדבר ידוע שאין מערבין בהם יין ומטעם מליחה בכלי האסור אין כאן שהטעם פוגמן ולא עוד אלא שאין מליחה מפלטת את הבלוע בכלי כמו שביארנו במסכת חולין:

חגבים של גוים הבאים בסמני טהרה והם כבושים או מלוחים אם מן הסלילה ר"ל סל קטן שהוא מעמידו בפתח חנותו אסורין מפני שמזלף עליהם יין להטעות העם הלוקחים שיהו סבורים שלחותם בא מצד שומן אבל מן ההפתק והוא מקום כנוס חגבים מלוחים ושאר מאכלים או מן האוצר והוא מקום שמכנסין לשם כל מיני סחורה מותר שאין מזלפין שם יין מפני שהוא מקלקלם ומ"מ אם היו שלוקים אסורין משום בשולי גוים וכן בתרומה וכו' פירוש וכן כהן החשוד למכור תרומה בחזקת חולין ממה שלפניו אסור אבל אם הוציא מן הספינה או מן האוצר או מן ההפתק מותר מתירא הוא שמא יודע לחכמים ויפסידו לו כל סחורתו ומ"מ מה שלפניו בכל מה שיש בו זיקת תרומה אפילו על ידי תערובת אסור והוא שאמרו במקום אחר שאפילו קרבי דגים אין לוקחין מהם מפני שנותנין בהם שמן:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא אלא שלענין ציר שיש בה דגה לא נשלם ביאורה מכל וכל במשנה ודברים שנכנסו תחת משנה זו להשלמת ביאורה עם שאר דברים שנתגלגלו בה אלו הם:

הבוצר ענבים למכור לשוק או לאכלם בביתו או ליבשם ויצא משקה מהם לא הוכשרו כמו שביארנו במשנה הא אם היה בוצר לגת הוכשרו שהרי נוח לו בכך ולכך הביאם ולא סוף דבר בקופות מזופפות שהיין נשאר לשם אלא אף בשאינן מזופפות אע"פ שהיין הולך לאבוד הוכשרו גזרה שמא יבצרנו בקפות מזופפות וכבר ביארנוה בראשון של שבת וצרפנו בה טעמים אחרים שהוזכרו שם:

דף מ.

ציר זה שהתר שלו תלוי בשיש שם כלכית פירושו בשאינו נכר מאיזה דגים הוא בא כגון שהוסרו הדגים מן החביות וכל כיוצא בזה אם נמצא שם כלכית מותר ואם לאו אסור הא כל שיש שם דגים הציר נגרר אחר הדגים על הדרך שיתבאר:

כלכית זה שהוא מכשיר את הציר פעמים באחד ופעמים בשנים כיצד היתה חבית זו פתוחה אין מתירין אלא בשנים מפני שאפשר שלא נוצר לשם אלא שנפל לשם ממקום אחר ואם היא סתומה כלכית אחת מכשרת ויש אומרים בהפך ואין הדברים נראין:

היה ציר זה בחביות הרבה ולא נמצא העד אלא באחת אם סתומות הם או שהיו כלם פתוחות וזו שבה הכלבית סתומה אין זו מכשרת האחרות ואפילו היו שם שתים ואם כלן פתוחות ונמצאו בזו שתים כלם מותרות ואם יש שם פתוחות וסתומות כל שזו שבה הכלכית פתוחה מכשרת כל הפתוחות שכל הפתוחות כמעורבות הן:

היה בציר זה דגים אם יש שם אפילו חתכה אחת ויש בה קשקשים מותר חתכה זו ככלכית היא ואע"פ שיש לחוש שמא נתערב שם דג טמא הואיל וציר דגים טמאים זיעה בעלמא הוא ואינו אסור מן התורה אלא דרך אסמכתא הקלו בה וסמכו בזה מפני שאין הדבר מצוי למלוח דג טמא עם דג טהור שאין מליחתם שוה ואם היו עמה חתכות שאין בהם קשקשים אסור מחשש שמא אותן החתכות של דג טמא שאין סומכין בדגים עצמם להתיר חתכה אחת בשביל אחרת כמו שיתבאר ואם היו חתכות שאין בהם קשקשים מתאימות עם אותה חתכה שיש בה קשקשים עד שהדבר ברור שהכל מדג אחד הכל מותר:

כל מה שביארנו הוא להתר ציר הא להתר דגים עצמם יראה משטת סוגיא זו לפי מה שפרשו בה גדולי הרבנים שיש סימן אחר בדגים חוץ מקשקשת והוא שדגים טמאין ראשן חד ואין להם חוט השדרה והטהורים ראשן כד ויש להן חוט השדרה ושאין הטמא דומה לטהור מעולם אלא שיש מן הטהורים שהם דומים לטמאים ולא הוצרכנו לדעת זה לקשקשת אלא להתיר טהורים הדומים לטמאים והוא כשהקשו להם במה שאמרו

שסימן טרית שאינה טרופה בראש ושדרה ממה שידוע שסמניהם בסנפיר וקשקשת תירצו ההיא באדא ופלמידא דדמו רישיהו לטמאים ואין בהם סימן ראש ושדרה והוצרכנו בה לקשקשת ונמצא לדעת זה שלא הוצרכנו לסמני תורה אלא מצד אותם הדומים לטמאים הא כל שבא ראשו ושדרו בסימן טהרה מותר אע"פ שלא נמצא בו קשקשת בידוע שהיתה להם ונשרו ודבר זה לא מצאנוהו לשום פוסק ולשום מחבר דרך פסק להתיר דגים בלא סימן קשקשת ועוד שהרי החוש מעיד לנו שזה אינו וכמה טמאים יש בראשן כד ובשדרא וכמה טהורים בראשם חד ובלא הכר חוט השדרה ומתוך כך פי' גדולי המפרשים ראשו או שדרו ושיכיר באחד מהם שהוא דג פלוני טהור ולרב הונא דוקא שיכיר כן בשניהם כדי להרחיק מן הטעות ואין נראה לי שאם כן מה הקשה לו ממשנת סנפיר וקשקשת והלא הסימנין לא נאמרו אלא למי שאינו מכיר ומאחר שזה מכיר מה קושיא מסנפיר וקשקשת ועוד מה מקום לתשובת באדא ופלמודא והרי אחר שמכירים אין צריך בה לסימן ומ"מ נראה לי לישבה שהוא מקשה ממתניתין דקא אמר ובדגים כל שאינו מכיר סמניו בסנפיר וקשקשת וודאי כל שאינו שלם אין כאן הכר גמור לסמוך עליה שלא בסמני תורה ותירץ לו ההיא וכו' ולאו למימרא דעיקר מתניתין משום הנהו דדמי לטמאים עד שאותם שאין דומים לטמאים יהו נתרים בראש ושדרא אלא הכי קאמר זה שאתה אומר שכל שאינו שלם אין בו התר גמור עד שאתה מצריך לעקרי הסימנין אף אני מודה לך באדא ופלמודא שאין הכר ראש ושדרה שלהם מברר שהן אדא ופלמודא מפני שראשן ושדרתן דומים לקצת דגים פרטיים שהם טמאים ולא לומר לכלל דגים טמאים שלעולם אין ראש ושדרה סימן בין טמאים לטהורים אלא על קצת דגים טמאים והילכך באלו אין לסמוך על הכרו וצריך לעקר הסמנין אבל שאר דגים כל שמכיר בראשו ושדרו שהוא דג פלוני טהור הכר גמור הוא ולא שנפרש שיכיר בראשו ושדרו שהוא טהור שאין זה סימן טהרה לדגים אלא שיכיר דג פלוני וטהור כך העלו בה שצריך מיהא ראשו ושדרו נכר והרי שנתישבה השמועה יפה ונמצא שאין הטרית שאינה טרופה מותרת אא"כ ראשה ושדרה נכר ולא סוף דבר של מקצתן אלא של כל אחת ואחת ולעולם אין סומכין להתיר כלן מפני מקצתן לא בדג קטן ולא בדג גדול אלא בחתכה אחת של דג קטן שימצא בה קשקשת ושיהו שאר החתכות מתאימות עמה ואם לא היו מתאימות את שנמצא בה מותר והאחרות אסורות ואין לאסור את שנמצא בה מצד מליחתה עם האחרות הואיל והאחרות בספק ואין הדבר מצוי למלוח טמאים עם טהורים די לנו שנאסור את שלא נמצא בהם קשקשת:

ולענין ביאור כתבוה גם כן גדולי המפרשים בדרך אחרת והוא שלא נאמר ראשו אלא לענין סנפיר ושדרו אלא לקשקשת ואע"פ שהקשקשת מספקת כמו שבארנו במסכת חולין מתוך הסוגיא עוסקת בדקים וחתוכת החמירו בהם וא"ת א"כ מה הקשו מן המשנה של סנפיר וקשקשת והלא אף הם מכח סנפיר וקשקשת באו לא הקשו אלא לרב נחמן דסגי ליה בראשו לחוד ובראשו ליכא קשקשת ובמחילה מהם אין הדברים כלום שאם מטעם קשקשת באו והראש אין בו קשקשת היאך טעה בה רב נחמן ועוד שאחר שאתה אומר שיש בו סנפיר ודאי יש בו קשקשת בטהורים שהרי אחד מן המקומות שהקשקשת צריכה להיות שם הוא תחת הסנפיר כמו שביארנו במסכת חולין ולמה הוקשה ועוד למה העלו בה ראש ושדרה והרי שדרה כל שיש בה קשקשת אין אחריה כלום אלא עיקר הדברים כפירוש ראשון שלהם ועל הצד שישבנוה:

ונראה לי עוד לפרש שראש ושדרה הם סימן גמור ולא לכלל הדגים אלא לאותו מין הנקרא טרית והוא כולל הרבה מינים וכלם בראש כד ושדרה חוץ מאדא ופלמודא שהם ממין הטרית ואין ראשם כד ועליהם אמרו בפרט שבהכר ראש ושדרה דיו ומה שהקשה ממשנת סנפיר וקשקשת הוא כעין מה שיישבנו בפירוש גדולי המפרשים שכל שאינו שלם אין בו הכר גמור וצריך לסמני תורה והשיב שהדבר כן בקצת מיני הטרית והם אדא ופלמודא דדמו רישיהו לטמאים וכל שאינו שלם אין סומכין עליו בהכר ראש ושדרה אבל שאר מיני הטרית אף ראש ושדרה סימן מובהק להם ואין צריכין קשקשת הא כלל מיני הדגים ודאי אין ראש ושדרה סימן להם ואנו צריכים בהם לידיעה שהוא טהור ומסורת או לסמני תורה שעיקרם קשקשת והדברים נראים ומתקבלים עלי:

דג טהור מליח שנמצא ביד גוי הרבה פעמים כתבנו דברים בזה הפרק לפי תמנו שהם מראים שהוא מותר וכן מסכימים רוב מפרשים שאם משום מליחת גוי הרי אין במליחה משום בשול כמו שהתבאר וכן אין חוששין שמא נמלחו עם הטמאים ומהו הטעם שאין חוששין בכך אם תאמר מפני שטמא בטהור פוגם הרי בפרק כל הבשר קי"ג א' כתבנו שכל הטמא מליח אסור שהמלח מפליטו וחברו בולע ואין מתירין משום פגם ואם מפני שאין מחזיקין איסור כל שהוא מצוי או שנולד שם ריעות מחזיקים אלא הסכימו הגאונים בטעם זה מפני שאין הטהורים נמלחים יפה עם הטמאים שהטהורים צריכים למליחה מרובה יותר מן הטמאים וכן רוב הארצות נוהגים בהם התר ויש נוהגים איסור אלא בשלשה מינים כמו שבארנו בפרק כל הבשר והדברים נראין להתיר את כלם הואיל ואיסור ציר אינו אלא מדברי סופרים ושהוא ספק אם נמלח אם לאו ושהדבר מוכיח שלא נמלח הואיל ואין מליחתם שוה יראה שהכל מותר:

סימני קרבי דגים ודין עובריהם ר"ל ביציהם הן בגוי הן בישראל חשוד וסימני ביצים ודיניהם כבר בארנו הכל במסכת חולין פרק אלו טרפות וזהו כלל מה שכתבנו שם אע"פ ששם הארכנו יותר לוקחים ביצים מן הגוים בכל מקום ואין חוששין שהם מנבלות וטרפות ומ"מ יש לחוש שמא של עוף טמא הם וכיצד עושין הדבר ידוע שכל הטהורים עגולים כעגולה של כדור מצדיהם אלא שהוא משוכה בארך וראשן אחד חד וראשן אחד כד וכן חלבון שלהם מבחוץ וחלמון מבפנים וכל שאינן בדרך זה טמא ומ"מ אף באלו צריך שיאמר לו מעוף פלוני הם וטהורים הם אבל מן הסתם אין לוקחין אף בסמנין אלו אלא מן המומחה ר"ל ישראל בקי או מוחזק בכשרות אע"פ שכל הטהורים על תכונה זו יש בטמאים שדומים לאלו ואפילו אמר טהורים הם בסתם או שאמר מעוף פלוני והיה ישראל יודע עליו שהוא טהור אין לוקחין עד שיאמר מעוף פלוני הם וטהור או שיאמר של עוף פלוני ושיהא עוף הרגיל ומצוי תמיד וכן כתבו הגאונים ומנהג פשוט עכשו שלא להזהר מזה כלל ולוקחין אותם בלא שום תנאי שאין ביצים טמאות נמכרות אצלינו ואין אדם רגיל בהם כלל:

אחר שכל הטהורים אינם אלא בתכונה זו אכל מביצה ששני ראשיה כדין או ששני ראשיה חדין או שחלמון מבחוץ לוקה ומתרין עליו משום שרץ העוף היו חלמון וחלבון מעורבין זה בזה בידוע שהיא ביצת השרץ ואין לספק בה אלא בשל נחש ואם נוצר אפרוח בתוכה ונקבה ונגע בה הרי הוא ספק טומאת השרץ ואם אכלה על צד זה לוקה בכזית ומתרין עליו משום שרץ הארץ:

היו הביצים מבושלות וחתוכות נאמן הגוי עדין לומר של פלוני הם הואיל והוא רואה עדין חלבון מבחוץ ואם היו טרופות בקערה אינו נאמן עוד עליהם:

ביצי טרפה ונבלה אין מוכרין אותם לגוים שמא יחזור וימכרם לישראל כיצד הוא עושה טורפן בקערה ומוכרן ואין לחוש שמא יחזור וימכרם לישראל שהרי אמרו אין לוקחים ביצים טרופות מן הגוים:

פי' חכמי הצרפתים שגוים שלשו פת בביצים או שטחו פניו בביצים לוקחים מהם במקום שנהגו לאכול פת של גוים ואין לחוש לטיחת הביצה שרוב הבצים טהורים וכשרים:

אפרוח שלא יצא לאויר העולם ועדין הוא בתוך הביצה אסור משום שרץ הארץ ומ"מ אין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים אבל אם יצא לאויר העולם מותר אע"פ שלא נתפתחו עיניו ויש אוסרין וכבר ביארנו ענין זה במסכת יום טוב:

עוף שהוא ספק לנו אם טמא אם טהור אין סומכין על סמני ביצים שלו להתירו שהרי ביצי טמאים שהם על תכונת הטהורים כמו שבארנו:

קרבי דגים סמניהם כסמני ביצים כל הטהורים ראשן אחד כד וראשן אחד חד אבל הטמאים יש מחלקת בין המפרשים יש מי שאומר שכלם שני ראשיהם כדין או חדין ואין בהם דומה לטהור כלל וא"כ נקחין מן הגוים סתם ולא עוד אלא שאף אם נסתפק לנו בדג זה אם טמא אם טהור כגון שאין לו עכשו קשקשת אלא שאנו מסופקים אם היתה לו ונפלה הימנו או אם היה עתיד לגדלה אחר זמן נבדוק בביצה שלו ואם בציו על תכונה זו טהור וכן דעת גדולי המפרשים וחכמי האחרונים מסתפקים בה לדמותם לסמני ביצים מכל וכל כלומר שיש בטמאים דומים לטהורים ואין סומכים על הסמנים ואין ניקחין מן הסתם אלא מן המומחה ר"ל ישראל הבקי ואם לקחן מגוי צריך שיאמר לו של דג פלוני טהור הוא הכל כמו שבארנו בביצים וי"מ מומחה מוחזק בכשרות כמו שבארנו:

נמוחו הקרבים אין נאמן עליהם לא גוי ולא ישראל חשוד שהרי לבו בטוח לשקר ואינו מתירא שמא יתבדה:

דף מ:

לא נמוחו וסמנין מוכיחין עליהם אם אמר של דג פלוני טהור נאמן כמו שבארנו וכל שכן אם אמר אלו דגים ואלו קרביהם וי"מ שלא הותר בדג פלוני טהור שאין הדבר בא לידי ברור כביצת העוף עד שיאמר אלו דגים ואלו קרביהם ואיני מודה בכך שלא נאמר אלו דגים ואלו קרביהם אלא מפני שהענין מצוי כן שהרי נמכרין במקולין עם הדגים עצמן הא כל שאמר של דג פלוני וטהור נאמן:

אמר קרבים אלו של דג טהור הם ואני הוצאתים מן הדגים ומלחתים וידעתי שטהורים הם ולא הזכיר שם הדג נאמן אפילו הגוי שאינו משקר כל כך וישראל חשוד כגוי בכל ענינים אלו ומגדולי המפרשים חולקים לומר שהגוי והחשוד אין נאמנין באני מלחתים אלא מי שאינו מומחה ואינו חשוד הוא שהקלו לסמוך עליו בכך אבל גוי וחשוד עד שיאמר אלו דגים ואלו קרביה או של דג פלוני וטהור כמו שבארנו:

דברים הללו ראוי לתלמיד חכם שלא לסמוך בבדיקה אא"כ יודע בעצמו שהוא בקי בדבר הרי ביארנו שכל הטהורים ראשן אחד כד וראשן אחד חד ואין בהם דומה לטמאים אעפ"כ הביאו בתלמוד המערב על אחד מחכמיהם שהיה משבח את עצמו בבחינה זו ואחד מחבריו הראה לו ביצי דג טהור ושאלו עליהם ואמר לו טמא והשיבו בנסח זה לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא מפני שסופך לומר על טמא טהור:

כל מה שכתבנו הוא בקרבי דגים אבל עוברי דגים והם הביצים יש מי שאומר שאף הם דיניהם כדין הקרבים והם סוברים שאף קצת הטמאים מטילים ביצים ורוב מפרשים הסכימו להתירם בלא שום סימן אף מן הגוי שאין דג טמא מטיל ביצים לדעתם אלא משריץ ר"ל שהדג עצמו נוצר במיעיו ונמצא שאין ביצת דג אלא בטהורה:

דג טמא הנמצא במעי דג טהור טמא ודג טהור הנמצא במעי דג טמא טהור שלא גדל זה בגוף הטמא אלא שבלעו וכך היא שנויה בספרי בפרשת שמיני:

קפריסין וקפיליטות המבושלים ולפעמים כובשין אותם במכבש ומתקיימין כל שמוכרין לפני החנוני על יד על יד אסורין מפני שמזלף עליהם יין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין וכן הדין ביין של תפוחים וגדולי הפוסקים פי' בקפליטאות שאינן מבושלים אלא כבושים:

ונשלם הפרק תהלה לאל:

כל הצלמים וכו' כונת הפרק להתחיל בענין החלק השלישי בביאור עניני הצלמים וגופי העבודות זרות על איזה צד נאמרו ורוב הפרק יסוב על תשעה ענינים הראשון לבאר בו איזה מן הצלמים נאסר ואיזה אינו נאסר השני באותם האסורות כשנשתברו איזה שבר אסור ואיזה מותר השלישי בשאר צורות שבכלים על איזה צד הותרו ועל איזה צד נאסרו הרביעי באותן שנאסרו מה יעשה מהן החמישי בעבודות זרות האסורות איזה דבר שלהם אסור בהנאה ואיזה מותר בהנאה ואיזה דבר אינו נאסר משום ע"ז הששי על איזה צד אסור לבנות סמוך לע"ז ובית או אבן או אשרה שהוכנו לשם ע"ז על איזה צד אסורה ועל איזה צד מותרת השביעי בטמאת ע"ז ועל איזה צד מטמאה השמיני באיסור האשרה והדברים שצריך להזהר בה ליהנות ממנה וכן אם נתערבה על איזה צד אוסרת את תערובתה התשיעי על איזה צד אדם מבטל ע"ז:

והמשנה הראשונה ממנו תכוין לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר כל הצלמים אסורין מפני שנעבדין פעם אחת בשנה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינו אסור אלא את שמשימין בידו מקל או צפור או כדור רשב"ג אומר אף כל שיש בידו כל דבר אמר הר"ם חושבים בעלי זה המעשה כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל אי זו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותו מעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה ונראים ממנו כחות במציאות בעניני אותה צורה והפעלים המיוחסים לה והם מקטרים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלין אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה וזה מין מכל מיני הצלמים ונקרא בערטלק"ש ובמקום ר' מאיר היה אצלם מין זה מן הצלמים וכבר ידעת שר' מאיר חייש למיעוט ולפיכך גזר על כל הצורות שהם אסורות לפי שמקצתם עשויות

לעבדם פעם בשנה כשהשמש תעלה באותה מעלה וחכמים לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותם לנוי בלבד ואם היה ביד הצורה שום דבר ממה שזכר או ממה שהוסיפו בבריתא והוא חרב ועטרה וטבעת אותה שעה נדע בבירור שנעשית בעשון וקטרת ותפלה וקרבן כמו שהוא מפורסם אצל בעלי מלאכה זו ובלבד שתהא צורה זו על פתח המדינה ואין מחלוקת ביניהם שכל הצורות שבעיירות והארמונים אסורות לפי שנעשו להם בבירור לעבודה לפי שאין אותן מקומות מקום לנוי שנאמר לנוי נעשו ואפילו שאין בידו מאומה והלכה כחכמים:

אמר המאירי כל הצלמים ר"ל פרצופות שבצורת אדם אסורין בהנאה מן הסתם אע"פ שלא נודע שנעבדו או שנעשו לעבודה שהרי ע"ז של נכרי אסורה מיד שנגמרה אע"פ שלא נעבדה ואוסרם ר' מאיר מן הסתם מפני שהן נעבדות פעם אחת בשנה אע"פ שאינן בתוך בתי ע"ז שלהם אלא בשאר מקומות שבעיר והוא שהמנהג עובדי האלילים היה לעשות בכל שנה יום איד קבוע כללי לכל בני העיר לשם האליל שהיו עובדים ובאותו היום אגב גררת האליל הגדול שלהם היו עובדים לכל הפרצופין הנמצאים בתוך בית הע"ז וכן בכל הנמצאות בעיר כשהיו יוצאין מבית ע"ז שלהם לבתיהם אפילו לאותם שלא נעשו לעבודה וזהו שאמר ר' מאיר מפני שנעבדים ואלו לא אמרה אלא לאותם שנעשו לעבודה מה צורך מפני שנעבדין הרי ע"ז של נכרי אסורה מיד אע"פ שאין עובדין כך נראה לי אע"פ שגדולי המפרשים פירשוה דוקא מחשש שתהא נעשית לעבודה ומפני שנעבדין פירושו שדרכן לעבדו פעם אחת בשנה ומתוך כך אף סתמן לעבודת אותו היום נעשו ולדבריהם כל שידוע שלנוי נעשו מותרות ואין חוששין לעבדה אף באותו היום ולפירושנו אף בזו חוששין וכל שעבר עליה אותו היום אסורות לא חילק ר' מאיר בין שאינן אוחזות בידיהן כלום לשאוחזות וחכמים אומרים שכל שאינן בתוך בית ע"ז אין חוששין להם מן הסתם לעבדה ולא שנעבדו אא"כ באחיזת מקל או צפור או כדור שכל שהוא כן ודאי לעבדה נעשו ונעבדים הם אם באותו היום אם בשאר הימים ופי' בגמ' מקל שרודה את כל העולם כלו תחתיו צפור שתופס כל העולם בידו וכן כדור ובתלמוד המערב פי' במקל כגמרא שלנו ובצפור על שם ותמצא כקן ידי לכל העמים כדור שהעולם עשוי ככדור ור"ל שהוא בידו ובגמרא הוסיפו עליהם סיף ועטרה וטבעת ופי' בתלמוד המערב סיף שהורג בה את כל העולם עטרה להתעטר בה טבעת לחתום בה את גזרותיו שכל אלו הוראת שררה בצלמי האלילים הא כל שלא באחיזת דברים אלו אינן נעבדות כלל אלא סתמן לנוי אחר שלא נמצאו בתוך בתי ע"ז ורשב"ג מוסיף על דברי חכמים אף באחיזת כל דבר ושאלו עליו בגמרא אם דוקא בדבר שבדרך כבוד או אף בדבר הבזוי ולא

הוברה אלא נראה לדבריו דוקא בדבר של כבוד ואף בתלמוד המערב כן בהדיא ונסח דבריהם כל שיש בידה דבר של כבוד הסל והסוליס דבר של בזה הוא הנייר והקולמוס דבר של כבוד הוא קלמרין צרכה כלומר צריכה לברר וקלמרין הוא הכלי שנותנין בו הדיו ונסתפק בו אם הוא כבוד או בזוי:

דף מא.

ולענין פסק יש פוסקין כרשב"ג לאסור באחיזת כל דבר שיש בו קצת כבוד ומן הכלל הידוע כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו ואע"פ שאין למדין מן הכללות וכל שכן בכלל זה שנדחה בכמה מקומות ונאמר עליו תרי תנאי ואליבא דר' יוחנן מ"מ הרי רב אשי שהוא בתרא שאל על זה אם דוקא בשל כבוד או אף בשל גנאי כמו שבארנו ואחר ששואל על דבריו נראה שהלכה כמותו ומ"מ רוב פוסקים פסקו כחכמים וכן נראה עיקר ולאסור אף בסיף וטבעת ועטרה ואין צריך לומר עטרה בראש אלא אף ביד שאף זו להתעטר בה והוא שאמרו בגמרא מעיקרא סבור גדיל כלילי בעלמא הוא ולבסוף סבור כעטרה למלך ומ"מ אע"פ שפסקנו כחכמים אין הפסק מבורר עד שתדע מה שנאמר עליה בגמרא והוא ששאלו אי דנעבדין מאי טעמא דרבנן דשרו ולא שאל אי דאין נעבדין מאי טעמא דר' מאיר דאסר שאין הענין אלא שמאחר שר' מאיר אמר בודאי מפני שנעבדין ודאי ברור לו שכך הוא ותירץ רב יצחק בר יוסף שר' מאיר על אנשי מקומו אמר כן שהיו עובדין על הדרך שביארנו וגזר ממקומו על כל המקומות ומפני שהוא חושש למיעוט ואף שבגבנת בית אונייקי לא חשש לאסור בהנאה בשאר מקומות ההיא משום מעוטא דמעוטא הוא שאף בבית אונייקי לא היו עושין כן אלא המעוט וחכמים לא חששו למעוט כלל ואע"פ שהם מודים לר' מאיר לענין מקומו לא גזרו ממקומו לשאר מקומות ולא נהגו בשאר מקומות אלא בשאוחזין בידיהם דבר של כבוד ואף רשב"ג מודה לחכמים שאין חוששין למיעוטא ואע"פ שאמר הוא בעצמו כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל הא כל שלא שהה הוי נפל טעם הדבר מפני שיש שם רוב אחר והוא שכל המתים תוך שלשים יום רובם נפלים הם:

ואח"כ הזכירו בגמ' שתי לשונות אחד אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרוטי של מלכים שנינו והשני אומר אמר רבה בר בר חנה ובעומדין על פתח המדינה ונתבלבלו המפרשים הרבה בפירושם ועיקר הדברים ששניהם באו לפרש דברי ר' מאיר וחכמים בדרך אחרת שלא כרב יצחק שאלו לרב יצחק בכל הצלמים היה ר' מאיר גוזר ממקומו לשאר מקומות ומצד עבודת עצמו ולדבריהם לא חששו מחמת הצלמים עצמן שאף במקומו של ר' מאיר

לא היו עובדין לכל הצלמים שחוץ לע"ז אלא מיעוט אנשי מקומו ולמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן כמו שפרשנו בגבנת בית אונייקי אלו לא היה החשש מצד עצמם אלא מחשש אנדרוטי של מלכים שכל צורה שהיא ידועה שלשם המלך נעשית הכל מודים באיסורה שמתוך חבת המלך עובדין אותה פעם אחת בשנה והוא יום המיתה שבכל שנה וכל הצלמים אסר ר' מאיר מחשש שמא לצורת המלך נעשית ורבנן לא חששו לכך אלא באחיזת דברים שהם מורים שררת מלכות והדבר מוכיח בהם שלשם צורת המלך נעשית והוסיפו עליהם סייף וטבעת ועטרה שמתחלה היו אומרים שלשם איזה ליסטים נעשית לרוב גבורתו ואין זה הוכח לצורת המלך ואין כאן אלא נוי בעלמא ואח"כ גזרו בה וכן בטבעת שמתחלה היו סבורים איסתימא בעלמא הוא ר"ל ממונה על האוצרות וצריך ליתן חותמו ללקחים אח"כ גזרו בה וכן בעטרה תחלה היו סבורים גדיל כלילי בעלמא הוא ולהדור מלאכתו ציירוהו לנוי ואח"כ אמרו שהוראת מלכות היא אע"פ שלא נודע כן בבירור ורבה בר בר חנה בא להוסיף עליו שלא לאסור מחשש מלכות אף באחיזה אא"כ עומדות על פני מדינה הא כל שלא באחיזה אף בפתח מדינה או שלא בפתח מדינה אף באחיזה אין חוששין בה לצורת מלך אא"כ נתברר שכן שכל שנתברר שלשם המלך נעשית אף שלא באחיזה ושלא בפתח מדינה נאסרה אלא שכל מן הסתם לא נאסרה אלא בשניהם וכן פסקו גדולי המחברים וכן עיקר ואף בתלמוד המערב מוכיח שטה זו כדברי רבה והוא שאמרו שם מה נן קיימין אם דבר ברור שהיא של מלכים דברי הכל אסור פירוש וכדעת ר' מאיר אם דבר ברור של שלטניות דברי הכל מותר כלומר לא עביד אלא לנוי ואפילו באחיזה אלא כינן קיימין בסתם לרבנן סתמן של שלטניות אא"כ באחיזה ולר' מאיר סתמן של מלכים אלמא כל שנודע שלשם המלך נעשית אסורה על כל פנים ואפילו בלא אחיזה מה שאין כן לשאר פירושים שבה כמו שכתבנו בפירושינו אלא שזה עקר ותנאים אלו כלם כל שבאו להקל פי' גם כן בגמרא דוקא בכרכים אבל בכפרים כל פרצוף שבהם אסור אף שלא באחיזה שאין בכפרים דבר עשוי לנוי אלא לעבודה וכן הלכה וי"מ לשטה זו שרבה בר בר חנה בא לומר שכשם שחוששין לאנדרוטי באחיזה כך בעמידת פתח מדינה אף בלא אחיזה ובאחת מהם דיה לאיסור ואף זה נראה אלא שגדולי המחברים כתבוה כשטה ראשונה שלא לאסור אלא בשניהם:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה לדעתנו אע"פ שהרבה פוסקים בדרך אחרת ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא בארנוהו:

המשנה השניה המוצא שברי צלמים וכו' כונת המשנה לבאר החלק השני ואמר על זה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני

שכיוצא בהן נעבד אמר הר"ם תבנית יד ורגל אינו יד צלם שנשבר לפי שזהו שברי צלמים אבל מתחלת עשייתו עשה נפרד צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת איזה אבר שנעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו עשאה נפרד או אם נשבר מצורה שלמה:

אמר המאירי המוצא שברי צלמים פירוש צלמים הוא שאין ידוע אם נעבדו אם לאו ואומר עכשו שאם מצא שברים מהם אע"פ שהם אברים שלמים מותרין וקא סלקא דעתין השתא מדין תרי ספקי שמא אף כשהיו שלמים לא נעבדו ואם נעבדו שמא שבר ובטל ודוקא בשאר אברים הא תבנית יד ורגל אסורים שאברים אלו חשובים להם ועושים אותם לפעמים בפני עצמן ואפילו נכר הדבר באלו שהם שברים ומן השלמים באו מ"מ אפשר שדעתו היה לשיירם על הדרך שהיה עושה אותם מתחלה על תכונה זו ומ"מ פי' בגמ' שאפילו תבנית יד ורגל הואיל ומ"מ שברים הם לא נאסרו אלא בעומדין על בסיסן ולא בסיסן ממש ר"ל דף המתוקן להם כמין נסר תחתיהם מתחלת עשייתם כשעושין אותם מתחלה לבדם שהרי שבר הוא אלא שראינו שנתקן להם בסיס אחר שבירתם והדבר מוכיח ששיירו לעבודה שאם נפרש בסיסן ממש העשוי מתחלה כשעושין אותם שלם ביד מיהא מאי בסיס איכא כשעושה אותו שלם וי"מ בה שאוחז בידו איזה דבר של כבוד שהוא אצל יד כעין בסיס ואחרוני הרבנים מפרשים בעומדין על בסיסן לומר שלא נאסרו אלא בשעומדין על כנם ר"ל שהדבר נכר שמתחלה נעשו לכך והרי שבר הא כל שנעשה מתחלה כך ונודע ששבר הוא מותר אפילו עומד על בסיסו וגדולי הרבנים פירשו בסיסן שמצאן בבימוס עצמו ואין נראה כן שאין ליחס בזה שם מציאה:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה אע"פ שבגמרא העמידו משנה זו כר' מאיר ומשום דדייקינן מנה הא צלמים אסורין וסתמא קאמר אף בלא אחיזה ואף בלא פתח מדינה לענין פסק מיהא יש לה מקום אף לרבנן וכגון שבר הבא מצלם האסור כגון של כפרים או שנכר שמצלם שבפתח מדינה ושאוחז צפור בידו באו השברים ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף מא:

אע"פ שלא בא במשנה בביאור זה אלא שברי צלמים שיש בהם שתי ספקות שמא לא נעבדו ואם תמצא לומר נעבדו שמא מיד הגוי נשברו מ"מ אף בשברי ע"ז והוא הצלם שנודע בודאי שנעבד ואין שם אלא ספק אחד שמא גוי שברה ונתבטלה הדין כן הואיל ונשתברה אומדין בוודאי שמיד הגוי נשתברה ובטלה בשבירתו שמן הסתם אינה משתברת מאליה הא כל שנודע שמאליה נשתברה אסורה שמא אינו מבטלה

בלבו אע"פ שרואה שנשברה זו היא שטתנו ולדעתנו שמואל שאמר בסמוך במוצא שברי ע"ז שמותרין אינו חולק עם ר' יוחנן שאמר כאן בנשתברה מאליה שאסורה אלא שמואל אמרה במוצא שברים סתם ודנין בה שמיד הגוי נשתברה ור' יוחנן אמרה בראינו שנשתברה מאליה ואע"פ שהקשו למטה משמועת המוצא שברי צלמים וכו' ודקדק הא שברי ע"ז אסורין ולדברינו הרי אף לר' יוחנן קשיא שאף הוא מתיר בשברי צלמים שתולין בה שהגוי שברה אפשר שלא ר' יוחנן בעצמו אמרה אלא אחר על שטתו והיה המקשה סבור שיהא ר' יוחנן אומר כן אף בשברי ע"ז שנמצאו ומתוך כך הקשה כן ואף המשיב השיבו לפי דעתו שכך היא דרך הסוגיות בהרבה מקומות ומגדולי המפרשים והמחברים חולקים לאסור כל שברי ע"ז עד שיודע בודאי שגוי שברן שמא מאליהם נשברו ולדעתם שמואל חולק עם ר' יוחנן ור' יוחנן אוסר אף בשברים סתם וכן גדולי הדורות מפרשים כן אלא שבמוצא מיהא פוסקים כריש לקיש הואיל ושמואל סובר כמותו ואין הדברים נראין שאין דרכה של ע"ז מן הסתם להשבר מאליה:

כבר ידעת על עמי הארץ שתבואתם צריכה הפרשת מעשר ואינם נאמנים לומר כבר הפרשנו מפני שמצאום מקילים במעשרות והיו מפרישים ממנה תרומת מעשר שיש בו חיוב מיתה אבל לא מעשר עצמו ולא מעשר עני הואיל ומותרים לזרים ותכונת הפרשתו כבר ביארנוה במסכת חולין פרק ראשון וזהו ענין דמאי ומ"מ תלמיד חכם נאמן לעולם ולא עוד אלא שפירותיו מתוקנים מן הסתם ותלמיד שמת והניח פירות אפילו הם בני יומן ר"ל שנתמרחו היום והיה לנו לחוש שלא נתקנו הואיל ונכנסו במגורה הרי הם בחזקת מתוקנים ופי' בתלמוד המערב דוקא במת מתוך הדעת אבל מת בטרוף בני יומן מיהא לא ולי נראה שחולק הוא עם תלמוד שלנו וכל שהכניסן בבית חזקה עליו שתקנן שלא ליכשל בם אנשי ביתו ואפילו מת מתוך טירוף כן הואיל והכניסן בבית:

התבואה אינה חייבת במעשר מן התורה עד שתתמרח ושיראה פני הבית מרחו והכניסו דרך גגות או שהכניסו דרך הפתח ולא נמרח אינו חייב מן התורה במעשר אלא שחכמים גזרו שלא לאכול ממנה אכילת קבע אבל אכילת עראי מותר ואסור להערים בכך אבל לענין אכילת בהמה שכל אכילתה חשובה עראי הואיל ואין דין מעשר לבהמה מן התורה אפילו לתבואה שנזרעה או נקחה לאדם אף הוא רשאי להערים מכאן אמרו מערים אדם על תבואתו ואינה ממרחה אחר דישה אלא מכניסה במוץ שלה שלא תתחייב במעשר ומאכיל לבהמתו וכל שכן אם הכניסה בשובלין וכבר הארכנו בה יותר בחמישי של ברכות:

דף מב.

כבר ידעת שהיולדת טמאה כנדה אחד היולדת ולד חי ואחד היולדת ולד מת ואפילו נפל ואם זכר יושבת שבעה לטומאה ושלשים ושלש לטהרה ולנקבה כפלים לטומאה וכפלים לטהרה והוא שתפיל מארבעים יום ואילך ואם לא הוכר בין זכר לנקבה יושבת ימי טומאה של נקבה ומשלמת לימי טהרה עד סוף ימי טהרה של זכר כמו שיתבאר במקומו הוחזקה מעוברת וילדה ואין ידוע מה ילדה כגון שעברה בנהר והפילה שם או שהפילה בתוך הבור וגררתו חיה חזקה ולד הפילה ויושבת לזכר ולנקבה ואם לא הוחזקה מעוברת הרי זו ספק יולדת ותשב לזכר ולנקבה ולנדה על הדרך שיתבאר במקומו ובתורת כהנים אמרו שאף שפחה כנענית בדרך זה וכמו שאמרו כאן מעשה בשפחתו וכו' ופירשו בה שהשפחה בעצמה הפילה:

כבר בארנו בכמה מקומות שהנפל אע"פ שלא נתקשרו אבריו בגידין מטמא באהל כמת עצמו ומתוך כך בור שהוא ידוע שמטילין בו נפלים המאהיל עליו טמא ואפילו היו חולדה ובורדליס מצויין שם שאין ספק מוציא מידי ודאי:

אשה שהפילה ולא ידעה מה הפילה והשליכה מה שהפילה לבור אחד שאין משליכים בו נפלים הואיל ולא נודע בדבר זה שהפילה אם הוא נאד מלא רוח שאינו מטמא או שמא הוא נפל שמטמא אם חולדה ובורדליס מצויין שם ספקו טהור שהרי יש כאן הרבה ספקות שמא אינו דבר המטמא ואם תמצא לומר שכן שמא חולדה ובורדליס גררוהו ויש פוסקין כן אף בשהפילה נפל בודאי מפני שחזקת חולדה ובורדליס חזקה גדולה היא והוה ליה כודאי:

ע"ז של גוי יש לה בטלה וכל שבטלה גוי קודם שתבא ליד ישראל מותרת בהנאה אבל אם באה ליד ישראל קודם שתתבטל הרי הוא ע"ז של ישראל ואין לה בטלה לעולם וגוי מבטל ע"ז שלו ושל חברו ואפילו לא היה זה המבטל עובד אותה של חברו כגון שזה לפעור וזה למרקילוס וישראל אינו מבטל ע"ז לעולם אף של נכרי ואף ברשות הנכרי ולא מן הדין אלא שמא יגביהנה קודם בטול והרי היא ע"ז ביד ישראל שאין לה בטילא ובטול זה לא סוף דבר קטוע אזן וחוטם וכיוצא בו אלא פיחסה אע"פ שלא חסרה בטלה:

גוי שהביא אבנים מן המרקילוס וחיפה בהם דרכים וטרסיאות הואיל ואין הדבר מזומן להחזירם למקומם בטול הוא ומותרות אבל ישראל שעשה כן אסורות וכן גוי ששיפה את הצלם של ע"ז שלא לצורך הצלם כגון ליפותו ולנאותו אלא לצורך עצמו הרי זו בטלה והיא ושפאיה מותרין שיפה אותה לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרין וישראל שעשה כן אף לצרכו לא הועיל וכן גוי בשל ישראל לא הועיל:

ע"ז שלא נתבטלה ובאה ליד ישראל אסור ליהנות ממנה ומצות עשה לאבדה וכיצד מאבדה שוחק וזורה לרוח ודיו או מטילה לתוך הים בעין שאין חוששין בים הגדול לימצא אח"כ הא בנהרות שמציאתם קרובה אח"כ צריך לפרר ואע"פ שבשוחק וזורה לרוח הקרקע מזדבל בכך אין זה כלום שהרי באשרה עצמה מותר ליטע תחתיה ירקות בין בימות החמה בין בימות הגשמים שמ"מ הקרקע שאינה נאסרת עוזרת בהצמחה וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו מותר בכל מקום וכן שדה שנזדבלה בזבל ע"ז מותר לזרעה ויש חולקין בזו ולמטה יתבאר:

אחר שביארנו ששברי ע"ז מותרין מי שמצא צורת דירקון אע"פ שסתם צורה זו נעשית לע"ז והיה ראשו חתוך מותר שתולין את הדבר שביד גוי נעשה כמו שבארנו:

דף מב:

אשרה שנמצא קן בראשה ובתוכו אפרוחים או ביצים אפרוחין שאין צריכין לאמן כגון שהם מפרחים מותרין אבל הביצים ואפרוחים הצריכין לאמן אסורין מפני שהאשרה כבסיס להם והקן עצמו מותר מפני שמן הסתם עוף מביא העצים ממקום אחר ומ"מ לא יעלה באשרה כדי ליטלו שהרי משתמש בה אלא יתיז בקנה ויפילנו ויהנה בו ואם נודע בקן זה שמעצי אשרה עצמה היה אסור שהרי זה כע"ז שנשתברה מאליה:

אילן של הקדש שנמצא קן בראשו כל הקן עם הביצים או אפרוחים הצריכין לאמן שבו אע"פ שמן הסתם ממקום אחר באו כמו שבארנו באשרה או אפילו נתברר לנו שכן אין נהנין בהם לכתחלה מטעם שכתבנו שההקדש כבסיס להם ומ"מ אם נהנה לא מעל ואפרוחים שאין צריכים לאמם כמו שמפרחים מותרין לכתחלה ואם נודע בודאי על הקן שמעצי אותו אילן עצמו הוא מועלין בו ואפילו היה מגדולין שבאו אחר שהוקדש מפני שיש מעילה בגדולין כמו שיתבאר במקומו ובתלמוד המערב נחלקו על ביצת הקדש שנעשית אפרוח על איזה צד פודין אותה כמו שכתבנו בפרק שני ואם לא פדה יראה שמותר כדין פירות של הקדש שזרען שאם לא פדאן בשעת הזרע בדיעבד מותר הואיל וגוף הזרע כלה כמו שיתבאר במקומו:

המשנה השלישית והכונה לבאר בה ענין החלק השלישי ר"ל צורות שבכלים על איזה צד הותרו ועל איזה צד נאסרו ואמר מצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח רשב"ג אומר שעל המכובדין אסורין ושעל מבוזין מותרין אמר הר"ם צורת חמה ולבנה אין ענינו שימצא עגול ויאמר זהו שמש או קשת מעגול ויאמר זה לבנה אלא שבעלי הצלמים הנקראים טלסאמים הם מיחסים לכוכבים צורות עד שאומרים

צורת שבתאי צורת זקן שחור וצורת נגה צורת נערה יפה בחלי זהב וצורת השמש צורת המלך המעוטר יושב על עגלה וכן מיחסים לכל המזלות והכוכבים צורות הרבה וכן באותן הצורות חולקין מחלוקות הרבה לפי שהם מאמרים כוזבים והכזב שבהם על דבר מהדברים יגדל וירחב בלי ספק ואמר צורת חמה ולבנה ר"ל שימצא הצורה המיוחסת על השמש והצורה המיוחסת אל הלבנה על איזה דעת שיהיה והדרקון צורת גוף שיש לו ציצין וקשקשים הדבק בין סנפירין קשקשי הדג וזאת הצורה אצלם מכובדת לפי שהיו מיחסים אותה לחלק מחלקי הגלגל והגיד לי איש אחד מבעלי מלאכה זו שזו הצורה היא הצורה לתלי הלבנה ונקרא בערבי גוזהר ושהיא נעשית על תבנית כך בשעת כך וכך וכחה כך וכך ושאלתי באיזה ספר זכרו זה לפי שאני לא ראיתי מעולם צורה זאת ואמר כי מלמדו בדה מלבו צורה זאת עם הרבה דברים שמסר לו בסוד וכלים מכובדים הם חלי זהב וכסף ובגדי משי ומה שזולת זה הם כלים מבוזים והלכה כרשב"ג וכר' יוסי:

אמר המאירי המוצא כלים ועליהם צורת חמה או צורת דרקון והוא מין נחש יוליכם לים המלח שזה ודאי לשם ע"ז נעשה רשב"ג אומר שעל המכובדים כגון שירין נזמים וטבעות אסורין ושעל המבוזין כגון יורות וקוקמוסין וכל שמשתמשין בו אפילו היו בו הצורות למעלה מן המים ר"ל למעלה ממקום התשמיש או הבשול כגון שהיה בשפת הכלי מותרין ודאי לא נעשו לעבודה ואף כוסות של כסף העשויים לשתות בהם כדין זה לדעת קצת אלא שיש חולקים:

זהו ביאור המשנה ופסק הדברים לפי סוגיית הגמרא כך הוא:

הצורות חלוקות לשלשה דרכים מזלות ופרצופין וצורות מזלות פירושו כל מה שמגלגל הירח ולמעלה הן במדור העליון כגון מלאך ושרף המצטיירים אצל ההמון בכנפים כעין כרובים הן במדור התחתון כגון גלגלים וכוכבים ומזלות פרצופין פירושו כל דמות בעל חיים שפרצופו גבוה מגופו כגון אדם ובהמה וחיה ועופות צורות פירושו כל דמות בעלי חיים שראשו נמוך כגופו כדגים ונחשים ודרקון ושאר שרצים:

ודיניהם חלוקים לארבעה דרכים הראשון דין המוצאם והשני דין העושה אותם אם לכונת עבודה ואם שלא לכונת עבודה והשלישי בשעשו לו גוים אם במצותו ואם שלא במצותו הרביעי דין הנחתם בטבעת או בשאר תכשיטין:

וצריך שתדע דרך כלל לפי שטתנו שכל במציאה בפרצופין וצורות במבוזה מותר בהנאה אף בבולט ובשוקע מותר בהנאה אף במכובד ולא יצא לאיסור הנאה אלא במכובד ובולט אבל במזל לדעתנו אין בו חלוק בין שוקע לבולט הואיל ובמקומם אינם נראין בולטין ועשייה על ידי עצמו אין לצורות איסור בהם כלל אף בדירקון ומה שאסור בה אסור אף

בשוקע ואף במבוזה ובכל ענין ועשיית גוי במה שעשיית ישראל עצמו אסורה מותרת באיסור פרצוף בשוקע ובחסרון ובאיסור מזל במקום רבים או בשל פרקים או להתלמד וכל שאתה מתירו בשוקע או בחסרון פחיסתו אף על ידי ישראל מתירתו והוא הדין אם חסרו וזהו שאמרו סמי עיניה דדין ואתה יכול לפרשו חסרון עין דהינו חסרה וכן אתה יכול לפרשה בפחיסת צורתו ועיניה פירושו צורתו מלשון בעיניו עמד ושניהם עולים להקל ולעולם אין לדעתנו במזלות התר שקיעה וחסרון או פחיסה אלא מקום רבים או פרקים או להתלמד ואין בפרצוף התר מקום רבים ופרקים ולהתלמד אלא התר חסרון או פחיסה או שקיעה והצורות אין בהם איסור בעשייה כלל אלא במציאה ובהנחה ובדרקון:

ופרטים שבדינים אלו לפי שטתנו כך הם דין מוצא כיצד הרי שמצא כלים והם מכובדים וענין מכובדים הוא כל כלי שאינו עשוי לתשמיש אלא לכבוד כגון שירין נזמים וטבעות ושאר תכשיטין שאינן עשויין להתמיד בתשמישן אלא לעתים רחוקות דרך כבוד ומצא בהם צורת מזלות כל שיש בהם צורת מזל חמה ולבנה אסורין שסתם גוים עובדים לאלו ולעבודה נעשו הא שאר מזלות כגון גלגל שבתאי או צדק וכן כלם מותרין אפילו צורת שרף או מלאך עיקר עבודתם לחמה ולבנה היא ואין בזה הפרש בין שוקע לבולט שהרי של רבן גמליאל לא היה בולט ואעפ"כ היו תמהים על התרו והענין מפני שאין ענין בליטה ראוי לומר בהם כמו שביארנו:

מצא בהם צורת פרצופין בפרצוף אדם אסור כר' יהודה ודאי לעבודה נעשה ואע"פ שאין בידם כלום שלא נאמר דין אחיזה אלא בצלם עצמו ודוקא בבולט ושאר פרצופין מותרין שאין דרכם בכך ויש חולקין להקל בפרצוף אדם אא"כ דמות מיניקה ויונק בידה על שם חוה או צורת שד ומודד תבואה על שם יוסף ויראה לי שמ"מ אע"פ שתחלת עבודתם בכך היתה מ"מ נתפשט מנהגם אח"כ בכל פרצוף שבאדם והכל אסור וכמו שנאמר בבריתא בסתם כל הפרצופות מותרות חוץ מפרצוף אדם:

מצא בהם דמות צורות כל שיש בה צורת דרקון אסורה שזו חשובה להם לעשותה לעבדה והוא שיהא לאותה צורה ציצין בין פרקי צוארו והוא כעין סנפירין שזהו המין החשוב להם לציירו לעבדה הא כל שאר צורות מותרות:

היו כלים אלו מבוזין ועשויים לתשמיש תדיר כגון יורות וקוקמוסין סדינים ומטפחות וכיוצא בהם אף אלו כלם מותרין וכן הדין בצורות שבמטבע וכן כל בגדים הניתנין לכביסה והוא שאמרו בתלמוד המערב כסות דבר של בזיון הוא כהדא ר' חייא הוו ליה קווקין והוה טוב דרומי צרי בגווה ר"ל מצייר שאיל לרבנין אמרין ליה מכיון שהמים צפין על גבה בזיון הוא וכן אמרו שם ביומוי דר' יוחנן ציירין על כותליא ולא מיחו בידן

וגדולי המחברים מנו שיראין בכלל המכובדין ויש לחוש זהו דין מוצא הן ליטלם ממקום שמוצאם הן ליקחם מיד המוכרם שכל שלקח מן הגוי דינו כמוצא לאיסור הנאה ולהתרה ואף להשתמש בהם:

הסכימו הרבה מן המפרשים להחמיר ולומר שלא נאמרו דברים אלו אלא בסתם מקומות שלא נודע מה הם עובדים אבל אם נודע לנו שהם עובדים לצורה אחת אוסרין אף באותה צורה שהם עובדים ואפילו על כלים מבוזים מרוב אדיקותם עושין אותם לכל כליהם כדי ליתן לב עליה אף בשעת תשמיש וכן אתה דן להקל במקום שידוע אף בהמה ואדם ודרקון שאין נעבדין כלל אף על כלים מכובדים מותר שאין עשייתם אלא לנוי ומזו אני סומך להקל בענינים עכשו שכבר בטלה עבודת האלילים ונתחלפו הדתות והרי אף בגוף ע"ז אתה מוצא כן שהרי אין פקפוק בהתר אבנים אפילו נמצאו על צורת מרקילוס בזמנים הללו בתחמין אלו:

אף אלו שנאסרו במוצא דוקא בשהצורה בולטת שכל שהגוי עושהו לעבדה בפרצוף וצורה בולט הוא עושהו כדי לדמותה להם בכל מה שאפשר לו והרי כל הפרצופין והצורות בולטות הם במקומן ומעתה אם היא שוקעת או כל שהיא שוה לכלי ר"ל שמ"מ אינה בולטת אע"פ שאינה שוקעת גם כן מותרת הואיל ומן הסתם עשאה והוא שאמרו בתוספתא טבעת שיש עליה ע"ז בזמן שהיא בולטת אסורה בהנאה אינה בולטת מותרת בהנאה והרי זה ודאי מאחר שבהתר הנאה הוא עוסק ודאי על המוצא נאמרה:

ציורין הנעשין בצבעין יש אומרים שאין נקראים בולטים וכן מעשה רוקם העשוי בבגד באריגתו הא אותם שנעשו בתפירת המשי אם הצורה בגוף המשי בולטת היא ואם הצורה נעשית בחלק שבבגד והיא מוקפת במשי עד שהצורה נשארת עשויה מאליה בבגד שוקע הוא ומותר:

דין עושה כיצד כל שמצייר דמות שמשים שבמרום הן שבמדור העליון כגון מלאך ושרף הן שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות עשייתן אסורה ואפילו לנוי ר"ל שלא לכונת עבודה ואפילו שוקעים ואפילו על כלים המבזים ולדעתנו אפילו להתלמד ואפילו של פרקים ואפילו בפחיסה שלא הותרה עשייה לישראל בשום פנים ולא הוזכרו כל אותם התנאים אלא כשעשאם גוי לצורך ישראל ובמצותו שמותר בתנאים אלו או אף שלם כל שאין בו משום חשד כגון מקום רבים או שוקע ויש חולקים בזו כמו שיתבאר וכל שמגלגל ירח ולמטה הן דומם הן צומח הן בעל חיים הן פרצופין הן צורות כגון הרים וגבעות ימים ונהרות אילנות ובהמות וחיות ועופות ודגים עשייתן שלא לכונת עבודה מותרת אף בבולט ואף במכובדים חוץ משני פרצופין והם צורת ארבע חיות הנזכרות

במרכבה בדפוס אחד או צורת אדם אפילו לבדו הואיל וארבעתם נזכרו על שמו כמו שאמר עליהם דרך כלל ודמות אדם להנה ויש אוסרין באריה ושור אף באחת לבד אם עשאן נקדות נקדות לבד על תכונת אריה ושור שבגלגל המזלות ומ"מ אף על תכונת אדם שבארץ ארבעתם מיהא והענין שהם אוסרים אף אחד אחד בשנעשה בנקדות הוא שהם מקשים הרי אסרנו עשיית כל שלמעלה אף אחד אחד והרי שור ואריה ונשר דמות שלמעלה הם ותירצו שכשהוא עושה אותם כדוגמת מעלה ודאי כך הוא והסימן לזה כשעושה אותם נקדות נקדות אבל כל שעושה אותם דוגמת גופן שלמטה לא נאסר אלא באדם או בארבע כי הדדי שדינן כדמות שמשים שבמרום ומגדולי המחברים מתירין אף בעשייה ואף באדם בשוקע וכבר כתבו עליהם גדולי המגיהים כדברינו ושמא תאמר אם באדם לבד נאסר מה מקום לאסור בארבע חיות כאחד תיפוק לי משום אדם לחודיה מ"מ אתה למד ממנה שאם מצא צורת אדם אסור להשלים בה צורת ארבע חיות או שמא לעבור עליו בשני לאוין וכדומה לזה כתבו בתוספות מאחר שכל כלי שרת נאסרו מלא תעשון אתי כמו שיתבאר מה הוצרכה תורה לומר בקטורת ובשמן ובמתכונתו לא תעשו כמהו ותרצו לעבור עליו בשני לאוין ומ"מ לדעתי קטרת ושמן המשחה אינן בכלל שמשין עשאן לכונת עבודה אע"פ שלא לעצמו ולא לישראל חברו הוא עושה אסור אפילו צלצול קטן או שום צורה בעולם אף בשוקע ואף במבוזין ובכל פנים:

דין אחרים עשו לו במזלות אסור אא"כ שלא יהא במקום חשד או שהוא של פרקים או שעשאן להתלמד והפרצוף באדם אסור אא"כ בפחיסה או חסרון אפילו על ידי ישראל והצורות מותר מכל וכל שהרי אף עשייתן על ידי עצמו מותרת יש אומרים שאותם פרצופין שנאסרה עשייתן אף בלא כונת עבודה שהתרנום במוצא על התנאים שהזכרנו דוקא שעשאה גוי שלא במצות ישראל ואח"כ נזדמן שמצאה או שלקחו הימנו הא כל שעשאה במצותו דינו כעושה וכן דעת גדולי המחברים ומגדולי המפרשים מתירין אף בשעשאה גוי במצותו ואפילו לכתחלה שלא אמרו לדעתם אמירה לגוי שבות אלא לענין שבת ויום טוב וכן לענין בכור שאמרו אסור לומר לגוי צרום אזן בבכור אבל לענין שאר אסורין מותר אלא שלא ישתמש בה הוא אלא בפחיסה או חסרון ויש מתירין אא"כ דרך הנחה ומ"מ מה שכתבו גדולי המפרשים שלא אסרו אמירה לגוי בשאר איסורין אין נראה כן שהרי בבבא מציעא צ' א' שאלו מהו לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה ואע"פ שנשארה בספק מ"מ הולכין בה להחמיר אלא ודאי אין דמיון מזו לשאר איסורין שזו הואיל ועשאה בשקיעה ובחסרון מותרת ולשיטתנו כל שעשאה גוי שלא במצות ישראל אפילו עשאה לצרכו הרי הוא כמוצא ולא הוצרכנו ללמד אלא שעשאה במצותו ולדעתי

לכתחלה אסור אף בשוקע הא בחסרון שהוא כעין בטול או בפחיסה או שלא במקום רבים או של פרקים או להתלמד מותר לכתחלה אף בבולט או שמא לכתחלה מיהא דוקא שלא בבליטה אלא שבמזל מיהא אין בו דין בליטה לדעתנו והרי אמרו אחרים עשו לו ועשו לו במצותו משמע היה הדבר עומד במקום שאין רבים מצויים שם או שהוא של פרקים ושל חליות או שהשתדל בעשייתו כדי להתלמד מותר אף בבולט ויש מי שמתיר כל שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה לעשותו אף הוא עצמו בשוקע וכן היא במדרש השכם ולדעת זה אתה צריך לפרש שאותה של רבן גמליאל בולטת היתה וכן י"מ שבחסרון או בפרקים או להתלמד אף עשיית עצמו מותרת ולא הוזכרו תנאים בגמרא לאחרים עשו לו אלא שיהא מקום שאין בו חשד כגון שוקע או מקום רבים שבאלו עשיית ישראל מיהא אסורה אבל שאר התנאים אף בעשיית ישראל נאמרו ולדעת זה מה שאמרו ואיבעית אימא של פרקים הוא וכן להתלמד עבד פירושו ולא אחרים עשו לו ולדעתנו כלם על עשיית גוי הם סובבים אלא שלהתלמד מיהא נראין דבריהם מדברינו והפחיסה עצמה מיהא פשוט הוא שנעשית אף על ידי ישראל ואין צריך לפרש סמי עיניה דדין שיעשה כן על ידי גוי כמו שחשבו קצת מפרשים וכן יש מתירין עשיית חמה ולבנה כל שאינו מצבע תכלת שהוא כעין הרקיע ומטעם זה סמכו להקל לצורפי נחשת לעשות צורות בכלי כסף וזהב וכן בצורות הספרים שבחכמת התכונה שמותר אף בעשיית עצמו שזהו גוף הלמוד ואינו בכלל עשיית צורה ויראה כן אף בכלים הצריכים לה:

ולענין ביאור מיהא זה שאמרו והא רבן גמליאל יחיד הוה יש להקשות שהרי העמדנוה שאינו בולט וליכא חשדא אף ביחיד וכבר דחקנו לתרצה בפירושנו ומ"מ יש שאין גורסין בה לשון קושיא אלא ואי בעית אימא רבן גמליאל כיון דשכיחי רבים כרבים היא כלומר ולעולם בולטת היתה וכן עיקר ויש חולקין בקצת דברים שכתבנו ומה שכתבתי נראה לי ברור:

דין הנחה כיצד טבעת או שאר כלים העשויים להביאם דרך תכשיט שהיתה עליהם צורת הדברים שנאסרה עשייתם אף בלא כונת עבודה או צורה שנאסרה במציאה אם היה חותמה שוקע מותר להניחה שאין כאן חשש ואסור לחתום בה שהרי בחתימתו עושה צורה ואם היה חותמה בולט אסור להניחה שאם בצורה יש בו חשש עבודה ואם בפרצוף יש בו חשש עשיה וחשש עבודה ומותר לחתום בה שהרי אין בחותם כלום וכל שחותמה בולט אם חסר או פיחס דיו חסרה או פחסה מותרת וכמו שאמרו סמי עיניה דדין וזהו חסרון וי"מ עיניה צורתו כמו עמד בעיניו וזו היא פחיסה:

אע"פ שהפרשנו בין צורה לצורה במציאה ובעשיה בעבודה אינו כן אלא כל שעובד איזה דבר או שעושה דבר לשמו הרי זה חייב ומעשיו נפסדים מעתה השוחט לשם הרים וגבעות וימים ונהרות ומדברות או חמה ולבנה כוכבים ומזלות או לשם מלאכים ושרפים או לשם צלצול קטן שחיטתו פסולה ושחיטתו זבחי מתים ליאסר בהנאה בצדדים ידועים וכבר ביארנום במסכת חולין פרק שני:

דף מג.

בית המקדש וכלים שבו אסור לאדם לעשות כמותן ממש ואפילו עשו לו גוים שתשמישן בעצמו נאסר כלומר לא תשתמשו בדמות שמשי ואם שנה בהם מעט מותר כיצד לא יעשה בית תבנית היכל ר"ל שיהא שוה לו בארך וברוחב ובגובה בלא שום שנוי ולא אכסדרה כתבנית אולם ולא חצר כתבנית עזרה וכן שלחן בתבנית שלחן מנורה בתבנית מנורה וכן כלם אבל אם שינה בהם מעט כגון שעשה מנורה בת חמשת קנים או בת שמנה מותר וכן בכלם הא בת שבעה לא יעשה אף של שאר מיני מתכות אחר שבבית המקדש כשרה בכך כמו שהתבאר במסכת מנחות פרק הקומץ רבה כ"ח ב' ובשל עץ הואיל ומין אחר הוא מותר אף בבת שבעה שהרי אף בבית המקדש כל שאינה של מתכת פסולה כמו שהתבאר שם:

רצה לציירם על גבי כלים מותר הואיל ואין מפורדין כל אחד בעצמו להיותם גוף הכלים עצמן אלא צורות על גבי הכלים ואפילו בבולט וכל שכן צורות קטנות שאינן שוות להן בדמותן:

אחר שכל איסורין אלו יוצאין מלא תעשון אתי יראה שלאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו אלא שגדולי המחברים מחייבין אותו במלקות:

כל העובד ע"ז מבטל ע"ז ואפילו אינה ממין אותה שהוא עובד כמו שבארנו ואם לא רצה לבטלה ואנסו ישראל על זה בטולו בטול והוא שיודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה הא גוי קטן אינו מבטל וגר תושב הואיל ואינו עובד ע"ז אינו מבטלה כמו שיתבאר בפרק אחרון ומ"מ מכיון שזכה בה ישראל אין לה בטול ומתוך כך ישראל שמצאה ישתדל בביטולה קודם שיגביהנה ואפילו מצאה במקום שהבעלים מתיאשים ממנה צריכה בטול ואין אומרים שהיאוש מפקיע ממנה צריך בטול שאע"פ שנתיאש מגופה לא נתיאש מעבודתה סובר הוא אם גוי מוצאה הרי הוא עובדה ואם ישראל הוא הואיל ודמיה יקרים מוכרה לגוי ועובדה:

המציל ממון חברו מן הגייס ומן הנהר ומן הדלקה ומן המפולת ומן הארי ומן הדוב ומן הברדליס ומזוטו של ים ומשלילותו של נהר והמוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשים מהם ודבר זה יתבאר במסכת בבא מציעא בריוח בע"ה:

דף מג:

המשנה הרביעית והכונה בה לבאר בעבודה האסורה מה יעשה ממנה וכבר ידעת שהוא צריך לבערה ממה שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' וכן ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם וגו' אלא שחולקין במשנה זו על איזה צד הוא צריך לעשותו ואמר ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף נעשית זבל ונאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם אמר הר"ם והלכה כר' יוסי:

אמר המאירי שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ר"ל לים הגדול שאין צורך עוד לשחיקה הא בשאר נהרות צריך שחיקה בזרייה ופזור כבשאר מקומות שהרי אם ישליכנו שם בעין ברוב הימים ימצאנו והשיבו לו חכמים על זריה לרוח שלא די לו בכך שהרי מזדבל הקרקע באפרה וכתוב ולא ידבק בידך וגו' אלא שהם מצריכים בהטלה לים על כל פנים ואע"פ שבחמץ אמרו מפרר וזורה לרוח בזו קודם איסורו הוא ומ"מ הלכה כר' יוסי כמו שבארנו למעלה ויש פוסקים לכתחלה כחכמים ומ"מ לפי סוגיית הגמרא אף לחכמים אם השלך אפרה במקום שאינו מגדל צמחים מותר ואע"פ שסתם ע"ז של מתכת הוא ובענין כסוי הדם אמרו ששחיקת כלי מתכות אינה מגדלת צמחים פירשוה בתוספות דוקא בשחיקה שקבץ ממנה ושחט לתוכה אבל כל שמתפזרת על גבי קרקע מגדלת צמחים ויש אומרים שעל ידי שריפה מגדלת צמחים:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ומה שבא עליה בגמרא כך הוא:

דף מד.

כבר ביארנו במסכת חולין פרק כל הבשר קי"ז א' שדם שחיטת קדשים אין בו קרבן מעילה שנאמר לכם נתתיו לכפר על נפשותיכם לכפרה נתתיו ולא למעילה וכן התבאר במסכת יומא ובכלל זה בין דמים חיצונים בין דמים פנימיים ואלו ואלו שיריהן נשפכין על יסוד המזבח החיצון יסוד מערבי לחטאות פנימיות ודרומי לחטאות חיצוניות ויורדין מן היסוד לרצפה דרך נקב קטן ומשם לסלון מים שהיתה בעזרה הנקראת אמה ומתערבין שם ויוצאין משם לנחל קדרון ואע"פ שיצאו מגבול המקדש ושאין בהם קרבן מעילה

לעולם אסור ליהנות מהם בלא דמים ונמכרים לגננים שלשם לזבל ולא אמרו בכאן מועלין בהם אלא לאיסור הנאתם בלא דמים הא אם נהנה לא מעל ר"ל אינו צריך להביא קרבן מעילה ומגדולי המחברים נראה שכתבו שמועלין בהם מפני שנימכרין היו לגננים ודמיהם הקדש ומעילתם משיצא לנחל קדרון ואילך אבל לא קודם לכך:

כל מה שפרשנו בעשיית הצורות הוא בסתם הא כל שנעבד אפילו דלעת אפילו כלי נאסר בהנאה במה דברים אמורים בשהיא של עובד אבל אם השתחוה אחד לדבר של חברו לא אסרו בהנאה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהשתחואה לבד כמו שיתבאר:

דף מד:

המשנה החמישית והכונה לבאר בה שיש דברים שהם של ע"ז שמותר ליהנות מהם והוא שאמר שאל פרובלוס בן פלוסופוס את רבן גמליאל בעכו כשהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמ' לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמ' לו אין משיבין במרחץ לאחר שיצא אמ' לו אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי ואין אומרין תעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אפרודיטי תעשה נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה כלום אתה נכנס לבית ע"ז שלך ערום ובעל קרי ומשתין לפניה וזו עומדת על הביב וכל אדם משתין בפניה ולא נאמר אלהיהם אלא את שנוהגין בו לשום אלוה אסור ואת שאין נוהגין בו שום אלוה מותר אמר הר"ם אפרודיטי שם הכוכב הנקרא נגה וכן נכתב שם נוגה הנקרא בערבי אלזהרא בספרי הצלמים הנקראים בערך שלאסים אפרודיטי והיו באותו המרחץ צורת נגה וזה שאמ' לו אין משיבין במרחץ אמ' לו זה אחר צאתו מן המרחץ והתנצל לו לפי ששתק ולא השיב לו על שאלתו ואמ' לו מה שמנענו מלהשיבך דבר הוא לפי שאין משיבין במרחץ:

אמר המאירי שאל פרובלוס בן פליפוס את רבן גמליאל בעכו כשהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי כתוב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פירוש פרובלוס גוי היה ועובד ע"ז אלא שבא לקנתרו לומר שהיה עובר על דברי תורה ואפרודיטי הוא שם ע"ז ובחצר שלה היה מרחץ זה והיה הצלם נראה לכל הרוחצים והיה רבן גמליאל רוחץ לשם ושאל לו היאך היה נהנה ממרחץ של ע"ז ואמר לו אין משיבין במרחץ מפני שאדם עומד שם ערום וכשיצא אמר לו טעם ברחיצתו והזכיר בהתר זה שלש סבות הראשונה שהמרחץ היה קדום לשם קודם שנבנה שם בית לע"ז ואין כח בע"ז לעשות את של אחרים שלה כדי לאסור עליהם והשניה והיא נמשכת לראשונה והוא שמאחר שהמרחץ קודם אין לומר שהמרחץ הוא נוי לע"ז ר"ל שנעשה

כדי להרבות עובדים לע"ז ר"ל שמתוך שיבאו לרחוץ יתגלגלו לעבוד שאלו כן אע"פ שאין גוף המרחץ אסור בהנאה כמו שיתבאר בגמרא מ"מ אסור לנו לרחוץ לשם מפני שאסור לנו לגרום עבודה ושמא על ידינו באים אחרים לרחוץ ומתגלגלים לעבוד אלא הדבר בהפך שהע"ז נעשית להיות נוי למרחץ שמתוך שיהיו ההמון קופצים לעבוד או לראות הצורות והצלמים יתגלגלו לרחוץ וירבה הריוח מצד המרחץ ונמצא לסבות אלו שאם ע"ז קדמה ונבנה אח"כ מרחץ בתחומה שאסור לרחוץ לשם או שמא אף בשהע"ז קדמה מ"מ כשעשו שם המרחץ עשוהו שם כדי שמתוך רבוי עובדיה יבאו לרחוץ וירבה שכר המרחץ ואח"כ הזכיר טעם אחר שאף בקדימת הע"ז הותר לרחוץ במרחץ שבתחומה ואפילו במקום שהיה המרחץ טפל לע"ז הואיל ואותה ע"ז במקום הנגלה לרוחצים והם נוהגים בפניה מנהג קלון ובזוי שאין עבודתה בכך הרי זו בטלה ואע"פ שאמרו השתין בפניה או רקק לא בטלה סבה זו מפני שאקראי בעלמא הוא דרך כעס אבל כאן שהיא הנהגה תמידית ובזוי שאינו פוסק מותר והוא שאמר את שהוא נוהג בה מנהג אלוה אסור כל שהוא נגרר עמו ועל שמו ואת שאינו נוהג בו וכו' מותר ודיה באיסור גופה מצד עבודתה ואע"פ שפעור נוהגין בו בזיון בהתמדה ואעפ"כ לא הותר סיבת הדבר מפני שזהו דרך עבודה:

זהו ביאור המשנה והלכה היא ועדין צריך בידיעתה תנאים מתבארים מסוגיית הגמרא ואלו הם:

רחיצה זו שהוזכרה במשנה שלא בשכר היה ואין כאן הנאה לכומרים מעתה מה הוצרכנו להתר זה לסבות אלו שהזכרנו והלא אמרו בפירוש ע"ז שיש לה גנה או מרחץ נהנה ממנה שלא בטובת הכומרים ר"ל בצד שלא תגיע להם הנאה ושכר בכך ואין כאן איסור משום נהנה מע"ז שאין הקדש לע"ז איברא כך הוא אלא שרבן גמליאל מתוך חשיבותו שלא בטובה שלו חשובה עליהם כטובה של אחרים והרי אמרו אין נהנין ממנה בטובה והוצרך להיתרות אלו נמצא שכל שאינו מעלה שכר ושאינו חשוב עליהם כשכר מותר אף בלא אותן הסבות שהזכרנו ובשכר אסור אא"כ יש שם אחת מסבות אלו שהזכרנו וי"מ בענין שלא בטובה ענין אחר ומתירין כיוצא בזה בשכר מפני שאין זה כמכס שאסרוהו מפני שהוא מהנה מפני שהמכס הוא ריוח הבא להם מאליו ואין הנותן מקבל הנאה בכך אבל כאן הרי הוא נהנה על מה שהוא מהנה והוא כדרך משא ומתן ומפרשין בטובה כשצריך להחזיק להם טובה על כך הא בשכירות או שלא בידיעת הכומרים מותר ואין דבריהם נראין:

מה שכתבנו שאין הקדש לע"ז כך פירושו שאם אמר כוס זה לע"ז גנה זו לע"ז בית זה לע"ז לא אמר כלום שאין הקדש לע"ז לאיסור הדיוט אפילו בנאו מתחלה לשם כך לא בהזמנה ולא במעשה ואין שום דבר נאסר מצד ע"ז אלא באחד משלשה דרכים או שיהיה הוא עצמו נעבד או שיהא קרב לנעבד וקרקע אין בה משום תקרובת או משמשי הנעבד וכל שאינו משלש אלה נהנין ובלבד שלא בטובת כומרי ע"ז אע"פ שנעשה לנוי ע"ז ולהמשך אחריה המון העם להתגלגל משם לעבוד ומה שאמרו למטה בבית שהעמיד לתוכו ע"ז שאם הוציאה מותר דאלמא כל שהוא בתוכו אסור זהו בבית עצמו שהע"ז לתוכו אבל גינה ומרחץ שסמוכין לה אינן בדין זה יש שואלין מאחר שכן היאך אסרו בפרק ראשון לקיחה מחנויות מעוטרות מצד הנאת הריח שבורד והדס ומ"מ אנו כבר פירשנו לשם שורד והדס זה מן הקרב לפניה הוא אלא שגדולי החכמים שבדורות שלפנינו דנין עליה והלא תקרובת ע"ז אינה נאסרת אא"כ הוא כעין פנים או כעין זביחה כמו שיתבאר ופרשוה בשלקטן על דעת כך שהוא כעין זביחה וכדאיתא ביבמות בסנדל של ע"ז:

מקום שבני אדם עומדין ערומים בבית המרחץ אסור לומר לשם כל דבר מעניני תורה והלכה ואפילו לאמרן בלשון חול הואיל וענין משא ומתן של הוראה היא אם של איסור והתר אם של שאר דברי תורה והלכה והדומה לזה אסור ולא סוף דבר דבור אלא אף הרהור אסור הרי אמרו בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא ודברים של חול כגון משא ומתן של מקח וממכר וכיוצא בו מותר לאמרן לשם אפילו בלשון הקדש ומתוך כך שאלו בגמרא היאך השיבו במרחץ ואין משיבין במרחץ שהרי זה הוראה היא באיסור דבר הלכה בבית המרחץ ונאסר לו שם אף לאמרה בלשון חול ופירש שלאחר שיצא אמר לו כן ויש שמתמיהין והרי לפי המשנה שני מקומות היו באחד אמר לו אין משיבין וכשיצא אמר לו עיקר הטעם אפשר שכשיצא אמר הכל והוא שהתנצל על ששתק לו ושמפני שאין משיבין במרחץ הוצרך לכך ושעכשו אומר לו הטעם וי"מ ששני מקומות היו והוא ששלשה בתים יש בבית המרחץ כמו שהתבאר במסכת שבת י' א' פנימי שהכל עומדין שם ערומים ואסור בו בדברי תורה אף בהרהור ושם שאלו ושתק לו ויצא לבית אמצעי שמקצתם עומדים שם ערומים ומקצתם לבושים ומותר בו להרהר ושם השיבו שאין משיבין בבית המרחץ ואי אפשר לו להשיב ויצא לו לבית ראשון שאין שום אדם עומד שם ערום והשיבו לגמרי והודיעו עיקר הטעם וקצת רבנים למדים מכאן שכל מקום שמותר בהרהור אם נשאל שם על דבר הלכה אומר מותר או אסור שזהו כאמרו אין משיבין במרחץ כלומר אסור להשיב ומותר בכך הואיל ואינו מפרש עיקר הטעם ואין נראה לי שכשהוא אומר מותר או אסור הוראה גמורה הוא וגמר דין וגדולה

מעיקר הטעם וממשא ומתן אלא שמותר לו להתנצל ולומר שאסור לו להשיב אלא שיש לי קצת סעד לדבריהם ממה שאמרו בתלמוד המערב בשלישי של שבת שואלין הלכות מרחץ בבית המרחץ הלכות בית הכסא בבית הכסא כהדא ר' שמעון בן יוחאי על מסחי עם ר' מאיר אמר ליה מהו שנדיח אמר ליה אסור מהו שנקנח אמר ליה אסור ולא כן אמר שמואל לרב מהו לענות אמן במקום המטונף ואמר ליה אסור ואסור דאמרי לך אסור אלמא שלא נאסר לומר אסור אלא בבית המרחץ ר"ל מקום שאסור להרהר וכבר ביארנו מקצת דינין אלו במסכת ברכות ובמסכת מגלה:

דף מה.

המשנה ששית והכונה לבאר בה איזה דבר אינו נאסר משום ע"ז אע"פ שהוא נעבד [והוא שאמר] הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהם אסור שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ר' יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומפני מה אשרה אסורה מפני שיש בה תפישת ידי אדם וכל שיש בה תפישת ידי אדם אסור אמ' ר' עקיבא אני אובין לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאת ועץ רענן דע שיש שם ע"ז אמר הר"ם ר' יוסי סובר שאילן שנטעו לשם אילן ולבסוף עבדו אסור לפי שיש בו תפיסת ידי אדם וחכמים אומרים כי כיון שנטעו והוא לא נתכון בו לעבדו בשעת נטיעתו הוא כמו הר וגבעה ועבודתו אחר שנטעו אין אוסר אותו ור' עקיבא בא והודיענו בעקר שנחקר בו בשביל מקומות ע"ז ואין חולק עם אדם ואין הלכה כר' יוסי:

אמר המאירי הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרות בהנאה הן לזריעה הן לרעיה הן לחצוב אבנים מהם שאין המחובר נאסר שכך דרשו מן המקרא אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אבל מה שעליהם כגון שחיפום בכסף או בזהב אסור וכדכתוב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך אע"פ שדבק עם ההר שמ"מ נויי ע"ז הם וכל שכן פסילים שעליו ר' יוסי אומר אלהיהם על ההרים וכו' ושאלו בגמרא ר' יוסי היינו תנא קמא כלומר דהא תנא קמא נמי אית ליה דרש דעל ההרים אלהיהם והשיב שר' יוסי בא להקל ולהתיר את הצפוי מפני שהוא דורש על ההרים אלהיהם על הפסילים שעל ההר אבל צפוי של הר הרי הוא כהר עצמו ומותר הואיל והוא דבק בהר ולא נאסר אלא פסילים שעליו ומ"מ הלכה כתנא קמא וצפוי הר אינו כהר ושמא תאמר היאך אפשר להתיר גוף הנעבד וליאסר מה שעליו תדע שגוף הנעבד ע"ז גמורה היא לחייב את עובדיה כמו שיתבאר אלא שכח המקרא מפקיעתו מאיסור הנאה והילכך תלוש שעליו

אסור כתלוש של שאר ע"ז אע"פ שנתדבק בו וא"ת אם ההר עצמו נעשה ע"ז היאך אמרו במסכת חולין הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר כלומר שהשוחט לשם ההר אינו זבחי מתים ומתוך כך יש שפרשו שלא נתחייב העובד אלא מפני שכונתו היתה לע"ז אבל אינה ע"ז ואין זה כלום שאם אינה ע"ז לא נתחייב העובד אלא זו של חולין שלא קראוה זבחי מתים מפני שאין זה עובד אלא שוחט לשמו ומן הסתם אינו מקבלו עליו באלוה הא אלו קבלו עליו באלוה בפירוש אף ההר עצמו נעשה זבחי מתים כעובד עצמו וזהו דעת אחרוני הרבנים ועיקר:

מפני מה האשרה אסורה פירוש האילן הנעבד שהרי בשעה שנעבד מחובר הוא והיה לנו להתירו מכל וכל ואתה אוסר מיהא גידולין ופירות הבאים לאחר מיכן שגוף האילן מ"מ מותר הוא כמו שיתבאר והשיב מפני שיש בה תפיסת ידי אדם פירוש שנתחבר בידי אדם ואע"פ שהוא מחובר בשעת עבודה אוסרין מ"מ גדולין ופירות הבאים לאחר מיכן ואמ"ר עקיבא אני אובין לפניך באה הנה מלת אובין על דרך הזרות ורצה בו אבין והוא פועל יוצא לשלישי כענין הבן להלז את המראה ואמר שהוא דורש לפניו ביאור המקרא אחר שאינך דורש בו תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם כשם שדרשנו בהרים והוא שאותו פסוק של הרים לא נאמר בו איסור במקום אחר ומאחר שסמך אלהיהם על ההרים יש ידרוש בו כן ולא בא הכתוב לאסר להרים אלא ליתן להם סימן היכן הם מוצאים עבודות זרות שלהם וכן באשרה הנזכרת באותו פסוק ליתן סימן בא אלא שמ"מ אי אתה רשאי להתירה מכח דרשא זו ר"ל לדרשו כדרשת על ההרים שהרי נאמר איסורה במקום אחר בפסוק אשריהם תשרפון באש ושמא תאמר דוקא בשנטעו מתחלה לכך הרי בא לנו נטעו ולבסוף עבדו מכח מקרא אחר דהיינו ואשריהם תגדעון כמו שהתבאר בגמרא:

דף מה:

זהו ביאור המשנה ולענין אשרה גם כן כך הוא הדין שכל שנטעה לפירות ולבסוף נעבדה אין גוף האילן נאסר ומ"מ גדולין ופירות הבאים לאחר שנעבד אסור וי"מ דוקא אגוז או גרעין שאינו חוזר עוד למה שהיה שאם נטעו משהיה אילן הרי תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי לענין זה כמו שיתבאר למטה בבית שלו שאסרו משום דכתלוש חשבינן ליה הואיל ואבני הבית ועפרן אפשר שחוזרין למה שהיו וכן ביחור אילן שנטעו דמעיקרא אילן והשתא אילן אפילו העיקר אסור יש לדון שאף בנטע יחור ולבסוף עבדו גוף האילן מותר ואינו דומה לבית ולאבניו שבאלו אינן משתרשות אבל יחור שמשתרש וגדל

מתחתיו אינו כתלוש וכן נראה לי עיקר ונטעו מתחילה לכך כלו אסור כמו שיתבאר ויש חולקין לפסוק כחכמים להתיר נטעו ולבסוף עבדו אף בגדולין הבאים לאחר מיכן אא"כ גדעו ופסלו לשם כך כמו שיתבאר למטה אלא שגדולי המחברים ורוב פוסקים פסקו כדברינו ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא יתר על מה שבארנו במשנה אלו הם:
העוקר ע"ז צריך לשרש אחריה מה שנשאר ממנה תחת הקרקע וכשכבשו את הארץ נתחייבו בגדועי ע"ז זו ר"ל כל מה שעל הארץ קודם כבוש ואחר שגדעו כבשו ואחר כבוש חזרו אחריהן לשרוף ולבער אותם גדועין ולשרש אחריהם תחת הקרקע:

דף מו.

עובדי האלילים והאשרות ודומיהם שהיו קורין לע"ז שלהם בשם נאה כדי ליתן חנה על לב שומעיה ראוי לישראל המזכירה לכנות לה שם לגנאי כדי להסיר לב עובדיה מעליה ולהפוך עבודתו לשם ית' היו קורין לה פני מלך קורא לה פני כלב עין כל עין קוץ וכיוצא באלו:
גוי העובד את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ועובדיהן בסייף שהרי כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא בסייף ואם ישראל הוא נידון בסקילה כדינו:
עבד את האילנות או את הזרעים והירקות אם נטעו לכך הם אסורין ועובדיהם נדונין ואם נטעו או נזרעו לשם פירות או לדבר אחר ואח"כ נעבדו גופן מותר וגדולין הבאים לאחר מכן אסורין ועובדיהם נדונין:
אבני הר שנדלדלו והרי הן תלושות והשתחוה גוי להם אע"פ שנדלדלו מאליהן בלא שום תפיסת אדם או בהמה אסורות הואיל ומ"מ תלושות הן ואין צריך לומר בדברים התלושים מעיקרא כגון אבנים וכיוצא בהם ומגדולי המחברים חולקים באבני הר שנדלדלו הואיל ועבדן במקומן:
עבד את הבהמה ובלא מעשה אלא שהשתחוה לה אע"פ שאסורה לגבוה כמו שיתבאר במקומו להדיוט מותר באכילה שאין בעלי חיים נאסרים ודינם לענין זה כמחובר וכל שכן אם לא עבדה אלא שהקצה את הבהמה לכך הן שהקצה לעבודה הן שהקצה לתקרובת הא אם עשה בה מעשה כגון ששחט בה סימן אחד אסורה אם היא שלו כמו שיתבאר:
אע"פ שבארנו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהשתחואה לבד אם גלה ישראל דעתו שנוח לו באותה עבודה נאסרה מעתה ישראל שזקף ביצה או לבינה או שום דבר שלו כדי להשתחוות לה ונמנע ולא השתחוה ובא גוי והשתחוה אסרה והרי היא ע"ז של

ישראל שלא להתבטל לעולם שזהו כעין שליחותו הא אם לא השתחוה לה לא נאסרה בזקיפתה שע"ז של ישראל אינה אסורה עד שתעבד כמו שיתבאר:

דף מו:

אע"פ שבארנו שהמשתחוה להר לא נאסר בהנאה וכל המשתחוה לדבר של חברו דוקא להדיוט אבל לגבוה כל שנעבד בין שלו בין של חברו בין באונס בין ברצון בין במזיד בין בשוגג אסור ולא סוף דבר לקרבן עצמו אלא אף למכשירי קרבן מעתה המשתחוה להר אבניו פסולות למזבח ויש מתירין בשאין ההר שלו שכל שאינו שלו למכשירי קרבן מיהא מותר:

היה לו הר או קרקע ונתנו לזונה באתננה אבניו פסולות למזבח כתלוש עצמו ואע"פ שנתדלדלו האבנים אין זה נקרא שנוי גמור להתירו בשנוי כדין אתנן על הדרך שיתבאר בסמוך הואיל ולא נשתנית צורתן כגון מחטין לקמחין והדומה לזה:

אתנן זונה כל שנשתנה מותר מעתה אין אסור אתנן אלא כשנתן לה דבר שגופו ראוי למזבח כגון בהמה טהורה ויינות וסלתות וכיוצא בזה הא אם נתן לה דמים ולקחה מהם קרבן מותר וכן חטים ועשאתן סולת וכיוצא בזה וכשר לבדק הבית שהרי משתנה ומ"מ להשתמש בו בגופו כגון לעשות ממנו רקועים אסור ופרה אדמה אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית אם נתן פרה אדמה באתננה פסולה חטאת קראה הכתוב:

כבר ידעת על קרבן פסח שהוא נשחט בארבעה עשר אחר תמיד של בין הערבים כמו שהתבאר במקומו חל ארבעה עשר להיות בשבת דוחין את השבת מלפניו ומ"מ יש בו מלאכות שאינן דוחות את השבת הא כיצד שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו ואמוריו דוחין שהרי אי אפשר לעשותם קודם השבת אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן קודם השבת והתבאר במקומו בענין יבלתו שני דברים אחד שאם יכול להעבירה בידו עושה אפילו בשבת אפילו לחה ואם היתה יבשה חותכה בכלי שאין זה חתיכה גמורה והרי היא שבות ואין שבות במקדש וכן צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת שאפשר לעשותן אחר השבת:

כבר ידעת ביום טוב שכל אוכל נפש הותר בו אפילו במלאכה גמורה ושאר דברים אפילו אותם שאין אסורים אלא משום שבות נאסרו וכמו שבארנו במסכת יום טוב ויש מהם שאף מצוה נאסר דבר שאינו אלא משום שבות כגון פקוח הגל לשופר והדומה לזה כמו שהתבאר במקומו:

הזאה אינו דוחה שבת ואף לצורך עשיית הפסח ואע"פ שלא היה אפשר לו לעשותה מערב שבת וכיצד אתה מפרש דבר זה התבאר במקומו בטמא מת שחל שביעי שלו בערב פסח בחול אע"פ שטבל והוזה ושהוא ראוי לאכול קדשים בערב שאין שוחטין עליו ונדחה לפסח שני הואיל ונטמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן ואם נטמא בטמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן שוחטין עליו אחר טבילה והזאה מעתה אינך צריך לומר בטמא מת שטומאתו מאותם שהנזיר מגלח עליהם שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הפסח שאין הזאתו דוחה שבת שהרי אינה מועלת לו אלא אף אם חל שביעי שלו בשבת והוא שלשה עשר בניסן בזמן שמקדשין על פי הראיה אינה דוחה שבת וידחה למחרתו ולא ישחטו עליו וכן אם נטמא בטמאות שאין הנזיר מגלח עליהן וחל שביעי שלו בשבת ערב הפסח אע"פ שהיתה הזאתו מועלת אינה דוחה שבת:

המשתחוה לקמה אם היא תלושה נאסרה אף להדיוט ואפילו נעשית קמח שאין שנוי מועיל בה שכל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמהו ואין לה תקון אלא בשל גוי ובבטולה ואם היא מחוברת נאסרה לגבוה אף לאחר בטול ומ"מ אחר שאינה ע"ז גמורה קמחה מותר למנחות הואיל ונשתנית נשתנית והוא הדין לבהמה שנתפטמה בכרשיני ע"ז שמותרת למזבח:

כל האסורים למזבח ולדותיהם מותרין למזבח ומ"מ יצאו מכלל זה ולד הנעבד והמוקצה והנרבעת ושהמיתה את האדם כמו שהתבאר במסכת תמורה ודוקא בשעברו ואח"כ נפסלו שהולד היה עמה בשעת הפסול אבל נפסלו ולבסוף עברו אף באלו ולדותיהן מותרין ובביצת ע"ז שנעשית אפרוח נחלקו בה בתלמוד המערב כמו שכתבנו בפרק שני ויראה שמותר:

דף מז.

כבר התבאר לנו בסדר מועד במקומו על לולב של ע"ז שבדיעבד יצא בע"ז של גוי אפילו קודם בטול שהמצות לאו ליהנות ניתנו כמו שהתבאר שם בלולב ואתרוג ובשופר ולא נפסלו בדיעבד אלא בע"ז של ישראל שאין לה בטלה ולשריפה עומדת ואין לה שיעור והוא שאמרו באשרה דמשה דכתותי מכתת שיעורה מעתה כל שנאסר להדיוט משום ע"ז בדיעבד לקיום מצוה יצא אם היה ע"ז של גוי ולכתחלה אסור מעתה המשתחווה לדקל אם נטעו מתחלה לכך אם של ישראל הוא לא יצא ואם של גוי כל לגבוה פסול לעולם אף לאחר בטול אבל להדיוט אע"פ שלכתחלה נאסר לו למצוה יצא בדיעבד וכן בנטעו ולבסוף עבדו ובגדוליו הא לכתחלה אסור לא סוף דבר ליאסר לכתחלה למצוה

בזמן שאסור להדיוט אלא אף בזמן שמותר להדיוט כגון משתחוה לדקל שלא נטעו מתחלה לע"ז ושהיה הלולב שם בשעת עבודה שאין בו שום איסור להדיוט לא יטול לולב לכתחלה מאחר שהוא מאוס לקרבן ולמכשיריו אף בדיעבד אף למצוה מאוס מיהא לכתחלה וכן הדין באשרה שנתבטלה אע"פ שהותרה להדיוט לגמרי ואע"פ שבכסוי הדם אמרו כסהו ונתגלה פטור מלכסות וכן אם כסתו הרוח אלא שאם כסתו הרוח וחזר ונתגלה חייב לכסות שאע"פ שנדחית מצות כיסוי בעוד שהכסוי לשם אין דחוי אצל מצות וחזר חיובו למקומו אחר שלא נתכסה בידי אדם מ"מ דוקא לחומרא אבל כל שלקולא יש דיחוי ולהחמיר ואשרה שנתבטלה אסור לכתחלה שהרי אף במחובר שלא היה בו דין ע"ז להדיוט דנין כן ומ"מ למכשירי קרבן וכל שלגבוה אף לאחר בטול פסול אף בדיעבד והוא שהתבאר במקום אחר שאשרה אין מביאין ממנה גזירין לעבדה ויש פוסקין שאין דיחוי אף לקולא וכל שנתבטלה על ידי גוי הלך מיאוסה ומותר לצאת בה להדיוט לכתחלה אלא שלקרבן פסול ואין נראה לי ומ"מ לשטתם הם מפרשים אשרה שנתבטלה מבעיא ליה דאלו במחובר דבעיא דריש לקיש היא פשיטא ליה דמותר לכתחלה:

יש שואלין בלולב של גוי הנאסר להדיוט היאך יוצא בו אף בדיעבד והלא משהגביהו קנאו והרי הוא ע"ז ביד ישראל פירשוה גדולי המפרשים בשאין גוף הלולב ע"ז אלא ממשמשיה ואע"פ שזכה ישראל בלולב הואיל ועיקר ע"ז ביד גוי יש בטילה וכן אתה יכול לפרשה בשלא הגביהו לזכות בו אלא לצאת בו או שבתנו לו הגוי על מנת להחזיר: **במסכת** יבמות ק"ג ב' התבאר שסנדל של ע"ז לא החלוץ ואם חלצה כשרה פירוש שהרי יש לה בטול של תקרובת ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה פסולה שהתקרובת אין לה בטול כמו שיתבאר ושמא תאמר והלא אין קרוי תקרובת אלא בכעין פנים פי' בה בשקצעוה מתחלה לכך שהוא כעין זביחה כמו שביארנו למעלה:

בגדי כהונה אף הם מכשירי קרבן הם לפיכך המשתחוה לבהמה צמרה פסול לבגדי כהונה ואין צבעה נקרא שנוי כדי להתירה שאין זה נקרא שנוי גמור לענין זה כמחטים לקמח וכן קרניה פסולים לחצוצרות ושוקיה לחלילין ובני מעיה לכנורות ושלשתן נאמרו לשיר של קרבן שהיו מנגנים בנבלים וחלילין וכנורות וחצוצרות וצלצל ואע"פ שעיקר שירה המעכבת את הקרבן בפה היא ואין אלו באים אלא לבשם כמו שהתבאר במקומו ולא היו לנו לכללם בכלל מכשירי קרבן אעפ"כ אסור ותכלת ציצית לא יעשה מצמרה לכתחלה ובדיעבד מיהא יצא כמו שביארנו למעלה:

המשתחוה למים שבספל אסורים שלמים הוא משתחוה ולא לבבואה שלו וכן אם תפש מהם בידו והשתחוה ואפילו היו של רבים ותלשם או שתפש מהם בידו נאסרו להדיוט שהרי זכה בהם משנתלשו וכן אם השתחוה לנהר או למעין אם של רבים הם אע"פ שיש לו חלק בהם לא נאסרו אף לגבוה ואם נובעים מתוך שלו נפסלו לנסכים ואין אומרים אותם שהשתחוה להם כבר הלכו להם ואחרות הם שבאו שסתם הדברים לפי הלוך הנהר הם משתחוים הא של רבים מיהא אע"פ שבבעל חיים נאסר אף שאינו שלו לגבוה בזו מיהא מועיל בו זה שהמים הולכים וניגרים שלא ליאסר אלו הבאים אפילו לגבוה הא להדיוט מותרות מפני שהם מחובר:

נתברר לנו שלבבואה שלו השתחוה אף שבכלי הותרו שלא השתחוה למים אלא לצורת דמות שלו:

יש מי ששואל בסוגיא זו על מה שנאמר בענין קרניה לחצוצרות ופרשנוה בחצוצרות של קרבן ובפסול גמור אף בדיעבד כשאר כלי הנגון שהתבאר במקומו שהיו מנגנים בשני נבלים ושני חלילים ובתשע כנורות ובשתי חצוצרות ובצלצל אחד ואין פוחתין משיעור זה ומוסיפין בהם כשיעור מפורש במקומו ומעתה שאלו והלא חצוצרות משל כסף היו ובשאר מיני מתכות פסולה כמו שהתבאר בפרק הקומץ רבה וכן שאותן חצוצרות לא לבסם את הקול היו באות אלא חובת עצמן שהרי בין פרק לפרק היו תוקעין בהם ומה שאלה להם בקרנים ומתוך כך פירשו חכמי הצרפתים שבחצוצרות של ראש השנה נאמרה ולכתחלה כשאר המצות על דרך שאלת לולב ותכלת של ציצית ושמא תאמר א"כ בעייא דריש לקיש והיאך אמר תלת מילי אית לי למבעי תדע שבתוספות אין גורסין בכאן משום דאית לי למבעי תלת מילי עלה אלא משום דאית לי למבעי מילי אחרנייתא עלה וי"מ אותה בשל קרבן וחצוצרות פירושן שופרות וכמו שאמרו אשתני שמיהו מחצוצרתא לשיפורא והענין שאע"פ שהוזכרו כלי הנגון שכתבנו רשאים היו להוסיף עליהם אף במינין אחרים והיו באים שם שופרות לבסם את הקול וכן י"מ חצוצרות ממש ולא אותם שבין פרק לפרק אלא אחרות שהיו באות בשעות הזמר עם שאר כלי הנגון ואותן החצוצרות היו כשרות מכל דבר:

המשנה השביעית והכונה לבאר בה על איזה צד אסור לבנות סמוך לע"ז וטומאת הע"ז היאך הוא דינה ואמר על זה מי שהיה ביתו סמוך לע"ז ונפל אסור לבנותו כיצד יעשה כונס לתוך שלו ארבע אמות ובונה היה שלו ושל ע"ז נדון מחצה על מחצה אבניו ועציו ועפריו מטמאין כשרץ שנא' שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא ר' עקיבא אומ' כנדה שנא' תזרם כמו דוה צא תאמר מה נדה מטמאה במשא אף ע"ז מטמאה במשא אמר

הר"ם אע"פ שהוא כונס לתוך שלו אסור להניח אותו מקום הפנוי לע"ז לפי שהיה מהנה אותה אבל ממלא אותו בדברים מאוסים ויתן שם קוצים וכיוצא בהם ודע שטומאת ע"ז דרבנן ולפיכך הם מקילים בה מכל צד ואומ' שהוא נדמה כשרץ לטמא במגע לא במשא כשרץ ונדמה למת שאינה מטמאה אלא בכזית לא בפחות מזה ואין הלכה כר' עקיבא ואפילו בע"ז עצמה וכל שכן משמשיה:

אמר המאירי מי שהיה ביתו סמוך לע"ז וכותל אחד מפסיק בין ביתו לבית ע"ז ומשתמשין בה שניהם ונפל אותו הכותל אסור לבנותו ומ"מ עד עכשו מותר היה שאנו עסוקים בשכל הכותל לישראל כגון שהיה ביתו בנוי תחלה בארבעה כותליו ובנה הגוי סמוך לו בית לע"ז ר"ל להיות הבית עצמו נעבד ולא בנה שם אלא שלשה כותלים ונסמך על הרביעי בכותל ישראל ועכשו נפל הכותל אסור לבנותו שהרי בונה בית לע"ז אלא כונס ארבע אמות לתוך שלו עם עובי הכותל ובונה וכדי שלא יניח ריוח לע"ז פי' בגמ' שצריך למלאת מקום הריוח בהיזמי והיגי או שיעשנו בית הכסא של תינוקות הא של גדולים לא שהרי לצניעות הם צריכים ושמא תאמר בלילה הרי אף בלילה אמרו איזהו צנוע כל הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום ואע"פ שפרשנוה במקומה שלא במקום ממש שאין צריך להתרחק בלילה כביום אלא כדרך כלומר באותו צניעות בעצמו ולא יקל בו מפני הלילה כמו שביארנו במסכת ברכות מ"מ לצניעות הוא צריך והרי בני ע"ז רואין אותו אף בלילה:

היה הכותל שלו ושל ע"ז כגון שבנאוה שניהם לשם בית ואח"כ עבד הגוי את הבית שלו והשתחוה לו שאע"פ שהוא מחובר הרי לענין ע"ז תלוש ולבסוף חברו הרי הוא כתלוש ידון מחצה על מחצה ואינו כולל ברחוק הארבע אמות אלא חצי עובי הכותל ומ"מ אם לא היה בית זה גופו נעבד אלא שיש בתוכו ע"ז אין מחמירין בו כל כך כמו שיתבאר בסמוך:

דף מז:

אבניו ועציו ועפריו מטמאין כשרץ שאינו מטמא במשא ואין צריך לומר שאסורין בהנאה ופירשו גדולי הרבנים אפילו חלקו של ישראל וגדולי המחברים חולקין בזו בשהוא מכיר חלקו מפני שהם מפרשים נדון מחצה על מחצה שהמחצה שכנגד ישראל מותר והשאר אסור וכן שאם לא נפל יכול ישראל לחפור עד חציה וליטול ומתוך כך הם מפרשים אבניו ועציו ועפריו מטמאין על אותו מחצה של ע"ז הא אם אין ישראל מכיר את שבצדו

הכל מודים באיסורן ומתוך כך אנו מפרשים זו של אבניו ועציו מטמאין על כל הכותל וכגון שאין חלק ישראל נכר:

ר' עקיבא אומר כנדה שהיא מטמאה במשא והלכה כחכמים וכבר ביארנו על שיעור הטומאה שהוא בכזית ופי' בתלמוד המערב דוקא בע"ז שבורה אבל בשלמה אף כל שהוא ומ"מ פירוש שבורה על צד שלא נתבטלה בכך שאם נתבטלה פרחה טומאתה כמו שיתבאר ואף זו יראה כמתנגדת לתלמוד שלנו שהרי אמרו שאינה מטמאה לאיברים וא"כ אפילו בשבר שלא נתבטלה בו אין טומאה באותו השבר כלל ואף בחליות שההדיוט יכול להחזירן וא"כ אתה צריך לפרש בפחות מכזית שאינו מטמא אף בצורה שלימה וכן כתבנוה בפרק רביעי ויש מי שכתב שזו באה לדעת האומר עובדין לשברים שאלמלא כן למה יטמאו והעמידוה בשל ישראל או של גוי והשתחוה לו ישראל שאין לה בטלה וכל זה בשהבית בעצמו נעבד שהיא ע"ז גמורה אבל אינו נעבד אלא שהכניס ע"ז בתוכו מותר הבית בהנאה ואין טומאה באבניו ועציו:

זהו ביאור המשנה ועל הצד שביארנוה הלכה היא ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה השמינית והכונה לבאר בה בבית או אבן או אשרה שהוכנו לע"ז על איזה צד מותרת ועל איזה צד אסורה ואמר על זה שלשה בתים הם בית שבנאו מתחלה לע"ז הרי זה אסור סיידו וכיירו לע"ז וחדש נוטל מה שחדש הכניס לתוכו ע"ז והוציאה הרי זה מותר שלשה אבנים הם אבן שחצבה מתחלה לע"ז הרי זו אסורה סיידה וכיירה לע"ז וחידש נוטל מה שחדש העמיד עליה ע"ז וסלקה הרי זו מותרת שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לע"ז הרי זה אסור גדעו ופסלו לע"ז והחליף נוטל מה שהחליף העמיד תחתיו ע"ז וביטלה הרי זה מותר אמר הר"ם סיוד הלבון שמלבנין בסיד וכיור הפיתוח והציור ואמרו וחדש הראוי בו או שחדש וחליפין נקראין הענפים שצמחו במקום אותם שחתכו והוא מה שאמר והחליף:

אמר המאירי שלשה בתים הם ר"ל שלשה דינין חלוקין הם לענין איסור ע"ז שכל דין מהם חלוק מחברו ועל הדרך שהוזכרו במשנה כל אחד קל משלפניו בית שבנאו מתחלה לע"ז ר"ל להיות הבית עצמו נעבד אסור מיד אם הוא של גוי שעבודה זרה של נכרי אסורה מיד ואיסורו עד שיבטלנו בנתיצת מקצתו או אפילו מיעוטו ואע"פ שבמזבח של ע"ז הצרכנו בפרק רביעי נתיצת רבו ההיא בפגם הבא מאליו אבל כל שבטלו גוי בידים אף במיעוט כן ודין זה שביארנו בבית שבנאו לע"ז הוא הדין בבית שנבנה לדירה והשתחוה לו שתלוש ולבסוף חברו לענין זה כתלוש הוא כמו שיתבאר שאם היה של ישראל אינה

אסורה עד שתעבד ומשנעבדה אין לה בטלה עולמית הא אם לא בנאו לעבוד גופו של בית אלא להעמיד בו ע"ז אין בו אסור עד שיעמיד שאין משמשי ע"ז נאסרין עד שיעבדו ר"ל שישמשו בהם לע"ז בין בנכרי בין בישראל ויחוד אינו אוסר שאין הקדש לע"ז סיידו וכיירו לשם ע"ז ר"ל שהיה הבית בנוי לדירה וטחו בסיד וציירו בציורין לעבוד אותו ציור וכיור וחדש ר"ל אם חדש בה איזה דבר לשם כך נוטל מה שחדש ואפילו ישראל ובית עצמו מותר בלא בטול שהרי לא נאסר גופו של בית אלא הסיוד והכיור ואם בטלו גוי דיו בנטילה מעט מן הסיוד ואם מפני שהבית נעשה בסיס לע"ז בעוד שהסיוד לשם אין משמשין אסורין עד שישמשו לע"ז הנעבדת והרי סיוד זה לא נעבד עדין או שמא אין קרוי משמש אלא מה שמטלטל אם למקום מושב הע"ז אם לכל המשמש לפניה אבל קרקע עולם אין קרוי משמש וי"מ שהוא סייד על דעת לעבוד כל הבית ואעפ"כ לא נאסר כל הבית הואיל ולא עשה מעשה בגוף הבית ומעתה לא יאסר משום משמשין הואיל ולא נעשה לתשמיש אלא לע"ז עצמה ואינו נאסר משום ע"ז עצמה לא יאסר משום משמשי ע"ז אלא שיש חולקין לומר שאם בסייד על דעת לעבוד כל הבית הרי היא כשלפניה לאסור כל הבית וכן כתבוה בתוספות ומטעם שכל שעשה מעשה אף בקרקע עולם נאסר וכמו שאמרו בפרק רביעי אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע לא אסרו חפר בה בורות שיחין ומערות אסרו ומ"מ בפרק נגמר הדין נראה דמתניתין דגדעו ופסלו פירושה לעבוד כל האילן וכדתני עלה גידעו ופסלו מאן קתני לה אי ר' יוסי בר' יהודה עיקר אילן אסור ואם לא כיון לעבוד אלא התוספת למה יאסר כל האילן ואינה הכרח שמשתחוה לקרקע פירושו שהשתחוה לכל הקרקע ועשה בו מעשה אבל גדעו ופסלו בלא השתחואה נאסר ומתוך כך לא נאסר אלא מה שהועילה עשייתו:

העמיד לתוכו ע"ז ר"ל דרך עראי והוציאה אפילו ישראל מותר מיד הואיל ולא נתכון לעבוד את הבית ולא ייחדו להכניסה שם בקבע הא מתורת קבע אסור עד שיבטלנה הגוי ויש אומרים שהוצאת הגוי נקרא בטול הא כל שדרך עראי דיו בהוצאת ישראל ואף זו לא הוצרכה מן הדין שכל לפי שעה אין בו אלא איסור סופרים מגזרת שאר בתי ע"ז ואע"פ שבספרי הביאוה מן המקרא ומדכתוב ואבדתם את שמם מן המקום ההוא כלומר שיוציאה משם אסמכתא בעלמא הוא זו היא שטת גדולי הרבנים וכן הענין בשלש אבנים שאם חצבה מתחלה לעבוד היא גופה נאסרה מיד ויש גורסין לבימוס והוא מושב לע"ז ואיסורו מפני שהם עובדים אף לבימוס והרי הוא כאלו חצבה לעבוד גופה אלא שיש שואלין בה גם כן מאי איריא חצבה הא משזקפה נאסרה שהרי אמרו זקף לבנה להשתחוות לה אסורה ואינה קושיא דההיא זקפה על דעת להשתחוות לה

מיד אבל כל שחצבה לבימוס אין דרכם לעבוד הבימוס עד שיניחו עליו הע"ז שעובדין אותו אגב הע"ז וכן בסיידה וכיירה והעמיד עליה ע"ז הכל כמו שביארנו בבית ובשלש אשרות נטעה מתחלה לעבוד האילן עצמו אסור מיד בשל נכרי וצריכה בטול ובישראל עד שתעבד ומשנעבדו אין לה בטלה גדעו ופסלו י"מ לעבוד את האילן כלו וכשהחליף נוטל מה שהחליף אלא שגדולי הרבנים פרשו גדעו ופסלו על דעת לעבוד את הגדולין לבד העמיד תחתיה ע"ז ונטלה מותר פירוש אפילו נטלה ישראל ואין גורסין וביטלה שלשון זה משמעו בטול גוי וזו אינה צריכה בטול הא בעוד שהיא תחתיה אסור ואע"פ שאינו משתמש בגוף האילן הואיל ועשאו כאשרה הרי הוא כמשתמש בו:

וגדולי המפרשים פירשו משנה זו בדרך אחרת לומר שבית שבנאו מתחלה לשם ע"ז פירושו להעמיד לתוכו ע"ז ולא להיות הוא עצמו נעבד ונאסר מיד ביחוד זה אף קודם הכנסתו כמעכשו נעשה כתוספת ע"ז וכן באבן לבימוס אבל הכניס לתוכו ע"ז הוא שהבית היה בנוי לדירה ואפילו הכניסה בתורת קבע מוציאה אפילו ישראל ומותרת ולא נאסרה מתורת משמשין הואיל וקבועה בארץ ואינו מטלטלה ואינו עושה בה מעשה כלל לתשמיש ע"ז וכן באבן ואין אסורין בהזמנה לבד שאין הקדש לע"ז והכנסת ע"ז אינו קרוי מעשה שלא יעשה מעשה תשמיש בגוף הבית והאבן כשאר משמשין אלא שמ"מ כל שהע"ז לשם נאסרה מתורת בית של ע"ז ובימוס של ע"ז ומ"מ באשרה פירשו הם בעצמם שנטעה מתחלה להיות האילן עצמו נעבד כפירוש גדולי הרבנים ומפני שלא נראה להם לפרשה להעמיד תחתיה ע"ז כבראשונות שאין ראוי לומר בזו שיהא בתוספת שהרי אינה עומדת בגופה של אשרה אלא תחתיה ובהעמיד תחתיה דיו בנטילה כחברותיה ויש להקשות בדבריהם מדבריהם עצמם שהרי הם פי' למעלה במרחץ של אפרודיטי במה שאמרו נהי דאתסורי לא מיתסר נוי מיהא איכא נהי דבאמירה בעלמא לא מיתסר נוי מיהא איכא כלומר כשהכניסו לשם מיהא נעשה לה נוי ותאסר ואף כאן ראוי לומר שכל שהכניס לתוכו ע"ז אע"פ שאינו מעשה נוי מיהא הוי ותאסר ואפשר שהכניסה שלא לכונת ע"ז אלא לגנזה לשם ואין נראה כן ואף מה שפירשו בבית שבנאו ובאבן שחצבה דהוו להו כתוספת ע"ז אינו נראה שאין איסורן אלא משום משמשין ואין אסורין עד שישתמשו בהם והרי בפרק ראשון אמרו בכיפה שמעמידין בה ע"ז שאם בנה שכרו מותר דמשמשין נינהו ואין אסורין עד שיעבדו ומ"מ בתלמוד המערב ראיתי דברים שקצתן מוכיחין כדבריהם וקצתם כדברי גדולי הרבנים והוא שאמרו שם בית שבנאו מתחלה וכו' ר' הילא בשם ר' אלעזר והוא שהכניס לתוכה ע"ז כלומר שבנאו להכניס והכניס על דעתיה דרב שני בתים הם כלומר שאף סופא בהכניס והא תני שלש

כאן לשעה כאן לשהות כלומר רישא שבנאו להעמיד שם ע"ז לכונת השהאה וזו באה כדבריהם וסופה כשהכניסה לשעה הא בקבע אסור וזו באה כדברי גדולי הרבנים אלא שיש לדחוק ולפרשה בדרך אחרת:

זהו ביאור המשנה וכולה על צד שביארנוה הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

בית שהוא בנוי לדירה וקבלו עליו באלוה והשתחוה לו אסור אע"פ שבאותה שעה מחובר הוא תלוש ולבסוף חברו בענין זה כתלוש הוא נחשב והרי הוא כאלו בנאו מתחלה לכך:

סיידה וכיירה האמור במשנתנו הן בבית הן באבן אין הפרש בין סייד וכייר בגופה של בית ואבן כגון בבית בית הלבנים ובאבן שחקק בה וסייד ובין שלא סייד בגופה אלא טח פניה לבד לא לענין איסור ולא לענין בטול ר"ל שאף אם לא סייד בגופה אלא שטח פניה לבד אסור עד שיטול מה שסייד ושאף אם סייד בגופה הותר בנטילתו ואין מדמין אותה לעשאו מתחלה לכך:

דף מח.

וכן גדעו ופסלו לכך האמור באילן אפילו הבריך או הרכיב בגופו של אילן לעבוד חליפיו והחליף אין אומרין נעשה כמי שנטעו מתחלה בכך אלא אף בזו נוטל מה שהחליף והשאר מותר:

אילן הנטוע לפירות והשתחוה לו כבר ביארנו שלא נאסר ומ"מ פי' קצת רבנים דוקא בשנטעו גרעין שאם נטעו אילן הרי הוא בעצמו היה תלוש וכבר בארנו בענין ע"ז שתלוש ולבסוף חברו כתלוש הוא ומ"מ יש חולקין לומר שלא נאמר כן אלא בבית שהם דוממיים ובאבן המונח על גבי קרקע אבל אילן הואיל ומשתרש הרי הוא כמקבל צורה אחרת ואין זה אותו שכבר היה תלוש וכן עיקר כמו שביארנו למעלה ומ"מ אילן הנטוע לפירות והשתחוה לו גדוליו וחליפיו הבאים לאחר מיכן אסורין ואם נטלן הותר השאר ויש חולקים שלא לאסור גדוליו אא"כ בגדעו ופסלו ואין נראה כן שגדעו ופסלו אף בלא השתחואה גדוליו אסורין וגדעו ופסלו אע"פ שלא השתחוה וכן השתחואה אע"פ שלא גדע ולא פסל ולענין ביאור אף הוא היה יכול לתרץ כן בסוגיא אלא שהיה נוח לו להעמיד משנתנו כרבנן ולענין פסק מיהא כל שנטע ולבסוף נעבד גדוליו אסורין כגדע ופסל לשם עבודה אע"פ שלא השתחוה ובהשתחוה אע"פ שלא גדע ופסל ואם גדעו ופסלו על דעת

לעבוד כל האילן אף עיקר האילן אסור הואיל ועשה בו מעשה כעין מה שאמרו בקרקע שאם חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה וזה עיקר הדברים:

המשנה התשיעית והכונה לבאר בה ענין האשרה ומה שצריך להזהר בהנאתה [והוא שאמר] אי זו היא אשירה כל שיש תחתיה ע"ז ר' שמעון אומר כל שעובדים אותה ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל אבנים אמ' להם ר' שמעון בדקו את הגל ובדקוהו ומצאו בו צורה אמ' להם הואיל ולצורה הן עובדין האילן מותר והתיר להם את האילן לא ישב בצלה ואם ישב טהור לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור אמר הר"ם אמר אי זו היא אשרה ר"ל אי זו היא אשרה שנחלקו בה חכמים ור' שמעון לפי שאמר מהאשרות שלשה מינין שתים מינין אין בדינן מחלוקת והשלישית והיא אותה שתחתיה ע"ז אומרים חכמים שהיא אסורה בהנאה כל זמן שע"ז תחתיה וכשמסירין אותה מתחתיה היא מותרת כמו שקדם מדבריהם העמיד תחתיו ע"ז ובטלה הרי זו מותר ור' שמעון אומר אפי' לא בטלה ואע"פ שהיא תחתיו הואיל ולצורה עובדין מותר ואין הלכה כר' שמעון לא ישב בצלה בצל גוף האילן אבל צל ענפיה ועליה מותר לו לשבת שם וזהו שאמרנו אם עבר טמא לפי שיש לומר אי אפשר שאין שם מתקרובת ע"ז וזהו דעת ר' יהודה בן בתירא שאומר מנין לתקרובת ע"ז שהיא מטמאה באהל שנא' ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא לפי שלא נמשלה ע"ז למת אלא לפי שאינה מטמאה בפחות מכזית כמת כמו שבארנו אבל מטמא תקרובת ע"ז במגע ובמשא כנבלה וגוזלת את הרבים שיהיו ענפיה נמשכים על אויר רשות הרבים:

אמר המאירי איזו היא אשרה וכו' שאלו בגמרא והא שלש אשרות תנן כלומר וכל אחת מהן אשרה היא לענין מה שנאמר בה והיאך הוא שואל איזו היא אשרה ומפרש דמשנתנו שלש אשרות הן שתים לדברי הכל והם נטעו מתחלה לכך וגדעו ופסלו שהן גופן נעבדין לפירוש ראשון והשלישית מחלקת ר' שמעון ורבנן והוא שהעמיד בה ע"ז דלרבנן הויא לה נמי אשרה וצריכה בטול ואין נטילתה מועלת אלא שצריכה בטול גמור ולר' שמעון כל שעובדין אותה ר"ל שעובדין האילן עצמו אבל בהעמדת תחתיה אינה אסורה אף בעודה תחתיו ואין הלכה כאחד מהם אלא כל שהיא תחתיו ודאי אסורה ומ"מ לא איסור גמור שיצטרך לבטול אלא דיו בהוצאה ויש מקום עיון ר' שמעון מאי שנא דבאשרה לא מצריך נטילה ובבית מצריך הוצאה וכן באבן מצריך לסלוק אלא שטעם הדבר מפני שבית ואבן תלושים שאע"פ שהבית מחובר תלוש ולבסוף חברו לענין זה כתלוש הוא וכל שלא הוציאה מן הבית או שלא סלקה מן האבן נאסר מדרבנן בעוד שהיא לשם גזרה

אטו נתנה שם לשהות אבל אילן אחר שהושרש מחובר הוא שאע"פ שהיה בו תפיסת ידי אדם השרשתו מוציאתו מידי תלוש ולבסוף חברו שהרי מאליה היא באה ומשום משמשין לא מיתסר אפילו נטעו מתחלה לכך שהרי אין משמשין אסורין עד שיעבדו ר"ל עד שישמשו ואין לגזור אטו העמדה תחתיו קודם שהשריש דהוה ליה כדין תלוש וחברו שזה אינו מצוי ולרבנן כל שהע"ז תחתיו מן הסתם אף לאילן הם עובדין וגוזרין בו משום נטוע מתחלה לכך ובתלמוד המערב שנינו מה נן קיימין אי בריא שעובדים לצורה ולאילן הכל אסור אי בריא שעובדין לצורה ולא לאילן ודאי האילן מותר כינן קיימין בסתם ר' שמעון סתמן לצורה הם עובדין ולא לאילן ורבנין אף לאילן כלומר וכל שישנה לע"ז תחתיה הכל אסור וזהו שהביאו אח"כ מעשה שעשה ר' שמעון כדברי עצמו בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל וצוה להם לבדקו ומצאו צורה תחתיו והתיר להם את האילן ואע"פ שאמר והיו עובדים אותו פירושו שהיה נראה כעובדין אותו אחר שלא היתה הצורה נגלית ואחר שנמצאת התיר האילן שלא היו עובדין אלא הצורה ומשום נוי לא מיתסר שאין נוי אלא בנטוע מתחלה לכך או שמא אין נוי אלא בבית שעמדה שם בכסוי ובצנעה ומ"מ אין הלכה כאחד מהם כמו שבארנו ובגמרא שאלו עוד איזו היא אשרה סתם ושאלה זו לא באה על משנתנו שהרי משנתנו כבר התבאר בה דין האשרות כלם אלא שמשנתנו באשרה ודאית ולפרש את דיניהן אבל זו ששאלו בגמרא פירושו באילן שלא הוברר לנו אם הוא אשרה אם לאו אם יש שם שום סימן כדאי לאסרה אחר שאין אנו רואין שם שום ע"ז ופירש שכל שאנו רואין בה שהכומרים שומרים אותו ואין טועמין מפירותיו או שמצניעין אותם לעשות שכר לשתותו ביום איד הקבוע לאליל שהם עובדין לו הוא סימן לאשרה ואוסרין אותה מן הסתם בהנאה שזהו מעיקרי חוקים שבאשרה הקדומים:

דף מח:

לא ישב בצלה אע"פ שאינו תחתיה ופירושה לכונת הנאה שאלו שלא לכונת הנאה אף לכתחלה אפשר ולא מיכוין מותר וא"ת ואם לסבת הנאה מה בא ללמדנו וכי עד עכשו לא היינו יודעין שהנאתה אסורה שמא היית סבור שלא לאסור אלא הנאת ממש כגון הנאת ממון או הנאת הגוף באכילה ושתיה וסיכה ודומיהן ובא ללמד שאף זו אסורה ואם ישב טהור הואיל ואינו תחתיה ופירשו בגמרא שאפילו בצל צלה לא ישב ומהו צלה ומהו צל צלה פי' בתלמוד המערב כל שאלו נופלות נוגעת בו זהו צלה מכאן ואילך צל צלה ואף בגמרא קראו לצלה צל קומתה ומ"מ בתלמוד המערב אמרו שישיבת צל צלה מותר

וכן פסקוה גדולי המחברים ואף איסור צלה לא מתורת הנאה שהרי הקבר אסור בהנאה וצלו מותר וההיכל אסור בהנאה ורבן יוחנן בן זכאי היה יושב ושונה בצלו של היכל כמו שזכר בתלמוד המערב אלא הרחקה יתרה עשו בה ומ"מ לתלמוד שלנו אף צל צלה אסור לכתחלה לא יעבור תחתיה ואם עבר וכל שכן ישב טמא ולא טמא מפני שנתאהל תחתיה שאין אשרה מטמאה באהל אלא פירשוה בגמרא מפני שאי אפשר שלא יהא תחתיה כזית תקרובת שהוא מטמא באהל לדעת בן בתירא ואין הלכה כן אלא לא ישב לכתחלה לא בצלה ולא בצל צלה ואם ישב טהור ולעבור אף לכתחלה מותר ותחתיה אף לעבור לכתחלה אסור ובדיעבד טהור אפילו בישב היתה גוזלת את הרבים ר"ל ששם היה מסלול הדרך קודם לה ועבר תחתיה טהור ואפילו לדעת בן בתירא שטומאה זו דרבנן היא ואע"ג דמייתי לה מקרא אסמכתא בעלמא היא ומאחר שאין הטומאה אלא מדברי סופרים כל שבמקום גזל רבים לא גזור אע"פ שאי אפשר שאין שם תקרובת שמטמא באהל לדעת בן בתירא ולרבנן מיהא שהלכה כמותם אין צריך לומר שטהור והעלו בגמרא שאם אין שם דרך אלא הוא עובר לכתחלה ואינו צריך לפסג לעלות דרך כרמים ואם יש שם דרך אחרת לא יעבור שם לכתחלה ואע"פ שאפשר ולא מיכוין מותר לכתחלה ולא נאמרה אלא מחשש טומאה לבן בתירא ולרבנן משום הרחקה יתירא או משום חשד הרואים ואם עבר אין צריך לומר שטהור ואף בשאין שם דרך אחרת ראוי לאדם חשוב לפי מה שנזכר בגמרא למהר פסיעותיו עד שלא יתעכב תחתיה:

זהו ביאור המשנה וכבר בארנו פסק שלה ודברים אלו לא נאמרו אלא באילן האסור על אחד משלשה הצדדים שהזכרנו מפני שהאילן עשוי לצל אבל בית של ע"ז ר"ל אף שהיה הבית נעבד מותר לישב בצלו שאינו עשוי אלא לתוכו וגדולי המפרשים הסכימו לאסור ישיבת תוכו וכנגד פתחו ארבע אמות ולי נראה לאסור אף בכותל וממה שאמרו בתלמוד המערב הרי היכל אסור בהנאה ורבי יוחנן בן זכאי יושב ושונה בצלו של היכל הא אין הטעם משום איסור הנאה ואם כדבריהם היה לו לומר מפני שכותלי היכל לתוכו הן עשויות כמו שהוזכר בשני של פסחים אלא שבודאי אף זה אסור ומה ששאלו עוד אי זו היא אשרה סתם וכו' כבר ביארנוה במשנה:

המשנה העשירית והיא מענין משנה שלפניה לבאר מה שצריך להזהר בהנאתה ומה שמותר ממנה ואמר על זה זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנמייה יושבת עליהן והוה להן לזבל אמר הר"ם וחזרין כמו חזרת הנקרא בערבי כוס ומי גשמים מזיקות לו ולפיכך לא יזרע תחתיה ואפי' בימות הגשמים לפי שתועיל

להם וכבר קדם לך דעת ר' יוסי בזה הפרק שאין לחוש שתחזק עבודה זרה ומשמשיה בזבל לפי שאין אותו הזבל לבדו הוא סבת הצמח אלא הזבל והקרקע והמים והאויר והשמש והוא סבר זה וזה גורם מותר כלומר כשיעשה דבר מן הדברים ויהיו סבות עשייתו מהם שנים או יותר מהם מותר ומהם אסור אותו הדבר הנעשה מותר וכן פסק ההלכה בכל הדברים ואמנם אמר בכאן זה הדבר כחולק על חכמים לפי שאמ' להם על דעתכם שאתם חוששין בשוב ע"ז זבל אף לא ירקות בימות הגשמים וכבר ביארנו שהלכה כר' יוסי ועל סברתו נעשה:

אמר המאירי זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים וכו' לפי סוגיית הגמרא סבורים אנו עכשו במחלקת רבנן ור' יוסי שיהו חכמים סוברים זה וזה גורם מותר ור' יוסי סובר אסור ואמרו חכמים זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים שאע"פ שהנבייה נושרת והווה להם לזבל הרי יש שם גורם של התר בקרקע וזה וזה גורם מותר ואע"פ שאין זה וזה גורם מותר לכתחלה והוא אומר אף לכתחלה בזו דיעבד הוא שאין הוא מכוין לזרוע תחת האשרה אלא שזורע שדהו שהאשרה נוטה לתוכו והזרע מתפזר במקרה תחת האשרה וכעין דיעבד הוא אבל לא בימות החמה שהצל יפה לזרעים ומצילתם משריפת החום ובדבר זה אין שם גורם של היתר שאין זה וזה גורם מותר אלא בשהשני גורמים מצטרפים לענין כנבייה וקרקע ששניהם עוזרים בהצמחה אבל צל וקרקע אין זה גורם מה שחברו גורם ונמצא באשרה גורם אחד של אסור שאין לו חבר בו והחיזרין אסור אף בימות הגשמים שרוח קימעא מיבשתן לרוב רכותם והצל מגין להם ולענין זה אין בו גורם אחר של התר עמו כמו שפרשנו בשאר ירקות בימות החמה ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים שהנבייה ר"ל עצי האשרה נושרין והווין להם לזבל ואע"פ שהקרקע והזבול מצטרפין לענין אחד להצמחת הזרעים מ"מ זה וזה גורם אסור ובגמרא הקשו על זה דאיפכא שמעינן להו שבבטול ע"ז שנינו ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח ואינו חושש למה שמזבל את הקרקע וחכמים אוסרין מפני שנעשה זבל ומצריכים להטלה לים ותירצנו ששניהם סוברים זה וזה גורם אסור ובשחיקה וזרייה לרוח הוא שהתיר ר' יוסי מפני שהרוח מפזרתו ואינו מניח במקום אחד בכדי זבול ורבנן דמתניתין מה שהתירו בזריעת ירקות בימות הגשמים ולא חששו לגורם דנבייה מפני שמה שמשביח בנבייה פוגם בצל שמזיקו במניעת החום מהם ותצא שכרה בהפסדה ונשאר גורם התר של קרקע לבדו ולדעת זה זורעין לכתחלה שגורם האיסור כמי שאינו הוא אבל לא בימות החמה שאין הצל מזיק אדרבה מועיל קצת ונמצא גורם של איסור עם גורם של התר וכן החיזרין אף בימות הגשמים שהצל להם גורם של איסור והרי מ"מ זה וזה גורם

אסור וכל שכן שאפשר לפרש שבתחלה שהצל מצילתן ואין לאותו ענין גורם של התר אלא שאין אנו צריכים לכך ור' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שאינו סובר מה שהשביח בנבייה פוגם בצל והרי נבייה וקרקע מצטרפין וזה וזה גורם אסור ואחר זה הקשו שמצינו לר' יוסי שסובר בהדיא זה וזה גורם מותר בענין נטיעת יחור של ערלה ואף בענין ע"ז מצינו מחלקת בברייתא בשדה שנזדבלה בזבל של ע"ז שזה אומר תזרע ומדין זה וזה גורם מותר וזה אומר תבור ומדין זה וזה גורם אסור והוצרכנו להעמיד זו שאמרה תזרע כר' יוסי וזו שאמרה תבור כרבנן עד שמתוך כך הוצרכנו לפרש משנתנו שלדעת חכמים זה וזה גורם אסור ולדעת ר' יוסי מותר ור' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר ומשנה זו כך פירושה זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אע"פ שהנבייה ר"ל העלין נושרין עליהם והווים להם לזבל מ"מ הרי יש כאן צל האילן שמזיק להם בימות הגשמים ומה שהשביח בנבייה פוגם בצל ונשאר גורם של קרקע לבד ומותר אבל לא בימות החמה שהרי אין הצל מזיק ונמצאו נבייה וצל שני גורמים וזה וזה גורם אסור והחיזרין אף לא בימות הגשמים שאין הצל מזיק להם והרי יש כאן נבייה וקרקע וזה וזה גורם אסור ר' יוסי אומר אף לא וכו' ואינו סובר טעם מה שהשביח בנבייה וכו' ופי' בגמ' שר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו כלומר לדידי כולהו שרי שהרי זה וזה גורם מותר אבל לדבריכם אחר שאתם סוברים זה וזה גורם אסור וכל שנשבח מחמת האשרה אע"פ שדבר התר עוזרו אסור א"כ אף בימות הגשמים אסור ואין מוציאין נבייה בשביל צל שאין איסורין מבטלין זה את זה הא לדעת ר' יוסי כל זה וזה גורם מותר והרי יש כאן קרקע של התר שהוא עוזר בהצמחה ומותר אף בירקות ואף בימות החמה ואף במקום שאין שני גורמין מצורפין לענין אחד והלכה כר' יוסי בדיעבד ומ"מ לכתחלה אסור בימות החמה נמצא שבימות הגשמים מותר לכתחלה ומטעם מה שמשביח בנבייה פוגם בצל ובימות החמה אסור לכתחלה ומותר בדיעבד מדין זה וזה גורם מותר ולענין האשרה יש אומרים שכעין דיעבד הוא כמו שפרשנו ויש אוסרין לכתחלה אף בימות הגשמים:

ויש כאן דעת שלישית ובטלה במיעוטה והוא שפוסקין לאסור לכתחלה בימות הגשמים ובימות החמה אף בדיעבד מפני שהם סוברים שלא נאמר זה וזה גורם מותר אלא כשהאיסור וההתר שניהם גורמין לדבר אחד כגון נמייה וקרקע והיסק התנור בעצי התר ובעצי איסור ושאור של תרומה ושל חולין אבל זריעה תחתיה בימות החמה הקרקע הוא גורם של היתר אינו נעור בצל האשרה שהוא גורם האיסור שהצל הוא תועלת אחר בפני עצמו שאין התר מסייעו כלל וכדרך שפירשנו במשנה וכן דעת קצת רבותינו שבצרפת ולדעתם לא נאמר הלכה כר' יוסי אלא דרך כלל לדין זה וזה גורם שמותר אבל לא לענין

זריעה תחתיה ולא עוד אלא שהם מפרשים לדידי זה וזה גורם מותר כלומר להתיר בימות הגשמים הא לדידכו דאמריתו אסור בימות הגשמים נמי ליתסר וגדולי המחברים מתירין לכתחלה אף בימות החמה ומפני שהוא כעין דיעבד הא בדינים שבזה וזה גורם כלם לא הותרו לכתחלה שהרי בפרק השוכר ס"ב ב' אמרו בההוא דאגר ארבא דחיטי דרך קושיא ולימא קלינהו ובדרינהו ותירץ דילמא מזבל בהו וזהו שבכלם שנינו לשון דיעבד אפה בו את הפת נטע והבריך והרכיב שאור של חולין ושל תרומה שנפלו וכו' ומה שאמרו שוחק וזורה לרוח שהוא לשון לכתחלה בזו אינו מתיר הזריעה לכתחלה אלא השחיקה והזרייה שאינו חושש לזבול שהרוח מצויה לפזרו הא בזריעה של אשרה כעין דיעבד הוא כמו שפירשנו וכן שאינו מתכוין לזרוע שם אלא שזורע שדהו ונפל מן הזרע תחתיה במקרה ואף לכשיתכון אם אתה מונעו נמצאת מפסידו בנטיעת אשרה שאינה שלו ולא לתוך שדהו וכל שהוא כן דיעבד הוא שהרי בתנור חדש דינו בהצנה אע"פ שהיסק של איסור מסייע בכלם אחר שאם אתה מצריכו נתיצה איכא פסידא וכן שבשדה שנזדבלה בזבל של ע"ז אמרו תזרע ולא שתבור כל אותה שנה כדי שלא יפסיד פירות שנה זו וכן יש אומרים שכל שעושה מעשה האיסור בידים כגון נטיעת יחור של ערלה הוא שאסור לכתחלה אבל זריעה תחתיו שאינו מתכוין להנאה אף לכתחלה מותר או שמא הכשר הדבר והכנתו נקרא הוא לכתחלה כגון הזבול על דעת לזרוע והיסק התנור על דעת אפייה אבל מאחר שהוכשר המקום על דעת לזרוע והוסק התנור לאפות והאפייה דיעבד הוא קרוי לענין זה ועיקר הדברים כשטה ראשונה ומעתה שדה שנזדבלה בזבל של ע"ז מותר לזרעה ופרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז מותר לשחטה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

התבאר במסכת בכורות ל"ג ב' שאין מרגילין בבכור ולא בפסולי המוקדשין ר"ל בעלי מומין שנפדו והרגלה זו הוא שהיו מפשיטין את העור כלו שלם דרך הרגלים והיה העור נמכר ביותר ויש כאן ריוח להקדש ואעפ"כ משום בזיון קדשים ואע"פ שבפסולי המוקדשין מיהא התירו בזיון מפני הריוח במה שאמרו עליהם שנמכרין באטליז ריוח זה מ"מ אינו ריוח שמה שהשביח בעור פוגם בבשר גדולי המחברים פסקו שמרגילין בבכור ובפסולי המוקדשין ונראה דעתם מפני שברייתא זו כלומר אין מרגילין בבכור אמרו עליה במסכת בכורות מאן תנא אמר רב חסדא בית שמאי היא וכו' ומ"מ כשאתה מעיין באותה סוגיא אתה מוצא שבסוף הסוגיא אמרו מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים כלומר ומשום בזיון קדשים נגעו בה ודברי הכל היא וכן אמרו עוד ר' יוסי בר' אבין אמר גזרה שמא יגדל מהם עדרים כלומר ודברי הכל היא:

אע"פ שהערלה אסורה בהנאה אפילו קליפין ר"ל קליפי הפירות שהם שומרים לפרי נוטעין לכתחלה יחור של ערלה הואיל ואין היחור פרי או שומר לפרי ופירותיו מותרין לאחר שלש אבל פרי גמור אין נוטעין ולא סוף דבר שאין נוטעין אגוז וכיוצא בו אלא אף כפניות שאינן פרי גמור והן מעין חריות גדלות סביב התמרים והם לו כשומר וראויים לאכילה בעודם לחים וראויין להרכיב אין מרכיבין אותם ואם נטע פרי הגמור או הבריך בערלה מה שראוי להבריך או הרכיב הכפניות מותרת הנטיעה לאחר שלש שנים וההברכה גם כן לאחר שלש מזמן הפסקתה או לזמן הראשונה אם לא נפסקה וההרכבה לאלתר אם היא ילדה בזקנה ואם היא ילדה בילדה לזמן הראשונה על הדרך שביארנו במסכת ראש השנה אע"פ שעבר מותרין הם וכל הצומח מהם שכל שיש לו שני גורמין אחד מותר ואחד אסור היוצא משניהם מותר והרי יש כאן קרקע המותר זהו דעת גדולי הרבנים וקצת אחרוניהם מקשים עליהם שמאחר שאמרו עליה מודה ר' יוסי כלומר אע"ג דבאגוז חולק לאסור לכתחלה אלמא דרבנן מתירין באגוז לכתחלה והיאך אפשר לומר כן והרי ערלה וכלאי הכרם נחשבו באותם שטעונין שריפה כדאיתא במסכת תמורה ולא אמרו שם שיבטלנה בנטיעה ומתוך כך מפרשים שזו אף לר' יוסי אסור ומכאן כתבו קצת רבותינו הצרפתים שאם נטע אגוז של ערלה אף בדיעבד אסור אע"פ שהקרקע של התר שאגוז עצמו אין גורם התר מעורב בו והרי הוא כצל בימות החמה על הדרך שכתבנו דעתם למעלה אבל אם אחר שנטעה גדלה והרכיב נטיעה היוצאת ממנו הרי אותה שהרכיבו בו נעשית גורם של התר עם גורם האיסור של יחור זה והרי הוא כח אחד ושני גורמים מעורבים בה ומותר בדיעבד ומ"מ בהברכה אין ראוי לומר כן אלא שהם מפרשים אם אחר שגדל האיסור הבריכה ומ"מ עיקר הפירוש שאף בנטיעת האגוז איסור היוצא ממנו מותר שכבר בלה האגוז ונפסד וכעין מה שאמרו בביצת טרפה שהטילה אפרוח ומה שאמרו ומודה ר' יוסי כלומר אע"פ שחולק באגוז לאו למימרא שיהו חכמים מתירין באגוז אלא משום כפניות נקט לה הכי דלרבנן מרכיבין לכתחלה מפני שהן כעין סמדר ואינן פרי ור' יוסי אוסר מצד שהוא סובר סמדר אסור מפני שהוא פרי:

דף מט.

ומה שנתגלגל כאן בנטל הימנה עצים יתבאר במשנה הסמוכה לה:
שאור של תרומה שנפל לתוך עיסה של חולין ויש בה כדי לחמץ הרי העיסה כלה מדמעת לא היה בו כדי לחמץ ונפל שם גם כן שאור של חולין ואין בו כדי לחמץ אלא שבצירוף שניהם יש כדן לחמץ בין שנפלו כאחד בין זה אחר זה בין שקדם וסילק את של איסור

בין שקדם וסלק את של התר הכל מותר כל שזה וזה גורם מותר היו בכל אחד מהם כדי לחמץ ונפלו שניהם כאחד יש מתירים ויש מי שחוכך לומר שלא נאמר זה וזה גורם מותר אלא כשאין כח ביד האיסור להוציא דבר זה לפועל אא"כ בסיוע ההתר וממה שאמרו כאן אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ דמשמע הא יש בו כדי לחמץ אסור אע"פ שיש בהתר כדי לחמץ אלא שאפשר לפרשה בשאין שם של התר כדי לחמץ:

דף מט:

המשנה האחת עשרה והכונה בה לבאר איסור תערובתה ואמר על זה נטל הימנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהם את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות כלן אסורות בהנאה ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לע"ז נטל הימנה כרכר אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כלם אסורין בהנאה ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לע"ז אמר הר"ם ההסק הראשון שמסיקין התנור הוא משלים בשול חדש ואז הוא ראוי לאפות בו אח"כ ולפיכך יותץ לפי שאפי' כשיכלה שבח אותו ההיסק נשאר בו וזהו לדעת האומר זה וזה גורם אסור ופסק ההלכה בין חדש בין ישן יוצן כלומר יניח אותו עד שיצטנן ויסיקו אותו בעצים שנית של היתר ויאפו בו וזהו מותר ודברי ר' אליעזר יוליך הנאה לים המלח שיקח מדמיהם דמי אותם שנתערב בכל הפת וישליך אותו בים המלח במקום שלא ימצא לעולם וזכר ממחלוקתם בפת להודיע בר' אליעזר כי היכי דשרו פת בעצים דאיסורא כי כבר כלו ונשרפו כמו כן מיקל בדבר שהאסור קיים כגון כרכר שארג בו את הבגד דאיתיה לאיסורא בעיניה ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח ואפי' בפת שכלו העצים וליתיה לאיסורא בעיניה וחכ"א כלן אסורות והלכה כר' אליעזר בכל ואפי' חבית של יין נסך כשנתערבה בין חביות יוליך הנאה לים המלח ומותר לו למכור וליהנות בו:

אמר המאירי נטל הימנה עצים ר"ל מן האשרה אסורים אותם עצים בהנאה וכן הלכה הסיק באותם עצים את התנור כדי לאפות בו את הפת חדש והוא שלא הוסק בו עדין הסק ראשון העשוי לגמר מלאכה עד שכח היסק זה מסייע בכל היסקים העשויים משם ואילך יותץ שהרי אם יאפה אף בהצנה ובהסק אחר אינו מועיל שהרי כח היסק זה מעורב עם כל שאר ההיסקים ונמצא גורם של איסור מסייע לגורם של התר ר"ל היסק הבא ומשנה זו סוברת זה וזה גורם אסור ישן יוצן ויאפה בו בהסק אחר של התר שאין כאן סיוע של איסור כלל ואין הלכה כן שהרי ידעת זה וזה גורם מותר ואף חדש יוצן ואופין בו בהסק

אחר לכתחלה וישן מיהא מן הדין אף הצנה לא היה צריך אלא מפני שבח עצים והוא שסמך לזה אפה בו את הפת הרי הפת אסורה ולפירוש המשנה שסוברת זה וזה גורם אסור פירושו אפה בו את הפת בחדש בהצנה ובישן בלא הצנה הפת אסורה ואפילו לא היתה אבוקה כנגדו שהרי מדין זה וזה גורם אסור הוא ומ"מ לענין פסק זה וזה גורם מותר ובחדש בהצנה הפת מותרת ואף לכתחלה אופין בה אבל בחדש בלא הצנה אסורה ובישן בלא הצנה בדין היה להתירו אלא שהפת אסורה בשאבוקה כנגדו מפני שיש שבח עצים בפת והרי הוא כאלו האסור בעין ואין לפת זו תקנה בהולכת הנאת עצים שהוסק בו לים המלח וכן התנור עצמו שכל שנגמר גופו באיסור אין אומרים בו יוליך הנאה לים המלח עד שיתערב באחרים שאם כן אף גבנת בית אונייקי שאסורה בהנאה יוליך הנאה וכו' וכן כבשים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ לחזקיה שאוסרן בהנאה ומ"מ יש מי שאומר להתיר אף פת ותנור ובגד עצמו בהנאה בהולכת הנאה לים המלח וכן דעת גדולי הרבנים וגאוני הראשונים ואין הדברים נראין שאם כן למה אמרו בחדש יותץ אלא הואיל וגוף האיסור מעורב בודאי באותו הפת אין בו תקנה וא"כ מה שאמר ר' אליעזר יוליך הנאה לים המלח אסופא קאי ר"ל אנתערבה באחרות ולא באפה את הפת דרישא וזהו שאמרו בגמרא לא שנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית משמע פת דומיא דחבית וחבית ודאי בנתערבה נאמרה ויש מי שמגלגל בזה דין האמור בהסיקו בעצי ערלה שאם בשלו על גבי גחלים הפת מותרת לא נאמר שבח עצים בפת אלא בשאבוקה כנגדו שכח השלהבת גומרת אפייתו ועל הדרך שבארנו במקומו בתנור שהסיקו בקלפי ערלה ושמא תאמר מה צורך לישן בהצנה אפשר שכל שיכול להעביר גורם האיסור בהצנה לכתחלה צריך לעשות כן ואע"פ שבחדש לא הצרכנו נתיצה לכתחלה בישן מיהא צריך הצנה לכתחלה שמא מתוך כך יבא לאפותו בכח השלהבת וגדולי המפרשים פי' הטעם הואיל ובזו גורם האיסור מפורסם ביותר ושהוא עיקר האפיה ומ"מ יש לפרש שלא הותרו גחלים אלא בעצי ערלה מפני שכל הנשרפין אפרן מותר אבל אשרה שאף אפרה אסור בשלה על גבי גחלים אסור וכמו שכתבנו שם בשני של פסחים וכן עיקר אלא שלדעת המתירים ראיתי גדולה מזאת לקצת מפרשים שאף לדעת האומר זה וזה גורם אסור על הגחלים מותר ומפני שאפר בעלמא הוא ומשום דבפסחים איתניא בשלה על גבי גחלים דברי הכל מותרת וכן נראין הדברים אלא שאין אנו צריכים לכך שהרי פסקנו זה וזה גורם מותר:

נתערבה אותה הפת האסורה באחרות ולא הוכרה כלן אסורות בהנאה וי"מ הטעם משום דדבר שבמנין אינו בטל וגדולי המפרשים כתבו מפני שאיסורי ע"ז אוסרין בהנאה

במשהו ואין להם בטול וכן עיקר שהרי כל פת במשמע אפילו ככרות שלא מבעל הבית שאינן דבר שבמנין וכן בבגד בין חשוב בין שאינו חשוב ור' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח והוא הנאת עצי האיסור ואינו צריך להוליך דמי אותה הפת וגדולי הפוסקים חולקים בזו להוליך דמי הפת ואין הדברים נראין הואיל ואין האיסור בעין אלא מוליך דמי עצים ואח"כ יותרו כל השאר בהנאה וכל שכן שמוכרן כלם לגוים חוץ מדמי האיסור שאין כאן הנאה בגופן ולפי דרכך למדת שהולכת הנאה ומכירה לגוי דברים חלוקין הם ולא דבר אחד כמו שפירשו רבים והראיה שנשתנה הלשון מזו לזו וכן שזו מיוחסת לר' אליעזר וזו לר' שמעון וודאי הולכת הנאה קילא ממכירה לגוי חוץ מאיסור שבו שהולכת הנאה נהנה מן האיסור עצמו בהולכת הנאתו לים ובמכירת כלו חוץ מן האיסור אינו נהנה מן האיסור עצמו ובפרק השוכר גם כן העלו דיין ביין צריך מכירה לגוים חוץ מדמי איסור אבל חבית בחבית דיו בהולכת הנאה ומ"מ יש צדדין שעושין כר' אליעזר ולא כר' שמעון ומפני שהם דברים הניקחים מן הגוים ושמא יחזור וימכור לישראל וזו של ר' אליעזר ר"ל מה שהתיר בהולכת הנאה אסופא קאי ר"ל אנתערבה ולא ארישא ר"ל אפה בו את הפת שכל שלא נתערבה אין הולכת הנאה מועלת כמו שבארנו למעלה אמרו לו אין פדיון לע"ז ואין כאן תקנה לא בהולכת הנאה לים המלח ולא במכירה לגוים חוץ מדמי האיסור ומ"מ הלכה כר' אליעזר ואם נתערבה באחרות שכלן נאסרו ואח"כ נתערבה אחת מן האחרות באחרות כל אותן השניות מותרות שספק ספקא הוא וכן התבאר לנו ממסכת זבחים פרק התערובת ע"ד א' שאמרה שם רב כן בהדיא ויש חולקין בה ואף הם משם אמרו מה שאמרו מפני ששמואל אמר שם שבע"ז ספק ספקא אסור ור' שמעון עמו אלא שהדברים נראין כדעתנו ומ"מ אם נתערבו כלן אסורות בודאי והוא ענין מה שגורסין במקצת ספרים ואחרות באחרות נטל הימנה כרכר והוא כלי האריגה שהאורג מריץ תמיד אחת לידו שניה אסור בהנאה ואם ארג בו את הבגד אותו בגד אסור ואין לו תקנה בהולכת הנאת עצי איסור לים המלח נתערב אותו בגד באחרים כולם אסורין בהנאה ולר' אליעזר יוליך הנאת עצי האיסור לים המלח וכן הלכה ואין צריך להוליך דמי הבגד הואיל שאין האיסור בעין אלא הנאת שבח עצים שבהם או מוכרן כולם לגוים חוץ מדמי האיסור ואף בהולכת הנאה לים המלח כתבו גדולי המפרשים במסכת פסחים שלא הותרו אלא במכירה לגוי או לשטחה להתכבד בה וכיוצא בזה אבל לא ללבשן שהלבישה לבגד כאכילה לפת והרבה חולקין בזו ומכח תלמוד המערב כמו שיתבאר למטה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנתחדשו עליה בגמרא עם מה שניתוסף בביאורה בדברי גאונים כך הוא:

כשם שביארנו בפת שנתערבה באחרות ואח"כ נתערבה אחת מאלו באחרות שכל השניות מותרות כך הדין בבגד זה שאם נתערב באחרים שאסרנו את כלם אם נתערב אחד מאלו באחרים כלם מותרין בהנאה כלל גדול בע"ז ספקה אסור ספק ספקא מותר כיצד כוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות כלם אסורות פירש אחד מהם לכוסות אחרות כלם מותרין וכן כל כיוצא בזה ויש חולקין בה מצד שהם פוסקים כר' יהודה במסכת זבחים פרק התערובות ואין הדברים נראין שם התבאר שטבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כלן בהנאה אני אומר של איסור נפלה ויש פוסקין בה דוקא בשנפלו שנים שאני אומר זו של איסור בכלל השנים היתה אבל לא באחת לבד וכן פסקוה גדולי המחברים ולא נראו דבריהם לא אמרו שם שנים שנים אלא ליאכל או לימכר שנים שנים שיש כאן היתר בודאי ואף בזו אין אנו פוסקים כן ואף הדעת מכרעת כדברינו בין שלא אמרוה שם אלא לדעת ר' אלעזר שאמר קירב אחד מן הראשים יקרבו כולם ונאמר שם שלא אמרה אלא בהקרבת שנים שנים כדי שתהא בכל העלאה מהם דבר העולה לרצון ויהא האיסור שבאותה העלאה כמאן דליתיה ואינו נרצה ולא נקפיד הואיל ומ"מ יש כאן העלאה לרצון אבל לענין הנאת אדם מה לי אם יאכל שנים שנים מה לי אם יאכל אחד אחד הרי אף שנים אין בו בטול איסור אף מן התורה התבאר שם גם כן שטבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ופירשו ארבעים לצד אחד וששים לצד אחד הארבעים מותרות שאני אומר אותה של איסור עם הרוב נשארה ואפילו נפלו כל אותן הארבעים למקום אחד מותרות הא אותן הששים אם נפלו כלם למקום אחד נאסר הכל שהרוב בצד אחד אנו אומרים שהאיסור שם בודאי נפל אחד מן הששים למקום אחר הכל מותר שהרי יש כאן שתי ספקות:

זה שאנו מתירין בפת זו ובגד זה בהנאה כשנתערב באחרים בהולכת הנאה לים המלח לא נאמר כן אלא מפני שהאיסור אף בשלא נתערב אינו בעין אבל אם נתערבו עצי האשרה עצמן בשאר עצים אין הולכת הנאה מועלת שהרי אמרו אלו אסורין וכו' יין נסך וע"ז ועורות לבובין טבעת של ע"ז בשאר טבעות הואיל והאיסור בעין אין ניתרין בהולכת הנאה לים המלח שאין להם תקנה בפדיון והוא אצלי מה שאמרו בחבלי תלתן של כלאי הכרם שנתערבו באחרות שכלן ידלקו אם אין שם מאתים של התר ואע"פ שבבגד שצבעו בקליפי ערלה שנתערב באחרים אמרו גם כן שידלקו שאני צבע דחזיתא מילתא היא והרי הוא כאלו היה האיסור בעין וחבית בחבית שהותרו בהולכת הנאה

לים המלח משום דסתם יינן דרבנן ויש מתירין אף בעצי אשרה וטבעת של ע"ז מיהא במכירת כלם לגוים חוץ מדמי איסורן ומגדולי המחברים חולקים אף בזו:

יש מי שמפרש בדבר זה דרך אחרת לומר שלא הותר פת ובגד בהולכת הנאה לים המלח אלא בע"ז שתופסת דמיה הא בערלה וכלאי הכרם אין להם תקנה שהרי אף ר' אליעזר לא הזכירה אלא באיסורי ע"ז וקצת רבנים חולקים לומר בכל איסורין כן וכל שכן הוא ויש מתירין מיהא במכירה לגוים חוץ מדמי איסור שבהם ומ"מ יש אוסרין למכור לגוים בענינים אלו אלא דברים שאין ניקחים מהם כגון יין ודברים המבושלים שאין נאכלים כמות שהם היין אבל דברים הניקחים מהם כגון בגד והדומים לו אסור שמא יחזור וימכור לישראל ובתלמוד המערב שבמסכת ערלה אמרוה כן והוא שאמרו שם בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק נטל ממנה כרכר אסור בהנאה יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה ותנינן רשב"ג אומר ימכר כלו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן הגוי ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן הגוי וא"כ לדעת זה מה יעשה בהן שהרי בלבישה אתה אוסרו זה בהולכת הנאה וכן במכירה לגוים אתה אוסרו אלא שנראה מכאן שבהולכת הנאה אף הלבישה מותרת ויש אומרים שלא אסרו מכירה לגוי מפני שחוזר ומוכרה לישראל אלא בשהמכירה הוא גוף הפדיון אבל בשהקדים בהולכת הנאה מוכרו לגוי ואינו חושש:

גדולי הדורות כתבו שדבר שבמנין כאותם שאמרו אלו אסורין ואסורן בכל שהו וכו' אין להם תקנה בהולכת הנאה לים המלח ולא במכירה לגוי חוץ מדמי האיסור שבו ולא אמרו שם חבית בחבית שמותר חוץ מדמי יין נסך אלא בחביות פתוחות שאין כאן דבר שבמנין שאין זה אלא כנתערב יין ביין שהרי הריח הולך מזו לזו וכן שאינן חשובות להיות דבר שבמנין אלא בסתומות:

כל אלו שהתרנו בהולכת הנאה לים המלח דוקא בהנאה אבל באכילה אסורין לעולם הואיל והאיסור שם ובשיעור שאינו בטל או מאיסורין שאין בטלין ומגדולי האחרונים כתבו באלו הואיל ואין איסורן אלא מחמת שבח שבהם מדבר האסור בהנאה הואיל והוליך דמי אותה הנאה לים המלח אין כאן הנאת איסורי הנאה ומותרין אף באכילה הואיל ונתערב ואין הדבר דומה ליין נסך שנפל לבור שאסור לעולם אע"פ שהוליך הנאתו לים המלח שהיין איסורו איסור שתיה ואע"פ שהוליך הנאתו אסור שתייתו המתערבת כאן לא פקעה ואין דבריהם נראין שהרי איסורי הנאה שם איסור אכילה נכלל בהם והרי איסור אכילה המתערב גם כן לא פקעה אלא שהם מביאים סעד לדבריהם ממה שאמרו בתנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת שמותרת שאין טעם כמון

אלא ריח כמון ומ"מ מה שבארנו בנפלה אחת מהן לים או בפירש אחת מהן שהותרו השאר אף באכילה הותר ויש חולקין במקצתם וכבר כתבנו ענינם יפה במסכת חולין פרק גיד הנשה ולדבריהם מיהא שמתירין בזה התר אכילה יראה לי שדבר שיש בו טעם אין הולכת הנאה מועלת בו אף לדבריהם אחר שנתן טעם שאין אחר הטעם כלום ויראה שאף מכירה לגוים חוץ מדמי איסור אינה מועלת וכן ראיתי לגדולי הדורות שלפנינו שיין ביין בסתם יינם שאנו פוסקין בו ימכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו אם היה ביין האסור שיעור גדול כל כך שאלו נפל במים נתן לו טעם אסור בהנאה ואין פדיון מועיל לו וכן אם נתערב במים ונתן טעם והביאו ראיה מתלמוד המערב שנאמר בו רשב"ג אומר ימכר כלו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו ומודה רשב"ג לחכמים ביין בתבשיל שהוא אסור:

כשם שבארנו בפת שדיו בהולכת הנאה לים המלח כך חבית של סתם יינן בשאר חביות והוא שנאמר בכאן ההוא גברא דאיערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה ואנו מפרשין אותה בין החביות של התר והתירוהו בהולכת הנאה דמי האיסור לים המלה וזהו לדברי הכל ומ"מ חבית של יין נסך בשאר החביות לדעתנו אף הוא דיו להתר הנאתו מכירה לגוים חוץ מדמי יין נסך כמו שאמר רב נחמן בפרק אחרון יין נסך חבית בחבית מותר למכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך ולדעת זה כל חבית בחבית אין בו הפרש בין יין נסך לסתם יינם אבל יין ביין בסתם יינם לדעתנו דיו במכירה לגוים וביין נסך אסור בלא שום תקון והוא שרב נחמן אמר שם בפרק אחרון יין ביין אסור ומדקאמר אסור סתמא משמעו אסור ושאין בו תקנה ומ"מ גדולי הפוסקים מפרשים זו שבכאן ר"ל ההוא דאיערבא ליה חביתא דסתם יינן וכו' ביין ביין ומדקאמר בחמריה ופסקו דסתם יינם אף יין ביין דיו בהולכת הנאה לים המלח וכל שכן חבית בחבית ויין נסך חבית בחבית אף הוא דיו לדעת גדולי הפוסקים בהולכת הנאה ויין ביין ימכר לגוים ומה שאמר רב נחמן בפרק אחרון אסור סתמא פירושו שלא במכירת כלו ומגדולי הראשונים הפריזו על מדותיהם לומר דאפילו ביין נסך ויין ביין מותר בהולכת הנאה לים המלח והם גורסים חביתא דאיסורא ר"ל דיין נסך ומפרשים אותה יין ביין ומה שאמר רב נחמן בפרק אחרון אסור סתמא פירושו עד שיוליך הנאה לים המלח ואין נראה כן שאם כן היה לו לומר יוליך הנאה לים המלח ולמה אמר אסור סתמא ועוד דמאי שנא יין נסך מטבעת ע"ז שנתערבה באחרות דלא אמרינן יוליך הנאה לים המלח:

המשנה השתים עשרה והכונה לבאר בה ענין הבטול והוא שאמר כיצד מבטלה קירסם וזירד נטל הימנו מקל או שרביט ואפילו עלה הרי זו בטלה שפה לצרכה אסורה ושלא לצרכה מותרת אמר הר"ם קרסום כריתת ראשי שאר הענפים וזירוד כריתת הענפים

שפיה גרידתם וכל זה כשיעשה אותו הגוי לפי שהעיקר אצלנו שלא יבטל לע"ז אלא גוי שיודע בטיב ע"ז ומשמשיה וכך אמרו דפלח מבטל דלא פלח לא מבטל ולפיכך אמרו בטיב ע"ז שלא יהא נער קטן או מקולקל הדעת:

אמר המאירי כיצד מבטלה ר"ל האשרה קרסם וזירד ושניהם ענין חתוך הענפים אלא שהקרסום בענפים יבשים והזירוד בענפים לחים וכמו שהתבאר בתלמוד מועד קטן ואמר על אלו שהאשרה בטלה בכך וצריך שתדע שלא נאמר כן אלא בקרסם וזרד לצרכו שהוא צריך לגחלים או לאיזה דבר אבל לצרכה כמו שידעת במסכת מועד קטן שמקרסמין ומזרדין לצורך האילן שיהא גדולו יפה אין זה בטול נטל ממנה מקל או שרביט או אפילו עלה ר"ל לצרכו הרי זו בטלה שיפה לצרכה נראה שהוא חוזר על בטול הצלם שאם שיפה לצרכה ר"ל ליפותה אין זה בטול הא לצרכו הרי זה בטול שאם על האשרה אין לשון שיפוי נופל בה וגדולי המחברים הביאוה על האשרה עצמה:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

אותם השפאים מה תהא עליהם אם שיפה לצרכו היא מותרת ואין צריך לומר בשפאיה ואם לצרכה היא אסורה אבל שפאיה מותרין ומ"מ ישראל ששיפה ע"ז בין לצרכו בין לצרכה בין היא בין שפאיה אסורין שאין לע"ז של ישראל בטול לעולם ואף כשהיא של נכרי אינו בר בטול:

ע"ז שנודע לנו שנשתברה מאליה כבר ביארנו בראש הפרק שהיא אסורה וצריכה בטול לא סוף דבר שנשתברה לאיברים שלמים אלא אף נשתברו אבריה לשברים כיצד מבטלה יראה לי שאם נשתברה לאיברים שלמים צריך לבטל כל אבר ואבר וזהו שאמרו כאן דכולי עלמא עובדין לשברים ופירושו באברים שלמים ונמצא כל אחד ע"ז בפני עצמו וכל קיסם וקיסם דקאמר פירושו כל אבר ואבר ואם נשתברו אבריה לשברים ר"ל שלא נשתברה לאיברים שלמים אלא לשברים דקים שאין שם אבר שלם אינם עובדים להם אלא שמ"מ צריכה בטול ומבטל שבר אחד אחד ממנה ודיו ומ"מ י"מ כל קיסם וקיסם אפילו נשתברה לאיברים חסרים וכל אחד מהם צריך בטול ושברי שברים הוא שאחר שנשבר נשתבר פעם אחרת משנה שברון וזה ודאי אין עובדין להם אלא שצריך שבר ליבטל ודיו וגדולי המחברים כתבו שאם היא עשויה חליות חליות עד שההדיוט יכול להחזירן צריך לבטל כל פרק ופרק הא אם אין יכול להחזירן מבטל אבר ממנה ודיו ולא יראה לי כן לא הוזכר חליות בגמרא אלא לסברא שהיו מחדשין לומר ששברי ע"ז מותרין ובפרקי חליות הואיל והדיוט יכול להחזירן אין נקראים שברים וצריכים בטול הא מ"מ אף בזו אמר רב צריכה לבטל כל קיסם וקיסם ואנו כבר פסקנו ששברי ע"ז

הואיל ונודע שמאליה נשתברה אסורין אע"פ שאינם פרקים ואם מצאנו אותם בשברים אפילו של פרקים יראה שמותרין אלא שיש לפקפק בה ויש אומרים בשברי שברים שאין צריכין בטול ובפרקים אף בסתם מציאה שצריכים בטול ונראין דבריהם מה שהתרנו בשברי ע"ז גדולי המפרשים חוככים לומר דוקא במקום שהרבים מצויים שם ולדעתנו אין הפרש בדבר כלל שאלו כן לא היה נשמט בעל התלמוד שלא להזכירה כלל ולא היה כל כך נשען על בינתנו שלא לרמזה:

ונשלם הפרק תהלה לאל:

כונת הפרק להשלים ענין ביאור החלק השלישי בביאור גופי העבודות זרות על איזה צד נאסרו ועל איזו תכונה שבעבודות יתחייב העובד ולהתחיל בביאור החלק הרביעי והוא ענין יין נסך ורוב הפרק יסוב על ששה ענינים הראשון בענין המרקילוס והיא היתה ע"ז רגילה באמות בזמנם ובכללו יתבאר איזו עבודה יתחייב אדם בה אף שלא מעין עבודתה ואיזו לא יתחייב בה אא"כ עבודתה בכך השני על איזה צד אפשר ליהנות מקצת ענינים והם של ע"ז השלישי מה בין ע"ז של ישראל לע"ז של גוים הרביעי בענין הבטול והצדדין שהיא מתבטל בהם מאליה החמישי להתחיל בענין יין נסך לבאר מאימתי נעשה היין יין נסך הששי דין מי שהוא עושה יין נסך ודין מגעו וכחו ועל איזה צד יחודו אצל היין אוסר היין זהו שורש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו דברים כמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו תכוין לבאר ענין המרקילוס ותכונתו והוא שאמר ר' ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד המרקילוס אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שנראות עמו אסורות ושאין נראות עמו מותרות מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין פרכלי ענבים ועטרות של שובלין יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי מזבח אסור אמר הר"ם ר' ישמעאל אומר ששלש ואפי' היו ברחוק ממנו ארבע אמות אסורות לפי שאומר כנוסים מרקילוס קטן בצד מרקילוס גדול וכיון שהיו שתי אבנים או שלש נראין עמו אסורות והלכה כחכמים פי' אמרו מותרין ובלבד שימצאם על דרך בזיון המעות כשיהיו בכיס תלוי בצואר אותו הצלם וכסות כשיהיו בגדיו מקופלים נתונים על ראשו וכלים שהיו תלויים על ראשו שנכנס ראשו דרך מושבו:

אמר המאירי שלש אבנים זו בצד זו וכו' כבר ידעת על האמות הקדומות שכל אמונותיהם סובבות לעבוד לצבא השמים זה בכה וזה בכה והיו עושין צורותיהם על דמיון איזה כח עליון בהורדת הרוחניות וכבר ידעת מסתרי הרב מורה צדק ז"ל היות הגלגל נחלק לארבעה כדורים לכל אחד מהם יסוד מארבעת היסודות יהיה הכדור ההוא התחלת כח היסוד ההוא והוא המניעו תנועת ההויה והוא שכדור הירח מניע המים וכדור

השמש מניע האש וכדור חמשת כוכבי הנבוכה מניע האויר וכדור הכוכבים העומדים מניע הארץ והוא סבת התאחרות תנועתה לקבלת ההפעלות וההמזגות לאחור תנועת הגלגל המניע וזאת האומה ר"ל עובדי מרקילוס היתה עבודתם ליסוד הארץ או למניעה לאדיקותם בעבודת האדמה ולהיות האבנים יותר מפורסמים בדוממיות ובאיחור תנועה לקבלת ההמזגות וההפעלות היו עושין צורתן אבן און ועיקר הצורה היתה אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן על שם צורת איזה כוכב ידוע אצלם זהו עיקר מרקילוס ולא הוצרך לדבר עליו במשנה זו שכל שאנו מוצאים גל אבנים על צורה זו אסורות מגוף ע"ז אלא שהוא מתעסק בהוראת אבנים הנמצאים סמוך לו וזה שממשפטי העובדים לזרוק לו אבן ולהוסיף תמיד סביבו ואלו האבנים שהם סביבו ודבקות לו הם תקרובת שלו ומ"מ אינן אסורות מצד תקרובת שאין שום תקרובת נאסר אא"כ הוא כעין פנים ואע"פ שעבודתה בכך שנמצא הוא חייב התקרובת מיהא לא נאסר כמו שיתבאר למטה ואיסור אבנים אלו אינם אלא מצד שכל אחד נעשית ע"ז בחבורה לראשונות ונמצא שכל שהוא על צורת אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן אסור מגוף ע"ז וכל שאנו מוצאים אבנים דבקות לו סביבו אע"פ שהם תקרובת אסורים מצד ע"ז גם כן ולא דבר מאחת מאלו במשנה זו כלל ולפי סוגיית הגמרא לא נחלקו גם כן באבנים שאינן דבקות לו אלא שהן רחוקות ממנו מעט הואיל ותוך ארבע אמות הם שממנו או מתקרובתו נשרו ואסורות מגוף ע"ז ואע"פ שהתרנו שברי ע"ז דוקא בע"ז שאין דרכה להשתבר אבל זו שהיא מדברים מפורדים אין פזורן נקרא שבר וכן לא נחלקו ברחוקות הרבה שאין מפקפקין בהם שאם כן אין לדבר סוף אלא עיקר מחלקתם בשהאבנים בתחומו רחוקות ממנו ארבע אמות ר' ישמעאל סובר שאם נמצאו שלש זו בצד זו הרי זה צורת מרקילוס אחר שני לו ושהם רגילים בכך לעשות מרקילוס קטן בסוף ארבע אמות למרקילוס גדול ואסורות מגוף ע"ז ושתים מותרות שאין כאן תכונת מרקילוס כלל וחכמים סוברים שאין דרכם לעשות תכונה אחרת למרקילוס כלל והן שתים או שלש כל שאין לחוש לגוף מרקילוס ולא לתקרובת שלו ולא לנשרו הימנו כגון ריחוק ארבע אמות ומשם ולהלן מותרות וכן הלכה ובתלמוד המערב טעמא דרבנן משום רגלי מרקילוס כמה רגלי מרקילוס חמשים אמה ואם כן נראית עמו היינו חמשים אמה ואי אפשר לומר כן שהרי אמרו שם נראה עמו גופו שאין נראה עמו אינו גופו אלא שלענין פסק נראה לי שנאמרה על שנודע לנו שזרקה לעבדה ואחר שכן כל חמשים אמה אסור משם ואילך אפילו כיון אינו כלום והרי הוא כזורק אבן בדרך שאינו כלום:

מצא בראשו של מרקילוס מעות או כסות או כלים הרי אלו מותרין שאין זה תקרובת שכעין פנים ומ"מ פי' בגמ' שאם היו עומדים דרך נוי אסורים משום נויי ע"ז אלא שמשנה זו עוסקת במעות שכיס תלוי לו בצווארו דרך הדיטות ובכסות שהיה עומד מקופל על ראשו דרך משוי מצא בראשו פרכלי ענבים ועטרות שובלין ויינות שמנים וסלתות אע"פ שאין תקרובתה בכך הואיל וכעין פנים הוא אסור מדין תקרובת ושמא תאמר יינות שמנים וסלתות ודאי כעין פנים הוא שהרי כיוצא בהם קרב בפנים אבל פרכלי ענבים ועטרות שובלין היאך הם כעין פנים ופי' בגמ' שבצרן מתחלה לכך והרי הבצירה כעין זביחה היא וכן הלכה ויש מקשין בה והרי פרכלי ענבים ועטרות שובלין כעין פנים הם שהרי מביאים הם בכורים ואפשר שהבכורים הואיל ונאכלין כלם לכהנים ואין חלק למזבח בהם אינו כעין פנים או שמא מאחר שהיינו סבורים שלא בצרן מתחלה לכך הרי אין מביאים בכורים אא"כ נלקטו לשם כך ולתירוץ זה אפשר לפרש שבצרן מתחלה לכך ונעשה כעין פנים מצד הבכורים וכן יש מקשים מעות נמי נחוש שמא חתכם מתחלה לכך ותירצו מאחר שצריך אומן זה מחשב וזה עובד לא אמרינן וא"ת נחוש שמא הוא עצמו אומן הוא אין זה מצוי כלל ואין לחוש בו:

זהו באור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף נ.

אע"פ שע"ז של גוים יש לה בטילא תקרובת שלה אין לה בטול לעולם שהרי קראן הכתוב זבחי מתים מה מת אין לו בטול אף תקרובת ע"ז אין לו בטול וטעם הדבר מפני שתקרובת אינו אסור אלא כשהוא כעין ארבע עבודות הנעשות בפנים ומעתה כשם שקרבן אין לו התר עולמית כך תקרובת ע"ז אין לו בטול ומ"מ אבנים שמרקילוס נעבד בהן אינן אסורות משום תקרובת שהרי אינן לא כעין פנים ר"ל שיהא כיוצא בו קרב לגבי מזבח ולא כעין זביחה ר"ל שיהא נחתך מתחלתו לשם כך אלא משום ע"ז כמו שבארנו שתוספת ע"ז הן ויש להם בטול הואיל ואין תקרובת זה כעין פנים שהרי הכתוב קרא את התקרובת זבח וזבח הוא כעין פנים וכל כיוצא בזה קרב בפנים כגון יינות ושמנים וסלתות וכיוצא בהן או שנעשה בו כעין זביחה נקרא תקרובת אבל אבנים וכיוצא בהם הואיל ואין כיוצא בהם קרב בפנים ואין נעשה בהם כעין זביחה אין להם דין תקרובת ומ"מ אבני מרקילוס נאסרות מדין ע"ז מעתה אבני מרקילוס אף של תקרובת יש להם בטול ולא סוף דבר שישבר בהם אלא אפילו בנה בהם או חפה בהם דרכים וסרטיאות הואיל ואין הדבר

מזומן להחזירם הרי זה בטול ואפילו עשה כן מי שאינו מעובדיו ומ"מ ישראל שעשה כן לא הועיל כמו שנתבאר:

דף נ:

כבר ידעת שעבודת קרקע אסורה בשביעית וכן עבודת האילנות ואין לוקין אלא על הזריעה והזמירה ועל הקצירה והבצירה אבל שאר מלאכות מכין אותו מכת מרדות כגון חרש או כסח או נדש או עדר או קרסם או זירד על הדרך שפירשנו במסכת מועד קטן ולא סוף דבר במלאכות אלו אלא אף בדברים שאין נעשין להשביח האילן אלא לרפאו מאיזו סבה או להעמידו על מתכנתו אסור כיצד אין מתלעין והוא שאם נתגדלו בו תולעים אין מעשנין תחתיו להמיתם ולא מזהמין והוא שכשהיתה מכה באילן ומשרת קליפתו היו כורכים שם זבל או איזה דבר שיש בו זוהמא להעמיד לחותו וכורכין אותו בה ואין מגזמין והוא חתיכת הענף כדי להצמיחו ביותר אבל אם נגזם מערב שביעית סכין אותו כדי לחזקו מרוב רכותו מצד מקום החתך אע"פ שלא ימות בכך ולא קוטמין אותו והוא נתינת אפר מגובל סביבו להכחישו כשהוא שמן יותר מדאי ומתיראין שמא ישיר פירותיו ונגזר מלשון אפר שתרגומו קיטמא וכן אין עושין להן בתים והוא גדר סביב לשמרו מן הקור וכן לא יסוך את הפגין או שלא ינקבם ליתן שמן בתוכם להרבות שמנן בשעת בשולן וכן שאר עבודות אבל מקשקש הוא תחת הזיתים והוא חפירה מועטת לסתום נקבים הנעשים בשרשי האילן שלא יכנס בהם הרוח אבל אם מתכוין להשביחו ולעלות בהצמחתו אסור ומלאכות אלו מותרות בתוספת שביעית אף בזמן שהיו נוהגין בו והוא בזמן שבית המקדש קיים ולא בנטיעות לבד אלא אף בשאר אילנות ואע"פ שאמרו כאן מזהמין את הנטיעות וכו' עד ראש השנה אין הדברים אלא מפני שדרכן של מלאכות אלו לנטיעות על צד הרוב ואע"פ שיש חולקין בזו יש לי בה שתי ראיות אחת שהרי אף החרישה הותרה לנטיעות ועוד שהיה לו להקשות בכאן נטיעות אין שאר אילנות לא כדרך שהקשה תוספת שביעית אין שביעית עצמה לא:

חולו של מועד כבר בארנו במקומו מלאכות האסורות בו ומלאכות המותרות בו ומ"מ אין מתלעין את האילנות ולא מזהמין ולא מגזמין אבל סכין את הגזום שמן ומגדולי המחברים מתירין בסיכת הפגין:

ע"ז שלא היה דרך עבודתה לא בשבירת מקל לפניה ולא בזריקת מקל לפניה אע"פ שהיתה דרך עבודתה באיזה ענין של מקל כגון שיכו בו לפניה על התוף או להניחו בידה דרך שררה ושבר מקל לפניה חייב אע"פ שאין עבודתה בכך שהרי השבירה כעין זביחה

הוא והמקל נאסר ואפילו לא היה דרך עבודתה בשום ענין של מקל הדין כן שלא תפש שעובדין אותה במקל אלא ללמד שאעפ"כ אין דרך עבודתה קרוי בשאר דברים שבמקל ואע"פ שגדולי הרבנים פי' בה דרך אחרת אין הדברים כלום לענין פסק שהרי במסכת סנהדרין ס"ב א' אמרו אבות זביחה וכו' תולדה שבר מקל לפניה כלומר תולדה דזביחה כלומר וחייב אע"פ שאין דרך עבודתה בכך ואע"פ שהם פרשוה בשעובדין אותה באיזה ענין שבמקל דברים זרים הם שהרי מרקילוס אין דרכו בשום ענין של פרכלין ועטרות שובלין ואוסרין אותם בבצרן מתחלה לכך מדין כעין זביחה וכן ספיתת צואה ונסוך מי רגלים אין עבודה משום ענין מזה לכלל עבודות זרות והוא חייב מדין זריקה המשתברת שהוא תולדת נסוך אלא ודאי שעובדין אותה במקל לאו דוקא ולא נאמר אלא ללמד שאם זרק מקל לפניה פטור אע"פ שדרך עבודתה באיזה ענין של מקל הואיל ומ"מ אין זה דרך עבודתה ולא כעין פנים ואע"פ שיש זריקה בפנים אין זו זריקה המשתברת כעין פנים והמקל מותר:

דף נא.

ספת לה בזריקה איזה דבר הלח שמשתבר בזריקתו אפילו דברים המאוסים חייב אע"פ שאין עבודתה בכך וזריקה שאינה משתברת פטור אא"כ היתה עבודתה בכך ומ"מ הנזרק מותר אע"פ שעבודתה בכך הואיל ואין בו כעין פנים כיצד היתה עבודתה בזריקת מקל וזרק מקל לפניו חייב והמקל מותר שאין תקרובת נאסר אף במה שעבודתו בכך אלא כעין פנים וכל שהוא כעין פנים אפילו לא היתה עבודתו בכך חייב והתקרובת נאסר מעתה שחט חגב או בהמה בעלת מום לע"ז אע"פ שאין כיוצא בה קרב הואיל וכעין פנים הוא חייב ונאסר כללו של דבר כל ע"ז שדרך עבודתה במה שאינו כעין פנים העובדה בכך חייב והנתון לה באותה עבודה מותר הואיל ואינו כעין פנים ואם עבדה במה שאין דרך לעבדה פטור אא"כ עבדה באחת מארבע עבודות והם זבוח וקטור ונסוך והשתחואה ובתולדותיהם והזריקה בכלל הנסוך וכל חתיכה תולדת זביחה וכל זריקה המשתברת תולדת זריקה הא אם עבדה באלו חייב והנתון לה נאסר אע"פ שאינו דבר של נוי וסנדל של ע"ז שאמרו במסכת יבמות ק"ג ב' שלא תחלוץ בה כבר בארנוה בשקצעה מתחלה לכך שהוא כעין זביחה מ"מ כשהתרנו כל תקרובת שאינו כעין פנים דוקא בשאינו של נוי הא אם היה שם נוי אסור משום נויי ע"ז ומ"מ יש לו בטול:

מה שאמרנו שכל תקרובת שאינו כעין פנים מותר אפילו היתה עבודתה בכך שאין לו דין תקרובת כמקל הנזרק וכאבני מרקילוס יש למקצת רבותי שטה אחרת לומר שלא נאמר

שאין לו דין תקרובת אלא לענין בטול ר"ל שיש להם בטול הא ליאסר מ"מ אין אנו צריכין לתקרובת שכעין פנים ואיני מודה להם שהרי אמרו בסוגיא זו אבני מרקילוס במה יאסרו ואם תפרש במה יאסרו שלא להתבטל א"כ מה הוצרך למעלה בראש הפרק לומר הני מילי ע"ז דלאו ארחה וכו' והרי מ"מ היה לו לבא מחשש תקרובת שאין לו בטול:

יש בענין זה שטה אחרת לקצת גדולי הדורות והוא שהם סוברים שאין תקרובת נאסר אא"כ כיוצא בו קרב אע"פ שהוא כעין זביחה דכעין פנים ממש בעינן וכמו שאמרו למעלה דכולי עלמא כעין זביחה לא אמרינן ולא נאסר בכעין זביחה אפילו עבודתה בכך מעתה זרק לה דברים המאוסים אע"פ שהם לחים אע"פ שהוא חייב הם מותרין וכן זריקת אבנים ומקל ושחיטת חגב ובהמה טמאה או מחוסרת אבר או בעלת מום הכל מותר ולענין חיוב שלו במחוסרת אבר פטור אא"כ עבודתה בכך ובבעלת מום חייב הואיל וראויה להם ואין נראה כן שהרי למטה שאלו בתקרובת של אוכלין אם פרחה טומאתן בבטול אחר שלענין איסור אין בטול בתקרובת ושאלו בה ותיבעי לך כלים אלמא דיש כלים בני תקרובת וכגון כלי המשתבר ואלו כעין פנים דוקא הרי אין שום כלי קרב בפנים וכן שבסנדל של ע"ז אמרו שקצעה מתחלה לכך וכן בפרכלי ענבים ועטרות שובלין שבצרן מתחלה לכך אלא כל שכעין זביחה או כעין אחת מארבע עבודות הרי הוא כעין פנים:

דף נא:

כבר ידעת שכל הקדשים אסור לשחטן בחוץ ולא סוף דבר הקדישם בשעת אסור במות והקריבם בשעת איסור במות אלא אף הקדישם בשעת התר במות והקריבם בשעת אסורן וכן התבאר בכאן ובספרא אלא כל שהוקדשו והוקרבו בשעת אסור הבמות חייב כרת וכל שהוקדשו בשעת התר הבמות והוקרבו בשעת אסור הבמות אין בו כרת אלא לאו:

כבר בארנו שכל שאדם מוצא אצל ע"ז תקרובת שלא כעין פנים כגון עץ ואבן כסף וזהב אם דרך נוי הוא עומד אצלה אסור משום נוי ואם אינו עומד דרך נוי מותר מ"מ ע"ז שמתכסיס שלה להיות מחיצה בינה ובין העם כל שאנו מוצאים לפנים מאותה מחיצה אסור אע"פ שאינו של פנים ואפילו דברים שאין נאסרים משום תקרובת ולא הוזכר בתלמוד מים ומלח אלא לענין שאינן של נוי שהרי מים ומלח מן הדין הם אסורים בכל מקום שקרבים הם לפנים אלא לא הוזכרו אלא לענין נוי וכגון שלא כיון להם לתקרובת וכמו שאמרו בתלמוד המערב מלח לשוף ומים להדיח ולא נאסרו אלא משום נוי אע"פ שאין בהם נוי שכל שהוא בדרך זה משימין שם כל דבר לנוי אפילו שלא בדרך נוי אחר

שאין העם רואין אותן ואם הוא חוץ מן המחיצה חזר לדינו ואם אין מטכסיס שלה להיות מחיצה לפניה אע"פ שנתנו בה עכשו הרי הוא כדין שאין שם מחיצה:

פעור ומרקילוס הואיל ועבודתם דרך בזוי כל שאנו מוציאין לפניה דרך נוי הוא בין יש מחיצה בין אין שם מחיצה ואם בראשו חזר לדינו כמו שהוזכר במשנה במעות כסות וכלים:

יש בזו שטה אחרת לומר שכל שהוא לפנים מן המחיצה אסור משום תקרובת הואיל והוא כעין פנים ואפילו דברים הקלים כגון מים ומלח אבל מה שהוא חוץ למחיצה אינו תקרובת ואין לנו לדקדק בו אם הוא כעין פנים לא הונח שם אלא לנוי ואם דבר של נוי הוא אסור משום נוי ולא משום תקרובת ואם אינו דבר של נוי מותר ופעור ומרקילוס אפילו בחוץ אנו דנין אותו בתקרובת שאין דרכן לנאותן או שמא כל דבר אוסרין בו משום נוי אע"פ שאין בו נוי ונכון הוא:

עובדי האלילים והצורות היה מחקם להדליק נרות לפני אליליהם אותם הנרות הסכימו המפרשים שקודם שהודלקו אע"פ שהיתה עשייתם לכך או שהוזמנו לכך מותרות שאין הקדש לע"ז הדליקן אסורות משום נוי ע"ז כבה אותן הגוי להשתמש בהן לעצמו הותרו וזה בטולן ויש מי שאומר שאם נתן העובד מהם לישראל או מכר זהו בטולם ואף בשעת הדלקתם וכן היה מטכסיסיהם להיות ההמון מקריבים לחם לצורך משרתי האלילים וכומריהם ולחם זה מותר שאין מקריבין אותו לע"ז הא אם היו מקריבין אותו לע"ז עצמה יאסר משעת הקרבה:

כלים העשויין לצורך דברים אלו כל שהענין העשוי לו אסור אף הכלי אסור מטעם משמשי ע"ז עד שיתבטל ומכירתו זו היא בטולו וכל שהענין העשוי לו מותר אף הכלי מותר:

עובדי אלילים שהזכרנו היה ממנהגם לשנות מלבושיהם להיות מצויינים והרבה מפרשים אסרום עד שימכרום לחתכם ויש מתירים במכירה לבד אפילו סתם ויראה שכל שהוא לובשם תמיד מותרין הא אותן שהוא מחליף בשעת עבודה נאסרו ואף באלו יש לפקפק באיסורן וכבר כתבנו מענין זה בפרק ראשון:

המשנה השניה והכונה לבאר בה שיש קצת דברים בע"ז שאפשר ליהנות ממנה והוא שאמר ע"ז שהיתה לה גנה או מרחץ נהנין מהם שלא בטובה ואין נהנין מהם בטובה היתה שלה ושל אחרים נהנין מהם בטובה ושלא בטובה אמר הר"ם פי' אמרו בטובה ושלא בטובה ר"ל בטובת הכומרים:

אמר המאירי ע"ז שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהם שאין הקדש לע"ז וכתבו גדולי המפרשים דוקא בשאותה גנה או מרחץ לא נעשו לנוי של ע"ז שאלו כן אסור ליהנות ממנה וכמו שאמרו בפרק צלמים אין אומרים שהמרחץ נעשה נוי לאפרודיטי אלמא שכל שיש לומר כן אסור אלא שזה של משנתנו כשהן עומדות לצורך מחית הכומרים ולספק צרכיהם ומתוך כך נהנין מהם ובלבד שלא בטובה ופי' בגמ' שלא בטובת הכומרים ר"ל שלא יעלו להם שכר שאלו כן נמצא מהנה אלא שלא בשכר לגמרי אע"פ שנותנין שכר לקצת עובדי אותה ע"ז הואיל ואין כאן טובת הכומרים היה שלה ושל אחרים עמה נהנין ממנה אף בטובה הואיל ואינו מיוחד לה לבדה זהו פירוש גדולי הרבנים ואחרוניהם מקשים עליהם שהיה לו לומר שלא בשכר אבל לא בשכר ומתוך כך פי' שלא בטובה בדרך שלא יצטרך בכך להחזיק טובה להם וכל שהוא כן אף בשכר מותר שאין האיסור אלא מחשש שמא ימשך אחריהם מתוך חבתם כשעושין חסד עמו ומאחר שאין צריך להחזיק להם טובה בכך אין כאן חשש המשך ומותר אפילו בשכר ואע"פ שנמצא מהנה ופסקנו בפרק ראשון שכל שהוא מהנה אסור פירושה כשהוא מהנה לע"ז אבל זו כבר פירשנוה שלצורך הכומרים היא עשויה או שמא פירושה כשמהנה ואינו מרויח במקום אותה הנאה כלום אבל זה נהנה הוא בשביל הנאתו וכעין סחורה הוא וזהו לשון בטובה ושלא בטובה כמו שאמרו בעדיות פירות שביעית נהנין מהם בטובה פירוש בתורת חסד אבל לא בדמים שדרך סחורה אסור ובגמרא נאמרו בה שני לשונות הראשון כסתם משנתנו שכל שהוא לה ולאחרים מותר אף בטובת הכומרים וכשהוא לה לבדה אסור בטובת הכומרים ובלשון שני היה לה ושל אחרים נהנין ממנה בטובת האחרים אבל לא בטובת הכומרים ורוב מפרשים פסקו כלשון ראשון וכסתם משנתנו ומ"מ יש פוסקין כלשון אחרון ולגדולי המחברים נראה שפירשו בטובה ושלא בטובה כפירוש אחרוני הרבנים אלא שאוסרין בשכר על כל פנים ויראה לי לענין פירוש כפירוש גדולי הרבנים ולענין פסק כלשון ראשון וממה שאמרו בתלמוד המערב כיני מתניתא בטובת כומרים ושלא בטובת כומרים חלילים של ע"ז אסור לשכרן ואם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שעושין בהם צורך ע"ז מותר לשכרם חנות של ע"ז אסור לשכרו ואם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שיש בה צרך ע"ז מותר הגובה לע"ז אסור ליתן לו ואם היה מעלה למדינה אע"פ שהוא גובה לע"ז מותר כלומר שבני מדינה נותנין מקצת הגוביינא לע"ז והואיל וגובה בשם המדינה אע"פ שיודע שנותנין ממנה חלק לע"ז ושהוא גובה אותה גוביינא על דעת כך מותר ומתניתא אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין ממנה בטובה ושלא בטובה למדת בפירוש שהוא מפרש בטובה בשכר ושהוא מבואר כלשון ראשון

וגנה ומרחץ זה שאסרנו אחרוני הרבנים כתבו כשהם לפניה שהדבר מוכיח שלשם ע"ז נעשה אבל ברחוק מקום הרי הוא כשאר נכסי המנהיגים שמותרין ועיקר הדברים אף ברחוק הואיל ובשבילה ובשביל מנהיגיה נעשית על הדרך שביארנו ומ"מ יראה בגנה או מרחץ העשויים לשמה להיות הנהנים בהם סוברים להתרפות באכילת פירות אותה גנה וברחיצת אותו מרחץ יתר על אחרים הא בגנות העשויות לטייל לעצמם וכן מרחץ אין בו שום איסור:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה השלישית והכונה לבאר בה הפרש שיש בין ע"ז של גוים לע"ז של ישראל ואמר על זה ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל משתעבד אמר הר"ם פי' אמ' רחמנא בע"ז דגוי פסילי אלהיהם תשרפון באש משעה שפסלו נעשה לו אלוה ואמ' בע"ז דישראל ושם בסתר עד שיעשה לה הדברים שבסתר כגון שיקטר לה או ישתחוה וזולת זה כמו שביארנו בסנהדרין:

אמר המאירי ע"ז של נכרי אסורה בהנאה מיד תכף שעשאה והביאוה בגמרא ממה שנאמר פסילי אלהיהם משפסלו נעשה אלוה ושל ישראל אינה אסורה עד שתעבד והביאוה בגמרא ממה שנאמר ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהוא ענין עבודתה:

זהו ביאור המשנה והלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

אע"פ שע"ז של נכרי אסורה מיד מ"מ כלים הנעשים לצרכה וכן כל משמשי ע"ז אפילו עשאום ולא גמרום או גמרום ולא הביאום או הביאום ולא נשתמשו בהם אינן אסורין עד שישתמשו בהם לצרכה ואין צריך לומר במשמשי ע"ז של ישראל:

דף נב.

אע"פ שע"ז של ישראל אינה אסורה עד שתעבד משעשאה לוקה על עשייתה כמו שהתבאר ואפילו עשאה לגוי שהיא אסורה מיד מ"מ התבאר בפרק ראשון ששכרו מותר מפני שאינה נאסרת עד שתגמר ומכוש אחרון שבו נגמרה אין בו שוה פרוטה וע"ז של ישראל משנעבדה מיהא אסורה בהנאה ואין לה בטול והילכך טעונה גניזה וגניזה זו במקום שלא תמצא לעולם כגון ים המלח או שחיקה וזרייה לרוח או שריפה ופזור האפר:

המזבח שבמקדש שניתץ או שנפגמו אבניו אסור בהנאה ואין להם פדיון אלא שטעונין גניזה:

כל המעמיד לישראל דיין שאינו הגון עובר בלאו שנאמר לא תכירו פנים במשפט והתבאר במקומו שזה הפסוק נאמר על הממנה דיין שאינו הגון מפני עשרו או מצד אהבתו או קורבתו וכל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה ואם היה שם תלמיד חכם הראוי לכך ומנו את זה שאינו ראוי הרי הוא כאלו נטע אשרה אצל המזבח:

כלי מתכות בין פשוטיהן בין מקבליהן מקבלין טומאה ואם נשברו כשיעור המפורש במקומו טהרו חזר וריתכן ר"ל שהקיש בהם בקורנס עד שנתפשט ונעשו כלים כשהיו חזרו לטומאתן ישנה ולא מן הדין אלא מגזרה שמא יאמרו הואיל וטבילה מטהרת כשבירה מה נשבר שאע"פ שחזר ותקנו טהור ביומו אף טבילה מכיון שנטבל טהור מיד ואין צריך הערב השמש ומתוך חששא זו גזרו שיחזרו לטומאתן הן שנטמא בטומאת מת הן בשאר אבות הטמאות ומ"מ אם נטמא בטומאת סופרים כגון שנטמא במשקין שמן התורה אין כלי מיטמא בהם אלא שחכמים גזרו מגזרת משקה זב וזבה לא חזרו לטומאתן נטמא בטומאת ע"ז כגון שהיה כלי זה ממשמשי ע"ז וכבר ידעת שע"ז מטמאה היא ומשמשיה ותקרובת שלה ויין שנתנסך לה וכלן מדברי סופרים ואע"פ שטמאתה מדברי סופרים הדבר בספק בה אם חזרו לטומאתן אם לאו שמא מתוך חומרתה העמידוה על דין טומאת התורה:

ע"ז של גוים ומשמשיה כבר בארנו שאם נתבטלו הותרו ומאחר שהותרו אין ספק שפרחה טומאתם ולא עוד אף כלי שנעשה תקרובת לע"ז וכגון כלי המשתבר שהוא כעין זביחה ונאסר מדין תקרובת לשיטתנו כמו שבארנו למעלה אע"פ שאין בטול לתקרובת מ"מ אם נתבטל פרחה טומאתו אע"פ שלא נפקע איסורו הואיל ויש להם טהרה במקוה בטולן הוא הוא מקוה שלהם ומ"מ תקרובת של אוכלין הואיל ואין להם טהרה במקוה הדבר בספק אם טהרו בבטול הואיל ולא נפקע איסורן:

במקום אחר התבאר על טומאת ע"ז שאע"פ שהיא חמורה לא דנו בה אלא כקולי אבות הטמאות כיצד הרי היא כשרץ שאינה מטמאה במשא אלא אדם וכלים במגע וכלי חרש באויר הרי היא כמת שאינה מטמאה אלא בכזית אבל אם היתה הצורה פחותה מכזית טהורה הרי היא כנדה שאינה מטמאה לאיברים ר"ל שאם חתך אבר ממנה אף שלא בתורת בטול טהור ואפילו היתה של חליות ונתפרקה אע"פ שהדיוט יכול להחזירה טהורה ומ"מ במשמשיה אפילו חתך מהם חתכה מטמא ובלבד בכזית וזו חומרא במשמשיה יותר ממנה ובית של ע"ז אבניו ועציו ועפרו מטמא במגע כמשמשיה:

הכניס ראשו ורובו בבית ע"ז הרי הוא כנוגע בה והרי הוא ראשון וכן כלי חרש שהכניס אוירו לתוכה וכן ספסלים וקתדראות שהכניס רובם לשם וטומאת היין שנתנסך לשם כבר ביארנוה בפרק שני:

דף נב:

כל כהן שעבד ע"ז אפילו בשוגג אפילו חזר בתשובה שלמה לא ישמש במקדש לעולם הואיל ועבד או השתחוה לע"ז עבר והקריב אין קרבנו מתקבל ומ"מ התבאר במקום אחר שהשוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב נתקבל ומ"מ לכתחלה לא יעבוד:

גדולה מזו אמרו מי שבנה בית חוץ למקדש להקריב שם קרבנות לשם שמים כמו שעשה חניו בנו של שמעון הצדיק שברח למצרים מפני אחיו ובנה שם מזבח והתבאר במסכת מנחות ק"ט ב' שלשם שמים בנאה ואעפ"כ כל כהן ששמש לשם לא ישתמש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמשו בהם שם לא ישתמשו בהם בבית המקדש לעולם אלא יגנזו ואין מועיל להם טבילה והקדש שאחריה:

יראה מסוגיא זו שאין אדם אוסר כלים של חברו או של הקדש בהשתמש בהם לפני ע"ז ואפילו עשה בהם מעשה לאסור הנאתם להדיוט אלא שלענין גבוה מאוסים הם הואיל ועשה מעשה ואין משתמשין בהם במקדש שהרי כלים של קדש בימי אחז לתשמיש ע"ז עמדו ומעשה נעשה בהם ואלו נאסרו לא היה מחזר לומר שיוכשרו בטבילה שהרי אף להדיוט נאסרו בהנאה אלא מתוך שלא נאסרו להדיוט ואין בהם אלא מיאוס אצל גבוה היה מחזר לומר שיוכשרו בטבילה והקדש וכן כתבנוה בשני של חולין שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהנאה אף על ידי מעשה ומ"מ למטה יראה הפך הדברים ר"ל שעל ידי מעשה מיהא נאסר אף להדיוט כמו שיתבאר אלא שאפשר שלא נאמרה להנאה אלא לאכילה וכיוצא בה:

ממה שכתבנו אתה למד בביאור סוגיא זו מה שהקשו בה רוב מפרשים והוא שעל מה ששאלו בכלים של בית חניו אם מותר להשתמש בהם בבית המקדש אם לאו והשיבו שאסורים הקשה לו מכלים של אחז ומה ענין להקשות מכלים של אחז והלא כלי אחז של ע"ז היו ולא היה פקפוק באיסורן עד שיפול תחת השאלה אלא שהתירוץ בה שהוא סובר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אף על ידי מעשה והרי הם כדין כלים של בית חניו ונמצא דין שבזה עולה לזה וכן ממה שאמר לימא מסייע ליה ממה שהטעינו גניזה לאבני מזבח ששקצום מלכי יון ר"ל שבנאום לע"ז ואסרום אף זו הענין בה כן שמן הדין לא היו נאסרות לפי סברתו ודינם כדין כלי בית חניו ותירץ בה שבזו אף מן הדין כן

שפריצים ר"ל ישראל משומדים נהנו בהם ויצאו לחולין על ידם ונמצאו של הדיוט וגוי מישראל קונה כמו שיתבאר בסמוך:

יראה עוד מסוגיא זו שהגוים שאנסו כלי בית המקדש ושקצום לע"ז לא נאסרו מן הדין ואע"פ שבמסכת גיטין ל"ח א' אמרו שגוי מישראל קונה ר"ל שזוכה בממונו בשעת מלחמה שנאמר וישב ממנו שבי ונמצאו שלו והיה לנו לאסרם אף מן הדין מ"מ אינן קונים מן הגבוה שנאמר לי"י הארץ ומלואה ואעפ"כ לגבוה מיהא נמאסו ולא ישתמשו עוד בהם וזה נמשך גם כן לדעת מה שכתבנו שהוא סובר שאין אדם אוסר את של חברו אף במעשה ומ"מ יש ללמוד הימנה בכלים של ישראל שגזלם הגוי ולא עשה בהם מעשה לע"ז אלא שהשתחוה וכיוצא בו שהרי מ"מ שלו הם:

נהנו בהם פריצי ישראל שהם בני מעילה ובאו גוים ואנסום מידם ושקצום לע"ז אם כלי שרת הם לא נאסרו מן הדין מפני שאף במה שנהנו בהם פריצי ישראל אע"פ שנתחייבו בו מעילה לא יצאו לחולין ועדין יש מעילה לנהנה בהם כמו שאמרו אין מועל אחר מועל בקדשים אלא בהמה וכלי שרת בלבד כיצד שתה בכוס של זהב של כלי שרת אע"פ שנתחייב קרבן מעילה בכך לא יצא כוס זה לחולין אלא בא חברו ושתה בא חברו ושתה כלן מעלו ונמצא שעדיין של גבוה הם ולא זכו בהם גוים הא בשאר דברים הקדושים כגון אבני מזבח וכסף וזהב וכיוצא בהם מכיון שנהנו בהם פריצי ישראל ונתחייבו קרבן מעילה יצאו לחולין וכמו שאמרו תמיד בתלמוד כיון דמעל נפקי להו לחולין ומכיון שיצאו לחולין הרי הם של ישראל וכשאנסום גוים מידם ושקצום לע"ז נאסרו מן הדין שגוי מישראל קונה ומ"מ על ידי גוי עצמו לא יצאו לחולין שאין הגוי בן מעילה ודברים אלו כלם נמשכים לדעת האומר שאין אדם אוסר את של חברו אף במעשה ואע"פ שיש לנו דעת אחרת בזו כמו שיתבאר מ"מ יש מקום ללמוד מדברים אלו בשלא עשה מעשה אלא שהשתחוה וכיוצא בו שבדרך זה מ"מ של גוי הם:

אבני מזבח ששקצום גוים לע"ז אין להם עוד תקון למזבח וטעונין גניזה שאם תאמר שישברום גוים כדי לבטלם הרי לאבנים שלמות אתה צריך ואפילו פגימה פוסלת בהם וא"ת שינסרום אחר פגימה להשוות פגמיהן לא תניף עליהם ברזל כתוב ואם יצאו לחולין על ידי ישראל כמו שבארנו ואנסום גוים ובטלום מותר ליהנות בהם אלא שמכוער הדבר:

קצת מפרשים למדו מכאן שכל משמשי ע"ז שנתבטל מותר אף לגבוה ואין כאן עוד מיאוס אע"פ שבע"ז עצמה אין אומרין שהרי אמר לתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא אלמא שאלמלא זו מותרות היו וכן הביאו ראיה לזה ממה שאמרו למטה האי בימוס בעלמא שוייה ופי' בה גאוני הראשונים ובימוס שנפגם מותר והא אי בעי פגים לה

ונתבטלה אלמא דבטול מועיל אף לגבוה ומ"מ רוב מפרשים מסכימים שאין בטול מועיל למשמשי ע"ז להתיר לגבוה והא דבימוס שוייה פירושו ובימוס לא נאסר אא"כ עשאו מתחלה לכך ואף זו שבכאן אינה ראיה דשמא דחייה בעלמא הוא:

לפי דרכך למדת שאבנים שנפגמו ונפסלו אם אפשר להשוות פגמיהן שלא בברזל הוכשרו ויש חולקים בה ומפרשים מה שאמרו כאן לינסרינהו על הגוי כלומר שינסרם בשעת בטולם עד שלא יהא שם פגימה לעולם ולא הוכרע בידינו:

הקדש שנתערב בחולין יש מוכיחין מכאן שבטל ברוב שהרי על מה שאמרו כאן שאחר חורבן בקשו לגנוז כל כסף וזהב וכו' מפני טבעה של ירושלם שרובו של הקדש ומתרומת הלשכה וחששו על תערובתו הקשו וכי ירושלם רובא דעלמא הוא והם מפרשים וכי וכו' רובא דעלמא היא וכו' שיאסור תערבתו והלא מיעוט הוא ובטל אצל הרוב עד שתירץ שלא נאמר אלא על מטבע של ירושלם שבקשו לאסרו בכל מקום הנמצא שם עד שהתירוהו מפני שאפילו הוא הקדש כבר יצא לחולין על ידי הנאת פריצי ישראל ואין זו ראיה שאין פירוש הדבר אלא כך וכי וכו' רובא דעלמא הוא וכו' כלומר ויש לך לומר שאין כאן ממטבע של ירושלם שכל הפורש מן הרוב פורש הא לודאי תערובת אין ראיה מכאן אלא שיש לו פדיון ומ"מ למדת שאם נהנה מותר:

ובשר קדשים שנתערב בחולין כבר רמזנו עליו באיל נזיר האמור בפרק גיד הנשה:

המשנה הרביעית והכונה לבאר בה ענין בטול ע"ז והוא שאמר נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חברו אבל לא של ישראל וכבר ביארנו שמבטל את של חברו גוי אפילו אינו עובד לה כגון של פעור למרקילוס וישראל אינו מבטל את של נכרי ואין צריך לומר את שלו שהרי ע"ז של ישראל אין לה בטלה עולמית וזה שביארנו שאין נכרי מבטל את של ישראל פי' בגמ' שאפילו היה הגוי שותף עמו אין לה בטלא שכל שישראל עובד אין אומרין אדעתא דנכרי פלח כלומר שלא יוציא עצמו מחזקתה ועושה בה מה שהגוי עושה ולא לכונת עבודה ומעתה ראוי לדונה בע"ז של גוים אלא מאחר שהוא עובד ודאי על דעת עצמו עובד ונעשית ע"ז של ישראל ואין לה בטילא אפילו לחלקו של גוי דאין ברירה וכן הלכה ויש אומרים שחלקו של גוי בטל וכלשון אמצעי שבגמרא ואין הדבר ברור דהא כל בדאורייתא אין ברירה וכל שכן באיסורי ע"ז ואם כשמכרוה מיהא מותר בדמי חלקו של גוי שהרי אף בלא בטול כל שדמי ע"ז ביד גוי מותרין כמו שביארנו בפרק ראשון ומ"מ מפרשין בה כגון שאחר שבטל נתן חלקו לישראל ומכרה הישראל ואומר שמוכרה ונהנה בדמי חלקו של גוי אחר שבטלה:

המבטל ע"ז בטל משמשיה ר"ל שמשמשיה בטלים מאליהם בביטולה אבל אם בטל משמשיה אין גופה בטל בכך וכן הלכה ומשמשי ע"ז של ישראל אם יש להם בטול אם לאו לא נתברר בגמרא בהדיא אלא שנראין הדברים שדין המשמשים כדין הע"ז אם של נכרי ליבטל אם של ישראל שלא ליבטל ואף גדולי המפרשים כתבוה כן בהדיא בשמועת כהנים ששמשו בבית חניו הנזכרות למעלה ששאלו בכלים שנשתמשו שם אם מותר להשתמש בהם למקדש ולא שאלו זה אלא לדעת האומר לאו ע"ז היא וכתבו הם שלדעת האומר ע"ז היא אף להדיוט היו נאסרים ואין להם בטול אלא לאו ע"ז היא ועקר שאלתם אם יהיו מאוסים לגבוה אם לאו וכן נראה משום לכאורה שאלו היה להם בטול היה להם לשאלה אף לדעת האומר ע"ז היא וכגון שנתבטלה אם מ"מ יהיו מאוסים לגבוה אם לאו ולדעת האומר כן כמו שכתבנו אלא שחדשו לומר בע"ז של נכרי ומשמשיה ביד ישראל שמשבטל הגוי הע"ז בכלו המשמשין אע"פ שהם ביד ישראל וכן נראה עיקר ומ"מ מגאוני הראשונים כתבו בשמועת נסך בין קרניה האמורה למטה שהקשה ודילמא בימוס שווייה ופירשו הם ובימוס שנפגם מותר ואפילו בבהמה שלו לא נאסרה דאי בעי פגים לה ולדעת זה אפילו בטלה ישראל עצמו כן וכן יש מביאים ראיה לדעת זה משמועת ריתך כלי לע"ז האמורה למעלה שפירשנוה במשמשי ע"ז של ישראל ואמר נשברו טהרו ושתי תשובות בדבר חדא שזה שהעמידוה במשמשין של ישראל כבר נדחית מקושיית דליבעי ליה עשייה ופרשוה לענין טומאה ובע"ז של גוי ועוד שאפשר שלענין טומאה אע"פ שאין בטול מועיל להתירה מ"מ לענין פריחת טומאה ממנו ודאי מהנה שהרי תקרובת אין בטול מתירה בהנאה ומוציאה מידי טומאה כמו שביארנו למעלה אלא שעיקר הדברים כדעת ראשון:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף נג.

המשנה החמישית והכונה לבאר בה תכונת הבטול והוא שאמר כיצד מבטלה קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה פחסה אע"פ שלא חסרה בטלה רקק בפניה השתין בפניה גררה וזרק בה את הצואה אינה בטלה מכרה או משכנה ר' אומר בטל וחכמים אומרים לא בטל אמר הר"ם פי' פחסה החליקה ואמרו כשפחסה בפניה הוא כשהחליק בפניה עד שהסיר צורת פנים באותה שעה תבטל אבל כשהחליק שאר גופה כשלא חסר ממנה כלום אינה מבוטלת ומחלוקת ר' וחכמים הוא כשמכרה לגוי אבל כשמכרה לצורף ישראל דברי הכל בטלה והלכה כחכמים:

אמר המאירי כיצד מבטלה קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה או שפחסה אע"פ שלא חסרה ר"ל שמיעכה בקורנס ופי' בגמ' דוקא בשפחסה בפניה ששווה בליטת צורתה אבל אם רקק או השתין בפניה או שסחבה או זרק בה את הצואה וכל כיוצא בבזיונות אלו אינה בטלה שכן דרכם עליה בשעת הכעס וכן הלכה ומ"מ י"מ דוקא בשעשה כן לעתים רחוקות דרך אקראי ודנין בו שמתוך הכעס הוא אבל אם ראינו אותו מתמיד בכך בטלה והרי אמרו באפרודיטי זו עומדת על פי הביב והכל משתינין בפניה ולא אסרה תורה אלא את שנוהג בו מנהג אלוה ולי נראה דאפרודיטי שאני שמתחלתה עשו לה כך ולא חל עליה שם עבודה של כבוד אבל זו שנעבדה בכבוד וחל עליה שם ע"ז לא נתבטלה בכך אפילו ראינוהו מתמיד עליה שמא כעסו הוא שנמשך עליו לסבה ידועה אצלו וכן שזו של אפרודיטי הכל עושין כך וכמו שאמרו והכל משתינין בפניה אבל זו שזה לבדו הוא שעושה כך אינו אלא כעס בעלמא:

מכרה או משכנה ר' אומר בטלה ושמא תאמר לדברי ר' והרי בברייתא אמרו לוה עליה לא בטלה וודאי ר' היא דאי רבנן מאי איריא לוה הא אף במכרה לא בטלה אלא ודאי ר' היא ואמר שבלוה עליה לא בטלה פירוש הדברים במשנתנו שמשכנה כעין מכירה כגון שהרהינה והגיע הזמן וחכמים אומרים לא בטלה והלכה כחכמים וטעם הדברים דאי גוי הוא מימר אמר פלח לה ואי ישראל הוא מימר אמר איידי דדמיה יקרים מזבן לה לגוי ופלח לה ואפילו היה הגוי או הישראל צורף שהדברים מראין בו שלהתיכה לקחה אין אומרין כן שאם גוי הוא עבודתו חביבה לו יותר ואם ישראל הוא נותן הוא עיניו על הריוח המזדמן לו במכירתו וא"כ הלכה כלשון האמור בגמרא אף בצורף גוי וצורף ישראל מחלקת ובכלם אמרו חכמים לא בטלה ומ"מ גדולי הפוסקים פסקו כלשון אחר שבגמרא דדוקא במכרה לגוי אפילו צורף או לישראל שאינו צורף הא אם מכרה לישראל צורף ביטלה שהרי מסתמא להתכה הוא לוקחה והוא סבר וקביל ושאר הפוסקים חולקים לפסוק שאף לישראל הצורף לא בטלה כמו שכתבנו וכן עיקר ויש פוסקים בזו דעת שלישית והוא שכל שמכרה לישראל בטלה אע"פ שאינו צורף ואין הדברים נראין ומ"מ כל שמכרה בפירוש להתיכה ודאי בטלה וכמו שאמרו בגמרא מכרה לחבלה מאי טעמא דמאן דאמר לא בטלה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

הלוקח גרוטאות של כסף מן הגוים ומצא בהם ע"ז אם נתן מעות ולא משך הואיל ועדין ברשות הגוי הוא לא יקבלנה אא"כ יבטלנה הגוי ודיו בבטול שהרי אינה שלו עדין ואף לדעת האומר שהמעות קונות בגוי מ"מ מקח טעות הוא והואיל ולא קבל הע"ז עדין

יקבל מעותיו ואם משך ולא נתן מעות יחזור ויבטלנה ואח"כ יקחנה אם ירצה שאע"פ שמשיכה קונה מ"מ משיכה בטעות היא ואינה שלו עדין ואם נתן מעות ומשך יוליך הנאה לים המלה ואע"פ שהכל בטעות אין רשאי להחזירה ולקבל מעותיו שיראה כמוכר ע"ז לגוי ואפילו היה לוקח זה צורף ישראל או שתדון כל ישראל בזה כצורף אע"פ שסתם גרוטאות להתיכן ניקחות לא נתבטלה במקחו אף לדעת גדולי המחברים שכתבנו שהגוי עצמו אפשר שלא על דעת ע"ז מכר:

התבאר בפרק אחרון ס"ד א' על גר וגוי שירשו את אביהם שעד שלא באו לרשות הגר יכול הגר לומר לגוי טול אתה ע"ז ואני מעות אתה יין נסך ואני פירות ואם משבאו לרשות הגר אסור ושם יתבאר טעם הדבר:

כבר התבאר במשכנה שאף בצורף ישראל לא בטלה נפלה עליה מפולת ולא פנוהו או שגנבוה ליסטים ולא תבעוה אינה בטלה בכך:

הלכו בעליה למדינת הים והניחוה אם הלכו על דעת חזרה אע"פ שלא חזרו לא בטלה ואם נתברר שהלכו על דעת שלא לחזור הרי היא בטלה:

דף נג:

מה שכתבנו לדעתנו במכרה שלא בטלה ולשטת גדולי המחברים שכל שמכרה לגוי או לישראל שאינו צורף שלא בטלה דוקא בע"ז עצמה שאם מוכרה לגוי סובר הוא עובדה ואם מוכרה לישראל הואיל ודמיה יקרים אף הוא מוכרה לגוי אבל משמשי ע"ז כל שמכר בין לגוי בין לישראל בטלין וכן בנויי ע"ז שנודע הוא שאין דברים אלו נערכין כל כך אצל הלוקח או שמא אין בהם סימן להכר והוא שנאמר בתוספתא כלים המשתמשים בגופה אסורים שלא בגופה מותרין אף כלים המשתמשים בהם בגופה גנבום כומרים ומכרום מותרין והתבאר עוד שם שאף כלים שגופה לבוש בהם גנבום כמרים ומכרום מותרין וכן כתבוה גדולי המפרשים:

כבר ביארנו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהשתחואה לבד ושאף מה שנעשה ע"י גוי מתבטל על ידו גם כן מעתה מפני מה נצטוו בשריפת האשרות בכבוש הארץ והלא כל הארץ וכל המחובר לה ירושה היתה לישראל מאברהם ואילך מכח מצות השם והרי היא אצלם כמוחזקת והיה לנו לומר שלא היה כח ביד גוים לאסרה ואם מפני אותן שנעבדו בימי אברהם ואין ברירה איזו קודמת ואיזו מתאחרת מ"מ יכריחום בבטולם ודיין בכך הא לא נאסרו אלא שמשעה שעבדו ישראל את העגל ואוו לאלוהות הרבה גלו בדעתם שדעתם נוחה בעבודות אלו וכל שהיו הגוים עושין בשלהם הואיל ודעתם נוחה

בכך הרי הוא כמי שנעשים שלוחיהם ונעשה הכל ע"ז של ישראל וכבר בארנו בכיוצא בזה שישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ונמנע ולא השתחווה ובא גוי והשתחוה לה אסרה ונעשית ע"ז של ישראל ויראה מכאן לקצת מפרשים שאפילו זקף ישראל זו ובא גוי והשתחוה לאחרת שלו ר"ל של ישראל נאסרה ורבותי חולקים בה שמא תאמר והלא מעגל ואילך עשו תשובה ולא יאסרו את שמעגל ואילך מ"מ אין ברירה איזו שמזמן הקודם לעגל או שבאותו זמן ואיזו שמזמן המתאחר שמא תאמר והלא יש לאסרם מחשש שמא נטעום מתחלה לכך או גדעום ופסלום שאע"פ שאין אדם אוסר את של חברו על ידי מעשה מיהא נאסר ובטול אין כאן שמאותן שנטעו לכך מזמן אברהם ואילך אני אומר כן ונעשו ע"ז של ישראל אפשר שכל האשרות קדומות היו או שמא הם סוברים שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהנאה אף על ידי מעשה כמו שכתבנו בשני של חולין ומגדולי המפרשים פירשו שכל שהוא של רבים אינו נאסר ע"י אחר שאינו מהם אף במעשה שהרי אמרו למטה מים של רבים אין נאסרין ואע"ג דטפחינהו בידיה ויש חולקין בזו שאם כן היה לו לומר והא דבר של רבים הוא ולא שיאמר והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ועוד דהא דמים של רבים לטעם שאינו שלו הוא חוזר ורבותא אשמעינן דאפילו מים שכל אחד יכול ליקח מהם אין נאסרין בלא מעשה דכל שלא זכה בהם לאו שלו הם וטפחינהו בידיה לא מעשה האוסר הוא שהרי לא לעבוד נתכון בכך אלא בהשתחואתו אלא לומר שלא נקראו מחוברים אלא תלושים דהא אקושיא דהא מחוברים נינהו הוא דקא מתרץ לה דטפחינהו בידיה ומתוך כך אי לאו דשל רבים הם היו נאסרות ומ"מ אף אלו על ידי מעשה נאסרות וחזרה הקושיא מיהא תירצו מקצת גדולי הדורות שזה שאמרו ע"ז של ישראל אין לה בטלא מן התורה דוקא בשעבדה ישראל אבל לא עבדה ישראל אלא שבאה לו מיד הגוי יש לה בטלא מן התורה אלא שחכמים גזרו בה ולאותו זמן מיהא הותרו ולמטה יתבאר בע"ה:

המשנה הששית והכונה לבאר בה על איזה צד ע"ז בטלה מאליה [והוא שאמר] ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיאות של מלכים הרי אלו מותרין מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עובדים אמר הר"ם פי' בימוס הוא אבן גדולה מציבין אותה להקריב עליה והוא מין מן המזבחות וכשמולך מלך מקים לו בימוס ואם הוסר ממלך או מת ומלך אחר יניח הבימוס הראשון ויעשה שני לעצמו ואז הוא מותר ליהנות מן הראשון וזה פירושו אמר מפני שמעמיד אותו בשעה שהמלכים עובדין כלו' שהסיבה שהבימוסות הרבה שבזמן שמעבירין אותו המלך בטל אותו הבימוס ויעשה אחר לעצמו המולך ואז כל הראשונים מותרין:

אמר המאירי ע"ז שהניחוה עובדיה והלכו להם בשעת שלום מותרת ובלבד שאין דעתם לחזור כמו שבארנו למעלה בשעת מלחמה אסורה מתוך ערבוב שלהם הניחוה ולא מחמת יאוש הדעת בימוסיאות של מלכים מותרין ר"ל בטלין מאליהם וענינם אבני גזית שאינן קבועות למושב ע"ז אלא שכומרים שבבתי עבודות זרות מתקינין ומזמינין אותם בדרך מקום מעבר בני אדם הסמוך לבית ע"ז שלהם על שם שכשיעבור שם המלך יעמידום ויושיבו שם ע"ז שלהם ויראה המלך וישתחוה לה וזה שאמר מפני שמעמידין אותה וכו' פירוש מפני שאינה קבועה לכך אלא שצריכין להעמידה בשעה זו ושאלו בגמרא אי טעם הוא להבטל שהרי מ"מ קבועה היא לאותה שעה ופרשוה מפני שהמלך אינו מקפיד לילך דרך שם בסבתה עד שלפעמים מניח דרך זו והולך בדרך אחרת ואחר שכן אינו נקרא בימוס הקבוע לע"ז ומ"מ בימוס הקבוע למושב ע"ז או לכל השנה או לפרקים ידועים אסור:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

מה שבארנו שע"ז שהניחוה בשעת מלחמה לא בטלה יראה מסוגיא זו שאם שקטה המלחמה ולא חזרו עליה לזמן שהיא בטלה אחר שהיו יכולים לחזור לה ולא חזרו:

בימוס של ע"ז שנפגם בטל ומותר ולשון פגימה משמע בכל דהו ושמא תאמר ושמא לא ראו הפגימה ואיך נתבטלה אחר שלא ראוה ולא נתיאשו ממנו יש לומר שמתוך חבתם בע"ז נותנין לב עליה ומעיינים בבימוס שלה או שמא לפגם שהוא במקום הנראה לעין אבל מזבח שמקריבין עליו לע"ז שנפגם אסור עד שיותץ רובו והיאך מכירין בין בימוס למזבח בימוס אבן אחת מזבח של אבנים הרבה בתוספתא פי' שאף בימוס שנפגם אסור אא"כ נפגם רובו ואין להניח תלמוד ערוך שבידינו מפני התוספתא ועוד שהרי לשון פגימה בכל שהוא משמע ולדעת התוספתא מיהא יש לשאול א"כ מה בין בימוס למזבח ואפשר שהבימוס מכיון שנפגם רובו אפילו עומד במקומו ולא נהרס מצבו מותר והמזבח נפגמו רוב אבניו במקומן אסור עד שינתץ רובו ר"ל רוב בנינו והוא הדין לבית שבנאו להעמיד שם ע"ז שאם נפל רובו בטל וכן פסקו גדולי המפרשים ומ"מ באלו הוא שאין בטלין מאליהן אבל ע"ז עצמה כגון בית או אבן שבנאו או חצבו להשתחוות פי' גדולי המפרשים שבפגימת משהו מותר מכיון שראה כך נתיאש הימנה וכן מה שהצרכנו נפילת רוב בבית ובימוס ומזבח דוקא בשנפגם מאליו אבל אם עשה הוא בידיו בפגימת משהו בטל ואני תמה במה שכתבו שבפגימת משהו מותר והלא ע"ז שנשתברה מאליה אסורה ואפשר שדבריהם בשלא נודע שמן הסתם גוי בטלה או שמא לא אמרוה אלא

לדעת האומר אין עובדין לשברים אף בנודע שנשתברה מאליה וא"כ לענין פסק אין לה מקום לשטתנו:

דף נד.

כבר בארנו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מעתה נעבד שלו בתלוש אסור אף להדיוט ואם הוא מחובר שלא היתה בו תפיסת ידי אדם או בעל חיים אסור לגבוה ומותר להדיוט של חברו מותר לגבוה אפילו תלוש שאין בו רוח חיים ואין צריך לומר להדיוט ואם עשה בו מעשה לשם ע"ז אסרו אף להדיוט אף בבעל חיים בין של יחיד בין של רבים וכבר בארנו בשם גדולי המפרשים שאם היה של רבים לא נאסר ולא יראה כן:

מעתה ישראל ששחט בהמת חברו לע"ז אפילו לא שחט בה אלא סימן אחד אסרה אף להדיוט ואפילו לא שחט בה אלא כל שהוא שאע"פ שהמשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אפילו כל שהו אסרה ומ"מ רוב מפרשים מסכימים בזו להתירה בהנאה ולאסרה באכילה ויש מי שאומר כן אף בשהיה לו לישראל שותפות בה ולא סוף דבר בישראל אלא אפילו גוי או ישראל משומד ויש מי שאומר בישראל שלא אסרה שלא נתכון אלא לצער את חברו ולא לעבוד ולא נאמר כן אלא בגוי או משומד ואין דברים אלו נראין ומ"מ אף לדבריהם אם היה ישראל והתרו בו ואעפ"כ שחטה לשם ע"ז הרי הוא כמשומד:

לא עשה מעשה בגופה לע"ז ר"ל לעבוד הבהמה אבל עשה בה מעשה משמשי ע"ז או כעין בימוס לע"ז כגון שנסך יין לאיזה כוכב בין קרניה של בהמה זו לא אסרה ויראה אף בשלו שאין בעל חיים נאסר מתורת משמשי ע"ז וי"מ שאין משמשים נאסרים אא"כ נעשו מתחלה לכך ואין נראה כן וגאוני הראשונים פירשו בה מפני שבימוס שנפגם מותר ואי בעי פגים ליה מצד שהם סוברים שמשמשי ע"ז של ישראל יש להם בטול ובטולן על ידי אותו ישראל או חברו העובד כמהו וכן שמשמשין שנתבטלו מותרין אף לגבוה כמו שפירשנו למעלה:

מי שאנסוהו גוים והשתחוה לבהמת עצמו או לשאר דברים התלושים שלו אסרם אף להדיוט בין בצנעה בין בפרהסיא בין בשעת השמד בין שלא בשעת השמד שהרי אף בצנעה ואף שלא בשעת השמד כל שבע"ז יהרג ואל יעבור כמו שבארנו בפרק שני ואע"פ שיראה מכאן שבצנעה מותר אין הלכה כן ולא נאמרה אלא לדעת ר' ישמעאל שהיה מתיר במקום אונס בצנעה אף בע"ז אחר שאינה שעת השמד ולענין חיוב בית דין כל

שלבו לשמים אין עונש בית דין עליו אלא שאיסור רביץ עליו ושאוסרין את מה שעבד מתורת נעבד:

בימוסיאות שהעמידו גוים בשעת השמד להעביד שם את ישראל ע"ז אפילו בטל השמד נעשו אותן הבימוסיאות משמשי ע"ז של ישראל ואין להם בטילא עולמית כמו שביארנו למעלה ואף לדעת המפרש שמשמשי ע"ז של ישראל יש להם בטלא וכנגד שיטתנו מפרש בזו שעובד את הבימוס עצמו אגב הע"ז שכך דרכם לפעמים כמו שהתבאר ולא סוף דבר שעת השמד אלא אף אם כפוהו בצנעה ועבר אין לו בטלה עולמית:

ישראל משומד דינו כישראל לענין בטול ע"ז ר"ל שאין לע"ז שלו בטילא עולמית:

דף נד:

המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה אם בשלו להדיוט ואם בשל חברו אף לגבוה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה אף להדיוט ואף בשל חברו או פירושה בשחפר והשתחוה הא לא השתחוה לא שאע"פ שע"ז של נכרי אסורה מיד דוקא בתלוש ובשלו אבל מחובר ובעל חיים ושאינו שלו אינו נאסר אלא במעשה גוף עבודה חזר וסתמן ר"ל אותם הבורות יראה לגדולי המפרשים שזהו בטולם:

יש בדברים אלו ר"ל במחובר ובעל חיים שטות אחרות לקצת מפרשים שלא לאסור לעולם אף על ידי מעשה ועבודה אלא לגבוה וממה שבסוגיא זו הביאוה מכלים של אחז דדוקא לגבוה ומ"מ אינו נראה שאם כן מאי איריא שחט סימן אחד לע"ז אף שחטה לעצמו כן וכן שבשני של חולין מ' ב' נחלקו באיסור של חברו על ידי מעשה והקשה למי שאמר שאינו אוסר ממשנת המטמא והמדמע והמנסך אלא דלענין הדיוט פליגי וכן נחלקו בקצת סברות אחרות בענינים אלו מצד בלבול סוגיות ומה שכתבתי יראה עיקר לפי מה שבררנו מתוך דברי כלם:

אע"פ שאמרו המשתחוה לבעל חיים לא נאסר להדיוט עשאן חליפין לע"ז נאסרו כיצד היתה לו לישראל ע"ז והחליפה לגוי נאסרה ואפילו חליפי חליפי חליפין אסורין ר"ל אם חזר והחליף בהמה או בדמים או בדבר אחר וכן כתבו גדולי המחברים וגדולי הדורות שלפנינו פסקו שחלפי חליפין מותרין ומביאים ראיה ממה שנאמר כאן שהסובר שחלפי חליפין אסורין יש לו לומר ששני כתובין הבאים כאחד מלמדין ובכל התלמוד אנו נמשכין לומר שאין מלמדין ואין זו ראיה שהרי אינו אלא כעין משא ומתן ודרך מחקר ומ"מ פשוט לנו בע"ז והיית חרם כמהו כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמהו:

כשם שע"ז תופסת דמיה כך פירות שביעית תופשין דמיהם ולא כקדש שתופש את דמיו ויוצא לחולין כמו שידעת בפודה את ההקדש שיצא ההקדש לחולין ונתפשו הדמים תחתיו אלא המוכר פירות שביעית הרי הן בקדושתן ביד הלוקח והדמים נתפשין לאותה קדשה ביד המוכר ומ"מ אם החליף אחרון אחרון נתפש בקדושת שביעית כיצד לקח בדמים אלו בשר יצאו הדמים לחולין ונכנס הבשר בקדושת שביעית החליף בשר ביין יצא בשר ונכנס יין החליף יין בפת יצא יין ונכנס פת וכן לעולם פרי עצמו בקדושתו ואחרון המוחלף נתפש בקדושתו לכל דיני שביעית:

ערלה וכלאי הכרם אע"פ שאסורין בהנאה אם עבר ומכרן אין תופשין את דמיהם ואם קדש בדמיהם הרי זו מקודשת וכן הדין בכל אסורי הנאה שעבר ומכרן חוץ מע"ז כמו שיתבאר במקומו ופירות שביעית עצמן המקדש בהם הרי זו מקודשת ואין צריך לומר בחליפיהן:

המשנה השביעית והם דברים נמשכים דרך ספור שלא להרהר בקיום ע"ז בראות האדם ארך קיומה [והוא שאמר] שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו של הקב"ה בע"ז מפני מה אינו מבטלה אמרו להם אלו לדבר שאין צורך לעולם היו עובדים היה מבטלה אלא הרי הם עובדים לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים אמרו להם אם כן יאבד דבר שאין צורך לעולם בו ויקיים דבר שצורך לעולם בו אמרו להם אף אנו מחזקין ידי עובדיהם של אלו שאומרים תדעו שהם אלוהות שהרי אלו בטלו ואלו לא בטלו אמר הר"ם ממה שאתה צריך לידע כי הפילוסופים על השלמות אינם מאמינים הצלמים ר"ל הטלסמאות אבל מלעיגין מהם ומאותם שחושבים שיש להם פעולה וביאור זה יארך ואמנם אני אומר זה לפי שאני יודע שרוב בני אדם נפתים בהם פתוי גדול מאד ובדברים דומים להם ומחשבין שיש להם ענינים אמתיים ואין הדבר כן עד כי הטובים החסידים מבני דתנו חושבים שהם דברים אמתיים אלא שהן אסורין מצד התורה בלבד ואינם יודעים שהם דברים בטלים כוזבים ונצטוינו בתורה שלא לעשותם כמו שהזהירה על הכזב והם דברים שנתברר להם פרסום גדול אצל האמות ועיקר זה באומה הנקראת צאב"ה והיא האומה שיצא אברהם אבינו ע"ה מביניהם וחלק על טעותם וסברתם המקולקלת כמה שנתן האלהים בלבו מן החכמה והיו מגדלים ומכבדים הכוכבים ומיחסין להם פעלות שאינן להם והם שכתבו ספרים בדיני הכוכבים והכשוף וההשבעות והמזלות הרוחניות ודבור הכוכבים והשדים והגדת העתידות ועונן ומנחש על רוב מיניהם ושאלת המתים והרבה מכיוצא בזה שדברה התורה האמתית הרבה עליהם והכריתה אותם והם עיקר ע"ז ועניפיה וזה שהכזב הראשון גזרת הכוכבים

שנתברר במופת בחכמת הטבע בטול הקדמותיו הראשונות באמרם הכוכב פלוני והוא הפך הכוכב הפלוני עם היות הגלגל שלו גוף אחד מתדמה החלקים אין בו שנוי ולא כזב ושתי הקדמות אלו הם עמודי גזרת הכוכבים אשר בהתברר בטולם כמו שנתברר בטלו חלקיה עד סופם אח"כ הרכיבו כזב שלישי על אלה השנים והוא ע"ז ואמרו שצורה זו הנעשית במזל צומח כך ועל המצב הפלוני כשיקוטר בדבר פלוני ויתפללו לו בדברים וישתחוו לו הוא יסיר רעת דבר פלוני ודברים אלו עשו לפי שבימים הראשונים קבצו בני המדינות ופתו המון עמי הארץ ואמרו להם כי הצלחת ארצותיכם ועניניכם כשתעשו אלו הצורות ושתתקבצו לבתיהם וכבדו אלו הזקנים שיודעים סודותיהם ובזה קמה המלכות וחשבו שאותו הדבר אמת והיו אומרים אלה דברי כוכב פלוני ואלה דברי מזל פלוני והיו מגדלין אותו ועושים מאמרו והיו מאמינים בו כמו שאנו מאמינים בנביאים ע"ה מן השלמות והחסידות הלא תראה היאך קראם הכתוב נביאי הבעל ונביאי האשרה אח"כ באו חלושי הדעת ומצאו אותם הדברים ואותם הספרים וחשבו שהם אמת ולא ידעו שהם כזבים שנעשו בזמן מן הזמנים לתועלת שעה אמר הנביא אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם וכבר בארו החכמים שכל מה שיהיה מהם מפעלות אלה הצלמים הוא בדרך מקרה ומיחסים אותו להם וזה ענין פילוסופי ברור וכמו כן מצאתי לחכמים שעוררו על הכוכבים שהם נוהגין דרך המעונן והמנחש לא שהם סבה כמו שחושבים האצטגנינין אמרו לא תנחשו כגון אלה המנחשים בחלדה ובעופות ובכוכבים וזהו דעת הפילוסוף בהם ואלה הדברים כלם שבדאו הצאבים אין מהם בפילוסופית מן דבר קטן או גדול וכבר הארכתי אני בכאן יש בו מקום תועלת ותקון אמונה לפי ששגעון בני האדם בכוכבים והצלמים ר"ל הטלאסם אינו דבר מועט וכבר יצאו בה מן התורה פעם אחת בשביל מה שהיו מאמינים מאמתם:

אמר המאירי שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו של הקב"ה בע"ז מפני מה אינו מבטלה והשיבו להם שאלמלא היו עובדים לדבר שאין לעולם צורך בו כגון אשרות ואבנים היה מבטלה אלא שהם עובדים לחמה ולבנה לכוכבים ולמזלות יאבד את עולמו מפני שוטים הללו אמרו להם א"כ יאבד את שאין צורך בו כגון אשרות ואבנים וכיוצא באלו וענו את הכסילים כאולתם שאם כן ידי עובדי דברים שיש בהם צורך מתחזקים בכך בראותם בטול האחרים ושלהם מתקיים:

זהו ביאור המשנה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר:

ונשלמו בכאן דיני ע"ז הבאים בזאת המסכתא ואמנם דין חיוב עובדיה עם שאר דברים הצריכים בידיעת ענינ'יה יתבארו במקומם במסכת סנהדרין ומהנה נתחיל בביאור ענינ'י יין נסך כמו שייעדנו:

דף נה.

המשנה השמינית והכונה לבאר בה ענינ'י יין נסך וכבר ביארנו בפרק שני איזה יין יש בו משום יין נסך ואיזה יין או איזה משקה אין בו משום יין נסך וכבר ביארנו שם דין הכשר כלים שעמד בהם יין נסך חוץ מכלי הגתות ובאיזה דבר מותר להפקיד יין אצל נכרי וממשנה זו ואילך נבאר מאימתי נעשה היין יין נסך ומי עושה יין נסך הן באיסור שתיה הן באיסור הנאה ועל איזה צד ר"ל הן מגעו הן כחו הן ייחדו אצלו ואצל מי מיחדין ואח"כ נבאר דין איסורו הן בעינו הן על ידי תערובת הן איסור שכרו ואח"כ נבאר הכשר כלי הגת ובאה משנה זו להתחיל בביאור מאמתי נעשה יין נסך ואמר על זה לוקחין גת בעוטה מן הגוים אע"פ שנטל בידו ונתן בידו לתוך התפוח ואין נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר דורכין עם הנכרי בגת אבל לא בוצרין עמו ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת נחתום העושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר אמר הר"ם כשיהיה מרזב הגת סתום עד שלא יהיה נגר ממנו כלום אלא שנדרכים הענבים קצתם עם קצתם אינו מתנסך לדעת משנה ראשונה וטפוח שם פסולת הענבים שעושין צבור באמצע הגת ואמרו בכאן השאר מותר היא משנה ראשונה שהיא מתרת ואינה הלכה דורכין עם הנכרי בגת אבל לא בוצרין עמו היא משנה ראשונה וזה שהטעם לאסור שיבצור הגוי עמו לפי שעקר בידינו הבוצר לגת הוכשר וכשנוגע בו הגוי הנה טמאו ויהיה הוא עוזר לטמאו כשהוא בוצר עמו והלכות משנה זו כלם בנויות על עקר אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל וכבר זכרנו זה פעמים הרבה אבל מה שהתיר לבעוט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע גוי והוא מוכשר כמו שהוא עקרנו וטעם אינו עושה יין נסך עד שירד לבור וכל זה אינו הלכה אבל פסק ההלכה מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י ויין כיון שהתחיל לימשך נעשה יין נסך ולפיכך בוצרין עמו ואין דורכין עמו ודע שאסור לישראל שישתמש לו גוי בבציר לכתחלה בשום פנים ואפי' להביא לו הענבים לגת כ"ש זולתו וכן באר התלמוד משום לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב אמנם ישראל שהוא עושה בטומאה הוא עובר עבירה לפי שמטמא מה שיש בו זכות שם כלומר התרומות והמעשרות וכן

הפת תטמא את התרומה ומעקרנו אין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכשנדרכו הענבים ונאפה הפת נשלמה העברה ולפיכך מותר לשאת עמו אחר כן:

אמר המאירי לוקחין גת בעוטה מן הנכרי ואע"פ שהוא נוטל ונותן לתוך התפוח אינו עושה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ופירוש המשנה כך הוא הגת עשוי מלוחות גדולות של עץ עבות הרבה והוא עשוי במדרון מעט בכדי שיזוב היין דרך עליו וממנו לבור ודורכין שם הענבים ובמקום גבהות הגג יש שטח נמוך כעין בית קבול רחב ואינו עמוק כלל שלא ישאר היין לתוכו ואותו שטח נמוך נקרא תפוח על שם שכשנדרכו הענבים דריכה מועטת אוספין אותם שם כעין עגול ועומדים שם בצורה כדורית מכל צד ומפני זה נקרא תפוח ובלשון לעוזות קוראין אותו פיל"א וכשנאספו הענבים לשם היין מתחיל להמשך שהרי נדרכו ומ"מ טוענין עליהם קורה להפליג בדריכתם והיין כלו נמשך במדרון הגת וזב והולך לו לבור שהוא בקרקע כנגד ראשו של הגת התחתון ואותו בור סדין אותו בסיד כדי שלא יבלע את היין והוא אמרם במסכת אבות בור סיד שאינו מאבד טפה ויש בראשו של גת זה מרזב אחד ומשימין תחתיו סל גדול על פי הבור ופי המרזב על הסל ויוצא היין מן המרזב לסל ומן הסל לבור כדי שהחרצנים והזגים והאשכולות הנמשכים עם היין ישארו באותו הסל ואותו הסל נקרא בלשון תלמוד גרגותני ועם כל זה אי אפשר שלא יתגלגלו חרצנים וזגים לבור ועומד שם היין עד שיקפה ר"ל שאותם חרצנים וזגים המתגלגלים שם יהו צפות למעלה וזהו נקרא קיפוי דבור ואח"כ משימין אותו בחביות ואף שם מתגלגלים חרצנים דקים ומצד רתיחת היין גם הם צפות למעלה וכשהגיע לכך והוא הנקרא קפוי של חביות הוא יין גמור שאינו חסר כלום נמצאו הרבה שיעורין ביין שבכלם אתה רשאי לקראו יין וצריך אתה לידע איזה שבכלם אתה תופש לענין זה אם משהתחיל לימשך על שטח הגת ונפרד מענביו או שמא דוקא עד שירד לבור קודם שיקפה או שמא עד שיקפה קפוי שבבור או שמא עד שיקפה בחביות ואמר במשנה זו שאינו נעשה יין לאסרו במגע גוי עד שירד לבור והוא שאמר לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אע"פ שהגוי דרכם ונגע שם בידיו בשעת הדריכה ואע"פ שיצא רוב היין בדריכתו והוא צף על ידיו שלא סוף דבר שמגעו ברגל אינו עושה יין נסך אלא אף מה שהוא צף על ידיו וכן לא סוף דבר בזה שמ"מ היין מעורב עם האשכולות והחרצנים אלא אע"פ שנטל את הענבים הדרוכים בידו ונתנם לתוך התפוח שהתחיל היין לימשך בשטח הגת והוא נוגע ביין הנמשך בשעה שנמשך בשטח הגת מותר בשתיה שאין זה יין כלל ולא עוד אלא אף הקלוח היוצא מן הגת לסל או אף היוצא מן הסל ויורד לתוך הבור מותר שאין עליו שום תורת יין כלל ומיחל בעלמא הוא עד

שירד לבור ומ"מ משירד לבור תורת יין עליו ובשל גוי אסור אע"פ שלא נגע בו משירד לבור ופירשו הטעם מצד מה שנגע בזה שבבור בשעת דריכתו ומגעו שלמפרע עושהו יין עכשו וקצת רבנים פי' הטעם מפני שהיין נמשך מכחו של גוי לבור וכחו בכונה אסור ומתוך מה שירד לבור אסור אם דרכו גוי אף שלא בנגיעת הגוי ואם דרכו ישראל כשנגע בו גוי אחר שירד לבור שמשירד לבור אע"פ שלא נגע שם נעשה יין נסך אם הוא של גוי ואם של ישראל דוקא בנוגע גוי באותו שבבור ומ"מ השאר מותר אף הקלוח היורד מן הגרגותני לבור וכל שכן מה שנמשך עדין בגת וכל שכן היין המעורב עדין בין החרצנים והזגים שבתפוח ומותר בשתיה שהרי אף אם נגע בהם מותר ואע"פ שקלוח זה מחבר את שתיהן מותר שאין חבורו אוסרו במקום שמגעו אוסרו שאם אתה מפרש איסור נצוק מדין מגעו הרי אף אם נגע בגופו של זה הנמשך בגת לא אסרו כמו שבארנו שאינו יין כלל אלא מיחל בעלמא ואף לכשתפרש איסור נצוק מתורת תערובת שהוא כאלו נתערב יין שבבור באותו הקלוח וביין שבגת הרי אותו הקלוח כקלוח של מים ואע"פ שאף במים נאסר שהרי יש ביין שבבור בכדי נתינת טעם לא החמירו בנצוק לדונו בתערובת גמור במקום שאין המגע אוסר הא בתערובת גמור ודאי אוסר ולא משום טעם לבד אלא אף במשהו שמ"מ אף שבגת יין מיקרי לדונו מין במינו ואע"פ שראיתי בזו חולקים לומר דדוקא בכדי נתינת טעם כדין יין במים כך הוא מוכרע כדברינו בתלמוד המערב שאמרו לוקחין גת בעוטה וכו' והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנה הא העלים עיניו וכו' אסור ופירוש הדבר שמא נטל הגוי מאותו יין עצמו שבגת בכוסו והחזירו ומשנתן בכוס הוה ליה כיין שבבור ואסר את שבגת בחזרתו דמ"מ מין במינו הוא ומ"מ כל שאינו תערובת גמור אין דנין אותו בתערובת מדין נצוק שכך הקלו בנצוק במקום שאין המגע אוסר ונמצא מה שבבור אסור בהנאה והשאר מותר בשתיה וקצת מפרשים כתבו בפירוש והשאר מותר שאינו נאסר מדין נצוק הא במגע מיהא נאסר ואינו כלום שמאחר שאתה אומר שאינו יין למה אתה אוסרו במגע ועוד שאם כן כשהקשה בגמרא לרב הונא במה שאמר משהתחיל לימשך וכו' והקשו לו ממה ששנו במשנתנו והשאר מותר מה זו קושיא ושמא רב הונא במגע אמרה אלא שאף במגע נאמר ולמדת על מה שאמרו בפרק אחרון בגת שצריך נגוב ושאם זפתה גוי ודרך בה צריך קליפה ונגוב לא על דעת משנה זו נאמרה אלא על דעת משנה אחרונה שלדעת משנה זו אף הדחה אינו צריך:

ואח"כ נתגלגל ממשנה זו לדברים אחרים שהם נמשכים לסברא זו והוא שמאחר שאינו נעשה יין נסך דורכין עם הנכרי בגת שלו ונוטלין שכר שאין כאן משתכר באיסורי הנאה שהרי אף בשתיה מותר אבל אין בוצרין עמו להביא הענבים לגתו שהרי גתו טמא וענבים

שנבצרו לגת הוכשרו במשקה היוצא מהם כמו שיתבאר במקומו ונמצא זה גורם טומאה לחולין אלו ומ"מ הדריכה מותרת שכבר נטמאו:

דף נה:

ישראל החשוד לעשות בטומאה אסור לבצור עמו שהרי הוא גורם טומאה ואף דריכה עמו אסורה מפני שדריכתו בעברה ואין לנו לסייעו והרבה מפרשים שואלים בה איזה עברה מתחדשת בדריכה והלא כבר נטמאו ומשיבים בה דברים בטילים ויראה לי הטעם שהבצירה אסורה אפילו לא יצאו משקין מהם כלל מדברי סופרים וטעם גזרתם שמא יסחטם מעט אחר שלדריכה הם עומדים ויוכשרו בסחיטתו או שמא אם הכניסם לגת בלא סחיטה פעמים לוקח מהם אשכול של ענבים לבדקו וסוחטו ומזלפו על שאר הענבים שבגת שהרי הכל לדריכה עומד והוכשרו בכך כמו שהתבאר במקומו ונמצא שהבצירה אסורה מטומאת סופרים והדריכה מטמאתו טומאת התורה וזו עברה ומ"מ אחר שנדרכו כבר נטמא בטומאת התורה ואין כאן עוד עברה ומוליכין חביות ריקניות אפילו טמאות לגת למלאן ממנו ומביאין עמו מן הגת אבל נכרי מ"מ אין בדריכתו עברה שאינו בר עברה ומפני זה דורכין עמו ויראה לי לפי שטתנו שאין דורכין עמו עד שיתחיל הגוי בדריכתם ויטמאו טומאת התורה נחתום ישראל העושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו שאין מסייעין ידי עוברי עברה ואע"פ שכבר נטמא טומאת התורה בלישה ואין עוד עברה בקיטוף מ"מ לישה וקטוף מלאכה אחת היא או מפני שבקטופו מוסיף בה קמה ומוסיף בטומאה ומ"מ אחר לישה וקיטוף כבר נעשה הכל ומוליכין עמו פת לפלטר ופי' גדולי הרבנים בפלטר שהוא אותו שאופה את הלחם בתנור והוא הדין שמותר לאפותו ואין נראה כן חדא דאם כן היה לו לומר אבל מוליכין עמו פת לתנור ועוד שהרי בתלמוד המערב אמרו שאין עושים ממנו גריסין בתנור וודאי הוא הדין שאסור לאפותו וכן הדין שהרי יש כאן גרמת הכשלה לאחרים הלוקחים ממנו וכן שהאפיה סוף המלאכה והכל דבר אחד ומלאכה אחת אלא שבודאי נראין הדברים שאין מוליכין אותו לאופה הלחם וכל שכן שאין אופין לו ופלטר אינו אופה הלחם אלא נחתום קטן שלוקח מנחתום גדול את הפת ביחד אחר שנאפה ומוכרו על יד על יד וזו ודאי מלאכה אחרת וכבר נגמרה כל העברה ולפיכך מותר וכן פירשו חכמי צרפת ובפרק הזהב אמרו פלטר מתרתי ותלתא זבין ואף על הנחתום יש לפרש בו ענין אחר מכח אותה שמועה על אותו שלוקח מבעל הבית אלא שבכל התלמוד קורא נחתום זה שלש את העיסה ועורכה אלא שלפעמים כלה כדו ולוקח מבעל הבית:

זהו ביאור המשנה וכלה שלא כהלכה נאמרה ולענין פסק יין משהתחיל לימשך נעשה יין נסך כמו שיתבאר בגמרא בארוכה ומעתה אין לוקחין גת בעוטה מן הנכרי וכן אין דורכין עמו אא"כ בגת פקוקה ר"ל סתומה שאין יין נמשך לצאת ממנה וכן שהיא מלאה מראשה לראשה עד שאי אפשר לה להמשך אפילו על שטח עצמה כמו שיתבאר בגמרא: **ולענין** מה שנתגלגל בה הלכה שמותר לאכול חולין טמאים או לשתותן וכשם שמותר לאכלם או לשתותם כך מותר לגרום להם טומאה אף בארץ ישראל ואפילו לטמאן לכתחלה ואין חוששין להכשלת אחרים ואין צריך לומר שמותר לסייע ידי העושה אותם בטומאה ואפילו בדגן תירוש ויצהר ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא אלו הם:

דף נו.

לענין מעשר אין היין נקרא יין גמור להיות נגמרה מלאכתו למעשר ליאסר בשתיית עראי עד שיקפה קפוי של חביות הנזכר במשנה וישלה החרצנים והזגים מעל פני החביות אבל אם קפה בבור אף כשהוא שולהו משם להניחו בחביות שותה ממנו עראי וקולט מן הגת ומן הצנור ושותה:

לענין יין נסך מכיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך אלא שדעות המפרשים חלוקות בענין זה והוא שחכמי התוספות פירשו שהתחיל לימשך ר"ל לצאת מן הצנור לירד לבור אע"פ שלא ירד הקלוח לבור עדין ואמר שמכיון שהתחיל לימשך מן הצנור נעשה יין נסך ואף מה שנמשך בגת הן שנגע גוי במה שנמשך בגת הן שנגע בקלוח אבל כל שלא התחיל לצאת מן הצנור אע"פ שנתכנסו הענבים לצד הגבוה של גת ונמשך היין על שטח הגת ולא יצא עדין מן הצנור אין זה נקרא נמשך כלל ליאסר במגע גוי ומכאן סמכו לדרוך הנכרי בגיגיות שלנו בשמירת ישראל שלא יתן מן היין לכוס ויחזיר לשם וכדברי תלמוד המערב שכתבנו למעלה הואיל ואין שם המשך דרך צנור אחר שיזהר שלא להוציא ממנו דרך הברזא ואע"פ שהוא מכנס הענבים לצד אחד שבגיגית והיין נמשך לצד האחר ודבר זה אי אפשר להעמידו שאם כן לא הוצרכו בגמרא לתרץ במשנה ראשונה ולהעמידה בגת פקוקה ר"ל סתומה ומלאה שהרי בסתומה לבד היה מספיק לו הואיל ולא היה היין נמשך לצאת מן הצנור אלא שאפשר לי לפרש לדעתם דארחא דמילתא נקט שכל שהיא מלאה דרך בני אדם לסתמה מפני שהענבים מתפשטים לצד המרזב ואדם מתירא שמא יפלו מהם לתוך הבור דרך המרזב אבל כשאינה מלאה אדם מניח הענבים לצד הגבוה של גת ואין חששא ליפול מהם לבור ואין דרך בני אדם לסתמה שאינו חושש אם היין נמשך ויורד לבור אדרבה ניחא ליה ומ"מ יש להם קושיא ממה

שאמרו בתוספתא הלוקח עביט של ענבים ומצא תחתיו גממיות ר"ל מלאות יין צלול מותר הואיל והענבים עליהם בצדו גממיות אסור אע"פ שלא יצא דרך צנור ואף זו אינה קושיא לדעתי שהגממיות הרי הם כבור וכנתינה בכוס מאחר שהיין שבתוכם צלול ואינם תחת הענבים הדרוכים אלא שהלשון מוכיח שלא כדבריהם שאין לשון המשך נופל במשקה אלא כשהוא נגר באיזה שטח אם של עץ אם של אבן אם של קרקע כמו מעין המושך שאובה שהמשיכוה ממשיכין יין בצנורות וכשהוא נגר בקלוח ודרך אויר ואינו בא אלא בלשון קלוח או בלשון ירידה פרצופות המקלחות מים וכן ירדו גשמים אלא עיקר הדברים כפירוש גדולי הרבנים שכל שהוא נמשך אף בגת עצמו מראשו הגבוה לצד ראשו התחתון נעשה יין נסך וא"כ כל דריכת גוי אסורה אא"כ הגת פקוקה ומלאה שאין כאן המשכה לא דרך צנור שהרי סתומה היא ולא בשלוח גת עצמו שהיא מלאה ואין היין מתפרד מן הענבים שאין לו מקום להמשך אף בשטח גת עצמו ואי אתה מוצא מלאה אלא בשהיתה הגת גדושה כל כך מתחלתה שאחר שנדרכו עדין היא מלאה שאם תאמר מלאה מתחלתה אף בשנדרכו מתמעט שיעורם ואינה מלאה ויש מקום ליין לימשך ומ"מ כל שפנה הענבים עד שנתן מקום ליין לימשך נעשה יין נסך הא כל שאין שם שום המשכה כגון פקוקה ומלאה מותר בדריכת נכרי שאף לרב הונא שהמשכת גת עושה יין נסך בפקוקה ומלאה שאין בה שום המשך מודה ומגדולי הדורות אוסרים מפני שאותו תירוץ כבר נראה ולא הוצרכנו לו אלא כשהיינו סבורים להעמיד דברי רב הונא כמשנה ראשונה ומאחר שהעמדנום כמשנה אחרונה אדחי ליה ואתסר כל שהיין רבה בגת עד שהולך באורך וברחב אע"פ שמעורב ואין דברים אלו כלום שבודאי לא נדחה אלא שאינו צריך לפרשה כן אבל כל שהיא כן ר"ל פקוקה ומלאה אף רב הונא מודה זהו דעת גדולי הרבנים וכלל הדברים שכל שהיין אינו נמשך לעצמו אע"פ שהוא רבה על הענבים וצף על ידיו הואיל והוא מעורב לשם עם אשכולות וחרצנים אינו נעשה יין נסך וכמו שאמרו בתלמוד המערב גממיות שתחת האשכולות מותרות ואע"פ שחלק שם ר' אבא ואמר אף הן עצמן נעשות יין נסך אין הלכה כן שהרי היא כנגד תנא קמא שלו וכנגד התוספתא וכנגד תלמוד שלנו שאף רב הונא לא אמרה אלא בהמשכה מעתה אין הנכרי דורך בגיגיות שלנו שהרי בדריכתו מכנס הענבים לצד אחד שבגיגית והיין נמשך לצד אחר שבו ומ"מ אם דרך לשם עד שלא יגיע לשיעור זה אע"פ שהיין רבה על הענבים מותר בדיעבד כל שנתברר לנו שלא המשיך ואם העלים עיניו חוששין לו וכן התבאר בתלמוד המערב כמו שכתבנו למעלה ומ"מ יש בזו דעת שלישית לגדולי המפרשים והוא שאף על פי שלא פנה הענבים לצד אחד כל שהיין רבה בגת או בגיגית

עד שהיין הולך שתי וערב ונצלל מעט מן האשכולות עד שהידים צפות בתוכו נעשה יין נסך אע"פ שהאשכולות בתוכו שאין זה פחות מגממיות שבצדו ונמצאת דריכת הנכרי אוסרת בשיעור מועט ולדעתם מה שאמר כיון שהתחיל לימשך פירושו כל שהתחיל לימשך או שנברר כך כר שראוי לימשך אלו היה לו מקום לימשך בו ואין ענין פקוקה ומלאה מעלה ומוריד כלל אצלם לענין פסק ואע"פ שהוא נבלל עם הענבים מאחר שהוא ראוי לימשך אין בילה מעכבת בו ועיקר הדברים כדעת שניה:

מכיון שנמשך היין אע"פ שחזרו ועירבוהו עם האשכולות והחרצנים או שחזרו וערבו האשכולות והחרצנים לתוכו אין חזרתו מפקעת תורת יין ממנו ואין אומרין בו שיהא מעשה מבטל מעשה על הדרך שאמרו בירידת טומאה לכלים או עלייתם מהם אלא לעולם תורת יין עליו ליאסר במגע וכח ומעתה זה שנהגו עכשו בדריכה בגיגיות לצלול היין דרך הסל הרי זו המשכה גמורה ואין חזרתו בתוך חרצנים וזגים או חזרת חרצנים וזגים לתוכו מפקעת ממנו תורת יין ויש מפקפקין בה ואל תחוש לדבריהם:

איסור החרצנים שהזכרנו בפרק שני תלוי באיסור היין כל שנעשה יין ליאסר נאסרו חרצניו ואע"פ שאמרו עליהם בתלמוד המערב דוקא במשלה אותם מתוך הבור לא נאמר אלא לדעת משנה ראשונה ואע"פ שגדולי הפוסקים הביאוה בהלכותיהם לא כיונו אלא ללמוד הימנה לדין משנה אחרונה שהשולה חרצנים ממקום שהאשכולות מעורבים עם היין אינן אסורות:

כל מה שביארנו שמאחר שהתחיל לימשך נקרא יין אם לאסור את של נכרי כל שנמשך בדריכתו אם לאסור את שלנו במגע יראה מלשון גדולי המחברים דוקא בענבים הדרוכים אבל ענבים שלא נדרכו אלא שמתוך שאדם מאסף מהם הרבה בגת נעצרים בעצמם ויין נמשך מתחתיהם אין זה נעשה יין נסך כלל שאין זה אלא כעין מיחל האמור בזיתים ויש חולקים מצד התוספתא שהזכרנו למעלה אלא שאפשר להעמידה בדרוכים:

מה שכתבנו שהיין משהתחיל לימשך נעשה יין נסך נחלקו בו המפרשים לשני שטות מהם מי שאמר שמכיון שהתחיל לימשך נאסר אף מה שלא נמשך הן אם נגע הגוי במה שלא נמשך אע"פ שהיין והאשכולות מעורבין הן שנגע במה שנמשך שנאסר הכל בנגיעה אף מה שלא נמשך אחר שנודע בנצוק שהוא אוסר כמו שיתבאר ועל דרך האמת לשון הגמרא יעיד כן נראין הדברים שכך הוא אומר הואיל והתחיל לימשך נעשה הכל כמהו ואלו לא היה דעתו אלא על הנמשך לא היה לשון התחלה נופל יפה ואף סוגיא שלמטה בגרגותני מוכחת שטה זו לדעת קצת ר"ל שכבר פי' בה שאם החזיר גרגותני לגת אסור וסתם המשנה נגרר אחר הפירוש ומ"מ גדולי הדורות שלפנינו פירשוה דוקא

במה שנמשך אבל מה שלא נמשך מותר ולא נאסר לא במגע עצמו ולא במגע הנמשך וראייתם שאין התחיל לימשך למשנה אחרונה חמור מירד לבור למשנה ראשונה שאמרו עליה ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר וסתם המשנה אף בשהחזיר גרגותני לגת שהוא נצוק הגמור ואינו נאסר לא במגע עצמו ולא במגע הנמשך מתורת נצוק שאין נצוק אוסר מה שלא נאסר אף במגע עצמו ואע"פ שפרשה רב הונא בשלא החזיר גרגותני הא החזיר הכל אסור וכן בשלא החזיר הגרגותני הוא עצמו מיהא ר"ל הגרגותני אסור ואע"פ שגרגותני לא היה נאסר משום מגע ונאסר משום נצוק למשנה ראשונה לדעת ביאור זה כמו שיתבאר אין הלכה כביאור זה אלא כסתם המשנה ואפילו תפרשה כן מ"מ מתוך שהחמרת במשנה האחרונה לאסרו משהתחיל לימשך הקלת שלא לאסור אלא הנמשך ואינו דומה למשנה ראשונה שאתה אוסר מה שנמשך בגת שהרי מ"מ יש כאן המשך קצת מה שאין כן במשנה אחרונה שאסור מה שלא נמשך הוא בחרצנים וזגים ולשון התחיל לימשך נאמר כן לפרש ולהודיע שלא מהמשכת הצנור הוא אומר אלא מהמשכת הגת וכן נעשה מעשה בלוני"ל שהיו מוציאין מיין הגיגית דרך הברזא בשעת הדריכה ולא היה מה שבתוכה בא לכלל יין נסך ונגע גוי בקלוח והתירו את השאר והוא הדין שהוא מותר אם נגע בהם הגוי אלא שלדעתי מעשה זה אין בו ראיה ולא בקושית היאך המשך גת חמור למשנה אחרונה יותר מירד לבור לראשונה שירידה לבור הוא כלי אחר ולא מגוף הגת ואין נגיעת מה שבכלי אחד ראויה לאסור מה שבכלי אחר וכן מה שיוצא מן הגיגית דרך ברזא אבל הגת כל שנאסר מקצתו אינו אלא כחבית יין שנגע גוי באחד מקצותיה שנאסר כלו ואע"פ שאני נוטה לומר כדבריהם מכח הסברא ראיה מיהא איני רואה בה הכרח ומ"מ גדולי המפרשים פי' לדעת זו שאע"פ שאין הנשאר נאסר במגע ובנצוק שהוא כדין ערוב מ"מ נאסר הוא בתערובת יין ממש אף בשלא נפל לשם שיעור נתינת טעם וכן יראה משמועת גרגותני ודעתם בזה שכל לגבי תערובת מיהא יין הוא נקרא לעשות מין במינו כמו שכתבנו למעלה ויש אומרים לדעת זו לאסרו משום נצוק שעקר איסורו משום עירוב כמו שיתבאר ולא יאסר משום מגע ואין הדברים נראין ועיקר הדברים להקל ואע"פ שהנצוק משום עירוב כמו שיתבאר מ"מ כל שאינו נאסר במגע עצמו הקלו בנצוק שבו אע"פ שיאסר בעירוב ממש ואפילו לדעת האוסרים בנצוק בזו וכן בעירוב עצמו יש לקצת חכמי הצרפתים סברא להתירו מטעם אחר והוא שהיין המעורב בענבים כשנתערב בו יין גמור יש לנו לומר בו סלק את מינו כמי שאינו ונשארים חרצנים וזגים שאינם מינו כמו שיתבאר והם רבים עליו ומבטלין אותו כמו שיתבאר וזה שאסרוהו מפני שלא היה רב הונא סובר דעת רואין את מינו וכו' ומ"מ הלכה כן

כמו שיתבאר או שמא אין האיסור מצד היין אלא מצד חרצנים וזגים מעורבים עם היין שבגרגותני שהכל מין אחד עם מה שבגת וכן פרשוה קצת רבני צרפת ויש מכריעין לומר שלא לאסור את שאינו נמשך במגע הנמשך אלא שיאסר במגע עצמו:

דף נו:

כבר ביארנו במשנה לדעת משנה ראשונה שאם ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ואמרו על זה בגמ' אמר רב הונא לא שאנו אלא בשלא החזיר גרגותני לגת אבל אם החזירו לגת אסור וגרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק שמעת מינה נצוק חבור והעמידה בשפחסתו בורו ולענין ביאור דבר זה צריך שתדע שכונת רב הונא היתה שכל שאינו חשוב יין ליאסר במגע ובנצוק וכמו שכתבנו שאע"פ שהנצוק משום עירוב אינו אוסר במקום שאין המגע אוסר מ"מ אם נתערב יין נסך באותו יין נאסר ובמשהו מחמת שמ"מ יין הוא לדון את התערובת במין במינו ואע"פ שרב הונא אינו סובר כמשנה ראשונה ולדעת האחרונה הכל נקרא יין משהתחיל לימשך כונתו היתה מ"מ ללמד דין זה למשנה ראשונה ועל זה אמר שכל שהחזיר גרגותני לגת לפנותו מחרצנים שבתוכו להשיבם לגת ונמצא יין הגת נמשך ויורד לבור בלא אמצעות הגרגותני נאסר יין הגת בנגיעת מה שבבור והמקשה לא הבין את דבריו וחשב שיהא אוסר עכשו יין הגת משום נצוק מצד הקלוח המחברו עם יין שבבור וכנגד כל מה שכתבנו ולדעת זה ודאי כך היה הדין בשל גרגותני בעוד שהיה לשם אלא מצד שכל שיש שם גרגותני אין יין הגת נאסר מדין נצוק שבבור שהרי נצוק בר נצוק הוא ויין הגרגותני מועט הוא לא חשש עליו ולמדה ביין הגת ובחזרת גרגותני לגת ועל זה שאל ואחר שהדין כן בגרגותני כל זמן שהיא לשם במאי מיתסרא ודאי בנצוק וא"כ שמעת מנה דנצוק חבור והוא הדין שהשאלה נופלת על יין שבגת כשהוסר הגרגותני והשיבו שלא מחמת נצוק הוא אומר כן שאין נצוק אוסר במה שאין מגע אוסר אף לדעתו שהוא סובר שהנצוק אוסר ונמצא שבעוד שהגרגותני לשם אינו נאסר משום נצוק וכן לא יין שבגת כשהוסר הגרגותני משם אלא שהוא אמרה בשפחסתו בורו כלומר שנתמלא עד שנתערב בשולי הגרגותני וכשהחזיר הגרגותני לגת נתערב מיין של בור ביין הגת ונאסר מדין תערובת גמור במשהו שמ"מ יין הוא לעשות מין במינו אע"פ שאינו נאסר במגע עצמו ולא בנצוק ויש לדבריו מקום אף למשנה אחרונה לדעת שכתבנו שאע"פ שהנמשך בגת נאסר במגע עצמו למשנה אחרונה לא נאסר בנגיעתו את שאינו נמשך וכל שעירב מן הנמשך בשאינו נמשך נאסר ואע"פ שמ"מ יש לו התר מצד אחר ודין סלק את מינו וכו' שחרצנים שבגת ויין המעורב בהם שני מינין הם כמו

שיתבאר בפרק אחרון רב הונא אינו סובר כן ונמצא שלדעת פסק אין לה מקום וזהו שגדולי הפוסקים לא הביאוה:

ודבר זה אע"פ שאין אנו צריכין לו לענין פסק שהרי כל עצמו לא נאמר אלא למשנה ראשונה ושאין אנו באים עליה מתורת נצוק צריכין אנו לברר מתוכו פסק אחר והוא איסור נצוק והתר בר נצוק והוא שמאחר שנדחה והעמידוהו בשפחסתו בורו יש למדין ממנה שהנצוק אינו אוסר כלל ואף רב הונא שהוא המחמיר בנצוק כמו שיתבאר בפ' אחרון נראה מכאן שלא בבירור אמרה הואיל ודחאה וכן ראיה לזה שהרי בטהרות החמירו יותר מביין נסך ואעפ"כ אמרו בה שאין הנצוק חבור ועיקר הדברים שהנצוק אוסר שחבור הוא כמו שיתבאר ענינו בפרק אחרון ולא נדחית בכאן אלא דרך משא ומתן וראיה בעלמא הוא וללמד שזו מיהא אין בה דין נצוק וכן שאין נצוק אוסר במקום שאין המגע אוסרו הא בכל שמגע אוסרו אף נצוק כן או שמא לא נדחית אלא להודיע על רב הונא שלא יצא לו דין נצוק מן המשנה כמו שיתבאר למטה וענין טהרות אינו כלל כדי ללמוד הימנו כמו שיתבאר וגדולי צרפת כתבו שבמקום פסידא יתירא מקילין בו וחוץ מכבודם אין ראוי לומר כן אבל נצוק בר נצוק ודאי למדנו מכאן שהוא מותר שאם לא כן כשהיה עולה על דעת המקשה שרב הונא היה בא מטעם נצוק היה לו להקשות אף כשהגרגותני לשם יאסר מה שבגת משום נצוק שהקלוח מחבר את שבבור לשל גרגותני ואותו הנמשך בגת מחובר מצד אחר לגרגותני אלא שבודאי נצוק בר נצוק מותר ואע"פ שיש חולקים לאסרו מפני שלא נאמר כן אלא מפני שיין הגרגותני אינו יין ואין נצוק בר נצוק במקום שהאמצעי או הראשון אינו יין אין נראה כן שהרי כשהיה סובר שמשום נצוק הוא אוסרו ביין זה היה אומר כן שסבור היה שבכל היינות יאמר כן ואעפ"כ מותר ומאחר שהיה סבור שבנצוק יאסר אף ביין זה אלו היה בר נצוק אסור היה לו לדון כן בבר נצוק אלא שהדבר ברור שאף במה שהנצוק אוסר בר נצוק מותר ועוד למדנו משמועה זו שהנצוק איסורו משום ערוב שאם תאמר משום מגע כלומר שנדון הוא כשהוא נוגע בתחתון כאלו נוגע בעליון הרי למשנה ראשונה יין שבגרגותני לא נאסר משום מגע והיאך היה עולה על דעתו ליאסר משום נצוק אם אסור הנצוק מחמת מגע אלא שאיסורו משום עירוב והיה סבור לדונו כתערובת גמור עד שהודיעו שאין הנצוק נדון כעירוב גמור במקום שאין המגע אוסר הא בעירוב גמור נאסר ולמדת שאף במקומות שהנצוק אוסר מדין ערוב הוא ואם יש בו מים אומרים בו סלק את מינו כמי שאינו וכו' ואם אין שם מים מ"מ ימכר כלו חוץ מדמי יין שבו וכן ראיה לזה שהרי אמרו כל דעד ברזא אסור ואם נצוק כמגע יהא כל דעד ברזא כמגע ואידך ליתסר בנצוק שאם תחתון

אוסר העליון מתורת חבור כל שכן עליון התחתון אלא שמע מנה חבורו ערוב הוא ולא מגעו וכל שכן נצוק:

זהו עיקר הדברים בסוגיא זו ומ"מ יש חולקים בדברים אלו כלם שכתבנו עליהם שלמדנום מסוגיא זו מהם להתיר אף הנצוק ומהם לאסור אף בר נצוק כמו שביארנו שתיהם וכן באיסור הנצוק עצמו נסתפקו הרבה אם אסורו מטעם מגע אם מטעם ערוב ורוב מפרשים מסכימים שהוא משום ערוב ומטעם שכתבנו ויש סוברים שהוא משום מגע ומפני שהם סוברים שהגרגותני נאסר במגע מפני שמפרש שאף מה שלא נמשך נאסר במגע כמו שביארנו למעלה לדעת קצת ומתוך כך נאסר בנצוק שהוא משום מגע כלומר שהוא נחשב כאלו נגע בו אלא שאין נראה כן שאם כן לא הוצרך להעמידה בפחסתו בורו ואע"פ שבזו אין לנו כמו שביארנו שדברים אלו לא נאמרו אלא למשנה ראשונה אבל למשנה אחרונה משהתחיל לימשך נאסר הנמשך ובארנו בה שלא נאסר את שלא נמשך במגע הנמשך שנמצא שהנשאר בגת אינו נאסר לא משום מגע ולא משום נצוק ואף לדעת האוסרו משום נצוק חרצנים וזגים מבטלין אותו מ"מ למדין הימנה למערה לכלי שיש בו יין נסך שהעליון אינו אסור משום מגע אלא מצד עירוב וכן שהנצוק בר נצוק מותר לגמרי אף בשתיה וכן הסכימו רוב מפרשים ובפרק אחרון יתרחבו הדברים בענין הנצוק ודרך איסורו בע"ה:

ונמצא סוגיא זו שיש לנו ממנה שלשה דברים האחד בנצוק שהוא אוסר והשני בטעם איסורו שהוא מטעם עירוב והשלישי בבר נצוק שמותר אף בשתיה והרבה נתחבטו המפרשים בשלשתם זה בכה וזה בכה ועיקר הדברים כמו שכתבנו:

קצת חכמי צרפת היו סבורים לומר שאין דין נצוק נאמר אלא בשהנקב המקלח רחב שתי אצבעות כשפופרת הנאד כעין שאמרו בטהרות ואין דבריהם נראין וראיה ברורה לסתירת דבריהם שהרי בגרגותני אמרו במאי מיתסרא בנצוק וכו' וגרגותני נקביה צרים ודקים שלא יהו החרצנים יוצאים משם ואם מפני שיש שם נקבים הרבה הרי לענין טהרות אמרו באחרון של חגיגה שמקוה שלם שנתן סל גדול באמצעו והמים מתערבים דרך חורי אריגת הסל הואיל ואין בהם כשפופרת הנאד אע"פ שכלו מלא נקבים אין מצטרפין והטובל שם לא עלתה לו טבילה וכן גושתא ובר גושתא שהיו סבורים לבא עליה מטעם נצוק וסתמה אין רחבה כשפופרת הנאד:

דף נז.

הרי שבארנו בפרק שני איזה יין יש בו משום יין נסך ודין הכשר רוב הכלים וביארנו עכשיו מאימתי נעשה יין נסך ועתה יתבאר איזה גוי עושה יין נסך הן לאיסור שתיה לבד הן אף לאיסור הנאה:

תינוק גוי אפילו בן יומו עושה יין נסך ומ"מ דוקא לאיסור שתיה אבל בהנאה אינו אוסר עד שידע בטיב ע"ז ושיעור זה הוא משיהא שם ע"ז שגור בפיו ועל לשונו ושיטה זו לדעת רב שאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך והתבאר בגמ' להדיא שלא אמרה אלא לאיסור שתיה ומ"מ שמואל חלק עליו אלא שאנו פוסקין כרב מטעם מה שאמרו הלכתא כרב באיסורי ומ"מ יש חולקין לומר שאף לשתיה אינו אוסר עד שידע בטיב ע"ז ומשמשיה מפני שהם פוסקים כשמואל ואע"פ שהלכה כרב באיסורין בזו הואיל ור' יהושע בן לוי פירש בגמרא את דבריו של שמואל הלכה כמותו וכן פסקוה גאוני ספרד ומקצת חכמי הצרפתים ומשום דגוי קטן לא היה בכלל הגזרה הואיל ואין לו שום כונה אף לנגיעה ובגדול הוא שלא גזרו אף בלא כונה אחר שהוא בר כונה ועיקר הדברים כדעת ראשון וכלל ידוע הלכה כרב ואם מפני שר' יהושע פירש את דבריו אפשר שפירשם ולא סבירא ליה או שפרשם מפני שדבר זה צריך לנו לדעתו לסבות אחרות ולדברי עצמו ר"ל של ר' יהושע שאף הוא אמר ביבמות הלוקח עבד מן הגוים מגלגל עמו כל שנים עשר חדש ר"ל שישתקע שם ע"ז מפיו לא מל חוזרו ומוכרו לגוים וכשם שנחלקו בקטן מאימתי עושה יין נסך כך נחלקו בגר שנתגייר ומל וטבל שלדעת רב אע"פ שלא נשתקע שם ע"ז מפיו אינו עושה יין נסך אלא מכיון שמל וטבל מגעו טהור מיד ולדעת שמואל עושה יין נסך עד שישתקע שם ע"ז מפיו והוא שנים עשר חדש ואנו פוסקים כרב והם פוסקים כשמואל ומ"מ אף לדבריהם דוקא במגיירם בהשתדלות הבעלים על הדרך שהתבאר ביבמות הא כל שנתגייר לרצונו אינו בדין זה וכן יש אומרים שאף לדבריהם לקחם מישראל מכיון שמלו וטבלו אינן עושין יין נסך שאין לשונו שגורה בבית ישראל להזכיר שם ע"ז שלא אמרוה אלא בלוקח עבדים מן הגוים ויש חולקים בזו ולא אמרו לדעתם לוקח עבדים מן הגוים אלא למעט בני השפחות ומ"מ מודים הם בראשונה ר"ל שכל שמל וטבל לכונת גירות אין מהרהרין אחריו:

גר שנתגייר ומל אלא שלא טבל עדין התבאר במסכת יבמות מ"ו א' שהוא כאלו לא מל ועושה יין נסך ומ"מ פירשו חכמי האחרונים דוקא לשתיה הא להנאה מותר הואיל וקבל עליו עול מצות שהרי גר תושב לא קבל עליו אלא שבע מצות ומפקיעות אותו מאיסור הנאה:

בני השפחות והן ששפחות של ישראל הולידו בנים בביתו של ישראל וגדלו בבית ישראל אם מלו וטבלו אין עושין יין נסך אף לשמואל שהרי אין שם ע"ז שגור בפיהם מלו ולא טבלו גדולים עושין יין נסך לשתיה קטנים אין עושים יין נסך אף לשתיה לא מלו ולא טבלו גדולים עושין יין נסך אף להנאה קטנים יש אומרים שעושין יין נסך לשתיה ויש אומרים קטנים אף לא מלו ולא טבלו קטנים אין עושין יין נסך לשתיה ואף לדעת רב וכן עיקר ובתוספתא התבאר כן בפירוש:

קצת גדולי הדורות כתבו שלא נחלקו רב ושמואל אלא בביאור הבריתא ואף זו לדעת האומר רוקן ומדרסן טהור הא לדעת האומר רוקן ומדרסן טמא לא נחלקו אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ורב סומך על שמואל באחר שנתגייר ושמואל סמך על רב בקטן מאימתי עושה יין נסך והלכה כשניהם כרב שבן יומו עושה יין נסך לשתיה וכשמואל שאף לכשנתגייר עושה יין נסך עד שישתקע שם ע"ז מפיו ועיקר הדברים לפסוק כרב בשתיהן מ"מ בכחו אין ספק שמותר אף בשתיה כדין כחו שלא בכונה:

ישמעאלים הללו יש מי שאומר עליהם שאינם עובדי ע"ז ודנים אותם כגר תושב ואין מגעם אוסר בהנאה ואע"פ שאמרו איזהו גר תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז וחכמים אומרים כל שקבל עליו שבע מצות ובקבלה לפני שלשה חברים ואלו אינם מקבלים עליהם כך כבר אמרו כי תניא ההיא להחיותו כלומר שלא נצטוינו להחיותו מתורת אח אלא בדרך זה אבל לאיסור יינו בהנאה כל שאינו עובד ע"ז לא היה בכלל המנין ונמצא שלא היה אלא בכלל הגזרה הראשונה שהיתה לאיסור שתיה משום בנותיהם שמתחלה נאסר יין נסך מן התורה ואח"כ אסרו סתם יינם בשתיה משום חתנות ובית דין של אחריהם הוסיפו איסור הנאה לסתם יינם משום ודאי יינם וזו לא נגזרה אלא לעובדי ע"ז הא ראשונה ומשום חתנות כל שאתה אסור בחתנות שלו אע"פ שאינו עובד ע"ז במשמע ויש מן הגאונים שהקלו בהם להורידם מדרגה אחת על שאר עממין מה שבשאר עממין אסור בהנאה באלו מותר בהנאה ואסור בשתיה ומה שבשאר עממין מותר בהנאה כגון מגע גוי שלא בכונה מותר בשתיה ומ"מ חכמי ספרד חולקין בה שהרי מצינו בפרק ראשון שהוא מונה בכלל עבודות זרות גישרא שבערביא:

רוב גאונים הסכימו בתשובותיהם ובחבוריהם שכל העממין בזמן הזה אינם יודעים בטיב ע"ז ואין מגען אוסר אלא בשתיה וחכמי התוספות הקשו על זה מתורת דבר שבמנין ולא נענו מפני שאף המנין הניח מקום לכך שאף הם לא השוו בו מדותיהם שהרי במגע שלא בכונה התירו וכן בבני השפחות וכן בגר תושב התירו סתם יינו בהנאה ומ"מ קצת חכמי צרפת התירו בכל העממין אף סתם יינם בהנאה להצלת חובו ואין צריך לומר

במגעם ורוב מפרשים מסכימים בה למגעם אבל לא לסתם יינם ולדעתי כל אותם הקצוות שעבודת האלילים נשארה לשם הרי הם בחומר הראשונים:

הלוקח עבדים מן הגוים ומלו ולא טבלו וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו הרי הם כגוים גמורים ליחשב כזבים גמורים לטמא טהרות אף ברשות הרבים כודאי טומאה ודוקא מבני תשע ולמעלה כמו שהתבאר ובמסכת נדה יתבאר שאין שורפין עליהם תרומה הואיל וטומאתם מדברי סופרים:

דף נז:

אחר שהתבאר דין איזה גוי עושה יין נסך נתחיל לבאר על איזה דרך עושה יין נסך ויתבאר זה דין מגעו הן בידו הן בפיו הן בשאר איבריו הן על ידי דבר אחר ודין כחו הן כחו הגמור הן כח כחו הן בכונת יין וכונת מגע הן כונת יין בלא כונה וכח הן כונת מגע וכח בלא כונת יין הן בכונת נסוך הן שלא בכונת נסוך מה שאסור מכל אלו אף בהנאה ומה שאסור מהם בשתיה לבד ומה שמותר מהם אף בשתיה והרבה מעשים נזכרו כאן בעניינים אלו מהם שאין ישראל יכול לדרוך עם הנכרי בגת של נכרי מפני שהוא משתכר באיסורי הנאה שהרי נוגע בידו ונגיעת יד בדריכה אינה סבה נכרת שאין כונתו לנסוך ומ"מ אם שמרו את ידיו שלא יגע בהם מותר שאין נסוך רגל אוסר בהנאה אחר שאין זה דרך נסוך וכל שכן שהיא סבה הנכרת ומהם במדדו ביד או ברגל שמותר בהנאה ומהם בנפל לבור ומת שמותר בהנאה ואם עלה חי שאסור בהנאה ומהם באחד שעלה לראש הדקל לחתוך את הלולב וכשירד נגע ביין שלא בכונה והתירוהו בהנאה ויש גורסין בה שבראש הלולב נגע בו ולא בגופו ומהם באחד שנכנס לקנות יין ואמרו לו שאין שם יין ונתן ידו בכלי המדה שהיה שם יין כדי לביישם על שהיו מכזבין לו ואמר והאי לאו חמרא הוא וישראל נטלו מידו והחזירו לחבית שהיה בו יין כשר ואסרוהו לימכר אלא בהשלכת דמי אותו יין אלמא שאותו ששכשך בו מיהא אסור בהנאה ולא דנוה כסבה הנכרת שלא לנסך אחר שאף בלא נגיעה ביין היה יכול לביישם ולהראותם שהוא יין ומהם באגרדמיס גוי שקדח במינקת והעלה בפיו והחזירו לחבית שאסרו הנטעם בהנאה ולא דנוה בסבה הנכרת אחר שהיה יכול לבדקו בריח או שכל שנטעם אף לסבה יש לחוש לכונת נסוך ומהם בכחו בגוי שהיה משקה לישראל ומריק מן הכלי לכוס והורו בה שאם בחזקת מים היה מותר בשתיה ואם בחזקת יין אסור אף בהנאה וכן באו למטה קצת שמועות בעניינים אלו הן במגע הן בכח וכשצירפנו ענין כלם ראינו לכלול בדינים

אלו כלל שלם וכולל כל הדינים הן בדין מגע הן בדין כח וזהו ענין הדברים לפי מה שביררנו והכרענו בדברים אלו:

מגעו של גוי בכונת מגע ובידו ובכונת יין ר"ל שהוא יודע שהוא יין ובכונת נסוך ר"ל באמרי כונת נסוך שאין לנגיעתו סבה אחרת הנכרת אצלנו שלא כיון לנסך כגון שלא היה זה נשפך שיכוין הוא להציל וכל כיוצא בזה אלא שנגע בלא סבה ואע"פ שלא שמענוהו בפירוש שנסך אנו קוראין לו כונת נסוך ונמצאו כאן הרבה דברים להחמיר מגע בכונת מגע ובידו ובכונת יין ובכונת נסוך ר"ל מגע שלא בסבה אסור בהנאה וזהו סתם יינם האמור בכל מקום והוא שאמרו בשאלת אותו תינוק ששאלוהו אם דורכין עם הנכרי והשיב שדורכין ובלבד שיזהרו שלא יגע שם הגוי בידיו שאלו נגע בידיו אחר שנמשך הרי יש שם כונת מגע ביד ובכונת יין ובכונת נסוך ר"ל בסבה הנכרת שהדריכה לענין נגיעת יד אינה סבה הנכרת שעיקר הדריכה ברגל היא והיה אסור בהנאה ולא היה אפשר לדרוך עמו שהרי משתכר בכך באיסורי הנאה וכן עובדא דמחוזא דאתא לחנותא שדא ידיה ושכשך ביה אמר האי לאו חמרא הוא ואסרוה בהנאה שאע"פ שהיה רבא סובר שסבה הנכרת היתה שלא נתכון אלא לביישם הרי היה יכול לעשות כן בלא מגע:

נגע על דרך זה ר"ל בכונת מגע ובכונת יין ובלא סבה הנכרת שלא בידו אלא בפיו אף זה אוסר בהנאה ויתבאר זה ממעשה אגרדמיס גוי שקדח במינקת או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית שאסרו כל החבית משום תערובת היין שהחזיר לחבית וודאי כשאסרוהו בהנאה אסרוהו הואיל ולא אמרו ימכר ואע"פ שזו לדעת חכמים נאמרה שהרי לרשב"ג שהלכה כמותו כל סתם יינן ימכר כלו חוץ מאיסור הנאה שבו מכל מקום למדנו שאף לרשב"ג אותו שבכוס מיהא אסור בהנאה שאין זו סבה הנכרת שהרי אפשר לבדקו בריח ולמדנו מ"מ שאף בפיו עושה יין נסך וכך היא שנויה בתלמוד המערב ששאלו שם מהו שיעשה הגוי יין נסך בפיו ר' אדא בשם ר' זעירא אין הגוי עושה יין נסך בפיו ור' ירמיה בשם ר' אבא אמר הגוי עושה יין נסך בפיו ותני כן אגרדמיס שטעם מן הכוס והחזירו לחבית אסור על דעתיה דר' אדא והוא שהחזיר הגוי על דעתיה דר' ירמיה ואפילו החזירו ישראל שטעם הגוי בפיו נעשה כמגע ביד ואע"פ שזה שאמרו והחזירו יראה שעל הגוי הוא חוזר שהרי הוא אומר אגרדמיס שטעם מן הכוס והחזירו לחבית אסור מ"מ חכמי האחרונים הביאו ראיה לפסוק כר' ירמיה ממה שאמרו בראש השמועה שקדח במיניקת וכן אמרו בתוספתא גוי שקדח במיניקת ונפלה ממנו טפה כל שהוא אסורה מפני שטפה כל שהוא אסורה ואוסרת בכל שהו והרי בכאן אין כאן חזרה כלל שתפרשה כשמחזיר גוי ומטעם חזרה כמו שפירשה ר' אדא בטעם מן הכוס אלא מפני שעושה יין נסך בפיו

ושמא תאמר היאך לא דנוה בסבה הנכרת והרי כונתו לבדוק ביין אם רע אם טוב יראה שכל שהוא מעלה בפיו לאיזו סבה הרי זו סתם מגע:

נגע בו על דרכים אלו ר"ל בכונת מגע וכונת יין ובלא סבה הנכרת שלא בידיו ושלא בפיו אלא בשאר איבריו כגון רגליו או בראשו או בשאר איבריו מותר בהנאה והוא שאמרו נסוך דרגל לא שמיה נסוך ואע"פ שהדריכה לענין רגל סבה הנכרת היא וכמו שהביאו עליה זו של מדדו בקנה הא כל שלא בסבה הנכרת שמא היו אוסרין אותה מ"מ סתם אמרו לא שמיה נסוך אפילו לא היתה שם סבה הנכרת או שמא עיקר אשמעתיה אע"פ שפעמים נח ועומד מלדרוך ואין כאן סבה הנכרת מותר בהנאה והוא הדין לשאר אבריו ומ"מ אסור בשתיה שאין לך מגע גוי בגופו לעולם שלא דאסור בשתיה ולא נאמר נסוך דרגל לא שמיה נסוך אלא להתיר לדורך עם הגוי את שכרו כל זמן ששמר את ידיו ויש מתירין בשאר איברים לגמרי שלא מצינו אלא יד ורגל ומגע על ידי דבר אחר ויש פוסקים שאף ברגל אסור בהנאה ולא אמר לדעתם נסוך דרגל לא שמיה נסוך אלא במתעסק במלאכתו ומפני שבדריכה לא היתה נגיעת יד צריכה לו אחר שנמשך לא קראוה סבה הנכרת ואסרוה בהנאה אבל דריכת רגל דרכו של אדם ליפש והוצרך לומר שאעפ"כ אין נסוך רגל נסוך במקום שהוא מתעסק במלאכתו הא כל נגיעת רגל בלא שום סבה אחרת אוסרת בהנאה ואף הם אסרוה מטעם זה בדורך בחנם ואין הדברים נראים שאם כן לא היה לו לתלמוד לסתום ולהחליט לומר לא שמיה נסוך ואף לדבריהם למה אסרו בדורך בחנם וכן אין אדם עשוי לסייע בחנם בלא דמים ואם לאו הנאה וכו' אלא שהדברים נראין כשטתנו ויש מכריעין דבגת שלנו אין נכרי אוסר בהנאה ברגל אבל בגת שלו יש לחוש שמא הוא משכשכו ברגל לכונת נסוך ואין נראה לי אלא כדעת ראשון:

נגע בו על דרכים אלו ר"ל בכונת יין ובכונת מגע ובלא סבה הנכרת שלא בפיו ושלא ביד ושלא בשאר איבריו אלא על ידי דבר אחר אסור אפילו בהנאה שהרי לא התירו זה בהנאה אלא בסבה הנכרת כגון מדדו בקנה או התיז את הצרעה קצת חכמי צרפת דנין במגע על ידי דבר אחר כדין כחו וזו של מדדו הם מפרשים אף שלא לסבה אלא דארחא דמילתא נקט ואע"פ שכחו בכונת יין אסור בהנאה כמו שיתבאר מ"מ יוצא להם מזה שאם סייע עמהם ישראל מתירין בשתיה ועשו מזה מעשה באנסים שהיו מחפשים את בתיהם וכלי היין בכללם והיו מסייעין אותם בקנה וכיוצא בו ומביאים ראיה לדבריהם מסכין ארוכה האמורה בראש מסכת חולין שאינו נקרא מגע אצל טומאה והדברים זרים:

נגע אפילו בידו בכונת מגע שלא בכונת יין ר"ל שאינו יודע שהוא יין מותר בהנאה ואסור בשתיה והוא מה שאמרו גוי שהושיט ידו לתוך חבית כסבור של שמן ונמצא

של יין זה היה מעשה ואמרו ימכר ויראה מעובדא דאתרוגא דדוקא שהוציאה ועדין סבור שהוא שמן שאלו קודם שהוציאה הכיר שהוא יין הרי בהוצאתו שכשך בכונת יין וגדולי המפרשים התירו אף בזו ואף מעשה של אתרוגא הנזכר למטה אפשר לפרשו שלא נגע ביין:

נגע בכונת יין שלא בכונת מגע כגון שנתקל או דחפוהו ונגע שם בידו אף זה מותר בהנאה ואסור בשתיה וזהו נפל לבור ומת ימכר כמו שיתבאר ומ"מ אם נמצא נוגע אחר נפילתו כגון שנשאר חי ויצא אסור בהנאה כמו שיתבאר ואע"פ שבזו הוא בהול הרבה וכל שכן בשאר מקומות שאין בהלתו גדולה כל כך:

נגע בכונת יין ובכונת מגע אלא שאין שם כונת נסוך ר"ל שיש שם סבה הנכרת שלא לנסך נתכון אף זה מותר בהנאה ואסור בשתיה וזהו מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ויראה לי דוקא שהיה מודד בזרתות דרך טפוח וכשמדד מסלק ידו בלא שכשוך הא אם מדד בהכנסת הזרוע יש לומר שבהעלאתו מנסך אא"כ אחזו ידיו והוציאוהו דרך מטה וכן אם נפל כלי לשם ונגע בו להציל הכלי ומ"מ דוקא שאחר אחיזתו בכלי אחזו את ידיו ועכבוהו שלא לשכשך והוציאו את היין דרך נקב שבשולי הכלי אבל אם לא אחזו ידיו הואיל ונגע אחר שעברה הכונה ר"ל אחר שלקח הכלי בידו חוששין שמא נסך בהעלאתו הואיל ופחד הכלי הלכה לה נמצא שכל סבה הנכרת שהיא מפקעת איסור הנאה דוקא בשהסבה נמשכת מתחלה ועד סוף וכן הדין בכל מה שאנו מתירין מצד שאין שם כונת מגע ויש אומרים שכל שלא שכשך דרך הוצאתו את היד אלא שהוציאה כדרך המוציאים אין זה אלא כעוסק במלאכתו ומותר בהנאה ולא אמרו במעשה האתרוג הנזכר למטה נקטוה לידיה אלא דרך עצה שמא ישכשך כמו שיתבאר ולא אסרו בעלה חי אלא שמודה בהצלתו ומנסך ועיקר הדברים כדעת ראשון ואמרוה בעלה חי וכל שכן בשאר מקומות כמו שכתבנו ומ"מ אף אנו מודים שאם נודע שאם לא שכשך בהוצאתו מותר אלא שאנו חוששין שביציאתו שכשך או עכב ידו יתר מן הצריך:

נגע שלא בכונת יין ושלא בכונת מגע אפילו לא הרגיש בנגיעתו כלל עד שנגע אף זה אסור בשתיה וזהו מעשה שבבירם דסליק לאחותי לולבא וכי קא נחית נגע בחמרא בלא שום הרגש והתירוהו בהנאה וכן היא הגירסא וקצת מפרשים גורסין ונגע ברישא דלולבא וראשונה עיקר כמו שהכרענו בפרושנו וארבעה דינין אלו אף במגע שבשאר איברים כן שכל שהוא מותר בהנאה אין לאסור שתייתו חלוק בין מגע של יד לשאר איברים שהרי מעשה שבבירם לגירסא שכתבנו שמא לא היה ביד:

נגע על ידי דבר אחר בכונת יין ר"ל שיודע שהוא יין ובכונת מגע אלא שאין שם כונת נסוך ר"ל שמחשבתו ניכרת שלא לנסך נתכוין אף זו מותר בהנאה ואסור בשתיה וזהו מדדו בקנה או התיז את הצרעה בקנה ימכר:

נגע על ידי דבר אחר בכונת מגע שלא בכונת יין לגדולי המפרשים שבצרפת אסור בשתיה ומותר בהנאה והוא שאמרו במעשה של ר' יוחנן בן ארזא והא קא נגע בנטלא כלומר שהיו סבורים שהגוי שאב בכוס לתוך כלי שהיין בו והוא מגע על ידי הכוס שלא בכונת יין והיו מקשים מזה למי שהיה מתירו בשתיה אלא שחכמי האחרונים שבהם מתירין אותו אף בשתיה ומפרשים והא קא נגע בנטלא כלומר אי אפשר שבשאיבתו לא יגע בידו ולא יראה לי כן:

נגע על ידי דבר אחר בכונת יין ר"ל שיודע שהוא יין אבל אינו מכוין למגע גדולי המפרשים שבצרפת אסרוהו בשתיה שהם אוסרים אף מגע על ידי דבר אחר שלא בכונת יין ושלא בכונת מגע מפני שהם גורסים במעשה של בירם ונגע ברישא דלולבא לחמרא וגאוני ספרד מתירין אותו בשתיה שהם גורסים בהדי דנחית נגע בחמרא וכן יראה לי ומתירין עמה כונת יין בלא כונת מגע וזהו נטל אבן וזרקו לבור והעמידוהו באתי מיניה וכיון שהוא בחמתו הוא כמגע על ידי דבר אחר שלא בכונה:

נגע על ידי דבר אחר שלא בכונת יין ושלא בכונת מגע מותר בשתיה לדעתנו כמו שבארנו ויש אוסרין בשתיה ואין דבריהם נראין:

נמצא ענין מגע חלוק לשלש צורות כל אחת בעלת ארבעה פנים:

הצורה הראשונה א' כונת היין וכונת מגע וכונת נסוך ר"ל נגיעה בלא סבה הנכרת והוא בידו ב' כונת יין וכונת מגע ונגיעה בלא סבה הנכרת והוא בפיו ג' כונת יין וכונת מגע ונגיעה בלא סבה הנכרת והיא בשאר איברים ד' כונת יין וכונת מגע ונגיעה בלא סבה הנכרת והיא על ידי דבר אחר שלש מהן אסורות אף בהנאה והם הראשונה והשניה והרביעית ואחת בשתיה לבד והיא השלישית:

הצורה השנית א' מגע בידו או בגופו בכונת יין ושלא בכונת מגע ב' כונת מגע בלא כונת יין ג' כונת יין וכונת מגע אלא שאין שם כונת נסוך ר"ל שיש סבה הנכרת ד' שאין שם לא כוונת יין ולא כונת מגע כלן אסורות בשתיה ומותרות בהנאה:

הצורה השלישית א' מגע על ידי דבר אחר בכונת יין שלא בכונת מגע ב' מגע על ידי דבר אחר בכונת מגע שלא בכונת יין ג' מגע על ידי דבר אחר בכונת יין וכונת מגע ושלא בכונת נסוך ר"ל שיש שם סבה הנכרת שלא לנסך נתכון ד' מגע על ידי דבר אחר שלא בכונת יין ושלא בכונת מגע אחת אסור בשתיה לדברי הכל והיא השלישית ושלש מהם

יש אוסרין ויש מתירין ואין הכרע גמור ביניהם אלא שהדעה נוטה להתיר בכונת יין שלא בכונת מגע ואין צריך לומר כשאין שם לא כונת יין ולא כונת מגע ולאסור בכונת מגע שלא בכונת יין לפי הראיות:

כל שאתה מחסר במגע כונת יין או כונת מגע אי אתה צריך לבאר שאין שם כונת נסוך שאין כונת נסוך אלא בכונת יין וכונת מגע ומ"מ יש כונת יין ומגע בלא כונת נסוך:

מעתה צריכים אנו לבאר איזו סבה אנו דנין בסבה הנכרת שאינו מתכוין לנסוך ואיזו אין דנין אותה בכך וצריך שתדע שלא מצינו בתלמוד הדברים שוים בענין זה והוא שדבר זה מצאנוהו בתלמוד שהוא קורא סבה הנכרת שלא לנסך במדידה בקנה או ביד ורגל או בהתזת צירעה ביד או בקנה או בטפוח על פי חבית המרותחת להעביר את הקצף או פסולת וגרעינין בין ביד בין בקנה וכן מצאנוהו בכונת הצלה והיא בההיא חבתא דאיפקעא לארכה ובמקום אחר מצאנו כונת הצלה שלא התירוה בהנאה לקצת מפרשים והוא ההיא חבתא דאישתקיל ברזא מנה שכל שעד ברזא אסרו בהנאה לקצת מפרשים ומתוך כך פי' חכמי האחרונים שכל כונת הצלה במקום שהישראל מצוי לשם ומזומן להצלה זו כמהו אין זו סבה הנכרת ושאר דברים שלא הוזכר כיוצא בהם בתלמוד אין סומכין על אומד דעתנו שהרי אגרדמיס גוי שקדח במיניקת וטעם בפיו היה באמדן דעתנו לומר אינו מתכוין אלא לבדיקת היין ואסרוהו בהנאה הואיל ומ"מ היה אפשר לו לבדקו בריח או שיש לדון שמאחר שהוזקק לשתות הוזקק לנסך שאין טועמין בלא נסוך ונמצא שטעם עצמו מביאו לנסך כמו שכתבנו וכן אנס ששאל יין לקנות ואמרו לו שאין שם יין וראה משקה בחבית ושכשך בו ואמר להם וכי אין זה יין היה לנו לומר שלביישם הוא מתכוין ולהכזיבם ואעפ"כ אסרוהו בהנאה במעשה של מחוזא הנזכר בסוגיא זו הואיל ומ"מ בלא מגע היה יכול לאמת דבריו ומ"מ בענינים אלו אני אומר שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות וכל שכן בזמנים הללו שאין חבת נסוך תקפה על האמות וסבה כל שהיא יש לדונה בסבה המצלת ואפילו היה ישראל לשם ומעשה זה יש שפירשוהו להתר שתיה כמו שיתבאר ואף לדעת האוסרים אפשר שהיו שם ישראלים הרבה ולא היה הוא מזמן כל כך שיהא נכר שכונתו להצלה והוא שאמרו לדעתו אתא גוי כלומר שלא היה שם ומ"מ כבר ביארנו שהסכימו הגאונים להתיר כל סתם יינם בהנאה:

כל שאמרנו במגע על ידי דבר אחר צריך שתדע שהזורק דבר ליין וכשנגע אותו דבר הנזרק ליין לא היה אותו הדבר מחובר בידו אין זה נכלל בדין מגע על ידי דבר אחר אלא בדין כחו ויתבאר ענינו למטה אבל מגע על ידי דבר אחר הוא שנוגע ביין בדבר שבידו כמקל ורצועה והדומים לזה:

אחר שבארנו דיני המגע דרך כלל נבאר ענין כחו דרך כלל גם כן ואח"כ יתבאר ענינם בפרט בארוכה על סדר הגמרא:

כחו של גוי בכונת יין ובכונת כח ובלא סבה הנכרת כגון שהוא מריק מאשישה לכוס בכונת יין ובכונת הרקה מה שהוריק אסור בהנאה ויתבאר זה ממעשה של בן ארזה הנזכר בסוגיא זו אבל מה שנשאר בכלי מותר בהנאה והוא ענין גוי אדנא וישראל אכובא אסור ר"ל שהגוי שופך מן הדנא שבידו לכובא שביד ישראל ואסור זה לאותו שבדנא מיהא פירושו בשתיה זהו דעת חכמי הצרפתים ומ"מ גדולי המפרשים אסרו אף הנשאר בהנאה ופירשו איסור האמור בדנא באיסור הנאה וכן יראה לי מפני שדרכו של ניסוך כך הוא ויש מחכמי הצרפתים מתירין את הנשאר בשתיה כמו שיתבאר בפרק אחרון ואין הדברים ראויין לשמעם ומ"מ אם קטף ר"ל שנשפך דרך קטוף עד שלא נתחבר מה שבפנים למה שיצא לחוץ יתבאר בפרק השוכר שמותר הנשאר בשתיה:

כח כחו הרי הוא ככחו ואפילו עשרה כחות זה אחר זה אחרון כראשון ויתבאר זה בסוגיא זו משמועת מעצרא זיירא כמו שיתבאר בפרטים:

כחו בכונת יין וכונת הרקה אלא שיש שם סבה נכרת מותרת בהנאה שאין כח חמור ממגע וזה שלא הוזכרה זו בגמרא מפני שאין סבה נכרת מצויה אצל הכח ומ"מ אתה יכול לפרשה כגון ששפך ממנה להעביר הקצף על הדרך שאתה דן במטפח על פי חבית המרותחת מגע שלא בכונה אבל כחו בכונת יין ושלא בכונת כח כגון שהיה נושא חבית ונשפך ממנה מאליה עד שנכר שלא מחמת רוב נדנודו שנתלה את הדבר בכונה אלא דרך הלוכו עד שנגפה רגלו בחבית ונשפך מחמת נקופו מותר בשיפה אפילו הלך מכחו בכלי ואין צריך לומר אם הלך לאבוד:

וכן כחו שלא בכונת יין כגון שהיה מריק מכלי לכלי בחזקת שהוא מים או שכר מותר אף בשתיה ויתבאר להדיא ממעשה בן ארזא הנזכר בסוגיא הא כל שהוא מריק לידע אם יש שם יין אם לאו הסכימו גדולי המפרשים בתשובת שאלה שזהו כחו בכונת יין ואסור בהנאה וקצת אחרונים סעדו בהוראה זו ממעשה של מחוזא שהזכרנו למעלה שהם מפרשים שלא שכשך בידו אלא לראות אם היה שם יין אם לאו ודנוהו כמגע בכונה אלא לפי מה שפרשנו ורמזנו למעלה אין הכרח בכך ומ"מ הדברים נראין ויש מכריעים לומר שאם הוא מריק לידע אם יש שם יין אם לאו אם הוא מחזר אחר היין הרי הוא בכונת יין אבל אם היה מחזר אחר המים ונמצא יין מותר וכן הורו קצת חכמי לוניל ואין הכל מודים בה וגדולי הדורות סוברים בה שמה שיצא הוא בלא כונה ומותר בשתיה ובלבד כשאחזו בידו ולא הניחוהו להחזיר את ידו לאחוריו אבל אם כשראה שיין הוא החזיר

את ידיו לאחוריו הרי מה שהחזיר הוא כחו בכונה ואף מה שיצא אסור שהרי נתערב בו מן הקלוח החוזר ורבים חולקים להתיר את הכל שאע"פ שהחזיר את ידו הואיל ולא הוסיף להוציא ממנו משהרגיש מותר אף בשתיה ששכשוך החזרה שכשוך מבפנים הוא ואינו אוסר כמו שיתבאר למטה ומכל מקום מעובדא דאתרוגא יראה כדבריהם אלא שאפשר בדרך אחרת כמו שיתבאר למטה:

כחו שסייע בו ישראל כגון שהיו שניהם מריקים יין מכלי זה לכלי אחר לכתחלה אסור שמא יניחנו כלו לגוי ובדיעבד מותר בשתיה ומ"מ פי' הצרפתים דוקא בשאי אפשר לו לגוי לעשותו אלא בסיוע של ישראל הא אם היה אפשר לגוי לעשותו לבדו מסייע אין בו ממש ויש מחכמי האחרונים מקילים אף בזו שאין הגוי עיקר עד שנקרא את הישראל מסייע אדרבה ישראל עיקר שכל של סופרים להקל ויראה לי שכל שהוא עיקר אצל המלאכה כגון הכתפים וכיוצא בהם נקרא עיקר והמסייעו נקרא מסייע והוא שאמרו בענין דילמא משתליתו ושדיתו עליה ואין לו לדיין בזו אלא מה שעיניו רואות נמצא שכל שאפשר לומר בו שהגוי עקר והוא שהדבר נכר שאפשר ליעשות על ידי הגוי ואי אפשר ליעשות על ידי אותו ישראל לבד אין סיוע הישראל נחשב לכלום ויש לאסרו ככחו של גוי ואף בזו יש מתירין:

דברים אלו בשבריא לישראל שלא הניחו כלו לגוי הא אם הוא מסופק בכך גדולי המפרשים אוסרין בשתיה אף בדיעבד שמא הניחו לו ונמצא כחו של גוי ואם בריא לו שהניחו אסור אף בהנאה ודבר זה יתבאר בפרק אחרון ע"ב ב' ויש מתירין אף במסופק בדיעבד וכן יראה לי מפני שסתם מסייע אינו מניחו כלו לחברו:

הרבה דברים דומים לענין כחו ואינן כחו הגמור כגון מזיגה והולכת ענבים לגת שיש בו יין וזריקת דבר ליין מהם באסור שתיה ומהם בהתר שתיה וכלם יתבארו דרך פרט על סדר השמועות והמעשים הנזכרים בגמרא עם הרבה דברים המתחדשים בפרט יתר על אותם הדברים שביארנו דרך כלל ואלו הם:

דורכין עם הנכרי בגת שלו ובלבד שישמר את ידיו שלא יגע בידו או בפיו הא משהסיח דעתו מזה נעשה יין נסך וכן התבאר בתלמוד המערב כמו שכתבנו למעלה ואין משתכרין באיסורי הנאה ואם דרך הגוי עם ישראל בשל ישראל משנמשך נאסר בשתיה בששמר את ידיו ואם לא שמר נאסר אף בהנאה אע"פ שכונתו לשם דריכה נגיעת יד מיהא אינה סבה נכרת:

כל שאסרנו את היין בהנאה הואיל ולא נודע לנו בפירוש שנסך סתם יינם הוא כמו שכתבנו ואם נתערב ביין ימכר כלו חוץ מדמי אותו היין וביין נסך ודאי נאסר תערבתו אף בהנאה כמו שיתבאר:

דף נח:

יין כשר שמזגו גוי שורת הדין להתירו אף בשתיה ואע"פ שלא מזג דרך קטף והשלכה אלא דרך הרקה אע"פ שהקלוח נמשך ומתחבר מיד גוי לתוך היין ואפילו היו המים יוצאים מידו ליין ואין זה כמגע על ידי דבר אחר שלא נקראת נגיעה על ידי דבר אחר נגיעה בדבר לח אלא בדבר היבש כגון קנה וכיוצא בו שבשעה שנוגע ראשו אחד ביין יכול הוא לנדנד את היין בכח ראשו האחר שבידו ודין נצוק אין כאן ואפילו לאוסר את הנצוק משום מגע שנחשוב הנוגע בקלוח כנוגע ביין שלא נאמר כן אלא במין אחד ר"ל יין ויין שנעשה הכל אחד וכל שכן לדעת האומר בנצוק שאיסורו משום ערוב שאין איסור ליין זה אף כשתחשוב מים שביד הגוי כמעורבות עמו אלא אסרו לעשות כן שלא ירגיל להשקותו ויבאו לידי קרוב יותר מדאי ואם עבר ומזג גדולי המחברים מתירין בשתיה מדמיון הולכת ענבים לגת שמותר בדיעבד הואיל ואין הטעם אלא משום לך לך ואין דבריהם נראים שהרי יין שמזגו גוי שאלו בגמרא שמשמעו בדיעבד והשיבו לו אסור והילכך עבר ומזג אסור מ"מ יש לנו עליה שני דינין להקל האחד לדברי הכל שאין הדברים אמורים אלא בשמזגו בכונת מזיגה וכונת יין אבל אם מזג שלא בכונת מזיגה והוא שלא היה סבור שיהא יין באותה חבית שהוא שופך המים לתוכה או שהיה יודע שיש שם יין אבל לא כיון לשפוך לשם מותר בשתיה שהרי אף ביין כחו שלא בכונה מותר בשתיה השני לגדולי הצרפתים שלא נאמרו הדברים אלא במזיגה המכשרת לשתות ושאדם עשוי למזוג כן לשתות הא אם שפך מים לתוך חבית גדולה שאין דרך למזגה אין כאן קרוב הדעת ומותר בשתיה וחכמי האחרונים הביאו סעד לסברא זו ממה שאמרו בתלמוד המערב יין שמזגו גוי בחמין אסור בצונן מותר ודבר זה מפני שבזמנם היתה מזיגתם בחמין והיו קורין למזיגת צונן מזיגה שאינה ראויה ואע"פ שאין נסעדים בו להכשיר מזיגת צונן שהרי עיקר מזיגה אצלנו בצונן הוא מ"מ למדין הימנו למזיגה מועטת בחבית גדולה הא אם מזג בכלי הראוי למזוג בו כגון כוס ואשישה והדומים לו אסור ואם מזג מעט עד שלא הוכשר לשתיה לרוב בני אדם יש מקילין ויש מחמירין מפני שיש כאן קרוב הדעת שהרי כך הענין מצוי תמיד שאדם טועה בכך ומוסיף או

גורע מעתה אם שפך לתוכו דבש הצלול או חלב או כל משקה שאינו ראוי למזיגה מותר אף בשתיה וחכמי צרפת התירו אף בסחט אשכול של ענבים לתוכו:

יראה מסוגיא זו שבכאן שמעשר פירות אינו נוהג בחוצה לארץ וכן יראה מסוגית מסכת חולין ו' ב' בסוגיא האמורה שם על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן ובמסכת ברכות ל"ו א' פרק כיצד מברכין בענין קפריסין יראה שאף בחוצה לארץ מעשרין פירות מדברי סופרים ואפילו בפירות שאינו משבעת המינין ומתוך כך פי' חכמי התוספות שלא נאמר בכאן ובסוגיאות הדומות לזו שאין חיוב מעשר בחוצה לארץ אלא בשל דמאי אבל בשל טבל גמור מעשר נוהג אף בחוצה לארץ:

מעשר פירות בארץ ישראל עצמה יראה מסוגיא הנזכרת בפרק כיצד מברכין שהוא מדברי סופרים וכן יראה במסכת יום טוב ג' ב' בסוגיא ליטרא קציעות אף בפירות של שבעת המינין וכן הדבר שגור בפינו תמיד לא אמרה תורה אלא דגן תירוש ויצהר ובתלמוד המערב הביאוה מן המקרא וכל תבואת זרעך וכל לרבות שאר פירות ואם תפרשה על מעשר שני כלך למה שאמרו בספרי ונתת לכהן מעשר דגנך תירושך ויצהרך מה אלו מיוחדים שהרי אוכל אדם ונשמר וגדולו מן הארץ וחייבים בתרומות ומעשרות אף כל וכו' ומתוך כך תרצו גדולי המפרשים שהמקראות אסמכתא בעלמא הם אלא שראינו לגדולי המחברים שהביאו לשון ספרי וכללום במצות עשה והוא תמה:

מים של רבים אינם נאסרים ומ"מ יש צדדים באסורם וכבר כתבנוה בפרק כל הצלמים:

דף נט.

כל שמל ולא טבל הרי הוא כאלו לא מל אף לענין יין נסך כמו שבארנו למעלה ואם בא על בת ישראל הולד כשר כדין גוי ועבד הבא על בת ישראל שהולד כשר כמו שיתבאר במקומו:

כבר ביארנו במסכתא זו שכל שהוא נאכל כמות שהוא חי או שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי גוים ומ"מ במקום שאינן בני תורה והדבר מצוי לבא לידי פרצה חוששין בדבר וחוככין להחמיר וכן בכל כיוצא בזה:

אסור להניח לגוי להוליך ענבים לגת ואם הוליך אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר ודבר זה נחלקו המפרשים בפירוש יש מי שפירש איסור זה אע"פ שאין יין בגת ואיסור זה מפני שאע"פ שלא נדרכו מסתמא כל בוצר לגת כשמניחם בכובי עוצרם מעט ביד והיין מזלף עליהם וכשהגוי שופך הענבים בגת נשפך גם היין על ידו והוא נאסר לכתחלה מגזרת שפיכת יין גמור ונמצא לדעת זה בזמן הזה שהגוים מביאים ענבים לגיגית שאין

להניחם להריקם בגיגית אא"כ בסיוע ישראל הא בסיוע ישראל מיהא מותר לכתחלה ואע"פ שביין גמור אסרו כחו של גוי אף בסיוע ישראל אם לכתחלה אם אף בדיעבד לדעת קצת כמו שיתבאר שמא יניחנו כלו אצל הגוי ונמצא כחו של גוי לבד לא גזרו כן אלא ביין גמור ומ"מ עיקר הדברים שאם אין יין בגת להולכת ענבים אין חוששין כלל ואין בזה תורת יין כלל אף בכדי לגזור עליו ליין אחר ואף לכתחלה ודבר זה פירושו בשיש יין בגת והוא נמשך והגיע לכלל יין גמור וכשהגוי מוליך הענבים לשם יין שבגת נתז ואפילו היה שם יין כל כך שהוא מזלף על הענבים מותר מפני שאין זה אלא כזורק אבן לתוכו ולכתחלה אסור שמא יגע ביין או שמא יסחוט אשכול של ענבים ואף בזו אם ישראל מסייע לגוי מותר לכתחלה שהרי ביין גמור לא נאסר אלא שמא ינחנו כלו לגוי ונאסר אף בדיעבד וא"כ בזו שאם הניחו לגוי כלו מותר בדיעבד בסיוע ישראל מותר לכתחלה ואף לענין הולכת היין אם אין דעתו לשפכו והוא רוצה להביא על ידי גוי מותר ולא סוף דבר בסתום שאין הגוי יכול ליגע בו שזו אף בלא שמירה כל שהניחו בחזקת המשתמר מותר אם היא חתימה ראויה אלא שאף בפתוחה כל שישראל הולך עמו ושומר שאינו נוגע אם היא חסרה שאינו יכול ליגע אלא בהורדה מכתפו מותר לכתחלה ואם היא מלאה אסור לכתחלה שמא יגע הגוי ואין הישראל מרגיש וגדולי המפרשים אסרוה אף בדיעבד אלא שלדעתי כל שאומר בריא לי שלא נגע מותר בדיעבד:

תמדים שלנו יש מי שאומר שאין לנו להניח לגוי לשפוך המים לשם אלא בסיוע ישראל ואם עשו כן אם הם בכדי שבהטלת שלש יצאו ארבעה הרי הוא כיין שמזגו גוי ואסור ולדעתנו מותר לכתחלה שאין זה דרך מזיגה ואין בזו קרוב הדעת כמו שבארנו:

דף נט:

כבר בארנו שכל מגע בסבה הנכרת אינו אוסר בהנאה ובלבד שתהא הסבה נמשכת מתחלה ועד סוף מעשה היה שנפל אתרוג לתוך חבית של יין ובא גוי והכניס ידו לתוך היין ותפש באתרוג והרי יש כאן סבה נכרת שלהצלת האתרוג נתכון ומ"מ נאסר היין בשתיה שאין לך מגע גוי מותר בשתיה וחששו חכמי התלמוד שאם יחזור ידו ויוציאה ינסך בשכשוכו ויאסר בהנאה שמאחר שנעשית כונתו אפשר שבהוצאתו יכוין לנסוך שהרי כבר הלכה סבה הנכרת ונתנו עצה שיאחזו מהר בידו ויוציאו את היין דרך נקב או דרך הטייה ולא יאסר בהנאה על הדרך שכתבנו ויש מגדולי המפרשים שפרשוה להתר שתיה וכנגד כל מה שכללנו והוא תמה גדול והלא אסרנו בשתיה אף שלא בכונת מגע ושלא בכונת יין אלא שהם מפרשים שמגע בלא שכשוך אף בכונה אינו אוסר בהנאה

וכשהמגע בסבה הנכרת ובלא שכשוך מותר בשתיה ואין דברים אלו נראין כלל שאם כן למה הצריכו נגוב בגת שנמצא בו הגוי כשהיה בו טופח להטפיח כמו שיתבאר למטה הואיל ואין שם כדי לשכשך ולא חילקו בה בין סבה ללא סבה וראיתי מהם שפירש שכל מגע שאין בו שכשוך שאינו אוסר עד שיפרוש שהפרישה עושה הנסוך ונתנו סימן לדבר כצפעוני יפריש ולא יראה לי כן שאם כן מה שאמרו בברזא אנח ידיה עלוה יאחזו את ידו ויוציאוה דרך נקב ושמא לדעתם כך הדין ויש מי שפירש שמעשה זה לא נגע הגוי ביין אלא קודם שישקע האתרוג לקחו בידו בראשו האחד וצוה לאחוז בידו שלא ישכשך באתרוג ויעשה כמדדו בקנה לאסר בשתיה ואע"פ שאין הדברים נראין דרך פירוש שאם כן לא הוצרכו לומר נקטוה לידיה וברצוה עד דשפייא אלא שיטלו האתרוג מידו ותסתלק ידו בלא שום תנועה מ"מ לענין פסק יראה מדבריהם בכלי שהוא צף על פני היין ואחז בו גוי ולא שכשך עדין ואחזו ידיו או שגערו בו וראו שהניחו בלא שכשוך שמותר בשתיה ואף לענין פירוש אפשר שאלו יאמר נקטוה לידיה ויטלו האתרוג מידו שמא ינדנד היא ידו עמהם בהוצאת האתרוג מידו וישכשך:

כל שאסרנו את היין בהנאה בין בכח בין במגע דוקא למכרו לאחרים אבל ליטול דמיו מאותו גוי עצמו מותר ואע"פ שהגוי נוטל את היין אין אומרים דמי יין נסך קא שקיל שאין זה כנהנה מיין נסך אלא כנוטל דמי נזקו שהרי הוא כמי ששרפו לו או הטילו לים והרי מן הדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואע"ג דעל ידי מעשה אוסר מדברי סופרים הוא ואף עיקר האיסור מדברי סופרים הוא שגזרו על מגעם ואחר שכן אין נטילת דמים ממנו נראין אלא כתשלומי נזקו יש מי שאומר דוקא בשנסכו בחזקת שהוא של ישראל הא אם נסכו בחזקת שהוא שלו ונמצא שהוא של ישראל אסור שהרי המנסך יינו של חברו בשוגג פטור כמו שיתבאר במסכת גיטין נ"ב ב' והרי אין זה חייב מן הדין וכן נראה דעת גדולי המחברים שלא כתבו אלא בשנסך לאנסו ורוב מפרשים מסכימים אף בזו להתר ויראה לי טעם להתיר שאע"פ שאינו חייב מן הדין מ"מ כל שהוא מחזיק עצמו במחוייב ופורע אין כאן אלא דמי נזק ואין זה דומה אלא למכר עד שלא פסק שדמיו אסורין שהרי הוא עצמו מסייע בכך וכן יש מי שמפרשה דוקא בשנסכו לע"ז בפירוש שהוא איסור תורה אבל מגע שאינו אלא של סופרים לא ואין זה כלום שמכיון שהוא אוסרו לו מי שאסרו מ"מ מזיק הוא ודמי נזקו הוא נוטל:

יין שנשפך מן החבית והיה זב בקרקע והיתה יד הגוי או רגלו מונח בקרקע והלך היין דרך שם ונגע ברגלו או בידו יראה לי שאין זה מגע כלל לאסר אף בשתיה לא הלך הגוי אצל היין אלא היין הולך אצלו וכן מצאתיה לקצת חכמים בחבית המקלחת והיה הגוי לשם

ונגע הקלוח אפילו בידו שלא עשאוהו כטומאה שאין בה הפרש בין נגע הוא בטומאה בין נגעה בו טומאה אבל אם הלך הגוי וכוון עמידתו לשם וכל שכן אם נגע אע"פ שלא שכשך אסור:

מעתה חבית שנשמט העץ הסותם נקב שבה והיין נגר ונשפך ובא הגוי והניח שטח אצבעו או פס ידו על הנקב ועיכבו מלצאת אע"פ שאין כאן שכשוך גמור הרי זה בדין מגע ואם לא היה שם ישראל מזומן כמהו להצלה זו מותר הכל בהנאה שהרי מעשה הנכר הוא שלא נתכון אלא להצלה אבל אם היה ישראל מזומן כמהו אין זה מעשה הנכר לדעת קצת מפרשים כמו שכתבנו למעלה ולדעתנו כגון שלא היה הוא מזומן לשם שאינו מעשה הנכר ונאסר בהנאה ומ"מ הואיל ואין כאן נדנוד ולא נגיעה בחלל ולא בפיה ולא בשוליה אלא מצדיה אין הכל בדין מגע גמור מכל וכל לאסר בהנאה אלא כל שמתעכב בסבתו והוא כל שמברזא ולמעלה אסור בהנאה ומה שמשם ולמטה מותר בהנאה ואסור בשתיה מתורת מגע אע"פ שאינו מגע גמור דנוהו כמגע שלא בכונה אף במקום שישראל מזומן כמהו או יותר ממנו ויש שאין אוסרין מה שמברזא ולמטה מתורת מגע אלא מתורת נצוק כלומר שאין חבורו פחות מנצוק מעתה הואיל ומברזא ולמטה אי אתה אוסרו אלא מטעם נצוק וכבר בארנו שלא נאסר הנצוק משום מגע אלא משום ערוב הם אומרים שאם יש שם קיתון של מים נצל כל שמברזא ולמטה להתר שתיה ואף לדעת זה אין נראה כן הואיל וכל שמברזא ולמעלה בא עליו כאחד ואין לומר עליו ראשון ראשון בטל אא"כ היה שם מים בכדי שמה שמברזא ולמעלה אין בו כדי נתינת טעם ומ"מ גדולי המחברים מתירין מברזא ולמטה בשתיה הואיל ולא נגע בחלל שכל נגיעת צד אינם אוסרין אלא הנמשך אחריה ואין הדברים נראין כלל וקצת חכמי הראשונים שבלוניל חזקו טעם זה לומר שאף עד ברזא לא נאסר אלא כעין נצוק הואיל ולא נגע בחלל ואין הנצוק אוסר מה שלא נגרר אחר אותו הקלוח שאין הנצוק עושה נצוק אחר כמו שיתבאר לדעת גדולי המפרשים ואיני מודה בזו שהרי לענין טומאה נמנית נגיעת הצד באחת וחבור הנצוק באחרת וגדולי המפרשים הולכין בה לשטתנו ומ"מ המתירים שהזכרנו הסכימו שאם היתה למעלה מזו שנגע בה ברזא אחרת ויין יוצא ממנה שכל שעד אותה ברזא מותר לגמרי בשתיה וא"כ גיגיות שלנו שיש נקב בשוליהן ונקב בצדן ונגע גוי בקלוח היוצא דרך שוליה אם היה יוצא דרך נקב שבצדה מותר כל הנמשך עד אותו נקב הואיל ולא נגע בחלל דברים אלו אינם אלא בשהניח שטח ידו על הנקב שאין כאן מגע גמור אבל אם הכניס אצבעו או עץ הסתום בנקב ונגע בחלל אין שם חלוק בין ברזא ולמעלה לשל מטה אלא כל שיש שם סבה הנכרת כגון שהיה לשם ישראל מזומן כמהו או יותר לדעתנו הכל

אסור בהנאה ואם לא נגע בחלל דינו כדין מה שכתבנו וי"מ שאף עובי הדף שבקנקן דינו כחלל וכן ראוי להורות:

חביות שלנו שתוחבין עץ נקוב בנקב שבגוף החבית וסותמין אותו עץ הנקוב בבגד או בנעורת ונפלה אותה סתימה של נעורת והניח גוי שטח אצבעו על נקב העץ התחוב אף זה דינו כן לפי סוגיית הגמרא והכל נקרא צדיה ומ"מ אפשר לדונו כקלוח היוצא ושלא תדון כגוף החבית ולא יאסר מה שבחבית אלא משום נצוק ויותר בקיתון של מים שאין היין הנמשך תוך אותו קנה אלא כקלוח היוצא ויותר מה שלמטה מן הברזא לדעת קצת מפרשים אף בלא מים בשתיה כמו שיתבאר ואם החזיר הנעורת אם הנעורת כל כך ארוך שנכנס ראשה לחלל הכלי אסור בהנאה כל שנוגע בחלל הכל אסור כנוגע בשולי החבית שנאסר מה שבפיה וכנוגע בפי החבית שנאסר מה שבשוליה ואף אם לא נגע בחלל כל שנגע בצדי נקב החבית דינו כדין מה שכתבנו ואסור עד ברזא בהנאה ומ"מ אם אין הנעורת מתפשט בכניסתו לצדי החבית אפשר לדונו כדין קלוח שנגע בו גוי שלא לאסור יין שבחבית אלא מצד ערוב עקר המגע ולהתיר בקיתון של מים הא אם היה הנעורת נכנס עד צדי הנקב שבחבית אע"פ שלא נכנס לחלל דינו כדין מה שכתבנו ויש אומרים הואיל וזו כלי בפני עצמו אף מה שנכנס לצדי החבית הואיל ואינו מתפשט לחלל דינו כדין קלוח וי"מ שמועת אשתקיל ברזא בקנה זה ולא בנקב החבית ולהתר שתיה:

גוי שהסיר הברזא שבגוף החבית ולא החזירה אם היה ראשו נוגע לחלל והרי שכשך בהוצאתו הכל אסור בהנאה ואם לא היה ראשה נוגע בחלל ולא שכשך כלל והוציאה במשיכה כל היוצא מצד הסרתו הרי הוא כחו בכונה כמי שהריק ואסור בהנאה והשאר מותר בהנאה וכן כתבו חכמי הצרפתים בפירוש ויש אומרים שאין בזה דין כחו אלא דין מגע על ידי דבר אחר ומ"מ אי אפשר בלא מגע ואסור בהנאה אלא שכדעת ראשון ראוי להורות ואף לדבריהם בשתיה ואם הוסרה בידו או בגופו מצד חכוכו שלא בכונה אע"פ שאין כאן דין כח אלא מצד מגע מותר בהנאה אלא שאע"פ שלא שכשך אסור בשתיה ואם היתה סתימה זו במגופה ואפילו היתה חציצה דקה בין המגופה ליין והסירה הגוי שנמצא שאין כאן מגע ביין כלל אסור מדין כחו לדעת ראשון שכל שהסיר המונע אע"פ שלא נגע הרי הוא כמי שהריק ואם הסירה שלא בכונה הרי זה כחו שלא בכונה ומותר בשתיה אף לדעת זה וחכמי קטלונייאה מתירין את זו בשתיה אף בלא חציצה ואף לדעת זה ואיני מבין שהרי מ"מ יש כאן מגע אלא שלדעתם אין זה מגע גמור הואיל ולא הוצרך בהוצאתו אפילו במשיכה ודבריהם נראין וכחו מכח הרקתו אין כאן שלא נאמר מוריק אורוקי אלא כשהוא מטה את הכלי ומריק את היין מכח הטאתו הסיר ברזא של נעורת

בחביות שלנו אם לא היה נוגע הנעורת עד צד נקב החבית הרי הוא כנוגע בקלוח והחבית באיסור נצוק וכן לדעת קצת כל זמן שלא תכנס ראשה לחלל אפילו נכנסה לצד עובי נקב שבגופה אלא שאין הדברים נראין כמו שכתבנו ויש מתירין בהוצאת ברזא בכל צד ואין הדברים נראין כלל:

יין נסך בכלי ובא ישראל והוציא מיין החבית לאותו כלי שנאסר יין החבית משום נצוק גדולי המפרשים כתבו שעד ברזא מותר בהנאה כמו שכתבנו שהנצוק משום ערוב וסתם יין שנתערב ימכר כלו חוץ מדמי מה שנתערב ומברזא ולמטה מותר בשתיה שלא נאסר בנצוק אלא הנגרר אחריו ואע"פ שהכל מעורב הרי יש לנו כיוצא בו במלאכת קנישקניז כמו שיתבאר ורבים הורו כן למעשה ומ"מ רבותי הורו בהוראה מוחלטת שאף מברזא ולמטה אסור בשתיה כל שנתערב האסור עם המותר אין בו התר שתיה על דרך שטה שכתבנו ומ"מ בזו אם היה שם קיתון של מים לבטל האסור שבכלי מותר שהנצוק משום עירוב הוא ולא משום מגע כמו שביארנו:

חבית שהיתה מקלחת ונגע גוי בקלוח הואיל ויצא הקלוח חוץ לחבית ואין בכלל המגע לא שוליה ולא פיה ולא צדיה לא נאסר יין החבית אלא משום נצוק והכל מותר בהנאה ואם היה בחבית קיתון של מים בכדי לבטל עקר מגעו של גוי מותר והוא שלא יהא בכלל מגעו בכדי נתינת טעם במים שבו סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

ואותן הקאנילא"ש שלנו שנגע גוי בקלוח היוצא מהם או שהוציאו מהם לכלי שבו יין האסור ולא היה מים בחבית אם לא היה ראשן נכנס לחלל החבית הסכימו הרבה מפרשים לדונם בדין נצוק בר נצוק ומותר כל מה שבחבית אף בלא קיתון של מים ויש חולקים להחמיר בכל אלו ואומרין שכל הנגרר אחר מגעו בדין המגע ואפילו על ידי גוף אחר ומביאים ראיה מגושתא ובת גושתא ואין דבריהם נראין ומ"מ הרבה חולקין במשיב את הנעורת הואיל ומשיב את הקלוח אחור הרי הוא כנוגע בגופה:

הרבה מפרשים יש להם שטה אחרת בקצת דברים אלו שכתבנו להתיר מברזא ולמטה בשתיה כל שהניח שם שטח אצבעו לבד ואף גדולי המחברים נוטים בה וכן יש מתירים בהוצאת הברזא בלא חזרה ואין הדברים נראין כלל וכן תמצא בהרבה דברים שטות אחרות מהם להתיר במה שאסרנו ומהם להחמיר במה שהתרנו וכבר רמזתי עליהם ברובם ומה שכתבנו בדברים אלו ביררנו מדברי המפרשים המוכרע בראיות שבהם ועיקר מה שבא בדבריהם:

דף ס.

אע"פ שלענין יין נסך הפרשנו בין מגע של פיה ושוליה או איזה מקום שבחללה לבין נגיעת צדיה והוא היין שבחלל עובי הנקב לענין טומאה אינו כן אלא חבית של יין תרומה שניקבה ונגע טמא בין מפיה בין משוליה בין מצדיה הכל טמא ואם נגע בה טבול יום פסלה שטבול יום פוסל ואינו מטמא ואע"פ שאין הכלי מצרף מה שבתוכו לתרומה כמו שהתבאר בחגיגה דוקא באוכלין אבל במשקין הכל טמא ויש פוסקין בה שמצדה טהורה אף שלמעלה ממנה ואין צריך לומר מה שלמטה וגדולי המפרשים פירשוה דוקא בטבול יום הא אם נגע בה טמא המטמא אף מצדיה נטמא הכל:

כבר בארנו שכחו של גוי בכונה אוסר בהנאה את שהורק ואת הנשאר אסור בשתיה ומותר בהנאה מעתה גוי שנטל דנא או אשישה וכיוצא בה והריק לכובא או כוס שביד ישראל את שבכוס אסור בהנאה ואת שנשאר בדנא או באשישה אסור בשתיה ומותר בהנאה ואם היה בו סיוע ישראל הכל מותר בדיעבד אלא שלכתחלה אסור וכמו שאמרו בפרק אחרון ע"ב ב' אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליסייע גוי בהדיכו דילמא משתליתו ושדיתו ליה אגוי ואתי מכח גוי ואסור אלמא דבדיעבד מיהא כל דלא משתלי שרי ומ"מ גדולי המפרשים כתבו בפירוש שאף בדיעבד אסור מחשש זה:

היה ישראל מריק מכלי שבידו לכלי שביד הגוי מותר ואם נדנד גוי הכלי שבידו עד שנשתכשך יין שבתוכו מכח אותו הנדנוד אסור והוא שאמרו כאן ואי מצדד אצדודי אסור ולא שיהא שכשוך זה אוסר שהרי כלי שבו יין כשר שהיה ביד הגוי ונדנד הגוי את הכלי עד שנשתכשך היין שבתוכו אינו אוסר בכלי חסר הואיל ואין לחושבו למגע כמו שיתבאר בשמועת כובא חסירא וכן שבתלמוד המערב שבפרק אחרון אמרו אהן דמרגיל זיקא מלעיל לרע אין בו משום מערה מכלי לכלי ר"ל שמנדנד תמיד מיין שבנאד מלמעלה למטה ואין בזה הפרש בין כלי סתום לפתוח אלא טעם הדבר מפני שדבר זה הואיל ונדנדו בעוד שקלוח היין המורק מחובר בו שמא יגע בשפת הכובא לקלוח היין והוה ליה כנוגע על ידי קנה דמה לי נגיעה בקנה מה לי נגיעה בשפת הכובא כך פירשו בקצת תוספות וגדולי המפרשים מפרשים אותה בשהיתה שפת הכובא סמוכה לשפת הדנא וכשמנדנד הגוי את הכובא מרבה בשפיכת היין הדנא והרי הוא כחו של גוי ואע"פ שיש כאן סיוע ישראל הם נמשכים אחר שטתם שאוסרין את זו אף בדיעבד כמו שכתבנו ואף לסברתנו אפשר שבאותה שעה לא היה נשפך כלל והכל בא על ידי הגוי וגדולי הרבנים מפרשים אותה בשנדנדה אחר שנתמלאה ואי אפשר בלא מגע למדת מכל אלו שכל שביד הגוי כלי של יין ואינו מלא אע"פ שהגוי מנדנד את הכלי עד שנשתכשך יין

שבתוכו מכח נדנודו מותר מכאן אמרו שגוי שרצה להריק ועד שלא הוציא לחוץ נערו בו והשיב אחור ימינו וחזר היין לשולי הכלי שהוא מותר ויש חולקין בזו ואין דבריהם נראין ומ"מ קצת חכמי קטלונייא אוסרין באלו ולא הותר לדעתם שכשוך מצד נדנוד הכלי אלא בשאינו מכוין לכך ואף גדולי המחברים נראה שאוסרין בכל נדנוד שנשתכשך היין אף בלא מגע ומ"מ הסכמת רוב מפרשים שכל שכשוך שאינו בגוף היין אינו אוסר וכן נראה מענין כובא חסירא וממה שאמרו בפרק אחרון בגוי המערה דלא נפק לבראי לא גזרו וכו' כמו שיתבאר ואי אפשר לעירוי בלא שכשוך ומדברי תלמוד המערב שכתבנו באהן דמרגיל זיקא וודאי לא נתנו דבריהם לשעורין ועוד שהרי סתם נאמרו וכן דמרגיל זיקא אף מכוין במשמע:

גוי שהיה נושא נאד של יין וישראל הולך אחריו אע"פ שאינו סמוך לו אין מחמירין אף בשכשוך זה הואיל והנאד פיו קשור או שאדם אוחז בידו בפי הנאד שלא ישפך בין מלא בין חסר ומותר הואיל וישראל הולך אחריו ואין לחוש במלא שמא יגע וישראל לא ירגיש הואיל ודרכו של אדם לקשרו או לאחוז בידו בפי הנאד וכן בחסר אין לאסרו משום שכשוך שאין שכשוך שלא בגוף היין אוסר כמו שבארנו ואע"פ שהיה לנו לומר בו הואיל והנאד רך ידו נשקעת לתוכו והרי הוא כמשים ידו כרוכה לתוכו והוה ליה מגע אין הדין כן אלא אין חוששין לזה ואין דנין אותו במגע כלל וכן אע"פ ששכשוכו של נאד גדול שמשכשך את היין מראשו לסופו ומסופו לראשו אעפ"כ מותר כמו שבארנו מתלמוד המערב ואם היה כלי שאין דרך לסתמו כגון כובא או אשישה וכיוצא בה מלאה אסורה שמא נגע וישראל לא הרגיש ומ"מ בהנאה מותר במלאכתו הוא עוסק ולא עוד אלא שקצת יראה עליו חסרה מותרת הואיל ואין כאן חשש מגע ושכשוך אינו אוסר כמו שבארנו ומ"מ אם ישראל הולך בסמוך לו ונותן לב על זה ורואה שלא נגע אפילו מלא מותר בשתיה וכן כתבוה גדולי המפרשים וזהו שאמרו כאן וישראל אחוריה כלומר שאין שמירתו מעולה כל כך:

יש אומרים בנאד פתוח הואיל ובידו להכניס ידו לפנים שכשוכו אוסר לא אמרו שאין שכשוך אוסר אלא כשהוא מתירא שמא ישפך עליו ואין הדברים נראין ולעולם אין שכשוך הבא מצד נדנוד כלי אוסר לא בכלי סתום ולא בכלי פתוח בסתם אמרו על זה אין דרך שכשוך בכך:

גוי שהיה נושא כלי פתוח של יין ישראל והוא מלא כל זמן שאין לחוש למגע כגון שהוא בריא כן בשמירתו מותר אף בשתיה כמו שבארנו מעתה גוי שהיה נושא במוט ובעוד שהוא הולך יצא מן היין לחוץ שלא בכונה כתבו קצת מפרשים שהוא מותר בשתיה

ואפילו נושאה על כתפו כל כחו שלא בכונה מותר היה נושא יין על כתפו ויש סדק בחבית ומטפטף על בשרו אין זה אלא כחו שלא בכונה ומותר בשתיה שהרי אין היין זב מכחו ולא בנדנודו ואפילו היה הגוי יודע שהיא מיטפטפת וכל שיש לחוש ששפך הגוי בכונה או הרבה בשפיכה מחמת נדנודו או הלוכו בכונה אסור ומ"מ יש להתיר אם נשפך במקום האבד ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות וראוי לאסור כל זמן שנשפך מחמת נדנודו או הלוכו שמא כיון בכך או שמא הואיל והוא נושא את היין ויודע שהוא יין והוטל עליו לשמרו שלא לישפך אף מן הסתם כחו בכונה הוא ומכל מקום אם נשפך שלא מפי החבית אלא דרך סדק או נקב אין ספק בהתרו:

חכמי התוספות כתבו שאם היתה גיגית מטפטפת בין הנסרים שבשוליה או שבצדיה אסור להניח לגוי לתחוב שם נעורת וכיוצא בו מפני שנוגע ביין אבל אם היתה מיטפטפת בין הקף הגיגית להקף השולים מותר לתחוב שם נעורת מבחוץ על ידי גוי שראשי השולים התחובים בחריצים שבהקף הגיגית מפסיקין בין היין לנעורת ואינו נוגע ביין ויש מתירין שיתחבנו ישראל וישים עליו והגוי יכה על העץ וכבר ראיתי קצת רבנים שעשו בה מעשה:

מה שבארנו שכחו בכונה אוסר לא סוף דבר כחו הגמור אלא אף כח כחו ר"ל שאם הניד את המקל ונענע המקל את הכלי ונשפך היין אסור הואיל וכיון לכך וזהו שאמרו כאן מעצרא זיירא ר"ל גת שאין דורכין בו ברגל אלא על ידי נתינת דפין על הענבים וקורה העוצרת על הדפין ולא סוף דבר שכבש את הדפין אלא אף הקורה שעל הדפין שהוא כח כחו וכן אף בשלשה כחות כגון אם שגלגל בגלגל שבגת ועצר את הקורה והקורה עצרה את הדף על הענבים ונמשך היין מכח זה אע"פ שכח זה אינו כחו הגמור אסור וכן בכמה כחות זה אחר זה ואע"פ שבשעה שסחט ענבים הם ולא יין הואיל ומכחו או מכח כחו נמשך ונעשה אסור ומגדולי צרפת כתבו להקל בכח כחו במקום פסידא יתירא וחוץ מכבודם אין לחוש לדבריהם בזו:

דף ס:

כבר בארנו שמגעו על ידי דבר אחר בכונת מגע ובכונת יין אלא שיש שם סבה הנכרת מותר בהנאה ואסור בשתיה מעתה חבית שנסדקה לארכה אי אפשר שלא התחילו דפני החבית ליפול אילך ואילך והיין מקלח ובא הגוי וחיבקן ועכב את הדפנות מליפול ונתעכב היין בעכובן הרי זה מגע על ידי החרסים ואסור בשתיה ומ"מ בהנאה מותר שהרי יש כאן סבה הנכרת ודוקא בשאין שם ישראל מזומן כמהו או יותר ממנו לדעתנו

כמו שביארנו למעלה ואם נסדקה לרחבה והיין מיטפטף והוא מהדקה בכובד גופו אין זה אלא מעשה לבנה ר"ל נתינת לבנה עליה להכבידה שאין כאן נדנוד כלל ומותר אף בשתיה יש מתירין מטעם זה ברזא שהיתה נדודה ובא גוי והכה עליה באבן או באגרוף ולא יראה לי כן שהרי יש שכשוך בתחיבה זו ואפילו היתה נגובה ומ"מ כתבו חכמי הצרפתים מכאן על חביות של עץ שלנו שנשברו אותם הצירקלי"ש או שאינם מהודקים יפה עד שהיין שותת מבין הדפין שמותר להניח את הגוי להדקו בחבל הנקרא טורטו"ר כדי להדקו יפה:

גוי שנמצא בגת של ישראל ולא היה שם יין אלא שהיה לח וטופח אם בשעת נגיעתו היה טופח בכדי להטפיח צריך הדחה ונגוב כמו שיתבאר בהכשר כלי הגת ואפילו לא ראינו שנגע ואע"פ שאין לגוי שיכות בו ואע"פ שביין כיוצא בו מותר יין יש לומר בו מרתת מה שאין בגת שאין לגוי עליו שום יראה וי"מ שמועה זו בראינו שנגע ואין לשון הסוגיא מוכיח כן ואם אינו טופח בכדי שיעור זה אינו צריך נגוב שאין כאן שום בליעה ואין שם יין עליו ומ"מ הואיל ונגע בו והוא לח צריך הדחה ומ"מ גדולי המפרשים פי' שלא נאמר כן אלא בחדש שלא נשתמשו בו אלא באותה הפעם אבל בישן שנתישן בהכשר אף בטופח להטפיח די לו בהדחה ודברים אלו אף בשל עץ ואף בשאינה זפותה הוא אמור ויש מתירין בזו ומעמידין שמועה זו בזפותה ומ"מ בזפותה מיהא אף בשל אבן ומ"מ גת עצמו של גוים צריך הכשר אחר כמו שיתבאר:

כחו של גוי והולך לאבוד מותר ומ"מ דוקא בשכונתו להוליכו למקום אבוד אבל גוי השופך בארץ אימר בכך הוא מנסך כמו שכתבנו בפרק שני:

גוי שעירה יין כשר בתוך התבשיל הסכימו הרבה מפרשים שהכל מותר אין זה דרך נסוך כלל ועוד שכל משקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל וכן כתבו על גוי שסחט אשכול של ענבים לתוך החרדל שהוא מותר מעתה אין אנו צריכין להודיע שיין הנכנס בקדרה ליתן טעם בתבשיל ונגע גוי בתבשיל קודם רתיחת היין בתוכו שהוא מותר:

גוי שזרק אבן או כלי בתוך היין אף בכונת יין ובכונת זריקה יתבאר למטה שמותר בשתיה ואף מתוך ישוב הדעת בפירוש אמרו כל שבזב טמא בגוי עושה יין נסך כל שבזב טהור בגוי אינו עושה יין נסך וזב אינו מטמא בזריקתו כמו שיתבאר במקומו:

היה הכלי נופל מידו ומתגלגל ואוחזו ונשמט ממנו וחוזר ואוחזו ונשמט וכן תמיד עד שמתוך קפיצות הללו מתגלגל לתוך היין אם מתוך ישוב דעתו עושה כן אסור ואם מחמת הכעס מותר:

מה שהשוינו המדות בענין הזב עם ענין יין נסך אין זה כלל לכל דבר שהרי היסט בזב טמא ובגוי אינו עושה יין נסך וכמו שפירשנו בגוי שהוא נושא את הנאד שהוא מותר וכן רוקו מטמא בזב ובגוי אינו עושה יין נסך ומגע בית הסתרים כגון קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור ובגוי עושה יין נסך הא לא נאמר דבר זה אלא לענין זריקה בלבד שבזב טהור ובגוי אינו עושה יין נסך גדולי הפוסקים לא הביאו דבר זה בחבוריהם ולמדו משם קצת חכמי הדורות שלפנינו שלא נאמר כן אלא לדעת רב אשי שהיה מתיר אף בכחו כמו שהוזכר בשמועת מעצרא זיירא ואין הלכה כמותו בכחו וכשם שאין הלכה כמותו בכחו כך אין הלכה כמותו בזריקה ואוסרין מכאן זריקת הגוי ביין ואין דבריהם נראין כלל וכן מה שאמרו על רב אשי שהיה מתיר כחו בשמועת מעצרא זיירא לא כך הוא בגמרא שלנו אלא רב אשי אוסר בה ורב פפי הוא המתיר ולא עוד שאף לגרסתם לשון אחרון עיקר וכבר נאמר שבכחו כלם מודים לאיסור ואעפ"כ בזריקה הוא מתיר וכן הלכה:

מה שהתרנו בגוי בחמתו לא סוף דבר בשכעס על אחרים אלא אף בשכעס על בעל היין ואין אומרים הואיל וכעס עליו שמא כיון לנסך וכן היא בתלמוד המערב מעשה היה לפני גדולי המפרשים בגוי שנטל הברזא בכעס ונשפך היין והתירו את הנשאר מטעם זה ואע"פ שאין בזה התר אלא בכחו אבל לא למגעו שאין זה פחות ממגע שלא בידיעת יין ובזו הרי נגע ביין בהוצאת הברזא לא נגע אלא בקלוח היוצא ואין ביין החבית אלא איסור נצוק ואם כחו בחמתו מותר כל שכן נצוק בחמתו וגמרו את הדין שכל שהוא בחמתו הרי הוא כשלא בכונה אם למגע בחמתו לאיסור שתיה ואם בכחו בחמתו להיתר שתיה:

המשנה התשיעית והכונה לבאר בה ענין נכרי שנתיחד עם היין והוא שכבר ביארנו בפרק שני שאין מפקידין יין אצל הנכרי ולא מיחדין אצלו בביתו אא"כ בשני חותמות או במפתח וחותם על הדרך שביארנו שם וכבר בארנו שלא דברנו שם אלא בשייחד או הפקיד יינו אצל הנכרי אבל כשהיין ברשותו של ישראל ונתיחד הגוי אצל היין הדבר חלוק להרבה דינים מהם שיהא אסור שיהא מפתח וחותם בידו ומהם שמותר בלא מפתח וחותם ופרטים שבדבר זה נכללים תחת ארבעה סוגים האחד שיש לו לגוי שיכות ביין ולא בבית השני שיש לו שיכות בבית ולא ביין השלישי שיש לו שיכות בשניהם הרביעי שאין לו שיכות באחד מהם והתחיל במשנה זו להודיע דין שיש לו שיכות ביין ולא בבית ואמר על זה נכרי שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש עליו מלוה אסור אין לו עליו מלוה מותר אמר הר"ם יש לו עליו מלוה כלומר על אותו יין אבל על האיש לא

יעשה יין נסך לפי שכשיש לו על אותו יין מלוה הוא חושב אותו ממונו ואפשר שימשוך ידו לחפש ולראות היאך הוא כיון שהוא כמונו:

אמר המאירי נכרי שנמצא עומד בצד הבור של יין והוא ברשותו של ישראל שהיה אותו גת בתוך ביתו של ישראל שאין לגוי שום שייכות בבית אם יש לגוי זה מלוה על אותו היין ופי' בגמ' שעשה לו את היין אפותיקי ר"ל אפותיקי סתם ואין צריך לומר במפורש אסור בשתיה הואיל ואין ישראל עמו באותו בית שכל שיש לו טענה אצל היין נפקע ממנו תורת נתפש כגנב ותורת חזקת המשתמר ופי' רוב המפרשים אע"פ שלא נמצא עומד בצד היין ממש הואיל והוא בבית שהגת שם ואפילו חביות סתומות הואיל ולא היה שם ישראל בכדי שישתום ויסתום ואפילו פתח פתוח לרשות הרבים ואפילו ישראל דר בבית אחר שבחצר ואפילו היה שם חותם אחד עד שיהא שם מפתח וחותם או שני חותמות כמו שביארנו בפרק שני הא אם לא נמצא באותו בית מותר בלא שום חותם אע"פ שאינו פתוח לרשות הרבים ואע"פ שאין ישראל דר באותה חצר וכן אם היה ישראל עמו באותו בית מותר ועכשו בא להשמיענו דין מי שאין לו שיכות לא ביין ולא בבית ואמר אין לו עליו מלוה ר"ל שאין יין זה נעשה לו אפותיקי אע"פ שיש לו מלוה אצל בעליו ואפילו בשטר ואפילו הגיע זמן המלוה מותר אפילו נמצא בצד היין כל שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין בפרט אע"פ שיש לו טענה אצל הבעלים ירא הוא מליגע ופי' בה רוב המפרשים אפילו היה עומד סמוך ליין עד שאפשר לו ליגע בפשוט ידים ואפילו בחביות פתוחות ופירשוה רבותי אע"פ שאין ישראל באותה חצר ואפילו גוי דר שם בחצר ומ"מ דוקא כשיש ישראל בעיר אבל בעיר שכולה גוים אסור הואיל ונמצא שם ויש מחמירין בזו אף לא נמצא שם שכל שהניח יינו בעיר שכולה גוים בלא מפתח וחותם אסור וכן מחמירין אף בישראל דר באותה העיר שבלילה אסור אא"כ דר באותה חצר ולדעתי בכל אלו מותר משנתנו בסתם נאמרה כל שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין מתירא הוא מאימת מלכות אע"פ שאין ישראל בעיר ואפילו בלילה ואם נכנס נבהל הוא לצאת ואפילו אם הגוי דר באותה חצר ומ"מ גדולי האחרונים פרשו שאם החצר נעול אסור הואיל והוא דר באותה חצר ונראין דבריהם:

זהו ביאור המשנה ונתבארו בה שני חלקים והן יש לו שיכות ביין ולא בבית ושאין לו שייכות לא ביין ולא בבית וכולה על הצדדין שבארנו הלכה היא ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו ומה שנתגלגל בה מענין המטהר יינו של נכרי יתבאר למטה במשניות שאחריה:

המשנה העשירית נפל לבור וכו' ומשנה זו נשנית שלא במקומה והוא מענין מה שהזכרנו למעלה בענין מגע שלא בכונה ואמר נפל לבור ועלה מדדו בקנה או שהתיז את הצרעה בקנה או שהיה מטפיח על פי חבית המרותחת כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ור' שמעון מתיר נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והתירו אמר הר"ם אמרו נפל לבור ועלה כשעלה והוא מת אבל כשעלה חי אסור בהנאה לפי שהוא משבח לפסלו על שנצל והוא כאלו הוא מאידיהן של גוים ור' שמעון מתיר בשתיה ואין הלכה כר' שמעון:

אמר המאירי נפל לבור ועלה מותר בהנאה ואסור בשתיה ופי' בגמ' דוקא שעלה מת ולנגיעה שבשעת נפילה אין לאסרו בהנאה שהרי סבה נכרת היא ואונס גמור אבל אם עלה חי אסור בהנאה שמא בעלייתו נסך ואע"פ שהוא בהול הרבה מתוך שהוא מודה על הצלתו מנסך ואין צריך לומר בשאר דברים שסבתם נכרת שאם אין הסבה נמשכת עד שהוציא את ידיו שחוששין לה לאיסור הנאה על הדרך שביארנו ולא הוצרכנו בזו לטעם הודאה אלא שמתוך בהלתו אלמלא חשש הודאה לא היה בדין מגע בכונה וי"מ דוקא בזו שמתוך הצלתו יש לחוש בכך הא לשאר סבות הואיל ותחלת הענין סבה נכרת אע"פ שאינה נמשכת נפקע הוא מאיסור הנאה וסוגיא שלמעלה מתבלבלת מאד בענין זה וכשאתה מפרשה על הדרך שבארנו יצא לך ביאור הסוגיא על אפניו כמו שרמזנו בפרטים:

מדדו בקנה וכו' פירוש והוא הדין ביד כמו שהתבאר אלא שמעשה שהיה כך היה וכן בהתיז את הצרעה בקנה וכן אם היה מטפח על פי חבית מרותחת והיה נוגע ביין עצמו על ידי הקצף אלא שאין כונתו אלא להעביר הקצף הואיל ומעשיו נכרים מותר בהנאה ומ"מ בשתיה אסור ור' שמעון מתיר בשתיה הואיל ומגע על ידי דבר אחר היא ושלא בכונת נסוך ואין הלכה כדבריו כמו שכתבנו:

נטל את החבית כלומר שאין בה יין וזרקה לבור בחמתו זה היה מעשה והתירוה בשתיה ויתבאר בגמרא שאפילו היה מגלגלו וידו קופצת עליו תמיד כן ואין גוזרין שמא היתה ידו מחוברת בשעה שנגע ביין שכל שעושה כן דרך כעס דרכו להפילו ברחוק מועט ואינו ממתין עד שיהא סמוך כל כך שיהא צד אחד של כלי נוגע בידו וצד אחר ביין הא כל שעושה כן שלא בחמתו חוששין ומ"מ אם זרקה זריקה גמורה ולא היה הוא מגלגלה אף שלא בחמתו מותר כמו שהתבאר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנו הלכה היא ומה שנתגלגל עליה בגמרא כבר התבאר למעלה בסוף סוגיא של משנה שמינית:

דף סא.

המשנה האחת עשרה והכונה בה להשמיענו כשיש לגוי שיכות בבית וביין והוא שאמר המטהר יינו של נכרי ונתנו לרשותו בבית הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה גוים וישראל מותר בעיר שכולה גוים אסור עד שיהא שומר משמר ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר ר' שמעון בן אלעזר אומר כל רשות גוים אחת היא אמר הר"ם מטהר יינו של נכרי הוא שישתמש בו ישראל מתחלת עשייתו עד שיהא טהור ויניח אותו ברשות בעל היין ולפיכך צריך שיהיה הבית פתוח לרשות הרבים ויהיה במדינת ישראל לפי שהוא ירא ליכנס לבית שמא יראה אותו ישראל ויגיד לבעל היין שכבר נאסר אבל אם הניח אותו ביד גוי אחר לפי שלא יארע בזה על מה שאין לו שייכות ואפי' היתה המדינה כלה גוים ור' שמעון בן אלעזר חולק עליו ואומר כל רשות גוים אחת היא ואפי' ברשות אחר אסור והלכה כר' שמעון בן אלעזר ודע כי כשיהיה מפתח וחותם ביד ישראל הוא מותר לדברי הכל ואע"פ שהוא ברשות גוים:

אמר המאירי המטהר יינו של נכרי פירוש שקנה ענבים מן הנכרי ודרכם ועשה את היין בטהרה ברשותו של גוי ולא פרעו אלא שעדין היין כאלו הוא של גוי ואין ישראל יכול להוציאו משם וכן אם הגוי עשה על ידו את יינו בטהרה כדי למכרו לישראל והיין ברשות הגוי אלא שהיא רשות המיוחדת לכך הן שהשאילה לישראל או שהשכירה הן אם הוא עצמו עושהו בטהרה שמיחד לו רשות ומרשה בו את ישראל עד שאין רשות לגוי ליכנס בה בלא ישראל אע"פ שאין ישראל דר שם כל שלא נמצא הגוי שם מותר בשני דברים אחד שיהא פתחה פתוח לרשות הרבים ואין הגוי יכול ליכנס שם ממקום שהוא דר בו אלא דרך פתח הפתוח לרשות הרבים והשני שיהו ישראלים דרים באותה העיר ובשני אלו מותר אף בלא חותם מתירא הוא ליכנס לשם שמא יראו ויפסידו את יינו ויראה לי אף בלילה ומ"מ דוקא בשלא נמצא באותו בית הא אם נמצא אסור ואין צריך לומר אם היה דר שם ובעיר שכלה גוים והוא הדין בשאינו פתוח לרשות הרבים אסור אע"פ שלא נמצא עד שיהא יושב ומשמר או יוצא ונכנס ומכאן אתה למד שצריך שיהו ישראלים הרבה דרים בעיר שאם באחד לבד מה הוצרך ליושב ומשמר ויוצא ונכנס הואיל ודר בעיר די לו בכך שהרי התרת בישראלים דרים בעיר לבד אלא שבזו ר"ל מה שהתרנו בישראלים דרים בה לרבים אנו צריכים ומתירא שאם לא יראנו זה יראנו אחר או שמא כל שדר שם דיו באחד אלא שזה לא בא לדור ומ"מ שני חותמות דינם כשומר ומפתח וחותם כשני חותמות ויש חולקין לומר דשומר דוקא בעינן שמאחר שהיין שלו אינו מתירא אם לא יחזירם כמו שהיו ומזייף כמו שיכול ושמא אירע וזייף כראוי ר"ל שהחזירם כמו

שהיו והדברים נראין בחותם שאפשר לזייפו בלא הכר כעין אותם שהוזכרו בפרק שני הא חותם של אותיות וכיוצא בו דינם כשומר בלא ספק ואם אין פתחו פתוח לרשות הרבים אם ישראל דר באותה חצר די לו בכך ומ"מ אם היה היין ברשות שהגוי דר שם אף בפתוח לרשות הרבים ואף בישראל בעיר או אף באותה חצר אסור אפילו לא נמצא בצד היין ויש מקילין בישראל דר באותה חצר ומ"מ ברשות גוי אחר מותר כל שאינו שלו אין לו שיכות בבית קרינא ביה אע"פ שהוא של חברו ור' שמעון בן אלעזר אומר כל רשות גוים אחת היא והרי היא כשלו ואין הלכה כדבריו:

זהו ביאור המשנה ובאה המשנה השתים עשרה אחריה לבאר חלק רביעי והוא שיש לו שיכות בבית ולא ביין ואמר על זה המטהר יינו של נכרי ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם רצה ישראל להוציאו ואין מוציאו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים אמר הר"ם ואע"פ שהמפתח וחותם ביד ישראל כיון שאין הרשות כלו שלו אסרו חכמים לפי שישתמש בו ויעשה אותו יין נסך:

אמר המאירי המטהר יינו של נכרי על הדרך הנזכר אלא שפרעו או שמ"מ כתב לו שטר התקבלתי ואפילו דרך אמנה הואיל ומ"מ אם ישראל רוצה להוציאו אינו יכול לעכב על ידו אין כאן שיכות יין כלל ואע"פ שדין נתפש כגנב אין כאן הואיל ויש לו טענה אצל הבית מ"מ יש כאן חזקת המשתמר אחר שאין לו שיכות ביין ומותר אף בלא פתח פתוח לרשות הרבים ובלא שום חותם ואפילו אין ישראל דר באותה חצר ודוקא בשאין הגוי דר באותה חצר הא אם הגוי דר באותה חצר אסור אם אין ישראל דר שם גם כן וגדולי הרבנים מצריכין בזו מפתח או חותם ואין הדברים נראין וכן גדולי המפרשים מצריכים בה שיהא ישראל דר באותה העיר ומ"מ אם נמצא עומד בצד הגת יש מתירין מפני שזה אצלם חזקת המשתמר והואיל ומתירא על היין אע"פ שאין נתפש כגנב על הבית מירתת ואמר השתא אתי ומביאים ראיה ממעשים הנזכרים בפרק השוכר ס"ט א' במניח נכרי בחנותו ויינו בקרון וספינה והיה אוכל על השלחן והניח לגין על הדולבקי שבכלם אינו נתפש כגנב על הבית ואעפ"כ כל שלא הודיעו שמפליג מותר ואע"פ שאמרו שם ע' א' ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל וגוי ואשתכח גוי ביני דני ואמר רבא אם נתפש כגנב שרי ואי לאו אסור שמשמעו שכל שאינו נתפש על הבית אע"פ שמתירא על היין אסור פירשוה דוקא בשנעלו הפונדק שנעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר ומ"מ גדולי הרבנים פירשו בפרק השוכר שכל שיכול להשמט בעמידת הבית אע"פ שמתירא על היין אסור ולא נאמר אצלם חזקת המשתמר אלא כשהיה שם הגוי מעקרו מדעת ישראל שאין לתלות כניסתו לנסוך והלכך נמצא שם אפילו היה פתוח

לרשות הרבים אסור וכן הורו קצת גדולי הדורות ומ"מ הדברים נראין כדעת ראשון ויש מי שפירש משנה זו האחרונה שהיא חוזרת על משנה שלפניה בשיש לו שיכות בבית וביין ובאה להודיע שמה שהתרנו בפתח פתוח לרשות הרבים ושיש ישראלים בעיר דוקא בשישראל יכול להוציא היין משם ואין הדברים נראין אין ספק שבעל המשנה כיון להשלים במשניות אלו דין ארבעה הדינים שהזכרנו שיכות ביין ולא בבית ולא ביין בשניהם שלא באחד מהם רצה ישראל להוציאו ואינו מוציאו כלומר שלא כתב לו התקבלתי או שכתב לו דרך אמנה ומ"מ אינו בוטח בו להוציאו הואיל ומן הדין הוא עושה כן אסור:

זהו ביאור המשנה ושתיהן הלכה פסוקה הן ומה שבא תחתיהן בגמרא כך הוא: **כל** שהצרכנו במשנה ישראלים וגוים דרים בעיר דוקא בעיר דלתים ובריח ופי' בה גדולי הרבנים שאין נכנסין בה אלא ברשות וכשישראל נכנס אף זה יודע ונזהר ואין לעמוד עליו הא בעיר שנכנסין בה בלא רשות אע"פ שכלה גוים הרי כישראלים דרים בה מתירא הוא שמא יכנסו לשם רוכלים המחזרים בעיירות ממקום אחר והרבה מתמיהים בפירושם שהרי מ"מ היאך הגוי יודע שעה שיבא אלא שגדולי המפרשים פי' בעיר דלתים ובריח ר"ל עיר חשובה שאינה צריכה לרוכלים ממקום אחר ואין הדברים נראין אף בזו יש להקל ולומר שמתירא הוא מן הבאים לקנות וקצת גאוני הראשונים פי' בעיר שנסגרת בדלתים ובריח והגוי בטוח שאין ישראל בא לשם ומעתה בזמן הזה כל העיירות כישראלים דרים שם הוא שהליכתם מצויה תמיד אלא שאין ראוי להורות כן אלא במקום פסידא יתירא ומטעם זה השמיטוה גדולי הפוסקים שלא לפרוץ גדר בענינים אלו:

יש מי שהקשה אחר שרוכלים המחזרים בעיירות מפקיעין את האיסור היאך אסרו בנכרי שהיה מעביר כדי יין של ישראל בהודיעו שהוא מפליג כמו שיתבאר בפרק השוכר והלא עוברי דרכים יש שראויים להפקיע את האיסור ועוד שכבר פירשנו בפרק שני שאין מקום מעבר מציל אלא מחשש חלוף אבל לא חשש נסוך ונראין הדברים שאין מקום מעבר מציל מחשש נסוך מפני שאין הכל בקיאים בה אבל המטהר יינו על ידי ישראל הכל יודעין בו וכן פרשוה קצת חכמי האחרונים אף הם חזרו והקשו אף באין ישראל דר ואין רוכל מחזר הרי לא הודיעו שמפליג ותירצו שכל שהוא דר בעיר אחרת כל שיוצא מן העיר מודיעו שמפליג הוא וכל שכן בזו שיש לו שיכות בבית וביין ואין יראה עליו ואפשר שלא נאמר דין מודיעו שמפליג בשהניחו ברשות עצמו כמו שיתבאר אלא שאין הדברים נסעדים בראיה:

מה שהצרכנו במשנה פתח פתוח לרשות הרבים אם היה פתוח לאשפה דיו שהכל באים שם לדברים שבצנעה וכן אם לא היה פתוח לרשות הרבים אלא שיש סמוך לו בית של ישראל ויש בביתו של ישראל חלון שממנה פתח האוצר נראה דיו לא היה בפתחו של ישראל חלון אלא שיש בחצרו דקל שבשעה שעולה עליו אוצר זה נראה דיו מתירא הוא שמא יעלה ויראה ואפילו נפסק ראשו של דקל זה ואינו מוציא פירות מתירא הוא שמא יעלה לשם לסבה אחרת ואפילו היה דקל זה שלא ברשות ישראל הואיל והוא במקום המופקר שכל אדם יכול לעלות בו ר"ל שאינו ברשות גוי ומ"מ גדולי המפרשים כתבו שאין כל אלו עומדים במקום רשות הרבים אלא ביום אבל בלילה צריך לישן בתוכו ואפילו אם פתוח לרשות הרבים ועוד כתבו שלא נאמרו הדברים אלא בשכל היין נראה משם הא כל שלא נראה אלא מקצת היין מה שנראה מציל ומה שלא נראה לא הציל אפילו בפתוח לרשות הרבים ואין הדברים נראין שהרי מן הסתם אין כל יין שבאוצר נראה דרך חלון ואפילו דרך פתח שהרי יש ממנו בצדדים שבבית ואלו כן לא נשמט בעל התלמוד מלהזכירה ואם מפני שאמרו בפרק אחרון ע' א' כל דלהדי ביזעא שרי הרי אותם הדברים אמורים בשנודע שנכנס בודאי ולא עוד אלא שהדלת סגר אחריו כמו שהוזכר שם בפירוש אבל בזו פתח פתוח שברשות הרבים מפקיע את האיסור מצד שהיא מפחידתו על הכניסה וכן אשפה וחלון ודקל והואיל ועל הכניסה עצמה אנו דנין ניצל הכל וכן פירשוה חכמי האחרונים והן הן הדברים:

מה שקראנו במשנה שיכות בבית כשהבית של גוי והשאילו או השכירו לישראל לא סוף דבר בשאלה ושכירות אלא אף מכרו לו עכשו הואיל ושלו היתה ומקרוב מכרה שיכות יש לו בה שאדם עשוי להכנס לראות מה שמכר להשביח את מקחו ואין דרך הלוקחים להקפיד בכך ולא עוד אלא שהדבר ערב אצלם ויש אומרים דוקא כשהוא באותה חצר שהוא דר בה והוא שאמר בית בחצרו של גוי ולא סוף דבר לדעתם במכירה אלא אף בשאלה ושכירות למדנו מ"מ שאחד הלוקח ואחד השוכר ואחד השואל בית בחצרו של גוי ומלאהו יין שלו שהוא קרוי שיכות בית ולא שיכות יין ואם ישראל דר באותה חצר מותר בכל ענין אף בלא מפתח וחותם אפילו היה הגוי דר בחצר גם כן שהרי אפילו היה של גוי לגמרי הדין כן הואיל וישראל דר שם ואינו יודע שמפליג:

דף סא:

היה ישראל דר בחצר אחרת ונכרי דר באותה חצר אסור אא"כ במפתח וחותם אע"פ שלא נמצא שם מה שאין כן אם היה של ישראל לגמרי שלא לקחה מן הגוי ואם אין הנכרי דר

באותה חצר גם כן מותר ואם נמצא בצד היין אסור לדעתנו כמו שבארנו במשנה ובשני חותמות מותר בכל ענין ומפתח וחותם כשני חותמות:

יינו של גוי ברשותו של גוי שזהו שיכות בית ושיכות יין אם ישראל דר באותה חצר מותר שזהו כשומר יוצא ונכנס ואפילו גוי דר שם ואם הוא דר בחצר אחרת אסור בלא שומר או יוצא ונכנס או ממונה שאין לו שעה קבועה לביאתו או פתח פתוח לרשות הרבים וישראלים דרין בעיר כמו שפירשנו במשנה:

כלל הדברים אין לו שיכות לא ביין ולא בבית אפילו נמצא סמוך לחביות ואפילו בפתוחות ואפילו אין שם פתח פתוח לרשות הרבים ואפילו אין ישראל בעיר מותר שאין פנאי לנסך מתוך שהוא נתפס עליו נבהל הוא לצאת והוא דלית ליה לאשתמוטי ר"ל שאע"פ שאין לו רשות בבית אם יש לו טענה שיוכל לומר עליה שלכך נכנס כגון מחמת יראה ידועה וכיוצא בה אין זה נתפס כגנב ואסור בפתוחות מיד הא כל דלית ליה לאישתמוטי מותר וזהו מעשה הנזכר בסוף פרק זה בההוא כרכא וכן נמי מתניתין דאין עליו מלוה והתר זה אף הוא כן לדעתנו במשאיל ומשכיר ולא חששו אלא בדר באותה חצר כמו שכתבנו אע"פ שגדולי המפרשים מחמירים בגוי אם נמצא שם ויש מחמירין בה כשאין ישראל בעיר וכן יש מחמירין בלילה ובכלם נראה לי להתיר אא"כ בלילה ושננעל מבפנים:

יש לו שיכות ביין ולא בבית אם נמצא שם אסור בכל ענין ואפילו פתוח לרשות הרבים ואפילו ישראל דר באותה חצר הואיל ואינו עמו בבית ואפילו הניחו בחזקת המשתמר אין הנחה בחזקת המשתמר עושה לו כלום במקום שיש לו טענה על היין עצמו והינו רישא דמתניתין יש עליו מלוה אסור ופרשנוה שיש לו מלוה על אותו היין ואם לא נמצא שם מותר בלא חותם בכל ענין אפילו אינו פתוח לרשות הרבים ואפילו אין ישראל דר באותה חצר וגוי דר בה:

יש לו שיכות בבית ולא ביין כגון שוכר בית בחצרו של גוי והגוי דר שם או מניח נכרי בחנותו או בקרון וספינה אם נמצא שם אסור בכל ענין ואפילו פתוח לרשות הרבים ואפילו ישראל דר באותה חצר אא"כ הניחו בחזקת המשתמר שהוא חושב עליו עכשו יבא כמו שיתבאר ואם מסר לו שמירת הבית אסור אף בחזקת המשתמר אלא שמסירת המפתח אינו כלום ודבר זה יתבאר בפרק אחרון ויש מקילין אף בנמצא מטעם שהוא נתפש כגנב על היין ואין זה כלום תפישה כגנב נאמרת על שאין לו שיכות אפילו בבית וחזקת המשתמר על שאין לו טענה אצל היין אפילו היה לו שיכות בבית הא מ"מ אם יש שם חזקת המשתמר מותר אף בנמצא ואם לא נמצא אם שניהם דרים בחצר או שניהם

אין דרים מותר בכל ענין ובלבד שיהא ישראל דר בעיר לדעת גדולי המפרשים ואם אין ישראל דר שם וגוי דר בה אסור בכל ענין ושני איסורין אלו במפתח וחותם מותר:

היה לו שיכות ביין ובבית כגון מטהר יינו של נכרי ברשותו ולא כתב לו התקבלתי אע"פ שייחד בית בחצרו לאותו יין אם נמצא שם אסור בכל ענין בפתוחות מיד ובסתומות בשהיה כדי פתיחה והחזרה בלא הכר ואם לא נמצא אם ישראל דר באותה חצר אע"פ שהגוי דר בה הרי הוא כשומר אע"פ שאינו אותו ישראל בעצמו אלא אחר אלא שגדולי המפרשים כתבו דוקא כשעומד היין בבית הא אלו עומד בחצר הוה ליה כיושב עמו על השלחן ומה שעל השלחן אסור אף בשהניחו בחזקת משתמר ואין נראה כן דאוכל עמו על השלחן היין קבוע לפניהם בהרשאת שתיה אלא אף בחצר כן ואם אין ישראל דר בה אע"פ שאין הגוי גם כן אינו דר בה אסור אא"כ בפתוח לרשות הרבים ושישראלים דרים בעיר או שאינה עיר דלתים ובריח על הדרכים שביארנו והיינו ברייתא דיינו של גוי ברשותו וישראל דר בחצר אחרת אסור ובזו אפילו שני חותמות אין מספיקין לה אלא בשומר וכל שיש שומר דיו ביוצא ונכנס ומ"מ חותמות המובהקים כגון אותיות שכל זיוף שלהם נכר אין אחריהם כלום:

ואיסורין אלו כלם בשתיה הא בהנאה לא נאסר אלא במפקיד אצלו בלא חותם כמו שאמרו המפקיד אצל הנכרי בפירותיו וגדולי הרבנים אוסרין בהנאה בכל אלו והוא שבכל אותם המעשים שהוזכרו בפרק אחרון כתבו כל מאי דאמור בסוגיא שרי פירושו שרי בשתיה וכל מאי דאתמר אסור פירושו בהנאה:

כל מקום שהתרנו בישראל דר באותה חצר לא באותו ישראל לבד אלא אף בישראל אחר כמו שהתבאר בענין רוכלים המחזרים בעיירות:

יש בענין זה שטות אחרות לקצת מפרשים מהם בחומרא על מה שכתבנו ומהם בקולא ומה שכתבנו ביררנו מדברי המפרשים מה שנסעד מהם בראיות יותר ובפרק השוכר יתבארו הרבה דברים שהם נכללים תחת סוגים אלו בנכרי שעומד בביתו של ישראל ברשותו וברצונו ואין לו שיכות ביין או שהיה מעביר לו כדי יין ממקום למקום או שהניח יין בקרון ובספינה והלך לו שכל אלו וכיוצא בהם יש לו שיכות בבית ולא ביין ושם יתחדשו מהם הרבה ענינים ויתבאר הכל שם בארוכה בע"ה:

מה שביארנו במשנה שכל שהוא ברשות גוי אחר אין זה נקרא שיכות אצל גוי אחר דוקא בשאינו משועבד לו הא אם היה משועבד לו כגון אריסו ושכירו ולקיטו וכיוצא בזה הרי הוא כאלו היה בשלו וכיש לו שיכות בבית שאינו מתירא מכיוצא בזה כלל:

מה שהתרנו בנמצא בשאין שם שיכות לא ביין ולא בבית לא כל השערים שוין בה שאם זה הנמצא אדם תקיף ושאינו נכנע תחת שבט ממשלה אסור מעשה היה ונמצא גוי בין חביות של ישראל ולא היה לו שיכות לא בבית ולא ביין וצוו לבדוק אחריו שאם אין אימת שופטי העיר עליו אסור ואם הוא כשאר בני אדם להיות אימת מושל עליו מותר ועקר הדברים שכל סתם בני אדם אימת מלכות עליהם ושמועה זו הם מפרשים אותה דוקא בשנעל אחריו בודאי וכבר כתבנו בדומה לה בענין שיכות בית בלא שייכות יין ויש מי שפירש שלא תקפו של אדם מפקיעו מאימת נתפש כגנב אלא מה שאמרו בכאן אם נתפש כגנב מותר פירושו שהמקומות חלוקים במחיצה עשרה זה לגוי וזה לישראל והם גורסים בשמועה זו חמרא דישראל וגוי ונמצא שנתפש כגנב על הבית ורצו בזה שאם יש לו שיכות בבית אע"פ שאין לו טענה אצל היין אסור לדעת גדולי הרבנים מפני שאינו חזקת המשתמר שלא נאמר לדעתם חזקת המשתמר אלא בגוי שנכנס מדעת ישראל ולדעת גדולי המפרשים שקורין לזו חזקת המשתמר דוקא בנעילת דלת שנעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר על הדרך שיתבאר ואם אין לו שיכות בבית כלל בהול הוא על עמידתו והיין מותר וכן עקר:

ונשלם הפרק תהלה לאל:

דף סב.

השוכר את הפועל וכו' כונת הפרק להשלים ענין החלק הרביעי באסורי יין נסך ויתגלגלו בו קצת ענינים שבשאר אסורין ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לששה חלקים הראשון באיסור הנאת יין נסך ושכרו ודמיו השני בדין תערובת יין נסך וסתם יינן השלישי בהשלמת עניני ביאור נכרי שנתיחד אצל היין אם ברשות ישראל אם בדרך אחרת הרביעי בתערובת שאר איסורי הנאה החמישי בהכשר כלי הגת הששי בהכשר כלים האסורים בשאר איסורין מצד גיעולי גוים וטבילתם זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול כמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו תכוין לבאר שכמו שיין נסך אסור בהנאה כך שכרו אסור והוא שאמר השוכר את הפועל לעשות עמו עמו ביין נסך שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר השוכר את החמור להביא עליו יין נסך שכרה אסור שכרה לישב עליה אע"פ שהניח לגינו עליה שכרו מותר אמר הר"ם אמרו קנס הוא שקנסו ביין נסך ומן הידוע ברוב שהשוכר בהמה לרכוב בה יתן עליה צידה לדרכו שהוא כאלו שכר ממנו לרכוב

בו ולשאת בו יין נסך ויהיה שכרו אסור הודיענו שאין הדבר כן אבל שכרה מותר כיון שלא נתברר לו לשאת יין נסך:

אמר המאירי השוכר את הפועל וכו' פירוש גוי ששכר את הפועל ישראל לעשות מלאכה ביין נסך הן להריקו מכלי לכלי הן להביאו ממקום למקום או לדרוך ענביו משהתחיל לימשך או כל כיוצא בזה שכרו אסור בהנאה אבל אם שכרו לעשות מלאכה אחרת כגון להוליך חביות של שמן ונתערבה ביניהם חבית של יין שכרו מותר פירוש שכר הנופל כנגד חביות של שמן ומ"מ שכר הנופל כנגד חבית של יין אסור ופי' בגמ' דוקא בששכר האיסור לעצמו כגון שאמר לו העבר לי מאה חביות חבית חבית בפרוטה שנמצא שכר כל חבית לעצמו והוא מעביר לו כמה שירצה ומניח את השאר אבל אם הותנה השכר בכלל אחד כגון שאמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות והיתה זו של יין ביניהם הרי זה כמי שקיבל מלאכה שאפשר לגוי לעכב כל השכר עד שישלים כל מלאכתו ונמצאת זאת של יין נסך מעכבת את הכל ולפיכך הכל אסור והולכת הנאה לים המלח אין מועיל בכך אע"פ שגדולי המפרשים כתבו כן שהרי כל השכר מוטל על כל אחת מהן והילכך הכל אסור אע"פ שישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וזוכה על כל אחת בשעתה שאין הדבר דומה למה שאמרנו בגוף ע"ז שאם בנה שכרו מותר ומטעם זה שישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כמו שביארנו בפרק ראשון י"ט ב' שהרי לשם אין שם ע"ז עליה עד שתגמר כלה כמו שביארנו שם אבל זה שיש עליו שם יין נסך פרוטה זו הואיל וכלן תלויות בה אוסרת את כלן ומ"מ בפחות משוה פרוטה הכל מותר כגון מאה חביות בחמשים פרוטות והיתה שם אחת של יין נסך ואע"פ שבע"ז אף בפחות משוה פרוטה נאסרת דוקא במוכרה ונהנה מדמיה כמו שכתבנו בפרק ראשון:

זו שאמרנו שזו מעכבת על הכל יש באין בה מכח הדין והוא לדעת מי שאמר בבבא מציעא בפרק השוכר את האומנין ע"ו ב' שמין מה שעתיד להעשות כמו שיתבאר שם והלכה כדבריו ויש אומרים שאף לדעת חכמים החולקים עמו כן מ"מ פעמים שכל השכירות תלוי בחבית אחת כגון דבר האבד וכמו שאמרו שם שוכר עליהם כדי שכרם ויראה כן שאין הדבר מוכיח לעכב אחת על כלן אלא בדרכים אלו הואיל ופסקנו ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף:

השוכר את החמור ר"ל גוי השוכר חמורו של ישראל להביא עליו יין נסך שכרו אסור ואם שכרו לרכוב עליה או למשא אחר והניח הגוי לגינו של יין נסך עליה מותר ואע"פ שמן הדין רשאי השוכר להניח לגינו על החמור כמו שיתבאר במקומו והיה לנו לאסור

מ"מ אם לא הניח אי אפשר לו לומר שינכה לו מן השכר על שלא הניח שם לגינו והילכך אין דין הנחת הלגין בא מצד השכר כלל:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

ערלה וכלאי הכרם אע"פ שאסורין בהנאה שכרן מותר ר"ל שאם נשכר ללקט בערלה או לנכש בכלאי הכרם או לאיזו מלאכה שכרו מותר ולא עוד אלא שאם מכרן דמיהם מותרין שאין תופסין את דמיהם כבר אמרו מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אבל ע"ז ויין נסך תופשין את דמיהם:

פירות שביעית אף הם תופשין את דמיהם על הדרך שהתבאר ואע"פ שדמיו נתפשים לקדושת שביעית שכרו מיהא מותר כיצד אמר לפועל הילך דינר ולקט לי ירק היום אין זה הדינר מחיר הירק אלא שכר לקיטה ומתוך כך אותו הדינר מותר לזה כתורת חולין לעשות ממנו מה שירצה אבל אם אמר לקט לי בו ירק היום הרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק והרי זה כמוכר פירות שביעית לפיכך אותו הדינר נתפש לקדושת שביעית שלא להוציאו אלא לדברים שפירות שביעית מותרין להוציאן כגון לאכילה ושתיה וסיכה וחברותיהן וכן שיצטרך לבערו בשעת הבעור א"כ מה נשתנה יין נסך ששכרו אסור שאם מפני איסור הנאה שבו הרי ערלה וכלאי הכרם איסורי הנאה הם ושכרן מותר ואם מפני שתופס את דמיו הרי שביעית תופסת דמיה ושכרה מותר הא מ"מ אין איסור זה מדברי סופרים והחמירו מתוך חומרת יין נסך ובתלמוד המערב הפליגו בחומרא זו שאפילו נתן לו קרקע או בהמה בשכרו אע"פ שאמרו בקרקע ובהמה שאע"פ שעשאן גוף ע"ז כגון שהשתחוה להם ועבדם לא נאסרו מ"מ קבלם בשכר יין נסך נאסרו בהנאה:

אע"פ שפירות שביעית שכרן מותר כמו שביארנו בפועל מ"מ בחמרים כשהביאו פירות שביעית החמירו ושכרן נתפש בקדושת שביעית מתוך ששכרם מרובה ירגילו עצמם בכך ויביאו שוכריהם לידי סחורה אבל פועל לא החמירו בו הואיל ושכרו מועט וכעין כדי חייו ומ"מ ביין נסך מתוך חומרתו החמירו בו אף בפועל כמו שבארנו:

חמרים ושאר פועלים שעשו עמו מלאכה אין פורעין אותם בפירות שביעית ולא במה שנתפש בקדושתם שדמי שביעית אין פורעין בהם את החוב והדבר ידוע לאכלה ולא לסחורה ומ"מ מותר ליתן לאומנין פירות שביעית או דמיהן במתנת חנם ואין צריך לומר בשאר בני אדם אלא שצריך להודיע כמו שיתבאר במקומו:

דף סב:

אף מעשר שני אין פורעין ממנו את החוב ולא שכירות הפועל פירוש שכר החמר המביאו לירושלם אינו נפרע ממנו ואפילו היתה לו שכר מגוף אותן הפירות שהוא מביא עד שאם יאבדו נפקע שכרו שהיה לנו לומר בכגון זה שהן כשלו אעפ"כ אסור מעתה לא יאמר אדם לחברו העלה לי פירות אלו של מעשר שני בירושלם לחלק ר"ל שתטול מהם חלקך בשכר הבאתך שהרי נמצא פורע שכר הבאתו במעות מעשר שני אבל מותר לומר לו העלם שנאכל ונשתה מהם ביחד בהיותנו שם שזה אינו אלא כעין מתנת חנם וכבר אמרו אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו וכו' ונותנין זה לזה מתנות חנם ולא סוף דבר לר' מאיר שאמר אין מתנה כמכר אלא אף לרבנן והוא שאמרו עליה בתלמוד המערב אמר ר' יוסא ודברי הכל כהדא דתני אדם אומר לחברו בירושלם מה אכלת היום אם אומר לו קיץ הוא יודע שהוא בכור מה הקיץ נמכר בזול אף הבכור אמר לו מן הוא יודע שהוא מעשר שני מה המן נתן במתנה אף מעשר שני נתן במתנה ר"ל במזמין את חברו לסעוד אצלו ומ"מ אין מוציאין אותו אלא לאכילה ושתיה וסיכה ואפילו לדבר מצוה כמו שיתבאר במקומו אבל שאר דברים אפילו צרכי גופו כגון מלבושיו אסור והוא שאמרו בתלמוד המערב לא נתתי ממנו למת מה נן קיימין אם להביא לו ארון ותכריכין דבר שאסור לחי למת לא כל שכן ויש שואלין בה אם כן מהו שאמרו במסכת קדושין נ"ו א' שאין לוקחים מהם בהמה טמאה ועבדים ר"ל שאינן צרכי גופו דאלמא כל שהוא צרכי גופו מותר ואפילו מלבושים פרשוה בתוספות שזו מן התורה אלא שמדברי סופרים גזרו עליה וגדולי המחברים כתבו אף מן התורה וזו של מסכת קדושין פרשוה קצת מפרשים לדעתם לדעת האומר מעשר ממון הדיוט:

מה שאסרנו שכר יין נסך בהנאה לא סוף דבר יין נסך ודאי אלא אף סתם יינן דינו כיין נסך לענין זה אע"פ שלענין טומאה אינן שוין כמו שהתבאר בפרק שני הואיל והוא שוה לו לענין איסור הנאה ולאיסור משהו הרי הוא שוה לו גם כן לאיסור שכרו וכן נמי שנאסר שכר גופו וחמורו כך הדין אם השכיר בו שאר כלים ששכרו אסור כגון שקו וקנקנו וספינתו וכיוצא באלו ולהשאילו מותר שהרי לעתותי ערב אמרו למטה שמותר להעביר לו חבית יין נסך הואיל ואין כאן שכירות הא כל שבשכר אסור ואפילו הטעהו ושכרו לדבר אחר כל שנודע שיין הניח שם שכרו אסור וכן קצת מפרשים אוסרים מכאן למכור חרצנים שבגיגית לגוים לתמד בהם אף על דעת שיכשיר את הגיגית לאחר כן שהרי נאסרו התמדים במגעו של גוי ונמצא משתכר באיסורי הנאה ואף למה שסמכו בזמן הזה להתיר סתם יינן בהנאה מכל מקום דרך הצלה אבל דרך סחורה לא:

אחר שביארנו ביין של גוים ששכרו אסור מה יעשה בשכר זה אם מעות הם שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואם פירות יוליך הנאה לים המלח ולא די לו בשריפה לבד שהרי יהנו באפרם לזבול ואע"פ שזה וזה גורם מותר מ"מ לכתחלה אסור או שמא קנס הוא שקנסו בו שהרי במוצא כלים או ע"ז דיו בשוחק וזורה לרוח אלא שאף בזו יש פוסקים דוקא בדיעבד כמו שהתבאר ואפילו פזרם מ"מ מתוך שאפרם מרובה יפול ממנו הרבה במקום אחד וכן קברם בעינם שמא ימצאם אחר ולא ירגיש ויהנה בהם מצד שיחשוב שאיזה גנב גנבם וקברם ומ"מ אם רוצה לשרפם ולקבור האפר בבית הקברות או במקום שאין זורעין בו רשאי ואף זו לא בעינם כמו שביארנו ומ"מ הרוגי בית דין אחד עץ שנתלה עליו ואחד אבן שנסקל בה ואחד סיף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו שאסורין בהנאה נקברין עמו בעין ואין חוששין שהדבר מוכיח עליו וכל המוצאן פורש מהן וכן בשר קדשים שאמרו עליה בקצת ענינים שנקבר ואין חוששין שלא לקברה בעין אין זה אלא מפני שהבשר אין דרך הצנעתה תחת הקרקע והדבר נכר למוצא ולפי דרכך למדת מסוגיא זו ששכר יין נסך לא סוף דבר שנאסר לאותו ישראל אלא אף לכל האחרים עמו:

גדולי המפרשים כתבו מאחר שבתערובת איסורי הנאה פסקנו בפרק שלישי כר' אליעזר שאמר יוליך הנאה לים המלח ופרשנו שם אף חבית בחבית אף בזו כשאמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות יוליך הנאת פרוטה לים המלח והשאר מותרין וחכמי האחרונים חולקים בזו הואיל ודרך קבלנות הוא וזו מעכבת על כלן ולא עוד אלא שאפשר שאלו אמר לו תחלה שלא יעביר לו אותה חבית היה זה נמנע מלשכרו כלל נעשה הכל כזה ואין הולכת הנאה מועלת בו ואין הדברים נראין:

אע"פ שאין עושין סחורה בפירות שביעית כמו שביארנו מוכר אדם מהם על יד על יד לאכילה ולוקח מן הדמים דבר מאכל ויאכל בקדושת שביעית:

היו לו פירות שביעית שנלקטו לאכילה ורואה שיש לו מהם הרבה עד שיותיר לאחר זמן הביעור והרי שמשהגיע זמן הבעור אסור לאכול מהם אף לעניים ומה שאמרו בספרא פרשת בהר סיני עניים אוכלים לאחר זמן הבעור אבל לא עשירים ור' יוסי אומר אף עשירים ענינו מזון שלש סעודות ואף זו לא ראיתיה לאחד מן הפוסקים אלא כלם רגילין לומר שאין אוכלין אחר הבעור כלל ואומר עכשו שאם רואה שיש לו הרבה מלוה מהם בתוך זמן הבעור לחברו וחברו אוכלן בתוך זמן הראוי ר"ל קודם הבעור ואם לא פרעו עדין פורעו בשמינית וחשש רבית אין כאן שמן הסתם הפירות בזול בשמינית יותר מבשביעית ואין לפירות של פרעון זה תורת שביעית להטעינן בעור מפני שהפירות אחר שנאכלו אין להם קדושה ואותן הפירות שפרע לו לא היו מיוחדות לכך בשעה שפירות שביעית

היו קיימות עד שנאמר עליהם שחליפי פירות שביעית הם והילכך אין על אלו דין חליפי שביעית לאסרם עליו הואיל ועבר זמן הביעור ואף בשביעית עצמה אם פרע לו בשר או דגים או שאר פירות בשביל פירותיו וכבר נאכלו הפירות אין קדושה חלה עליהם מכאן סמכו רבים שאם הלוה ישראל לחברו ככר חמץ קודם הפסח שיכול להחזיר לו ככר אחר של חמץ לאחר הפסח ואין צורך מזו שאין בזו שום סרך איסור כלל וכן הורו מכאן להלוותו לגוי קודם הפסח שיחזיר לו חליפיו אחר הפסח אלא שבתוספות הקלו בכיוצא בו בע"ז ויין נסך כמו שיתבאר למטה ואין הדברים נראין:

כל שהתנה עם זונה גויה או שפחה כנענית או שהתנה עם זונה ישראלית שאיסור ביאתה עליו בלאו לבא עליה ובסמוך לביאה הן קודם ביאה הן אחר ביאה כל שהוא סמוך לה בכדי שעור המוכיח להיות אותה מתנה על שם אותה ביאה אמר לה הא לך דבר זה בשכרך הרי זה אתנן ויש פרטים הרבה בענין זה אם להתר אם לאיסור כיצד נתן לה טלה באתננה ונשמט הדבר ונדחית העברה מכל וכל ומ"מ מתנה הוא בידה אע"פ שלשם עברה נתן לה מותר להקריבו ואיסור אתנן אין כאן הואיל ונשמטה העברה ושמא תאמר היאך יכולה להקדישו אחר שלא קנאתהו הואיל ולשם ביאה נתנו לה ואין אדם מקדיש מה שאינו ברשותו וכל שכן מה שאינו שלו ושלא זכה בו ענינה בשלא נתן לה על תנאי לגמרי אלא שהוא מתנה בידה מעכשו בלא תנאי עברה אע"פ שהזכיר לה באיזה צד העברה בשעת המתנה בידים מוכיחות שאותה מתנה נתנה על שם אותה ביאה וי"מ אותה בעל מנת ומפרשים שכל שבעל מנת אין האתנן נקרא שכר ביאה ואין הדברים נראין כמו שיתבאר:

דף סג.

נתן לה על דרך זה ולסוף כמה בא עליה משבא עליה נאסר ואם קדמה קודם הביאה והקריבתו נרצה הואיל והקנה לה מעכשו ולא תלה קנייתה על תנאי ביאתה שאלו כן לא היתה יכול להקדישו אלא שהזכיר לה את הביאה בשעת המתנה על הדרך שהזכרנו או שאמר לה לא יקנה לך עד הביאה ואם יצטרך ליך יקנה ליך מעכשו ויש שואלין ואף בנתן לה על תנאי ביאה למה אינה יכולה להקריבו והרי משכה והוא רשאי לכופה על הביאה שהרי משיכה קונה בלא נתינת דמים אחר שפסק והלה כופהו על הדמים ואף זו הביאה במקום דמים ואם תמצא לומר שבאיסורין כן והרי במוכר יינו ופסק עד שלא מדד דמיו מותרין דמדמשכיה קנייה וקמו זוזי עליה בהלואה ואיני רואה בה קושיא דאדרבה האתנן הוא הדמים והוא נקנה בביאה ואין הביאה נקנית בו ואף לדבריהם יראה לי שלא

נאמר כן אלא במשיכה שבמקום דמים שהוא דבר הראוי לגבותו על ידי בית דין אבל אתנן שאין מסור לבית דין לכופה על הביאה אין משיכת אתנן קונה בו על סמך זה:

אף זו שכתבנו בקדמה והקריבתו אם קדמה והקדישתו ובא עליה קודם הקרבה הדבר בספק אם הותרה הקרבתו ומתוך כך לא יקרב לכתחלה ואם קרב יצא ידי נדרו ואם קדמה ומכרתו יש מוכיחין מסוגיא זו שאינו ודאי אתנן ביד לוקח דמה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט ויש אומרים שאין עליו שם אתנן כלל וקים מתורת ספק ממה שאמרו כאן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אלמא במסירת הדיוט אין אחריו שם אתנן כלל ומ"מ בב"ק ע"ו א' פסקנו שההקדש אינו כמכירה בקדשי מזבח:

בא עליה תחלה והתנה לה אתנן ולסוף כמה נתן לה טלה באתננה אם אמר לה בשעת ביאה השמעי לי בטלה זה ובא עליה והיא זונה גויה שהגוי קונה במעות ואינו צריך משיכה כמו שיתבאר הרי ביאתה כדמי המקח והרי טלה קנוי לה משעת ביאה והרי הוא אתנן ואם אמר לה בטלה סתם מותר שמאחר שלא נתיחד לה לא קנאתו ושמא תאמר ומה בין זה לפועל ביין נסך שכל שגמר מלאכתו נתחייב לה הלה שכירותו אע"פ שלא משך ואע"פ שלא נתן לו עד לאחר זמן ושכרו אסור פירשו בתוספות שהפועל כל הנאה לבעל הבית אבל אתנן שאף היא נהנית מן העברה אין זה כעין שכירות מכל וכל אלא כעין הקנאה ובטלה זה הוצרכנו לטעם שמעות קונות בגוי ובטלה סתם לא קנתה:

היתה זונה ישראלית שאין ישראל קונה אלא במשיכה אף בטלה זה מותר אע"פ שדבר תורה מעות קונות הואיל ותקנו חכמים משיכה הופקעה הזכייה על ידם מכל מי שלא משך ומ"מ אם היתה באותה שעה בחצרה הואיל וחצרה זוכה לה נאסר ואפילו לא הקנהו לה באותה שעה לגמרי אלא שאמר זכי בו מעכשו אם לא אשלח ליך מעות עד יום פלוני נאסר:

יש מי שאומר מכח סוגיא זו שאם נתן לה טלה מעכשו ואמר לה על מנת שתשמעי לי ונשמעה לו לבסוף אין זה אתנן הרי זו כאומר לחברו הרי לך מנה על מנת שתתן לי קרקע פלוני שאין המנה דמי קרקע אלא מתנה והקרקע תנאי המתנה וכבר רמזנוה למעלה וגדולי המחברים לא כתבוה ואין הדברים נראין:

זה שכתבנו שבטלה זה כל שלא משכה לא קנאתו מ"מ דמים הוא חייב לה ומכאן למדו בתוספות במי ששכר את הפועל ופסק עמו איזה דבר המצויין בפרט כגון בגד זה או כלי זה ולא משכו יכול לחזור ואינו חייב לו אלא דמי שכירות הראויים לפי המלאכה אחר שלא משך אותו דבר המצויין שאם אמר בכור חטים זה או בכור קטנית זה ואע"פ שלא משך צריך ליתן לו מאותו המין שאין אלו אלא כעין דמים שהרי טול מה שהבאת בשכרך

אין שומעין לו וקצת רבניהם כתבו שאף בזו אינו חייב אלא מעות אלא שנסתפקו אם שער החטים שהתנו עולה ליתר מכדי שכירות הראוי בדמים אם חייב ליתן לו דמים כשיעור אותו שווי אם לאו ונראה לי שמאחר שלא קנה החטים חזר החיוב בדמים ואין לו אלא כפי הראוי׃

דף סג:

ישראל שיש לו פועלים עמי ארץ או גוים ומזונותם עליו ובאים לסעוד אסור להאכילם דבר האסור וכן אסור להשקות לגוים אלו יין נסך מפני שנמצא פורע חובו באסורי הנאה ומ"מ אומר להם צאו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה אע"פ שהדנר קרוב שילכו עמי הארץ אצל ישראל החשוד למכור פירות שביעית בחזקת חולין או תבואה שאינה מעושרת ונמצא הוא מאכילם מזונות המוטלים עליו בפירות שביעית ובטבל וכן שקרוב הגוי ללילך למוכרי יין נסך והואיל ומזונותם עליו נמצא פורע חובו ביין נסך ואעפ"כ מותר שמ"מ אין זה מאכיל ומשקה מעות נתן להם והם מה שירצו יעשו ולא עוד אלא שרשאי לומר להם צאו ושתו מחנוני פלוני ואני פורע צאו ואכלו ואני פורע ואע"פ שיודע בהם שילכו אצל האיסור ואע"פ שנמצא שאחר אכילתם ושתייתם הוא פורע דמי האיסור ואפילו בחנוני הרגיל אצלו בהקפה ר"ל אצל בעל הבית זה שהיה לנו לומר מתוך שהוא נותן על דעת הקפה לבעל הבית הרי הוא כמי שהלך בעל הבית לשם ומסר לו והוא מוסר לפועלים ואף הוא מתוך הנאתו בתמידות הקפתו מקנה לו דינר שבכיסו משעת נתינה ואין צריך לומר בחנוני שאין רגיל להקיפו אלא שמסרו על סמך דברי הפועלים הבאים בשליחותו שאין כאן הנאה שנאמר עליה שהוא מקנה לו באותה שעה דינר שבכיסו שאף בזו נשתעבד בעל הבית מ"מ ואף בחנוני שאין מקיפו ואין הקנאה מוספת שום זכות בשעבוד שהרי האומר תן מנה לפלוני ויקנה שדי לך קנה מדין ערב שמשועבד אע"פ שלא הגיע הנאה לידו ואף כאן מקיפו ושאין מקיפו אין בהם חלוק אלא שמ"מ הואיל ובשעת שנתן האיסור לא ייחד לו בעל הבית זה דבר שיהא שעבודו עליו מותר ואפילו אמר בפירוש לחנוני ישראל תן מזונות לפועלי עמי הארץ ולחנוני גוי תן משקה לפועלי גוים ואני אפרע וחכמי בדרש פירשוה אף בשיאמר בפירוש תן לפועלי יין נסך הואיל ולא פרעו בשעת מסירת האיסור וכשפורעו כבר כלה האיסור וכן הדברים שאין שהרי סוגיא זו על אותו מעשה של בי ר' ינאי הוזכרה והרי באותו מעשה הוא מזכיר האיסור בהדיא ומ"מ אם יחד בעל הבית דינר לחנוני יש אומרים הואיל ויחד לו שעבוד אסור אע"פ שלא נתן הדינר לחנוני עדין ביין נסך ובשאר איסורי הנאה ושמא תאמר ומה

תועלת ביחוד זה והלא לא קנאה הגוי עד שימשוך יש אומרים ביחוד דרך הקנאה או שמא משמשך הפועל את האוכל נקנה הדינר לחנוני ומ"מ אם הקדים את הדינר לחנוני גוי ואח"כ אמר לגוי צא ושתה עם חנוני פלוני ואני מחשב עמו וכן בחנוני ישראל החשוד לפועל ישראל אסור שזהו כלוקח דבר האסור ומאכיל וחכמי האחרונים פי' דוקא בשנתן לו הדינר בסתם שמן הסתם לא הרשהו להוציאו עד שידע כמה ישתו פועליו ויטול אלא שהקדים לו דינר להיות אחריותו עליו אבל אם אמר לו הילך דינר זה והוציאהו כרצונך והשקה את פועלי ואח"כ נחשב מותר מסתמא כבר הוציאו בשעת מסירת היין ואין בו משום דמי יין נסך כדמיון נתן טלה ואח"כ בא עליה ואין דברים אלו נראין שמקדים דינר אף לשעתו נאמר ואינו בדין הוצאה מעתה אין צריך לומר אם נטל הוא עצמו דברים האסורים מן החנוני החשוד ומאכיל ומשקה לפועלים ישראלים או יין נסך מן החנוני גוי ומשקה לפועליו גוים שזהו איסור גמור:

יראה מכאן שמותר לומר לגוי הילך פרוטה ליקח בה כדי צרכך ויראה לי אף לומר לו קנה לך בה יין שלך שאין לו שליחות וזכה בפרוטה קודם שיקח ויש לפקפק בזו וקצת מפרשים אוסרין על ידי עבדו ושפחתו:

יש מוכיחין מכאן שאם היה החנוני חייב לישראל אסור לומר לו תן לפועלי לשתות שזהו כהקדים לו דינר אבל אומר לו תן להם ואני אפרע ואע"פ שבמדיר את אשתו הנאה שנאסרו נכסיו לה בהנאה אם לותה אע"פ שלא אכלה בעלי חובות נפרעין מן הבעל ונמצא שהמלוה שהאשה חייבת לו מוציא מן הבעל שהוא חייב לה אע"פ שנאסרו לה נכסיו בהנאה והיה לנו להתיר גם כן שיהא הפועל שבעל הבית חייב לו מוציא מן החנוני שחייב לבעל הבית אע"פ שדבר זה נאסר בהנאה לבעל הבית תרצו חכמי ההר שבזו של נדר הם נפרעים על כרחו של בעל ועל כרח האשה ואלו היה תלוי ברצון האשה היה אסור והוא הדין לפועל גוי אם מכריח את החנוני בדין מותר אע"פ שנותן לו יין נסך שהרי אין ישראל פורע לו יין נסך אלא שהוא נפרע מעצמו אלא שאין אנו אוסרין אלא כשהדבר תלוי ברצון בעל הבית והרי הוא כלוקח יין נסך ודברים אלו כלם יש להם מקום אף בזמן הזה אע"פ שהסכמנו להתיר מגע בהנאה שלא הותר אלא באונס ובמקום פסידא והצלת נכסיו אבל ליהנות בו לכתחלה ודרך סחורה ועשיית צרכיו שלא מדרך הצלה אסור בודאי וכל המיקל בכך אינו מן הצנועים:

אע"פ שאסרנו להשתכר ביין נסך כלל אם שכרו לשבר בחבית של יין נסך מותר לכתחלה אע"פ שרוצה בקיומו עד שישתברו ויטול שכרו הואיל ואינו רוצה בקיומו להשבה ליד הבעלים או למכירה ושישארו שלמים מותר הא כל שרוצה בקיומן שלא לאבדם אסור

מכאן סמכו קצת מפרשים שהולכה בחנם או שמירה בחנם אע"פ שאינו חייב באחריותם אסור שהרי מ"מ רוצה הוא בקיומן שלא ליאבד בשמירתו ותהא עליו תביעה אע"פ שאין הדין מחייבו וכן אף במה שהתרנו את השכר כגון חבית בחבית בפרוטה פרוטה כמו שביארנו מ"מ לכתחלה אסור לעשות כן ומכאן אסרו קצת חכמי הדורות להיות יושב ומשמש ומוזג לפני הגוי:

דף סד.

אסור לעדור עם הגוי בכלאים אבל עוקרין עמו אף בשכר אע"פ שרוצה בקיומן עד שיעקרם הוא ויטול שכר על הדרך שביארנו בחביות של יין נסך וגדולי המפרשים פירשו עקירה אחת מתוך שתים כדי שהנשאר יגדל יותר וזה תמה אלא שלשון הסוגיא מעיד עליו:

כלאים שנזרעו ונכש בהם והוא ענין לקוט העשבים הרעים כדי שיצמיחו האחרים ביותר או שחפה בהם בעפר לוקה מן התורה שזהו כזריעה שהרי מתכוין להצמיח כזריעה עצמה אבל המקיימן אע"פ שעשה מעשה כגון שגדר לפניו לשמרו הואיל ולא עשה מעשה בגוף הכלאים אינו לוקה ומ"מ אסור לעשות כן וכבר ביארנוה במסכת מועד קטן:

כבר ביארנו בפרק שני ל"ג א' שע"ז ביד גוי אע"פ שלא בטלה במכירתו מותרין לא נאמר שתופסת דמיה אלא מרשות ישראל שדמיה ודמי משמשיה ותקרובתה ביד ישראל אסור ואף חלופי חלופיה לדעת קצת כמו שהתבאר והוא הדין לדמי יין נסך או אפילו דמי סתם יינן אבל ביד גוי מותרין מעתה ישראל שהלוה לגוי מנה ומכר ע"ז או יין נסך והביא לו מותר ומ"מ אם אמר לו המתן עד שאמכור ע"ז ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור מפני שרוצה בקיומו ודבר זה יש שפירשו דוקא שעשאן אפותיקי הא כל שלא עשאו אפותיקי מותר וממה שאמרו למטה אומנין ששלח להם נכרי חבית של יין רשאים לומר לו תן לנו דמיה ואין הדברים נראין שאם כן לא נשמט בעל התלמוד להזכיר התר בשלא עשאו אפותיקי ולומר סתם שבהמתן ואביא לך אסור וזו של אומנין אינה ראיה שהרי זו דמים הוא חייב להם ומתוך כך רשאין לומר עד שאתה נותן לנו חבית תן לנו דמיה שהרי דמים אתה חייב לנו ומ"מ כתבו גדולי המפרשים דוקא כשהיה בידו לנגשו ומרצונו המתין לו הא אם לא היה בידו לנגשו ועל כרחו מרחיב לו מותר והדברים נראין וכן יש שפרשוה דוקא שאין לגוי לפרוע מצד אחר שאין לו ערב וכיוצא באלו מן הצדדין שכל הבטחתו של זה אינה אלא על אותו יין ומ"מ לדעת הגאונים שהתירו מגעם בהנאה בזמנים הללו עכשו נוהגין התר אף בהמתן ואביא לך הואיל והדמים ביד גוי אלא שראוי ליזהר בה

דרך צניעות ולא בפרסום ומכאן נהגו מקצת חסידים כשאומר להם הגוי המתן לי עד שאמכור את ייני ואפרעם שאומר אין לי וליינך כלום אלא אני ממתינך עד יום פלוני אע"פ שפיו ולבו שוים על סמך היין:

גר אינו יורש את אביו גוי דבר תורה אלא מדברי סופרים שמא יחזור לסורו תקנו שיהא יורשו ומאחר שלא הוחזקה ירושה זו מן הדין והקלו בו בעקר הירושה הקלו בו עוד מטעם זה שיהא רשאי לומר לאחיו גוי טול אתה ע"ז ואני מעות אתה יין נסך ואני פירות ואין ע"ז זו חלפי חלקו אחר שאינו זוכה בירושה זו מן הדין ואם באו ע"ז ויין נסך ברשות הגוי מצד חלקו הואיל ובאו לידו זכה בהם ואסור להחליפם לו ואין מקילין לו מצד חזרת סורו שאם יחליפם אין לך חזרת סורו גדול מזה ומ"מ גוי וישראל שנשתתפו ויש בשתוף ע"ז ויין נסך אסור לומר לו טול אתה ע"ז ואני פירות אלא ישתדל עמו לבטלה ויחלקו והיין נסך אין לו תקנה ויש אומרים כן אף בע"ז הואיל וישראל שותף בה כמו שאמרו בפרק רביעי לא נצרכה שיש לו שותפות בה אלא שיש לחלק ביניהם שזו נזדמנה לשתוף במקרה ולא לכונת ע"ז:

דף סד:

נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חברו ואע"פ שזה עבודתו לפעור וזה למרקילוס כמו שהתבאר אבל גר תושב אע"פ שאינו בכלל ישראל הואיל ומ"מ אינו עובד ע"ז אינו מבטלה:

ישראל שמצא ע"ז בשוק עד שלא באת לידו משתדל עם הגוי שיבטלנה בטול המכשיר על הצד שהתבאר משבאת לידו זכה בה ואין לה בטול כדין ע"ז של ישראל:

בתוספות כתבו שישראל שיש לו ע"ז או יין נסך ומכרן לגוי בהקפה ופרעו לאחר זמן הדמים מותרין ולא סוף דבר בשאותו יין נסך או אותה ע"ז אינה בעולם בשעת הפרעון שהרי זו היא שהתרנו כיוצא בה למעלה בשביעית אלא אף כשהן בעין מפני שהגוי קנה משמשך ולא נתיחדו לישראל דמים אלו באותה שעה לפרעון זה והילכך אין נקראים דמי ע"ז ויין נסך וזו השניה ודאי ישתקע הדבר דכל דפרע ליה ודאי דמי ע"ז ויין נסך פרע ליה ואף הראשונה קשה ועמל היא בעיני שאם כן מצינו התר לדמי ע"ז ויין נסך במכירת אשראי ולא עוד אלא אף לכתחלה שהרי זו של שביעית לכתחלה הותרה וא"כ היאך אפשר שלא הוזכרה בתלמוד אלא ודאי כל שבע"ז ויין נסך החמירו בהם לאסור דמיהם על כל פנים ואין בזו פקפוק ולדבריהם היה לו לומר למטה דאמר להו רב להנהו סבוותא כי כייליתו חמרא לגוים אקדימו ושקולו זוזי וכו' הוה ליה לסיומי ואי לא קדמיתו לא תשקלו זוזי בההיא שעתא אלא ודאי דברים בטלים הם ועל כל פנים אסור:

גר תושב מיחדין אותו אצל היין ברשותנו ואף בעיר שרובה גוים שאינו מנסך ועומד לו זמן ארוך עם היין ובחזקת שאין משתמר ואינו נאסר שהרי למגעו אין לחוש מאחר שאינו מנסך אינו נוגע ולמגע גוי אין לחוש שהרי ברשותנו הוא אבל מ"מ אין מפקידין אצלו יין בביתו אף בעיר שרובה ישראל מפני שאינו מקפיד על מגע גוי ושמא נכנס אצלו אחד מעובדי ע"ז ונסך ואם הפקיד הרי הוא כיין שלו שאסור בשתיה ומותר בהנאה:

מהו נקרא גר תושב לענין זה כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז וחכמי ספרד הסכימו כלם שאף ישמעאלים אינם עובדין ע"ז ומיחדין אותם אצל היין בביתינו אלא שאין מפקידין אצלם אבל שאר עממין אע"פ שאמרו עליהם מנהג אבותיהם בידיהם מ"מ מנסכים הם ואף אלו ר"ל גר תושב ודומיהם יינם מ"מ אסור משום בנותיהם ואע"פ שנודע לנו שלא נגע גוי בהם ומ"מ דוקא בשתיה ויין המופקד אצלם בלא חותמיו אסור בשתיה גם כן:

לפי דרכנו למדת שגר תושב אוסר במגעו אלא שאין חוששין לו שנגע בביתנו הא אם נגע אסר מעתה נמצא במקום שיש לחוש במגעו על הצדדין שהתבאר אחר שכל שנאסר חתונו נאסר יינו וכל שנאסר יינו נאסר מגעו וגזרה ראשונה שמשום בנותיהם בכל שנאסר חתונו היתה אבל איסור הנאה של בית דין אחרון מחבת הנסוך שראו בדורם לא היתה אלא בעובד ע"ז וכן הסכימו גדולי המחברים והגאונים בישמעאלים לעשות מגעם כמגע גוי שלא בכונת נסוך ויש מורידין אותם מדרגה כמו שבארנו ומ"מ קצת מפרשים נראה שנוטים בגר תושב להתיר מגעו בשתיה שמאחר שלא נאסר יינם אלא משום חתנות לא נאסר מגעם וכן כתבוה בתוספות ומזו למדו על ידי מעשה בגר שמל ולא טבל להתיר מגעו בשתיה מקל וחומר של גר תושב ואע"פ שבבני השפחות שמלו ולא טבלו אמרו גדולים עושין יין נסך טעם הדברים מפני שלא שבו מלב ומנפש אלא מחמת רבן ואף גדולי המפרשים נוטים להקל במגע גר תושב ויש אומרין כן בישמעאלים אלא שישתקע הדבר ולא עוד אלא שיש שמשוה אותם לשאר עממין מכל וכל לאסור את ייחודם וכבר רמזנוה למעלה:

אע"פ שלענין זה כל שנודע שאינו עובד ע"ז נקרא גר תושב לענין מצוה להחיותו לא נקרא גר תושב עד שיקבל עליו בפני שלשה שבע מצות אע"פ שלא מל ולא טבל שסתם גר תושב בקיום שבע מצות הוא כמו שאמרו בפרק שני ארונה גר תושב היה כלומר ולא נחשד על הרביעה שהרי בכלל שבע מצות היא וכן פסקוה גדולי המחברים אף לענין זה ר"ל לענין יין נסך ואין נראה כן ושם תושב הוא על שם שאנו יכולים להשיבו ביניינו בארץ ישראל ויש פוסקין שהוא גר אוכל נבלות לתאבון ופי' בה גדולי הרבנים שמקיימין כל המצות וגדולים המפרשים פירשו שאינו נזהר על חייבי לאוין שלא יעבור עליהם

בשעת יצרו אבל נזהר הוא על חייבי כרתות והדברים נראין כדעת ראשון וכדברי חכמים שהם רבים:

ישראל משומד לקצת עברות ואף לחלל שבת הואיל ואינו מחללו בפרהסיא והוא הנקרא משמר שבתו בשוק הרי הוא כישראל לענין מבוי שאם לא עירב עם האחרים שנמצא אוסר הוצאתם מבטל להם רשותו או נותנו ודיו והוא שאומר לכל אחד מהם רשותי קנויה לך או רשותי מבוטלת לך ואין צריך לזכות בקנין והמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי ואוסר להם עד שישכיר להם את רשותו כמו שיתבאר במקומו וגר תושב הרי הוא כגוי לענין זה וגדולי המפרשים כתבו שאף לענין בשולו ורקו ומדרסו הרי הוא כגוי וכן בהרבה דברים:

דף סה.

וגר תושב שקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש משקבל ולא מל הרי הוא כמין שבאמות לכל דבריו:

כבר ביארנו בראש המסכת שכל שיש לחוש שאם ימכרנו לגוי ישתמש בו לע"ז או יודה לפניה אסור למכרו לו שלשה ימים לפני אידיהם על הדרכים שבארנו שם מ"מ נתברר לזה המשלח על אותו הגוי שאינו עובד ע"ז ואין עליו חששא מצד שני דברים אלו כלל שולחין לו אף ביום האיד עצמו ואין חוששין שמא נשתנה רצונו:

וכן כבר בארנו שהשוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור וביארנו צדדים ששכרו מותר כגון חבית בפרוטה כמו שהתבאר מ"מ יש צדדים בהתר השכר שלא הוזכרו עדיין כיצד הרי ששכרו ליומו ולעתותי ערב שכבר נשלם שיעור מלאכה ונתחייב לו שכרו אמר לו העבר לי חבית זו של יין למקום פלוני שכרו מותר ואין זו מעכבת שהרי בטובה הוא עושה ואחר זמן השלמה השכירות ומ"מ אף בזו לא לכתחלה והוא שאמרו בתוספתא השוכר את הפועל ולעתותי ערב אמר לו הולך את הלגין למקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר ובתלמוד המערב החמירו בה יותר ואמרו שאם היה עושה עמו בטובה אתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכרו ולדעתם כשאמרו שכרו מותר פירושו חוץ מכדי שווי העברת אותה חבית שמנכין כנגדה מן המותר ושיטת הגמרא אינה מוכחת כן ומ"מ יש פוסקין כן יש מי שמפרש בעתותי ערב האמור כאן שאם שכרו למלאכה להעברת חביות או למלאכה אחרת ונגמרה מלאכתו לערב אלא שיש עדין שהות ביום לחיוב מלאכה על הפועל ואמר לו העביר לי חבית זו של יין נסך

למקום פלוני שיעור אותה חבית אסור והשאר מותר שאין זה בקבלנות שיהא שכר אותה חבית מעכב על הכל כמו שפירשנו בטעם האיסור:
השוכר את החמור לרכיבה יש לו לשוכר להניח עליה כסותו ולגינו ומזונותיו של כל אותה הדרך אם הוא בכדי שאפשר לסבול בכך אע"פ שלא התנה בכך יתר על כן חמר מעכב עליו והחמר מניח עליו מזונותיו של אותו היום הן שלו הן של בהמתו יתר על זה שוכר מעכב עליו שאפשר לו לקנות במלון על ידי חפוש אבל הוא אינו מעכב עליו שאין דרך השוכרים לחזר אחר המזונות הואיל ואין מוצאין אותם לאלתר ואם הוא דרך שאין מזונות מצויין בו אפילו על ידי טורח ואפילו במלון אף חמר מניח מזונות של כל הדרך ואם הוא דרך שהמזונות מצויין בה בהרבה מקומות בריוח בכל שעה שהם צריכים להם אף חמר מעכב במזונותיו ולגין ועיקר דבר זה בתלמוד בבא מציעא מ"מ לא הניח דברים אלו אין מנכה לו מן השכר כלל:

דף סה:

דרך בעלי אוצרות כשמוכרין יין הרבה לחנונים למכרו על יד על יד להניח חביות שהיין בתוכו לאותם חנונים ומוכרים היין שבתוכם באומד והחנונים משתכרים בגולפי מלבד מה שמרויחים ביין כמו שיתבאר בבבא מציעא ומ"מ יש מן המוכרים שמתנים עם הלוקחים לשפוך את היין לנאדות שלהם ושישארו להם החביות בשכר השפיכה ודבר זה מותר שהרי לא נגעו הגוים ביין עד שנתמלאו נאדותיהם ובאותה שעה כבר הושלם השכירות ואינו משתכר באיסורי הנאה ואם מפני שנאסר היין תכף שהגיע לקרקע הכלי מחמת כלים שלא הוכשרו הרי יין שלנו בנאדות שלא הוכשרו לא נאסר היין בהנאה כמו שהתבאר וכן אע"פ שנאסר את שלו בנצוק הרי אין הנצוק אוסר בהנאה ושמא תאמר ואם הנצוק משום מגע יאסר בהנאה כלו יש למדין ממנה שהנצוק משום עירוב ואע"פ שאנו כך כתבנוה מ"מ לדעתי אין ראיה מכאן שהנצוק שהגוי נגע בקלוח ראוי לאסרו לאותה שטה משום מגע ר"ל כאלו נגע בתוך החבית בנגיעתו בקלוח אבל נצוק זה שהוא מצד החבית היאך הנאסר בנצוק חמור ממה שעושהו נצוק והרי יין שלנו בנאדות הגוים מותר בהנאה ומ"מ אם יש לחוש שמא אחר שנגעו בהם ונאסרו בהנאה יחזרו עליו לתבוע את שכרו כגון שמא יתבקעו נאדותיהם ולא התנו שתהא מתנת החביות מתנה אלא על דעת שלא יבקע הנאד אסור שהרי רוצה בקיומו מאחר שנאסר ועדין אין לבו בטוח על שכרו ומ"מ אם נתברר דבר זה כגון שהתנה על כך או שיש להם חביות אחרות מותר מ"מ אחר שנאסר בהנאה לא יהא טורח בו כגון להעבירם בנהר או טורח אחר

אפילו בחנם וכל שכן אם היה דבר זה בכלל השכר שאסור ומ"מ אם התנה מתחלה עם הממונה או שמסר לו סמניו מותר וכן כל כיוצא בזה ומ"מ אם היו מרבים במחיר היין מפני המעבר הואיל ואותה שעה נאסר בהנאה אסור ויש למדין מסוגיא זו שאם שכר גוי בהמה מישראל להביא עליה יין נסך והתנה ישראל עמו בתחלת השכירות שאם ישפך יינו לא יפקע שכירותו שמותר בשכרו ואין נראה כן שלא הותר אלא בהנהו זיקי שהיין לא נאסר אבל ביין עצמו האסור לא:

המשנה השניה יין נסך וכו' כונת המשנה לבאר ענין יין נסך שנתערב בדברים אחרים ר"ל שלא ביין ואמר על זה יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשברה חבית של יין נסך על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירום ואמרו לו זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור וכל שאינו בהנאתו בנותן טעם מותר וכן חומץ שנפל לתוך גריסין אמר הר"ם הראוי להשלים לשון המשנה כך ואם היו מבוקעות והיה בהנאתו בנותן טעם אסורות ואם לא היה בהנאתו בנותן טעם מותרות ומעשה בביתוס בן זונן ואמרו שנפל לתוך הגריסין כשהיו הגריסין רותחין הוא שהוא פוגם מתחלה ועד סוף כי מה שקורא המשנה יש בהנאתו בנותן טעם הוא הענין שקורא התלמוד נותן טעם לשבח ר"ל שאותו הטעם משביחו וממתקו והוא הענין בעצמו ר"ל בהנאתו בנותן טעם כאלו אמ' יש בטעמו הנייה וזה שהמשנה קוראתו שאין בהנייתו בנותן טעם כלומר שאין הנאה בו כשנמצא אותו הטעם וזהו שקורא התלמוד נותן טעם לפגם ומן המבואר שזה יארע בין שני מינין כלומר מין בשאינו מינו ויש בזה ארבעה חלוקים החלוק האחד שיתערב דבר בדבר ויפסידו אם בטעמו אם בריחו בשעתו ולאחר זמן כלומר שאינו סר קלקולו ממנו מתחלה ועד סוף והוא כגון שמנינות הבשר או הדג שנתערב עם הדבש שהוא מפסידו תמיד והחלוק השני שהיה הדבר שנתערב משביח הדבר שנתערב בו בשעתו ואח"כ בעירוב היין בתבשיל הבשר או בתבשיל הדג וזהו הנקרא משביח מתחלה ועד סוף והחלוק השלישי שישביח טעמו לשעתו ולאחר זמן מפסידו כעירוב שמנינות הבשר והחלב עם החמאה לפי שהוא מיטיב טעמו וריחו ובאשו ואח"כ מפסידו וזהו הנקרא משביח ולבסוף פוגם והחלוק הרביעי שמפסידו לפי שעה וברוב הימים משביחו כגון עירוב הדבש ביין שהוא מקלקלו מיד ולבסוף יתחזק עליו האויר וכח היין ואז יהיה הדבש מה שמוסיף לו ריח טוב וזכות העין וחדוד ועל זה שבח היין וזה נקרא פוגם מעיקרו אמנם פוגם מתחלה ועד סוף אין צריך לומר שהוא מותר בכל האיסורין והשני חלקים הנשארין לא נתבאר בתלמוד אי זה מהם אסור ואי זה מהם מותר ולפי' שניהם אסורין ועל זה התנו בגריסין רותחים לפי

שאם הם קרים הוא מתקן טעמו לשעתו ואח"כ כשמערב אותם ומרתיחן בחדוד החומץ יפסיד טעמם:

אמר המאירי יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם פירוש שהענבים שלמים ועוקציהם מחוברים עמהם ונמצא שאין היין נכנס לתוכן ומעתה ידיח את הענבים במים והם מותרין באכילה ויין היוצא מהם בשתיה אע"פ שנפל עליהם הרבה ובכדי נתינת טעם ואם היו מבוקעות שנמצא היין נכנס למוח שבהם ושוב אינו יוצא בהדחה אסורות פירוש אם נפל שם בכדי נתינת טעם אלו היה הטעם נכר ואסורות אפילו בהנאה אלא שמ"מ ימכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבהם וגדולי המפרשים כתבו שאם הענבים מעוכים ונטולים מעוקציהם כמבוקעות הן וכן יראה מתלמוד המערב שאמרו שם נדלדל חותמן הרי הן כמבוקעות ומ"מ אם לא נפל שם בכדי נתינת טעם מותרין באכילה שהיין שנפל שם אינו מין אחד עם הענבים ואפילו היה יין הנמשך לשעתו שהוא שוה בטעם לענבים המבוקעות מ"מ אינו שוה לו לקרא מינו לאסור במשהו שאין הולכין אחר הטעם אלא אחר השם והרי זה בשם יין וזה בשם ענבים ויין נסך בשאינו מינו בנותן טעם ופי' חכמי האחרונים שאפילו היה יין נמשך מתוך הענבים המבוקעות ונפל שם יין נסך אומרים סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו והוא החרצנים והזגים רבה עליו ומבטלו כדין כל מין המתערב במינו ודבר אחר:

ואירע מעשה בהר בגיגית גדולה שהיו בה ענבים שאינם דרוכים אלא שהיה שם יין הרבה ונתבקעה הגיגית והיה יום טוב שלא היו ישראל יכולים להציל והוציאו גוים מיין שבגיגית בכלים ואח"כ שפכו הענבים לגיגית אחרת שלמה ואסרו הענבים באכילה מפני המעוכים שהיו שם ומאחר שנאסר היין שבגיגית בנצוק נאסרו הענבים שביניהם וכל שכן המעוכים אף אם לא היה ביין שיצא מן הגיגית הרבה אלא מעט בכדי שהענבים או חרצנים וזגים מבטלין אותו בששים התירו הכל מדין סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

נפל על גבי תאנים שהם רפות והיין נבלע בהן וכן על התמרים שהם עשוים קמטים קמטים והיין נאחז בהן לא די להם בהדחה לבד ואם נפל עליהם בכדי נתינת טעם אסורות במה דברים אמורים בשטעם זה לשבח הא נתן טעם לפגם הכל מותר וזהו שהביא מעשה של גרוגרות שנשתברו חבית של יין נסך עליהם והתירום זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם כלומר כל שיש בנתינת טעמו הנאה ר"ל שמשביח תערבתו בנתינת טעמו אוסר וכל שאין בהנאתו בנותן טעם כגון חומץ לגריסין שהוא נותן טעם אלא שאינו להנאתו אלא לפגמו מותר ופירשוה בגמ' דוקא בגריסין רותחין אבל צוננין משביחן הוא ואם

נפלו ברותחין ונצטננו או בצוננין והורתחו אסורות שאין פגימת טעם מתרת אלא כשפגם מתחלה ועד סוף נמצאת למד שיין נסך במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ובטעם לשבח ואירע מעשה שנפלו תמרים על חטים ונתנו בהם טעם והתירום מדין טעם פוגם:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שבארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

יין נסך שנפל על מיני התבואות והקטנית והזרעים כגון על השעורים והזרעונים והעדשים וכיוצא באלו דינם כענבים שאינן מבוקעות ואפילו בכדי נתינת טעם ידיחם ומותרין באכילה שבהדחתם מעבירו הוא וטעמו אבל חטים מתוך סדק שבהם הרי הם כמבוקעות וכל שנפל בהם בכדי נתינת טעם אסורין שאין היין פוגמן שהרי לשין את העיסה ביין ואע"פ שבשהייתו עליהם פוגמן לא מחמת טעם היין הוא אלא שהם מתעפשים מתוך הלחות ומוכרין אותן לנכרי חוץ מדמי יין נסך ויש מתירין אותם בהנאה ולמכרם לגוים בלי פחת וכן לשון הסוגיא מוכיח שאמר בסתם שרנהו רבא לזבוני לגוים ויראה הטעם שמאחר שאינו בעין שהרי נבלע הרי הם כנאדות הגוים וקנקניהם שמותרין בהנאה כמו שהתבאר מה שאין כן בענבים מבוקעות שהיין לשם מעתה אין לדיין בענינים אלו אלא מה שעיניו רואות אם אותן הפירות שנפל היין עליהם מתעכב היין בהם לאסר ואם אין היין מתעכב בהן מתוך חלקלקותם שיהא די להם בהדחה ואותן שהיין מתעכב בהם אם יש בהם בכדי נתינת טעם אם לאו ואם יש בכדי נתינת טעם אם הוא לשבח או לפגם שאין הדבר שוה בכל כמו שכתבנו והדבר צריך לשומת בית דין יפה:

יש שאומרים בשעורים שאם עמד שם היין הרבה אסורין ויש אומרים כן בכל הזרעים לא נאמר ידיחם אלא בעוד שהיין לח עליהם ועובר לו בהדחה:

גוי שעירה יין נסך לתוך התבשיל או חומץ של יין נסך אף בכדי נתינת טעם אם הוא נותן טעם לפגם הכל מותר כמו שביארנו בחומץ לגריסין:

חטים אלו שנאספו מחמת בליעת יין נסך על הדרך שכתבנו וכל שדומה לאלו שהתרנו מכירתם לגוים אסור למכרם לגוי על הדרך שיהא באפשר לישראל לחזור וליקח ממנו ואפילו במכרו חוץ מדמי יין נסך שבו מפני שחוששין שמא יחזור הגוי וימכרנו לישראל וכן בכל דבר שדרכו של ישראל לקנותו מגוי א"כ כיצד יעשה טוחנו ואופהו עוגות ומוכרן לגוים שלא בפני ישראל ומעתה לא יחזור ישראל ליקחו ממנו שהרי פת של גוים אסורה הא בפני ישראל אסור הכל יודעין שפת ישראל ביד גוי הוא ומותר וחוזרין ולקחין ממנו

ובמקום שנהגו לאכול פת של גוים אין כאן תקנה ומ"מ לפלטר אסור מפני שפתו מותר בכל מקום כמו שהתבאר:

זה שכתבנו בחטים אלו שנפל עליהם יין נסך הואיל ונתן בהם טעם אסורות ואין הדחה מועלת בהם מתוך שהם כמבוקעות ואע"פ שנתן בהם טעם בהנאה מיהא הותרו יש שלמדין ממנה לכל אסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם שנתערבו ונתנו טעם שמותרין בהנאה אחר שנימוחו ואין האיסור בעין א"כ מה שאמרו יין במים בנותן טעם לא לאיסור הנאה נאמרה אלא לשתיה ומקשים על עצמם א"כ בגבנת הגוים שאחד מהם פירש הטעם מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה וכן בחומץ היאך הקשו בגמרא על טעמים אלו אי הכי ליסרינהו בהנאה אלא שאפשר שכל שהוא מעמיד הרי הוא כמי שהוא בעינו וכבשים שאמרו עליהם שאם נתנו עליהם חומץ בודאי אסורין בהנאה אפשר מפני שאמרו עליהם למתוקי טעמא עבידי והרי הוא כאלו הוא בעין וכן בתבלין ואע"פ שיין ביין בודאי יין אסור במשהו בהנאה ביין נסך החמירו וכן בחמץ לדעת גדולי הפוסקים שאוסרין תערובתו בהנאה במשהו אלא שאין דבריהם נראין כמו שיתבאר וכן בע"ז ומשום חומר ע"ז שכתוב בה ולא ידבק בידך מאומה אבל שאר אסורי הנאה אין אוסרין תערובתן בהנאה אלא בדבר שבמנין וכמו שיתבאר במשנת אלו אסורין ואוסרין בכל שהן ומה שהצרכנו הולכת הנאה בנטל הימנה עצים וכרכר ונתערב כמו שבארנו בפרק שלישי טעם הדברים ששבח עצים וכרכר בפת ובבגד או שמא משום חומרא דע"ז ומ"מ אפשר לי להשוות את המדות בכל אלו להצריך בהם מכירת חוץ מדמי יין נסך או האיסור ואף בשמועת חטים כן כמו שכתבנו ואף גבנה שהעמידוה בשרף ערלה דיה בכך להנאה ומה שהקשו ליסרינהו בהנאה פירושו שלא יותר אלא בדרך זה לא שיחזור לאסור את כלה מתורת דבר המעמיד וגדולי המחברים פסקו ביין נסך בענבים שאם מבוקעות אסורות בהנאה ובחטים התירו את כלם בהנאה ויראה הטעם הואיל ונבלע היין כמו שכתבנו למעלה:

בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לגוי מטעם שהזכרנו ולא יעשנו מרדעת לחמור ואע"פ שהמרדעת מצד עצמו אינה בדין איסור כלאים ורשאי לרכוב עליה על החמור מ"מ יש לחוש שמא יקרע בגדו ויטול מזה כדי לתקנו אבל עושהו תכריכין למת מצוה ואין כאן משום לועג לרש שהרי אף לחי כל שאינו בר חמום מותר כמו שביארנו במסכת יום טוב חכמי התוספות שאלו מפני מה לא אמרו בבגד שאבד בו כלאים שיבטל ברוב על הדרך שאמרו בתמורה בשער נזיר שנארג בבגד ותרצו שהבגד שיש בו כלאים בראשו האחד אף ראשו האחר אסור להתחמם בו אע"פ שבודאי אין שם כלאים הילכך אין כאן

דין בטול שהרי הכל איסור אבל שער נזיר אין הפשתן והצמר נאסרין בשבילו וכן תירצו עוד שהכלאים עקר איסורן מצד התערובת שהרי כל אחד בעצמו מותר ואין בטול ברוב נאמר אלא באיסור בהתר:

דף סו.

כבר ביארנו שהיין נסך שנתערב במינו שעורו במשהו ובשאינו מינו בנותן טעם ובארנו שהיין אצל הענבים והחרצנים והזגים מין בשאינו מינו הוא ואפילו ביין חדש ואע"פ שהטעם שוה הואיל והשמות משתנים ואינו אוסר אלא בנתינת טעם ואפילו היה שם במקום שנתערב יין נמשך מעורב עם החרצנים יש התר ממקום אחר והוא שרואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו הואיל ואין כאן בכדי נתינת טעם בענבים המבוקעים שאלו היה שם כך אינו ניתר בטעם זה שאין אחר טעם לשבח כלום:

חומץ של גוים שנפל בחומץ של שכר של ישראל ולא נתן בו טעם אסרו מין במינו הוא שהרי אחר השם אנו דנין והכל נקרא חומץ ואפילו היה מים בתוך השכר אין אומרין בזו רואין את מינו וכו' שאין השכר שכר אלא בדרך זה ר"ל תערובת מים ומיץ הפרי שממנו נעשה השכר ושאר התערובות ואלו בטלת את שאינו מינו לא היה נקרא חומץ שכר שתערובת כל אותן הדברים עושתו שכר והן הן סבה שהוא חומץ שכר ושהוא נעשה מינו של חומץ יין ואין אומרין רואין אלא באותו דבר שנתערב שאינו מינו אינה צריכה לעיקר מה שנתערב בה ואינה סבה מסבות הויתו כגון מים שנתערב ביין ואח"כ נתערב שם יין נסך בלא שיעור נתינת טעם:

אף הטבל שוה ליין נסך בזו שבמינו במשהו הואיל ובידו לתקנו בשאינו מינו בנותן טעם מעתה אחר שביארנו שהדברים נדונין אחר השם ולא אחר הטעם חמץ או עיסה של חטים של טבל שנתערב עם של שעור המתוקן או בהפך הואיל ולשניהם שם חמץ או עיסה מין במינו הוא ואסור הכל במשהו עד שיפריש מה שראוי להפריש מן התערובת:

אע"פ שבארנו ששווי השמות עושה את הדברים מין אחד להקרא תערובת שלהם מין במינו לענין צרופם ר"ל שאם אין באחת כשיעור לאיסור ונצטרף בו האחר והשלים את השעור אינו כן אלא אע"פ שהדברים חלוקין בשמות מצטרפין לאסור את תערובתן ואפילו היו חלוקין בשם ובטעם ובמין ובשעור איסור כיצד תבלין של אסור שאין בהם כדי לתבל את הקדרה ונצטרפו עמהם תבלין אחרים של איסור גם כן ותבלו את הקדרה בין שהיו שוות בשם ובמין וחלוקים בטעם כגון פלפל לבן פלפל ארוך פלפל שחור בין שהיו חלוקות בשם ובמין ובטעם כגון פלפל וזנגביל וכמון אע"פ שאין כלם באים למתק

את הקדרה אלא זה בא למתק ולהטעים את התבשיל בערבות וזה בא להטעימו בחריפות הואיל ומ"מ בין כלם נמצא התבשיל מתובל הכל אסור וכן שאור של חטים ושל שעורים של איסור שנצטרפו וחמצו וכן הדין בשני תבלין משני איסורין כגון של ערלה ושל תרומה אע"פ שאין שיעורן שוה ואם היו תבלין אלו אחד של איסור ואחד של התר מותר מעתה אם היו תבלין אלו של תרומה ושל כלאי הכרם וכן שאור זה של תרומה וזה של כלאי הכרם הואיל ואין באחד מהם לתבל ולחמץ מותרת לכהנים ואסורה לישראל ולגדולי המחברים בענין זה שטה אחרת שהם מצריכים בזו שם אחד או מין אחד וכן מצריכים בשאור שיהא לשניהם טעם אחד ואין זה נראה כן היתה העיסה מחומצת או התבשיל מתובל ונפלו שם אח"כ שאור או תבלין של איסור אם יש בהם בכדי לחמץ או לתבל אלו לא היתה עיסה זו מתחמצת ולא תבשיל זה מתובל הכל אסור ואם לאו בטלים בשיעורם תרומה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים כמו שיתבאר במקומו מגדולי המפרשים פי' בענין זה שכל שאין שעורן שוה אין מצטרפין לאסור אף כקל שבשניהם הא אם היה שעורם שוה אם הוא מין אחד או שם אחד או טעם אחד מצטרפין אע"פ שהם שני איסורין כגון ערלה וכלאי הכרם היה איסור אחד כגון ערלה או כלאי הכרם אע"פ שהם שני שמות ושני מינים ושני טעמים מצטרפים:

כל שאנו מזכירין בתלמוד תבלין לא סוף דבר הסמים אלא כל שאדם מתבל בו את הקדרה ומטעימה אפילו בצל או שומין או מלח וכן כל כיוצא בהם:

אע"פ שהאיסורין מצטרפין לאסור את תערובתם בכל איסורין שבתורה על הדרכים שביארנו לפי שטתנו לענין מלקות מ"מ אין האיסורין מצטרפין אלא איסורי נזיר וכן נבלה וטרפה ר"ל שאם צירף מעט חלב ומעט דם ומעט נבלה והרבה כיוצא באלו עד שקבץ בין כלם כזית ואכלו אינו לוקה אלא שעומד באיסור חצי שעור אבל כל הנבלות מצטרפות וכן כל עופות טמאים וכן כל דגים טמאים וכן כל בהמות טמאות שכל הנכלל בלאו אחד מצטרפין אבל הנכללים בשני לאוין אין מצטרפין חוץ מנבלה וטרפה שהרי הנבלה תחלתה טרפה:

חמשת מיני התבואה יתבאר במקומו שהם מצטרפין לאיסור חמץ וחדש ומגדולי המחברים סוברים שכל החייב בתרומות מצטרף לכזית לענין טבל שהטבל אע"פ שאוסר תערבתו במשהו אוכלו מיהא אינו לוקה אלא בכזית ואינו דומה בזו ליין נסך שודאי לוקה במשהו שהיין משום ע"ז הוא ביין נסך ודאי וכל שהוא משום ע"ז נאמר בו ולא ידבק בידך מאומה מן החרם:

יש מי שאומר שבתבלין הואיל ומצטרפין לאיסור מצטרף למלקות שהרי אמרו כאן תבלין שלשה שמות וכו' אסור ומצטרפין ומפרשים אסור לאסור תערובתן ומצטרפין למלקות ולענין פסק אין נראה כן אע"פ שלענין פירוש יראה לפרש כן וגדולי המחברים סוברים שערלה וכלאים מצטרפין אף למלקות וכן יראה ממסכת מעילה ולשטת גדולי המפרשים איני יודע אם אלו ר"ל כזית המצטרף בין חלב ונבלה ודם ודומיהם מצטרפין לאסור את תערובתן הואיל ואינם איסור אחד ולא שם אחד ולא מין אחד ולא טעם אחד וכל שכן בפחות מכזית שכל אלו שהושלם בפחות מכעדשה מכשרץ שנסתלק השווי אף בשעור הואיל וכל אחד מהם מתבטל בו אע"פ שכשתצטרף את כלם אין כאן ששים ואף לשטתנו יש אומרים שלא נאמר צרוף בלא שום שווי אלא בתבלין ויראה לי הטעם מפני שהתבלין מ"מ כלם מתבלין ואע"פ שזה למתק וזה ליתן חריפות מ"מ התבול אחד הוא אבל זית זה אינו מצטרף לטעם אחד וכן נראה לי ברור ובתלמוד המערב שבמסכת ערלה אמרו שסאה המצורפת בין חלה ובכורים ותרומה גדולה ותרומת מעשר שנפלה לתשעים ותשעה סאין נעשה הכל מדומע וכן רביעית יין הבא מערלה וכלאי הכרם שנפל לפחות ממאתים הכל אסור בהנאה וזה פשוט:

ולענין ביאור הסוגיא גדולי הרבנים פי' שנים ושלשה שמות ממין אחד כגון פלפל לבן ופלפל שחור ופלפל ארוך או שנים ושלשה מינין והם שלשה שמות כגון בצל ופלפל ושום וקשה לפירושם מה שאמרו בסופה בשני של ערלה ר' שמעון אומר שני שמות ממין אחד או שני מינים משם אחד אין מצטרפין ולשטה זו היאך נפרש שני מינין משם אחד וכל שכן שקשה למי שגורס או שלשה מינין והם שם אחד אלא שהם אין גורסין אלא או משלשה מינים ומפרשים אותה אף בחלוק שמות ומ"מ י"מ שנים ושלשה שמות שלשה איסורין והם ממין אחד כגון בצל של שביעית ושל ערלה ושל כלאי הכרם או משלשה מינין והם שם אחד זנגביל ופלפל וקנמון וכלם של ערלה ואף בזו קשה לפרש היאך לא אמר בהדיא תבלין של ערלה ושל כלאי הכרם וכמו ששנו שם שאור של תרומה ושל כלאי הכרם ועוד היאך חזרו וחלקו בשאור של תרומה ושל כלאי הכרם והיינו הך ומתוך כך פי' גדולי המפרשים שני שמות במין אחד כעין שאתה אומר חטין וזונין ושם אחד בשני מינין כגון דלעת מצרית ודלעת יונית שהם שם אחד של דלעת וחלוקה במין מצרית ויונית וכל שדוגמתן כך בתבלין מצטרפין:

חומץ ויין שני מינים הם ואף לדעת גדולי המחברים שפסקו לענין התורם מזה על זה ששניהם מין אחד הם בזו מיהא שני מינים הם שהרי אין השם שוה בהם ולא הטעם מעתה חומץ של יין שנפל לתוך יין כשר שיעורו בנותן טעם ואם נתן בו טעם ימכר כלו

חוץ מדמי איסור שבו ובתוך חומץ הכשר במשהו ונמצא החומץ חמור בזו מן היין שמא תאמר חומץ שנפל לתוך היין אף בנותן טעם מפני מה אסרו והלא ודאי פגמו אין זה פגם שהרי שני מינין הם וזה מופלג לענינו ומתבקש לקצת דברים יותר מן האחר וכמו שאמרו למטה הואיל וראויה לחמץ בו וכו' ועוד שהרי אמרו במקום אחר איכא דניחא ליה בחלא ואיכא דניחא ליה בחמרא:

יין שנפל לתוך חבית גדולה של חומץ והרי יין זה למעוטו עם הפלגת חוזק ריח החומץ קודם שנפל לתוכו נקלט בו ריח החומץ ונעשה ריחו חומץ וטעמו יין אעפ"כ הואיל וטעמו יין נדון כיין והרי הוא מין בשאינו מינו ושיעורו בנותן טעם:

דף סו:

ריח של יין נסך נחלקו בו אביי ורבא שלדעת אביי אסור ואע"פ שהוא בעצמו אמר במסכת פסח ראשון כ"ה ב' ריחא לאו מילתא היא פירושו לדעת חכמי האחרונים בשאינו מכוין להריח או לבלוע את הריח אבל כל שמכוין להריח או שפותח פיו כנגד קלוחו של ריח הרי הוא כטועם את האיסור ומ"מ לדעת רבא אע"פ שטעם יין נסך נאסר ריחו אינו נאסר שאין הריח כלום ואע"פ שבהרבה דברים אסרנו בריח בפרק ראשון בענין ורד והדס וכן שרבא בעצמו שהוא בעל שמועה זו אסרה במסכת פסח ראשון בפרק כל שעה דוקא בדברים שעיקר ענינם להריח אבל כל שיש לו עיקר אצל אכילה ושתיה אין ריחו כלום ולא סוף דבר ריח דרך האף אלא אף בפותח את פיו כנגד קלוחו של ריח כדרך בקיאים שמבחינין בזו ענין היין כאלו טעמוהו והוא הנקרא כאן בת תיהא שטעם היין מורגש לבקיאים בדרך זה יותר מבריח האף מותר וכן אם עשה כן גוי בשל ישראל אע"פ שנמשך ריח היין בפיו אין שם בית מיחוש וגאוני הראשונים פי' בבת תיהא שהוא קנה של זכוכית ארוך ובאמצעיתו דד אחד וכשבאין לבדוק היין נותנין ראשו אחד בתוך יין החבית וראשו אחד בפיו של בודק ושואף ברוחו והיין עולה בקנה וכשמגיע לאותו דד מקלח משם ואינו מגיע לפיו של שואף ואמר דגוי בדישראל מותר כל שהישראל אוחז את הקנה שאין שאיפתו ממגעו או כחו ואע"פ שהוא מריק את היין מכחו הואיל ולא באבר מאבריו הוא מריק אלא ברוחו אין זה אלא צרורות בעלמא כסוס שצנף וחמור שנער ואין זה אוסר ואע"פ שדברים אלו לענין פסק כך הם לענין פירוש מיהא אין נראה כן שזו אין בה צורך אלא למי שבודק בטעם ועכשו אין אנו עסוקים אלא בבא לבדוק בריח לבד ואין צורך בה להרקת היין ומתוך כך נראה כפירוש ראשון אלא שי"מ שמתוך

צרות הקנה אינו נבדק יפה בריח האף ועושין זה כדי שיצא היין דרך הקלוח ויריח שם בנחיריו:

תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת שאין בו טעם כמון אלא ריח כמון וכבר ביארנו שאין הריח כלום ואע"פ שהוסק בעצי אסור הרי אין לתרומה איסור הנאה וכן לא נאמר יש שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה ומתוך כך יראה לי שאף באבוקה כנגדו כן:

הרודה פת חמה מן התנור ובעוד שהיא חמה נתנה על פי חבית יין של תרומה אף בחבית פתוחה אם היתה פת חטים מותרת שאין הריח הנקלט כלום אבל בפת שעורים אסורה מפני שהשעורים שואבות ומושכות טעם ויש מי שאומר שבפת חמה וחבית פתוחה אף בפת חטים אסורה וראייתם ממה שאמרו עליה בגמרא פת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסורה והם סוברים שאף רבא מודה בה ולא פסקו להתר אלא בחבית פתוחה ופת צוננת או בפת חמה וחבית מגופה ואין הדברים נראין כן שהרי תנור שהסיקו בכמון של תרומה כפת חמה וחבית פתוחה והתרנוה לדעת רבא שהלכה כמותו:

יראה לי שאם היתה חבית של יין רותחת ונתנו עליה אפילו פת חטים ואפילו צוננת שהיא אסורה שהרתיחה מעלה ממשות יין והפת שואבת ומ"מ אם היה ההפך שהיין של חולין והפת של תרומה היין מותר שהרתיחה מעלה ואינה מורדת מעתה תבשיל של בשר רותח שכסוהו בכלי של גבנה יראה לאסור את הכלי שכסוהו בו ולהתיר את התבשיל והכלי שנתבשל בו בשהייה מועטת וכן כל כיוצא בזה:

ענין זה של פת חמה וחבית פתוחה ומה שחלקו בפסק שבו ענין אחר תלוי בו והוא נזכר בפסח שני והוא שבשר הכשר שצלאו בתוך התנור עם בשר אסור ולא נגעו זה בזה אם שניהם כחושים הרי הוא כפת צוננת וחבית מגופה ואין בו שום איסור היה אחד מהם כחוש ואחד שמן בין שהמותר כחוש ומתפטם מריח השמן בין שהמותר שמן והאסור מתפטם הימנו וחוזר הוא ומקבל מריחו הרבה פוסקים אסרו אף בדיעבד מפני שהוא כפת חמה וחבית פתוחה והם סוברים שאף רבא מודה בה כמו שבארנו ויש מתירין אף לכתחלה שהם סוברים שחלוק היה רבא להתיר אף בפת חמה וחבית פתוחה והלכה כמותו ואף תלמוד המערב מעיד על לוי שהוא המתיר בזו במסכת פסח שני שאף לכתחלה אמרה ועיקר הדברים לאסור לכתחלה ולהתיר בדיעבד מ"מ פת שאפאה עם הצלי ודג שצלאו עם בשר אסור לאכלם בכותח של חלב כמו שהתבאר במסכת פסח שני ואף לדעת המתיר לכתחלה בשאר הדברים וטעם איסורם י"מ אותו מתוך חומר בשר בחלב ויש אומרים מתוך שאפשר לאכלו בלא חלב ואין שם פסידא והוא כעין דבר

שיש לו מתירין ולא דבר שיש לו מתירין לגמרי שהרי חומר זה אינו אלא במינו כמו שבארנו במקומו אלא כעין דבר שיש לו מתירין מ"מ אף לאוסר בדיעבד ואף לאכול פת שנאפה עם הצלי בגבנה אם היה תנור רחב או שנתבשלו בקדרות זו לעצמו וזו לעצמו ואין הבשר או הגבנה יוצאים חוץ לחרסים או על דרך זה במרחשת אפילו היו החרסים נוגעים זה בזה ואפילו פיות הקדרות מגולים או כל שיש לו מגין בפני הריח כגון דפנות של עיסה והדומים לזה או כל שיש לו מחיצה בנתים מותר:

יש שואלים לדעת האוסרים בדיעבד והלא בגוף האיסור מין במינו בטל ברוב ולמה הוא נאסר בריח ומתרצים שהריח מתוך בשומו נותן טעם אלו היה בשאינו מינו ואין אחר הטעם כלום וכבר כתבנו מענין זה במסכת חולין:

דף סז.

כבר בארנו במשנה שכל איסורין שדינן בנותן טעם אין בהם איסור אא"כ אותו טעם משביח את האוכל אע"פ שהיה האיסור מושבח בפני עצמו הרי שהשביח את האוכל מעיקרו ר"ל בשעה שנפל לשם ולסוף שעה פגמו הואיל ובשעה שנפל לשם השביחו הרי זה אסור והוא הדין אם פוגם תחלה ולבסוף השביח כיצד החומץ משביח את הגריסין הצוננין ופוגם את הרותחין הרי שנפל לתוך גריסין צוננין ונמצא שהשביח ואח"כ הרתיחן או שהורתחו שלא בסבתו כגון שהיו על גבי כירה בשעה שנפל החומץ בהן הואיל ובשעה שנפל החומץ הושבחו אסורין אף לאחר שיפגמו נפל לשם כשהם רותחין ונצטננו אסורין מאחר שנצטננו והושבחו ונמצא שאין טעם לפגם מתיר אלא בשפוגם מתחלה ועד סוף ויראה שכל שסופם להשביח אסור אף קודם שהשביח אא"כ דרך התבשיל ליאכל קודם שנצטננו ולדעת זה נמצא תבשיל זה מותר עכשו ואסור לאחר שעה:

נותן טעם לפגם שהתרנו לא סוף דבר שהוא פוגם עד שאכילתו מאוסה לאוכל אלא כל שהוא פוגם מעט עד שאדם מכיר באכילתו שדבר זה פגם בטעם התבשיל מעט ואע"פ שאדם אוכלו בפה מלא ואע"פ שגדולי המפרשים נסתפקו בה כך הדברים נראין:

כבר ידעת שלא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא ואע"פ שקדרה שאינה בת יומא אינה פוגמת אלא מעט מ"מ נראה דוקא בשפגמו מן הסתם פגם כללי לרוב בני אדם אבל כל שפוגמו לזה ומשביח לזה אין זה נקרא פגם כמו שכתבנו למעלה דאיכא דניחא ליה בחלא וכו' שמא תאמר והיאך לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא והלא במעשה מדין לא נצטוו בהגעלה עד שבאו לפני משה ואחר הזאתם שלישי ושביעי אפשר שכל אותם

שבעה בשלו בהם אותם נשים שהלכו עמהם שמאחר שהזאתם לא היתה אלא לטהרם מטומאת מת עלתה להם הזאה אע"פ שנשתמשו בהם ומתוך כך צוה להגעילם וכן שמא תאמר וכיון שנותן טעם לפגם לא נאסר מן התורה למה הצריכה לשבר כלי חרש שהרי כל מה שהותר מן התורה לכתחלה הותר אפשר שמעלה עשתה בקדשים או שמא כל נותר מתוך פגמו אסרתו:

יש שואלין והלא התר נותן טעם לפגם למדנוה בשמועה זו מנבלה וממה שכתוב לא תאכלו כל נבלה וכו' ודרשו על זה נבלה הראויה לגר קרויה נבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה וכשאינו ראויה לגר והוא כשהסריחה כבר היא פוגמת עד שאדם קץ באכילתה והיה לנו לומר כן בכל התר שבטעם לפגם פי' חכמי ההר שלא נדון כן אלא בהתר גוף האסור בעצמו בעין אבל אסור תערבתו ומצד נתינת טעם כל שפוגם מעט מותר שהרי מצד טעם אתה בא לאסרו וכל שהוא פוגם אין כאן טעם אדרבה מחסר את הטעם שהיה לשם:

פי' חכמי האחרונים שלא הקלנו בזו אלא כשהאיסור מועט כנגד ההתר אבל אם היה האסור מחצה על מחצה ואין צריך לומר אם היה יתר אין טעם לפגם נכר בו אלא בפגימה גמורה והוא שלא יהא ראוי לשום אדם כדין נבלה לגר ואע"פ שאין ראיה לדבר הדברים נראין שהרי כל כיוצא בזה כגופו של איסור הוא ויש לפקפק באסורו אף בכזית בכדי אכילת פרס:

נותן טעם לפגם שהתרנו צריך שתדע שאף אם היה אסור זה מושבח כל כך עד שהיה ראוי מצד עצמו להשביח התבשיל אלא שארעה סבה לתבשיל זה שמצד אותה סבה נעשה אסור זה פוגם מותר אע"פ שהיה ראוי להשביח מ"מ הרי פגם כיצד הרי שנפל בשר אסור שמן ומליח בקדרה של תבשיל והיה ראוי להשביח את התבשיל אלא שהיתה קדרה יתרה מלח ונתוסף מלחה על ידי בשר זה ופגמה מחמת רוב מלחה הכל מותר וכן כל כיוצא בזה אע"פ שאם לא היתה יתרה מלח כל כך היה משביחה ואע"פ שפגם זה כבר היה שם מתחלה אלא שנתרבה על ידי האיסור:

דף סז:

וכן תדע בנותן טעם לפגם שהתרנו שהסכימו רוב מפרשים שלא סוף דבר באיסורין שדינן בנותן טעם אע"פ שנזדמן כן בדברינו למעלה אלא אף באיסור משהו כגון חמץ בפסח כל שפגם מותר ולא סוף דבר שכשנתערב משהו שאלו נפל הרבה ממנו פגם שאין משהו פוגם באיסור משהו יותר מטעם פוגם באיסור נותני טעמים אלא אף כשנתערב

הרבה ונתן טעם הואיל ופגם מותר וראיה לדבריהם שכשהביא ר' מאיר ראיה לאסור טעם לפגם מגיעולי גוים אם איתא דטעם לפגם באיסור משהו אוסר היה לו להשיב משום איסורי משהו נאמרה ואע"ג דטבל ויין נסך אכתי לא הוה בהו ודאי כמה אסורי ע"ז ותקרובתה היו מבשלים בהם ומעתה אם בשל בקדרה שאינה בת יומא אף בפסח מותר בדיעבד ויש חולקים בזו מפני שאמרו למעלה ס"ו א' והא מדקתני סופה זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם מכלל דבנותן טעם עסיקינן והם מפרשים כלומר שאם באיסור משהו לא היה להם לחלוק בין טעם לשבח לטעם לפגם אלא שרוב מפרשים מסכימים בה שכל טעם הפוגם הוא כמי שאינו כלל ואפילו משהו אין כאן והם מפרשים למעלה והא מדקתני סופא וכו' שאין דרך התלמוד לכלול בסוף הדברים כלל במה שלא דבר בו כלל והואיל וכולל בנותן טעם נראה שבדין נותן טעם הוא עוסק ובשם גדולי המפרשים ראיתי שאוסרים נותן טעם לפגם באיסורי משהו מצד שכשנפל המשהו לא פגם ואע"פ שנתוסף האיסור ופגם מ"מ כבר נאסר הכל משעה שנפל שם המשהו ואין זה נראה לי שהרי כל עצמו של משהו לא נאסר אלא מגזרת נתינת טעם והיאך נאסור במשהו אע"פ שאינו פוגם מצד מיעוטו הואיל ואם יתרבה ממנו יותר מצד פגמו ומ"מ נראין דבריהם בדבר שמעוטו משביח ורובו פוגם ונמצאת למד במי שעבר ובשל בפסח בקדרה שאינה בת יומא שלדעת קצת אסורה אפילו נתברר לנו בה שלא נתבשל בה אלא מעט חמץ ולדעת קצת זו מותרת הואיל ואינו בא לכלל נתינת טעם הא סתם קדרה הואיל ויש לחוש בה לנתינת טעם אסור אע"פ שהוא פוגמו ולדעתנו אף זו מותרת שכל טעם הפוגם עפרה בעלמא הוא וכמי שאינו ומ"מ הפרש יש בין אסורי משהו לאסורי נותני טעמים שאסורי משהו אין מבטלין לכתחלה אף משהו פגום ובלוע גזרה פגום אטו שאינו פגום אבל נותני טעמים מבטלין לכתחלה משהו שלהם הבלוע והפגום הואיל ואין שם בכדי נתינת טעם אלא משהו שאין לגזור משהו פגום אטו נותן טעם פגום וכן כתבוה קצת גדולי קדמונינו שבנרבונה ומשהו פגום בקדרה אי אתה מוצאו אלא כשנתברר לך שלא נתבשל בקדרה זו אלא כזית חמץ וכן יתבאר לך דבר זה משמועת קדרות בפסח אם תדקדק בה כראוי:

הרבה מפרשים נחלקו בענין טעמו וממשו וטעמו ולא ממשו הן בביאור ענינם הן בפסק שלהם ושטה המקובלת בידינו בענין זה דרך קצרה כך הוא כל שאין גופו של איסור נאכל בעין אלא שעל ידי ערובו נפלט כחו או נמוח גופו בהתר ונאכל ההתר עם פליטת האסור או מיחויו אין זה נקרא גוף איסור אלא טעמו פעמים שהוא נקרא טעמו וממשו פעמים שהוא נקרא טעמו ולא ממשו והוא שנאמר עליו בכל התלמוד טעם כעיקר ופעמים

שהוא נקרא ממשו ולא טעמו וכיצד הוא דינם כל שנפל איסור לתוך התר שאינו מינו ונמוח כלו בתוכו והיה שם מן האסור כל כך שלא סוף דבר שנתן טעם בכל ההתר אלא שאף גוף האסור הנמוח ונאכל ממנו כזית בכדי אכילת פרס שהוא שלש ביצים לדעת גדולי המחברים או ארבעה לדעת גדולי הרבנים הרי זה נקרא טעמו וממשו והאוכל מתבשיל זה אכילת פרס לוקה מן התורה אלא שאין בו כרת ואפילו בחלב ודם שאין כרת אלא בגוף אסור ואם אכל ממנו פחות מאכילת פרס מכין אותו מכת מרדות וכזית בכדי אכילת פרס שלוקה עליו דוקא בשאכלו כשיעור אכילת פרס שאם היה בו יותר הרי היא כשתי אכילות ואין באחת מהן אכילת פרס ואין מצטרפות דהכי קים להו לרבנן ששיעור סעודה היא כשיעור אכילת פרס נימוח איסור זה ולא הגיע לשיעור כזית בכדי אכילת פרס או שלא היה נמוח גופו של אסור זה אלא שעמד בעיניו ופלט כחו בתבשיל ההתר עד שנתן בו טעם הרי זה נקרא טעמו ולא ממשו ועליו נאמר טעם כעיקר כלומר שהוא נאסר כאיסור עצמו ונחלקו בו המפרשים מהם שאסרוהו מן התורה ופסקו מה שנאמר בהרבה מקומות טעם כעיקר דאוריתא אלא שמודים הם שאין לוקין עליו וכמו שאמרו כאן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו וזהו עיקר שהרי אמר רבא במסכת זבחים ע"ט א' אסור רבנן בטעמא וכו' מין במינו ברובא בשאינו מינו בטעמא וודאי מן התורה הוא אומר כן שהרי מדברי סופרים אף מין במינו בששים ושני אלו מאחר שאתה אומר בהם טעמו אתה צריך לפרשם במין בשאינו מינו על הדרך שביארנו וקצת מפרשים מסכימים שלא לאסרו אלא מדברי סופרים ואע"פ שמכח מקראות יצאו לנו בפרק אלו עוברין מ"ד א' אין למדין מהם ואסמכתא בעלמא הם שהרי גיעולי גוים ומשרת ענבים שהן המקראות שיצא לנו מהם טעם כעיקר שני כתובים הם ואין מלמדין וכן ראיה להם מה שאמרו בפרק כל הבשר קי"ב ב' הטמאין לאסור צירן פירושו כשהוא בפני עצמו ואע"פ שהביאוהו על בשר שחוטה שנמלחה עם בשר נבלה ענין הדברים כך שציר הנבלה היוצא על ידי מלח אסור מן התורה וכשהוא נבלע בשחוטה יש לאסרו מדברי סופרים היה איסור זה מין במינו כגון חלב הכליות בחלב האליה או נבלה בשחוטה הרי אין כאן טעם ואפילו היה שם כזית בכדי אכילת פרס מן התורה בטל אף אחד בשנים אפילו נתבשלו כאחד ופלט האיסור כחו בהתר וזהו ממשו ולא טעמו ומדברי סופרים לאסרו עד שיהא בהתר שיעור המכלה טעמו אלו היה בשאינו מינו והוא ענין ששים האמור בכל התלמוד וטעם איסורו מגזרת מין בשאינו מינו הא אם לא פלט האיסור כחו כגון יבש ביבש שנתערב צונן בצונן ולא נכר בטל אחד בשנים אף מדברי סופרים אם אינו

מאותם שאין להם בטול כמו שהתבאר במסכת חולין שאין כאן גזרת משום מין בשאינו מינו שהרי מין בשאינו מינו נכר הוא זו היא שטתנו וכבר כתבנוה במסכת חולין:

קצת חכמי הדורות שלפנינו ראיתי להם בשטה זו דברים זרים אי אפשי להעמידם והוא שדעתם במה שקראנוהו טעמו ולא ממשו שכיוצא בזו לוקה מן התורה אם אכל כל התבשיל שנפל אותו כזית לשם או כל כיוצא בזה הואיל ובפרק אלו עוברין יצא לנו אסורם מכח מקראות ומה שאמרו בכאן על טעמו ולא ממשו שאין לוקין עליו הוא במין ומינו שהוא אסור לדעתם מן התורה אלא שאין לוקין עליו ומה שאמרו מין במינו מן התורה חד בתרי בטיל דוקא בשלא פלט האיסור כחו בהתר כגון כזית נבלה צונן בשני זיתי שחוטה צוננין ולא נכר האיסור ודברים אלו זרים מאד שהרי בפרק גיד הנשה צ"ח ב' אמרו במבשל זה עם זה חד בתרי בטיל בשמועת זרוע בשלה ועוד שהרי זו האחרונה אף מדברי סופרים מותרת ואף לקצת חכמים ראיתי חדוש אחר בשטה זו לומר שאף כזית בכדי אכילת פרס לדעתם אין לוקין עליו ומביאין ראיה לדבריהם שהרי אביי עצמו שאמר טעמו ולא ממשו דאוריתא היה מחזר לומר בפרק אלו עוברין שכזית בכדי אכילת פרס אינו אף טעמו ולא ממשו וזו אינה שלא אמרה אלא דרך מחקר ומשא ומתן או שמא דעת אחרת היתה לו וחזר ממנה ומ"מ עיקר מה שנאמר בה הוא כשטה זו שכתבנו ומה שלמדו אותם מכח המקראות לאו לענין מלקות הוא אלא להעמידם באיסור תורה ומ"מ בקדשים לוקין על טעמו ולא ממשו ועל זה אמרו במסכת חולין לטעם כעיקר דבקדשים אסור כלומר שלוקין עליו וכן בנזיר אם שרה ענבים בכדי רביעית יין במים ונתנו בהם טעם כמו שיתבאר במקומו וכבר כתבנו עקרי דברים אלו בשלישי של פסחים:

כבר בארנו במסכת חולין צ"ז א' שאם בשל בקדרה בת יומה אסור ובשאינה בת יומה לא יבשל לכתחלה ואם בשל בה מותר התבשיל לאכלו לכתחלה אלא שאסור לו להשהותו באותו כלי האסור מ"מ אם היו מבשלין בה דבר החריף יש אוסרין שהפליטה ממתקת החריפות ובכך היא משבחת וכבר ביארנו כיוצא בזה בפרק שני בענין קורט של חלתית:

בכמה שעות נפקעה מדין בת יומה קצת רבנים פירשו מעת לעת ומובהקים שבהם פרשו בה שכל שעבר עליה לילה אחת בלאו בשול בת יומה היא שהרי בכל תבשיל שלן לילה אחת אמרו תעובר צורתו ויצא לבית השרפה הא כל שבשלו בה בלילה צריכה מעת לעת:

דף סח.

שאור של חולין שנפל לתוך עיסה של חולין וחמצה כל צרכה ואח"כ נפל שם שאור של תרומה או של כלאי הכרם אם יש שם בכדי לחמץ שעור עיסה כזו הכל אסור ואע"פ

שפגמו שבח הוא לה לחמץ עיסות אחרות ואיכא דניחא ליה בהכי והוה ליה כחומץ שנפל לתוך היין שבנותן טעם אסור אע"פ שהחומץ פוגם את היין הואיל ואיכא דניחא ליה בחמרא ואיכא דניחא ליה בחלא וזהו טעמו של אוסר ומ"מ דעת המתיר בזו של שאור נראה הטעם שהחומץ והיין הרי החומץ איכא דניחא ליה ביה לענין אכילה כגון למקפה אבל שאור אינו ראוי לאכילה כלל אלא לחמץ ומותר לדעתו וכן פסקו רבים אלא שרוב פוסקים נוטים בה לאיסור ומעתה נפל של תרומה או של כלאי הכרם תחלה אין צריך לומר שהוא אסור נפלו שניהם כאחד ולא בזה כדי לחמץ כבר התבאר בפרק שני שמותר מדין זה וזה גורם היה בכל אחד מהם כדי לחמץ אסור שהרי אין האיסור צריך לשל התר וכן שהרי מ"מ מיהר זה את חמוצו:

דף סח:

ערלה וכלאי הכרם שנתערבו ונפלו בתבואה ויש בהתר כדי לבטל אחד מהם אבל אין שם כדי לבטל את שניהם מצטרפין לאיסור וצריך לאחד ומאתים שבשניהם:

יש מי שאומר כן בכל שני איסורין שנפלו בתבשיל ודוקא במין אחד אבל אם היו האסורין חלוקים בשם ובמין לר' מאיר מצטרפין ולרבנן אין מצטרפין ויש פוסקים כר' מאיר שסתם משנת תבלין השנויה למעלה הולכת על שטתו ויש חולקים בה וכבר נסתפקנו בענינים אלו למעלה בקצת דברים:

אסור והיתר של מין אחד שנפלו לקדרה ויש בכל אחד מהם ליתן טעם בשהיית שעה אחת ונצטרפו והטעימו בחצי שעה הואיל ומ"מ יש בשל איסור בכדי נתינת טעם יראה מכאן שהוא אסור אע"פ שהוציאוהו משם לחצי שעה:

כל מה שכתבנו בנותן טעם לפגם הוא בדברים המשובחים בעצמם וכשנתערבו פגמו את שנתערבו בהם ומאחר שנשתנה משבח לפגם דין הוא להתירם ויש דברים שאף מצד עצמם הם פגומים ומאוסים ונפשו של אדם קצה בהם כגון שרצים ונמלים וזבובים וכיוצא בהם והיה לנו מקום לומר הואיל ולא פסקה פגימתן ואעפ"כ אסרן הכתוב אף תערבתן נאסר ואע"פ שפגם שהרי בפגמו אסרו הכתוב אל תטעה בזו אלא כל שנתערב ופגם מותר אפילו נמוח גוף האיסור מעתה שרץ או כל שכיוצא בו שנפל לתוך התבשיל אע"פ שאין שם ששים הותר אפילו נמוח שם גוף האיסור מ"מ יש מי שאומר דוקא בשיש שם רוב התר ולדעתי אף כל שיש מן האיסור בכדי אכילת פרס אסור כל שכיוצא בזה גוף איסור הוא ודברים אלו כלם בשנמוח גוף האיסור ואם לא נמוח והכירו וזרקו אפילו פלט כמה הכל מותר הואיל ופגם:

דף סט.

נפל בהתר שיש לחוש בו שמא השביחו כגון שנפל בדברים החריפים כגון שכר וחומץ וכבר ידעת שהחריפות מפליט כמו שבארנו במסכת חולין קי"א ב' ואע"פ שלא פרשנו שם כן אלא בחומץ מתובל שמא בכאן בחומץ ושכר חמין נאמר או שמא שהה שם זמן מרובה ומתוך החריפות עם סיוע שהייתו פולט ושמא מ"מ מתוך עפושם הם ממעטים את החריפות ונמצאו אלו מתמתקים מצד עפושם ופחיתותם אסור וכן כל שיש לחוש בכיוצא בזה:

נתדקדק השרץ ולא נמוח ויש לחוש שמא יבלע ממנו בעין כעדשה שהוא שעור איסורו לדעת קצת כמו שבארנו בשלישי של חולין אף במה שלא נאסר מחמת פליטה כגון יין ושמן ושאר משקין שאין חריפין ואפילו היו חמין מ"מ הואיל ונדקדק צריך להעבירו במסננת ואחר כך מותר:

שכבת זרע הפורשת מן האדם הן של זב הן של שאר בני אדם טמאה אף לאחר כמה והוא שתהא לחה הא אם יבשה כחרש טהורה ויתבאר במסכת נדה נ"ד ב' שאם יכולה לחזור ללחותה על ידי שריית מים פושרין מעת לעת טמאה וכן בשר השרץ שיבשה כחרס טהורה ואם יכולה לחזור ללחותה על ידי שריית מים פושרין מעת לעת טמאה:

המשנה השלישית והכונה להשלים בה ענין מי שיש לו שיכות בבית או במקום שהיין לשם אבל אין לו שיכות ביין כמו שיעדנו השלמת ביאור ענין זה בפרק רביעי וכבר רמזנו שם שכל שיש לו שיכות בבית ולא ביין אם הניחו ישראל בחזקת המשתמר ר"ל בצד שהגוי חושב עליו השתא אתי השתא אתי מותר ואפילו נשתהה כמה ואם לא הניחו בחזקה זו כגון שהודיעו שהוא הולך למקום פלוני ויש שעור באותו מקום שהגוי יכול ליגע ביין ולהחזירו על הצד שהיה בשעה שהלך הישראל בלא הכר אסור ואין אימת תפישת גנב על היין מועלת אע"פ שאין לו שיכות ביין הואיל ויש לו שיכות במקום שאין תפישת גנב אלא בשאין לנכנס רשות ליכנס לבית או לעמוד שם אם מצד הבית אם מצד היין הא כל שיש לו טענה על המקום הן מחמת הבית הן מחמת היין אין אימת גנבה על מגע היין אלא אימת כעס הבעלים אם אין לו שיכות ביין ומפני זה נאמר בכל מקום טענת גנב במי שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין וחזקת המשתמר במי שאין לו שיכות ביין כמו שהתבאר ולהשלמת ביאור ענינים אלו באה משנה זו ואמר נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת המשתמר מותר ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב המניח נכרי בחנותו אע"פ שיוצא ונכנס מותר אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג

אומר כדי שיפתח ויגוף ויגוב המניח יינו בקרון או בספינה בחזקת המשתמר מותר הלך לו בקפנדריא ונכנס למדינה ורחץ מותר ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ויגוב היה אוכל עמו על השלחן והניח לגין על השלחן ועל הדולבקי ויצא שעל השלחן אסור שעל הדולבקי מותר ואם אמ' לו מזוג ושתה אף שעל הדולבקי אסור חביות פתוחות אסורות סתומות כדי שיפתח ויגוף ויגוב אמר הר"ם בחזקת המשתמר הוא שיאמר לגוי העבר ואני אבא עמך כי אע"פ שנתעכב הרבה ייירא לשלוח יד אל החבית ואם הודיע לגוי שיתאחר ממנו זמן שיוכל לנקוב הכסוי שעל פי החבית ויוציא ממנו היין ויסתום אותו הנקב וייבש מקום הסתום והוא יין נסך ורשב"ג לא חייש לשיתומא וישים הזמן כדי שיפתח פי החבית כלו ויוציא היין ממנה ויסתום פי החבית וייבש כל הכסוי כלו וזה הזמן ארוך מן הזמן שאמ' תנא קמא לפי שרשב"ג אומר לא יוכל לנקוב הכסוי ולסתום אותו הנקב לפי שיראה ממנו אז מכל הכסוי שעל פי החבית וחכמים אינן חולקים על רשב"ג שכשיהיה כסוי החבית מטיט שהוא כדי שיפתח ויגוף ויגוב לפי שלא יוכל לחפור בטיט ולסתום בטיט הלח לפי שהוא נכר בשנוי צבעי העפרים אבל מחלוקתם כשיהיה פי החבית סתום בסיד שאי אפשר לחפור בו ומין הסיד כלו אחד והוא ממהר ליבש גם כן וישתום הוא גזור משתום העין שהוא ענין פתיחה והלכה כרשב"ג קפנדריא הוא כשיכנס משער זה ויצא מן השער שכנגדו כמו שבארנו פעמים וכאלו אמר כשנכנס מפתח העיר לעשות דרכו לשם במהירות והם ממתינים אותו שיחזור והוא יצא משער אחר ונכנס לעיר ועשה מה שזכר והתמהמה והשמיענו מחלוקתם בשלש הלכות בשעור זמן ההפלגה לפי שאפשר בכל אחת מהן קולא וחומרא לפי שהדרך ביבשה שיכול לבא לו דרך עקלתון ולפיכך ייירא ולא ינסך ואע"פ שהתמהמה אבל בים לא אלא כיון שהפליג יתנסך או נאמר בהפך שביבשה כיון שנסתר ממנו ולא ראהו יתנסך ובים שאינו יודע אם רואהו יאמר שמא חברו יראני ואפי' יתמהמה ממנו יותר מזה הזמן לא יתנסך וכמו כן כשיהיה בחנותו יכול הוא לסגור פתחו ויעשה מה שהוא רוצה ולפי' יתנסך בפחות מזה הזמן או בהפך נאמר בים שאפשר שנכנס בתוך הים ויסתר מן העין הוא שיהיה יין נסך בזה הזמן אבל בחנות אפי' היה נסתר יותר לא יתנסך לפי שהוא ירא שיראו הבעלים ואי אפשר לו להעביר החנות ממקומו ולפי' הודיעך ששיעור הזמן אחד לדעת חכמים בכל ולדעת רשב"ג גם כן והלכה כרשב"ג בכל דולבקי כלי זולתי השולחן שיהיו עליו כלים באוכלין ומשקין וממנו לוקחין ומניחים על השלחן ואין הנכרי יכול לשלוח ידו לדבר שהוא על הדולבקי

עד שיתן אותו בעל הבית על השלחן ואמרו חביות פתוחות אסורות ר"ל החביות שיש בבית שהניחו שם וזה סתם על דעת רשב"ג:

אמר המאירי נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום וכו' פירוש ישראל זה שכר את הנכרי להוליך עמו חביות בדרך ממקום למקום והיה הישראל הולך עמו ונפרד ישראל ממנו ושהה זמן רב והניח הנכרי עם היין והרי שהנכרי זה יש לו רשות לעמוד אצל היין והוא הוא שיכות המקום אבל אין לו רשות ליגע ביין ויש בנגיעתו אימת כעס הבעלים עליו וחביות אלו סתומות אם הניחן בחזקת המשתמר מותר פירוש שבשעה שהלך הישראל לא הודיעו לגוי להיכן הוא הולך והרי הגוי סבור עליו שיבא לאלתר וכל שהוא כן לבו נוקפו ליגע מתירא שמא יבא ויראה בנגיעתו ואף אם הוא רואה הדרך לפניו ואינו רואהו בכמלא עיניו מ"מ מתירא הוא אם יגע שמא יבא קודם שיחזיר הסתימה על הדרך שהיתה ומפני זה מותר ואפילו עמד זמן מרובה ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב ר"ל אם כשנפרד הישראל ממנו אמר לו הריני הולך למקום פלוני והרי הגוי האמין בו מיד אם יש עד אותו מקום שהודיעו שיעור שיוכל הגוי לשתום ר"ל לנקוב מלשון שתום העין ופירושו שיוכל הגוי לנקוב נקב אחד במגופת החבית ולסתמה שתנגב ותהא על תכונה ראשונה בשיעור הליכתו לשם וחזרתו ושלא יהא שם דרך קצרה לפחות משיעור זה אסור אחר שכך שיער הגוי בלבו וכך שהה הא אם לא שהה כל כך אע"פ ששער הגוי הואיל והכיר סתימתו מותרת וכן אם אמר שמפליג ואינו אומר לו היכן מותר ואפילו אמר לכו ואני אבא אחריכם שלא החמירו בזו בטהרות אלא בפתוחות וכן בהודיעו המקום אלא שיש שם דרך קצרה אבל אם הודיעו מקום שמפליג בו ויש שם שיעור זה בלא דרך קצרה אחר שכך שיער הגוי וגם הוא שהה בשיעור זה אסור ורשב"ג אינו חושש לנקוב המגופה שאי אפשר לנקוב המגופה שלא יהא איזה הפרש בין אותה סתימה לשאר שטח המגופה ואינו אסור עד שיהא שיעור זה בכדי שיפתח כל המגופה שאי אפשר ליטלה בלא שבירת כלה ויגוף ר"ל שיעשה מגופה חדשה ותנגב עד שתהא נראית כבראשונה ובשיעור זה אסור והלכה כדבריו למדת מ"מ שכל שהגוי אינו יודע להיכן הישראל הולך והוא סבור עליו שיבא מיד מותר בחביות סתומות כמו שבארנו ומקצת חכמי הדור נוטים בזו ר"ל במעביר על ידי גוי חביותיו והם סתומות שאף בהודיעו שמפליג אם הוא בזמן שעוברי דרכים מצויין כעין מה שבארנו בבין הגתות מותר מתיירא הוא מעוברי דרכים ואם היו החביות פתוחות יראה מסוגיית הגמרא שאם לא הודיעו שהוא נפרד כשיעור נגיעה שלא יהא אפשר לו לראות המגע מרחוק אע"פ שאינו רואה את הישראל כמלא עיניו אם יש דרך שיוכל לבא עליהם

פתאום בעקלתון מותר מתוך שלבו עליו בכל שעה ושעה מדמה עליו שיבא ובתלמוד המערב אף בלא דרך עקלתון והוא שאמרו שם זמנין דו חמי סייגין כובין והוא סבור דאינון בני נש ומבעית ודוקא שלא אמר להם לכו ואני אבא אחריכם הא אם אמר להם לכו ואני אבא אחריכם הרי זה כהודעת הפלגה וכל שנתעלם מעינו של גוי אסור וכן אפילו לא אמר להם כן אם אין שם דרך עקלתון כל שאינו רואהו כמלא עיניו אסור הא בשלא הודיעו שמפליג ולא אמר להם לכו וכו' ויש שם דרך עקלתון מותר אף בפתוחות ואם הודיעם מקום הפלגתו סומכים הם עליו ואפילו ביש שם דרך עקלתון אסור ומ"מ פי' גדולי המפרשים שאף בלא חשש עקלתון דוקא בשיש שם פקק של עץ או איזו סתימה אע"פ שאין להסרתה ולחזרתה הכר הא פתוחות לגמרי אם מלאות הן או שאינן חסרות כל כך עד שלא יוכל ליגע בלא הרכנה והטייה אסור כל שאינו רואה ישראל סמוך לו נוגע אחר שנושאם על כתפו וכמו שביארנו בשמועת כובא חסירא ואף להורדה שיש לחוש שמא יאמר לנוח הוצרכתי וכן הדברים נראין ובמקום אחר כתבו שלא הותרו חביות פתוחות אלא בקרון וספינה אבל במעביר ודאי אסור הואיל ויש לו רשות ליגע בחביות וזו אינה נראית שכל המשניות ראויות לדון בדין אחד ומאחר שבשאר המשניות הותרו אף הפתוחות אף במעביר כן ועוד שאם לא כן מה הוא שאמרו בגמרא על זו של קרון וספינה וצריכה הא ודאי צריך וצריך דאלו בקמייתא חביות פתוחות אסורות ובזו מותרות אלא ודאי אף בפתוחות מותרות בשניהם ומ"מ בתלמוד המערב נראה כדבריהם שאמרו שם מעשה היה בנכרי אחד שהיה מעביר כדי יין עם ישראל ממקום למקום אתא עובד קומי ר' אבהו ואסר אמרין בפתוחות הוה עובדא אמר ר' זריקא לא סוף דבר מלאות אלא אפילו חסרות דוטריף ונגע והדר כלומר מרכין את החבית ונוגע ואח"כ מחזירה ומ"מ למדנו שבמעביר בפתוחות אסורות ואפשר שפירושה בקצת הודעה כגון לכו ואני אבא אחריכם או שמא בשאין שם דרך עקלתון ושלא כדעת תלמוד המערב ומ"מ למדנו הימנו שלהורדה מכתפו מיהא אין לחוש בדרך שכתבנו ויש מי שאומר שאם היו שם חמרים רבים אין דרך עקלתון מצלת שהרי אפשר לאחד לראות ושני לו ליגע ואין נראה כן שהרי בבריתא אמרו שהיו חמריו וכו' והרי שתפשה אף בלשון רבים:

המניח יינו בקרון או בספינה וחביותיו סתומות ויש לשם גוים עמו ונפרד הוא משם והלך לו בקפנדריא ר"ל בדרך קצרה ובהוה דבר ואף אם הלך בארוכה מותר כל שלא ידע הגוי להיכן הוא הולך או שמא כל כיוצא בזה סתמו לעיר הוא נכנס ואם היה בביאה לעיר וחזרתו כשיעור זה אסור אבל כשנכנס בדרך קצרה אע"פ ששהה מחמת מלאכתו מותר והוא שאמר ועמד זמן מרובה עד שנכנס לעיר ורחץ הואיל ולא ידע הגוי

להיכן הלך מתירא הוא שמא קודם שיעור הצריך לו ואינו נוגע ופי' בגמ' צורך משנה זו מתוך שמא היינו טועים לומר שנחוש שמא יפליג ספינתו כשיעור הצריך לו ויגע ופי' מכאן גדולי המפרשים שאם היה כן ר"ל שהפליג ספינתו כשיעור זה אסור וכן התבאר בתוספתא המניח יינו בספינה ונכנס לכרך אפילו שהה זמן מרובה מותר הודיעו שמפליג או שהפליגה ספינתו אסור ויש חולקין בזו ומ"מ בקרון אע"פ שהפליגה מותר ואינו דומה להפלגת ספינה והוא שאמרו בתלמוד המערב מעשה בקרון אחד משל בית ר' שהפליגה יותר מארבעת מילין אתא עובדא קומי רבנין ואכשרון ואם הודיעו וכו' על הדרך שביארנו בראשונה והלכה כרשב"ג ובפתוחות אף בזו יראה מסוגיית הגמרא שכל שאפשר לו לבא עליהם פתאום מותרות אם לא אמר להם לכו ואני אבא אחריכם הא כל שאמר כן או שלא אמר ואי אפשר לו לבא פתאום שלא יראו הם את ביאתו מרחוק כל שאינו כמלא עיניהם אסור הא כל שהוא כמלא עיניהם מותר בפתוחות לגמרי בלא שום פקק ואע"פ שהחמירו בה בראשונה אין זה דומה לזו שהרי בזו אין לזה שום טענה אצל היין כראשונה שהרי נושאו על כתפו:

המניח נכרי בחנותו ר"ל שהיה הנכרי עומד שם ברשותו ונפרד הישראל ממנו והלך לו ולא הודיעו שהוא מפליג אע"פ שאינו יושב ומשמר אלא שיוצא ונכנס מותר ולאו דוקא יוצא ונכנס אלא שדבר בהווה שכל שהגוי חושב עליו שיבא לשעתו מותר אע"פ שלא בא עד זמן מרובה ואם הודיעו וכו' על הדרך שביארנו בשלפניה והלכה כרשב"ג ופי' בגמ' צרך משנה זו שמא היינו טועים לומר שנחוש שמא יסגור הגוי בעדו ויעשה כחפצו ולמדו מכאן גדולי המפרשים שאם היה כן ר"ל שנעל מבפנים אסור אם נעל בדרך שאין ישראל יכול לבא עליו פתאום כגון שנעל במנעול וכמו שביארנו בקרון וספינה הא מספק אין חוששין ואפילו ראינוה סגורה כל שלא ידענו שנעל במנעול מבפנים אין חוששין כמו שנבאר למטה ומה שאמרו בגמרא אי אחדיה לדשא באפיה חמרא אסיר דוקא בשנודע כן בבירור הא כל שנודע כן אסור ובתוספתא אמרו המניח יינו בפונדק ונכנס לכרך אע"פ ששהה זמן מרובה מותר ואם הודיעו שמפליג או שנעל עליו פונדק אסור ויש חולקין בזו כמו שכתבנו בספינה לומר שאע"פ שנודע שהפליג או שנעל מותר בסתומות ואע"פ שהדעת נוטה להקל בחנות הואיל ויש לו להתירא שיבא ויקשקש על הדלת והוא צריך לפתוח מ"מ יכול להשמט ולומר ישן הייתי וכן נראה ממה שאמרו אחד השוכר ואחד הלוקח בית בחצרו של גוי אם אין ישראל דר באותה חצר אסור ואע"פ שאלו בא ישראל אצל יינו אין הגוי יכול למנעו ומ"מ בישראל דר באותה חצר מותר וגדולי המפרשים אוסרין אף בזו הואיל ונעל מבפנים ואין דבריהם נראין ומ"מ בזו מה

שהתירו אף בפתוחות התירו שהרי חנות אדם בא פתאום והוא כדרך עקלתון שהזכרנו באחרות ונמצא שלש משניות אלו שיש בין כלן איזה הפרש על הדרך שביארנו היה הנכרי אוכל עם הישראל בביתו של ישראל והלך לו הישראל והניחו לגוי על השולחן והניח לגין על השלחן ולגין על הדולבקי והוא ספסל גבוה שחוץ לשלחן שבו מניחין כלי זכוכית ולגינין וכוסות את שעל השלחן אסור שהרי הוא כמורשה עליו ואת שעל הדולבקי מותר וכל זה בפתוחות ויראה מתלמוד המערב שעל השלחן אסור אף כשהוא חוץ לפשוט ידים ורגלים ושעל הדולבקי מותר כשהוא חוץ לפשוט ידים הא בתוך פשוט ידים אף שעל הדולבקי אסור כשם שנתנו פשוט ידים לטהרות כך נתנו פשוט ידים ליין נסך וכל שהוא בפשוט ידים אחר שיש לו מעט טענה בו מחמת אכילתו הרי הוא כנושאו על כתפו שכל שאינו רואה ישראל סמוך לו אע"פ שהוא כשיעור השגת מראיתו או בחשש ביאה פתאום נוגע ואינו חושש ואם אמר לו הוי מוזג ושותה והוא כעין הרשאה למזוג מ"מ הראוי למזיגה אף מה שעל הדולבקי אסור בפתוחות מיד ובסתומות אם שהה בכדי שיפתח וכו' ויש מתירין בסתומות אא"כ בהודעה שמפליג ויראה לי שאם הזהירו שלא ליגע אף בשעל השלחן מותר אף אותו שעל השלחן חוץ לפשוט ידים כשם שאתה מדקדק לו להחמיר בשאמר לו מזוג ושתה כך אתה ראוי לדקדק לו להקל בשהזהירו ופרט לו שלא יגע אף בשעל השלחן:

הודעת הפלגה שכתבנו כבר ביארנו שאם הודיעו שמפליג ואינו יודע להיכן מותר ומ"מ יש חולקין בזה אלא שאין דבריהם נראין מ"מ צריך שתדע שאם אין באותו מקום כשיעור פתיחה וסתימה ונגוב אלא שאמר לו הריני הולך למקום פלוני לעשות כך וכך ויש בין המהלך ושיעור עשיית אותו דבר שהוא אומר לו לעשות כשיעור זה אף זו אסור וזה כיון לרמוז במה שאמר ונכנס לעיר ורחץ כלומר שאלו הודיעו כך אסור אחר שהיה בין מהלך העיר ורחיצת המרחץ כשיעור המיוחד לאיסור זה:

זהו ביאור המשנה וכבר ביארנו פסק הדברים דרך ביאורה אלא שיש חלק אחד בגמרא בפסק זה והוא שאע"פ שלא הודיעו שמפליג אם אמר לו שמור הרי הורשה בכל ונוגע בכלן בטענת שמירה וכל ששהה בפתוחות כדי העלמת עין ובסתומות כדי שיפתח ויגוף ויגוב אסור ודברים שנכנסו תחת משניות אלו בגמרא אלו הם:

מי שהיה מוליך טהרותיו על ידי חמרים עמי הארץ שמגעם מטמא טהרות אלא שהוא טיהרן והטבילן אם הפליג מהם שלא בהודעה אע"פ שאינו כמלא ראיית עיניהם טהרותיו טהורות ובלבד שיהא באפשר לו לבא דרך עקלתון שאם לא כן טמאות הן מפני שאין מקפידין על מגע חביריהם שלא טהרו הא באפשר לו לבא עליהם פתאום נזהרים

בכך ואם אמר להם לכו ואני אבא אחריכם כל שנתעלם מהם אע"פ שאפשר לו לבא עליהם פתאום דעתם סומכת שלא לבא בעקלתון ונטמאו טהרותיו וכבר בארנו דבר זה במסכת חגיגה:

חזקת המשתמר כבר ביארנו ענינו במשנה שהוא כל שלא ידע הגוי מקום הפלגתו ומה ששאלו בגמרא היכי דמי חזקת המשתמר עיקר השאלה לענין פתוחות כלומר היאך חזקת המשתמר מועלת בפתוחות אחר שהגוי רואה הדרך לפניו שאין הבעלים במלא ראיית עיניו ופירשה בחשש ביאה דרך עקלתון ובשלא אמר לכו ואני אבא אחריכם על הדרך שביארנו:

דף סט:

כבר ביארנו במשנה שהלכה כרשב"ג צריך שתדע שלא כל השעורין שוים בזו והכל לפי תכונת המגופה שבשל סיד נוח לזייף סתימת נקב יותר משל טיט שהסיד חוזר לצבע הסיד שבצדו בנקל יותר מן הטיט וכן כל כיוצא בזה כללו של דבר כל שהפקק אפשר להעבירו ולהחזירו כשהיה בלא הכר בשיעור מקום שהודיע בו הפלגתו אסור וכל שאי אפשר להעבירו ולהחזירו על התכונה שהיה מותר ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ונמצא שיעור זה בבקבוקים שלנו כל שאפשר לנדד הברזא ולהחזירה ולהנגב מה שיצא לחוץ מן היין או שיהא באפשר להעביר המגופה ולהחזירה בלא הכר ומ"מ אין מפקידין אצל הגוי ברשותו אע"פ שהחבית מגופה עד שאין יכול להעבירה בשיעור שהיתה בידו בלא הכר עד שיהא שם חותם בתוך חותם בפי החבית ובכל נקבים שבה ומפתח וחותם כשני חותמות ומחשש שיבא וכבר בארנו ענין זה בפרק שני:

זונה גויה העומדת במעמד ישראלים הזונים אחריה ויש יין במעמדם היין מותר שאע"פ שיצרם תוקף לעברה אינו תוקף ליין נסך שיהיו שותים ממנו אם היא נוגעת בו ומתוך כך אימתם עליה שלא ליגע הא זונה ישראלית במעמד גוים היין אסור ואין שמירתה מועלת מתוך שהיא נגררת אחריהם אין אימתה עליהם ונוגעים ואינה מקפדת:

דף ע.

בית שהיו ישראל וגוי כונסין יין לתוכו זה בחביותיו וזה בחביותיו והרי יש לגוי שיכות בבית ולא ביין שהרי יינו של ישראל בעצמו בחביותיו וכבר בארנו בכיוצא בזו שכל שנמצא הגוי לשם אסור בכל ענין אא"כ הניחו בחזקת המשתמר אפילו אם הניחו בחזקת המשתמר אם נעל הגוי מבפנים במנעול ונודע כן בודאי כמו שיתבאר אסור בפתוחות

מיד ובסתומות בשיעור שהיית פתיחה והחזרה בלא הכר ואע"פ שהיה לנו לומר שיש עליו אימת הבעלים שמא יבאו והוא צריך לפתוח מ"מ הואיל ואינו דר שם סומך שלא יבא ואם יבא ישמט בטענת שינה עד כדי שישלם שעורו ומ"מ אם היה נקב בפתח כל שאפשר לראות נקב נצל אף בפתוחות ואם היה ישראל דר באותה חצר מותר וגדולי המפרשים אוסרין ואין דבריהם נראין ויש מי שאומר שאם לא היה שם יין של גוי כלל לא נאסר בנעילת דלת שאין לו רשות לנעול אא"כ מצד יינו וכן נראה גדולי הדורות נוטים בזו לדעת אחרת לומר שנעילת דלת אינה מפקעת דין חזקת המשתמר אלא לפתוחות הא לסתומות מתיירא הוא שמא יבא קודם שיעור פתיחה והחזרה בלא הכר ומותרות אף בשהה הרבה וא"כ בדבר זה כל שכנגד הנקב מציל בפתוחות ומה שבצדדין נאסר בפתוחות והותר בסתומות והדברים נראין לי ואף מפי רבותי שמעתיה בהוראה אלא שבתוספתא נראה כשטה ראשונה כמו שכתבנו למעלה ומ"מ בלילה מיהא יראה לי שנעילת דלת מוציאה חזקת המשתמר אף מן הסתומות אף הם החמירו לומר שאם היו שם שני גוים נאסרו הפתוחות שהרי האחד יכול לראות כשיבא הישראל והאחר נוגע ואיני מודה בזו כל שהוא בחזקת המשתמר אפילו בעשרה כן והרי שנו כיוצא בה בלשון רבים לענין טהרות בשמועת חמריו ופועליו כמו שכתבנו למעלה גדולי המפרשים מעמידין ענין זה בשיש לו שיכות ביין ובבית נראה לדעתם שיין זה כלו מעורב בין ישראל וגוי אלא שישראל מטהרו וכבר ביארנו ביש לו שיכות בבית ובין שאם נמצא אסור בכל ענין ואין פתח לרשות הרבים מצלת ומתוך כך אני תמה לדבריהם היאך יותר מה שכנגד הנקב שאפילו היה הפתח פתוח יש לאסרו:

אע"פ שבארנו שנעילת דלת מפקעת דין חזקת המשתמר אם היה אפשר שיחשוב הגוי שמא אף הישראל בפנים מותר אע"פ שהוא בחוץ כיצד הרי שהיה הישראל דר בעליה וגוי בבית וכניסת ישראל לעליה דרך הבית ויצאו שניהם לחוץ מחמת ששמעו קול צוחה וכיוצא בה וחזר הגוי ונעל מבפנים היין מותר שיש לנו לתלות ולומר שהגוי חושב שאף הישראל נכנס לו והרי הוא בבית ושמועה זו גדולי המפרשים פרשוה שיש ארובה בעליה שכל יינו נראה משם ואם לאו כל מן הצדדין ר"ל שאינו נראה דרך ארובה אסור ואף בזו לדעתם דוקא ביום אבל בלילה כל הישן שינה מפקיעתו מחזקת המשתמר וצריך שידור בלילה למטה אצל יינו ודברים אלו אין נראין לי שכל שהוא עומד עמו בעליה שבבית ונכנס עמו בפתח אחד ואין שם מחיצה הרי זו חזקת המשתמר אף בלא ארבה ואף בלילה אין ראוי אצלי להחמיר הואיל והוא שרוי עמו בחצר ואף שטת הדברים אינה מכריחתנו בכך:

יש ספרים שגורסין כאן היו ישראל וגוי דהוו יתבי ושתי חמרא שמעי קל תגרא נפוק ואזול אתא גוי אחד לדשא באפיה וזה שאמר באפיה לאו דוקא אלא בין בשנעל בפניו בין שנעל שלא בפניו כך הוא הדין ואמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא אתי וגירסא זו אינה ברוב הספרים ולא עוד אלא שאי אפשר להעמידה לדעת גדולי המפרשים לפי מה שכתבנו שהרי נעילת דלת לדעתם מפקעת חזקת המשתמר אף מסתומות ואפילו ביום אלא שמ"מ נראה לי שמאחר שיצאו נפקע מגוי זה שיכות בית ושיכות יין ובא ללמדנו שכל מי שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין אפילו נעל מבפנים אין דין יראת תפישת גנב נפקעת ומה שאמר השתא אתי שהוא לשון האמור על חזקת המשתמר בשאין לו טענה ביין פירושו השתא אתי וישתדל על תפישתי ומטענת גנב בא בהתרו ונעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר אבל אינה מפקעת דין יראת תפישת גנב אא"כ בלילה לדעת קצת מפרשים כמו שבארנו בכלל מי שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין ואין הפרש בזו בין שהיו שניהם שותים מיינו של ישראל בין שהיו שותים זה יינו וזה יינו ולשטתנו אפשר לפרשה בחזקת משתמר ואתה מפרשה בסתומות ביום שאין נעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר ביום בסתומות ולשטת גדולי הדורות אתה מפרשה אף בלילה שהרי לדעתם אין נעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר לעולם בסתומות אף בלילה:

הזכירו בגמ' מעשה שאירע בבית אכסניא שהיה שם יין של ישראל ושל גוי זה בחביותיו וזה בחביותיו שאין לו שיכות ביין ונמצא הגוי בחביות והורה רבא שהכל תלוי בשיכות הבית שאם נתפש כגנב על כניסת הבית היין מותר ואם לאו אסור ודבר זה חכמי צרפת פירשו בו כמו שרמזנו בפרק רביעי שאם אין לו שיכות בבית ונתפש על כניסתו היין מותר הא אם יש לו שיכות בבית היין אסור אע"פ שאין לו שיכות ביין שאין זה חזקת המשתמר ולדעתם אין חזקת המשתמר אלא בשנכנס לבית מדעת ישראל שאין לתלות כניסתו בדעת נסוך ונאסר אף בלא נעילת דלת ומ"מ גדולי המפרשים קורין אף בזו חזקת המשתמר ומה שאסרו רבא אם יש לו שיכות בבית דוקא בשנעל אחריו בודאי וכמו שפירשנו שנעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר ואני תמה הואיל ויינו של גוי לשם היאך ימצא נתפש כגנב על כניסתו והרי מצד יינו נכנס ויראה לי שלא אמר רבא כן אלא כמי שמדבר דרך כלל כלומר כלל הדברים כל שאין נתפש כגנב ר"ל שיש לו שיכות בבית אע"פ שאין לן טענה אצל היין נמצא שם אסור אם בנעל ואם בשלא נעל מר כדאית ליה ומר כדאית ליה וזה הואיל ואינו נתפש כגנב שהרי כל שיינו לשם שיכות יש לו בבית היין אסור וגדולי המפרשים פרשוה שיינו של גוי בזוית זה ושל ישראל בזוית זה ואמר אם נתפש כגנב והוא שיש שם מחיצה עשרה בין זה לזה מותר ואף בנעילת

דלת שאין נעילת דלת מפקעת דין נתפש כגנב כמו שביארנו ולשטת גדולי הדורות שאין חזקת המשתמר נפקעת מצד נעילת דלת צריך לפרש למה אמרו שאם אינו נתפש כגנב אסור והרי מ"מ יש להתירו מחזקת משתמר ואפשר כגון שהגוי יודע מקום הפלגתו של ישראל ושהוא בשיעור מגע על הדרך האמור או שמא הם סוברים כשטת גדולי הרבנים וכן נראה מדבריהם:

הוזכר עוד בגמרא מעשה בבית שהיה מלא יין של ישראל ונמצא גוי עומד לשם ואמרו אי אית ליה לאשתמוטי חמרא אסור כלומר שאין כאן נתפש כגנב וחזקת המשתמר אין מתירו אם לשטת גדולי הרבנים מצד שלא נכנס מדעתו של ישראל ואם לגדולי המפרשים מצד נעילת דלת והקשו ממה שאמרו ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור מאי לאו אע"ג דלית ליה לאשתמוטי לא בדאית ליה לאשתמוטי ולשטת גדולי המפרשים יראה שהוא מקשה מננעל הפונדק ואלמלא שנעילת דלת מפקעת אף תפישה כגנב ותירץ לא וכו' כלומר שלא היה שם דין תפישה כגנב כגון שהיה לו שיכות בבית ונעילת דלת אינה מפקעת דין תפישה כגנב ולשטת גדולי הרבנים לא הקשה אלא ממה שאמר לו שמור ואתה צריך לפרש שאמר לו שמור מבחוץ שאם הרשהו לשמירה מבפנים היאך אמר מאי לאו אע"ג דלית ליה לאשתמוטי אלא שלא הרשהו בפנים וכשנמצא אסור אף במקום נתפש כגנב ותירצה בדאית ליה לאשתמוטי ויש גורסין בשמועה זו חמרא דישראל וגוי ופירשו אי אית ליה לאשתמוטי כגון שלא היתה מחיצה בין יינו של ישראל לשל גוי:

כבר בארנו שנעל הפונדק כמי שיש לו שיכות בבית אע"פ שאין לו טענה אצל היין שאין חזקת המשתמר מועלת בו וכן ביארנו ממי שמסר לו שמירת יינו או כל ביתו אסור שהרי מחמת טענת שמירה הוא בא ונוגע ומ"מ מסירת מפתח אינה אוסרת כמו שיתבאר למטה:

הזכירו עוד בגמרא שאירע מעשה בישראל וגוי שהיו שותים יין בביתו של ישראל ושמע ישראל קול התפילה ויצא לו והניח את הגוי עם יינו והתירוהו מפני שהגוי חושב עליו עכשו יבא ודבר זה צריך שתדע שאלו היה ישראל מודיע שהוא הולך לבית הכנסת או להתפלל הכל אסור פתוחות בשיעורן וסתומות בשיעורן אבל זה לא הודיע מקומו אלא שבשמעו קול התפלה יצא לו והתר זה בשני פנים אם היה זה שותה את יינו וזה את יינו הרי אין רשות לגוי ליגע בשל ישראל והרי זה נתר בחזקת המשתמר ואם היו שניהם שותים מיינו של ישראל הרי הוא כמורשה עליו על הדרך שבארנו באוכל עמו על השלחן ואינו נתר אא"כ סלקו בשעת יציאתו חוץ מכדי פשוט ידיו ועשאו כשל דולבקי על הדרך שהתבאר ואפילו פתוחות מותרות וכגון שהתפלה בבית שהרי הואיל והוא בבית

מתירא שיבא עליו פתאום ואם יצא לחוץ כגון שאינו רואה הדרך לפניו ואפשר לבא עליו דרך עקלתון על הדרך שבארנו קצת מפרשים ראיתי נוטים לומר שאף בהודיעו שהולך ומתפלל מותר ואין זה דומה להודיעו שמפליג שדבר זה הואיל ואפשר לו לעשותו בכאן ר"ל שאף הוא רשאי להתפלל בכאן סבור עליו שיתחרט וישוב והודעת הפלגה בהזכרת מעשה אינו אוסר אלא במעשה שאי אפשר לו לעשותו בכאן כגון רחיצה במרחץ וכיוצא בה ולא יראה לי כן כל שהוא מודיעו מאמין הוא ואינו מפקפק אלא שבזו אני מפרש שלא הודיעו אלא שהיה הדבר מוכיח כן כמו שבארנו ומתוך שלא הודיעו הוא מפקפק בדבר אע"פ שיש שם ידים מוכיחות:

הוזכר עוד בגמרא שאירע מעשה בישראל וגוי שהיו יושבים בספינה והיה ערב שבת ושמע ישראל קול שופר שתוקעין בערב שבת להתראת שביתה כמו שיתבאר במקומו ויצא לו מן הספינה והיו הדברים מוכיחים שנכנס למדינה לקבוע שביתתו לשם והתירו את היין מחזקת המשתמר חושב הוא עליו שיבא לשעתו ואף בפתוחות כל שיש אימת דרך עקלתון וביאת פתאום ואפילו היתה הספינה חוץ לתחום הגוים חושבים שאין ישראל משמרים את השבת במקום פסידא וכבר שמעו מהם שהיו אומרים אלו היו ישראל משמרים את השבת כמה כיסים היו נמצאות בדרכים שאי אפשר שלא יעריב שמשם בדרכים ואין יכולין להעביר ארבע אמות והם אינם יודעין הוראת מוליכו פחות פחות מארבע אמות ומתוך כך חושב הוא עליו שיבא ודבר זה אני מפרשו גם כן בשלא הודיעו אלא שהדברים מוכיחים כן וכל שבדרך זה הגוי מפקפק ומתירא אבל כל שהודיעו כן מאמין בו ואינו מפקפק ויאסר הכל לפי שיעורו וקצת מפרשים שהזכרנו מתירים אף בהודיעו סבור הוא עליו שיתחרט שאפשר לו לשבות בכאן על הדרך שכתבנו ולא יראה לי כן ודבר זה אף בלילה הותר שהרי זה לא בא בשבת ולן הגוי עם היין וסבה זו יראה לי מפני שהספינה אין לה דלתות ואפשר באו אף בלילה הא כל כיוצא בזה בבית בלילה אסור בנעילת דלת אף בסתומות כמו שהתבאר:

קצת חכמי הדור ראיתי להם שהם מפרישים בשום אחד ממעשים אלו שהוזכרו בסוגיא זו בין לילה ליום כלל ומביאים ראיה לדבריהם משמועה זו וכבר בארתי בה הסבה לדעתי ומ"מ הם מקשים ממנה לגדולי המפרשים שאוסרין בלילה אף במקום שאין נעילת דלת מפני שכל לילה וזמן שינה הרי הוא כהלך והודיעו שמפליג ואע"פ שאין דעתי נוטה בזו לדעת גדולי המפרשים כמו שלמדת ממשנתנו אומר אני שאין מזו טענה עליהם בשלשה דרכים הראשונה הוא שאני אומר דבר זה תוך התחום היה וחזר לו ולן שם והראיה שאין שמיעת קול שופר מצויה חוץ לתחום ואע"פ שהיא עשויה להבטיל עם שבשדות שמא

אין רחוקים כל כך ואם רחוקים השומעים משמיעים זה לזה עד שמגיע הדבר לאחרון שבהם ומה שאמר ואי משום שבתא לא משום חלול חוץ לתחום אלא שזה נכנס לעיר להצניע כלי חול שעמו ואין כאן חשש אלא בכדי שעור באו לעיר ושובו לשם והראיה אמרו על זה קל שיפורא דבי שמשי והיא נאמרת על אחרונה שבתקיעות ששביתת שבת חלה בשיעור מועט ואמר על זה שמכיון שלא הודיעו אף חביות שיש בהם שהות ליאסר בשעור זה מותרות שהגוי חושש שמא לא יכנס לעיר כלל אלא שישוב לאלתר ולא יחוש לכלי חול שעמו מפני חלול שבת שפחד יינו גדול מזהירות שבת והדרך השני שאף אם תפרשה חוץ לתחום אין כאן ראיה להתיר במקום אחר בלילה מפני שיין זה היה במקום שאינו משתמר שכיון שנכנס לעיר ודאי בנמל היה ולא על מגע לבד הוא חושש אלא אף לפסידא גמורה וכל שיש חשש לפסידא גמורה דעתו של נכרי להיות ישראל בא שם אף בלילה ולא יחוש לחלול שבתו הא כל שנכרי חושב שאין ישראל מתירא לפסידת יינו לגמרי אינו חושש שיהא חשש מגעו מבהילו כל כך לבא בלילה ועומד לו בטוח והדרך השלישי הוא שמה שהתירו כאן בלילה מפני שכל ימי עמדו היה משכבו אצל היין ומכיון שהגוי חושב עליו שישוב ושלא יחוש לחלול שבת ראוי בודאי לחשוב עליו שלא לישן בדרכים אלא שיבא וישכב במקומו אצל יינו אבל מקום שאין משכבו אצל יינו אין לו כלל חשש מלבא לשם לקבוע לו מקום שכיבה ומ"מ אע"פ שאני טורח לפרשה שלא להקשות ממנה לגדולי המפרשים דעתי נוטה שכל שאין שם נעילת דלת מותר אף בלילה על הדרך שבארנו ומ"מ שמועה זו לא הביאוה גדולי הפוסקים כלל נראה שאינם מקילים לומר שהגוי חושב שאין היהודים שומרים את השבת כדי להקל וכבר הורו בצרפת על ישראל ששכר חמרים לחביותיו ונפרדו ממנו בשבת במנחה ובמוצאי שבת השיגם לאלתר ואסרוהו ומ"מ יראה לי שכל השנויות כאן הלכה פסוקה הם ואין אימת שבת מפקעת חזקת המשתמר על הדרך שבארנו ואף לקצת רבני צרפת ראיתיה בהוראה כתובה בחבוריהם על ידי מעשה:

כל מקום שביארנו שנעילת דלת מוציאה מחזקת המשתמר כבר ביארנו שלא נאמר כן אלא בשננעל בפנים במנעול שאם הגיף הדלתות ולא נעל בפנים במנעול הרי מ"מ חושב על ישראל שיבא פתאום ויפתח וכבר הייתי חוכך בזו בילדותי להחמיר ממה שאמרו בשלמים שאם שחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין וכמו שאמרו על זה בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול והתבאר במקומו שהמוגף בכלל הנעול ואף מדברי גדולי המפרשים נראה לי כן במה שכתבו במעשה גוי וישראל שהיה ישראל יושב בעליה וגוי בבית ומ"מ גדולי הדור חלקו בה עלי ונעניתי להם מפני שהדעת נוטה כדבריהם שכל

שאינו נעול במנעול מבפנים אף הוא מתירא שמא לבא הישראל ויפתח ולא עוד אלא שהם אומרים שכל שלא נודע בבירור שנעל מבפנים אין ספק מוציאו מחזקת המשתמר שהרי ספק של סופרים הוא ומ"מ אף הם הודו לי שכל שדרכן של בני אדם לנעול מבפנים כגון פתח הפתוח לרשות הרבים ובלילה סתמן כפירושן וחזקה ננעל ונפקע מידי חזקת המשתמר אף בסתומות לדעת קצת ולדעתי ביום בפתוחות ובלילה בסתומות כמו שבארנו:

מי שאין לו שיכות בבית אלא שארעה לו סבה מפורסמת מחמת פחד שהוא צריך להתחבא שם הואיל ויש לו טענה שמחמת אותה סבה נכנס עד שאותה סבה מפקיעתו מחשש תפישה כגנב הרי זה כמי שיש לו שיכות בבית לכללו בדינין הנזכרים בו ומ"מ אם היתה סבה המולידה יראה זו כללית היין מותר אע"פ שנמצא שם שהרי הוא חושב הואיל ויראה זו כללית שמא כשם שאתה מתחבא בכאן כך התחבא שם ישראל מעשה היה ונשמע נהמת אריה בבית הגתות ונמצא הגוי מתחבא בין החביות והתירוהו מחמת שדנו על מחשבת הגוי שהוא אומר כשם שהתחבאתי אני בכאן כך באפשר שבא איזה ישראל אחרי מחמת אותה יראה ונתחבא כאן וכן כל כיוצא בזה ויש שואלין במעשה זה אף בסבה שאינה כללית מי הפקיעו מדין חזקת המשתמר מכל הנכנס שלא מדעת ישראל אבל גדולי המפרשים שהעמידו דין חזקת המשתמר אף בזו מהיכן הופקעה ומפרשים אותה דוקא בשנעל הדלת אחריו ועל הדרכים שבארנו ולדעתנו אין נעילת דלת מפקעת חזקת המשתמר בסתומות אלא בלילה ומתוך כך נראה לי לפרש מעשה זה להתיר את הפתוחות וכגון שהיה יודע בבעל החביות שלא היה שם ושאין שם דרך עקלתון והיינו אוסרין בפתוחות אלמלא טעם זה וכן נראה לי ברור:

הוזכר עוד בגמרא מעשה בגנבים שפתחו חביות ולא נודע אם גוים אם ישראלים ולפי מה שהורו בה למדנו שאם רוב גנבים שבאותו מקום גוים אסור ואם רובם ישראלים מותר ומ"מ פי' גדולי האחרונים שאם אותו בית שהיין לשם הוא בשכונת ישראלים ואין דרך הגוים מפסקת הולכין אחר אותה שכונה ואע"פ שרוב העיר גוים ואע"פ שאין דלתותיה של אותה שכונה נעולות כמו שאמרו בבשר הנמצא שאין הולכין בה אחר רוב העולם אלא אחר רוב טבחי העיר וכן יראה ממסכת כתובות סוף פרק ראשון ומ"מ בפתוחות מעיקרא אין לחוש:

כבר ידעת שרשות היחיד ספקו טמא ורשות הרבים ספקו טהור והבקעה והיא שדות הרבה זו אצל זו בימות הגשמים שהיא מוכנת לזרוע אפילו אינה מוקפת גדר הרי היא כרשות היחיד לטומאה כמו שיתבאר במקומו מעתה הנכנס לבקעה ויש באותה בקעה

שדה טומאה ואמר נכנסתי לבקעה זו ואיני יודע אם נכנסתי לשדה שיש בה טומאה אם לאו ספקו טמא שספק טומאה של רשות היחיד אפילו בספק ביאה טמא ואע"פ שרוב שדות טהורים ואין צריך לומר בספק מגע כגון שיאמר נכנסתי לשדה שיש בה טומאה ואיני יודע אם נגעתי אם לאו שמא תאמר לענין זה שכתבנו בגנבים שפתחו את החביות היאך לא אסרנוהו מספק ביאה אחר שנולד הריעות אע"פ שרוב גנבים ישראלים פי' הטעם בגמרא שמא אף הפותחים לא היו סבורים שיש שם יין שהרבה מטמינין ממון בחביות והם באים על עסקי ממון וכשפותחים ורואים את היין מניחין ואינם נוגעים והרי יש כאן שתי ספקות ספק ביאת גוי וספק מגע ביין ואע"פ שבבקעה טמא ויש בה שתי ספקות כמו שנתפרש בטהרות פרק ששי לענין טהרות הלכה למשה מסיני הוא אבל לענין איסור כל שני ספקות הותרו הא כל שנתבררה ביאתו אין מגעו בכלל ספק על הצדדים שאסרנוהו בביאתו ואע"פ שספק סופרים להקל וכל סתם יינם ודאי מגעם מדברי סופרים שחומרת ע"ז תקפה ואע"פ שהמגע נושא ספק אחר והוא ספק נסוך שטתם של חכמים כך היא שהמגע כנסוך ואף במעשיו נכרים לענין שתיה וגדולי המפרשים פי' מפני זה שאף שתי ספקות נאסרו ביין נסך ואין אנו צריכין לכך:

אירע מעשה לפני קצת רבנים באחד ששלח יינו ביד גוי בחותם של בצק ונתקלקל החותם ונראה להם כאלו עכברים אכלו ממנו ותלו בכך והכשירו מכח שמועה זו שאמרו בה כיון דאיכא דפתחי משום ממונא אימר אדעתא דממונא פתחו:

דף ע:

כבר ביארנו במי שאין לו שיכות לא בבית ולא ביין שאפילו נמצא שם בצד החביות מותר כמו שהתבאר צריך אתה לידע שאף אם ראינו ביין דבר המוכיח שנגע הואיל ואין כאן הוכח ברור אינו אוסר מעשה היה בגויה שנמצאת בין החביות ומצאו בידה מקצף היין והתירו מפני שהקצף נמצא לפעמים בגב החבית ואנו תולים שמגבה נטלה ואע"פ שאין אנו מוצאים הימנה עכשו בגב החבית שמא באותה שעה נזדמן כך ואין הפרש בזו בין גדולה לקטנה אלא אף בגדולה כן ואע"פ שגדולי המחברים וחכמי הצרפתים פרשוה בקטנה אין הדברים נראין כלל ומ"מ אם יש כאן ברור כגון שמצאו בידה יין ואין יין באותו אוצר אלא בחביות אסור ואין תולין בחוצה לו וכן כתבו גדולי המפרשים ואם מצא חותם מקולקל הואיל ומ"מ אין לו שיכות בבית או אין לו שיכות ביין מותר שמא בלבו היה ליגע ולא נגע הואיל ויש כאן דין נתפש כגנב או חזקת המשתמר:

חיל שנכנס לעיר בשעת מלחמה ושולל כל הנמצא אף חביות פתוחות מותרות ואפילו נמצאו שם ואפילו כלם גוים מפני שאין להם פנאי לנסך ואין צריך לומר בסתומות נתברר לנו שפתחו אם פתחו אחת יש לחוש לה ואם פתחו הרבה ודאי חושבים היו עליהם שמא ממון היה בהם וכשראו את היין הניחוהו ולא נגעו והכל מותר מ"מ בקבוקים שלנו אינם בדין זה אא"כ פתחו דרך מגופה:

כל שאין לו שיכות לא ביין ולא בבית אם נמסרה לו שמירת הבית הרי יש לו שיכות בכל והוא שאמרו למעלה שאם אמר לו שמור אסור ואפילו בלא הודיעו שמפליג ואע"פ שמעביר כדי יין כשומר הוא ואעפ"כ כל שלא הודיעו שמפליג מותר אינו דומה שכל שמסר לו שמירת הבית האמינו בכל והרי הוא כהודעת הפלגה שאף כשיבא עליו טוען שלתועלת שמירה הוא מתכוין ואף כשלא נמצא שם אסור אבל אם מסר לו מפתח אין כאן הרשאה ולא שיכות שהרי נעל לו הדלת ואפילו נכנס ונמצא בצד החביות מותר ואף בהודעת הפלגה ושהיה מרובה שמתוך שהוא נתפש כגנב בהול ואינו נוגע כלל הדברים הרי הוא כשאר אנשי המקום שאין להם שיכות לא בבית ולא ביין לגמרי וכן לענין טהרות חבר שמסר מפתחו לעם הארץ טהרותיו טהורות שלא מסר לו אלא שמירת מפתח:

ישראל שדר בכפר שכלו גוים וביום טוב נכנס לעיר ונעל מבחוץ והניח המפתח לשפחה או לגוי חכמי הדורות שלפנינו אסרוהו על ידי מעשה ופי' זו שבכאן בישראלים דרים בעיר ולא יראה לי כן ואף אחרוני הרבנים הורו בה להתר אף בהודעת הפלגה ודבר זה אתה דנו משמועת אותן שאין להם שיכות לא בבית ולא ביין:

מעשה בא לפני קצת רבני צרפת בתפישה אחת שנתפשו היהודים ומנה המושל שומרים בבתיהם עד שנתפשרו עמו ומסר המפתחות לשומרים והסכימו שאף זו אינה אלא שמירת המפתח שאף הם יראים מן המושל והרי זה אין לו שיכות לא בבית ולא ביין ומותר אפילו מצא פתח פתוח וחותם מקולקל ממה שאמרו בטהרות המניח כליו בחלונות של אוליירין ונעל וחתם אע"פ שבא ומצא פתח פתוח וחותם מקולקל טהור וכן ליין נסך ואע"פ שמזונותיהם על ישראל הואיל ולא הורשו ליכנס לבית וכן אפילו הורשו ליכנס בבית אלא שלא הורשו בבית שהיין בתוכו הא אם הורשו בבית היין פתוחות אסורות והסתומות שאין שם ברזא אלא מגופה למעלה מותרות אפילו בשיעור הפלגה שאלו פתחו לא טרחו לסתום כדין האמור בבולשת וכן במקומות שנהגו אנסים שבהם לחפש בקנקנים שלהם ולפתוח דרך מגופה ונכנסו ברשות לעשות כן מה שנמצא סתום מותר שאלו פתחו לא טרחו לסתום ומ"מ הם הוסיפו בהוראות אלו קצת דברים שלא נראו לנו ואם הורשו למשכן יראה שהפתוחות אסורות והסתומות מותרות אף בשעור האסור

שאלו פתחו לא חזרו וסתמו ואף הפתוחות אם יש לו בהם חותם מותרות אף בחותם אחד שאלו הסירו לא טרחו עליו להשיבו כבראשונה וכל שכן אם לא הורשו למשכן בכדי להזיק לישראל שאין היין בכלל רשותו וכל שכן במקום שאין כניסתם מבוררות על ידי ישראל אלא שגוים אומרים נכנסו ולא נגעו או שהם עצמם אומרים נכנסנו ולא נגענו כמו שביארנו בענין טהרות בגבאים שנכנסו למשכן באחרון של חגיגה:

חצר שנחלקה ביתדות ופסים קצרים ונמוכים בפחות מעשרה להיכר שלא יכנס זה לחלק חברו בלא רשות וכל כיוצא בזה ונתברר חלק זה לישראל וחלק זה לגוי והניח הישראל את יינו בחלקו ויצא אע"פ שחביותיו עומדות סמוך לחלק הגוי בכדי פשוט ידים והגוי יכול ליגע שם בידיו מותרות ואפילו פתוחות ואע"פ שאין אצלם דין תפישה כגנב בפחות מעשרה כמו שאמרו בראשון של בתרא שאמרו שם בפחות מעשרה מצי אשתמוטי במחיצה עשרה לא מצי לאשתמוטי ואעפ"כ מותר בוש הוא מליכנס במה שאינו שלו ומ"מ אם נמצא שם הואיל ואין שם נתפש כגנב אסור על הדרך שהתבאר:

היה גגו של ישראל למעלה מגגו של גוי אע"פ שידי הגוי מגיעות לשם מותר ואע"פ שיש לו להשמט ולומר אמצרי קא ממצרנא על מצרי ר"ל הגג כלומר שמתעסק היה בראיית המצר אם יש לחוש לאיזה ריעות שבכותל ויש גורסין אימצורי קא אמצרנא כלומר מתמודד בעצמי והוא הנקרא בלע"ז אישטרילייאר וכן אם היה של ישראל למטה וכן אפילו היה בצד גגו ויד הגוי מגעת לשם ולענין טהרות כל כיוצא בחבר ועם הארץ טהרותיו טהורות וגדולי המפרשים חולקים בה בגגו של ישראל למטה ומשום חשש רוקו וגדולי המחברים חלקו בה אף מחשש מגע שהוא יכול לפשוט ידיו וליגע הואיל וגגו של עם הארץ למעלה וכן חלקו בשהיו זה בצד זה לענין טהרות:

שתי חצרות זו לפנים מזו חיצונה לעם הארץ ופנימית לחבר מניח חבר פירותיו בשלו הואיל ואין לעם הארץ מדרס בה אע"פ שיד עם הארץ מגעת שהרי נתפש עליו כגנב:

המשנה הרביעית והיא מענין משניות שלפניה [והוא שאמר] בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות ובשעת מלחמה אלו ואלו מותרות שאין להם פנאי לנסך אמר הר"ם בולשת נקרא החיל הנכנס לתוך העיר לשלול אותה ושולחין יד בממון בני אדם תרגום ויחפש ובלש ולפי' נקראו בולשת לפי שהם מחפשין ממון בני אדם וחוקרים אותו:

אמר המאירי בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום וכו' פירוש חיל זה הורשו לאכול ולשתות מבני העיר ופורעים להם לפעמים והילכך חביות פתוחות אסורות כל שנמצאו אצלם ודאי נגעו סתומות מותרות שאם נגעו ופתחו לא חזרו וסתמו שאין להם אימה

בכך בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות אין להם פנאי לנסך כמו שבארנו למעלה ואע"פ שבעיר שכבשה כרכום אמרו כל כהנות שלתוכה פסולות אין הנדון דומה לראיה לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי כמו שיתבאר במקומו ומ"מ בשעת שלום בקבוקים שלנו אין ראוי לומר שאם פתחו לא חזרו וסתמו שפתיחתם דרך ברזא ואם לא סתמו הרי נשפכו והרי אלו אין כונתם להזיק וכל שנשתהה בכדי נדוד ברזא וחזרתו בלא היכר אסור אף בסתומות אא"כ יש שם חותם:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא בארנוהו:

בפרק אלו מציאות כ"ד ב' התבאר שכל שמצא חבית של יין בעיר שרובה גוים מותרת משום מציאה להנאת קנקנה ויינה אסור בהנאה ואם רוב ישראל מותרת בשתיה ובעיר שרובה גוים אם בא ישראל ונתן סמניה מותרת בשתיה למוצאה שמ"מ זכה בה ויש שפירש בה דוקא בחותם בתוך חותם ואי אפשר לומר כן שאם כן מה בא להשמיענו ועוד שלא נאמר חותם בתוך חותם אלא במפקיד או מיחד שיראים לנגיעתם וכשנוגעים טורחים וסותמים אבל מוצא אם פתח לא טרח לסתום מעתה כל שמצאה סתומה מותרת ובקבוק שנפל לבעליו ומצאו מותר בלא חותם הואיל ומצאו בפקק שלו או אפילו ניטל פקקו ונשפך מקצת היין כל שיש לתלות שמחמת נפילתו נשפך שאלמלא לא מצאוהו למה הניחוהו:

בפרק לא יחפור כ"ד א' התבאר בחבית שצפה בנהר אם היתה כנגד עיר שרובה ישראל אע"פ שרוב סביבותיה גוים אם יש במקומות שבנהר זה באותו שיעור שמסביבותיה עד כאן מכשולות ועקלקלות יש לנו לדון שמעיר זו של ישראל היא שאלו מן הסביבות אין ביאתה מצויה שלא להטבע מחמת העקלקלות ואם לאו אסורה שכל שיש לדון בו אחר הרוב ואחר הקרוב הולכין ואפילו היה הקרוב מוכיח יותר כגון שהיתה קרובה ביותר בכל שכיוצא בזה שהדבר מצוי ביאתה מן הרוב כביאתה מן הקרוב וכן הדין אם נמצאת כנגד עיר שרובה גוים ורוב סביבותיה ישראלים ויש מקום במרוצת המים שביאתה נוחה לבא משם הולכין אחר הרוב ומתירין אותה:

הוזכר שם גם כן בחבית של יין שנמצאת בכרם של ערלה והתירוה הואיל וסביבותיה אינן של ערלה הולכין אחר הרוב ולא סוף דבר יין שאין דרך לגנוב ממנה ולהצניע בתוכה אלא אף בענבים כן ואע"פ שהקירוב מוכיח ביותר הואיל ובו בעצמו נמצא אעפ"כ אחר הרוב הולכין ולמדנו מכאן שאם נמצאת חבית של יין בכרם של ישראל וסביבותיה כרמים של ישראל גם כן וברחוק ממנה רוב כרמים והם של גוים בכדי שהבאתה מאותן הכרמים של גוים מצויה כגון שהוא באותו הגבול חבית זו אסורה ודנין לה אחר רוב

גוים וכל שכן אם אין שם כרם ישראל אלא זו שיש לנו לומר אם נגנבה כאן לא נדרכה כאן ולא הוצנעה כאן וכן הדין בהפך להקל ואפילו היה שם מקום מעבר לעוברי דרכים שרובם גוים אין חוששין להם שאין דרכם של עוברי דרכים בחביות הא בבקבוקים קטנים וקנקנים שעוברי דרכים רגילים לנשאם אם יש כאן מעבר חוששין לרוב עוברים:

הוזכר שם גם כן שנודות של גוים נמצאו בדרכים והתירום מפני שרוב שופכי יין ישראלים הם הא אם היו רוב שופכי יין גוים אסור אע"פ שישראלים קרובים להם ומ"מ דוקא בגדולים הא בקטנים התבאר שם שחוששין לעוברי דרכים שרובן גוים ואם היו שם גדולים וקטנים הואיל ורוב שופכי יין ישראלים הם כלם מותרין הגדולים עקר המשא והקטנים אינן באים אלא להכריע ולהשוות בין המשאות נמצאת למד שעוברי דרכים ישראלים שנפל להם בקבוק שלהם וחזרו ומצאוהו על התכונה שהיה בשעה שנפל להם אע"פ שלא היה שם חותם מותר ואפילו נשפך והותר פקק שלו שאלמלא נמצא למה הניחוהו כמו שכתבנו למעלה דברים אלו כלם אנו מפרשים אותם אף להתר שתיה וגדולי המחברים נראה שפרשום דוקא בהנאה ולא נראו הדברים:

רוב וקרוב זה שכתבנו הוא בגוף הדבר שנמצא ואין ידוע מהיכן בא אבל אם נמצא בצדו אדם שהדברים מוכיחים שהוא הביאו ויש לתלות בהבאתו איסור או התר דנין לו ותולין עליו:

דף עא.

המשנה החמישית והכונה בה להשלים ענין ביאור איסור הנאה של יין נסך והוא חוזר לענין החלק הראשון ואמר על זה אומנין ישראלים ששלח להם גוי חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה ואם משנכנסה ברשותם אסור אמר הר"ם כבר ידעת שהעקר ביין נסך אסור בהנאה ואסור למכרו:

אמר המאירי אומנים ישראלים ששלח להם נכרי חביות של יין נסך אם עד שלא באת לידם מותר לומר לו תן לנו את דמיה משבאת לידם אסור פירוש אמנין ישראלים שעושים מלאכה אצל נכרי או אצל ישראל והמחה ישראל אותם אצל נכרי לפרוע להם את שכרם ושלח להם נכרי זה חבית של יין נסך בשכרם עד שלא קבלוה ולא זכו בה רשאין לומר לו עד שאתה נותן לנו חבית זו ששוה סלע תן לנו את דמיה ר"ל סלע ואפילו לא פסק להם המשכירם שכר ידוע במעות שאלו כן אין ספק שהם רשאים לומר תן לנו דמים שהתנית אלא אף בלא פסק להם שכר בדמים וזה רשאי לפרעם במה שירצה עד שלא באת לידם מ"מ אומרים לו תן לנו את דמיה שאינם כמוכרים את היין הואיל ולא זכו

בו אלא כאומרים אל תפרענו בדבר זה אלא בדמים ואם זכו בה אסור שהם כחוזרים ומוכרים לו:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ומה שנכנס תחתיה בגמרא כך הוא:

מנהג ידוע אצלם בזמנים הקדומים שכלם היו נותנין מפירותיהם חומש לבית המלך וכן מיינם מותר לישראל לומר לגוי הרי יש לי חמש סאין יין ונמצא למלך בהם סאה והוא צריך לי ואיני מוצא ליקח בבקשה ממך שתפיס עלי מנת המלך ואני פורע לך שזה הלשון אינו אומר לו שיתן את יינו למלך עד שכשהוא פורעו נאמר שדמי יין נסך הוא פורע אלא כך הוא אומר התפייס עמו במה שתוכל ואפילו נתן הגוי מיינו למלך רשאי זה לפרעו דמי שוויו ולא עוד אלא אע"פ שאין הגוי הזה יכול לסלק את המלך אלא ביינו ושהחוק ידוע שכן הואיל ומ"מ אינו פורט לו שיפרע יין או שיהא במקומו מותר שמ"מ לפעמים מסלקין במעות כשיש להם די צרכם וכן אם אמר לו מלטני מן האוצר או הוציאני משעבוד זה וכן כל כיוצא בזה אבל אם אמר לו תן למלך מיינך אסור שהרי זה כפורע לו דמי יין נסך וכן אפילו אמר לו הכנס במקומי לדבר זה שהרי זה יין הוא חייב וכל שאומר לו הכנס במקומי הרי הוא כאומר לו פרעהו מיינך וכן ישראל ששכר פועלים והתנה לתת יין בשכרן אסור לומר לגוי פרעם במקומי אלא שיאמר הפס עלי מהם וכיוצא בזה ודברים אלו אף בשאין הגוי יכול לפייס המלך או הפועלים בדמים אלא ביין כמו שבארנו ויש בזו שטה אחרת לומר שאף בהפס עלי אסור אא"כ יכול לפייסו בדמים וכל שיכול לפייס בדמים אע"פ שנתן לו מיינו מותר ושמא תאמר א"כ אף בהיה במקומי למה נאסר והלא היה זה יכול לסלק בדמים הם משיבין שכל שאומרין לו היה במקומי כל מה שהגוי עושה בשליחותו הוא עושה וכשנתן לו יין בשליחותו נתן ומ"מ יראה לי כשטה ראשונה שמצד שאי אפשר לסלקו בדמים והוא צריך ליינו הוא צריך להשתדל עם הגוי שיפרע משלו ויפרע הוא לו בדמים יש שואלין והלא בכיוצא בזה התרנו למעלה בחמרים ופועלים שהוטלו מזונותיהם עליו שרשאי לומר לחנוני שיתן להם מאכל ומשקה ולא מצינו איסור אלא בהקדים לו דינר ובנשא ונתן ביד והרי דבר זה הוא כאומר היה במקומי ויין הוא חייב להם ואי אפשר לסלקם בלא יין תירצו גדולי המפרשים שטעם הדבר לשם מפני שכבר כלה האיסור בשעת הפרעון אבל בזו עדין היין באוצר ויש אומרים שאף זו שבכאן לא נאסרה אלא בהקדים להם דינר על דעת שיחשוב עמהם באחרונה וכן למדוה בתלמוד המערב במסכת דמאי פרק ששי שאמרו שם לא יאמר אדם לגוי הילך מאתים דינרין ושקול על ידי לאוצר אבל אומר לו פרשני מן האוצר ועיקר הדברים שהפועלים רשאי לסלקם במעות ואף כן המנהג במה שהותנה להם מן

המזונות שאדם נותן להם פרוטות והולכין ואוכלין אבל מנת המלך שהם מכונים ליין כדי למלא את אוצרם אף בלא הקדמת דינר אסור על הדרך שביארנו:

מקצת גאונים כתבו דרך אחרת בענין הפס עלי מנת המלך שיוצאה לנו מדבריהם הוראה אחרת והוא שהם כתבו בביאור ענין זה שיש מקומות שיש למלך חק על בני מדינתם שכשיש להם תבואה הרבה או יין הרבה מוכרין אותם לבני מדינה על כרחם אע"פ שאינם צריכים לכך והם כותבים סאה לפלוני וסאתים לפלוני וכך וכך דמים עליו וכתבו על ישראל זה סאה בסלע ועל ישראל זה סאתים בשתים ויש לישראל לקבלו על כרחו והרי שהוא אסור למכרו ומתוך כך מותר לישראל לומר לגוי מלטני מן האוצר כלומר השתדל שלא יכתבו עלי וכל כיוצא בזה והרי מכתיב על עצמו חלקו של זה וישראל פורע הפסידא או משחידו כפי רצונו אבל אם אמר הכנס תחתי לשעבוד זה או היה במקומי הרי זה אסור שהרי זה כמוכר לו יין נסך:

המשנה הששית והכונה כענין מה שלפניה באסור הנאת יין נסך [והוא שאמר] המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין אמר הר"ם ומעקרנו שמשיכה בגוים קונה כמו ישראל וכבר קדמו הפנים שבהם יתנסך בהם היין ביד גוי ובארנו גם כן בראשון מקדושין ובחמישי מבתרא דיני המשיכה ונבאר עקר זה כשיהיה היין ברשות הגוי וקנאו והוא לא יתנסך ואח"כ נעשה יין נסך דמיו מותרין וכשיהיה הגעתו ברשותו עם היותו יין נסך בשעה אחת כגון שימכור לו הישראל בידו דמיו אסורין וכ"ש כשנעשה יין נסך קודם שיקנהו ואם פסק עמו דמים סמכה דעתו וכשמדד לו הישראל בכלי ישראל ובא הכלי ברשות הגוי קנה במשיכה וזכה ישראל בדמים ולא ישוב יין נסך עד שיגע בו אח"כ וכשמדד לו עד שלא פסק ואפי' שנתן לו קודם קצת הדמים לא סמכה דעתו ולא יתקיים קנינו עד שיפסוק עמו ויפרע לו מה שנשאר מן הדמים וכבר נתנסך קודם לכן כשנגע בו וכאלו הודיענו בכאן זה הענין בלבד כלומר ואם משך הואיל ולא פסק עמו סמכה דעתו ולא נגמר לו קנין עד שיפרע הדמים וכבר קדם הנסוך וכשיפסוק הדמים וקבל הדמים ואפי' שמדד לו בידיו כל דמיו מותרין וכשלא יהיה אצל הגוים מעות מצויין ונתן לו המוכר דרך הלואה וחזר הגוי ונתן המעות בעינם לא על דרך לקנות ממנו בהם מותר:

אמר המאירי המוכר יינו לנכרי וכו' פירוש ישראל זה מכר יינו לנכרי והיה היין נתון בכלי של ישראל ומכר לו ממנו סאה או כור או כל מה שבכלי ופסק עמו כך וכך הסאה או הכור או כל מה שבכלי ואח"כ לקח הגוי הכלי שהיין בתוכו והגביהו או משכו ומדד לעצמו דמיו מותרין מכיון שפסק דעתו סומכת עליו ומתכוין לקנותו בהגבהתו או

במשיכתו וקנאו בכך ועדין לא נעשה יין נסך אפילו בכלי מלא הואיל וישראל סמוך לו ונמצא כשמדד ועירה שהוא נעשה יין נסך אינו של ישראל וכבר נתחייב לו הגוי דמיו קודם שיעשה יין נסך אבל הגביה או משך ומדד לכליו ולא פסק דמיו אסורין שלא קנאו בהגבהה זו או במשיכה אחר שלא פסק שאינו מתכוין בהם לקנייה מפני שאין דעתו סומכת שמא לא יאותו זה לזה במחיר היין ונמצא כשמדד ר"ל כשעירה ונעשה יין נסך שלא קנאו הגוי עדין וכשנותן לו דמים אחר כן דמי יין נסך הם ומדד האמור בכאן ביאורו על הגוי וכן ביאורו אחר הגבהה או משיכה על הדרך שבארנו:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה וכללו של דבר כל שקנאו הגוי ונתחייב בדמיו קודם שיעשה יין נסך דמיו מותרין וכל שנעשה יין נסך בשעה שקנאו ונתחייב בדמיו דמיו אסורין ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא להשלמת ביאור ענין זה עם שאר דברים שנתגלגלו בה אלו הם:

מעות הרי הן אצל הגוי כהגבהה או משיכה והילכך כל שפסק והקדים לו דמים ומדד גוי לעצמו בלא הגבהה ומשיכה דמיו מותרין שהרי קנאו משעת מתן מעות ולא נעשה יין נסך עדין ויש אומרין אף בלא פסק הואיל והקדים לו הרבה כמו שיתבאר למטה:

יש מי שאומר שאין מעות קונות בגוי כמו שיתבאר ואף הם מודים שכל שפסק ונתן מעות על דעת שיוציאם נתנם ושיקנה את המעות מעכשו על מנת שיתן לו יין לבסוף ונמצא בשעה שנותן לו אינן דמי יין נסך וכשנותן לו יינו אינו נוטל מעות ושמא תאמר יאסר מצד שרוצה בקיומו שהרי הגוי יכול לחזור עד שימדוד לו כל מה שפסק הואיל ואין מעות קונות וכמו שאמרו כור בשלשים יכול לחזור בו אף בסאה אחרונה תירצו חכמי האחרונים שבמה שמדד מיהא אינו יכול לחזור ולא אמרו יכול לחזור אף בסאה אחרונה אלא בשלא הקדים לו מעות הא כל שהקדים מעות כל סאה שמשך קנה לדברי הכל וכן נראה לי שמאחר שנאסר יינו על ידו אינו יכול לחזור או שמא זו שבכאן בכור בשלשים סאה בסלע הוא שאינו יכול לחזור במה שמשך:

דף עא:

חכמי הצרפתים מפרשים ומדד האמור במשנה במדידת ישראל וקודם הגבהת הגוי או משיכתו ודבר זה יש בו תנאים ואלו הם:

פסק עמו דמים אע"פ שלא הקדימם ומדד ישראל לכליו של גוי האסור ואפילו יש יין נסך בשולי הכלי אם היה הכלי בחצרו של גוי מותר לכתחלה לעשות כן וליטול דמיו שהרי משהגיע לאויר כלי קנה הואיל ודעתו לקנותו מאחר שפסק הגוי ולא נעשה יין נסך עד

שהגיע לקרקעיתו של כלי ואע"פ שמשהגיע קלוח ראשון נאסר הכל בנצוק קודם שיגיע לאויר הכלי יראה שאין נצוק לסתם יינן אוסר בהנאה ומה שאמרו בשמועה זו שמעת מינה נצוק חבור למי שגורס כן פירושו שמעת מינה נצוק חבור ליאסר בהנאה ודחאה שלא נאסר בהנאה וכן פרשוה חכמי האחרונים ומ"מ אם היתה טפת יין נסך בפי הכלי אסור לכתחלה שהרי נאסר קודם שיגיע לאויר כלי ויקנהו ואם לא היה יין בכלי של גוי מותר בכל ענין שהרי נודות הגוים ויין ישראל כנוס בתוכו מותר בהנאה:

היה הכלי בחצרו של ישראל אם היה מונח על הקרקע דמיו אסורין שכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח וכבר נעשה יין נסך כשהגיע לקרקעות הכלי ועדין לא קנאו ומ"מ אם היה הכלי בידו של גוי קנה לו אויר כליו ברשות לוקח מתורת הגבהה:

כל שנאסר במדידת ישראל מצד כליו של גוי דוקא לכתחלה הא דיעבד דמיו מותרין שאין סתם יינן אוסר תערבתו בהנאה אלא מוכרו כלו חוץ מדמי יין נסך שבו ומ"מ לכתחלה אסור מעתה המוכר יין לנכרי ורוצה למדוד בכליו האסור יקדים לו מעות ואם אין לו מעות ורוצה בהקפה ילונו משלו ויחזור ויקבל הימנו קודם שימדוד או יכשיר הכלי ויפרענו אחר מדידה קודם שיטלנו הגוי ויגע בו קודם משיכה או ישתדל מ"מ שיקנהו הגוי באחת מדרכי הקניות קודם שיעשה יין נסך ויש מערימין להשאיל רשותם ללוקח כדי להקנותו בכליו כלל הדברים כל שקנאו קודם שנעשה יין נסך מותר ליטול מעותיו ומעתה מה שאמרו רבים שאם נטל משכון עליו אסור מפני שלא קנה המשכון וכמו שאמרו במסכת קדושין ח' ב' מנה אין כאן משכון אין כאן ונמצא כשפורעו שפורעו דמי יין נסך אין זה כלום שאם קנאו הגוי קודם שיעשה יין נסך כבר נתחייב בדמיו ואף בלא משכון מותר ואם נעשה יין נסך קודם שקנאו אף המעות אסורין:

ויין הנמכר בחנות אין צריך פסק שהרי דמיו ידועים לפי המדה:

משיכה בגוי קונה הן גוי מגוי הן גוי מישראל הן ישראל מגוי גוי מישראל כמו שהוזכר במשנתנו גוי מגוי כמו שהוזכר בסוגיא זו בשמועת בן נח ישראל מגוי כמו שהתבאר מסוגיא זו בשמועת הלוקח גרוטאות וכשם שהמשיכה קונה לו כך הדין לשאר הקניות הדומות לה כגון הגבהה וכליו של לוקח אבל מעות נחלקו המפרשים אם קונין בגוי אם לאו ורוב מפרשים מסכימים שהמעות קונות בהם וכמו שיראה מסוגיא זו ומסוגית אתנן האמורה למעלה וכן יראה ממסכת קדושין פרק א' ומ"מ במסכת בכורות פרק שני יראה שאין המעות קונות בגוי ורוב מפרשים מסכימים לדחות אותה סוגיא ולפסוק שהמעות קונות בגוי כמו שנראה מכמה מקומות:

מה שפירשנו שאויר כלי קונה יש שואלין בה ממה שאמרו במסכת גטין בפרק הזורק שלענין גט אין אויר כלי קונה ותרצו שלענין גט למקום המשתמר אנו צריכין דומיא דידה ואויר כלי אינו מקום המשתמר שאין מחיצות כלי עשויות לשמור מאוירם אבל לענין קניה אף אויר כלי קונה ואף לענין אויר חצר כחציה כמו שיתבאר במקומו ואע"פ שלענין שבת קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא ואף בתוך שלשה צריך הנחה על גבי משהו טעם הדבר שכל עניני שבת ממשכן יצאו ואנו צריכין לעקירה והנחה לגמרי:

כבר ביארנו בפרק רביעי שהלוקח גרוטאות של כסף מן הגוים ונמצא בהן ע"ז אם משך ולא נתן מעות יחזור ויבטלנה הגוי ואח"כ יקחנה אם ירצה שאע"פ שמשיכה בגוי קונה מ"מ משיכה בטעות היא ואם נתן מעות ומשך יוליך לים המלח ואע"פ שהכל בטעות אין רשאי להחזירה וליטול מעותיו מפני שנראה כמוכר ע"ז מ"מ אם היה יודע בשעת המקח שיש שם ע"ז אין כאן מקח טעות והילכך כל שמשך אע"פ שלא נתן מעות יוליך לים המלח שמשיכה בגוי קונה וכן אף בנתן מעות ולא משך לשטה זו שכתבנו שאף המעות קונות בהם:

הקדמת מעות שכתבנו שעומדת לגוי במקום הגבהה או משיכה יש אומרים אפילו הקדמת דינר למכירת יין הרבה כדרך ערבון שקונה כנגד כלו לדעת קצת ואף לדעת האומר שאין קונה אלא כנגדו כמו שיתבאר במקומו לגבי גוי מיהא קונה שדרכם להעמיד מקחם בערבון ומביאים ראיה לדעת זה ממה שאמר כאן דאקדים ליה דינר כלומר ואפילו היה המקח כמה וי"מ שאין מלת דינר דוקא אלא שהקדים לו מעות כשיעור המקח ויש מעמידין אותה אף בשלא פסק ושנתן לו מעות הרבה לרווחא דמילתא וכנגד מה שפרשנו למעלה כמו שרמזנו שם:

בני נח נהרגים על שבע מצות וכבר ידעת שהגזלה אחת מהן ואף בפחות משוה פרוטה נהרגין עליה שממון הוא אצלם ואע"פ שהגזלה בעין ולא נשתנית שהרי מ"מ קנאה במשיכה וחייב להחזירה לבעליה אפילו היה הנגזל ישראל שאין פחות מפרוטה ממון אצלו וזה שאמר ולא נתן להשבון פרושו שאינו בתורת השבון להפקיע מיתתו בהשבתו שהרי נמחלת היא מאליה גזל אחד ובא אחר וגזלה ממנו דרך גזלה ולא דרך הצלה לבעליה אף הוא נהרג עליה:

דף עב.

מי שהתנה עם חברו שכל זמן שיעלה בדעתו למכור קרקע פלוני הוא מוכרה לו והקנהו זה בקנין ולא קנין דברים ר"ל שאמכרנה לך שזה אינו כלום כמו שיתבאר במקומו אלא

שכתב לו הרי היא קנויה לך מעכשו לכשאמכרנה מ"מ הואיל ולא פסק בכמה אין דעתו של אחד מהם סומכת על אותן הדברים ומוכרה למי שירצה:

מלוה שרצה להפרע מן הלוה ומשך מדעת הלוה חמריו ופועליו טעונין פירות והכניסם לתוך ביתו שניהם יכולין לחזור שלא קנה עדין משיכה אין כאן שאין קנין משיכה בבני אדם ופירות כל זמן שהם עליה לא קנאם הילכך אפילו פסק בכמה וקבלם קודם משיכה זו לא קנה ומ"מ אם פרקן והכניסן לתוך ביתו אם פסק תחלה ואח"כ משך ומדד קנה ואין שניהם יכולין לחזור ואפילו לא משך רשותו קנה לו אבל אם משך ומדד קודם פסיקה לא קנה שאין דעתו של אחד מהם סומכת בכך:

מי שהתנה עם חברו שכל זמן שיעלה בדעתו למכור קרקע פלוני הרי הוא מוכרה לו במאה דינרין והקנהו בקנין הראוי והוא שכתב לו הרי היא קנויה לך במאה דינרין מעכשו ולכשאמכרנה ולאחר זמן מכרן לאחר במאה ועשרים קנה השני לא היתה כונתו אלא כל זמן שיעלה בדעתו למכרה וזה לא היה דעתו למכרה ולא מכר אלא מפני שנתוסף לו על שוויה ומ"מ אם מכרה במאה קנה הראשון וכן אם התנה הרי היא מכורה לך מעכשו ולכשאמכרנה בכמה שאמכרנה קנה ראשון וכן אם קבל עליו כל אונס הבא גדולי המפרשים סוברים בזה שמכרה במאה ועשרים שאם אמר הראשון הריני נותן כמו שאתה מוצא ממנה שקנה הראשון ואין הדברים נראין לא חל קנינו אלא על אותו הצד ומ"מ אף לדעתם אם נמלך בו ולא רצה ליתן הופקע כחו:

התנה עמו למכרה לו כל זמן שימכרנה ולא פסק לו דמים בשעת הקנאה אלא שאמר בדמים שישומו אותה שלשה בני אדם בוררין שלשה והולכין אחר שומת השנים שכונתו להיותם כבית דין ואם אמר עד שיאמרו שלשה ולא הזכיר לשון שומא אין הדבר כלום עד שיסכימו השלשה אמר כמו שישומו ארבעה הואיל והוציאם מכלל שלשה דעתו להסכמת כלם וכל שכן אם אמר עד שיאמרו ארבעה אמר עד שישומו שלשה או עד שיאמרו שלשה וכן בארבעה ולא בררום בשעת התנאי ובשעת המעשה בררום וגמרו שומתם ופרסמוה ואמר אחד מהם יבאו שלשה אחרים וישומו אין בידם לעכב אע"פ שלא התנו עליהם בפרט הואיל ומ"מ ביררום בשעת השומא ואע"פ שהוא טוען שיבאו אחרים הבקיאים יותר שאינו יודע איזה בקי בשומא ביותר ולא סוף דבר בפרסמוה או בגמרו את שומתם אלא אף משנבררו ומ"מ יראה שאם הדבר ברור על אחרים שבקיאים יותר שאפשר לו לטעון כך אם לא התנה ודברים אלו כלם במעכשו ובקנין:

המשנה השביעית והכונה בה השלמת ביאור עניני החלק השני בדין תערובת יין נסך וסתם יינן ובדין נצוק בפרט ואמר על זה נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי

וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור המערה מכלי לכלי את שעירה ממנו מותר את שעירה לתוכו אסור אמר הר"ם ועכבת יין שישאר במשפך ואותו היין נראה והמערה מכלי אל כלי הוא שיצוק ישראל מכליו לתוך הכלי שביד הגוי והוא הדין בכלי הגוי עצמו כשיש בו יין נסך ואפי' הוא בארץ והסלון המחבר את הכלים בעת יציקתו והוא הנקרא נצוק אסור ועל זה ההקש תאסר היין אשר בכלי העליון מצד הנצוק כיון ששמנוהו חבור לענין יין נסך וכן הוא ולפי' צוו שיהיה ענין היציקה כמו שאבאר והוא שיצוק ויגביה ידו קודם שיגע הדבר שהוא יוצק אל הכלי התחתון אח"כ יצוק פעם שנית כמו בראשונה או יהיה יוצק כמו שזורקין במזרק והוא אמרם למוכרי היין קטפו קטופי או נפדו נפודי ועל זה הדרך יהיה המערה ממנו מותר:

אמר המאירי נטל משפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי נטלו ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור צריך שתדע שאע"פ שלא נתברר עדין נצוק אם הוא אוסר אם לאו הואיל וסוף הדברים כן שהוא אוסר כמו שיתבאר אנו מפרשים משנה זו על דעת פסק באיסור נצוק ומשפך הוא כלי שבאמצעיתו מריקין היין מכליו של מוכר לכליו של לוקח ונטל זה את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי שבו יין נסך והרי נאסר מה שבמשפך משום נצוק ואינו צריך להעמידה בשפחסתו צלוחיתו ר"ל שנהפכה ועלה יין שבתוכו וצף על המשפך שאף בלא פחיסה זו נאסר מה שבמשפך משום נצוק ונאסר אף בהנאה שהנצוק ליין נסך גמור נאסר אף בהנאה כמו שיתבאר ומ"מ כלי שביד ישראל מותר שהרי בר נצוק הוא ובר נצוק מותר כמו שהתבאר ואח"כ נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש עכבת יין במשפך ר"ל שיש גומא בשולי המשפך שנתעכב בה מעט יין הרי נאסר יין זה שבצליחותו של ישראל הלוקח בתערובת אותה טפה שירדה לשם ובתלמוד המערב גורסין עקבת יין ומפרשים בה שם מלשון עקבה מדם ר"ל לכלוך יין ויראה מלשון זה אע"פ שאין שם יין ממש הואיל והוא טופח ונתערבה טפיחתו ומ"מ פי' בה דוקא בטופח בכדי להטפיח ואסור שאמרו פי' בו גדולי המפרשים בהנאה שאלו בשתיה אף בטופח שלא להטפיח נאסר כל שעבר יין בכלי האסור אחר שלא הכשירו כראוי לו ואפילו ניגב לגמרי שאף כלי שאין מכניסו לקיום שעמד בו יין אסור לשעתו ואף נגב לגמרי אינו כהודח וכל כלי שנאסר יינו נאסר הוא עמו ולא דברו בכאן מעתה אלא באיסור הנאה והוא שכשחזר ומדד במשפך זה הרי נתערבה עכבת יין שבו ביין זה שבצלוחית ואסרו ומ"מ סתם יינו הוא שהרי משום נצוק באסר אלא שאותה עכבה שבמשפך אף בהנאה נאסרה הואיל והוצק ליין נסך אבל מ"מ חזרה היא לסתם יינן וימכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו ואם אין שם עכבת יין מרבה או שאין שם

טופח להטפיח אין לו דמים ומותר הכל או שמא מ"מ צריך לפרש חוץ מדמי יין נסך שבו כמו שהתבאר לדעת קצת שאם היה יין נסך גמור היה אוסר את הכל ואין לו תקנה ומאחר שכן אף כאן אע"פ שאין בו דמים מתוך חומרא של יין נסך ודאי צריך לפרש חוץ מדמי יין נסך שבו ושישליך פרוטה לים המלח וי"מ משנה זו לאיסור שתיה והוא שהם סוברים שכל כלי שאין מכניסו לקיום אם נגב אינו צריך הדחה שכבר יבשה לחלוחית שבו ועברה ונגובו הוא הדחתו והוצרכה משנה זו לעכבת יין או בטופח בכדי להטפיח לאסור שתיה וחכמי האחרונים חולקים בזו שהרי משפך לנגוב הוא צריך כמו שיתבאר וכל שהוא צריך נגוב ר"ל במים ואפר אם עבר בו יין אף כשהוא בלא שום לחלוחית אסור שלא התירו ביבש אף בדיעבד אלא בכלי שאינו צריך אלא הדחה וא"כ הואיל ומשפך צריך נגוב שהרי מכלי הוא אף ביבש אסור בשתיה ולא הצריכו טופח להטפיח אלא להנאה ומ"מ לדעתי אין זה כלום שלא נאמר במשפך שצריך נגוב אלא בשל גוי או של ישראל ונשתמש בו גוי בשעת הגתות שהיין חריף וחם אבל זה של ישראל הוא ואין הגוי משתמש בו בשעת הגתות שהרי במכירת יין אנו עסוקים ואין יין נמכר מן הסתם בשעת הגתות ונשאר דינו ככלי שאין מכניסו לקיום שדיו בהדחה וכל שהוא יבש אף לשתיה מותר ועוד שלא נאמר דין נגוב במשפך אף בשעת הגתות אלא בשיין האסור מצד עצמו עובר בתוכו אבל זה לא עבר בתוכו יין האסור מצד עצמו אלא יין שנאסר מחמת נצוק וכל כיוצא בזה דינו ככלי שאין מכניסו לקיום שדיו בהדחה והוא שכתבו בו גדולי המפרשים שמשנתנו לאיסור הנאה נאמרה שאלו בשתיה אף בלא טופח נאסר אחר שלא הודח ומפני שהם סוברים שאף בכלי שאין מכניסו לקיום אם נשתמש בו בלא הדחה אף ביבש היין אסור ואע"פ שאין נראה כן מ"מ למדנו מדבריהם שמשפך זה דיו בהדחה ואין דינו ככלי הגת אלא כשאר כלים שאין מכניסן לקיום כך נראה לי והדברים ברורים:

וי"מ שעכבת יין באות הכ"ף הוא קל מעקבת יין באות הקו"ף שעכבת יין פירושו כל שנתעכב שם יין אע"פ שנתיבש לשם ומצד מה שנאמר במשנתנו אם יש בו עכבת יין וכו' ואי בלח אפילו בלא עכבת יין בעי הדחה וכדאמרינן בההוא גוי דאשתכח במעצרתא אי איכא טופח להטפיח בעי הדחה ונגוב ואי ליכא אלא טופח סגי ליה בהדחה אלא ביבשה מיירי ועקבת יין פירושו בלחה ואם מדד לתוך צלוחיתו של נכרי והיה שם סתם יינן ונשארה עכבת יין במשפך אין אותה עכבה אסורה בהנאה שהנצוק לסתם יינן מותר בהנאה כמו שביארנו וכשחזר ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי ונתערבה אותה עכבה לשם מותר כלו בהנאה ואין צריך לפרוט חוץ מדמי האיסור וכן כל שצלוחית של

נכרי טופחת אבל אם היתה נגובה לגמרי והריקו בה דרך משפך או הוציאו מיין החבית עליו אם צלוחית זו אין מכניסו לקיום לדעת האומרים בשאין מכניסו לקיום שנגובו הוא הוא הדחתו מותר ולדעת האחרים אסור וכן אם הוציא בכלים שמכניסן לקיום לדברי הכל ואע"פ שנגבו ואפילו הודחו כל שלא הוכשרו כתקנן וכן כתבוה גדולי המפרשים בתשובת שאלה אלא שיש חולקים כמו שיתבאר ושמא תאמר אחר שאיסור הנצוק אינו אלא משום ערוב איזה דבר תחשוב בו לערוב אפשר בכדי מה שאדם משער אלו נשתמש בו בחמין כמה יין יקבל טעם בפליטה זו אלו היתה בשאינו מינו המערה מכלי אל כלי את שערה ממנו מותר ואת שערה לתוכו אסור פי' בגמ' לדעת פסק ישראל המערה מכלי שיש בו יין כשר לכלי שיש בה יין אסור שהיה לנו לאסור יין שבכלי העליון משום נצוק אלא שנזדרז זה המערה וקודם שהגיע ראש הקלוח זה לנגיעת יין האסור הפסיק ראשו העליון באצבעו מכלי שהיה מערה ממנו או שהשפיל את הכלי לאחוריו והפסיק קלוחו ונמצא קלוח זה בשעה שנתחבר ליין האסור כבר נפסק מיין שבכלי והלכך את שבכלי העליון מותר ואותו הקלוח היוצא עם מה שנתערה לתוך כלי של גוי נאסר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שבארנוה הלכה היא ומה שנכנס תחתיה בגמרא כך הוא:

כבר בארנו שהנצוק אוסר ביין ומ"מ ערערו באיסורו גדולי עולם ולא נענו וכן הדין נותן שהרי רב הונא אסרו בפירוש ולא חלק עליו אחד ואע"פ שחקרו על דבריו זו מנין לו והיו דוחין ראיות שהיו מוצאים מדעתם דרך דחיה הוא ומשא ומתן ומ"מ הואיל ולא נחלק אדם עליו הלכה כן ואע"פ שבטהרות הקלו בה וכבר מצינו במקומות שהחמירו בהם מ"מ הרי על אותה שבטהרות אמרה ולא הקשו בה כן ומאחר שהם מחלו לו בזה אנו אין לנו וכן אין לנו בדמיון טהרות ליין נסך אלא מה שגלו אם להשוותם כאחד אם להקל ואם להחמיר ולא אמרו על טהרות דחמירי אלא דרך משא ומתן ושקלא וטריא ולעצמן פירוש לאותם שנתגלה בהם כן ולא ללמוד מהן לשאר דברים שהרי לענין טהרות מניח אומנין לתוך ביתו לא טמאו אלא בכדי פשוט ידים ורגלים וכן מגע על ידי דבר אחר לא נחשב מגע לענין טומאה וביין נאסרו שניהם וכן מפתח הגת או הבד שמסרן לעם הארץ לכהן אפילו שהה כמה טהור ולענין יין נסך מפתח אינו כלום והתבונן בזו שכמה גדולים טעו בדמיונות אלו ולא להחמיר בלבד אלא אף להקל והתבונן שאף במה שהשוו את המדות ביניהם והוא מה שאמרו כל שבזב טמא בגוי אינו עושה יין נסך לא נאמרו הדברים אלא במה שנתגלו בהם והוא ענין הזריקה הא הסט בזב טמא וביין מותר ומגע בית הסתרים בזב טהור וביין אסור כמו שבארנו בפרק רביעי ומכאן אתה יכול

לדון לשאר הדברים ואף מדברי רב חסדא נראה כן שהיה מצוה למוכרי היין כשימדדו לגוים בלא משפך שימדדו או דרך נפוץ והטחה מרחוק או דרך קטוף על הדרך שפירשנו במשנה שלא יהא הקלוח מחבר בין השנים או דרך זריקה שאם במשפך לא היה צריך לכלים שהרי בר נצוק היה או שמא במשפך ומחשש עכבת יין כשישוב וימדוד לישראל ואע"פ שאף בדברי רב הונא עצמו בענין מה שאמר הוא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר אסור נאמר דרך שאלה גרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק שמעת מנה נצוק חבור ואף הוא דחאה והעמידה בפחסתו צלוחיתו מ"מ לא נדחית אלא דרך משא ומתן כלומר שאין ללמדה משם ויראה לי שדבר זה נתפרסם איסורו מפי רב הונא אסור פשוט לא חלק בו אדם אלא שהיו תמהים היאך אפשר שלא הוזכר דבר זה במשנה או בבריתא אם לאיסור אם להתר וכשהיו מוצאים שמועה שממנה היה יוצא להם כן היו מתמיהים עליה שמעת מנה נצוק חבור או אינו חבור כלומר והיאך נתפרסם עליה שלא הוזכרה במשנה ואף אנו מפרשים כן באחרון של פסחים שאמרו שם שמעת מנה ברכה טעונה כוס ומתוך כך היתה שאלה זו נזכרת תמיד וזהו שהזכירוה אף לדברי רב הונא עצמו כמו שכתבנו ואלו לא כן היה להם לומר מידי איריא אלא לרב הונא הא איהו קאמר נצוק חבור אלא ודאי אסורו בפי הכל היה אלא שהיה מפורסם להם שלא היה במשנה ובבריתא ומ"מ אין פקפוק באסורו:

ולענין הנאה יש שמועות שלמדו הגאונים מהם שמותר בהנאה ואחת זו שבפרק זה דרב אחא בר איקא הוה שפיך חמרא לגוים שנראה שלא חשש בו לאיסור נצוק ויש שלמדו מהם שהוא אסור בהנאה בשמועת משיכה קונה כמו שאמרו שם דרמי למנא דגוי ואמרו שם שמעת מינה נצוק חבור ולענין הנאה ואע"פ שיש לפרשם בדרך שאין ללמוד מהם כך לכאורה כך נראה מהם וכן שיש מקומות אחרים שמורין כן ומתוך כך הסכימו שכל שהוא נצוק ליין נסך ודאי נאסר בהנאה כמו שכתבנו הרבה פעמים וכן הדין שהנצוק משום ערוב יין ביין נסך ודאי אין לו תקנה ובסתם יינן מוכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו כמו שיתבאר:

ובר נצוק מ"מ מותר כמו שכתבנו בפרק רביעי חדוש הוא ועליו אין להוסיף:

יש מי שאומר שאין הנצוק אוסר יין שבכלי המערה אלא כשנצוק למקום שהמתערה אסור בהנאה כגון שהיה בכלי של גוי יין נסך או סתם יינן או יין ישראל שנאסר במגע ובדברים האוסרין בהנאה שכל שאסור בהנאה הוא בכלל יין נסך הא כל שהיין שבכלי האסור מותר בהנאה אין יין שבכלי העליון אסור משום נצוק וזהו לדעתם מה שנאמר בדברי רב הונא לטומאה לא הוי חבור לענין יין נסך הוי חבור וכל יין האסור בהנאה

הוא בכלל יין נסך הא יין שאינו אסור בהנאה לא מעתה הריק לכלי של גוי שאין בו יין אפילו מכניסן לקיום הואיל ולא נאסר המתערה בהנאה שהרי נאדות הגוים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהם מותר בהנאה אינו אוסר בנצוק לאסור יין שבכלי העליון ולא אף הקלוח האמצעי כך הוא דעת הגאונים ואף רוב חכמי האחרונים הביאוה בחבוריהם אלא שאין לי סעד בה כלל ואם ערה דרך קטוף או נפוץ ר"ל זריקה והטחה כבר ביארנו שמותר:

דף עב:

גוי המערה יין כשר מכליו של ישראל לכלי אחר הכשר גם כן או לקרקע מה שנשפך אסור הנאה ומה שנשאר בכלי הרבה רבנים התירוה בשתיה ולא פי' דין כחו בכונה אלא במה שנשפך ונסעדים בה על מה שאמרו בכאן בההוא דלא נפיק לבראי לא גזרו ואין הדברים נראין כלל לא נאמר דבר זה בכאן אלא דרך דחיה כלומר שלא להביא מאותה שמועה דין נצוק שהיה מפורסם אצלם שלא הוזכר במשנה ובריתא והעמידה בדרך זה ר"ל בגוי המערה ועל דעת זה בדרך פירושה של בריתא או שלא דבר אלא בהתר הנאה וכן פירשוה חכמי הדורות שלפנינו הא על דרך פסק אף רב ששת מודה שהנשאר אסור שהרי יש כאן נצוק בהכרח ולא עוד אלא שגדולי המפרשים אוסרין אותו בהנאה ואע"פ שהנצוק לסתם יינן אינו אוסר בהנאה יראה לי מ"מ שאף זה חמור מנצוק שכלו נקרא כחו בכונה ודרך נסוך בכך כמו שבארנו בפרק רביעי ומ"מ קצת מפרשים הסכימו להתיר את הנשאר בהנאה כמו שכתבנו שם:

יין זה שעירה הגוי מכליו של ישראל לכלי הכשר שאסרנו את הנשאר אם בהנאה אם בשתיה על הדרך שבארנו אומר אני שלא מחמת נצוק לבד נאסר אלא אף מחמת כחו בכונה והוא שאמרתי שאף זה חמור מנצוק ויצא לנו מזה שאם הוציא עליו מיין החבית אסור ואלו לא נאסר אלא בנצוק היה יין החבית מותר מטעם בר נצוק וכן הורו רבים ואיני מודה להם כלל:

גוי שעירה למקום שהולך לאבוד הכל מותר כמו שבארנו בפרק שני ומ"מ היה זה זורקו לאבוד ובא גוי אחר ונגע בקלוח קודם שיגיע למקום האבוד אע"פ שהגיע ראש הקלוח למקום האבוד כתבו גדולי המפרשים שזה אוסרו שלא בטלו ממחשבתו ואיני יודע מה הוצרכו ללמדנו דבר זה שהרי מגע אין בו דקדוק אם לאבוד אם לאו ויראה לי מדבריהם שאם גוי זה מריק למקום האבוד ובא אחר והצילה ממנו ונטל הכלי והריק ממנו על אותו מקום בעצמו שהוא אוסר:

הנצוק כבר בארנו שאין אסורו משום מגע אלא משום ערוב ומעתה אם נעשה הקלוח נצוק ליין נסך הגמור הכל אסור ואם סתם יינן ימכר כלו חוץ מדמי האסור שבו ואם היו מים בחבית אפילו נצוק ליין נסך אם אין בעיקר מגעו כדי ליתן טעם במים שבחבית הכל מותר שכל מין ומינו ודבר אחר רואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וכן אם היה נצוק זה מן הגת ובו חרצנים וזגים מעורבים עם היין מין בשאינו מינו הוא כמו שהתבאר למעלה:

כחו של גוי בסיוע ישראל מותר ומ"מ צריך להזהר שלא יניחנו לגוי וכבר ביארנוה בפרק רביעי ומ"מ אם אינו שופכה עמו אלא שמשיאה להם מותר אם היא חסרה שאין לחוש למגע או לשפיכה מכחו ואם ישראל בצדו ונותן לב על המגע ועל השפיכה מכחם מותר:

מאחר שבארנו שנצוק אוסר אין אנו צריכים להודיע על גושתא ובת גושתא שהוא אוסר אף אם נגע בבת גושתא שאף אם נפקפק בנצוק היינו אוסרים בה כמו שאמרו עליה דכולי חמרא בתר גושתא ובת גושתא גריר וענין זה הוא שכשרוצים לערות יין שבחבית גדולה שאינה ראויה לטלטל לתוך חבית אחרת ריקנית זוקפין שפופרת ארוכה והיא קרויה גושתא ומכניסין אותה בחבית הגדולה מפיה עד שמגעת סמוך לשולי הכלי וראשו האחר יוצא בפי הכלי והיא ארוכה עד שיוצא מפי הכלי ומאלכסנין את ראשו כעין קולמוס ומחברין את ראשו של שפופרת זה והוא נקרא גושתא בראשו של שפופרת אחרת קצרה ומאלכסנין את ראשה גם כן כדי שיתחבר עם חברתה ומזפתין ביניהם בכדי שלא יכנס אויר בין שניהם או שנוקבין ראש השפופרת הגדול ונותנין בתוכו ראש השפופרת הקטן וזו השניה עומדת באלכסון מוטית כלפי חבית אחרת ריקנית והיא נקראת בת גושתא ושואף אדם ברוחו בפי השפופרת הקצרה ויין החבית נמשך בשאיפתו דרך הגושתא והיא השפופרת שבתוך החבית וממנה לבת גושתא והוא הקצר וממנו לחבית הריקנית ובלבד שיזהר להשמט ממנה פיו בנחת ולא יתנהו השב רוחו בתוך השפופרת וכשאדם נותן אצבעו בפי הבת מתערב מיד אפילו נופח בה ברוחו וכשהישראל מושך את היין דרך הגושתא ובת גושתא ובא גוי והניח ידו על בת גושתא והפסיק הואיל ויוצאה מפי החבית לא נאסר במגע החבית עצמו ומ"מ נאסר משום נצוק ואע"פ שזה קטפריס הוא ולא נצוק מ"מ נצוק וקטפריס חדא מחתא מחתינהו ולא עוד אלא שאם פקפקנו באיסור נצוק בשאר שפיכות שבחבית אוסרין בזו משום נצוק הואיל וכל היין נגרר אחריה מאיליו או עד שיעור שראש התחתון של גושתא מגיע לשם הרי הוא כנתערב כלו מה שאין כן בחבית ושאר כלים שאין נגרר מהם אלא על ידי אדם ומכאן אני אומר שברזא שלנו הואיל והכי נגרר אחריו אין פקפוק באיסור נצוק שלו

אף לדעת המפקפק בנצוק והיא כבת גושתא לגמרי ואני מפרש שני התם דכולי חמרא בתר גושתא ובת גושתא גריר כלומר ודין הוא שלא לפקפק באיסור נצוק שלו ומ"מ לא מטעם אחר הוא אוסרו אלא משום נצוק ואע"פ שכל המפרשים פי' בה דרך אחרת שלא משום נצוק הוא אוסרו אלא מפני שהוא כמגע חבית וטורחים בזה טרח יתר מ"מ זה נראה ברור והאמת אהוב יותר ומכאן יש לי ראיה לאסור בנצוק בקבוקים שלנו אף לדעת המפקפקים באיסור נצוק עד אותה ברזא אלא שמכח אסור נצוק שאנו פוסקים יאסר כלו על הדרכים שבארנו בענין עד ברזא וזה שאמר נגע עלוי גושתא רוצה בו שנגע בבת גושתא שבזה הוא מעכבו ונגיעת גושתא אינו מעכבו כלל שהרי ראש הגושתא מודבק בראש הבת גושתא ומזופת לשם בכדי שלא יכנס רוח ביניהם וזו היא צורתה ומ"מ אין כאן דין מגע בגוף החבית אלא דין נצוק ומ"מ אם הפריד הבת גושתא ונגע בקלוח היוצא מן הגושתא עצמה אפשר שתאסר משום מגע בגוף החבית הואיל והגושתא נכנסת בחלל החבית וכן בקבוקים שלנו ביין היוצא דרך הברזא אם הברזא נכנסת בחלל החבית והוא הוא הענין הבת גושתא אינה נדונת כבר נצוק וכן זה של בת גושתא נאסר הכל בהנאה הואיל והשפופרת בגוף החבית ממש ושתיהן נדבקות ביחד וי"מ איסור זה מחמת מגע יין שבחבית ופי' מה שנאמר כאן דכולי חמרא בתר גושתא ובת גושתא גריר שכל היין משתכשך בחזרת הקלוח או שמאחר שסופו לצאת כלו כשהפסיקו בידו והוה ליה כנוגע בכלי עצמו דרך נקב שבשוליו שהגושתא ובת גושתא כגופו של כלי הוא והואיל ואין הקלוח יוצא לחוץ מה שאין כן בנצוק שהקלוח יוצא חוצה לו:

קנישקניז הוא כלי אחר ועניני הוא שיש לחבית זו שני נקבים אחד מרוח אחת ואחד מרוח אחת וזהו צורתו והיין יוצא דרך שניהם וישראל פותח פיו לקלוח היוצא ברוח זה וגוי פותח פיו לקלוח היוצא מרוח אחרת ושותים שניהם ביחד כל אחד בקנה שלו והכלי עומד קבוע שאי אפשר להזיזו עד שירבה בשפיכה מכחו וכן אינו מוצץ בשפתיו שאם כן הרי נאסר כל הנשאר בנצוק לדעת האוסר בו אלא שפוער פיו סמוך לפי הקנה ופי הקנה בתוך פיו ואין זו אלא שהיין יורד לתוך פיהם כיורד לתוך הקערה ומ"מ אם פסק הגוי תחלה אי אפשר שלא יסתום פיו בשעת פרישתו ונמצא אוסרו במגע והשאר בנצוק וכן שהיין מתעכב מחמת סתימתו ומתרבה לצד קלוח שני מכח סתימתו של זה והרי זה בשעת סתימת פיו כמניח אצבעו לעכבו ואסור הא כל שאינו סותם פיו אין כאן מגע לא ביד ולא בפה שהרי אף מגע שפתים אין כאן אלא שפוער פיו והיין נכנס וכל שפוסק ישראל תחלה מותר אלא כשיפסוק הגוי יאסר הנשאר לשם ויש אוסרין

בקנישקניז ואף גדולי המפרשים מגמגמים בה ויש מתירין בה ולא עוד אלא שמפרשים אותה אף בנגיעה ומביאין ממנה ראיה גמורה להתר נצוק ואין הדברים נראין:

כשם שהנצוק אוסר ביין נסך כך הקטפרס ומשקה טופח והנצוק הוא קלוח המחובר בין שני משקים אם על ידי אדם אם דרך צנור וקטפריס הוא שבא דרך מדרון ומשקה טופח הוא שתי גומות שבהם יין וביניהם משקה טופח אלא שאין בו כדי להטפיח ושלשתן אינם חבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה כיצד היו בכלי מים או משקין וקלחו ממנו לכלי אחד ונגע טמא באחד מהם אין השני טמא וכן אם קלחו ממנו על גבי השרץ או לכלי אחר שבו מים טמאים ומ"מ התבאר במקום אחר בזו ר"ל בשקלח מכלי שיש בו מים טהורים לכלי שיש בו מים טמאים שלא נאמר אלא צונן בתוך צונן או חם לתוך צונן הא צונן טהורים לתוך חמין טמאים נטמאו הצוננין מצד העשן העולה ומתערב שאותם האדים נחשבים לענין זה כמשקה וכן התבאר במקום אחר בקצת משקין שיש בהם נצוק לטומאה ומ"מ רוב משקין אין להם נצוק וכן קטפריס ומשקה טופח ר"ל שאם יש כאן שתי גומות בכלי בזו משקין של חולין טהורים ובזו משקה של חולין טמאים ומשקה טופח על עובי שביניהם אינו מחברן ומ"מ גדולי המפרשים שואלין בה אע"פ שמ"מ אינו חבור יטמא טופח במשקה טמא ואח"כ יטמא טהור בטופח שהרי המשקין תחלה לעולם ועושין שני לעולם עד שמתוך כך העמידוה במשקין של תרומה ונגע טבול יום באחד מהם שפסול ואינו פוסל ואם היה משקה טופח מחבר נעשה הכל אחד וטמא ועכשו שאינו חבור האחד טהור ולשון התוספתא בענין זה אחד משקה שנטמא באב הטומאה או בולד הטומאה הרי זה תחלה מטמא את חברו וחברו את חברו ואפילו הם מאה חוץ ממשקה טבול יום שפסולין ואינן מטמאין לטהרה כיצד שתי גומות בכל אחת עשרים סאה וקלוח הבא דרך צנור או חרדלית הבאה דרך קטפריס או משקה טופח מחברם אינו הבור ולא עלתה לאדם טבילה בהם וכבר בארנו ענין זה במסכת חגיגה וכן מים טמאין שרצה להשיקן במקוה ועירה מהם לתוך המקוה הרי הן בטומאתן עד שישיק את כלן אבל המשקין שבאשבורן כלן חבור לטומאה והוא מעין גומא ארוכה מזו לזו בטופח על מנת להטפיח והוא הדין לנקב ברחב כשפופרת הנאד שאע"פ שהוצרכנו לנקב כשפופרת הנאד אין צורך שיהיו המים ממלאין את הנקב אלא דיו בטופח להטפיח כמו שהתבאר במסכת חגיגה והטובל באחד מהם עלתה לו טבילה למה שכל גופו עולה בהם:

דף עג.

המשנה השמינית והכונה בה להשלים עניני התערובת של יין נסך ולהתחיל בביאור עניני תערובת של שאר איסורין והוא שאמר יין נסך אסור ואוסר בכל שהו יין ביין ומים במים בכל שהו מים ביין ויין במים בנותן טעם זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם אמר הר"ם לא יהיה רחוק בעיניך היות המים אסור וזה כשהקריב לע"ז או שיהיה נעבד אותן המים ופסק ההלכה ביין נסך בלבד כלומר שנתנסך לע"ז שהוא מטמא טומאה חמורה כזית והוא אוסר במינו בכל שהוא לא שנא איסורא לגו היתירא ולא שנא היתרא לגו איסורא ובלבד שיערה מכלי רחב הסאה יהיה הדבר היוצא ממנו יש לו שיעור גדול אבל אם ערה יין נסך טפה טפה ביין הרבה מן היין המותר הנה זה אינו אוסר אבל אם היה ערוי היין המותר על מעט מן היין נסך הכל אסור ואפי' ערה על משקל שעורה ממנו מלא ספינה מיין נאסר הכל בהנאה ופסק ההלכה גם כן שאין בו ספק ולא פקפוק שהוא עיקר נוהג תמיד שכל אסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך אמנם יין נסך כמו שזכרנו שהוא במינו בכל שהו לגודל איסור ע"ז שנאמר בו ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והטבל כמו שהתירו כך אסורו כמו שחטה אחת פוטרת את הכרי כמו כן חטה אחת תשים את הכרי כלו טבל וכשנתערב משאר איסורין מין בשאינו מינו ואפשר לנו לטעום אותו כגון ערוב תרומה בחולין ננסה אותו ואם נתן טעם והוא אינו פוגם כמו שבארנו הוא אוסר הכל ואם הוא דבר אסור שנאכיל אותו לגוי ונסמוך על דברו ואם לא היה גוי מצוי או היה דבר המתערב מין במינו שאי אפשר להכיר טעמו כגון ערוב יין תרומה או ערלה או כלאים ביין חולין הנה הוא ישוער בשעורים הנזכרים תרומה ומעשר וחלה ובכורים במאה וערלה וכלאי הכרם במאתים ושאר איסורין כגון חלב ודם נבלות שקצים ורמשים וטרפות וזולתם בששים וכמו שנתבאר בפרק גיד הנשה בחולין באמרם מין במינו ליכא למיקם לטעמא כגון שמנינות דגיד הנשה אי נמי בשאינו מינו היכא דליכא קפילא ארמאה דטעים בששים וכמו שישוער בששים מין במינו בדברים ששעורן בששים כמו כן ישוער במאה מה ששעורו במאה ובמאתים מה ששעורו במאתים ואמרנו בשביעית שדינו אוסרת כל שהוא במינה כמו שיתבאר בפרק שביעי משביעית אינו חולק על אלה העקרים לפי שאינו אסור באכילה אבל חייב לאכלו בקדושת שביעית בלבד ולפיכך החמירו בשביעית בזה הענין לפי שאין שם אסור אכילה אבל הוא אוכל בזמן השביעית כמו שנבאר לשם ואיני אומר אוסרת אלא על דרך הויתור והדמיון גם כן בדבר האסור ושמור זה הענין והתבונן בפירושו לפי שעמדו בזה העקר רבים מגאוני העולם ולא ידעו

אם הכל חוזר לעקר אחד או אם חולק קצתם לקצתם ועל אי זהו הראוי לעשות והכל הולך על עיקר אחד כמו שבארתי לך:

אמר המאירי יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא יין ביין ומים במים כל שהן פירוש יין נסך שנפלה ממנו אפילו טפה כחרדל לחבית גדולה של יין כשר אסר את כלה מפני שיין נסך אוסר בכל שהו וכל שכן אם נפל ההתר לתוך האיסור ולא סוף דבר יין נסך ודאי אלא אפילו סתם יינן ואע"פ שמשנתנו ביין נסך נאמרה כל שהוא אסור בהנאה הוא נקרא יין נסך שהרי בסוף משנתנו אמרו יין נסך שנפל לבור רשב"ג אומר ימכר כלו חוץ מדמי יין נסך ופי' בגמ' שנחלקו בין ביין נסך בין בסתם יינן אלא שפסקו כחכמים ביין נסך וכרשב"ג בסתם יינן ואף כאן סתם יינן בכלל יין נסך אלא שביין נסך אוסר בהנאה ובסתם יינן בשתיה וראיה לדברינו ר"ל שסתם יינן אוסר במשהו ממה שאמרו בבריתא אגרדמיס גוי שקדח במיניקת אסור מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת במשהו ודאי סתם יינן כשאר מגע גוי בכונה וכן קנקנים של גוים שאם כנס יין לתוכן אסור בשתיה אע"פ שהוא בתערובת משהו וכן שבראש הפרק אמרו כיון דאיסוריה חמיר כיין נסך ומ"מ אחרוני הרבנים שפירשו שסתם יינן בששים כסתם משנתנו שהזכירה יין נסך ואע"פ שמצינו לפעמים שקורין לסתם יינן יין נסך הכא שני דנקט לה דומיא דמים שפירושן כשנתנסכו בודאי וזו של אגרדמיס אפשר שנאמרה לדעת האומר בכל איסורין מין במינו לא בטיל או שמא לדעתם שכל שטועם ודאי מנסך אבל שאר מגע אף בכונה דוקא בששים וזו של קנקנים אפשר שהם סוברים דבדידהו משערינן ואע"פ שאף לפי שעה גזרו בהם ובזו מיהא אין כאן אלא משהו גוזרין חדשים אטו ישנים ומה שאמרו דאיסוריה חמיר כיין נסך פירושו ליאסר בהנאה אבל לתערובת משהו לא ומ"מ הדבר פשוט בפי כל הגאונים לאסור אף סתם יינן במשהו אלא שרובם הורו כן בכל יין שלא נאסר אלא בשתיה שאין תערבתו אלא בששים כגון מגע גוי שלא בכונה ודומיהם שלא נאמרו הדברים אלא משום חומרא דע"ז ואין שם ע"ז אלא במה שאסור בהנאה ומכאן הקלו רבים בזמן הזה שמגעם כמגע תינוק כמו שהתבאר מים במים והוא מים שנתנסכו בודאי או שהשתחוה להם ונאסרו אבל יין במים או מים ביין בנותן טעם כשאר האיסורין והוא ששים ומ"מ יין במים אף בפחות משששים הותר שאף בפחות משששים הוא פוגם את המים ומ"מ כל שהמים ראויין לשתייה על ידו מתורת יין מזוג אף על ידי הדחק נאסרו בשתיה וגדולי המפרשים אוסרין אף בהנאה ואין הדברים נראין הא כל שפגמו מותרין בשתיה אף בלא ששים ודבר זה אין לו שעור אלא לפי ענין היין ולפי עיני הדיין ומ"מ חכמי התוספות פרשו שכל שנתערב בששה חלקי מים מותר כמו שיתבאר למטה

ואין הדברים נראים זה הכלל מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ופי' בגמ' שזה הכלל בא לרבות את הטבל שדינו לענין זה כיין נסך שבמינו במשהו שלא במינו בנותן טעם אבל שאר איסורין אף במינן בכדי שיעור נתינת טעם כמו שיתבאר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שבארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

אחר שביארנו שיין ביין במשהו מה שאמרו בגמרא המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום ראשון ראשון בטל אין הלכה כן וכן אפילו מצלצול קטן לבור שהרי משהו אוסר בו בין שנפל המותר לתוך האסור בין שנפל האסור לתוך המותר ואין בו תורת בטול ואע"פ שגדולי המחברים התירו בנפל אסור לתוך המותר ובצלצול קטן דברים מתמיהים הם אלא שכבר הרגישו בהם גדולי המגיהים מ"מ לענין שאר איסורין ששיעורן בנותן טעם ושהם אסור הנמוח אחד לחברו כחלב ודם בתבשיל ויין במים וכיוצא באלו מאיסורין הנמוחים הבטלים בששים רוב מפרשים מסכימים בהם שכל שלא נפל אסור לתוך התר בבת אחת בכדי נתינת טעם ראשון ראשון בטל אפילו כל היום שכיון שנתבטל אינו חוזר ונעור ולא עוד אלא שמצטרף להתר לבטל האיסור כיצד נפל כזית חלב לתוך ששים של תבשיל והרי נמוח ונתבטל והרי שיש ששים ואחד זיתים של התר שהרי כזית זה חזר להיות התר וחזר ונפל שם כזית ועוד עד שכזית איסור שנפל לשם צריך לבטל אותו ועוד הרי זה מצטרף ומבטלין זה השני וכן שלישי וכן רביעי אפילו בנתינת טעם וכן ביין במים וכן בכל אסור שאינו צריך להרים ושהוא נמוח או שאינו ניכר כגון סאה ערלה במאתים ומ"מ חכמי קטלוניא כתבו שכל שנתוסף האסור כל כך עד שנתן טעם לשבח ודאי חוזר ונעור בין ביין במים בין בשאר איסורין שאין אחר הטעם כלום ולא נאמר דבר זה עד שיבא לכלל נתינת טעם ולדבריהם קשה לפרש מה שאמרו כאן תשמע יין במים בנותן טעם והעמדנוה בהתר לתוך אסור ולדבריהם היה לו להשיב התם שני דטעמו אוסרו שאין אחר הטעם כלום ואפשר לתרץ שבודאי יכול היה לתרץ כן אלא שרצה להעמידה בדרך אחת ולי נראה לפרש יין במים בנותן טעם וזה בודאי אף אתה מודה שבאיסור לתוך התר הוא הואיל ויש בו בנותן טעם ומאחר שזו באיסור לתוך התר אף יין ביין כן ותירץ דאף זו אע"פ שמצד עצמה לא הוצרכנו לכך אף אני מפרשה בהתר לתוך איסור והקשה מסופא דמדרישא במיא דאיסורא וכו' סופא נמי וכו' ומדמים במים אתה מפרשה בין באיסור לתוך התר בין בהתר לתוך איסור אף יין ביין כן ותירץ דכולא בהתר לתוך איסור הא לענין פסק מיהא כל שיש בו טעם נאסר חזר וניעור והוא שנתפרש דבר זה בפרט בערלה שמעלה את הכלאים וכלאים את הערלה שכל אלו

שעורם בלא נתינת טעם לאחד ומאתים וסוף הדברים בהם שהיא מעלה את חברתה עד שיגיע לכלל נתינת טעם הא מכאן ואילך אין אחר הטעם כלום ומה שאמרו סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה ונפלה אחרת והגביהה מותר עד שתרבה תרומה על החולין אלמא אע"פ שהגיע לכלל טעם בטל יראה לי הטעם מפני שהוא יבש ביבש ואין שם נתינת טעם או שמא מין במינו שאין שם נתינת שעם ואע"פ ששמועה זו מוכחת כדברי הראשונים והוא שנראה שלא נדחית אלא לענין יין נסך לא כי אלא הואיל ונדחית לענין יין נסך תדחה מן הכל או שתפרשה עד שתגיע לכלל נתינת טעם ומ"מ אותם שהוא צריך להרים כגון תרומה ומפני גזל השבט אין מצטרפין להתיר כלל והוא שהתרומה אינה מעלה כמו שהתבאר שם וכבר כתבנו דברים אלו במלואן במסכת חולין:

זה שכתבנו לדעת חכמי קטלונייא שהיין האסור שנפל במים אע"פ שנתבטל מתחלתו כל שנתוסף ממנו עד שנתן טעם חוזר ונעור יראה לי דוקא ביין האסור מצד עצמו כגון יין של גוים או של ישראל שנגע בו גוי אבל יין של ישראל שלא נאסר אלא מחמת נצוק או תערובת או מצד שעמד בכלי האסור כל שנשפך אח"כ בתוך כלי שמים בתוכו שלא בכונת בטול קמא קמא בטיל שאע"פ שמ"מ היין אסור מ"מ כשהוא מתבטל שלא בכונה אין דנין בו טעם אלא לפי האיסור שמכחו נאסר וכל שאין בתערובת האוסרו בכדי נתינת טעם מותר ויש לפקפק בעמד בכלי האסור לשער בכל הכלי לראותו כאלו הוא יין האסור ומ"מ לשטת רבני צרפת אין דנין כן אלא בשיעור הקליפה הדקה העליונה שאין היין נבלע לדעתם ביתר מיכן כמו שכתבנו לשטתם וכל שכן ביין כשר שנשפך לקנקן דרך משפך של גוים שלא הוכשר שהוא נאסר כמו שהתבאר במשנה שביעית שאם היה מים בקנקן אומרין ראשון ראשון בטל כל שאין ביין שבשיעור קליפת המשפך בכדי נתינת טעם לשבח לכל היין שנשפך בקנקן ובסברא זו נסמכתי למעשה להתירה ביין שנתערה דרך משפך של גוים על הדרך שכתבתי והדברים נראין וכן אתה משתמש בהוראתם שאינך צריך לדעתם אלא לאחד בששה מן הקליפה שזהו שיעור נתינת טעם לפגם לדעתם ולדעת שאר מפרשים אתה צריך לשיעור גדול יותר על הדרך שכתבנו:

קצת מפרשים פוסקין שמועה זו ר"ל שהמערה מחבית לבור ראשון ראשון בטל ומפרשין אותה לאיסור הנאה ובדרך קטוף שאין שם איסור נצוק והוא שכבר פסקנו ימכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו כרשב"ג וכמו שיתבאר עד שיהא בו נותן טעם ומשיתן טעם אסור בהנאה ובא עכשו להשמיענו שאם נפל ראשון ראשון ונתבטל אינו חוזר וניעור לאיסור הנאה ונראה לי סעד לדבריהם שאם להתר שתיה כמו שפרשנו היאך אמר ר' יוחנן למטה כל איסורין שבתורה בנותן טעם חוץ מיין נסך והלא יין נסך ושאר איסורין

שוין בו ומ"מ יש לתרץ לדעת ראשון שלא בכונה נאמרו שהרי בא ר' יצחק והחמיר ובא רבין והחמיר וכלן בשמו של ר' יוחנן או שמא היה סובר יין נסך במשהו בהתר שנפל לתוך איסור וקצת מפרשים תרצוה בפנים אחרים ואין צרך בדקדוק הדברים שלא באו כהלכה אלא מה שפרשו בה דרך קטוף איני מודה להם שהרי פירשה רב יצחק בצלצול קטן ומה הפרש בין קטן לגדול בדרך קטוף:

יין נסך ואפילו יין נסך גמור שנתערב בחבית של יין והיה באותו חבית קיתון של מים אם היה שם אותו קיתון של מים קודם שנפל שם יין של איסור והיה שיעור במים כדי לבטל טעם היין שנתערב הכל מותר רואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו כך היא שטה ידועה בכל התלמוד כל מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

חזר ונפל שם יין אסור עד שעכשו אין במים בכדי לבטלו חזר הראשון וניעור ואין אומרין ראשון ראשון בטל ויש חולקין בזו ודנין אותו כיין במים ומ"מ לדעת חכמי קטלונייא הדבר פשוט לאיסור אף יין במים והוא עיקר וכבר ביארתי שאיני נזקק לדברים אלו אלא ביין האסור מצד עצמו ולא מצד תערובת לבד כמו שכתבתי למעלה:

נפל שם יין של איסור ואח"כ נפל שם קיתון של מים יש אוסרין שכבר נעשה הכל יין אסור ואינו בטל במים הבאים לאחר מכן אא"כ היו שם כדי לבטל את שניהם ויש פוסקין בה אפילו נפלו מים לבסוף ומחלקת זו תלויה במה שאמרו כאן כי אתא רבין אמר יין נסך שנפל לבור והיה שם קיתון של מים רואין את מינו וכו' ואמר רב שמואל לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה אבל לבסוף מצא מין את מינו ר"ל לבדו וניעור כלומר נתחזק לאיסור איכא דמתני לה אמתניתין יין נסך אוסר בכל שהו אמר רב שמואל לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים אבל נפל שם קיתון של מים רואין וכו' ואיכא ביניהו תחלה דלמאן דתני לה אדרבין דוקא בנפל תחלה ולמאן דתני לה אמתניתין אפילו נפל לבסוף ונחלקו בענין זה יש פוסקין כמאן דמתני לה אדרבין ויש פוסקין כמאן דמתני לה אמתניתין וכל אחד מביא ראייה לדבריו אלא שאינן כדאי ולי נראה לפסוק כמאן דמתני לה אמתניתין ומפני שלשון זה כשהוא מוסב על שמועה של רבין אינו בא בדקדוק חדא דלא שנו אינו נופל יפה אלא על משנה אע"פ שאפשר שמצינו כן אף בשמועה ועוד שלשון מצא מין את מינו וניעור אינו נאמר אלא במקום שנפל שם איסור ואינו עושה רושם מצד מיעוטו ועומד לו כישן וכשנעור בחברו נתעורר להצטרף עמו ולאסור אבל מה שלא היה שם איסור עד שבא זה ואסר אין לשון זה נופל יפה וכבר הבאנו בו ראיות אחרות לשאר מפרשים בפירושנו:

דף עג:

ולענין ביאור מה שאמרו בענין זה חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור פירושו שהיה שם יין כשר ונתרבו על ידי יין נסך שנפל לשם ואסור שאין אומרין רואים וכו' והוא הדין כשנפל יין נסך תחלה על היין כשר ואח"כ באו שם מים הגדילו בהתר מותר שנתערב תחלה יין נסך במים ונתבטל בו ואח"כ נפל לתוך יין כשר ומתרבים בו שבזו אין אומרים חוזר ונעור אחר שנתבטל ור' יוחנן אמר אף הגדילו באיסור מותר מדין רואין וכו' הואיל ויש שם מים תחלה ולפירוש זה לדעת המזקיק במים תחלה הלכה כר' יוחנן ומ"מ אפשר לפרש דברי ר' יוחנן אף במים לבסוף והלכה כמותו אף לשיטתנו ואע"פ היה רבו של ר' יוחנן מ"מ דין רואין את מינו שטה ידועה היא בכל התלמוד וכבוד הרב מחול בו אצל תלמיד ואף גדולי המפרשים מתירין בכך:

שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו בין שנפל אסור לכתחלה בין שנפל איסור לבסוף לעולם אינו אוסר עד שיהא בשל איסור כדי לחמץ כמו שהתבאר:

שני כוסות של יין אחד של חולין ואחד של תרומה ומזג כל אחד מהם במים ואח"כ ערבן רואין את מינו והוא היין של חולין כמי שאינו והמים רבין על יין התרומה ומבטלין אותו אם יש במים כדי לבטל את היין והכל מותר ודבר זה פירשוהו חכמי התוספות בשוים ושנמזגו כל אחד מהם כפי הראוי לו אחד בשלשה ונמצא יין של תרומה בששה חלקים מים והורו מכאן שכל יין שנתערב בששה חלקים מים נתבטל מצד שהוא פוגם את המים ואין הדברים נראין שהרי כמה בני אדם דרך שתייתם בכך ומ"מ ענין זה רוב מפרשים פרשוהו בשיש בכוס של חולין תשעה עשר לוגין ומזוגין בנ"ז חלקים של מים וכוס של תרומה לוג אחד ויש במזיגתו שלשה לוגין וכשנתערב הכל ונסתלק יין החולין נשאר לוג של תרומה בששים לוגין של מים ומתוך כך בטלה שהתרומה בשאינה מינה אף היא בששים ויש לפרשו בפחות מששים מפני שיש כאן טעם לפגם בפחות מששים שיין מועט מיעוט גדול במים הרבה אין משביחין אלא פוגמין ומ"מ בששה חלקי מים משביחין הן וכמה בני אדם שתייתם בכך וכבר כתבנו ענין זה בפרק שני:

אף לענין יין נסך הורו מקצת גאונים מדבריהם שכל שתמדו בשמרים של יין נסך או בחרצנים שכבר נעצרו בקורת הגת אם נתן מים במדה ויצאו ביתר מכדי מה שתמד כל שלא יצאו אלא במזיגת אחד לששה כגון רמא תלתא ויצאו תלתא ופלגא או פחות הותרו ולא נאסרו אלא ביצאו יותר מאחד לששה והוא רמא תלתא ויצאו תלתא ופלגא ועוד מעט אע"פ שלא יצאו ארבעה ואע"פ שלענין ברכה ומעשר הדבר תלוי בארבעה משלשה

וזה דבר זר ולא אמרוהו הם בעצמם אלא שאחרים הוציאו כן מדבריהם ותמה על עצמך והרי בשל הקדש אמרו שכל שתמד בשמרים הקדושות קדושת הגוף אסורות לעולם כמו שהתבאר בב"ב צ"ז א' ושמרים של יין נסך הרי הם כשמרים של הקדש לענין אסור הנאה אלא ודאי כל שהן ראויות לשתות עד שאדם מניח את המים ונוטל מהם נאסרו בלא ספק ומ"מ אף לדבריהם תמדים שלנו העשויות בחרצנים שלא נדרכו בקורה כל תמוד שלהם נאסר לעולם אף ביצאו בפחות ממה שהכניס שהחרצנים עצמן בולעין מן המים ותמדים שלנו שנגע בהם גוי כבר ביארנו דינם בפרק שני ומ"מ נצוק שלהם מותר סלק את מינו כמי שאינו וכו' ואף לדעת המצריכים מים תחלה הואיל והללו עיקרם מים מותר:

הרבה דעות זרות נמצאו לקצת מפרשים בשמועה זו מהם לפסוק שאין אומרים סלק את מינו כמי שאינה ומהם שפוסקין כן אלא שלא אמרו אלא בשאין לאחד מן היינות או הכשר או האסור בכדי לבטל את המים אע"פ שיש בין שניהם כדי לבטלם אבל אם היין הכשר נתן טעם בתחלה במים וחזרו להיות יין אף ר' יוחנן אוסר ואין אלו אלא דברי נביאות וכבר כתבנו עיקר הדברים ואל תזוז מהם:

כל איסורין שבתורה יש שפוסקין שבמינן במשהו ובשאינן מינן בנותן טעם ואף גדולי הפוסקים הביאוה כן בהלכותיהם אלא שגדולי תלמידיהם העידו עליהם שחזרו בהם ועיקר הדברים שכל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם ומין במינו מיהא שאין הטעם מורגש הולכין בו לשיעור ששים וכבר כתבנו על זה ראיות הרבה בכאן בפרושינו ובמסכת חולין בחבור זה בפרק גיד הנשה אלא שיצאו מכלל זה טבל ויין נסך שבמינן במשהו שלא במינן בנותן טעם והטעם לאלו יין נסך משום חומרא דע"ז וכן הדין בכל אסור ע"ז וטבל מפני שכשהיתרו כך איסורו מה התרו במשהו שהרי חטה אחת פוטרת את הכרי אף אסורו במשהו ואפילו לא היו לו מתירין כגון שהיו בעליו למדינת הים שאי אפשר לאחר לתרום כמו שאמרו אתם ולא התורם את שאינו שלו שאם היו לו מתירין אף חדש והקדש כן כמו שיתבאר בנדרים או שמא בטבל לא היה ראוי לאסרו משום דבר שיש לו מתירין וקל וחומר הדברים אם הדבר האוסרו והוא התרומה בטלה הוא עצמו לא כל שכן ומ"מ כלל זה אע"פ שהוא ברוב איסורין צריך אתה לידע שלא כל האיסורין נכללין בו לא בכללו לאסור הכל בששים ולא בפרטיו שלא לאסור במשהו אלא טבל ויין שהרי חמץ בפסח במשהו בין במינו בין שלא במינו ואע"פ שאחרוני הרבנים היו מפקפקין מדו להתיר חמץ בששים מ"מ כבר נתפרסמה הוראת איסורו במשהו וכלל

זה אף אתה צריך לתרץ בו מצדדים אחרים והוא שיש אסורין שאין בטלין לעולם ויש במאה ויש במאתים ויש בטלין ברוב וכבר בארנו ענין כלם במסכת חולין:

דף עד.

המשנה התשיעית והכונה בה להשלים באור עניני תערובת שבשאר איסורין [ואמר] ואלו אסורין בכל שהן יין נסך וע"ז ועורות לבובין ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפרי מצורע ושער הנזיר ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהן אמר הר"ם כבר נתבאר לך בפרק ג' ממסכת ערלה דעת ר' מאיר שהוא סובר את שדרכו למנות מקדש ולשם ביארנו זה הענין תכלית הביאור וזה התנא סבר שכשיהיו בדבר האסור שני הענינים האחד שיהיה דרכו לימנות והשני שיהא אסור בהנאה שהוא אסור בכל שהו ואמר יין נסך ר"ל חבית של יין נסך כשנתערבה באיזה דבר שנתערב מן החביות תאסר הכל בהנאה לפי שהשני ענינים הנזכרים נתקבצו בו וכמו כן דינר ע"ז על דרך משל בדינרין הרבה וצפור בצפרים הרבה ואגדה משער נזיר באגדות שער הרבה ופטר חמור בחמורים הרבה וחתכה בשר מבשר שנתבשל בחלב או מן חולין שנשחטו בעזרה בחתכות הרבה אפי' יהיה הרבוי כמה שיהיה הכל אסור בהנאה ובשור הנסקל ועגלה ערופה ופטר חמור נהרג הכל וכבר בארנו בשני מקדושין שאלה כלם אסורין בהנאה וראיית כל אחד מהם והיות כל אחד מהם דבר שדרכו למנות מבואר ותשלום לשון המשנה הרי אלו אסורין ואוסרין כל שהן למעוטי דבר שבמנין ואינו אסור בהנאה כגון חתכת נבלה עם חתכת בשר או אסור בהנאה אינו במנין כגון ערוב קמח כלאים או יין כלאים עם קמח חולין או יין חולין וזה העקר אינו נוהג בכל לפי שהדין בחבית של יין נסך שנתברר שנתנסך לע"ז כשנתערבה בחביות הרבה ומכר הכל לגוים ויטול שעור רוב דמי אותה חבית וישליכו לים המלח וזהו פירוש יוליך הנאה לים המלח שקדם לנו זכרו בפרק שלישי מזו המסכתא ואין גם כן כל מה שזכרו למנות והוא אסור בהנאה מקדש כלומר אוסר בכל שהו לפי שהנבלה וכלאי הכרם הן מאסור הנאה ואין מקדיש בהם זולתי שבעה דברים בלבד ר"ל מהם אוסרים בכל שהוא כמו שבארנו בסוף ערלה ודע כי מה שזכר בזאת המשנה כי הם אוסרין בכל שהו הוא נכון וברור מלבד יין נסך שהוא אוסר בכל שהו לשתיה בלבד אבל כשנתערבה חבית בחביות אינו אוסר הכל בהנאה כמו שבארנו וחמץ בפסח בלבד בין במינו בין שלא במינו במשהו ואמנם יצא מדין כלל איסורין שבתורה... הדבור בו אבל אסור תלוי הוא בזמן וכשעבר

הזמן סר אסורו ולפיכך לא התנה בו התלמוד כמו שהתנה ביין נסך וטבל כמו שהקדמנו והבן אלו הענינים כלם ותפריש ביניהם ותדע קו היושר בכלם:

אמר המאירי אלו אסורין ואוסרין בכל שהן ר"ל שכל מה שנתערב בו נאסר ויראה לי שמשנה זו לענין איסור הנאה נאמר ואמר בכל אלו שאם נתערבו אפילו אחד באלף כלם נאסרו בהנאה ומ"מ אין המדה שוה בכל אלו שהוזכרו שיש מהם שנאמר עליהם כן אף במשהו ויש מהם שהם צריכים לדבר שבמנין אבל משהגיעו לאותו שיעור אף אם נתערבו באלף הכל אסור ואוסרין בכל שהן האמור בהן אין פירושו על מיעוט האיסור אלא על רבוי ההתר כלומר שאפילו נתערבו ברבוא אינו בטל בהם ומה שאמרו בגמרא האי תנא תרתי אית ליה אשארא קאי ולא אאיסורי ע"ז שלא נאמר על מה שאוסר במשהו של איסור אלא במה שאוסר בכל כמה שהוא ההתר וכן מה ששאלו האי תנא מאי קא חשיב לא קאי אאיסורי ע"ז אלא על השאר ומה שאוסר במשהו הוא כל מה שאיסורו משום ע"ז והם יין נסך וע"ז ועורות לבובין והוא הדין לכל תקרובת ע"ז וכבר בארנו ענין עורות לבובין בפרקים הקודמים ושור הנסקל ר"ל קודם שנסקל אלא שנגמר דינו והוא מפני חשיבותו וכן כל בעלי חיים כמו שהתבאר במסכת זבחים ע"ג א' וגדולי המפרשים פירשוה בחתכה מבשרו וראויה להתכבד ואין הדברים נראין ועגלה ערופה וצפרי מצורע ר"ל השחוטה שבהם ושער נזיר שאף הוא דבר שבמנין שאדם עשוי למכור ממנו כמה גזין לעשות מהם שקים והוא אסור בהנאה ששער נזיר טהור בשריפה ושל טמא בקבורה ופטר חמור לאחר עריפה ובשר בחלב ר"ל לאחר שנעשית חתכה זו בשר בחלב שבתחלתה אינה נעשית בשר בחלב אלא בטעם כמו שאמרו טפת חלב שנפלה בבשר אם נתנה טעם בה וכו' אבל לאחר שבעשית החתכה בשר בחלב אף באלף כמוה לא בטלה ומ"מ דוקא חתכה שהיא דבר שבמנין כמו שהתבאר במסכת חולין וכן חולין שנשחטו בעזרה שאף הם אסורין בהנאה שכל אלו אסורי הנאה הם כמו שהתבאר כל אחד במקומו הראוי לו ומ"מ חקר בעל התלמוד על משנה זו שהרי מ"מ היה לו להזכיר כל שעושה תערבתו כמהו בכל מה שהוא אע"פ שאינו בדין איסור הנאה שמאחר שהוא אומר' אוסרין בכל שהן רוצה בו שעושה את תערבתו כמהו בכל מה שהיה אף אחד באלף ואע"פ שלא נמנו בכאן אלא איסורי הנאה שאוסרין תערבתן בהנאה מ"מ יש אסורי אכילה שאוסרין באכילה בכל מה שהן גם כן וביאור הדברים אלו אוסרין בכל שהן לעשות תערבתן כמותן בכל מה שהן ומתוך כך שאלו עליה בגמרא אם דעתו לדון באסור הנאה היה לו למנות חמץ בפסח שאף הוא אוסר בכל שהוא אף בהנאה ואע"פ שעל דרך האמת אין חמץ אוסר תערבתו בהנאה במשהו אא"כ בנותן טעם מ"מ דעת

המקשה כן ואף גדולי הפוסקים פסקוה אלא שאין הדברים נראין שכל אותן שבפרק אלו עוברין גוף המאכל נעשה מהם או שהם נותנין טעם הרבה כמו שהעידו בזיתום המצרי שהוא תלתא שערי וחזר להקשות על איסורי אכילה שאם דעתו לדון בדבר חשוב והוא הנקרא דבר שבמנין היה לו למנות חתכה של נבלה הראויה להתכבד לעשות תערובתה כמוה מיהא לענין אכילה ותירץ תרתי אית ליה כלומר שלא היה דעת המשנה לדון אלא בשניהם ר"ל שיהא איסור הנאה ודבר שבמנין ומגדולי הפוסקים פירשו בה שאין זה התנא אומר בשום דבר לעשות תערובתו כמהו בכל מה שיתערב בו אפילו באלף אלא בדבר שבמנין ר"ל דבר חשוב ואסור הנאה הא כל שאינו בשניהם אינו עושה תערבתו בכל שיעור שיתערב בו כמהו מעתה פרוסה של חמץ אע"פ שהוא אסור הנאה אינו דבר חשוב לאסור תערבתו בהנאה כמהו כמו שכתבנו וחתכת נבלה אע"פ שהוא דבר חשוב אינו אסור הנאה לאסור תערובתה כמוה אף באכילה בכל מה שהיא ומתוך פירושם פסקו עליה בענין חמץ שאין הלכה כן שהרי חמץ בפסח לדעתם בכל שהו אף בהנאה ומ"מ לדעתנו אינו נאסר בהנאה בכל שהוא כמו שבארנו ויש חושבים עליהם שלענין אכילה הם סבורים בפירוש משנה זו שלא יהא חמץ אוסר בכל מה שהוא ומתוך כך לא פסקו בה כמותה ומ"מ נמשכו אחר משנה זו בענין חתכת נבלה וראויה להתכבד שלא לאסור תערבתה ביתר מששים וכנגד מה שאמרו במשנה פרק גיד הנשה שהחתכה הראויה להתכבד אינה בטלה וזהו שלא הביאוה שם בהלכות אלא שגדולי המחברים פסקוה ומ"מ לדעתנו משנה זו הלכה פסוקה היא ופירוש המשנה מעיקרו אינו נראה כן שאם כן אף טפת יין נסך אינו דבר חשוב ונעשה תערבתו כמהו ומ"מ הם העמידוה חבית בחבית וא"כ לענין יין עצמו שאוסר בכל שהו בהנאה מיהא אין הלכה כן כמו שיתבאר למטה בחבית בחבית:

ועיקר הדברים שזה התנא מה שאמר עליו תרתי אית ליה כך פירושו שלא כיון להורות בה אלא בדברים שאוסרין בהנאה ולא לאיסור אכילה כלל אע"פ שעושה תערבתו כמהו בכל מה שהוא ומתוך שהוא סובר שאין שום דבר אוסר תערובתו בהנאה אלא באכילה לא דבר אלא בדברים שאין איסורי הנאה ודבר חשוב ועליהם אמר אלו וכו' שהוא לשון מדוקדק בלא שיור ומה שהוזכר בה יין נסך פירושו חבית בחבית וע"ז בצירה שנעבדה שנתערבה בשאר צורות ובשר בחלב בחתכה הראויה ושער נזיר בשנקשרו ונעשו גזין גזין עד שאדם אומר עליהם כמה גזין בסלע או בשנעשית מהם צורה בבגד וכמו שהעמידוה במסכת תמורה בצפרתא ר"ל שעשה בשער הנזיר צורת צפור שהוא דבר חשוב ושאר הדברים כפשטן או שמא כל שבע"ז אינו בכלל זה כמו שבארנו במשנה והוא שואל

שהיה לו למנות ככרות של חמץ בפסח ואגוזי פרך של ערלה וחברותיה שהם דבר חשוב ואיסורי הנאה והשיב שכבר סמך על מה שהוזכרו במקומן אבל איסורי הנאה שאינן דבר חשוב או דבר חשוב שאינו אסור הנאה לא כיון לשנותם כאן איסור הנאה בלא דבר חשוב מפני שאינו עושה תערבתו כמהו שאינו אוסר במשהו אלא באכילה כחמץ בפסח שאינו נאסר בהנאה בכל מה שהוא אלא בדבר שבמנין כגון ככר או בנתינת טעם ודבר חשוב בלא איסור הנאה מפני שאע"פ שעושה תערבתו כמהו אינו מתעסק באיסור אכילה ומ"מ חתכה הראויה להתכבד אוסרו בכל מה שהוא אלא שאין לה מקום בכאן ולא חלק בכאן על מה שהתבאר במסכת חולין בחתכה אלא שלא התעסק בה וכן ככרות של חמץ אוסרות את תערבתן אם לא הוזכרו ואע"פ שיין נסך אוסר תערבתו יין ביין אף בלא חשיבות חומרא דע"ז שני ואף בזו יש מי שאומר דוקא ברביעית אלא שאין להם ראיה ועוד שהרי לא הועילו שהרי מ"מ ע"ז ותקרובתה אסורין בכל שהן אף בלא חשיבות ומה שאמרו חבית בחבית מותר פרושה לדעתם בפתוחות שאין זה דבר שבמנין הא בסתומות נאסרו כלן בהנאה וכמו שנאמר עליהם... ערלה סתומות כלן ידלקו... שמא תאמר והלא בפרק שני... שנתערבו יוליך הנאה לים המלח ואע"פ שהוא דבר שבמנין ואיסור הנאה פרשו בזה חכמי הצרפתים ענין החבית בפתוחות וענין פת ובגד מתוך שעיקר איסורן אינו דבר שבמנין והוא הכרכר והעצים שמצדם נאסרו וי"מ ענין החבית לאחר פדיון כמו שביארנו שם שיש פדיון לע"ז אבל קודם פדיון אסור הא יין ביין אף לאחר פדיון אסור ויש שפירש בהפך שיין ביין לאחר פדיון מותר הא חבית בחבית אף קודם פדיון מותר והם פירשו בערלה וכלאי הכרם שאמר עליהם בסתומות ידלקו שטעם הדבר מפני שאין להם פדיון וכבר כתבנו מזה בפרק שלישי ודברים אלו הנזכרים במשנתנו שהם איסורי הנאה ודבר שבמנין כבר כתבנו בפרק שלישי שלדעת גדולי הדורות אין להם תקנה בהולכת הנאה לים המלח או במכירה לגוי חוץ מדמי האיסור אבל גדולי המפרשים כתבו שאף באלו כן שהרי הבגד שארגו בכרכר נחשב כלו איסור והועיל בו אחד מאלו על הדרך שהתבאר:

זהו ביאור המשנה ואע"פ ששאר מפרשים תופשין בה שטה אחרת מכל מקום כך נראה לי לפרש להמשיך הפירוש עם הפסק וכן נראה דעת גדולי המפרשים ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה העשירית והכונה להשלים בה ביאור עניני תערובת שביין נסך והוא שאמר יין נסך שנפל לבור כלו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כלו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר הר"ם כבר נתבאר שיין נסך שנתנסך לע"ז אוסר כל שהו במינו וחבית בין חביות

יוליך הנאה לים המלח וזה הבור הנזכר בכאן הוא בור של יין ואם הוא יין שלוק שהוא נקרא סתם יינן שאין אנו יודעין אם נתנסך או לא נתנסך הוא כשנתערב בבור של יין פסק ההלכה בו כרשב"ג ואע"פ שהוא אסור בהנאה גם כן ר"ל סתם יינן כמו שאמרנו שלשה יינות הם יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית והמפקיד יינו אצל הגוי אסור בשתיה ומותר בהנאה וטומאה חמורה הוא שיטמא אדם וכלים במגע ובמשא כמו הנבלה וטומאת משקין היא טומאה קלה מטמא אוכלין ומשקין לבד וכששתה מהם אדם רביעית נפסלה גויתו ולא יטמא ועוד יתבארו עקרי אלה הטמאות במקומותיהן:

אמר המאירי יין נסך שנפל לבור כלו אסור בהנאה אף בסתם יינן ורשב"ג מתיר למכור כלו חוץ מדמי יין נסך שבו ואפילו יין נסך גמור ופי' בגמ' שהלכה כרשב"ג בסתם יינם אבל לא ביין נסך הגמור והוא שאמרו בפסק זה יין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר במכירת כלו חוץ מדמי חבית של איסור סתם יינן אפילו יין ביין למכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו והוא הדין לכל האסור במגע גוי שהכל בכלל סתם יינן:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו ומ"מ גדולי המפרשים כתבו שיין במים אם נעשו המים ראויים לשתיה על ידו אפילו על ידי הדחק הרי הם ככבשים שדרכן לתת לתוכן יין שנאסרו בהנאה וכן דעתם ביין שנתערב ביין אף בסתם יינן אם נתערב שם כל כך שכנגדו במים יהו ראויין לשתיה על ידו ואין הדברים נראין ואף בכבשים כבר פרשנו לדעתנו שימכרו חוץ מדמי יין נסך שבהם אלא שהם סוברים בהם שכל שמכשיר את האוכל הרי הוא עיקר הדבר וכן העידו בתלמוד המערב בלשון זה מודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור ומ"מ הדברים זרים:

יין שנתערב ביין נסך ודאי שנאסר אף במכירה חוץ מדמי יין נסך יש מי שמתיר בהולכת הנאה לים המלח והם סוברים שהולכת הנאה לים המלח גדולה ממכירה חוץ מדמי יין נסך והם נסעדים בה משמועה שבסוף פרק כל הצלמים וגורסין דאיערבא חמרא דאיסורא בחמריה ויש חולקין בה לומר שאין לה שום תקון ואע"פ שיש פדיון לע"ז דוקא בדבר שאינו בלול וגורסין בה בדרך אחרת כמו שהתבאר שם ומ"מ בסתם יינן מותר בהולכת הנאה לים המלח ויש אומרים שבסתם יינן וחבית ביין נסך אין הולכת הנאה לים המלח מועלת אלא מכירה חוץ מדמי יין נסך והם סוברים שמכירה חוץ מדמי יין נסך גדולה יותר מהולכת הנאה ואין בדברים אלו הכרע ולדעתי הולכת הנאה ומכירה חוץ מדמי יין נסך בדבור אחד נאמרו לענין התר אלא שלענין פירוש מכירת כלם חוץ מדמי יין נסך חמורה יותר. שהרי בהולכת הנאה משתמש בגוף האסור כגון לזלוף וכיוצא בזה:

שאר איסורין שנתערבו כעין יין ביין מותרין לימכר חוץ מדמי איסור שבהן ומ"מ כתבו הגאונים שדברים הנאסרין בתערובת אסור למכרן לגוים שמא יחזור וימכרם לישראל:
וחבית שנתערבה בחביות ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כלן אף בשתיה ויש חולקין שזה אינו אלא בשנתערבה בשיעור בטולה של רוב אסורין בששים ושל תרומה במאה וכן כלן אבל בפחות מכן לא הותרו ואין הדברים נראין וכן יש חולקין שלא להתיר אלא בהנאה וכבר הכרענו כדעת ראשון במסכת חולין וכבר כתבנו מענינים אלו בפרק כל הצלמים:

דף עד:

המשנה האחת עשרה והכונה בה לבאר ענין הכשר כלי הגת [ואמר] גת של אבן שזפתה גוי מנגבה והיא טהורה ושל עץ ר' יהודה ינגב וחכמים יקלף את הזפת ושל חרש אע"פ שקלף את הזפת אסורה אמר הר"ם כשדרך בה הגוי אי אפשר לה שלא יקלוף אע"פ שהיא של אבן ואין הלכה כר' יהודה:
אמר המאירי גת של אבן שזפתה גוי וכו' כבר בארנו בפרק שני שכלי הגת אין תשמישן חזק ככלים שאדם מכניס בהם לקיום כדי להצריכם הכשר גדול כמלוי וערוי וחבריו ושתשמישם חזק יותר משאר כלים שאין אדם מכניס בהם לקיום ומתוך כך אין הכשר מועט מועיל בהם בהדחה ושכשוך אלא שהם צריכים להכשר בינוני והוא נגוב אא"כ בקצת צדדים שיש להקל בהם או להחמיר עליהם וכדי לבאר ענין זה באה משנה זו וחלקה ענין זה לשלשה חלקים והם גת של אבן וגת של עץ וגת של חרס וביאור הדברים ופסק שלהם לפי מה שבא במשנה זו עם מה שנשלם בגמרא בביאורה כך הוא גת של אבן שזפתה גוי מנגבה והיא טהורה פירוש זפתה גוי ונתן בה יין בשעת הזפות וכבר בארנו בפרק שני שאין אומרין ביין שלהם הואיל והולך לאבוד מותר והילכך אע"פ שלא דרך בה עדין מנגבה והיא טהורה ונגוב זה יתבאר ענינו בגמרא ומ"מ אינו צריך לקלוף את הזפת וכן הדין אם זפתה ישראל ונגע בה הגוי בזמן שהיין שבה טופח בכדי להטפיח וכן הדין אם אינה זפותה אלא שדרך בה ונמצאו שלשה דברים בדין זה והם זפתה גוי ולא דרך זפתה ישראל ונגע בה גוי בזמן שיש בה טופח להטפיח דרך בה ולא זפתה הא אם זפתה ודרך בה צריך לקלוף את הזפת ואח"כ לנגב של עץ ר' אומר ינגב וחכמים אומרים יקלוף פירוש של עץ בין זפתה ולא דרך בה בין שזפתה ודרך בה יקלוף ואח"כ ינגב ואם דרך בה ולא זפתה ינגב של חרש אף בקלוף לא די לה בנגוב ופי' בגמ' שלדעת חכמים נאמרה וצריכה הכשר גדול כמלוי וערוי וחבריו ואף כשאינה זפותה הדין כן וממה

שאמרו בבריתא בגמרא על של עץ ואבן ואם היו מזופתים אסורין אלמא דרישא שהיא בשל חרס אף באין זפותה אמרו חכמים דצריך מלוי וערוי ומאחר שכן אף במזופתים אין צריך בהם לקליפה שאין אחר הכשר גדול כלום ואע"פ שגדולי עולם מחמירין בכך אין הדברים נראין ואף זו פי' רוב מפרשים דוקא בשהיתה תחלת תשמישה ביד גוי או שזפתה גוי או ישראל ונגע בה גוי בזמן שטופח בכדי להטפיח אבל אם תחלת תשמישה ביד ישראל מקלף ומנגב ואם אינו מזופת מנגב ובשל עץ ואבן ותחלת תשמישן ביד ישראל דיו בהדחה ויש חולקין בה אלא שבתוספות כתבוה כן:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא וגדולי הרבנים פי' שהגת אינה צריכה אלא הכשר הדחה אף בשל גוי ונסעדים בה בבריתא שהזכירו בה שהעדשים דיו בהדחה ופירשו שהעדשים הוא הגת ואין דבריהם נראין כלל שאם כן היאך לא הקשו ממנה למשנתנו שהצריכה בו נגוב ועוד שהרי רב אשי שהיה מן האחרונים הצריך נגוב בגוי שנמצא בגת כמו שביארנו בפרק רביעי ומלת עדשים אין ביאורה כן כמו שיתבאר ומ"מ הרבה כתבוה כן בשתחלת תשמישה ביד ישראל כמו שבארנו בפרושנו ומ"מ דוקא בגת שלהם שהיה היין נמשך מהם לשעתו אבל גיגיות גדולות שלנו אינן בדין זה ויש שכתבו שאף גיגיות שלנו כן שאם מפני שדורכין בהם ברגל בלא קורה הרי אף בימיהם היה כן שלא היה גלגל קורה אלא לבית הבד כמו שאמרו בשבועות אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד ובסנהדרין עקל בית הבד ובראשון של שבת ושוין שטוענין בקורת בית הבד אבל בגת של ענבים בדריכת רגל היה כדתנן לוקחין גת דרוכה וכן מהו לדרוך עם הנכרי בגת ואם אינן זפותות ודרך בהם גוי תחלה דיו בנגוב ואם דרך בה ישראל תחלה לפירוש התוספות דיו בהדחה ומכאן נראה לי שסומכין לעשות גוי תמדים בגיגיות שלנו אלא שאני מפקפק שהגתות שלהם אע"פ שברגל הם דורכים בו מ"מ נמשך היה משם לשעתו אבל אלו היין מתעכב בהם הרבה ולא עוד אלא שאנו מפרשים העדשים בדרך אחרת כמו שיתבאר ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת ענין זה אלו הם:

המחץ והוא שממנו דולין מבור להכניס לחביות והמשפך והוא שמריקין מן המחץ לתוכו ונשפך מתוכו לחביות צריכין נגוב אף בשל עץ ודיים בכך אף בשל חרס ויש מקילין בשל עץ כשתחלת תשמישן ביד ישראל בהדחה בעלמא ומחמירין בשל חרס בשתחלת תשמישן ביד גוי להכשר גדול לא נאמר בזה נגוב אלא בשל עץ ושתחלתו ביד גוי ובשל חרש ושתחלת תשמישן ביד ישראל ודינין אלו בין במזופת בין שאינו מזופת וא"ת וא"כ מה שאמרו נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל דלא אסרינן להו אלא בעכבת יין ואף בלא עכבת יין ניתסר דהא

בעי נגוב התם בשל ישראל ונבלע מיין כשר על הדרך שביארנו במשנת נטל את המשפך הכא בשל גוי ובתחלת תשמישו ביד גוי כיצד הוא נגוב זה אם הכלי יבש מדיחו במים ומקנחו באפר וחוזר ומדיח במים ומעביר אותו אפר הימנו וחוזר ומקנח באפר וחוזר ומדיח במים ואם היה הכלי טופח מקנח באפר ומדיח ומקנח באפר ומדיח ניגוב זה יש מי שאומר שאם הכלי עשוי דפין דפין צריך להתירן שיכנסו המים והאפר בין דף לדף ואיני מודה בזה נגוב בכלי הגת כהדחה לשאין מכניסן לקיום שאין צריך התרה:

כלים שעמדו שעה אחת ביד גוי נאסרו כל אחד באסורו כשמכניסן לקיום כדינן ושאין מכניסן לקיום כדינם וכלי הגת כדינם שאף כשאין מכניסין בו יין אלא לפי שעה גזרו בהם כאלו הכניסו לקיום כדי שלא יניחו כליהם ביד גוים ומתוך כך המשלחם ביד גוי צריך חותם אחד כמו שביארנו בפרק שני ואע"פ שגדולי הרבנים פרשו בסוגיא זו סחיף להו אפומיהו וחתים להו אברזיהו שהיה נותן החבית בשק ופיה למטה בשולי השק וחותם פי השק סמוך לשולי החבית כדי שיהא חותם בתוך חותם אין נראה כן שהרי כל שאין בו חשש נסוך אין בו צורך אלא לחותם אחד כמו שאמרו בחומץ ויין מבושל שלנו ביד גוים וכל שכן בכלי אלא סחיף לה אפומיהו פירושו שהיה מהדק איזה דבר בפי החבית וחתים להו אבירציהו הוא שיהיה בחבית נקב בצדה שהיין יוצא ממנו וחותמו ומ"מ הכל היה בחותם אחד ומ"מ חכמי הצרפתים הורו שלא נאמר כן בכלים גדולים כעין שלנו שאין משתמשין בהם אלא בשעת הגתות על הרוב ואם אנו מוסרין להן לתקנו או להעבירו ממקום למקום אין צריך חותם וכל שכן אם התירו והעבירו דפין דפין ולקצת חכמי הדור ראיתי שפרשוה בשנתברר שנכנס בהם יין של גוי אבל מספק לא ואע"פ שבגת אמרו ההוא גוי דאשתכח במעצרתא ואמרו עלה אי איכא טופח בכדי לטפיח בעיא הכשר אלמא שאלו היה ברשות הגוי היה צריך הכשר בלא טפיחה הם פרשוה דוקא בגת ובשעת הגתות ואין הדברים נראין לפי סוגית הגמרא:

דף עה.

יש בכלי הבד רחים עגולות ובבית קבול מועט כמין ים ורגילין ליתן בהם את הזיתים לכתשם שם מעט קודם שיכניסום לבית הבד כדי להוציא שמנן יפה והיא קרויה עדשה וכמו שאמרו בב"ב ס"ז ב' המוכר את הבד מכר את הים ופירשו מאי ים טלפחא והוא תרגום של עדשה ויש גתות שעושין כן בענבים ומתוך שאין יין או שמן משתהין שם הרבה דיו בהדחה וי"מ עדשים כלי עגול שנותנין תחת הקורה שבה עוצרים את הענבים על התפוח במקום דפין שבגת ודיה בהדחה שאין היין משתהא בה כלל וכן הדפין והם

שאדם מניחן תחת הקורה על הענבים וכן הלולבין והם מכבדות שבהם מטאטאין בגת ומכנסין את הענבים המפוזרים ויש כלונסות שהקורה מתגלגלת בהם על ידי משיכת העקלים אבל העקלים והם שאדם מושכם והקורה מתהדקת במשיכתם ועוצרת והן של חריות דקל או של בצבוץ והוא קנאב"ץ בולעות הרבה וצריכין נגוב ואם היו עקלים אלו של שיפה או של גמי שגדולן במים ובמקומות הלחים והם שואבים בטבעם לא הוכשרו אלא בהכשר גדול והוא ישון או אחד מחבריו:

כלי פשתן דינן כשל חרס וצריכים הכשר גדול ושל צמר כשל עץ בנגוב אבל של שער אין בולעין כלל ודיין בהדחה מעתה משמרת של גוים אם של צמר מנגבה ואם של שער מדיחה ואם של פשתן מישנה ואם היו בה קשרים יש לו לחוש שמא היין עומד בעין בתוך אותם הקשרים וצריך להתירם ודבר זה במה שצריך נגוב או ישנן ולדעת רוב פוסקים לא נאמר אלא בנגוב אבל בישון ובכל שאר מיני הכשר גדול אין אחריו כלום וכל שצריך התרת קשרים בכלי המזופת צריך קלוף:

סלים שמסננין בהם היין בשעת הגתות אם הם קשורים בחבלים של שער מדיחם ואם בשל גמי מנגבן ואם בשל פשתן מישנן ואם יש בו קשרים מתירן ואח"כ מישנן ולדעתי כל שבישון אינו צריך התרת קשרים:

נגוב זה יש מי שאומר שאינו מועיל לנעורת של פשתן שמהודק בכלי הבקבוק ולדעתי אף הוא הוכשר בכך אין מחמירים עליהם יותר מעקלים של חריות ושל בצבוץ ולא עוד אלא שאף בפשתן הגמור אני אומר כן לא דכיתנא מישנן אלא במה שאדם מעביר את היין עליו במשמרת ומסננת ומעתה אין צריך לומר בנעורת שאינו ספוגיי כל כך כדי לבלוע ומ"מ שאר מיני ההכשר כלם מכשירין בכלי ובכל מה שבו וגדולי המפרשים מחמירין בו עד שאמרו בקונה גיגית או כובא מגוי שצריך להסיר אותו הנעורת ולישנו והדברים נראין כמו שכתבנו ואף הם מפקפקים להיות מלוי וערוי מועיל בו מפני שהם מפקפקים לאסרו בהנאה מפני רוב בליעה שבו כדורדייא עצמה וכל מה שנאסר מחמת יין שבו בהנאה אין הכשר מועיל בו אלא ישון ואין הכשר אחר אלא למה שיינו אינו אוסרו בהנאה ואני מקל בזו משני צדדין הראשונה מפני שאיני מדמה נעורת זה לפשתן האמור בגמרא שהוא פשתן עצמו והוא ספוגי ושואב והשני שאף בכתנא עצמה נראה לי שלא אמרו בו מישנן אלא להזכיר בו אחד ממיני ההכשר הגדול והוא הדין לכל הכשר גדול שמועיל בו או שמא אף נגוב מטעם שכתבנו שלא נאמר בו ישון אלא למשמרת ומסננת אלא שבזו אני מפקפק למעשה אבל בנעורת שלנו יראה לי להתיר בכל שהכלי שהוא בתוכו כשר בו ואף דורדייא עצמה כבר כתבנו בה הכשר בפרק שני וכן ראיתי

לגדולי המפרשים שהזכרנו שהחמירו להתיר הדפין אף בהגעלה ואף במלוי ועירוי ואיני מודה להם אחר שלא ראינו בזה זכר בתלמוד שאם מן הסברא הרי אמרו כבולעו כך פולטו כל שכן בזו שאין אנו צריכים לפליטת היין אלא להפגתו והעברת טעמו כמו שהתבאר וכן החמירו לגרור הדורדייא מעל פניו וכבר כתבנו בה דעתנו בפרק שני:

הרבה מיני הכשר הוזכרו בכאן לכלים שמכניסן לקיום מלוי ועירוי והגעלה והנחה תחת הצנור וישון וכבר בארנו ענין כלם בפרק שני:

מי שהיו גתו ובית בדו טמאים ורוצה לעשות זתיו וענביו בטהרה מכשיר הגת וכליו וכן הבד וכליו על הדרך שיעדנו הכשר שלהם לענין יין נסך מקצתם בהדחה ומקצתם בנגוב ומקצתם בישון על הצד שהתבאר ואם רצה לטהרם מיד מגעילם ברותחין או חולטן במי הזיתים עצמן שהוחמו להעמיד הזיתים לתוכם כדי שיוסיפו בהרקת שמנם ושמא תאמר ואם מצד טומאה אתה בא יטבילם אינו כן שכל אלו בלועים הם ממשקים טמאים וכל שהמשקה בלוע בתוכו אין טבילה מועלת בו שהרי שנינו בטהרות חרסים שנשתמשו בהם משקין טמאים ונפלו לאויר התנור והוסק התנור הרי התנור טמא שסוף המשקה לצאת ואף כאן סופו לצאת על ידי הכבישה ולפיכך צריך הכשר ומכיון שיצא המשקה אין צריכין טבילה שהרי פשוטי כלי עץ הם ואין מקבלין טומאה ואין הענין מחמת עצמן אלא מחמת משקה הבלוע בגופם וזהו לדעתי שלא אמר ובקש לטהרן אלא שאינן טמאים מצד עצמם אלא ובקש לעשותם בטהרה ר"ל זיתיו וענביו:

דף עה:

עם הארץ שהושיט ידיו לגת וכבר היין מתחיל לימשך ונגע באשכולות של ענבים אשכול וכל סביביו טמאים וכל הגת טהורה ומכאן למדו רבים לענין יין נסך שאם היו ענבים לצד אחד מן הגגית ונגע בהם משליך מקום מגעו והשאר מותר וכן אם היין נתחמם והציף את הפסולת על עצמו ונגע גוי בחרצנים שמשליך מקום מגעו והשאר מותר הואיל ולא נגע במקום משקה ומ"מ כתבו גדולי המפרשים שאם היה טופח על מנת להטפיח במקום מגעו כל הגת אסורה ומ"מ גיגיות שלנו כשהחרצנים צפים למעלה אין בהם טופח בכדי להטפיח ויש אומרים שכל שאין שם טופח להטפיח אף מקום מגעו אינו פוסל ובטופח להטפיח הוא שפסלו מקום מגעו וסביבותיו לבד שאין טפיחה שעל האשכול חבור למשקה כלל:

שרץ שנמצא בריחים של זיתים והוא מקום שטוחנין בהם את הזיתים קודם נתינתן לבד ואח"כ נותנין אותם בבד וטוענין בקורה אין טמא אלא מקום מגעו ואם היה שם שמן

הרבה עד שהשמן מהלך סביב הריחים הכל טמא שכל המשקה נטמא בטומאת מקצתו וחזר המשקה וטמא את הזיתים ואין ראוי לומר בכאן שיהו סביבותיו וכל הבד טהורה כמו שאמרו בגת שהגת יש בו אשכולות שמפסיקין בין מקום מגעו לשאר הגת מה שאין כן בזיתים:

המשנה השתים עשרה והכונה בה לבאר הכשר הכלים הנאסרים בגיעולי גוים ואמר על זה הלוקח כלי תשמיש מן הגוים את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן השפוד והאסכלאות מלבין באור הסכין שפה והיא טהורה אמר הר"ם כלי תשמיש ר"ל כלי תשמיש אכילה ובלבד שיהיו אלו הכלים מן המתכות כגון הברזל והזכוכית וכמו כן כלי חרס השועים באבר כלם צריכים טבילה ואפי' הם חדשים להגעיל ואמרו להגעיל ר"ל גיעולי גוים וזה שירתיח אותם במים רתיחה גדולה ואם הוא יורה גדולה יקיף לה על שפתה טיט או עיסה כדי שיעלו המים על שפתה וירתיחו עליה המים רתיחה גדולה וכלים שדרכן להגעיל כגון קדרות נחשת והמחבתות ודומיהן ללבן כגון השפודין והאסכלאות שצולין עליהם וכיוצא בהם יסיר מהם איסור גיעולי גוים אחר ההגעלה למה שצריך לבון וכשיטבילום אח"כ בארבעים סאה הם טהורין לענין האיסור והמותר גם כן מוסיף על ענין טומאה וטהרה והסכין שפה ובלבד שתהיה הסכין שוה וחלקה שאין בה גומות ואם נועצה בקרקע קשה עשר פעמים וישתמש בה וזהו מה שנתכון בשפה ואם השחיז אותה באבן כעין אבן של רחים או לבן אותה באור זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה אי אפשר בלא טבילה במי מקוה ובזה תסיר מהם טומאת גיעולי גוים ודע זה:

אמר המאירי הלוקח כלי תשמיש מן הגוים ר"ל שנשתמשו בהם ולקחם ישראל מהם את שדרכו להטביל יטביל פירוש הטבלה זו לאו לשון טבילה הוא אלא לשון תשמיש בצונן ומשנה זו לא בכלים חדשים היא עסוקה ולהצריכם טבילה על הדרך שיתבאר שאם כן אף את שדרכו להגעיל אין צריך הגעלה אלא טבילה על שיוצאין מטומאת גיעול לקדושת מאכלות כמו שיתבאר שטבילה זו צריכה בין לכלים חדשים בין לכלים ישנים כל שבאו מרשות גוי לרשות ישראל אלא משנה זו לא דברה בטבילה זו כלל אלא לגוף ההכשר ולא דברה בחדשים שהרי אין צריכים הכשר אלא בישנים ר"ל שנשתמש בהם גוי ואמר על זה את שדרכו להטביל יטביל ר"ל את שנשתמש בו בצונן ודרך הטבלה במים צוננין כגון כוסות וצלוחיות וקתוניות יטביל ר"ל ידיח בצונן ודיין ואת שדרכן להגעיל ר"ל להשתמש בו על ידי חמין כגון יורות וקוקמוסין ומחמי חמין יגעיל במים חמין ואת שדרכן ללבן ר"ל להשתמש בו ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות ילבן באור הסכין שפה

והיא טהורה ר"ל השחזה במשחזת או ברחים של נפח להשיר קלפה העליונה ודבר זה אינו אלא לצונן ואפילו לחתיכת דבר החריף כצנון ואתרוג ודומיהם אבל לדבר חם צריך הכשר אחר גדול הימנו כמו שיתבאר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא אלא שהדבר צריך להשלמת דברים שלא נתבארו במשנה זו והוא לבאר טבילה שהם צריכים אחר הכשר ולבאר ענין הדחה והגעלה ולבון היאך הם נעשים ולבאר דין איסורן עד שלא הוכשרו ושאר דברים שהם משתלשלים לענינים אלו ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא להשלמת דינים אלו עם מה שיתגלגל בו ממקומות אחרים אלו הם:

צריך שתדע שכל כלי מכלים שמשתמשין בהם לדבר מאכל ומשתה הנכנס מרשות גוי לרשות ישראל אע"פ שאינו צריך הכשר מצד גיעולו כגון שהוא חדש או שהיה ישן והוכשר צריך טבילה בארבעים סאה או במקום הראוי לטבילה קודם שישתמש בהם והוא שנאמר בכלי מדין תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת וכן נאמר אך במי נדה יתחטא מים שהנדה עולה בהם ומאחר שהוקשה לטבילת נדה כתבו גדולי המפרשים שאף אתה צריך להזהר שלא להיות בהם דבר החוצץ ומכיון שהוכשר והוטבל משתמש בו ואינו צריך הערב שמש:

טבילה זו מכיון שעיקרה לכניסת קדושת מאכלות אינה בכלים ישנים אלא אחר שהוכשרו שאם אתה מטבילן עד שלא הוכשרו היאך הם נכנסים בה לקדושה ועדין אינן ראויים לה ונמצא הכלי טובל ושרץ בידו וזהו שבכלן מקדים הכשר הבא מצד האיסור לטבילה זו מדיחן ומטבילן מגעילן ומטבילן מלבנן ומטבילן ואם עשה כן ר"ל שהטבילו קודם ההכשר יראה שאינה מועלת שהרי אף לשון הכתוב מעיד בזו שנאמר תעבירו באש ואח"כ וטהר ונמצא שהוא צריך לחזור ולהטביל ומ"מ גדולי המפרשים מקילין בה בדיעבד לפי דרכך למדת שכלים של ישראל שצריכים הכשר מצד גיעולן כגון כלי של חמץ בפסח או אף כלי של ישראל שנאסר ביד גוי מחמת איסור אין צריך טבילה אחר הכשרו אלא מכשירו הכשר הראוי לו ודיו שלא נאמרו הדברים אלא בשנכנס מרשות גוי לרשות ישראל:

אף של גוי צריך שתדע שלא כל הכלים בדין זה וכבר בארנו שאין דין זה מתפשט אלא לכלים שבסעודה אם של מאכל אם של משתה אלא שאף בכלים אלו אין כל הכלים בדין זה ואין שום כלי סעודה שלהם בדין זה אלא על פי שני תנאים הראשון שיהא של מתכת והשני שיצא מכל וכל מרשות הגוי לרשות ישראל הא כל שחסר אחד מאלו כגון

שהוא של עץ או שבא לידו בתורת שאלה יכשירנו הכשר הראוי לו וישתמש בו ואין צריך טבילה:

מ"מ קצת כלים יש שאע"פ שאינם של מתכת הם נדונים לענין זה כשל מתכת כיצד כלי זכוכית אינם מתכת ומ"מ הואיל ואם נשברו יש להם תקנה הרי הם ככלי מתכות וצריכין טבילה ומ"מ לענין טומאה אמרו במסכת שבת ט"ו ב' הואיל ותחלת ברייתן מן החול דינן ככלי חרס ומעתה לענין טבילה מטומאה שבו אין לו טהרה במקוה ואף מזו יש מפקפקין בהם לטבילה זו ומטבילים בלא ברכה ולא יראה לי כן הואיל ובמקומה נאמרה הלכה היא ולא עוד אלא שגדולי המפרשים דוחין אותה של מסכת שבת מפני זה אף לענין טומאה:

ברכה זו נסח שלה אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת הכלים ואפילו לא הטביל אלא כלי אחד אומר על הכלים טופס ברכה כך הוא:

עבר ונשתמש בלא טבילה מטביל מ"מ אין תשמישו מפקיעו מחיוב זה וכן כתבו הגאונים:

כלי קוניא הם שתחלתם חרש ובסופם טחין את פניו בקוניא והוא מין אחד של אבר ומ"מ הולכין אחר סופם וצריכין טבילה ואע"פ שבכל התלמוד אמרו רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל דוקא במה שלא נפסק בגמרא בהדיא כדעת המחמיר מ"מ יש מי שאומר שלא נאמר כן אלא כשטחין את פניו מבית ומחוץ עד שאין החרס נראה הא כל שאינו כן אינו צריך טבילה ויש חולקין להצריך טבילה אף לזה הואיל ותוכו רצוף באבר ומתוך כך הורו רבותי שמטבילין אותם בלא ברכה:

הורו חכמי הצרפתים שכל כלי שהוא מעורב מדבר הצריך טבילה ומדבר שאין צריך טבילה הולכין אחר עיקרו:

כבר בארנו שכל שלא יצא מרשות הגוי בזמן שהגיע ליד ישראל אינו צריך טבילה מעתה שאל או שכר ממנו אע"פ שמתחייב בשמירתם אינו צריך טבילה אע"פ ששאלה ושכירות קונין לענין דיני ממונות לקצת דברים לענין איסור אין קונין כמו שבארנו בפרק ראשון ומ"מ לקחן ישראל מגוי ושאלם ישראל אחר מלוקח זה רוב מפרשים מסכימים שצריכים טבילה וכלים הגזולים יש מצריכים טבילה ואני קורא עליו טובל ושרץ בידו:

ישראל שנתן מתכת שלו לגוי לעשות לו כלי כתבו חכמי הצרפתים שאף לדעת האומר אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה שאין שם הגוי עליה אף הם הורו בכלי שמכרו ישראל לגוי וחזר ולקחו אף לשעתו שצריך טבילה הואיל ונקרא שם הגוי עליה:

קבלו מן הגוי במשכון שאלו בגמרא אם צריך טבילה אם לאו ולא נתברר להם להצריך טבילה אא"כ ראה בדעתו של גוי שדעתו לשקעו בידו ופי' חכמי הצרפתים בהשקעה זו עד שלא יהא בדעתו לפדותו לעולם לפי מה שרואה מבין ריסי עיניו ואין לו אלא מה שעיניו רואות הא כל שלא ראה כן בדעתו של גוי לא נתברר להם ופסקו גדולי המחברים שאין צריכין טבילה לפי שטבילת הכלים אצלם מדברי סופרים ואין המקראות אלא סמך בעלמא וספק סופרים להקל וגדולי המפרשים מצריכים בהם טבילה מפני שהטבילה אצלם מן התורה ורבותי הורו להטבילם בלא ברכה:

מה שביארנו שטבילה זו צריכה שתהא בארבעים סאה כך שטת סוגיא זו מוכחת וראיה ברורה אצלי בזה מה שאמרו בכאן אצטריך וטהר ואצטריך במי נדה דאי כתב רחמנא וטהר הוה אמינא בכל דהו כתב רחמנא במי נדה ואם כתב רחמנא וכו' וודאי מה שאמר הוה אמינא בכל דהו ביאורו בכדי שיעלה בו גוף הכלי שאם לא כן אין זה טבילה ובא ללמדנו שאע"פ שגוף הכלים עולה בפחות מארבעים סאה אין טבילתו אלא במקום טבילת הנדה ואפילו מדאוריתא וכן ביארנו במסכת חגיגה בטבילת כלים טמאים אף במחטים וצנורות ואע"פ שבפסחים ט"ז א' אמרו לענין טומאה שטבילת כלים מן התורה ברביעית אלא שכבר בטלוה חכמים לטבילת רביעית כמו שהתבאר בנזיר ל"ח א' מ"מ בזה התורה הצריכה לארבעים סאה או שמא אף בזו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ומקצת חכמים תופשין בה שטה אחרת להשוות טבילה זו לשל טומאה ולפרש בכאן הוה אמינא בכל דהו אף בשאין הגוף הכלי עולה בו כתב רחמנא במי נדה מה נדה במים שגופה עולה בהן אף זה במים שגופו עולה בהם לפי מה שהוא כלי ומ"מ טבילתם טבילה אף במים מועטין מן התורה ואין דבריהם נראין כלל:

נמצא לפי מה שכתבנו שהלוקח כלי תשמיש מן הגוים אם הם חדשים לגמרי כלומר שלא נשתמש בהם הגוי כל עיקר מטבילן ואם נשתמש בהם על ידי צונן ר"ל שהם כלים שתשמישן על ידי צונן מן הסתם אף הוא לא נשתמש בהם אלא צונן ומדיחן הדחה הראויה ומטבילן והם טהורים כלים שתשמישן על ידי חמין אף הוא מן הסתם כדרכן נשתמש בהם ומגעילן הגעלה הראויה ומטבילן והם טהורים כלים שנשתמש בהם ע"י האור אף הוא מן הסתם כדרכן נשתמש בהם ומלבנן באור לבון הראוי ומטבילן והם טהורים ואם היו של ישראל ונאסרו בבליעת אסור מכשירן על הצדדין שהוזכרו ואין צריכין טבילה ומ"מ אף הראוי לטבילה אם נשתמש בו עד שלא הטביל הואיל והוכשר מבליעתו לא נאסר התבשיל:

מה הם דברים אלו שכתבנו בהדחה ובהגעלה ולבון הדחה הראויה והגעלה הראויה ולבון הראוי דברים אלו יש מהם שנתבררו בכאן ויש מהם שנתבררו במקומות אחרים ובדברי המפרשים וכיצד הם דינין אלו כל אותם שהכשרן בהדחה צריך שישפשף את הכלי שאי אפשר לכלי בלא חלודת איסור על פניו וצריך להעברה בשפשוף ודבר זה נראה למפרשים שאם לא כן אלא שדי לו בהעברת המים על פניו בנחת מה אנו צריכים לה והרי הטבילה כוללתה אלא ודאי להדחה בשפשוף אנו צריכים ולא עוד אלא שלאחר השפשוף אנו צריכים לשטיפה במים אחרים ודבר זה הביאוה גדולי המפרשים ולמדוה ממה שהוזכר במסכת זבחים צ"ו א' במריקת הכוס ושטיפת הכוס ופירשוה שעל כוס האסור נאמרה וכונו במריקה על הדחתו ובשטיפה על שטיפה זו שהזכרנו ואני אומר ששפשוף זה אינו בכלל הדחה שכל שהשמנינות בעין צריך הוא להעבירו קודם שיתחיל בהכשר שאין הכשר לשמנינות בעין אפילו הגעלה ומתוך כך אני אומר שמקנח בסמרטוט ומדיח או משפשף ומדיח ומים שאחר שפשוף הוא הוא עיקר ההכשר:

כלים שהכשר שלהם בהגעלה צריך שיעביר חלודת האיסור תחלה בשפשוף שאין הגעלה לשמנינות שהוא בעין והוא שאמרו אך את הזהב מכאן שצריך להעביר חלודה לא יכול להעבירה מכל וכל פי' חכמי צרפת שהנשאר הרי הוא כעין מה שאמרו בטבילה שמיעוטו שאין מקפיד עליו אינו חוצץ העביר חלודת הכלי נותנו לתוך מים רותחין ומגעילו וכל המשקין אין הגעלה עולה בה אלא במים והוא שאמרו במים ולא ביין וחלב ואף המים דוקא ברותחין שעל ידי האור אבל רותחין שבחמי טבריא אין לסמוך על הגעלה שבתוכם ואע"פ שהסברא נותנת כך בלא צורך ראיה יש קצת ראיה אצלי בדבר זה שבשריפת בת כהן אמרו באש תשרף לרבות כל שריפות שמחמת האור ולמעוטי אבר מעקרו ר"ל בלא התכת אש כשיוצא מן המחצב שהוא חם מעיקרו אלמא שכל שאינו מחמת האור אינו נקרא שריפה והוא הדין שאינו נקרא לבון ואף במים כל שאינו מחמת האור אינו קרוי הגעלה וכן הרוטב והמרק שבתבשיל אינו מפליט אדרבה הוא נבלע בנקל כדאמרינן בכזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר והעמידוה ביורה רותחת דמבלע בלע מפלט לא פלט אלמא שהרוטב גורם להבליע הפך רתיחת המים שמפלטת ואינה מבלעת:

דף עו.

הגעלה זו הרבה ערערו בקצת ענייניה הרבה מן המפרשים ויצאו לנו מתוך דבריהם הוראות מחודשות בענייניה שלא הוזכרו בגמרא ועיקר תביעתם עליה הוא ממה שראו

בפרק כל הבשר ק"ח א' בחתכת בשר שנפלה לתוך יורה של חלב דבר זה שכתבנו בסמוך והוא כגון שנפל לתוך יורה רותחת דמבלע בלע מפלט לא פלט והקשה סוף סוף כי ניח הדר פליט ותירץ כגון שקדם וסלקו זהו לשון הגמרא והיו חכמי הדורות הקדומים מפרשים בה שכל שהוא בתוך הרותחין הוא בולע מן הרותחין ומכל שבו ואינו פולט כלל ומה שאמר כי נייח הדר פליט רוצה בו כשינוחו המים מרתיחתם ואחר שכן סדרו טענותיהם על הגעלה שלנו מה הועילו בה והרי הכלי לא דיו שאינו פולט אלא שמוסיף על בלעו אא"כ משהה אותו בתוכו עד שינוחו המים מרתיחתם עד שהתעוררו אחרוני הרבנים לפרש בה שזה אינו שהרי החוש מכזיבו ואם תניח בשר בקדרה רותחת יראה שמנינות הבשר צף על הרוטב וכן אם תשים ירקות ברותחין יוריקו הרותחין וזה אינו אלא מצד פליטה אלא שתחלה הם בולעים וכשהם שבעים מלבלוע חוזרים ופולטים אף ברתיחת המים ומה שאמר כי נייח הדר פליט פירושו כי ניח מלבלוע ונראה לי סעד לפירוש זה שאלו היה חוזר על המים היה אומר כי ניחי שאין המים נזכרים בלשון יחיד לעולם אלא שאפשר לפרש בו על הבשר כלומר כי נייח מרתיחתו ומ"מ עדין לא זכינו בדין הואיל וכלי זה אינו פולט כלל עד שישבע מלבלוע מהיכן יודע לנו זמן זה והיה להם ליעד לנו שעור וזמן בהגעלה ואע"פ שמ"מ הם אמרו להשהותם עד כדי שתהא אומד הדעת בכך אין אומד הדעת מספיק בכך עד שחדשו בדבריהם שהבלוע בו כבר בשעתו הוא פולטו אבל הוא חוזר ובולע מן הרותחין ומאיסור שבהם ואינו נפלט ממנו עד שישבע מהם ויש אומרים עד שינוח מרתיחתו ומ"מ מה הועלנו ואע"פ שנפלט איסורם הרי בולעין מאיסור הרותחין ושמא תאמר ברותחין שאין בהם איסור הרי מ"מ יש בהם איסור פליטת עצמן והם חוזרין ובולעין ושמא תאמר שאין חוזרין ובולעין ממה שפלטו בזו ודאי אין ברירה ועוד תרצת בכלי אחד אבל אם הגעילו בן שני כלים או בבת אחת או בזה אחר זה הרי בלע זה פליטתו של זה ואין תקנה עד שישבעו או עד שתנוח רתיחת המים ואף באלו אם ישתהו עד שיפלוטו חוזרין ובולעין והיאך אפשר לכוין באלו ומתוך בלבולים אלו פרשו חכמי התוספות שכל כלי הצריך הגעלה מן התורה כגון כלים בני יומן וכעין של מדין צריך שיהא במים ששים כנגד הכלי או הכלים שמגעילין בו ביחד שהרי בכל משערין כמו שהתבאר ואחר שכן כבר נתבטלה פליטתו תכף שנכנס לשם ולדעת זה צריך שתהא היורה כשרה ר"ל שלא נתבשל בה היום תבשיל של איסור שאם נתבשל בה תבשיל איסור והיא בת יומא אי אפשר להיות במה שבתוכה ששים כנגד כלה ואם לא עשה כן לא עלתה לו הגעלה שהרי חזר לסורו ולאיסורו ומ"מ אם הוא כלי שאין בן יומו שצריך הגעלה לכתחלה מדברי סופרים אין חוששין לכך אלא כל

שהכלי מתכסה בו הוכשר שהרי כל שיפליט בין הכלי בין היורה נותן טעם לפגם ואפילו חזר ובלע אין בכך כלום שאע"פ שהצריכו בהם חכמים טבילה אף בשעת פגמו טעם הדבר הואיל ובשעה שבלעו מן המשבח בלעו אבל בליעה מן הפגם עצמו לא נאסרה ויש מצריכין הכשר ליורה בכל הצדדין ומטעם ביטול איסור לכתחלה והרי לכתחלה אין מבשלין בכלי שאינו בן יומו ואיני רואה שורש לדבריהם שאין בטול איסור נאמר אלא כשמבטלו בקדרתו ר"ל לאכלו עם תערבתו אבל בזו אין מקום לבטול איסור כלל ועדין מדת הדין מקטרגת ומה תאמר בכלים המוגעלים לאסור חמץ ששיעורו במשהו ואין לך לדון בו לא ששים בבן יומו ולא לפגם בשאינו בן יומו תדע שרוב המפרשים הסכימו שאף אסורי משהו כל פגמן מותר ואפילו בנתינת טעם אע"פ שהמושבח שבו אוסר במשהו כמו שבארנו וכל שבשל בקדרה שאינה בת יומה אף חמץ בפסח מותר ואחר שכן בשאינו בן יומו מיהא הרי הוא כשאר איסורין ומותר להגעילו אף בפחות משששים אבל במשובח שבן והוא בבן יומו אתה מקטרג כראוי מה הועלנו בו אף בששים הואיל וחזר ובלע משהו מן המשובח ואף בזה אנו מודיעים לך התרו בשני פנים אחד מהם לגדולי המפרשים והוא שדעתם שכל שהוגעל קודם איסור חמץ מותר אף בבן יומו ובלבד בששים שכלה טעמו ונמחה שמו וזכרו וכל שאבד זכרו קודם איסורו אינו חוזר ונעור בזמן איסורו ועל דרך שאמרו בצמר רחלים שטרפו עם צמר ארנבים שמותר לארוג אותם בפשתן כמו שיתבאר במקומו ונמצא לדעת זה שמשנכנס זמן איסורו לא תועיל הגעלתו אף ביתר משששים בבן יומו אלא לכלי אחד לבד ואף בזה על סמך שאינו בולע מה שפלט בעצמו והדעת השני לדעת חכמי התוספות שכל שהוגעל קודם זמן איסורו מותר אף בבן יומו ואף בפחות משששים הרי הוא נותן טעם בר נותן טעם של התר קודם שיבא זמן האיסור והוא כענין דגים שעלו בקערה של בשר שמותר לאכלן בכותח כמו שבארנו בפרק כל הבשר ומ"מ חכמי קטלונייא חולקין בזו מפני שדגים שקבלו טעם בשר ואכלו אח"כ בכותח שבו חלב לא חל שם איסור לעולם על טעמים אלו וכשנתערב אותו טעם המועט עם החלב אחר שהוא כך כך מועט אין ראוי לקבל שם בשר בחלב אבל חמץ הרי הוא ושמו עליו כמו שהיה אלא שעד עכשו לא נאסר ועכשו הרי הוא אסור נמצא כלל מה שכתבנו שכל האיסורין בכלים בני יומן צריך שתהא היורה כשרה אם היתה בת יומה גם כן ושיהא במים ששים כנגד כל המוגעל בו כאחד וכשאינן בני יומן דיין בשגופן עולה בהם כאחד ואין צריכין ליורה כשרה אם אינה בת יומה גם כן ובחמץ בפסח קודם זמן איסורו בששים מיהא מותר לדברי הכל אף בבן יומו ואחר זמן

איסורו כשאינו בן יומו מותר אף בפחות משמים ובבן יומו אסור אלא אם כן בכלי אחד באותה רתיחה זהו כלל מה שביררנו בדברי הראשונים בענינים אלו:

ומ"מ יראה לי שמגעילין בין בשיהא במים ששים כנגד כל המוגעל בו ביחד בין בפחות משמים בין ביורה האסורה בין ביורה הכשרה בין כלים בני יומן בין כלים שאינן בני יומן בין שאר איסורין בין חמץ בפסח בין קודם איסורו בין לאחר איסורו והוא שנראה לי שתחלת מה שיצאו להם עסיקין אלו עלינו והוא חתכת בשר שנפלה לתוך יורה רותחת של חלב אין הנדון דומה לראיה כלל שהבשר ספוגיי ושואב בטבעו מחמת ספוגיתו ואף החלב חמרו גם בטבעו ומתדבק ומפעפע כמו שנודע בטבעו וכשנכנס בפנימיות חדרי הבשר שהוא רותח מתדבק בו ואינו יוצא אלא בקושי ונמצא הבשר ממהר בליעתו מחמת עצמו והוא טבע שאיבתו וספוגיותו ומתאחר בפליטתו מחמת טבע החלב בדבוקו ופעפועו ואין פליטתו מצויה עד שתתמלא שאיבתו הרבה שמתוך רוב השאיבה והבליעה חוזר ופולט ודברים אלו הפך אצל כלי במים שהכלים קשים ואין בליעתם מצויה אלא בדברים גסי החומר כתבשיל ושאר אסורין מחמת דבקותם ופעפועם מצד גסותם והמים פשוטים ומתוך דקותם ופשיטות טבעם כשהם רותחים נכנסים לחדרי הכלי וממהרים פליטתם ואע"פ שנפלט האיסור בתוכם ר"ל בתוך המים טבע שבהם מ"מ אינו משתנה מצד פליטה הקלה שאין מעבה את המים כלל ונמצא הדבר הפך מכל וכל שכלי במים פליטתו קלה ובליעתו קשה ובשר בחלב בליעתו קלה ופליטתו קשה ומתוך כך נראה לי שאין חוששין להם לחזרת בליעה כלל כשם שהזכירוהו בבשר בחלב ועל הדרך שביארנו ברוטב שבתבשיל שאין ראוי להגעיל בו אף אם תמצא לומר שבולעים הם על כל פנים יש לי עוד סברא אחרת להתיר בכל אלו והוא שכבר ידעת שאף קדרה בת יומה נחלקו עליה בגמרא יש מי שאומר בה שאף קדרה בת יומה פוגמת ואע"פ שהוא אמרה להחמיר לומר שכל נותן טעם לפגם אסור מ"מ אנו פוסקין שאינה פוגמת ולא נאסרה אלא מחמת שהנפלט ממנה מושבח ואלו היה פוגם היה מותר מעתה אומר אני שלא אמרו בבת יומה שהפליטה שבח אלא לענין אם תתאחז אותה פליטה בדבר שבשלו בה הן ממין הבלוע הן ממין אחר שמ"מ התבשילים כלם בטבע גס ויש לפליטה זו מה שתאחז בו לפי שנוי הטבעים ומשבחת ואף אם לא בשלו בה אלא מים פשוטים כל שמסתפקין מאותם המים לדברים אחרים יש לחוש בהם שהטעם מתאחז במה שאותן המים נבלעות בו אם בעיסה ואם בדבר אחר אבל לענין חזרת בליעה כל שנפלט למים פשוטים שלא נתערב בהם שום דבר לא בשר ולא שאר תבשיל כל שכלי בולע מכיוצא בזה אין ספק שתחלת בליעתם פגם וכלל גדול בדין

כל שתחלת בליעתו מן הפגם מותר לגמרי והדברים מתקבלים עלי אלא שלראשונים שומעין וכן לקצת מפרשים ראיתי שטעם הגעלה הוא שהמים רותחין שורפין החמץ הבלוע כמו ההסק לתנור ומעתה אין צריך שישהה את הכלים ביורה ולא שיהו המים נחים מרתיחתם ואע"פ שאמרו כבולעו כך פולטו כך הוא שהתבשיל החם שנכנס בו עכשו שורף את הבלוע כבר וזה חוזר ונבלע בו ואין הדברים נראין ואף לשון פליטה אינו נופל יפה בכך:

כשמרתיחין את הכלי בתוך המים רותחין צריך להשהותו מעט שהכלי מתוך שהוא צונן כשהוא נכנס לשעתו המים מפיגין צנתו ומחממין אותו קודם שיפלוט ואחר שקבל חום המים הוא פולט וכן צריך להוציאו בעוד שרתיחת המים על עמדה שאם נחה הרתיחה חוזרין ובולעין על הדרך שבארנו:

הוגעלו הכלים תכף שיצאו מן הרותחין מדיחן בצונן להעביר פליטה הדבקה עדין על שטח פניהם ואע"פ שלא נזכר דבר זה בתלמוד הביאוה גדולי המפרשים ממה שאמרו בזבחים מריקה בחמין ושטיפה בצונן אלמא שאחר המריקה ר"ל ההגעלה היו מדיחין אותו בצונן ואע"פ שנראה שם בהדיא שלא נאמרה אלא בקדשים אבל בתרומה לא באסורין קבעוה במנהג ויראה שאם קנחו בסמרטוט דיו ומ"מ לענין יין נסך שאין הגעלה שבו אלא להפגת טעם היין אומר אני שאינו צריך שטיפה בצונן וכן הדברים נראין:

דף עו:

הגעלה זו יש צדדים שאינה עולה לכלי אא"כ בכלי ראשון ויש צדדים שהיא עולה אף בכלי שני וכלל הדברים כבולעו כך פולטו את שנשתמש בהם בתוך כלי ראשון מגעילן בכלי ראשון וכן כלי ראשון עצמו והוא הכלי שמחמין בו את החמין או התבשיל על ידי האור מגעילו בכלי ראשון אחר גדול הימנו ויורה גדולה שאין אדם מוצא גדולה הימנה עושה לה שפה של עיסה וממלאה מים עד שיגיעו המים על גדותיה ומרתיחן שאף גדותיה צריכין הגעלה מחמת הניצוצות ואע"פ שאין מים שעל גדותיה משתהין לשם שהרי על כל פנים בשעה שמלא את היורה באו המים על השפה והרי מכיון שהתחיל להרתיח נתמעטו לשעתן די להם כשם שהבליעה שלהם דרך ניצוצות כך הפליטה דיה אע"פ שאין המים משתהין לשם ומה שאמרו כך פולטו בניצוצות פירושו כך היתה הגעלתו מועלת בניצוצות אלו היה אפשר לכוין ואחר שכן דיים בהגעלה זו שהיא קלה מתוך שאף הבליעה קלה היתה ואם הוא בפסח עושה שפה זו בטיט וכיוצא בו או שממלאה מים ומרתיחה ומחמם אבנים באור ומשליכן בשעת רתיחת המים לתוך היורה

והרותחין נשפכים על גדותיה וכלים שנשתמשו בהם בכלי שני ר"ל על ידי הכף וכיוצא בו מגעילן בכלי שני ודיו:

שפך דרך קלוח מכלי ראשון על כלי זה צריך הגעלה מכלי ראשון רוב מפרשים מסכימים שאין זה נדון ככלי ראשון שכבר נדחו בתלמוד המערב דבר האומר ערוי ככלי ראשון ויראה לי שהוכשרו בכך לא אמרו עליו שאינו ככלי ראשון אלא לענין שאינו מבשל אבל לענין הפלטה דיו ולא הצריכו לדעתי ביורה גדולה שימלאנה מים ויעשה לה שפת עיסה וכיוצא בה אלא מפני שהדבר מצוי שלא ליגע במים בכלי מתוך גדלו ועגולו הא אם עשה כן ידקדק להיות המים נוגעים בכלי טהור ואע"פ שאי אפשר כאחד כמו שיתבאר ואף לדעת האומרים שאינו ככלי ראשון אף לענין פליטה בכלים של יין נסך שיהא אפשר שמודים שביין נסך שבליעתו מן הצונן ופליטתו קלה וכל שכן לשטתנו שלא באה ביין משום פליטה אלא מהפגת הטעם:

הקערות יש מחמירין להגעילן בכלי ראשון מפני שלפעמים שואב בהם בתוך הקדרה כדרך הכף ואין צרך בכך:

מקצת גדולי הדורות כתבו שכל שמשתמשין בו בכלי ראשון אע"פ שאין משתמשין בו עד שנסתלק מן האור הואיל ומשתמשין בו ועדין הוא רותח תשמיש שבכלי ראשון הוא ומפני זה מפרשים במה שאמרו בפסחים ל' ב' עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון שלא סוף דבר הכף שמגיסין בו את הקדרה בעוד שהיא על האור שזו פשוטה היא ולא הוצרך ללמדה ועוד שזו לדעתם אין שמה עץ פרור אלא או כף בלשון מקרא או זוהמא ליסטרון בלשון משנה אלא עץ פרור הוא עץ שתוקעין בו עצים דקים ובולטין ממנו אילך ואילך ומפררין בו כל מאכל עבה ודרך תשמישו לאחר שסלקו את הקדרה מן האור והניחוה על הקרקע וביאר שאף היא צריכה כלי ראשון וזהו שאמרו במסכת שבת שהמלח אינה בשלה אף בכלי ראשון ואם על האור היאך אפשר כן אלא שהעבירוהו מעל האור ואעפ"כ הוא קורהו כלי ראשון והדברים נאים:

כלים שהכשרן בלבון יתבאר למטה שמלבנן עד שתשיר קלפה חיצונה שבהם ובתלמוד המערב הזכירו שיעור זה בניצוצות נתזות הימנו מעתה כבר התבאר לך מהו הדחה הראויה והגעלה הראויה וליבון הראוי מ"מ יש מקצת כלים שנפל בהם הספק אם הם בתורת לבון או בתורת הגעלה ומכלל זה הסכינים אלא שענינם יתבאר למטה ביחוד וכן מכלל ספק זה כלי שמטגנין בו והוא המחבת יש מצריכין בה לבון מפני שטיגונו אינו אלא על ידי מעט שמן ואף לפעמים האיסור נבלע בו בנגיעה במקום שאין שם שמן ולא עוד אלא שלפעמים שלהבת נאחזת בה מבפנים ומ"מ רוב בני אדם נוהגים בה התר

בהגעלה בכלי ראשון הואיל ותשמישה על ידי משקה ומה שהאור נאחז בו מילתא דלא שכיחא היא ואין חוששין לה וכן שאין זה נקרא תשמיש ושמעתי שבתוספתא נאמר כן: **כלי** הראוי ללבן שלא לבנו אלא שהגעילו כתבו אחרוני הרבנים שמותר להשתמש בו בחמין הגע עצמך שהמתכת טעונה לבון על דעת המחמירין בה ולא לבנה אם הגעילה מותר לבשל בה מים ולהרתיחם שהרי מ"מ מה שאפשר לו להפליט על ידי בשול זה כבר פלטו על ידי ההגעלה וכן כל כיוצא בזה וחכמי האחרונים חולקים בה כל שאיסור נשאר בו הרי הוא נפלט מעט מעט ואפילו על ידי חמין וראיה לדבר כלי חרס שאי אפשר שלא פלט בהגעלתו ואעפ"כ חוזר ונפלט מעט מעט ודבריהם נראין ומ"מ כל שהודח הדחה הראויה משתמשין בו לצונן:

כלי חרס אף אותם שלא נשתמשו בהם אלא על ידי חמין אין הגעלה בחמין מועלת להם התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפנו לעולם ומ"מ יראה ממסכת זבחים פרק דם חטאת שאם החזירן לכבשן הוכשרו וכן הדין אם הסיקן מבפנים אלא שדין ראוי לעשות כן לפי מה שנאמר שם שמא יחוס על בקיעתן ולא יסיק בהם כראוי ואם היה דרך כלי זה להשתמש בו מבפנים אין כאן חשש לחוס על בקיעתן ומותר לכתחלה ומ"מ הסיקו מבחוץ יראה משם שלא הוכשר ויש אומרים דוקא בהסיקו מבחוץ על הדרך שרגיל בו אבל אם הסיקו עד שנתלבן מבפנים וראה בו קליפות נושרות הרי הוא כהסיקו מבפנים יש מי שאומר שכלי חרס שבליעתו מאיסור סופרים מגעילו שלשה פעמים ודיו וראייתו ממה שאמרו בתלמוד המערב במסכת תרומות קדרה שבשל בה תרומה מגעילה שלשה פעמים ודיו ופרשוה שם בתרומה בחוצה לארץ ואמרו שם שאין למדין הימנה לענין נבלה ולמדו מכאן לענין נבלה שהוא אסור תורה אין למדין הא לכל אסורי סופרים למדין ומ"מ יש מי שאומר שלא הותר אלא באיסור שהוא כעין תרומה והוא איסור שאין לו עיקר בתורה כתרומה וחלה שבחוצה לארץ וכן בשולי גוים לדעת האוסר בהם את הכלים אבל איסורין אחרים של סופרים כגבנת הגוים ודומיהם אין הגעלה עולה להם ודעת ראשון נראה יותר ולענין יין נסך מיהא הגעלה מועלת אף בשל חרס כמו שבארנו בפרק שני:

כלי גללים ושאר מיני אבנים הרי הן ככלי מתכות וצריכין הגעלה ויש מדמים אותן לכלי חרס ואין הגעלה מועלת בהם ואינו כלום שהרי בגת של אבן שזפתה גוי אמרו מנגבה ובשל חרס אמרו שאף בקלוף אסורה וכן בטהרות אמרו תנור של אבן טהור וטמא משום כלי מתכות ובתוספות דעת שלישית לומר שאינן טעונים כלום והביאוה ממה שאמרו

בתוספתא כלי גללים וכלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה ונקיט מציעתא בידך וכבר כתבנוה בשני של פסחים:

כלי שאין משתמשין בו אלא במקצתו כגון שפוד וכיוצא בו פי' גדולי המפרשים שאם הוא של מתכת חם מקצתו חם כלו ונעשה כלו אסור ומ"מ לענין הכשר אף בכל הכלים הסכימו שלא עלה לו הכשר עד שיכשיר את כלו הכשר הראוי למקצתו ומ"מ אם הכשירו לחצאין כגון שהיה ארוך והכשיר מקצתו וחזר והכשיר מקצתו האחר מותר ובלבד כשנגמר כלו ויראה לי בהכשר הגעלה שתכף שהגעיל מקצתו ישטוף ולא ימתין לשטוף עד אחר שיגמור את כלו:

לענין קדשים אמרו בפירוש בשל במקצת טעון מריקה ושטיפה כל הכלי ויראה לי אף בבית יד שלו כמו שאמרו בסכינין מעייל להו ולקתייהו ברותחין:

כבר ביארנו שהסכינים נכנס בהם ספק לענין חתיכת רותח אם בלבון אם בהגעלה יש מצריכין בהם לבון בכלן ממה שראו בתוספתא השפודין והאסכלאות והסכינים של גוים מלבנן באור ודוחין שאר השמועות מזו ויש מכשירין בהגעלה בכלן וממה שאמרו במסכת פסחים בענינם והלכתא ברותחין והרי הם דוחין מזו שאר השמועות ויש שמכריע ביניהם שהגדולים בלבון מצד שמשתמשין בהם לפעמים באור והקטנים בהגעלה ואף בתלמוד המערב רמזוה אלא שרוב גאונים דוחים אותו לומר שהוא בא לדעת רב אשי שאמר בשני של פסחים שצריכין לבון וכן יש מכריע ביניהם בדרך אחרת שלענין פסח אפילו גדולים דיין בהגעלה הואיל ומן ההתר נבלעו ושל גוים צריכין לבון הואיל ובאיסור נבלעו ורבותי הורו להכשיר את כלן בהגעלה וההזיקו את התוספתא במשובשת מצד שהביאוה בסוגיא זו ולא הזכירו בה סכינין ואע"פ שאף בספרי הוזכרה כדבריהם אף שם אמרו כל דבר אשר יבא באש כגון שפודין ואסכלאות ויורות וקוקמוסין ועל כרחך יורות וקוקמוסין דים בהגעלה ומ"מ פי' בפסחים על הגעלתן שהיא בכלי ראשון ואע"פ שתשמישן אינו בכלי ראשון תשמישם בלחם חם ובבשר חם עושים אותו כמו שתשמישו בכלי ראשון וממה שאמרו במסכת חולין כגון שלבנה באור לרוחא דמילתא תפשוה כן:

בא לחתוך בה צונן יראה שאם קנחו בסמרטוט ושפשף והדיח יפה עד שהעביר שמנינות שהוא בעין מותר לחתוך בה צונן שאינו חריף כקישות ואבטיח שאע"פ שאין שמנינות המתישן עובר בכך כמו שבארנו במסכת חולין מ"מ מעביר הוא כל שאפשר לדבק בצונן שאינו חריף ולענין לחתוך בו צונן החריף כגון צנון ואתרוג ודומיהם צריך שיפה והיא השחזה במשחזת או ברחים של נפחים או שיהא נועצה עשר פעמים בקרקע וגדולי

הרבנים הצריכו את שניהם ר"ל שיפה ונעיצה ואין דבריהם נראין ושמועה אחרונה שבפרק זה סותרת דבריהם שהרי אכל אחד מהם מאתרוג שנחתך בסכין שלא הוכשר אלא בנעיצה עשרה פעמים בקרקע ומ"מ הכשר זה אינו עולה יפה אלא בסכין שאין בדפניה גומות שיהא שמנינות בלוע בהם ויראה שאם העביר חלודה שבו בנתר ובורית שעולה לו:

יראה מכאן שכל הכשר הנעשה ביד גוי וראה ישראל בכך הוכשר שהרי אתרוג זה על ידי גוי נחתך ועל ידי גוי הוכשר הסכין כמו שהוזכר בשמועה אחרונה שבסוגיא זו ואף במסכת מנחות נאמרה כן לענין הגעלה הא טבילת הכלי על ידי גוי אינה כלום שהוא מצוה מצד עצמו אינו נעשה על ידי גוי אבל הכשר כלי אין אנו צריכין אלא לפליטת אסורו יעשה מי שיעשה:

סכין ששחט בה אפילו את הכשרה פי' במסכת חולין קי"א ב' שאסור לחתוך בה רותח ויראה לי שבשיפה או בנעיצה עשרה פעמים בקרקע מותר שאין חום בית השחיטה מבליע את הסכין וכן כתבנוה במסכת חולין פרק ראשון וגדולי עולם חולקין עלי והצריכו הגעלה או לבון אלא שהדברים נראין כשטתנו שכתבנו שם ומ"מ לחתיכת צונן או לחריף שבו דיו בשפשוף ואין זה דומה לסכין של גוים שבלעה מן הרותח הגמור ושהותמדה לבליעה וכבר כתבנו ענין זה בפרק כל הבשר:

מאחר שבארנו ענין הכשר הכלים צריך לבאר ענין אם נשתמש בהם עד שלא הוכשרו אם נאסר אם לאו בכל אחד ממיני ההכשר שהזכרנו ר"ל הדחה והגעלה ולבון:

כל כלי שלא הודח כלל ונמצא השמנינות על דפנותיו בעין כבר בארנו במסכת חולין שאינו בדין פליטת כלי לדון טעמו בפגם או בשבח בבן יומו או שלא בבן יומו והרי הוא כגוף איסור שנגע בהתר או שנתבטל בו על הצדדין שהתר נאסר בבליעת אסור כמו שבארנו שם אלא אם הגיע אותו שמנינות לעיפוש וסרחון עד שנעשה כדברים הפגומים מעיקרם ויש חולקים בזו לומר שאף באיסור המודבק על פני הכלים אם אינו בן יומו הותר ונסעדו להם ממה שאמרו בכאן וכלן שנשתמש בהם עד שלא הטביל עד שלא הגעיל עד שלא לבן מותר על דעתנו שפסקנו שנותן טעם לפגם מותר וזה שאמר עד שלא הטביל אין ספק שפירושו עד שלא הדיח שאם לטבילה שאנו מטעינין לכניסתן מחול לקדש היאך עלה על דעת האחר לאסור בדיעבד והלא אין ענין טבילה זו לשם הכשר כלל ואף בעוד שהיתה מן הגוי על דרך זה היה מותר לבשל בה לכתחלה ועוד יגיד עליו רעו ושלשת מיני הכשר הוא מזכיר והרי מ"מ שאם לא הדיח ונשתמש בו אע"פ שמן הסתם היה האסור מודבק בדפני הכלי מותר אם אינו בן יומו ודבר זה אי אפשר לאמרו

עד שפרשו גדולי המפרשים עד שלא הטביל טבילה ממש ולא נשנה בדרך דיוק אלא כמי שאומר עד שלא הוכשר כראוי ואיני מודה בזו לענין פירוש שאם כן היה לו להזכירה באחרונה וי"מ שזו שאמרו עליה תני חדא אסור אשארא קאי ולא על שלא הדיח שזו לא נאסר אף בנותן טעם לשבח וזו אינה אלא בתשמיש צונן שאלו בחם ודאי אסור ומ"מ אני מפרשו בהדחה אלא שאני אומר שהעברת השמנינות המודבק בדפני הכלי אינו בכלל הכשר כלל כמו שכתבתי למעלה וכל שהתירו בנעשה בכלים של גוים כגון שמן וכוספן וכיוצא בהן כלם הותרו על סמך שאדם מקנח את כליו כשרוצים להשתמש בהם וכל שכן בדברים הנמכרים שהכל מכונים להשביח מקחם ואמר שכל שלא הדיח אחר העברת השמנינות או שלא הגעיל את הראוי להגעיל או שלא לבן את הראוי ללבן ונשתמש בהם בחמין אם הוא בן יומו אף במה שדרכו בהטבלה ר"ל בהדחה אסור הואיל ועכשו משתמש בו בחמין אא"כ יש בו בששים ואם אינו בן יומו מותר בלא שיעור ששים שכל שנותן טעם לפגם מותר וכן באותם שדרכן בהגעלה ובלבון והכלי אסור כמו שהיה ומ"מ לכתחלה אסור לבשל בו שהרי לא אמרו בהתר זה אלא וכלן שנשתמש וכו' בלשון דיעבד ובשמועה ראשונה אמרו את שדרכו ללבן ילבן וכו' וכן הדין נותן שאין מבטלין לכתחלה שום איסור אפילו אסור בלוע ואפילו פגום הואיל ויש שם נתינת טעם בכל כלי שתחלת בליעתו היתה מן המושבח ואפילו כלי שתחלת בליעתו היתה מן ההתר כגון שבשל בה בשר אין מבשלין בה חלב אף לאחר שנפגמה אע"פ שבשעה שחל עליהם שם האיסור כבר נפגם ותחלת בליעתו באיסור היתה בפגם ויש חולקין בזו אלא שתשובתם מקדרות בפסח שבלעו מן ההתר ונפגמו ואעפ"כ אסור לבשל בהם בפסח ויש שאין באין באיסור זה מטעם בטול איסור אלא מגזרה משום בת יומו ומ"מ בדיעבד מותר ואם עשה כן במזיד אסור לו מתורת קנס ומותר לאחרים וקצת מפרשים מתירין לו ליטול דמיו ויראה לי שאם עשה למכור אסור ליטול דמיו כמו שכתבנו במסכת חולין:

לא נתברר לו בכלי זה אם הוא בן יומו אם לאו רוב מפרשים מסכימים שסתמו אינו בן יומו ואף שמועה זו מעידה לנו שכן שהרי אמרו וכולן שנשתמש בהם עד שלא הגעיל וכו' למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר מותר אלמא מסתמא אנו מחזיקין אותם בשאינן בני יומן אלא שלדעתי דוקא באלו שאדם לוקח מן הגוי שכל הבא למכור מן הסתם מיפה הוא את כליו וכן בדברים שאין תבשילן מצוי כגון שמן ודבש וכוספן אבל כלים שאדם רגיל לבשל בהם בכל יום יש לחוש עד שיתברר שאינו בן יומו:

היה הכלי בן יומו ואין כאן ששים הרי זה בנותן טעם לשבח והכל אסור ואם היה בו ששים הכל מותר כמו שבארנו וכבר הארכנו בענין זה בפרק גיד הנשה:

כלי שנבלע בו מעט איסור ר"ל פחות מכזית מאיסורין שבנותני טעמים והוא בן יומו מותר להשתמש בו לכתחלה ומ"מ דוקא בשכלי זה אינו עשוי להשתמש אלא בדבר מרבה שאין חשש משהו זה בנותן טעם כלל על דרך שאמרו בקנקנים גוי נותן לתוכן יין וישראל נותן לתוכן מים כלומר ורשאי לשתותן שבליעת יין האסור קלה ומעוטה מחמת שהוא צונן והואיל ונודות וקנקנים דרכן להשתמש בהם ברוב היתר אין בזה חשש לבא בו לידי נתינת טעם אבל בקערה וכיוצא בה שיש חשש ליתן טעם במה שבו אסור ומ"מ אם אינו בן יומו מותר לכתחלה לדעת רוב מפרשים שמשהו בלוע ופגום מבטלין אותו לכתחלה באיסורי נותני טעמים:

דברים אלו בשנשתמש בכלי זה בחמין אבל אם לא נשתמש בו אלא בצונן וכן הכלי צונן משמנינותו הואיל וקנחו יש מתירין אותו לכתחלה ומגדולי המפרשים אוסרין עד שידיח ואם נשתמש בו בלא הדחה בדבר היבש גורר או מדיח ואין צריך קליפה ואם הדבר לח מותר בדיעבד:

היה כלי זה חם ונשתמש בו בצונן אם ביבש קולף ויש אומרים נוטל את מקומו ואם לח הכל אסור:

וסכין האסור שחתך בו בלא הכשר אם דבר חם נוטל את מקומו ואם צונן וחריף קולף ואם צונן שאינו חריף גורר או מדיח:

וכבר כתבנו הרבה מענינים אלו במסכת חולין אלא שסדר הדברים חייב להשלים בכאן את הביאור כמו שייעדנו:

כל מה שבארנו בנשתמשו בכלי הראוי להדחה עד שלא הדיחו יש אומרים שאף יין נסך בכלל אם נשתמש בכלי הראוי להדחה בכל שאינו בן יומו נותן טעם לפגם הוא וכל שנשתמש בו ביין נסך ונתיבש אע"פ שאין כאן טיחת יין יבשה ונשתמש בו אף בחמין בשאינו בן יומו מותר אף במינו וראיה להם שהרי כוסות וקיתוניות כלי שתיה הם ועיקר איסורן בשל גוים ביין נסך הוא ונאמר עליהם בדיעבד מותר ופרשנו בו אף בחמין ומפריזין עוד על מדותיהם לומר כן אף במכניסן לקיום וכל שכן בצונן ולדעת זה כל שאסרו בנאדות וקנקנים דוקא בבני יומן וישתקע הדבר חלילה וחס שיין נסך אינו בכלל זה ואלו כן לא היו מחליטין לומר נאדות הגוים וכו' שהיין הכנוס בהם אסור בהנאה לר' מאיר ולחכמים מיהא בשתיה שהרי נאדות וקנקנים ודאי סתמן אינן בני יומן וכוסות וקיתוניות הנזכרות כאן לא... של יין נסך הוזכרו אלא לענין שאר תשמישן ודבר למד מענינו והרי כוסות וקיתוניות דרכן של בני אדם לכמה איסורין אם לחלב טמא אם לשריית פת ולענין חמץ בפסח אבל יין כל שמכניסו לקיום אע"פ שהוא צונן בצונן אסור

בדיעבד וכל טעמו במינו טעם לשבח הוא אף בשאינן בני יומן שהרי כל כלי המותמד והמיושן ביין משביח הוא את היין אף לצונן וכן שמתוך חומר יין נסך החמירו בו אבל בשאינו מינו מיהא הדין בו כשאר איסורין וכבר בארנו דברים אלו בפרק שני:

כלי של ישראל שעמד ביד הגוי בלא חותם אין ספק שנאסר וצריך הכשר ומ"מ חכמי הצרפתים חולקין בזו שלא לומר כן אלא בכלי יין נסך שאיסורן במשהו הא בנותני טעמים מותר מכח שתי ספקות שמא לא נשתמש בהם כלל ואם נשתמש בהם שמא לא נשתמש בהם היום ואע"פ שסתם כליהם אסורין לכתחלה דוקא בודאי או כעין ודאי ומ"מ אין דבריהם נראין שאם כן אף הם מודים שאם לא עמדו בידו אלא יום אחד נאסרו שאין כאן אלא ספק אחד ונמצאת תוספת שהייתם מכשרת:

כלי שיש לו הכשר בהגעלה או בלבון וכיוצא בזה ונתערב באחרים הכשרים ולא הוכר אי זה הוא יש אומרים שאינו בטל שהרי דבר שיש לו מתירין הוא הואיל ויש לכלי תקון בהכשר ומ"מ חכמי הדורות מודים בה שהיא בטלה ונסעדים בה בדברי אחרוני הרבנים שהקשו הואיל ובמסכת נדרים התבאר שהטבל יש לו מתירין כמו שאמרו שם נ"ח א' כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור היאך אמרו בפרק זה על הטבל שהוא במשהו מטעם כהתרו כך איסורו כמו שבארנו למעלה והיה לו לומר מפני שיש לו מתירין ואע"פ שכבר השגחנו בקושיא זו למעלה דרך פירוש מ"מ הם משיבים בה בדרך אחרת והוא שהם מעמידים אותה בשלא נשאר לו טבל זה במקום אחר כשנתערב ואין מצריכין אותו לקנות ולכעין מה שאמרו בכיוצא בזה בפרק הזהב בשאין לו וכן הביאו ראיה ממסכת חלה משמועת זיתי נקוף וזיתי מסיק שכל שיש לו הפסד בהבאת דבר זה להתר אין זה נקרא דבר שיש לו מתירין ובטל כשאר איסורין ומעתה אף בזו שאין להן תקון אלא על ידי הוצאה והפסד אינו בכלל דבר שיש לו מתירין ובטל ברוב כדין יבש ביבש:

אף הם הורו בדבר אחר להחמיר שאע"פ שסתם כליהם אינן בני יומן הואיל ואף בשאינן בני יומן אסור לבשל לכתחלה אסור לומר לגוי בשל לי ירקות אלו בקדרתך או מרקחת זה בכלים שלך או לוש לי עיסה זו בערבה שלך ועשה לי ממנה פת ואע"פ שאם נעשה מותר ושהוא בעצמו אינו עושה כן הואיל ובשליחותו נעשה הרי הוא כמי שעשאו הוא בידים ואם עשה במזיד אף בדיעבד אסור כדין מי שעשאו בידים וראייתם ממה שאמרו בחולין פרק ראשון דבר זה נסחו כיון דאמר לה עשי לי משליכי כמאן דעריב איהו בידים דמי וכבר כתבנו שם כיוצא בזה אלא שמ"מ חזרו לומר שעל ידי רקח ופלטר מותר סתמן של אלו מיוחדין כליהם לדברים אלו הואיל ולמכור הם עושים כדי שלא תהא זליפת כלים

פוגמת מקחם ואע"פ שבקורט של חלתית אסורו מחתיכה בסכין שלהם ואין אומרים שכלים הם מיחדים וכן שמנן של גוים בזמן שהיה נאסר לדעת האומר שמפני זליפת כלים אסרוהו ולא חלקנו בהם בין בעל הבית לאחר העשוי למכור יראה לי שבאלו הואיל ולא נעשה דרך בשול אינו חושש לזליפה אבל במה שהוא מתבשל שהזליפה נראית לעין כל שעיקר עשייתו למכור מותר לומר לכתחלה לבשל ויש מתירין אף בגוי אחר ומביאין ראיה ממה שאמרו בתלמוד המערב בפסח ראשון מהו להדיח כבשין ושלקות מן המנחה ולמעלה פירוש ביום הכפורים אמר ליה שרי מהו למימר לחלוטא עביד לי חליטא אמר ליה שרי עביד לי פתילה אמר ליה אסיר ומה בין זה לזה זה אוכל נפש וזה אינו אוכל נפש זהו לשון תלמוד המערב והרי שהתיר לומר לגוי עביד לי חליטא והוא פת הנעשה ברותחין ומסתמא בכלים שלהם ומ"מ אין כאן ראיה שאפשר שבכליו של ישראל נאמרה או בכלים חדשים ובפני ישראל ולא הוצרכו להשמיע בה התר אלא משום אמירה לגוי ביום הכפורים:

לענין קדשים אמרו שכל כלי מתכות שבשלו בו בעזרה טעון מריקה ושטיפה בעזרה והמריקה בחמין והשטיפה בצונן ושפוד ואסכלא מגעילן במים חמין על האש ואח"כ מדיחן וכבר ידעת שענין זה נעשה כדי שתלך פליטת הכלי ביומו שלא יפלטנה למחר בתבשיל של קדש של מחר ויהא בו טעם נותר ואע"פ שלענין גיעולי גוים לא אסרה תורה אלא בת יומה בקדשים פרשו קדמונינו שנאסר ואין פגם הטעם מעלה ומוריד בו אדרבא פגמו הוא טעם איסורו שהתורה הקפידה על אכילת קדשים שלא תהא במיאוס ואע"פ שלענין גיעולי גוים הצרכנו לבון בשפוד ואסכלא השיבו בשמועה זו שהקדשים הואיל והתר בלעו די להם בהגעלה אחר שפליטת האסור אינה בעין נמצא שכל שבלע מן ההתר אע"פ שעכשו נעשה אותו דבר אסור הואיל וכשחל עליו שם האיסור אינו בעין מותר לבשל בו בהגעלה ואע"פ שהיה ראוי ללבון אלו בלע איסור גמור מעתה הרבה שואלים בה לענין חמץ בפסח מפני מה הצריכו לבון בשפוד ואסכלא והרי התר בלע ואיסור בעין אין כאן עד שמתוך כך פסקו רבים שאף לענין חמץ בפסח דיים בהגעלה והדברים מתמיהים שאם כן לא נשמט התלמוד שלא להשמיענו כך במקומו ולקצת גדולי הדורות ראיתי שתרצו שהנותר יש שנוי השם בפסולו מעיקרא קדשים והשתא נותר וא"כ כשבלע לא נותר בלע ואין שם מתחדש לדבר הבלוע ומפני זה דיו בהגעלה אבל חמץ שם אחד הוא מעיקרא חמץ והשתא חמץ אלא שעכשו נתחדש איסורו:

גדולי הדורות שלפנינו הסכימו לומר שלא נאמר דין בולע מן ההתר אלא בדבר שאם בלעו היום בעינו היה מותר כעין קדשים ר"ל התרא בלע עד שאם יבלע היום מה שבלע

לא היית אוסרו ומאחר שאלו בולעו היום אי אתה אוסרו כשבלעו אתמול ונעשה עכשו אסור ואינו בעין דיו בהגעלה אבל חמץ בפסח אלו בולעו היום איסור הוא בולע והרי זה כמי שבלע מן האיסור מ"מ יראה מזו שאם צלו בו בבשר מאתמול דיו בהגעלה לצלות בו גבנה היום שהרי התר בלע וכשאיסור בשר בחלב ראוי לחול עליו אינו בעין ודיו בהגעלה אלא שאני חוזר ודן לאיסור הואיל ואלו בלעה היום היה בו טעם לשבח בשעה שצולה בה הגבנה והוא אסור גמור:

מ"מ יש לגדולי הדור הוראה אחרת כיוצא בזו יוצאה להם ממשא ומתן האמור בסוגיא זו והוא ממה שתרצו בגמרא בקושיא זו ר"ל על מה שהקשו בקדשים היאך הגעלה מכשרת בשפוד ואסכלא דבר זה נסחו כל יום ויום נעשה גיעול לחברו וביאור הדבר שהשלמים נאכלים לשני ימים וכשבשל בו ביום ראשון הרי רשאי לחזור ולבשל ביום שני שהרי אין פליטתו עדין בכלל נותר ונמצא שביום שני יצאה פליטתו ולא היתה בכלל נותר וכבר יצאה אותה פליטה ונבלעה בשל היום וחזרה לה בדין זמן קרבן היום ונראה שהם מפרשים שמן הסתם אף מצלי לבשול כן שאם צלו היום בכלי שראוי לבשל כגון מרחשת של מתכת או במחבת של ברזל בלא מים לדעת מי שמצריך באלו לבון ובשל בו למחר שהבשול נעשה לו געול או אם צלה היום בשפוד ולמחר הכניס השפוד בבשר בתוך מים רותחים ובשלו שם שהכשיר בליעה שעל ידי האור מכל וכל בבשול זה וא"כ דיו בהגעלה אף לצלות בה חטאת שכבר יצאה על ידי ההגעלה אף הבליעה שעל ידי האור והרי ודאי בבשול זה לא יצאה הבליעה שעל ידי האור מכל וכל שהרי בהגעלה גופה אנו אומרים שלא יצאה מכל וכל ונמצא שלא יצאה כלה והרי ביום שלישי חוזרת ופולטת והוייא לה נותר וא"כ מה הועיל גיעול של יום שני והרי לא הכשירתו לגמרי ועדין פולטו בשלישי והוה ליה נותר ועוד אם בשול שני אתה מחזיק בהכשר הרי כלי של מתכת חם מקצתו חם כלו כמו שהתבאר בפרק כיצד צולין והיאך הוכשר כלו בבשול מקצתו אלא שכונת המאמר הוא שבשעה שבשל בו בשני יצא מקצת האיסור בבשול זה עד שביום שלישי שבבשול שבו היה ראוי לחול עליו שם נותר כבר חלשה פליטתו עד שאין ראוי לכללה בשם נותר וכעין נותן טעם בר נותן טעם האמור בדגים שעלו בקערה לענין בשר בחלב שמאחר שנחלש הטעם קודם שיחול עליו איסור בשר בחלב אין ראוי עוד לחול עליו ואע"פ שהשפוד אין צולין בכלו מ"מ כשם שחום מקצתו אוסר את כלו כך חום מקצתו מקליש את האסור שבכלו וממעטו וכשבא לצלות בו חטאת דיו בהגעלה אע"פ שלא נתלבן בצלייה השניה ואע"פ שדבר זה לא נאמר אלא לשלמים שהרי חטאת אין זמנו אלא היום ולמחר חל עליו שם נותר והכתוב בסתם דבר

בין בשלמים בין בחטאת מ"מ אין הדבר אמור כן בחטאת אא"כ בשל אחריו שלמים בו ביום שנעשה דין החטאת כדין השלמים ובבא למחר לבשל של חטאת דיו בהגעלה שהרי נקלש האיסור בבשול של שלמים וחזר הכל לדין שלמים של אתמול שזמנם כלה עם חטאת של יום זה והקשה בעל התלמוד על תירוץ זה א"כ הגעלה נמי לא בעי ויראה מדברי המפרשים שהם מפרשים אם כדבריך אף להגעלה אי אתה צריך הואיל ולא חל עליו שם איסור עד שנקלש הראשון אלא שבודאי אף בחטאת שלא בבשול שלמים אמרו שדיו בהגעלה ואתה צריך לתירוץ אחר נמצא שאף הוא הודה שבשלמים נקלש האיסור עד שהוסיף לומר שאינו צריך הגעלה לפליטה שבשלישי ונמצא מאחר שאמר הגעלה נמי לא ליבעי שכל כיוצא בזה אין צריך הגעלה ולמדו מכאן שכל כלי שבשעה שבלע לא חל עליו שם איסור והוא של מתכת אם בשלו בו אח"כ אף ביומו ממין אחר מותר לבשל בו אחר בשול שני אף דבר שפליטת בשול ראשון אוסרת בו שבשול שני עומד במקום הגעלה וא"כ קדרה שבשל בה בשר ובשל בה אחריו ירקות או דגים רשאי לבשל בה גבנה ואפילו בו ביום ולכתחלה אלא שאיני יודע אם יאמרו כן בחמץ בפסח אלא שאפשר הואיל ויש לו מתירין יחמירו בו אלא שאחר כך ראיתיה לגדולי תלמידיהם אף בחמץ בפסח ומ"מ אני מפקפק בעיקר הוראתם בכלם ומטעם שכתבתי שמא לא נקרא בליעת התר במה שאלו בלעו היום יאסור את הבשול השני מטעם לשבח מה שאין כן בקדשים ואף בביאור השמועה יש לפרש לפי שטתם הגעלה נמי לא ליבעי כלומר אם כדבריך שאתה קורא בשול שני גיעול והפלטה וקלישת אסור אף כשבא אחר צלי אף להגעלה אינך צריך אלא שאין אני קורא לה גיעול שכל שדרכה על האור אינו נגעל בחמין ואינו נקלש ואי אתה דן ממנה לכיוצא בה במקום אחר ומדין קלישת אסור ואף בזו אתה צריך לטעם אחר והוא שהתר בלע ואע"פ שבשעה הראויה שתחול עליו איסור הוא כדין נותר כגון חטאת למחרתו מותר בהגעלה אע"פ שאין כאן קלישת אסור ומדת הכתוב כך היא ומתוך פירוש זה יש לפקפק שלא לקרא בליעת התר במה שאלו בלעו היום יאסר בבשול שיתבשל בו היום מטעם לשבח ואע"פ שדבריהם ודברינו לפי שטתם בדוחק הם מתפרשים ראוי לחוש ולהחמיר ומ"מ לדברי הכל כלי שבלע מן האסור אפילו בשלו אחריו כמה פעמים לא הוכשר עד שיכשירנו הכשר הראוי לו לפי מה שהוא אם שדרכו להגעיל ואם שדרכו ללבן:

ואף לענין ביאור השמועה נראה שלא עלה על הדעת לומר שיהא הבשול נעשה גיעול לצלי אלא כך פירושה כל יום ויום נעשה גיעול לחברו וכשם שהבשול נעשה געול לבשול אף הצלי נעשה גיעול לצלי והיינו דמקשה אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי כלומר שהרי

בשול לבשול וצלי לצלי כבר יצאה כל הפליטה ומאחר שהצריכו הגעלה אלמא שהגעלה מועלת אף לצלי וא"כ לטעם אחר אנו צריכים ולא עמד טעמו של רב נחמן בכאן כלל אלא טעם היתרא בלע על הדרך שבארנו:

בתלמוד המערב נרמז מענין הוראה זו והוא שמה שאמרו שם קדרה שבשל בה מחיה ר"ל מחמשת המינין לא יבשל בה מאותה המין עד לאחר הפסח ממין אחר מותר ובלבד לאחר שלשה תבשילין ויראה לי עליו שאינו נשנה בדיוק שמה שאמר מאותו המין לא נאמר בדוקא שאף במין אחר אסור וממה שאמר ממין אחר מותר ובלבד לאחר שלשה תבשילין מה הפרש בין מין אחר לאותו המין ומ"מ יראה לי שדעת תלמוד המערב להחמיר אף בחמץ במינו יותר משאינו מינו ואין הלכה כן כמו שהתבאר ומ"מ קצת מפרשים יוצאה להם הוראה משם שכל שבשלו בו שני תבשילין אחר המחיה כבר נפלט הכל ומותר לבשל בה ומ"מ גדולי הדורות שלפנינו פירשוה בשל מתכת אבל של חרס אינו יוצא וכו' ויש מקילין מכאן על אותן הניבלו"ש האפויות בכלי של גוים שמשלשה ואילך מותרות:

ונשלם הפרק תהלה לאל וזה שיעור מה שראינו לכללו בפסקי מסכת עבודה זרה יבא אחריו מה שיראה לכללו בפסקי מסכת הוריות בעזרת הצור ובישועתו אמן אמן.